

॥ धीमदन्मोहनो विजयते ॥

“અર્પણપત્રિકા”

અગિયે ભૂમંડલાચાર્યવર્ય, વૈદ્યાનર સ્વરૂપ,
લક્ષ્મીમાર્ગ રૂપી કમલના સૂર્ય, વાકપતિ, શ્રીચલ-
પતિના રતિરસમાર્ગના પ્રવર્તક, પોડશઞ્ચ, તત્ત્વદીપ
નિખર, આણુભાષ્ય અને શ્રીમુખોધિનીજી જેવા
સર્વોત્તમ ગ્રંથરત્નોના સર્જનહાર, નિરસાધન દેવી-
જીવેને ભગવાનના અનુગ્રહનો સરમ માર્ગ દર્શાવનાર
શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજીને (શ્રીમહાપ્રભુજીને)-
એઓશ્રીના, અને શ્રીગોપીજનવલ્લભના અનન્ય
ભક્તવર્ય ભગવદ્રસમાં સદા રસમસ્ત રહેનાર,
મહોચ્છ્વશતના અતિમ મહાકવિ શ્રીદયારામભાઈ
ના રમ કાવ્યોનાં સુસુમનની રસમાળા વિનમ્રભાવે
અર્પણ કરી કૃતકૃત્ય થાઉં છું.

શ્રીમદ્ વલ્લભદાસાનુદાસ,
નારાયણદાસ પરમાનંદદાસ શાહ.
(ડોહાધિવાળા)

ગ્રંથો. મળવાનાં ઠેકાણાં.

નારાયણદાસ પરમાનંદદાસ શાહ હલોધવાળા

ડે. હીપીયાલ પ્રાગજી લક્ષ્મીદાસનો માળો,
ધર નં. ૫૨, ખીન્ને માળે, મુંબઈ નં. ૨.

મેસર્સ એન. એમ. ત્રિપાઠીની કું. છુકસેલર

ડે. પ્રોસેસ રીટ, મુંબઈ નં. ૨.

ગિરધરલાલ જગજીવનદાસ શાહ છુકસેલર

ડે. જલેશ્વર મોટા મંદીર પાસે, મુંબઈ નં. ૨.

લલ્લુભાઈ છંગનલાલ દેસાઈ

ડે. રેમસાપોળ, અમદાવાદ.

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુટે છુકસેલર

ડે. ગણુ હરગમ, અમદાવાદ.

શ્રીપુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય

ડે. મોટા મંદીર પાસે, નડીઆદ.

હલમુખભાઈ પરમાનંદદાસ શાહ

ડે. શણુવાર વાડી, હલોધ (વેરાવર).

જેઠાલાલ ગોવર્ધનદાસ શાહ M. A.

ગોવર્ધનનિવાસ, મહાલક્ષ્મી સોસાયટી, અમદાવાદ.

તા. ૬.—એ શિયાળ ખુદારગમના જાણીતા છુકસેલરો.

કવિરત્ન બ-નર્ય ઓ. દયાગમગાધ

૧૯૩૫ એપ્રિલ ૧-૩૦ના નાટકપદ

ગુસ્ત ૧૧ મન્ત્રિવાર

૧૧ સ્તોત્રવાર

એપ્રિલ ૧-૩૦ના આધારપત્ર ૧

(ગિતિ વધ ૭૬-૭૭)

સંપાદકનું નિવેદન

ગુજરાતના ભક્ત કવિસમ્રાટ શ્રી. દયારામભાઈ કે જેમણે પોતાની રસઝરતી દિવ્યવાણીદ્વારા ગુર્જર પ્રાન્ત ઉપર અને તેમાં ખામ કરીને વૈષ્ણવ જનના ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. અને આખી જિંદગી દ્રઢ અનન્ય ભાવથી પ્રભુની મેવાં તેમ જ શુભ-ચાન ગાવામાં ગાળી છે, તેમની વાણીમાં રહ્યું હૃદય મુગ્ધ બ-યુનથી તેઓનીનાં દાવ્યસાહિત્યનો પણો મોટો ભાગ અપ્રમિદ છે. તેમાંનો દેટમોક ભાગ કવિનીના શિષ્યપુત્ર જોલોહવાસી જોષી નાયજીભાઈ (છોટાસામભાઈ) ગિરગશંકર પામેથી મેળવી મઝલ કરી મ પ્રમાણના વિદ્વાનો પાસે સંશોધન કરાવીને અત્યાર મુદ્રીમાં “શ્રી દયારામકૃત દાવ્ય મણિમાલા ભાગ ૧-૨-૩-૪ અને ૫ મે મે” પ્રમિદ કરેલા છે. એ દરેક ભાગોમાં ભક્ત કવિશ્રીના જુદા જુદા મથો તથા દાવ્યો છે. અને તે ઉપરાંત ભક્ત કવિશ્રી દયારામભાઈનું શુદ્ધ સચિત્ર સપ્રમાણ જીવનચરિત્ર તથા ભક્ત કવિશ્રી દયારામભાઈનું આનરજીવન અથવા દિવ્ય અક્ષરદેહ એ રીતે સાન પુનઃદો મારા તરફથી પ્રમિદ થયાં છે.

શ્રીદયારામકૃત દાવ્યમણિમાલા ભાગ ૬ દાના છાપદામનો આરભ કર્યાને આજે ચાર વર્ષ થયા આઠ્ઠા છતાં અનેઃ અનિવાર્ય સંજોગોવશાત્ અમે હૃદયો હનો તેટલો વહેલો પ્રકટ ન થઈ શક્યો. મીયુત શાસ્ત્રીજી વસંતરામભાઈને અનેક પ્રવૃત્તિઓ તથા મારી તમીયત મારી ન હોવાથી તથા અન્ય કારણોવશાત્ એ દાવ્યને પુરુ કરનાં બહુ વિનંત થયો છે. પણ આખરે પરમદયાળુ શ્રી ભાગદૃષ્ટ્ય પ્રભુની કૃપાથી આ પુનઃક તૈયાર કરાવીને ગુર્જર સાહિત્યના પ્રેમીઓ અને વૈષ્ણવોના કરકમહર્ષા મૂકવા બાંધગાળી થયો હુ.

આ છઠ્ઠા ભાગમાં કવિશ્રીના મોટા ગ્રંથો તેમનો કેટલાક ગ્રંથો કવિશ્રીના શિષ્યપુત્ર જોષી નાયજીભાઈના સંગ્રહમાંથી મળેલા તે મારા તરફના છે ને કેટલાક જોષી જીવણલાલ જગનલાલ તરફથી મળેલા છે. ઉત્સાહી યુવક ભાઈ જીવણલાલ જોષી પણ શ્રી. દયારામભાઈ પ્રત્યે ઘણો પ્રેમ રાખે છે, તે માટે તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે.

ભક્ત કવિશ્રી દયારામભાઈના નામ અને તેમની રસમય અસૌકીક વાણીથી આજે ગુજરાત અને મહાગુજરાતની પ્રજા અનુભવી નથી. તેઓશ્રીની વાણી એકવર્ષો ગોપીજન વલ્લભના વિશ્વોદ્ધારક પ્રેમમાર્ગના પ્રચારમાં પર્યાવસિત થયેલી છે. અને સાહિત્યની મેવા પણ સાહિત્યના પ્રચારમાં જ સમાવશી છે તેમનાં નીતિ અને ભક્તિનાં દિવ્ય શૃંગારનાં દર્શન કરાવનારાં કાવ્યોએ અસંખ્ય દૈવી હૃદયોને રસાદર્શ બનાવ્યાં છે. એમાં કંઈ શંકા નથી.

મનુષ્ય દેહ કાલુષ્યગુરુ છે, જીવનપ્રવાહ માયાના પ્રસોભનથી ઘેરાઈ ગયો છે, પ્રભુકૃપાનું ભાન તેથી જૂઠાઈ જાય છે. કૃપામાર્ગનું અવલંબન કરાવવા ભક્તકવિશ્રીનાં કાવ્યો રમપૂર્ણ છે. જન્મ સંકલ્પ કરવા માટે ઉત્તમમાં ઉત્તમ સાહિત્ય ભક્તકવિશ્રીએ કાવ્યોદ્ધાર ગુજરાતની પ્રભુપ્રેમી આમજનતાને આપ્યું છે.

પુણ્યપ્રસોહ ભક્તકવિશ્રી દયારામભાઈની જ્યંતી અનેક વર્ષોથી હોઈ તેમજ મુંબઈમાં ઉજવાય છે તેથી હવે ગુજરાતમાં અનેરો આનંદ હવાઈ રજો છે. ચોડાં વર્ષ પહેલાં પશ્ચિમના અધિકારથી ઘેરાયેલા આપણે આપણા જગતવંદ્ય મહાપુરુષોને વિમરી ગયા હતા શ્રી દયારામભાઈને ગુજરાત જૂલે તો નહિ જ, પણ આડે રસ્તે ઉતરીને તેમના બાણી બેદરદાર તો બનેલું હતું. કવિશ્રીના શિષ્યપુત્ર ગોસોલવાળી જોષીજી નાયજીભાઈના પ્રયામથી કવિશ્રીના જીવન પરનાં વાણી ટળી ગયાં. તેમનાં દિવ્ય જીવન તથા તેમની કાવ્યોએ દિવ્ય

પ્રકાર દેખાવ્યો. ફરીને મહાગુજરાતે કવિશ્રીને પીછાડ્યા, અને એથી મહાગુજરાત અદ્ભૂત આનંદમાં મહાલે છે. કવિશ્રીના ગુણગાન કરે છે. કવિશ્રીની કાવ્યસુધાનું પાન કરે છે, એ પરિવર્તન પામેલો યુગ સદ્ગત જોષીજી જોષી ગયા છે. તેમનો આ સેવક અત્યારના યુગને વિદામ પામતો જોષીને આજે શ્રમની અને જીવનની સાર્થકતા સમજે છે. મહાગુજરાત કવિશ્રીના જીવનના આદર્શો તથા કાવ્યો હૃદયમાં રચાવે એ જ અભિલાષ છે.

૧) કવિશ્રી દયારામભાઈના સ્મારક માટે મારી ઘણા વર્ગોની ઈચ્છા હતી અને તે માટે મારા તરફથી સંવત ૧૯૭૦થી પ્રમિદ્ધ ઘણેશ શ્રી દયારામ કૃત મણિમાલાના પાંચ ભાગો તથા કવિશ્રીનું જીવનચરિત્ર તથા દિવ્ય અક્ષરદેહમાં મેં મારી પ્રસ્તાવનાઓમાં વખતે વખતે સૂચનાઓ કરેલી છે અને દર વરસે મુંબઈમાં કવિશ્રીની જન્મંતી ઉજવાય છે. તેમા પણ વખતેવખત એ સ્મારક માટે સૂચનાઓ થાય છે.

ભક્તકવિશ્રીનું સાચું સ્મારક તો તેઓશ્રીના અમૃત્ય અંથોનો તથા તેમના જીવનચરિત્રનો ગુજરાતનાં માગોમા વિશેષ પ્રચાર થાય અને સર્વે જનના તેમનાં કાવ્યોનો અધ્યાસ કરી જીવનમાં ઉતારી પ્રભુભક્તિ કરે તે જ છે.

મને આનંદ એ થાય છે કે હું પોને સાધનસંપત્તિ નથી તેમ સાક્ષર કેટિનો નથી છતાં મારા વતન અને મારી જન્મભૂમિ ઉબોઢના વતની અને પુષ્ટિમાર્ગના કવિશ્રી દયારામભાઈ પ્રત્યેના ભક્તિભાવને લીધે જ પ્રભુકૃપાથી આટલા પુત્તકો હું પ્રસિદ્ધ કરી શક્યો છું અને મારા એ કાર્યમાં જે ભાઈઓએ રસ લીધો છે તેમનો આભાર માનું છું.

ભાઈ જીવજીવાદ જોષીએ ઉદારતાથી દયારામભાઈનાં કાવ્યોની

સંગોધન કરી ગ્રેમંદાપી તૈયાર કરી આપીને દીકા લખી આપી તે માટે તેમનો આભાર માનીએ તેટલો જોડો છે.

શ્રીયુન સાસ્ત્રીજી વચંતરામભાઈએ પુસ્તકની મેટર કમર જોડીને સંગોધન કરી પ્રેસ સુધારીને પુસ્તકનું કાર્ય પૂર્ણ થયું છે. તેઓથી દયારામભાઈના કાવ્યોનાં જંગલ અભ્યાસી છે. આ ગ્રંથો તેમનો આભાર માનું છું.

આ પુસ્તક છપાવવામાં અમદાવાદના નાગરિક મદ્દગૃહગ્રંથ ધર્મપ્રિય શેઠશ્રી હરિદાસભાઈ અચરણલાલ જેઓ દયારામભાઈ ગ્રંથે અતિગ્રેમ રાખે છે, તેઓથીએ આર્થિક મદદાપ કરી છે તે માટે તેમનો અંતઃસ્થપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

આ ગ્રંથ છપાવવામાં વખતો વખત સૂચનાઓ આપવા માટે બાઈ જેઠાલાલ જોત્સર્જનદાસ શાહ એમ. એ, તથા બાઈશ્રી હરિલાલ જે. શેઠ તથા બાઈ ગિરધરલાલ જી. શાહ એમનો પણ અભાગ માનું છું. સંદેશ વિ. કુંચનીએ આ ગ્રંથનું પ્રકાશન કરી મારા સપાદન કાર્યમાં સમવડ આપી છે તેથી તેમનો અને 'ગુજરાતી પંચ'ના તંત્રીનો પણ આભાર માનવામાં આવે છે.

શ્રી. દયારામભાઈની એક બીજી છત્રી અમદાવાદવાળા છોટાજી મહારાજ સાથેની બાઈ જીવણલાલ જેથી તરફથી મળી છે તેનો બ્લોક કરાવીને આ ગ્રંથમાં તેમના ખાસ આગ્રહથી મૂકવામાં આવી છે.

હવે પછી શ્રી દયારામ કૃત કાવ્ય મહિમાવા બાગ ૩-૪ તથા જીવનચરિત્ર બીજી આવૃત્તિ છપાવવામાં આવશે.

લી:-

નારાયણદાસ પરમાનંદદાસ એજીવાળાના
સર્વ વાચનને સવિનય વચ્ચીકૃપ્ણ

કાંઈક

એક ગોળું આહિત્ય યુગમાં એવું આવી ગયું કે, જૂન-
વાણી ગણીને પોતાના પ્રાચીન મહાકવિઓને ગુજરાતે ઉવેખવા માંડ્યા.
તેમાય ભક્ત કવિઓને ચારિત્ર્ય અને નીતિના દુરમનો ગણીને ગણે
આહિત્યક્ષેત્રમાંથી બહાર હડમેલવા માંડ્યા. દેશભક્તિ અને નૂતન
સંસ્કૃતિના બુદ્ધિસભા વગાડનારા ગમે તેવા ચારિત્ર્યબદ્ધ કવિઓને
આરમાને ચડાવી દીધા ! આ વસ્તુચિંતિ ધાર્મિક જનતા કેમ સહન
કરી શકે ? સાહિત્યક્ષેત્રમાં અણુમોલ જવાહિર તરીકે ઝગહળી રહેતા
મહાભક્ત કવિસમ્રાટ શ્રી દયારામભાઈ મામે તેમના પ્રજ્ઞ પ્રેમના
મહાન અપરાધ બદલ જ્યારે નિંદા-પંક ફેલાવા લાગ્યો ત્યારે એ
પ્રાણસ્મરણીય ભક્તરાજના પૂજકોની આંતરડી કંકળી બેઠી. આ
આર્તનાદમાંથી આ ગ્રંથમાળાના મણકા પ્રગટ થયા. કવિશ્રીના
કવનો ! શુદ્ધ અરૂપમાં પ્રમિદ્ધ દરવાની યોજના કરી. એ દિવ્યવાણી
પાઠન લપાથક્કા માનવતાને દિવ્ય ટેડી ઉપર લઈ જનારા રહુચ્યોનું
રૂપદીકરણ દરવામાં આવ્યું. નિંદકોના દાદવમાં ગરક થયેલું ભક્ત-
કવિશ્રીનું દિવ્યચરિત્ર નેત્રને હારનાર ખીલેલા કમળની જેમ વિદસવા
માડ્યું. કવિશ્રીના દાવ્યોના ગુજનો જાહેર સમાજોમાં પણ થવા
લાગ્યાં. કવિશ્રીના શિષ્યપુત્ર ગોશોકવામી પરમભગવદીય શ્રી.
નાયજીભાઈ તથા તેમની મહીના એક સભ્ય અને આ ગ્રંથના
સંપાદક રા. નારાયણદાસ ઉબોઈવાલાના મર્વ અમો મક્કા થયા. આજે
સદ્ગત શ્રી. નાયજીભાઈના સંકલ્પે સિદ્ધ થવાની અણી પર છે. તેમની
મંડલી અત્યારે પણ એ મંડપોની સજ્જતા માટે અવનવી યોજનાઓ

અમલમાં મૂકી રહી છે. આમાં અંશતઃ હિસ્સેદાર તરીકે મને ત્યારે હું માનું છું ત્યારે જીવનસાધ્યનો કાંઈક અનુભવ કરું છું.

આ ભાગમાં મારો હિસ્સો નહિ જેવો છે કવિશ્રીના શિષ્ય-પૌત્ર સદ્ગત જ્ઞેયીજી જગનભાઈના તેઓ પુત્ર છે અને એકવોદેટ છે. આનુવંશિક વિચારોના વારસાને તેમણે ખૂબ જ વિકસાવ્યો છે. ભક્ત કવિશ્રીના કાવ્યોના મહારસમાં તેઓ તરખેણ છે. અહર્નિશ એ દિવ્યવાણી સુધાનો સ્વાદ લઈ રહેલા છે. માત્ર મુદ્રણકાર્ય પર મારી નહિ જેવી દેખરેખ છે. છતાં ઘણી જૂથો રહી ગઈ છે. મનભાયાના કવિશ્રીનાં કાવ્યોમાં કર્તાની માનુ-ભાયાની-યુગરાત્રીની ‘જૂ’ સુવાસ પ્રસરેલી હોય છે. તેમ જ તે ભાયાનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન મારા જેવાને ભાગ્યે જ હોય. તેથી મનભાયાના મંથોમાં રહેલી અશુદ્ધિ સુધારી લેવા વિદ્વાનોને વિનંતિ છે. ગેરમમજ તથા પ્રમાદ અને છાપખાનાંની જૂથો વગેરેને લઇને જે અશુદ્ધિઓ રહેવી હોય છે તેને તો વામદેવી ચક્રર આંખો તુરત જ પકડી લે છે.

વસંતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી.

ગણેશી હજિમ અવગતવાલ

શેઠશ્રી હરિદાસ અચરતલાલ

(એક જીવન પરિચય)

લેખક: ગજાનન વિ. જોશી

અમદાવાદના મીઠા ઉદ્યોગના અગ્રગણ્ય મોતરી શ્રી. શેઠશ્રી

હરિદાસભાઈનું ઉત્તરવળ અને ગૌરવવન્તું જીવન અમદાવાદ અને ગુજરાતભરના ઉદ્યોગક્ષેત્રે અપૂર્વ પ્રતિષ્ઠા અને પ્રતિભા જમાવી ચૂક્યું છે. વીરત દાર્પશક્તિ સુંદર ફૂનેહ, દામેશીઅન, દક્ષતા અને ઉનાર સખાવતોએ તેમને આજના અમદાવાદના એક સમર્થ ઉદ્યોગવીરનું બિરુદ અપાવ્યું છે.

લક્ષ્મણવિ નરસિંહે ગાએલા “વિધ્યુવજન” કુડુંબમાં ૨૭. શેઠશ્રી અચરતલાલ હરીલાલને ત્યાં ઈ. સ. ૧૮૮૧ ના જુન મહીનામાં શેઠશ્રી હરિદાસભાઈનો જન્મ થયો હતો. પ્રાથમિક અને માધ્યમિક અભ્યાસ પછી દેવેજ જીવનના મંગલાચરણના ૧૯૦૨ ના વર્ષમાં ‘માણેદલાલ હરિલાલ મીસ્ત્ર’ ના સંચાલનનું સુકાન એમને સંભાળવું પડે છે અને એમની દાર્પ દક્ષતા અને ધંધાની ફૂનેહ બગડી હતો છે. આટલી નાની જ ઉંમરમાં તેમની સાહસિક અને વાણિજ્ય બુદ્ધિનો તેમણે જનતાને ખ્યાલ કરાવ્યો હતો. પિતાશ્રી તથા ઈતર કુડુંબીજનો ન્યારે કાપડની મીલો તથા ઈતર ઉદ્યોગવ્યવમાયવિમ્લત કરવામાં થોડી મંદૂચિત રીતિ ધારણ કરતા, ત્યારે શેઠશ્રી હરિદાસભાઈની દાર્પક્ષમનીતિ તેમજ સાહસિક સ્વભાવે અમદાવાદની માણેદલાલ હરિલાલ મીસ્ત્ર, હરિવંશજી મીસ્ત્ર અને વડોદરાની મીલનું સુકાન હાથમાં લઈ પોતાના અને કુડુંબ સમગ્રતા માટે જીવન વ્યવસાયને પ્રગતિકારી ઝોક આપ્યો અને પૂર ઝડપે તેની ખીલવણી

કરી. અત્યારે થોડીપણ અનિશ્ચયતા વગર નિઃશંક એમ કહી સકાય કે હરિવલ્લભ મુળચંદ્ર મીસ અને તેમના હસ્તકની બીજી મીસોનું અત્યારના મોખરાનું સ્થાન શેફરીની નિરંતરની અચૂક દોરવણી અને કાર્યદક્ષતાને આભારી છે. અત્યારે આટલી હાસલ વર્ષની મોટી વયે પણ એમની ઉદ્યોગવ્યવસાયની ફોર્મ એટલી તો અચૂક અને અદ્ધર છે કે તેમના કુટુંબ ઉપરાંત ખેતર કુટુંબીજનો અને સ્વજનોના ઉદ્યોગ વ્યવસાયો પણ તેમની દૂરદેશી મક્કાહ અને દોરવણીથી સ્વતંત્ર ખીસતા અને પાંગરતા રહ્યા છે. આ સિદ્ધિ જેવી તેવી ન કહેવાય.

૧૯૦૧ નું વર્ષ અમદાવાદના મીસ ઉદ્યોગ વ્યવસાયમાં ચિત્તમરણિય રહેશે. એ વર્ષમાં શેફરીને હસ્તક આજની મુખસિદ્ધ વિનય મીસનો પાયો નાંખાયો. અને સમગ્ર મીસ ઉદ્યોગમાં એક નવું પ્રશસ્ત્ય પ્રદરણ ઉમેરાયું. એજ વર્ષમાં ભગ્યની 'નિલ્લ મીસ' ને ખરીદી લઈ 'ગોપાળ મીસ' નામ આપી એમણે ચાલુ કરી તે બધાં પાછળ શેફરીના જે પુરપાઈ, ખર્ચ અને પ્રેરણા ખરચાયાં છે તે ખરે જ, વિનયમદારી છે. અત્યારે આટલી મોટી વયે પણ તેમના હસ્તકની તમામ મીસોનાં સંચાલનમાં શેફરી જાતે જીણવટપૂર્વક રસ મે છે અને ડિરેક્ટરોની બોર્ડમાં આવના અનેક અટપટા પ્રશ્નોથી માંડી મીસ મંચાવનનાં એકેએક અંગઊપાંગ સુધી તેઓ બારીકમાં બારીક જાન તપાસ અને દોરવણી આપે છે. કુટુંબાણુ સ્વભાવ, સમવેદના શીલ વ્યક્તિત્વ (Personality) અને અનિહિત્તર દ્રવ્ય સહાય એમનાં અહર્નિત માથી છે અને તેથી તેઓ જેમાં જનાં ગયા છે ત્યાં ત્યાં બડોળું મિત્રમંડળ એમણે જમાવ્યું છે.

એક માહસિક અને સફળ ઉદ્યોગવીર તરિકે આટઆટલી સફળ અને અમૂલપૂર્વ કારકીર્દિ જમાવવા ઉપરાંત એમની મામાજી અને

જાહેર જનસેવાઓનો વિદ્યાર્થી પણ એમનામાં એકધાર્થી અને સર્વાંગી રહ્યા છે. અમદાવાદની મિત્રઓનર્સ એમો. નું પ્રમુખપદ પણ એમણે એકવાર ગોળાવ્યું હતું અને દટોદટીબરી સ્થાનિમાથી એસો. ને ફોનૅપૂર્વક પાર ઉતારી હતી. અમદાવાદની મ્યુનિસીપાલિટીમાં પણ એમણે એમની સેવાઓ અર્પી છે. ‘આલી માલેક મંડળ’ ના કાર્યમાં સાથ આપી આમ વર્ગના હિતપ્રત્તો પણ એમણે છલ્પા છે. અમદાવાદ ગુજરાતના સાહિત્યિક, કૃષ્ણવણી—વિષયક, ધાર્મિક, કે સાંપ્રદાયિક સમારંભોમાં જાહેર તખ્તા ઉપર જ્યારે જ્યારે એઓ આવ્યા છે ત્યારે તેમની વાણી અને વિચાર દ્વારા હંમેશા પ્રગતિ-ગામી, તેજગ્ની, અને કચિ બહુ ઉચ્ચ દેશાની રહી છે તક મળતાં અમદાવાદની વિદ્યાર્થી—આલમ સમક્ષ એમણે રજૂ કરેલા મંતવ્યો બહુ મહત્વવાન બનાયા છે : સંખ્યા બધ સમારંભોમાં શેફરીએ આપેલાં વ્યાખ્યાનો ખુબજ ચિર અમરણિય અને ચિન્તનશીલ રહ્યાં છે :

પોતાની બુદ્ધિ-શક્તિને એકમા મિત્ર ઉદ્યોગ વ્યવસાય તરફ જ ન વાળના વાણિજ્ય, બેન્કો, ઈન્સ્યુરન્સ વગેરે અનેક ઉદ્યોગ અને વ્યાપારી ક્ષેત્રોના હિત પાછળ શેફરી આજે પણ પરિશ્રમ ખરચે જાય છે. શેફરી હરિદાસભાઈ આજે ગુજરાતની જુની જુદો નમ-જાર મીલના ડિરેક્ટરપદે છે. આ ઉપરાંત બીજા વ્યાપારી-ક્ષેત્રોની દેટલીએ સંરચાઓના ડિરેક્ટર તરીકે પણ એમણે ઉલ્લખણ કારકિર્દિ મેળવી છે. છેલ્લાં પાંચ-માન વર્ષોના તેમના અને તેમના કુટુંબના નજા ઉદ્યોગ—સાહસોમા એક જીનેરી, એક ઓઈલ મીલ અને એક એન્જી-નરીંગ કંન્મર્નનો સમાવેશ થાય છે.

હવે એમના ઉલ્લખણ જીવનના એક પ્રમત તેજ રાશિનો

આહો પરિચય દરાવીને માત્ર આ દયવિનય પૂરું કરીશ. તેમની સેવા અને સખાવત પ્રવૃત્તિઓ આ પંક્તિઓ લખાયાની ધડી સુધી જે રીતે વિકસી અને વિદ્યસી રહી છે તે જાણું છું તે આ છે: સૈકાઓ થયાં જેનાં ધર્મ-સંસ્કાર જલ્દ પી. અને ગુજરાનની અને ભારતભરની હિન્દુ પ્રજાએ અને સંસ્કૃતિએ જે અણખૂટ પ્રેરણા અને સંસ્કારધન મેળવ્યાં છે તે-મહાગુજરાનના પ્રસિદ્ધ નિર્ધક્ષેત્ર શિક્ષકો-યાત્રાર્થીઓની અદ્યતન ઢળનાં સુખસાધનોથી સરભરા કરતી 'વિકૃત નિવાસ ધર્મશાળા' શૈક્ષી હરિદાસભાષ્યએ બંધાવી છે અને તેના સ્થાપક, પોષક અને આત્મક તેઓથી છે. મહેમદાવાદ છાના દનિજ ગામમાં તેમનાં ધર્મપત્નિ અ. સૌ. સરસ્વતી બહેનના નામથી એક સુંદર પ્રતિગૃહની સ્થાપના કરાવી આપી, છત્તાનાં અનેક દિન-દીન વસવાટી અને આગવડોના તેમણે આશિર્વાદ મેળવ્યા છે. વૈષ્ણવ નિર્ધક્ષેત્ર શ્રીનાથદ્વારામાં ગોશાળા બંધાવવા માટે સારી એવી રકમનું દાન તેમણે હમણાં જ દયું છે. અજમેરની ડી. એ. વી. ડોમેજમાં એમના પિનાશીના નામ ઉપર એક સખાગૃહ બંધાવવા માટે ઉદાર દ્રવ્યસહાય તેમણે આ વર્ષમાં જ કરી છે. પોતે અમદાવાદમાં વસના હોવા છતાં કાઠિયાવાડ, ગુજરાત અને એ બહારના દૂર દૂર પ્રતિનાં અનેક મેવાક્રિય દેશવણીવિષયક, સાહિત્યિક અને સાંપ્રદાયિક ધામોની સહાય અર્થે જ્ઞાનિ, પંક્તિ, કે પ્રાન્ત-પરપ્રાન્તની સિમાઓનો બેઠ એમણે જોયો જાણ્યો નથી અને મેધની જેમ સર્વત્ર એકધારો-એમનો અતિ ઉદાર દાનપ્રવાહ તેઓ વહાવી રહ્યા છે. યાત્રાપ્રવાસ, ધર્મશાળા પ્રવૃત્તિઓ, અખાડા પ્રવૃત્તિઓ, ગૌસેવા, મંદિર સ્થાપના, સમારકનિધીઓ, અને દેશવણી-એ બધાં એમના દાનનદનાં અતિ પ્રિય વહેણો છે. ક્ષુધાર્થિને ભોજનદાન, વસ્ત્રદાનને વસ્ત્રદાન, નિરક્ષરને વિદ્યાદાન, અને શરણાર્થિની શરણાગતિ તેમના અને તેમના કુટુંબના

નિત્યક્રમમાં વહુઈ ગયાં છે. તેમનાં પોતાનાં આવાં દાનોની સવિશેષતા 'તો એ છે કે, આવી વાંચનાનું' કોઈ પણ જૂઞ્ઞુ દુઞ્ઞુ', કોઈ પણ રોગ-દુઃખી, તેમના 'વમંતભુવન'ને બારણેથી કદિ નિરાશા પામીને પાછું ફરતું નથી. કઈકે દુઃખિઆઓનાં અંતર તેમણે હસતાં કર્યાં છે. ત્યાં જ એમની મહત્તા છે. જાહેર અને ખાનગી ફંડો, ટીપો, રાષ્ટ્રીય ઉધરાણાંઓ એ બધાંમાં પણ એમનો ઉદાર હાથ લાંબાયે જાય છે એ બહુ જાણીતી વાત છે.

આવી આવી મહાનુભાવતા અને મહત્તાઓથી ભરેલું, અમિરી અને જુના-નવા વિચારો વચ્ચેના એક સેતુબંધ સમું ઉદારચરિત જીવન જ્યાં જીવાય છે ત્યાં એ જૂમિનું મુખ સદાય ઉજળું છે, વસુધાને કલ્યાણકારી છે: "ઉદાર ચરિતાનામ્ વસુધૈવ કુટુમ્બમ્" એ ઋચા એમનામાં ફેટલી બધી સાર્થક્ય થતી લાગે છે !

“રસિક-દયારામ”

(૧)

આ પછા જૂના ગુર્જર-સાહિત્યના પ્રખ્ય મહાનૃપાએ નરસિંહ, પ્રેમાનંદ અને દયારામ. નરસિંહ મહેતાએ ગુર્જર-સાહિત્યની શુભ શરૂઆત કરી. પ્રેમાનંદ ગુર્જર-સાહિત્યને સમૃદ્ધ બનાવ્યું. દયારામે એ નંદનગન મમા દીસના ગુર્જર-સાહિત્યોદ્ધાનને હંમેશને માટે સજ્જમાની ઇંદાવન બનાવ્યું. ઇ. સ. ૧૪૧૫થી તે ૧૪૮૧ સુધીનો યુગ તે નરસિંહ મહેતાનો યુગ. પ્રજાનિધનો યુગ. ભક્તિ-પ્રભનો યુગ ઇ. સ. ૧૬૩૬ થી ૧૭૩૪ સુધીનો યુગ તે પ્રેમાનંદનો યુગ. આખ્યનો યુગ. મનોહર માણના મંદુરરણ્યકારનો યુગ. ઇ. સ. ૧૭૭૬ થી ૧૮૫૨ સુધીનો યુગ છે દયારામનો યુગ.

મંવન ૧૮૩૩ના બાદરવા સુધી એકાદશી ઉપરાંત વામન દ્વાદશીના દિવસે શનિવારના રોજ શ્રી. દયાગમનો જન્મ (ઈ. સ. ૧૭૭૬) મંવન ૧૬૦૬ના મહા વદી પાંચમના રોજ એમનું અવસાન (ઈ. સ. ૧૮૫૨) આ પોપ્પીસત્રીનો કાળ તે જગત્પ્રભરમાં મહાન વિમલનો દરજ્જો. શ્રી. દયારામભાઈ રાને માડોદરા નાગર ગૃહસ્થ, અટકે બટ્ટ, વેદ, ઋગ્વેદ, ગોત્ર સાર્કરાક્ષ, શાખા માંખ્યાપત્રી, શર્માન મિત્ર, મૂત્ર આશ્વજાપુત્ર, પ્રવર પાંચ-૧ ભૂગુ, ૨ અવન, ઔરવન, ૪ આખુવાન અને ૫ જમદગ્નિ-પ્રચુરામભાઈ એમના પિતા-મહા-લક્ષ્મી ઉર્ડે રાજકેર એમનાં માતા ચાણેદ એમનું વનન-ડમોઈ એમનું નિવાસ્યાન.

શ્રદેવકીર્તનનજી મહારાજે બાવદયારામભાઈને “નામ મંત્ર” (શ્રી કૃષ્ણ શરણં મમ) આપ્યો હતો. એમની આઠ વરમની વયે

એમને યજ્ઞોપવીત આપવામાં આવ્યું. એમની દમ વરસની વયે એમના પિતા હરિશરણ થયા. એમની બાર વરસની વયે એમનાં માતા દેવલોક પામ્યાં. તેર વરસની વયે એમણે ‘૬૬’ દહીનુ ધનન ધનાશ્રી રાગમાં દાવ્ય લખ્યું. એમાં એમણે એમનાં માતા-તાતા, એમની અટક, એમનું વતન, એમના ગુરુ શ્રીદેવકીનદનજી વગેરે વ્યાખ્યાનો રૂપે ઉદ્દેશ્ય કર્યો છે. એ ગ્રંથ શુદ્ધદેવ-સિદ્ધાંતથી બરપૂર છે. ધનલ ધનાશ્રી રાગમાં એમણે આશ્વરે સો ઉપરાંત ગ્રંથો લખ્યા છે. બધા અપ્રકટ છે. ફરકની હસ્તલિખિત પ્રત છે. તેર વરસની વયે એમને ડાકારવાળા પેટલાદ નિવાશી-મહાનુભાવી-શ્રી, ઈચ્છારામ બદ્ધજીને ‘‘તેનતલાવ’’ આગળ સમાગમ સાપડ્યો હતો. તેનતલાવ ચાણોદ અને ડોમોઈની વચ્ચે આવેલું છે. એ સોહામણો સમાગમ એમના જીવનના પ્રતીકરૂપ હતો. શ્રી. ઈચ્છારામ બદ્ધજીની આશાથી-એમના આશીર્વાદથી બાન દયારામભાઈએ ૧૪-૧૫ વરસની વયે હિંદુ પગ દંડી પર્પટણ શરુ કર્યું. એ પર્પટણ બાર વરસ જેટલાકાના ગાળાનું હતું. (જુઓ રસિકવલ્લભ પદ-૨-૩) ગોદુલવૃંદાવને પરવગી શ્રી. વલ્લભનાથજી મહારાજ પાસે ‘‘બ્રહ્મસંબંધ’’ લીધું અમદાવાદવાળા શ્રી. છોટાજી મહારાજની સપૂર્ણ કૃપાથી ‘‘બ્રહ્મસંબંધ’’ રૂબોન્મુખ બન્યું હતું.

શ્રી દયારામભાઈએ ૨૫ વરસની વયે જ્યેષ્ઠવૃંદ ગીત-ગોવિંદ ગ્રંથ ભરુચમાં ઉતાયો (ઈ. સ. ૧૮૦૧). તે જ વર્ષે તેમણે મનમરજાદ લીધી. ૨૮ વરસની વયે એમણે પાકી મરજાદ લીધી. (ઈ. સ. ૧૮૦૪) ૨૯ વર્ષની વયે એમણે ડોમોઈમાં ‘‘પત્રલીલા’’ ગ્રંથ રચ્યો. (ઈ. સ. ૧૮૦૫) હું જૂનતો ન હોઉં તો પત્રોની આપ-લેમાં પરમ પુનિત પ્રેમરસનું રસગાન કરનાર ગુર્જર-સાહિત્યમાં શ્રી. દયારામભાઈ પડેલા છે. ૩૦ વરસની વયે એમણે ચાણોદમાં ‘‘અન્ન-

મિલાખ્યાનનું” ઇલાખદ્, રાગખદ્ અને તાલખદ્ રસસર્જન કયું
 (ઈ. સ. ૧૮૦૬). તે વખતે વેલોરમાં જન્મ ગળ્યું. (ઈ. સ. ૧૮૦૬).
 ૩૧ વરસની વયે એમણે હિંદનું જીવનું પર્યટણ શરૂ કર્યું (ઈ. સ.
 ૧૮૦૭). એ પર્યટણ સાત વરસનું હતું. ઇ. સ. ૧૮૦૭થી ૧૮૧૮
 સુધીના ૩૧થી ૩૮ વર્ષની વયે એમણે ચાણોદમાં હિંદીભાષામાં
 પ્રખ્યાતિ પામેલા અને સર્વોત્તમ ગણાએલા “સનસૈયા”નું રમમર્જન
 કર્યું (ઈ. સ. ૧૮૧૪-૧૬). યુરોપમાં વોટરું” સુદ્ધ ચાલતું હતું,
 (ઈ. સ. ૧૮૧૫) સનસૈયા સર્વોત્તમ છે. સાનસો દોહરામાં એમણે
 એમનો પ્રાણુ રેલી દીધો છે, એમની રમિકતાને પાથરી દીધી છે.
 એમના માધુર્યને જહવાન્યું છે, એમના ચાતુર્યને ગૂંથી ફીધું છે.
 એમના લાજિતને વણી દીધું છે. સનસૈયા તે સનસૈયા જ. એની
 જોડ જ મળવી મુશ્કેલ. ૪૧ વરસની વયે એમણે ચાણોદમાં “વરતુ-
 વૃંદ દીપિકાનું” હિંદી ભાષામાં અનુપમ મર્જન કર્યું. (ઈ. સ.
 ૧૮૧૭) તે વખતે ચિંદારાઓનો નાશ થઈ ગયો હતો, (ઈ. સ.
 ૧૮૧૭), પેશ્વાઈના નાશની નોખનો વાગતી હતી. ત્રીજો મરાઠા વિમલ
 શરૂ થયો હતો. વસ્તુવૃંદ દીપિકામાં એમણે એક વસ્તુથી લઈને તે
 એકસોત્યાઠ વસ્તુ સુધીનું વર્ણન કર્યું છે-એમાં એમણે દોહા
 (૨૪૧), એરકા (૬), અડિક (૭૮), ચોપાઈ (૧૨૬), હોપા
 (૧૭), કુંડલિયા (૬), નરાય (૭), દંડક (૧), ફુવૈયા (૧),
 રોલા (૪૫), હરિગીત (૧૪), મતગર્થ (૨), કવિત (૨૦) સવૈયા (૮),
 આદલા હદો ચોગ્યા છે. એમાં આપણને એમના હરેક પ્રકારના
 વિષયો પરના તત્ત્વસ્પર્શી જ્ઞાનનો ધામ મળે છે. વસ્તુવૃંદદીપિકાને
 માહિત્યની દૃષ્ટિએ ‘શબ્દકોશ’ કહી શકાય. ૪૬ વરસની વયે એમણે
 ચાણોદમાં હિંદી ભાષામાં “શ્રીમદ્ ભાગવતની અનુક્રમણિકા”
 લખી. (ઈ. સ. ૧૮૨૨) શ્રીમદ્ ભાગવત પરના તત્ત્વસ્પર્શી જ્ઞાનની

માવ સાચી માખ પૂઠની આરમી તે શ્રીમદ્ ભાગવતની અનુક્રમણિકા. એમાં એમણે રાના (૧૦૨), દોહા (૬૦), ચોપાઈ (૪૮), રમાવલી (૮૦૪) અને હરિગીત (૩) આદિના છદો ચોળ્યા છે. તે ૪ વર્ષે એમણે ચાણુ-કોમળાચંન્ને દેકાણે રહી “ભગવદ્ગીતા માહાત્મ્ય” અંથનું ગુર્જર-ગિરામા કોમળાચંન્ને બાપાતર દ્યું, (ઈ. સ. ૧૮૨૩) એમાં એમણે એક લાખ પદ રચવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે. જે વખતે મારા-વર્તનું મર્જન થયું તે વખતે એમના અંપૂર્ણ કૃપાપાત્ર અને પદ-ગિધ્ય થના સર્ગએવા જ્ઞેશી રણુઠોડભાઈનો માતા અમાઝની મોહામણી કૃપે જન્મ થયો; (ઈ. સ. ૧૮૦૩)-૪૬ વરમની વયે એમણે ભગ્યમાં હિંદી ભાષામાં “વજ્રવિજ્ઞાસામૃત” અથ વખ્યો. (ઈ. સ. ૧૮૦૫). ચોપાઈ (૪૮૨) અને દોહા (૩૧) છંદમાં વજ્ર યાત્રાનું મુદર-અરસ ને મનોહર વર્ણન કરવામાં આન્યું છે. ૫૧ વરમની વયે એમણે મુબઈની યુનિવર્સિટી નરકથી M. A. ના અભ્યાસક્રમમાં દાખલ કરવામાં આવે. “રસિકવલ્લભ” ચાણુ દમાં, ગુર્જર-ગિરામાં પદમદ, છંદોમદ, લાગમદ, રાગમદ અને તાનમદ સરસ, અરસ, સર્વગામી અને સર્વોત્તમ સર્જન દ્યું, (ઈ. સ. ૧૮૨૭). એને આપણે શાન રમનો અથ દહીંશુ તો તે માર અરથાને તો નહીં જ ગણી શકાય. શુદ્ધદૃષ્ટ-મિદાતને સારી ને સરસ ભાષામાં મચોટ ને સાગોપાગ સમજવનાર તે રસિકવલ્લભ. રમિક વલ્લભ માટે જોટનું લખીએ તેટલું ઓછું. એની લોકપ્રિયતા એનું સાર્વભૌમત્વ સિદ્ધ કરે છે. ૪૦ થી ૪૫ અને ૫૦ થી ૫૭ વરમની વયે શ્રીનાથદ્વારા, દાકરોની તેમજ હિંદના ઝડપી પર્યટણુગા પમાર થાય છે. ઈ. સ. ૧૮૩૩ થી ૧૮૫૦ સુધીનો, ૫૭ વરમની વયથી તે ૭૬ વરસની વય સુધીનો કાળ સેટકો અથોનો સર્જનકાળ-પદ-શિષ્યો જ્ઞેશી રણુઠોડભાઈ અને ગિરજશંકરભાઈને તૈયાર કરવાનો,

વડોદરાના હારખજી ને ઉસ્તાદજીની-બાવાજીની સાથે યએલી સંગીતની રમુજ સ્પર્ધાનો. વડોદરાના દરોડાધિપતિ અને ગણપતિના આરુઢ ઉપાસક ગોપાલરાવ મહેરાજ સાથે સાંપડેલા પ્રસંગનો દાળ-હજારોને ભગવતનાં લેવડાવવાનો, હજારોને પ્રજ્ઞતાને પથે પ્રયાણ કરાવવાનો, હજારોનાં જીવનને ઉજ્જમાળવાનો દાળ.

શ્રી. દયારામભાઈની ૫૯ વરસની ઉંમર હતી તે વખતે લોડ મેડાલેએ હિંદમાં અંગ્રેજી ટીળવણીની સ્થાપના કરી. (ઈ. સ. ૧૮૩૫) એમની ૬૦ વરસની વય હતી તે વખતે એમના સંપૂર્ણ કૃપાપાત્ર અને પદશિષ્ય થવા સર્ગએલા નેશી રણુછોડાભાઈને એમની તેર વરસની વયે એમનો સોહામણો સમાગમ સાંપડ્યો હતો. (ઈ. સ. ૧૮૩૬). ૬૫ વરસની વયે શ્રી. દયારામભાઈ ગંભીર માંદગીના ગ્રિહાને પડ્યા. (ઈ. સ. ૧૮૪૧). તે વખતે એમણે વીક ક્યુ". ૭૩ વરસની વયે શ્રીનાથજીનાં છેલ્લાં દર્શન કરવા શ્રીનાથદ્વારા ગયા. આ બાબતનો ઉલ્લેખ એમણે જાતે લખેલા "અનુભવમંજરી" અંશમાંથી મળી આવે છે. ૭૬ વરસની વયે એમણે એમના પૂજનીય દારદેહને ડોહાઈમાં-ઝારોલા વગામાં આવેલા સખીદાસના મકાનમાં હંમેશને માટે છોડ્યો. (ઈ. સ. ૧૮૫૨). એમની સ્મશાનયાત્રામાં હજારો લોકો આવ્યા હતા. "ભક્તભક્ષા" રાજવંશીની સ્મશાનયાત્રાને સરભાવે-મૂકાવે તેવી એમની સ્મશાનયાત્રા હતી. સ્મશાનયાત્રા ડોહાઈથી ચાણોદ ગઈ. ચાણોદનાં નરનારીઓની હા નર્મદા કિનારે જામી હતી. નર્મદા કિનારે એ ગુજરાતના મહાન ભક્તના પૂજનીય દારદેહને ધડકતે હૃદયે, રડતી આંખે, સજાગને હૈયે અમિસરેકાર કરવામાં આવ્યો. શ્રી. દયારામભાઈ અમર દીર્ઘ અને અગાધ સાહિત્ય મૂકી રસરસેશ્વરની રસમેવા કરવા હોંશબેર ચાલ્યા ગયા.

(૨)

શ્રી. દયારામભાઈનું જીવન અધ્યાયક અને અધ્યાત્મ હતું એમની જીવન-નાવના સુકાની શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર હતા. એ સુકાની ત્યાં હંદારે ત્યાં એ નાવ વહે જતી. એ નાવ એ સુકાનીને છોડી ક્યાંયે મઈ જ નથી. તરવું એને હાથ. હૂમવું એને હાથ. એનો ચતુર સુકાની એનું વારેધડીએ રક્ષણ કર્યું જ કરતો. એ સુકાનીએ એને જરાયે આંચ આપવા દીધી નથી. જરાયે ગાખડું પડવા દીધું નથી. દોઈ પણ ખરાબે અચડવા દીધી નથી. જીવલેણ પવન વાવા દીધો નથી. એ ચતુર સુકાનીએ ઘણી જ મંભાગપૂર્વક એ નાવને હંદારી, દીવાદાંડીયે (ગિલોકધામે) સહિમવામત પડોંચાડી, હંમેશને માટે લંગર નાખી (જન્મ-મરણનો ફેરો દાગો) ત્યાં જ વાસો આપ્યો હતો.

શ્રી. દયારામભાઈની નસેનસમાં, એમની રમેરગમાં, એમના રોમેરોમમાં, એમના અણએ અણમા કૃષ્ણપ્રેમ પાંખરતો, ગોપીભાવ નીનરતો. એમના નવનમાં શ્યામમુંદર સોહતા, એમના અંતરમાં નટવરનાગર નાચતા. એમનું વહન ગોપીજનવક્ષબના જ ગુણુગાન ગાયા જ કરતું. એમના કર્ણુ ગોપીનાથના ગુણુગાન સાંભળ્યા જ કરતા એમના ઘરણુ અપખચિત્તના ચોરણુહારના દર્શને દોડતા- એમના હરત સતુણા માવરીઆની મેવામા કૃતાર્થ ચતા એમનું જ ચિંતન, એમનું જ મનન, એમનું જ દેવન, એમનું જ સેવન, એમનું જ ગાન, એમનું જ ભજન, એમનું જ કથન, એમનું જ શરણુ આ હતી. એમની જીવન-ચર્ચા અને દાર્શનિકા

શ્રી. દયારામભાઈને જેટલો એમના રસમસતા-અક્ષરદેહને વિવિધ ભાષાથી સજવાનો ગોખ હતો એટલો જ એમને એમના અપરિમિત સૌંદર્યે રાચતા ગ્રંથ દેહને વિવિધ પોષાકથી મજવાનો

હતો. જે દેકાણે જેવો પોપાક જોઈએ તે દેકાણે તેવો જ પડેરતા. ત્રાંજના અને ઉત્તર દિંદના પર્વટખુમાં-વજનો પોપાક પડેરતા. એ પોપાક પડેરી એમણે અમદાવાદવાળા શ્રી. હોદાણ મહારાજની સન્મુખ દાસબાવે બેઠી જલપુરના ચિનારા પામે છખી ચિનરાવી હતી. એ અસહ્ય છખી અમારી પાસે છે. પ્રજોત્તર માલિકામાં અને શ્રી. દયારામ સાંગર લહેરીમાં તેમ જ સદર ગ્રંથમાં પ્રકટ કરવામાં આવી છે. શ્રી. દયારામભાઈ ત્યારે ડબોઈ આવના, ત્યારે માડોદરીઆ પાધડી પડેરના-તે વખતે તેવો જ પોપાક પડેરતા. જેવા શરીરે મુઘડ અને નિંગોગી તેવા જ કપડેસતે સ્વચ્છ અને સાદા. સફેદ બાસ્ત્રા જેવું અમદાવાદી કાગળું ધોતિયું, તસનસળું અંગરખું, સાડા ચટક સાંઠો દરીઆ પાવડી, લાલગુલાબી વજવાસી પાધ, આ એમનો માનીનો પોપાક.

શ્રી. દયારામભાઈને જેટલો જુદો જુદો બાપમાં નિપ્પુણ થવાનો શોખ હતો તેટલો જ જનજાતનાં વાજિંત્રો વગાડવાનો હતો. વાઘ વગ્તુ પર એમણે અસાધારણ કાજૂ મેળવ્યો હતો મૃદંગ અને તખલાને હસ્તગત કર્યા હતા. આપશ્રી ત્યારે જજનરંગ વગાડના ત્યારે લોકોની હા એમના આનંદમય આંમણે જામતી. આપશ્રી ત્યારે બીન છેડના અને સનાર વગાડના ત્યારે આનંદરસની ઝડીઓ વરસતી. એમનો વહાણમોયો તંબુરો લઈ દોહિય દઈ ગાન કરના ત્યારે આનંદરસનાં ઝરણાં ઝપાં જ કરનાં.

શ્રી. દયારામભાઈના જલસા રાખવા માટે લોકો એમના બારણે ઉતરાના, જ્યાં જ્યાં એમનો જલસો હોય ત્યાં ત્યાં માનવમેની ઉતરાતી. એમનો જલસો દોહને બારે પડતો નહીં. રાંડીરાંડ ડોશી પણ જલસો કરાવી શકતી. આપશ્રી 'દશુ' જ લેતા નહિ. મિત્રોદારા, પૂજકો દારા, સિધ્ધોદારા, પ્રશંસકોદારા, વૈષ્ણવો દારા, આપશ્રીનું

નમે જનું. એમને એમની દયાનું ગુમાન નહોતું. રાત્રી અને રંદ. ઉમરાવ અને ફરીર, સરદાર અને નોકર, પૈસાદાર અને ગરીબ, વિદ્વાન અને અભણ, સાક્ષર અને નિરક્ષર દેવિ, અને લલિયા, ભગવાનદાસ અને લક્ષ્મીદાસ—આ બધાએ એમને ગન મરખા જ હતા.

વડોદરાનગર મધ્યસ્થળે પીળા દત્તેમિંગ મુતાસિદ્દ, વડોદરાના હરિભક્તિ, -વડોદરાના સગદારો અને શ્રીમંતો, અમદાવાદના દેવિ ભાધરામ વ્યામ અને કૃષ્ણારામ મહારાજ—વગેરેએ શ્રી. દયારામ—ભાઈના જલ્મના દરાખ્યા હતા. ગુજરાત તો વારંવાર જલ્મના દરાખ્યા જ કરતું એ વારંવાર થતા જતસાઓને વારંવાર સાબળીને ગુણિયન ગુજરાતજો ગરની ગરબીએ માતી થઈ મર્મ હતી. શ્રી. દયારામભાઈ 'ત્યાં ત્યાં ગાતા—પછી તે ગુજરાત હોય. શ્રીનાથદાર કે દાંદરાલી હોય, હિંદો દોષ પ્રદેશ હોય, જે હોય તે,—ત્યાં ત્યાં આનંદરમની ઝડીઓ વરસતી, ભક્તિરમની લહેરા લહેરાતી, પરમપુનિત, પ્રેમરસની પરાગ પાંગરતી, સોહામણા દિવ્ય અંગારરસની સરિતા વહેતી.

શ્રી.દયારામભાઈનું સિધ્ધમ ડળ બહોળું હતું. તેમના હનરો શિષ્યો હતા. પદ્મગિષ્ધ નેશી રણુછેડભાઈ તથા ગિરિજાસંદરભાઈ હતા. એમણે એમની વૃદ્ધાવધ્યા ડબોઈમા—ઝારોના વગામા આવેલા સખીનસના મકા નમા ગાળી હતી ત્યાં રોજ ભગવદ્મથ્ની બરાતી. ભગવદ્વાર્તા થતી. રાત્રિદિસ ભગવન્નામ લેતાવું. દર એકાદશીએ જાગરણ થતું. જાગરણમા રમરસીઆ નરનારીઓ ભાગ લેતા. દરરોજ દગેક મંથોનું વાંચન થતું. વાંચન પછી ચર્ચા થતી—ચર્ચામાં રસિકો ભાગ લેતા ચર્ચાવાંચનના ચર્વણુપે થતી ચર્ચા પૂરી થયા પછી ભગવન્નામધ્વનિઓ ગવાતી—ઝીનાતી. નેશી રણુછેડભાઈ દરરોજ ભગવન્નામધ્વનિઓ ગવડાવતા. બેગા થએલાં રમરસીઆ નરનારીઓ ઝીંતતા. દોષદોષ વખતે શ્રી. દયારામભાઈ જાતે ગવડાવતા. ત્યારે આનંદરસની

ઝડીઓ જ વરસતી. શાંકર, માધ્વ, નિંબાર્ક, રામાનુજ અને વાલ્મીકિ વેદાંતનો અભ્યાસ કરવા સેંકડો લોકો આવતા. શંકાઓ પૂછતા. પૂર્વપક્ષ કરતા. લંબાણ ચર્ચા કરતા. શ્રી. દયારામભાઈ આ બધાનો સચોટ જવાબ આપતા.

શ્રી. દયારામભાઈનો એકેએક વિષય પરનો કાળૂ અસાધારણ હતો. એમનું સાદું ચે જીવન દેશાટન, અભ્યાસ, સાહિત્ય-સર્જન અને ભગવદ્ભજનમાં પસાર થતું હતું. એમનું સાહિત્યક્ષેત્ર વિપુલ હતું. એમનો શબ્દ-ભંડોળ વિશાળ હતો. એમનું જ્ઞાન જોડેડું હતું. એમની અવલોકનશક્તિ અગ્રેડ હતી. એમનું સંગીતનૈપુણ્ય અદ્વિતીય હતું. એમનો યશ-હકો સારાથે સાહિત્ય જગતમાં વામનો હતો. એમની કીર્તિ હિંદમાં પ્રસરી હતી. એમણે દરેકના હૈયાં છૂટ્યાં હતાં. એમના પરમ પ્રુનિતધામે અગાધ જ્ઞાનની અવિરત ધારા વધા જ કરતી. એમણે એમના અગાધ જ્ઞાનની પરજને સૌને વારતે સદાને માટે ખૂંધી મૂકી હતી, એ પરમે હજારોને જ્ઞાન આપ્યું હતું. હજારોને પરમ પ્રુનિત પ્રેમરસ પાચો હતો. “શુદ્ધાઃ પ્રેમ્ણાતિ દુર્લભાઃ ।” “કોટિષ્વપિ દુર્લભઃ એ કોટિના શ્રી. દયારામભાઈ હતા.

એ ગુર્જર—સાહિત્યકાશના ચંદ્રની આસપાસ તારકાઓ યા દીપતા સેંકડો લલિપાઓ બેસતા. પદ્મશિખ જેથી રણુછોડભાઈ બારે ખડોર અને બત્રીસે ઘડી બેસતા. શ્રી. દયારામભાઈ જે જે બોલતા તે તે લલિપાઓ લખતા. દરેકની ચારચાર પ્રતો થતી. એ પ્રતોને નવરાસો શ્રી. દયારામભાઈ તપાસતા. બૂલ હોય તે મુધરાવતા. શુદ્ધ પ્રત પોતાની પાસે રાખતા. જે જે લખવામાં આવે, તે તે બે-ચાર વાર વંચાવતા. ધાણીના દાણાની માફક શબ્દો નીકળતા, પાણીના રેલાની માફક કાવ્યસરિતા વહેતી. પયારીમાં તે જ રતણ રહેતું. સેવામાં તે જ બીજ રહેતો. મીઠરિંની સામગ્રી મિઠ કરતી વખતે

કવનો પગપડી કરી મૂકતાં. ઘડીએ ને પલકે તે જ વિચારો આવતા. રણછોડભાઈની ત્યાં દાગ્ગરી રહેતી. શ્રી. દયારામભાઈ જે જે બોલતા તે તે લખના. રણછોડભાઈ ન હોય, લલિયાઓ ન હોય, ડામ્રયે ન હોય, ત્યારે જલતે લખવું પડતું. સેવામાં હોય અને ડામ્રયે નહોય ત્યારે કવનો જેવાં બોલાનાં તેવાં જ ચાલ્યાં જતાં. ચાલ્યાં ગએલાં કવનો તે તે તે સ્વરૂપમાં પાછાં આવતાં જ નહિ. તે પદના વિચારો, તે કવનનો ભાવ, ખીજ સ્વરૂપમાં ખીજ પદમાં ખીજ કવનમાં આવતો. એમનો વાગ્મી-પ્રવાહ ચાલુ જ રહેતો. એમનું મંથ-સર્જન નિયમિત થતું.

શ્રી. દયારામભાઈ જે જે નવા દાગ કાઢતા, જે જે નવી ગરબીઓ સર્જતા, જે જે નવાં કવનો રચતા, જે જે નવીનતા ઉપજાવતા, તેને ચાલાક તારલાઓ તરત ઝીંધી લેતા. શ્રી. દયારામભાઈએ ઘણાઓને કવિતા રચનાં શીખવ્યું હતું. ઘણાઓને વેદાંતમાં નિપુણ બનાવ્યા હતા. ઘણાઓને સંગીતમાં નિપુણ બનાવ્યા હતા. સ્વામીનારોયજી સંપ્રદાયના સાધુવરો બ્રહ્માનંદ અને નિષ્કુલાનંદ, અમદાવાદના કવિ માધવરામ વ્યામ અને કૃષ્ણરામ મહારાજ શ્રી. દયારામભાઈ પાસે ઘણીવાર કાવ્યો રચવાની પદ્ધતિ શીખવા આવતા.

(૩)

શ્રી. દયારામભાઈનું સાહિત્ય ગુજરાતી, હિંદી, મરાઠી, ફારસી, મારવાડી, પંજાબી અને સંસ્કૃત ભાષામાં જોવામાં આવે છે, એમનું ગુજરાતી અને હિંદી સાહિત્ય વિશાળ છે. ગુજરાતીમાં એમણે આશરે દોઢસો મંથ લખ્યા છે. હિંદીમાં પોણોસો લખ્યાં છે. એ સિવાય સેંકડો કવન, પદ, ગરબી, ગઝલ, હોરી, ખ્યાલ, હુમરી, રખતા, પીસના, દેરખા વગેરે લખ્યા છે. જેટલું સાહિત્ય પ્રકટ થયું

તેટલું બાકે તેનાથીયે વધારે અપ્રકટ છે. પ્રકટ તેમ જ અપ્રકટ સાહિત્યને શુદ્ધ સ્વરૂપમાં સચીક મૂકવાની ખાસ જરૂર છે જ. એથી શ્રી. દયારામભાઈને સારી રીતે ઓળખી શકાશે અને સાથે સાથે જનતાની સાવ સાચી સેવા કરી શકાશે. મરાઠીમાં એમણે નરસિંહ મહેતાની દુહો, કાવણી, અભંગ, પ્રબંધ અને પદ લખ્યાં છે. શુભ-વંતી ગઝલોની શરૂઆત કરનાર શ્રી. દયારામભાઈ જ છે જ. કારસી બાપામાં એમણે રખતા, પીસતા અને ગઝલો લખી છે. મારવાડી અને પંજાબી બાપામાં પદ, ખ્યાલ, કેરના, હુમરી વગેરે લખ્યું છે. સંસ્કૃતમાં સ્તોત્રો સર્જ્યાં છે. એમનું એકે એક બાપાનું કવન રાગ-બદ્ધ, તાલબદ્ધ અને છંદોબદ્ધ છે. એમણે આશરે ૬૦ રાગ, ૬૦ છંદ અને ૧૫ તાલ લખ્યા છે. રાગ, તાલ અને છંદનો મુંદર સુમેળ સાધનાર શ્રી. દયારામભાઈ જ છે. ગુર્જર સાહિત્યમાં હિંદુસ્તાની રાગોને પહેલવહેલા સચોટ ઉતારનાર તરીકેનું બહુમાન એમના કાળે જાય છે. વિવિધ બાપામાં, દરેક રાગમાં, દરેક તાલમાં ને તરેહતરેહના છંદમાં સાહિત્ય હોવા છતાં ખૂબી તો એ છે કે એક બાપાના કથ-નમાં બીજા બાપાનો શંભુમેજો થયેલો જોવામાં આવતો જ નથી. એટલું તો મારે બેધડક કહેવું પડશે જ કે એમનું એકેએક બાપાનું કથન હૃદયપર્શી, રમખયું, પ્રેમખયું, દર્દખયું અને ભક્તિખયું છે જ.

નરસિંહ મહેતાથી તે અત્યાર સુધીના ગુર્જર-સાહિત્યકારો તરફ નજર કેન્દ્રીયું તો સ્પષ્ટ માનુષ પડશે કે શ્રી. દયારામભાઈની માફક વિવિધ બાપામાં, દરેક રાગમાં, દરેક તાલમાં, ને તરેહતરેહના છંદમાં બાગ્યે જ કાઢ્યે સાહિત્યનું મુંદર, મરસ, સરસ, સર્વગામી, સર્વોત્તમ અને વિસ્તૃત સર્જન કર્યું હોય !

કોઈપણ માનુષબાપાનો સાહિત્યકાર જો પ્રમાણે સાહિત્ય સર્જે તે પ્રમાણેનું શ્રી. દયારામભાઈનું વિવિધબાપામાં સાહિત્ય સર્જન છે.

એમનું ગુજરાતી સાહિત્ય વાંચતાં એઓશ્રી ચોખ્ખા ગુજરાતી માનૂસ પડે છે. એમનું હિંદી સાહિત્ય નિહાળતાં એમને ઉત્તર હિંદના વાસી ગણવા પડે છે. એમના મરાઠી સાહિત્ય તરફ નજર ફેરવતાં એમને સાચા મહારાષ્ટ્રી ગણવા પડે છે. એમનું કારસી સાહિત્ય અવલોકતા એમને અરબસ્તાનના સાવ માયા સુધીનું બિરુદ આપવું પડે છે. એમનું મારવાડી અને પંજાબી સાહિત્ય જોતાં એમને પાકા મારવાડી અને પહોચેલા પંજાબી ગણવા પડે છે.

શ્રી. દયારામભાઈની કાવ્ય-અરિતા નર્મદા કિનારેથી વહેતી વહેતી, હૈંચે ઉભરાતા અવનવા હાવભાવથી આનંદભરે ઉછાળા મારતી મારતી હોશભરે પૂરપાટ દોટ મૂકતી મૂકતી ગુજરાતનો સિંગાડો વટાવી-સારાયે હિંદમાં વિચરી અરબસ્તાનની મુલાકાત લઈ મમકાતી મલકાતી ઘર ભેગી થાય છે. એક ગૂજરાતી કવિ થઈને વિવિધ ભાષામાં સાહિત્યનું સુંદર, સરમ, સરવ, સર્વજામી અને સર્વોત્તમ સર્જન કરવું, એ રસસર્જનમાં ખીજી ભાષાનો શબ્દ ન આવવા દેવો એ ખરેખર, આપણા માટે-ગુજરાતને વાસ્તે માનનો વિષય છે, એટલું જ નહિ પણ શ્રી દયારામભાઈને માટે તો બહુમાનનો જ વિષય છે જ.

શ્રી. દયારામભાઈએ સુરદાસાદિ અષ્ટ સખાઓનાં જેવાં દબ્બકૂટનાં પદો વગેરે રચ્યાં છે, નરસિંહ મહેતાનાં જેવાં પ્રભાતીયાં સંખ્યાં છે, પ્રેમાનંદના જેવાં આખ્યાનો લખ્યાં છે, શામનના જેવા છાંપા રચ્યા છે, અખાના જેવા વેદાંતના ગ્રંથો લખ્યા છે, ધીરાના જેવી ઠાકીઓ રચી છે, તુકારામના જેવા અભંગો લખ્યા છે, તુલસીદાસના જેવી ચોપાઈઓ રચી છે, ગોવિંદસ્વામીના જેવી હોરીઓ અને ધમારો સરજી છે, પરમાનંદાસના જેવાં ઢવનો રચ્યાં છે, નંદદાસના જેવાં ઢવનો લખ્યાં છે, કૃષ્ણદાસનાં જેવાં રાસનાં ઢવનો લખ્યાં છે. પૂર્વ-

ગામી સાહિત્યકારોનો અચ્છો પરિચય શ્રી. દયારામભાઈમાં થાય છે. એમનામાંથી આપણને ઘણું બહુવાનું મળે છે. ધણાઓએ એમનામાંથી પ્રેરણા લીધી હતી, લીધી છે ને લેશે જ. એ રસીકી ગુજરાતણો હોંશીકી ગુજરાતણો પેદા કરી હતી, કરી છે ને કરશે જ. શબ્દ-માધુર્ય, પદસાતિત્ય અને શુદ્ધિ-ચાતુર્ય તો શ્રી. દયારામભાઈનું જ.

ત્યાં સુધી ગુજરાત છે, ગુજરાતીભાષા છે, ગુજરાતી સાહિત્યમાં ગરબી-સાહિત્યનું અનુપમ સ્થાન છે, ત્યાં સુધી ગરબાધેક્ષી ગરવી ગુજરાતણો ગરબે ધૂમી ગરવી ગરબીઓ ગાયે જાય છે, ત્યાં સુધી ગુજરાતીઓના આંગણે આંગણે, ગુજરાતની શેરીએ શેરીએ ગુજરાતણોના વઢને વઢને ગરબીઓ ઝીલાય છે, ત્યાં સુધી વિવિધ ભાષા સાહિત્યમાં એમનું અનોખું સ્થાન છે; ત્યાં સુધી શ્રી દયારામભાઈ અમર અને અજોડ છે.

શ્રી. દયારામભાઈ એકલા ગુજરાતના નથી; એકલા હિંદના નથી પણ સારાથે જગત-સાહિત્યના છે જ. સાચા અને સર્વોત્તમ સાહિત્યકારની દ્રષ્ટિ દૂંદી ન જ હોય! જગતીય બક્ષતવર્ણનું માનસ સંકુચિત ન જ હોય!-એઓશ્રી જે આસેખે તે દરેકને માટે, દરેક યુગને માટે હોય. ત્રિદાશાભાષિત હોય, શાશ્વત હોય. એમનું જીવન, એમના મિહતિ, એમનો સકુપદેશ, એમના આશયો, એમની દક્ષા, એમનું ચિંતન, એમનું મનન, એમનું આસેખન, એમની બાવના, એમના વિચારો-સારાથે જગતને માટે છે.

સ્નેહાળ હૃદય, મનોહર મુખરૂં અનુપમ ઓળસ, અજોડ પ્રભુતા, સોહામયું સ્વરૂપ, દૈકિય દંદ, અણુ અધર, ગૌરવર્ણ શુકનાસિકા, ચપલ નેત્ર, આગમ બાહુ, બવ્યાટ્ટનિ, વિશાળ લલાટ, રસમસનું સૌંદર્ય અગાધ પાંડિત્ય, દીનમણિ દીનતા, અદ્વિતીય ચાતુર્ય, અસાધારણ

અવલોકન શક્તિ, ગેડેરુ' જ્ઞાન, કુશાગ્ર બુદ્ધિ, વિવિધ ભાષા, અજોડ સંગીત-નૈપૂણ્ય, સરજતા, સાદાઈ, નિડરતા, નિરપૃહતા, વહાણભર્યો વિનય, શબ્દ-ગાધુર્ય, પદ-લાસિત્ય, રસભરી રસિકતા, ભાવભરી ભલક. ઉડેરી ટંપના, આબેહૂબ ચિતાર, સાગોપાંગ છણાવટ, મહા-મેરિરાં મેણાં, સરસ ભાષા, મચોટ શિક્ષા, રૂપદ્ર કથન, અપરિમિત-ગેયના, મનોહર છંદોગદ્ધતા, વિદ્વંસજતા, ગોપી-ભાવ, ભીષ્મ-હૃવન આ બધુંયે આપણને શ્રી. દયારામભાઈના ભક્તપ્રેમી, પ્રશંસક અને પૂજક બનાવે છે.

વીર નર્મદાશંકરભાઈથી તે અત્યાર સુધીના સાહિત્યકારોએ, સાક્ષરોએ, કવિઓએ, વિવેચકોએ, નવલકથાકારોએ, લેખકોએ, શ્રી ગોસ્વામી બાલકોએ, વિદ્વાનોએ, સિધ્ધોએ, ભક્તોએ, પૂજકોએ, પ્રશંસકોએ, પ્રોફેસરોએ, અધ્યાપકોએ શ્રી. દયારામભાઈને ભાવાનુસિ આપી હતી, આપે છે તે આપશે જ. ગુણગ ગુજરાત અને ગુણ-ધેલી દર્ભાવતી એ લાખ પદોના રચનાર અને ત્રણસો જેટલા નાના મોટા ગ્રંથોના સર્જનહાર માટે એક અજોડ સમારક કરવા કટિબદ્ધ થશે જ એ જ સ્વાશા સેવતો-ગુજરાતના એ મહાન ભક્તભાનુને અનંત કાંટિ પ્રણામ કરતો વિરમું હુ.

જોષી છવણલાલ છગનલાલ, એડવોકેટ
ડભોધ

ગ્રંથ પરિચય

શ્રી દયારામભાઈએ 'કમિટ વિઠમ્' તરફ સુરમદિષ્ટીથી, વિચાર કરીશુ તેા આપણને રૂપે માવમ પડશે કે શ્રી દયારામભાઈએ ધવલધનાથી રાગના જે જે પ્રથે લખ્યા હશે તે તે એમણે એમની ૧૩ થી ૨૬ વરસની વય મુધીમાં એમની બરબુવાનીમાં લખ્યા હશે. એમણે એમની તેર વરસ જેટલી નાનકડી ઉંમરે "તત્ત્વમયધ" નામનું ૬૬ હડીનું જે ધવલધનાથી રાગમાં દાખ્ય લખ્યું છે તે સદર અનુમાનને વધારે દેશે આપે છે, બાપાની દષ્ટિએ જોઈશું તેા જેટલી અરજના એમના બીજા પ્રથેમાં છે તેટલી એમાં નથી છતાં મોડપ તેા દેખા દે છે. શ્રી દયારામભાઈએ ૨૬ વરસની ઉંમરે પત્રલીલા લખી. ૩૦ વરસની વયે અગ્નિમિદાખ્યાન રચ્યું. પત્રલીલા કરતાં અગ્નિમિદાખ્યાન વધારે અરવ છે. એટલું જ નહીં પણ એમાં માધુર્ય તેમજ આનુર્ય રેરેર અમદ છે. આથી ધવલધનાથી રાગના પ્રથેની રચના ૧૦ વરસની ઉંમરેથી તે ૨૬ વરસની વય મુધી થતા કરતી હશે એમ અદરજ માની શકાય ખડું. શ્રી દયારામભાઈએ બરબુવાનીમાં રચેલા તાત્ત્વિક વિચારવાળા બરબૂર માદિત્ય તરફ દષ્ટિપાત કરતાં મો દોષ સાદિત્યમિદનું, તત્ત્વમિતનું, અભ્યાસનું અગ્નિ મદમા એમના અરજ કમલમાં દર્શા પડે તેા એમાં જરાપે આમર્ય જેવું તેા ન જ દેવાય.

મારશિક્ષા: દોષ જણે છે જ કે શ્રી. દયારામભાઈ શુદ્ધાદિત્ય-મિદાંતના અભ્યાસી અર્થન, ચિંતક અને વિચારક હતા. તેથી એઓથી જે જે આપેએ તે તે શુદ્ધાદિત્ય-મિદાંતના અમર્યનમાં તેમ જ તેને મર્યાદા અમર્યવરા આતેએ એ સાત દિવા જેવી વાત

છે. પણ એ પણ આપણે ન બૂલવું જોઈએ કે એ શુદ્ધાદિત-સિદ્ધાંતનું સમર્થન કરતી વખતે એની માવ સમજ પાડતી વખતે એઓશ્રી જનતાને-જીવને લૌકિક તેમજ અલૌકિક શિખામણો આપવાનું જરૂર બૃક્ષતા જ નથી. આ વસ્તુનું સાવ સાચું દર્શન આપણને સદર અંથમાં થાય છે. જેમ મધમાખી રંગમેરંગી પુષ્પે પુષ્પે ફરી, તેમાં રહેલા રસને ચૂસી પરાપકારને માટે એક જ ઠેકાણે મધમ્વડપે એકઠું કરે છે; તેમ શ્રી દયારામભાઈએ પણ ઘણાં અથેના પાઠન-પાઠન વાંચન-મનન પછી, તેમાં રહેલા સારને સદર અંથમાં સોએ મો ચવના મોતીના ઘણા જેવી શિક્ષાઓ જનતા ઠાળે આપાદ ગૂંથી દીધો છે.

“પ્રેમભક્તિ”:-પોતાને અહસંબધ દીક્ષા આપનાર શ્રી વલ્લભલાલજી મહારાજ વિષેનું આલેખન એઓશ્રી નાનપણથી જ શુદ્ધાદિત-સિદ્ધાંતવાદી હતા-શ્રી વલ્લભતાનુયાયી હતા. એમ સ્પષ્ટપણે સચોટ ખાત્રી કરાવી આપે છે. “પ્રેમભક્તિ” નામ જ એવું છે કે દરેકને એ અંથ વાંચવાની તમસા જાગે જ-શ્રી દયારામભાઈએ પ્રેમ, આસક્તિ, વ્યસન અને તન્મયતાના પ્રકારો દાખલાઓ માથે સમજાવ્યા છે. ભક્તિપોષણ અને રસિકવલ્લભમાં જે ક્રમ સાચવ્યો છે તે જ અહીં સાચવવામાં આવ્યો છે. પ્રેમ, આમૃતિ, વ્યસન અને તન્મયતાને સાંગોપાંગ સમજાવી રહ્યા પછી જ ભક્તિ પ્રકરણ હાથમાં લેવામાં આવ્યું છે. ભક્તિપોષણને મૂળ ગણીએ, રસિકવલ્લભને બાહ્ય ગણીએ તો એકલાં પ્રેમ, આસક્તિ, વ્યસન અને તન્મયતા માટે આ અંથને દિપ્તિ તરીકે સ્વીકારીએ તો વાગ્તવિક ગણાગે જ. શ્રી દયારામભાઈના ભક્તિ સાહિત્યના અભ્યાસીઓ પ્રેમ, આસક્તિ, વ્યસન અને તન્મયતા પરત્વેનાં ભક્તિ પોષણનાં ઉપ, ઉદ, ઉઠ, ઉદ અંદ્રાવણાં અને રસિકવલ્લભનાં પદ અને પદ પદ, મદ્રાં ચં ની

૨૪મી કહીથી તે ૧૩૭મી કહી સુધી સરખાવ્યા કરશે તો તેને એની એ ૧૪ વસ્તુનું એક કે બીજી રીતે મૂલ્યન મળ્યા ૧૪ કરશે ૧૪.

ધર્મનીતિસાર:—સદર અંથમાં ક્યા વિષયોનું નિરૂપણ થવાનું છે તે સરખાતમાં ૧૪ બનાવી દેવામાં આવ્યું છે. ૧૪મથી તે મરણ સુધી મનુષ્યે ક્યાં કર્તવ્ય કરવાં? કેવા પ્રકારનું વર્તન રાખવું? તેની સચોટ ચોખવટ કરવામાં આવી છે. દેહધર્મ, આત્મધર્મ, ભગવતધર્મ અને ભગવદ્ધર્મનો મનુષ્યમાં કેવી રીતે ધીમે ધીમે વિકાસ થઈ શકે, એનું સ્પષ્ટ નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. આ ચારે ધર્મોમાં ભગવદ્ધર્મ સર્વોત્તમ છે એમ સાવ સાચી સમજ પાડવામાં આવી છે. બક્તિ-પોષણના ‘૪૩’મા અંકાવસામાં અને રસિકવલ્લભના ‘૫૫-૫૭’ પદમાં જે વિષયોની ઊણવટ કરવામાં આવી છે તેની ૧૪ અહીં રજુઆત કરવામાં આવી છે.

સિદ્ધાંતસાર:—આ અંથમાં રીતસર મંગલાચરણ કરવામાં આવ્યું છે, ત્યારે ધર્મનીતિસારમાં માત્ર મંગલાચરણ કરવાની આદા ૧૪ મળી છે. જેથી સદર અંથ ધર્મનીતિસાર પછી રચેલો હોવો જોઈએ એમ અનુમાન બાંધીએ તો તે સાત અરથાને નહીં ૧૪ ગણાય.

સદર અંથમાં શુદ્ધદૈત સિદ્ધાંતનો અને સર્વમાન્ય સિદ્ધાંતનો માત્ર સાર ૧૪ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. એ સાર રજૂ કરતી વખતે પરશ્વત્તના સ્વરૂપનો મુંદર ખ્યાલ આપવામાં આવ્યો છે. વૈષ્ણવોનાં અને ગૃહસ્થાશ્રમી-વૈષ્ણવોનાં લક્ષણોની સમજ પાડવામાં આવી છે. સદર અંથમાં વર્ણવવામાં આવેલા એકેએક સિદ્ધાંતને સદયમાં વખાવી આચરણમાં મૂકવા જેવા છે.

“તત્ત્વપ્રબંધ”:—આપ દ્યારામભાઈએ ૧૩ વરસની વયે જેવી રીતે શુદ્ધદૈત-સિદ્ધાંતને અને બીજા વિષયોને દુઃકાલમાં સચોટ રજૂ કર્યા છે તેવી રીતે તેટલી ૧૪ વયે રજૂ કરનાર આપણને થોડાક

જ મળી આવશે. તેના ઉદાહરણ રૂપે આ તત્ત્વપ્રમંથ ગ્રંથ છે. 'તત્ત્વપ્રમંથ' એ શ્રી. દયારામભાઈના ચરિત્રની ઠેકઠીક બામતો પર નિર્મિત પ્રકાશ વેરે છે. બાપદયારામભાઈએ સદ્ગ્રંથના અંતમાં, "માતૃશ્રીનું નામ મહાવક્ત્રી ઉર્દે રાજકોર. પિતાશ્રીનું નામ પ્રજુ-રામ. અટકે ભટ, નામ મંત્ર આપનાર ગુરુ શ્રી દેવકીનંદન" —આ ચાર બામતની ચોખવટ કરેલી હોવાથી હવે સદ્ગ્રંથ બાપદયારામભાઈના પૂર્વજાલીન લેખકોનાં લખાણ ખોટાં ઠરી એક જ મત બંધાય છે અને તે એ કે શ્રી. દયારામભાઈની માતૃશ્રીનું નામ મહાવક્ત્રી ઉર્દે રાજકોર હતું, (નર્મગદ્ય વગેરેમાં લખ્યા મુજબ રતનમાઈ નહોતું), અટકે ભટ હતો, (જૂ. કા. દો. ભા. પમા લખ્યા પ્રમાણે પંજાની અટક નહોતી), પિતાશ્રીનું નામ પ્રજુરામ હતું, નામ-મંત્ર આપનાર શ્રી. દેવકીનંદન હતા. બાપદયારામભાઈને નાનપણથી જ નામમંત્ર મળેલો હોવાથી, એમનાં માતા પિતાવૈષ્ણવ હોવાથી, તેમજ શ્રીમદ્ભગવાદ, શ્રીમદ્વિષ્ણુનાથજી, શ્રીહરિરાયજી, શ્રીપુરુષોત્તમજી, શ્રીદેવકીનંદન—આ નામો આ ગ્રંથમાં આવતાં હોવાથી અને બાપ દયારામભાઈને બાપપણથી જ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રના શુણ્ઘા માવાની અને સેવા કરવાની તમજા જાગેલી હોવાથી, (સદ્ગ્રંથ આ બામતની સાવ સાચી સાબ્ય પૂરે છે) —બાપદયારામભાઈ જન્મથી જ બાપ પણથી જ વક્ત્રમતાનુયાયી હતા જ એ હકીકત સ્વપસિદ્ધ બની રહે છે.

ટીપ :—અસત્ય પ્રતમાં 'સશી'ને બદલે 'રામી' છે. 'સશી' શબ્દ ચોખ્ખા લાગવાથી રાખ્યો છે. જાકાના લામતો ગતિ. —એ મૂત્રથી બાપદયારામભાઈ અચ્છાદ્ય હોય એ સ્વાભાવિક છે.

“ચિંતા ચૂર્ણિકા.” :—શ્રી દયારામભાઈના પ્રમેય ગ્રંથ તે “ચિંતા ચૂર્ણિકા” લૌકિ-અવૌલ્લિ તમામ ચિંતાઓનો નાશ કરનાર ને “ચિંતા ચૂર્ણિકા.” આ ઠેકાણે દરેકે યાદરાખવાનું એ,

છે કે જે બધાં સાધનો કરે છે છતાંયે નિરસાધની રહે છે, જેને બ્રમવાનનાં દર્શન થયાં છે છતાંયે ચિંતાથી પીડાય છે તેવાઓને માટે જ આ ગ્રંથ લખાયેલો છે. સંસારમાં રમ્યા પમ્યા રહેનારને માટે નથી જ. તેને તો પ્રમાણ માર્ગે ચાલે જ છૂટકો, તેને હુંદીયું વાગીને બેગી રહેવાનું નથી જ. તેને તો શ્રીમદ્વિઘ્નભાગ્યાર્થજી તથા તેમની વંશજોએ, તેમ જ સુરદાસાદિ ભગવદીયોએ આપેલી શિક્ષા પ્રમાણે જ ચાલવાનું છે-જ. વારંવાર થતી ચિંતાઓનું ચૂર્ણ કરી શકે એવો કાંઈપણ ગ્રંથ હોય-તો તે “ચિંતાચૂર્ણિકા.” જેમ કાંઈ વકીલ પોતાના અગ્રીમનો કેસ જીતવા માટે દલીલો ઉપર દલીલો આપે જાય છે તેમ શ્રી દ્વારામભાઈ જીવને આપેલી ચિંતાનો સમૂળગો નાશ કરવા માટે સચોટ દાખલાઓ દાકે જાય છે. આપણા મનમાં જે સંકાઓ થાય છે-થયા કરે છે તેના પહેલેથી જ રદીયા આપી દેવામાં આવ્યા છે-સાંપ્રદાયિકો માટે આ ગ્રંથ બેનમૂન છે. એથી એમ માનવાનું-મનાવવાનું જરાયે કારણ નથી કે આ ગ્રંથ ફક્ત સાંપ્રદાયિકો માટે જ લખવામાં આવ્યો છે. એના વાંચનથી, પાઠન-પાઠન તેમ જ મનનથી-વૈષ્ણવો તેમ જ વૈષ્ણવેતર પણ ચિંતાગારમાંથી બચી ચિંતાઓનો સમૂળગો નાશ કરી શકશે જ. -

“બસો ને બાવન વૈષ્ણવોનું ધોળ”:-શ્રી. દ્વારામભાઈએ જેણું ‘૮૪’ વૈષ્ણવોનું ધોળ બનાવ્યું છે તેણું જ બસોને બાવન વૈષ્ણવોનું રચ્યું છે. શ્રીમદ્વિઘ્નભાગ્યાર્થજીના સેવકો તે ‘૮૪’ વૈષ્ણવો-શ્રીમદ્વિઘ્નનાયજીના સેવકો તે ‘૨૫૨’ વૈષ્ણવો. સદર ધોળમાં ૨૫૨ વૈષ્ણવોનાં નામ અનુક્રમે ગણાવવામાં આવ્યાં છે. ધોળના અંતમાં એ અંતરંગ-બંદનોની કૃપા માગવામાં આવે છે. ધોળની બાયા સાદી અને સરળ છે.

“વિષ્ણુ સ્વામીની પર્યટી” :—શ્રી. દયારામભાઈ આ અંચ વિષ્ણુ સ્વામીના ચરિત્ર ઉપરાંત શ્રીમદ્ભાગવાદના વિષ્ણુ સ્વામી સપ્રદાય સાથેના સંબંધ પરત્વે પ્રમાણિક અને ઉપયોગી સામગ્રી પુરી પાડે છે, તેથી આ અંચ સપ્રદાયના ઇતિહાસમાં મહત્વનો છે. એમ જરૂર કહી શકાય.

“હરિદાસ મણિમાલા” :—ચારે યુગમાં જે જે ભગવદ્ભક્તો ચર્ચા ગયા હતા તેમનું દ્રેકમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ભગવદ્ભક્તોનું વર્ણન હૃદયમાં ભગવદ્ભાવ પેદા કરે એવું છે. ભગવદ્ભક્ત બનવા પ્રેરે એવું છે. “જે ભગવદ્ભક્ત બને છે તેને શાં શાં હુ ખો વેઠવા પડે છે, જગત તેને જૂની જ દષ્ટિએ જુએ છે છતાં ભગવાન તેને પોતાનો જ માની સદાયે રક્ષણ કર્યા જ કરે છે. શ્રીકૃષ્ણનો એક પણ ભક્ત એવો નહી હોય કે જે ‘હુ ખી’ ન થયો હોય, જેને લોકોએ ‘હુ ખ દીધુ ન હોય, જેને શ્રીકૃષ્ણે સહાય ન કરી હોય’—આ બધાએ પ્રશ્નોનો ખાસ જવાબ આપતો અથ તે “હરિદાસ મણિમાલા”, ૧૨૦ પાનામાં હરિદાસોની નામાવલી રજૂ કરવામાં આવી છે. હરિદાસ મણિમાલાને શ્રીકૃષ્ણચરિત્રનાં દ્રેકમાં પહેરાંની શ્રી. દયારામભાઈ કૃતાર્થ થયા છે. મદરે અંચ શ્રી. દયારામભાઈના વિશાળ વાચનનું સચોટ ભાન કરાવે છે.

“શ્રીકૃષ્ણનામ ચિંતામણિમાલા” :—શ્રીકૃષ્ણચરિત્રના વિવિધ નામને અભંગમાં ચૂંટી દેવામાં આવ્યા છે, તુકારામના જેવા અભંગ બનાવી શ્રી. દયારામભાઈએ શ્રીકૃષ્ણચરિત્રનું જ નામ અમરણ કર્યું છે. એમના જ ગુણના ગાથા છે. સાહિત્યરસિક જનના સમક્ષ આ એક નવી જ વાનગી પીરસવામાં આવી છે. હિંદુઓના મહાન ભક્ત અને કવિઓના હૃદયે અપનાવી પ્રભુ ગુણ જ ગાયા છે.

“શ્રીકૃષ્ણનામામૃતંધારી” — જૂદા જૂદા અથોમાંથી સાર એકઠો કરવામાં આવ્યો છે. શ્રી કૃષ્ણનાં જૂદા જૂદા નામ ગણાવતી વખતે શાંત-રસની રેવમહેલ રેલાવવામાં આવી છે; એટલું જ નહીં પણ શ્રીકૃષ્ણ-નામરૂપી અમૃતની એકધારી ધારા-વર્ષા વરસાવવામાં આવી છે. કૃષ્ણનામમાલિકા (પ્રબંધ) કૃષ્ણનામ ચિંતામણિ ખનિ (પ્રબંધ) કૃષ્ણ-નામાનન્દ ખનિમાં, તે કૃષ્ણનામની ઝડીએ વરસાવવામાં આવી છે. એ રસધારાએનું, એ વરસતી ઝડીએનું રસપાન કરનાર કૃતાર્થ જ થાય-નામરસની અવિચ્છિન્ન વરસતી રસધારા રસપિપાસુને સતોષે જ એટલું જ નહીં પણ રસમય બનાવમે જ. અનેક અથોમાંથી એકઠો કરવામાં આવેલો સાર શ્રી. દયારામબાઈના વિશાલ વાંચનના પુરાવા રૂપ છે.

“શ્રીકૃષ્ણ અષ્ટોત્તરશતનામ” — શ્રીકૃષ્ણનાં ૧૦૮ નામને ‘નારાય’ અંદમાં ગૂંથી દેવામાં આવ્યાં છે. ‘નવ ગોપ મૂપ વશ, મૂપગ વિદ્યુગ’ — એ રાકે તેમ જ ‘નર્મદાદેવના રાકમાં આ સ્નોત ગાર્ગ શકાય છે.

“શ્રીકૃષ્ણ અષ્ટોત્તરશતનામચિંતામણિ” — શ્રીકૃષ્ણનાં ૧૦૮ નામની ગૂંથણી જુજંગ પ્રવાહ હંદમાં કરવામાં આવી છે, એ નામ આનંદ આપનારાં, મનોહરના પૂરનારાં; આધિભૌતિક, આધ્યાત્મિક અને આધિદૈવિક દુઃખને હરનારાં; કાપિક વાચિક, માનસિક અને સાંસર્ગિક પાપનો નાશ કરનારાં, તેમજ જે જોષએ તે બધું આપનારાં છે.

“શ્રીકૃષ્ણનામ મહાત્મ્યમંજરી” — શ્રીકૃષ્ણનામ મહાત્મ્ય મંજરીનું સર્જન રમાવલી હંદમાં કરવામાં આવ્યું છે. એના પડે પડે, રાજે રાજે, અક્ષરે અક્ષરે રસ ઝરે છે, માધુર્ય સવે છે, ક્ષાણિત્ય એપે છે. એનું રસમર્જન એમના અંધરથ સાહિત્યમાં

એક અનોખી ભાવ પાડે છે. શ્રીકૃષ્ણનામમાહાત્મ્યમંજરીની કડીએ કડીએ, પદે પદે, શબ્દે શબ્દે, અક્ષરે અક્ષરે નામ માહાત્મ્ય ગૂંછી રહ્યું છે, સારાયે અંથનો સાર તે “શ્રીકૃષ્ણનામ” ‘કૃષ્ણ’ એટલે પુનમના ચંદ્ર ‘શ્રી’ એટલે સરદપૂર્ણિમા શ્રી, એટલે ત્રામિનીજી—રાધિકાજી, ચંદ્ર અને સરદપૂર્ણિમા એ એ જેમ આનંદ આપનારા છે તેમ ત્રામિનીજી રાધાજી અને કૃષ્ણથી બનેલા શ્રીકૃષ્ણ અખંડ આનંદ આપનારા છે. “શ્રીકૃષ્ણ. લક્ષ્મણ”-આ અષ્ટાક્ષર મંત્રનો અખંડ ભવ કરે—એ સારાયે અંથનો અને શ્રી. દયારામભાઈના કથનનો સાર.

શ્રીકૃષ્ણનામમાહાત્મ્યમંજરીની શરૂઆતમા શ્રી. દયારામ ભાઈએ, “શ્રીગુરુ ગિરધરલાલ પદપંકજ દરું પ્રનામ”-એ જે કડી લખી છે તેનો અર્થ મુ. જગજીવનદાસ દયાળજી મોદીએ ખોટો કયો એમ લાગે છે, શ્રી. દયારામભાઈને નામ મંત્ર આપનાર શ્રી. દેવકીનંદજી હતા, શ્રી. વલ્લભવાનજી મહારાજે શ્રી. દયારામ ભાઈને બ્રહ્મસંબધ આપ્યું હતું. આ બંને જાગતની ચોખવટ આગળ થઈ ગઈ છે કે ‘ગિરધરલાલ’ એ શબ્દનો અર્થ ‘ગિરિધરલાલજી મહારાજ’—એમ મુ. મોદી સાહેબ દયારામ—જાન્ય સુધામા ઇપા-એલા સદર અંથની ટીકામા કરે છે. (દયારામ કાવ્ય સુધા પા. ૪૦) એઓશ્રીની આ માત્ર કંપના જ છે. એ કંપના માટે એઓશ્રીએ કોઈ પણ જાતનો પૂરાવો રજૂ કર્યો નથી, શ્રી. દયારામભાઈ અથવા શરૂઆતમા શ્રીમદ્ ગુરુદેવ અને શ્રીકૃષ્ણચરિત્રનું અરણ્ય દરે છે એ વસ્તુ એમના એકે એક અથમા અપ્પ જ નહીં આવે છે. ‘શાસ્ત્ર રીતે ગુરુનું નામ ન લઈ શકાય’ એ રીતિનું, એ પ્રણાનિકાનું અનુસરણ શ્રી. દયારામભાઈએ કેટલેક ડોકાણે કર્યું છે, જેમાનું એક અહીં છે. વળી એમણે કેટલેક ડોકાણે અપ્પ શબ્દોમા ગુરુના નામ જણાવ્યા

છે. બીજા આધાર તો પછી જ-લેવા જઈશું પણ આ-અર્થમાં જ તેની પૂર્ણાકૃતિ વખતે શ્રી દયારામભાઈ 'શ્રીગુરુ વધન, દિવ દયારામ શુભદિનિ આ કીધી'—એ કહી ટાંકી પોતાને બ્રહ્મસંબંધ આપનાર શ્રીવલ્લભજ્ઞાનજીનું નામ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે; તેથી મુ. મોદી સાહેબની કલ્પનાને જરૂરે ટેકા મળતો નથી. 'ગિરિધરધાવ' એટલે ગિરિધરજ્ઞાનજી મહારાજ નહીં પણ ગિરિરાજને ધારણ કરનાર નંદ યગોદાના લાડીલા લાવ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર.

- વિનયખત્રીસી—વિનયખત્રીસી એટલે વિનવણીનો ખામ નમુનો. એમના સાચા દીકરો એકરાર-કહણ કાળખવાગો પાવાણી હૃદયવાગો જે એક ચિત્તે એકાંતમાં બેભા વાંચી-વિચારી ગાય તો રહે અને માંબળનારને પણ રડાવે, એની મૂંઝણી જ એવી છે કે હૃદયનો આદ્ર અને આત્મ જનાવે, આંખે આંમુડાં વહેવડાવે. સાક દિલે લખાએથી વિનવણી આધિકૈવિક-જીવન / જીવનારાઓને માર્ગ-સૂચક નીવડે એવી છે. વિનયખત્રીસીના વાચન પરથી આપણે જરૂર કહી શકીશું કે શ્રી. દયારામભાઈના રોમેરોમમાં દીનના પાંગરી રહી હતી. અંથ નાનેરો છે, પણ એનાં વચનો મોટિરાં છે. મામાના દીકર પર આગાદ-અચૂક અમર કરવાની તાકાત મોટા અંથો કરતાં એમાં વધારે છે. એથી જ આ નાનકડો અંથ શ્રી. દયારામના અંથરથ સાહિત્યમાં અનોખો પડી જઈ ડોઈ અનેરી બાન પાડે છે.

ગુરુ શિષ્ય મંવાદ:—આ અંથમાં શ્રી. દયારામભાઈના જીવનની દાંપ્તક આછી-પાનળી ગ્રાંખી થાય છે. શિષ્યના પ્રશ્નો અને ગુરુના જવાબ હૃદયમાં મોંઘરા હિનરી જાય છે. બાલ દયારામભાઈને સાપડેલા પ્રસંગો, એમની જીવન-કહાણી, પેટલાનિવાળી ડોકિરવાળા મહાનુ-ભાવી શ્રી. ઈ-હારામ બટજીનો મમાગમ, પર્ષટણુ કરવા એમણે આપેલી આજ્ઞા, એમના આશીર્વાદથી, એમની કૃપાથી બાલ દયારામ-

ભાઈએ કરેલું પર્વટણ, શ્રી વલ્લભલાલજી મહારાજે આપેલું અક્ષતંબ'ધ,
 વગેરે બાબતોની ચોખવટ નર્મગદ્ય, જૂ. કા-દો-મા-પ અને પ્રા-
 કા-મા-મા-મં. ૨ માં લખાએલા જીવનચરિત્રથી ઉપજતી શંકાઓને
 સાવ નિર્મળ કરી નાખે છે. સાથે સાથે એટલું પણ માઠ રાખવાની
 ખાસ જરૂર છે કે સદ્ગ્રંથ શ્રી. દયારામભાઈની સુવાચરણા પહેલાં
 લખાએલો હોવો જોઈએ. કારણ કે શ્રી. ઇચ્છારામ ભટ્ટજીનો
 સમાગમ થયો ત્યારે પોતે પોતાને બાળક હોવાનું જણાવે છે. તે
 વખતે એમની બાલક ભુદ્ધિ હતી. પાકટ ભુદ્ધિ કે પાકટ વય નહોતી જ
 (સરખાવો:-“ચિત્ત ચગડોજે ચઢ્યું બહુ માહારજી; બાલક ભુદ્ધિથી
 હું શું નિર્ધારું.” કડવાં ૧૧, પા. ૧૬૮). આથી આપણે
 કહી શકીશું કે શ્રી. ઇચ્છારામ ભટ્ટજીના પહેલા સમાગમ વખતે
 શ્રી દયારામભાઈની વય ૧૭-૧૪ વરસની હોવી જોઈએ. આ ગ્રંથ
 વગર પણ રસિકવલ્લભની શરૂઆતમાં પણ શ્રી. દયારામભાઈ ‘કાચી
 અવસ્થાએ’ તીર્થોટન કરવા ગયાનું જણાવે છે તેથી આ ગ્રંથમાં
 આવતી વસ્તુને સમજી ટેકા મળે છે. પ્રશ્નોત્તર માસિકાના પહેલા
 પ્રશ્નની શરૂઆતમાં પણ આજ કહેવામાં આવ્યું છે. (જુઓ:-રસિક-
 વલ્લભ. પદ-૨ જુ-“એવી દશામાં તીર્થ કરવા ગયો ‘કાહિ મત્ય’
 જુઓ: પ્રશ્નોત્તરમાસિકા પ્રશ્ન પહેલો.-“અને પૂર્વે હું આપને
 શિખ્ય છું. તે “કાચી અવસ્થા” માં હું તીર્થોટન કરવાને ગયો,”
 આ પરથી વાંચકને ખાતરી થશે કે શ્રી. દયારામભાઈને શ્રી. ઇચ્છારામ
 ભટ્ટજીના આશીર્વાદ અને આજ્ઞાથી શ્રી. દયારામભાઈએ યમુના
 સ્નાન કરી ગોકુલ-ટુંદાવને જઈ શ્રી. વલ્લભલાલજી મહારાજ પાસે
 અક્ષતંબ'ધ લીધું હતું. ત્યાર પછી સારાથે હિંદના પર્વટણે પરવર્ધા
 હતા. એ પર્વટણ ‘બાર વરસ’ નેટલા લાંબા ગાળાનું હતું.
 (જુઓ:-રસિકવલ્લભ પદ ૩૭: “એમ અમ્મે હું દ્વાદશ વર્ષ”)

હિંદના અધ્યયે પર્વટણુ શ્રી. ઈશ્વરામભાઈ બદ્દલની કૃપાકટાક્ષને આભારી હતાં. સદર અંથ આ બાબતની સાખ પૂરે છે. આ બાબત મારે હવે અહીં વધારે ન લખતાં નર્મમલ, બૂ-કા-દો-બા-પ અને પ્રા-કા-મા-અંથ ૨ માં લખવામાં આવેલા છવન-અરિત્ર વાંચતી વખતે શુરશિષ્યસંવાદ, રસિકવલ્લભ, પદ ૨-૩ પ્રશ્નોત્તરમહિકા, પ્રશ્ન પડેલો: તેમજ છટ્ટા ભાગમાં છપાએલા મવલ ધનાશ્રી રામના અથોમાં આવતા ઉત્તરોમાં વાંચવા સાહિત્ય-કારોને નમ્રપણે વિનવી વિરમું હું મારા તરફથી સમ્રમાણુ અને સર્વિસ્તર સમીક્ષા લખાઈ રહી છે. એ બહાર પડતાં મુખી સાહિત્યકારો થોભશે એ જ સ્વાચા.

નિઃસાધનતા:—નિઃસાધની કાને કહેવો? આ પ્રશ્નો જવાબ આ અંથમાંથી લખવા દક્ષીણે સાથે સમજ સધાર-સમ્રમાણુ સંચોટ અને સ્પષ્ટ મળે છે. બધું કરે છતાં જરાયે ગર્વ. ન રાખે, દીનતાપૂર્વક શ્રીહરિની સેવા કરે જાય, પ્રભુ કરશે તે સારું જ કરશે જ-આવા આવા શુણે જેમાં હોય તેને સાચો નિઃસાધની જાણવો. શ્રીગોપીજનોની માફક સાચી દીનતા આવે અને ગજેન્દ્રની જેમ અધ્યયે સાધનોનું બલ જતું રહે ત્યારે જ સાચો નિઃસાધની બને. ત્યારેજ શ્રીહરિ મળે, સહાય કરે અને રાજ થાય. જે ઠાઈ આ અંથ વાંચી-વિચારી મનન કરી એમાં આત્મેષ્વાએલા સિદ્ધાંતો પ્રમાણે વર્તશે તે સાચો નિઃસાધની બનશે જ.

કૌતુકરત્નાવલી:—કાવ્ય-વાદિકામાં કેઈ અનેરી ફેરમ ફેરતાં પુણે તે કૌતુકરત્નાવલી અને પિંગલસાર. “કૌતુક-રત્નાવલી” માં જગતમાં નવાઈ પમાડે તેવાં કૌતુકો બતાવવામાં-ગણવામાં આવ્યાં છે. એ અંથ વાંચનાં વાંચનાં, એ કૌતુકોનું નિરીક્ષણ કરતાં કરતાં, રસિક વાચક, શ્રી. દયારામભાઈના તરફ

તરેહના વિષય પરના તદ્વસ્પર્શી જ્ઞાન માટે આશ્ચર્ય પામી સહસા ચરણમાં ઢળી પડે તો તેમાં જરાયે નવાઈ જેવું નથી. કૌતુકે ગણાવતી વખતે પક્ષીઓમાં રહેલાં કૌતુકે બતાવે છે, વનસ્પતિમાં રહેલાં કૌતુકે ગણાવે છે, હરહંમેશ વપરાતી ચીજોમાં રહેલા નવાઈ પમાડે એવા શુણો બતાવે છે. સત્સંગ અને દુઃસંગનો, બંનેની પ્રીતિનો, બંનેના આચારણનો-દાખલાઓ સાથે સારો ખ્યાલ આપવામાં આવ્યો છે.

શ્રીકૃષ્ણઅક્ષયચરિત્રચંદ્રિકા:—આ ગ્રંથની રચના કુવૈયા છંદમાં કરવામાં આવી છે, ૬૨ કડીમાં શ્રીકૃષ્ણના વિરહ ધર્મોત્તુ' સાદી બાપામાં દુંકાણુમાં દાખલા સાથે સારી રીતે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. શ્રીકૃષ્ણચંદ્રના વિરહ ધર્મો બતાવતી વખતે એમના અક્ષયચરિત્રના ચેદિયોકે રજુ કરે છે. રજુઆત કરતી વખતે ઘણા ઘણા પ્રશ્નો પૂછે છે. શ્રીહરિ જે ધારે છે તે જ કરે છે. કરવાનું ન કરે—ન કરવાનું કરે. એમનાં ચરિત્રો જ અક્ષય છે. કોઈયે પાર પામી શકતું નથી. 'બગવાન જે કરશે તે સાર' જ કરમે જ' એ આ સારાથે ગ્રંથનો સારાંશ.

પિંગલસાર:—પિંગલસાર પિંગલશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ કાખાએલો છે. એમાં એમણે એમનો પ્રાણ રેડી દીધો છે એમાં એમણે એમના આત્માને નીચેવી નાખ્યો છે. એમાં એમનું પિંગલશાસ્ત્રનું જ્ઞાન ફેર ફેર ચમકે છે. એ જ્ઞાનની સાથે સાથે એમનો રાધેશ્યામ પરત્વેનો ભાવ જરાયે છૂપો રહી શકતો નથી ફેર ફેર ઉભરાયા જ કરે છે. એ જ્ઞાન અને ભાવની અનુપમ ગૂંથણી સાહિત્યરસિકોને અતૂટ આનંદ આપશે જ. એમાં એમણે બાવન છંદ લખ્યા છે. એ બાવન છંદનું માપ, એને બનાવવાની રીત ઉદાહરણ સાથે બતાવી છે. નૌપદ-નાયિકા-બેદ, હાવ, ભાવ, રમ, માન, વિરહાવરથા વગેરે

દેશાલુમાં દાખલાઓ સાથે સમગ્રવવામાં આગ્યા છે. નવયુગના સાહિત્યરસિકો તેમજ ખાસ કરીને ઉમના કવિયો ખપ પૂરતી સામગ્રી જરૂર મેળવશે જ.

વૃંદાવન વિલાસ:—વૃંદાવન વિલાસ પ્રમંથબદ્ધ, રાગબદ્ધ, છંદોબદ્ધ અને નાલબદ્ધ છે. ચાર ચૌકની અનૂપમ મૂંઝણીમાં એમણે આડો આંક વાગી દીધો છે. એમાં એમણે એમના હૃદયને નીચોવી નાંખ્યું છે. એમના ગોપીભાવને બહલાવ્યો છે, એમની રસિકતાને ઠેર ઠેર પાથરી દીધી છે. તરેહ તરેહનાં પદ્યો, પદ્ધતીઓ, પ્રુપ્તો, વક્ષો, ફલો, વાર્ણિત્રો વગેરેનું રસમયું, ભાવભર્યું અને મુંદર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. વૃંદાવનની વિલાસવતી કુંજે કુંજે વિલામભર્યો વિલાસ કરતા, શ્રીધમનાથજીના સોહામણા આરે ગોપીજનો સાથે રાસ ખેલતા-રાસવિહારીનું વર્ણન હૃદયમાં ધર કરીને રહે એવું છે. વૃંદાવનવિલાસ એટલે એમના ગોપી-હૃદયની ચાવી, એમનાં પાંડિત્યનો ચાતુર્યનો, માધુર્યનો ખગ્ગનો. વૃંદાવનનું તેમજ રામનું વર્ણન એક અનોખું ચિત્ર ખડું કરે છે. એ વર્ણન વાંચતી વખતે આપણને એમજ થાય છે કે આપણને એમજ લાગે છે કે આપણે તે જ વસ્તુ, તે જ દ્રશ્ય હમણાં જ ન નિહાળી રહ્યા હોઈએ!

શ્રી દયારામભાર્ગવું ૧ સારશિક્ષા, ૨ પ્રેમભક્તિ, ૩ ધર્મનીતિસાર, ૪ સિદ્ધાંતસાર, ૫ તત્ત્વપ્રમંથ, ૬ બસોને બાવન વૈષ્ણવનું ધોગ, ૭ વિષ્ણુ સ્વામીની પર્ચડી ૮ પિંગલ-સાર, ૯ ગુરુ-શિષ્યસંવાદ, ૧૦ નિરસાધનતા-આગ્રંથો શ્રી દયા-રામભાર્ગના પદે શિષ્ય બેઠી ગિરમથંકરભાર્ગના પનોનાપુત્ર પૂ. કાકાત્રી નાથાભાર્ગના તેમજ તેમની પામેના હસ્તલિખિત સંગ્રહમાંથી મળ્યા છે. ૧ ચિંતાચૂર્ણિકા, ૨ હરિદાસમણિમાલા, ૩ શ્રીકૃષ્ણનામ-ચિંતામણિમાલા ૪ શ્રીકૃષ્ણનામામૃતધારા, અષ્ટોત્તરશત

કૃષ્ણમાલા, ૬ શ્રીકૃષ્ણ અષ્ટોત્તરશતનામચિંતામણિ, ૭ શ્રીકૃષ્ણ-
નામમાહાત્મ્યમંજરી, ૮ વિનયબત્રીસી, ૯ કૌતુહલપદી, ૧૦
અક્લયચિન્તયદ્રિકા, ૧૧ વૃંદાવનવિલાસ,

આ અંથો શ્રી દયારામભાઈના પદશિષ્ય જોશી રણછોડભાઈના
તેમના વંશજોના તેમ જ તેમની પામેના હસ્તલિખિત સંગ્રહમાંથી
લેવામાં આવ્યા છે. કુટકળ પદો, ગુરુશિષ્ય સંવાદ અને વિનયબત્રીસી
“શુદ્ધાદ્વૈત અને ભક્તિમાર્ગ” (વર્ષ ૧૨, ભાદ્રપદ સં. ૧૯૯૩,
અંક ૬, વહ્નભાષ્ય ૪૫૯) માં છપાઈ ગયા હતા તે લેવામાં આવ્યા છે.
ગરબી, નામધ્વનિ અને હોરીઓ બંનેના સંગ્રહમાંથી લેવામાં આવી
છે. કેટલીક નામધ્વનિયો દરદોજ બોલાતી હતી તે લેવામાં આવી છે.
નંબર ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ અને ૬, ધ્વજ ધનાશ્રી રાગના ગુજરાતી
અંથો છે. સદર અંથોને જે શીર્ષકો આપવામાં આવ્યાં તે સારાં
અંથ વાંચ્યા પછી જ આપવામાં આવ્યા છે. ધ્વજ ધનાશ્રી રાગના
એમણે આસરે સો ઉપરાંત અંથો લખ્યા છે—નંબર ૧, ૨, ૩, ૪,

૫, ૬, ૮, ૯, ૧ ૮—આ રાગબદ્ધ ગુજરાતી અંથો છે. નંબર ૭,

૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, ૮, ૧૦, ૧૧, ૧૨—આ છંદોબદ્ધ

અંથો છે—નંબર ૫, ૬, ૭—આ છંદોબદ્ધ ગુજરાતી અંથો છે.

નંબર, ૩ મરાઠી છંદોબદ્ધ અંથ છે. બાકીના બધા હિંદી છંદોબદ્ધ
અંથો છે. જે જે અંથો અહીં છાપવામાં આવ્યા છે, જે જે સાહિત્ય
રજૂ કરવામાં આવ્યું છે તેની હસ્તલિખિત પ્રત છે. વિદ્વાનો તેમજ
સાક્ષરોને ન વિનવું!—ત્રીકામાં તેમ જ પ્રમાણમાં કંઈ પણ ભૂલ
દેખાય તો તે તરફ માનું ધ્યાન જેવવા જેટલી હમદર્દી ન દાખવે?!

અમદાવાદવાળા શ્રી. હોટાશ મહારાજની સન્મુખ દાસભાવે
એ હાથ નેડીને બેઠેલા શ્રી. દયારામભાઈની યુવાનરથાની-ગપ્પુરના
ચિનારાએ ચિતરેલી છબી આ ગ્રંથમાં મૂકવામાં આવી છે. એની
અમુક છબી અમારી પાસે છે. દયારામ-ત્રેમીએને, પ્રશંસકોને,
પૂજકોને, ભક્તોને ગમશે જ.

શ્રી દયારામભાઈએ જે શ્રીકૃષ્ણચંદ્રના અર્ખંડ ગુણકા ગાયા
છે, તેમના અરણ્યકમધમાં આ નાનકડા અક્ષરો કાપને દેએ ઉભરતા
આનંદભેર અર્પણ કરી વિરમું છું.

જોષી જીવજીલાલ હગનલાલ
૧૯૭૫.

॥ श्रीकृष्णः ॥

“ शुद्धिपत्रक ”

अशुद्ध	शुद्ध	पान	कीटी
सर्वेश्वरः	सर्वेश्वर	१	७
श्रुतिये	श्रुतिये	२	३
सा	सौ	१२	१२
वृत्त्ये	वृत्त्ये	२०	१३
वर्णुद्यो	वर्णुद्यो	२१	१२
भगवत्तर्क	भगवत्तर्क	३३	११
शुद्धो	शुद्धो	६५	४
—	दृष्टवानसिमायया	६६	४ (आङ्गी)
क्षु	क्षु	६६	६
संभाषण	भाषण	७३	२
मर्वापनिषद्	सर्वोपनिषद्	७५	१
विमारी	विमारी	६१	४
किर्तिना	किर्तिनी	१३६	४
तो	तो	१४४	२
क्षु	क्षु	१४४	२
श्री गुरुभक्त	श्री गुरुवक्ष्य	१५५	१
समाप्त	समाप्ता	१६३	२२
हो	हो	१८६	१७
नान्द	मन्द	२४७	११
संभाम	संभाम	२५५	२०
क्षु	क्षु	२४८	५
प्रभुत्वे	प्रभुत्वे	२६१	२२
राप्ते	राप्ते	२६८	१३

અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પાન	લીટી
બાંડની	બાંડની	૨૬૬	૧૯
મમાપ્ત	મમાપ્ત	૨૭૨	૧૮
મૂપ	મૂર્ષ	૨૭૮	૧૪
રાગમહારાગ્યોને	રાગમહારાગ્યોને	૨૭૬	૪
શત્રુ	શત્રુ	૨૮૦	૧૦
ઉદ્ભવ	ઉદ્ભવ	૨૮૩	૧૭
વિપ	વિપે	૨૮૭	૧૦
તથો	તાર્યો	૨૯૪	૧૦
વચનને	વચને	૩૦૭	૪
દોષે	દોષે	૩૦૭	૪
અંતરંગન	અંત રંગન	૩૧૨	૧
ક્રિયો	ક્રિયો	૩૨૨	૧૮
હાલને	હાલને	૩૩૪	૨૨
વસહરન	વસહરન	૩૩૮	૧૪
દ્યુરમ	દ્યુરમ	૩૩૮	૧૬
વહિયે	કહિયે	૩૪૦	૨
શ્રીવલ્લભ	શ્રીવલ્લભ	૩૪૨	૧૫
મમ	મમ	૩૪૮	૧
હરિ	હરિ	૩૪૬	૧
ઓરો	ઓરો	૩૭૫	૨
ગીતમધ્યારી	પ્રીતમધ્યારી	૩૮૭	૧૭

ટીપ્પણી-જનતા સુધી અશુદ્ધિઓ સીધવા પ્રયત્ન કર્યા છે વખતે રહી
અંગેલી માલુમ પડે તો વાચકની ચીજ આપો સુધારીને વાચકને
જેવ આશા.

અવનુભાવ બેરી

૧૬ ॥ શ્રોત્રણ ॥ ૧૬ ॥
“ અનુક્રમણિકા ”

	પાન
(૧) સારશિક્ષા	૧ થી ૧૨
(૨) પ્રેમભક્તિ	૧૨ થી ૩૩
(૩) ધર્મનીતિ સાર	૪૪ થી ૫૯
(૪) સિદ્ધાંત સાર	૬૦ થી ૭૭
(૫) તત્ત્વ પ્રમથ	૭૮ થી ૯૦
(૬) ચિંતાચૂર્ણ	૯૧ થી ૯૮
(૭) બસો ને બાવન વૈષ્ણવનું ધોળ	૯૯ થી ૧૦૪
(૮) વિષ્ણુનામીની પર્યરી	૧૦૫ થી ૧૦૯
(૯) શ્રી હરિદાસ મણિમાના	૧૧૦ થી ૧૨૦
(૧૦) શ્રીકૃષ્ણનામ ચિંતામણિમાના	૧૨૩ થી ૧૨૪
(૧૧) શ્રી કૃષ્ણનામ મૃતધારા મય	૧૨૫ થી ૧૩૬
(૧૨) શ્રીકૃષ્ણ અષ્ટોત્તરશતનામ માળા	૧૩૭ થી ૧૪૯
(૧૩) શ્રીકૃષ્ણ અષ્ટોત્તરશતનામ ચિંતામણી	૧૪૦ થી ૧૪૪
(૧૪) શ્રીકૃષ્ણનામ માહાત્મ્યમંજરી	૧૪૪ થી ૧૫૫
(૧૫) વિનયમંત્રીસી	૧૫૬ થી ૧૬૩
(૧૬) શ્રીગુરુશિષ્ય સંવાદ	૧૬૪ થી ૧૯૦
(૧૭) નિગ્રહાધનના	૧૯૩ થી ૨૦૭
(૧૮) દ્યોતુકરલાવણી	૨૦૮ થી ૨૪૮
(૧૯) અઠન્યરિત્ર ચ દ્રિમ	૨૪૯ થી ૨૭૩
(૨૦) પિંગલસાર	૨૭૪ થી ૩૩૯
(૨૧) પ્રકીર્ણ	૩૪૦ થી ૪૭૮
(૨૨) વૃદાવન વિવત્સ	૪૭૯ થી ૪૮૯

બીજી આવૃત્તિ છપાય છે.

ઉત્તર વિભાગના મે. એ. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે ઇનામને
માટે મંજૂર કરેલું

ભક્તકવિ શ્રીદયારામભાઈનું જીવનચરિત્ર

પ્રથમ આવૃત્તિના લેખક—શંકરપ્રસાદ જગનન્દ્રલાલ રાયજી
દ્વિતીયાવૃત્તિના સુધારા વધારા સાથે મંદોદક અને લેખક—

શ્રી. જોઠાલાલ ગોવર્ધનદાસ શાહ M. A.

માનદમંત્રી : શ્રી શુદ્ધદેવ મંસુદ-અમદાવાદ.

આ ગ્રંથમાં કવિશ્રીની પ્રાચીન મુદ્રે રંગીન છબી,
કવિના પદ્મશિખે, જોધી રણુછોડલાઈ તથા ગિરિજાગંધર
ભાઈની છબીઓ, તથા કવિના હસ્તાક્ષર તથા ચરમાની
છબીઓ, અને (શ્રી મહાપ્રભુજી) શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજી
તથા કવિના ઉપદેશ ડોકોરવાળા ઇચ્છારામ ભક્તજીની છબીઓ
તેમનાં હુકાં ચરિત્રો સાથે આપવામાં આવ્યાં છે; કવિના જન્મ-
ક્ષર, વીલ, વંશવૃક્ષ, કવિનું ગદ્ય લખાણ. કવિના પ્રધેાનું
હીન્દુ, અમદાવાદના કવિ વ્યાસ માધવરામ સાથેના
કવિનો કવિતામાં થયેલો રમુજ પત્રવ્યવહાર. કવિનાં જીવન
સૂત્રો, વગેરે આશ્ચર્યજનક નવીન સપ્રમાણ વિગતો, અને અનેક
અપ્રસિદ્ધ પ્રધેાના ઉતારા અને અનેક વિષયોથી ભરપૂર છે. કોઈ
પણ ગુજરાતી કવિનું આટલાં બધાં સાધનેતાણું વિન્નું સપ્ર-
માણ લખાણું જીવનચરિત્ર હજી સુધી બહાર પડ્યું નથી. આ
ગ્રંથમાં વૈષ્ણવ સંપ્રદાયનું અનેક સિદ્ધાન્તોનું પણી જ સરળતાથી
સ્પષ્ટીકરણ કરેલું હોવાથી વૈષ્ણવોને તો તે અતિ ઉપયોગી છે.

પ્રકાશક : નારાયણદાસ પરમાનંદદાસ શાહ ડભોઈવાલા

ટે. છીપી ચાવી, ધર નં. ૫૧, મુબઈ નં. ૨

રસિકમહત્—કવિ-સમાજ
 શ્રી. દયારામભાઈ
 જન્મ : સંવત ૧૮૩૩
 પ્રાપ્તિવાત્સ : સંવત ૧૯૦૬

પ. ગુરુદેવ
 શ્રીમદ્ ગોરવામી શ્રી. ૧૦૮
 શ્રી હોદાજી મહારાજ
 (અમદાવાદ).

॥ શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ॥

॥ શ્રીગોપીજનવલ્લભાય નમઃ ॥

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

શ્રીદયારામકૃત કાવ્યમણિમાલા.

[ભાગ ૬ કો]

સારશિક્ષા.

[રાગ ધવળ ધન્યાશ્રી]

પરમાનંદ મહામજળ રસરૂપરાશિ જગવતલ,
શ્રીલ સહ શ્રીવલ્લભ વિકૃલ, કૃપાપાત્ર સૌ સંતલ ૧
એકાત્મરૂપ લહી વંદન કરીને, ધ્યાન ધરૂં જીરમાંહેલ,
દિવ્ય સર્વ શુભરૂપ વિવ્યાગી, નિરૂપણ કરૂં આંહેલ. ૨
સત્ય સખા શ્રીકૃષ્ણપ્રસાદે, માગી તહેની સહાયલ,
પારમાર્થિક પરમમિત્ર, મુહૂંદની રહે નિત્ય ચ્હાયલ, ૩
પરબ્રહ્મ રસમય સર્વેશ્વરલ, સકલશુભવિમ્બ શ્રીલલ
તેના જશરસમા મતિ લોલે, એ વણ આશ ન ખીલલ. ૪
સમગ્ર વેદ જહેને પ્રતિપાદે, શુભ ગાઇને નામેલ.
અનાદિ અનત અપ્રતિમ પ્રભાવી, સ્તવી 'નૈતિ'થી વિરામેલ. ૫

શબ્દબ્રહ્મ વેદમૂર્તિ ને શબ્દાતીત કહે નિગમણ;
ત્રિગુણ કાલ અબા અક્ષર પર, સર્વાતીત પુરુષોત્તમણ. ૬

“તત્ત્વમસ્યાદિ” શ્રુતિયે કરીને, પરબ્રહ્મ નિરૂપણ થાયણ;
આરે વેદની આર શ્રુતિથી, પર સ્વરૂપ કહેવાયણ ૭

*સામવેદ છાંદોગ્ય ઉપનિષદે, બ્રાહ્મ કયો નવ વાર ણ;
ઉદ્દાલકે સ્વેતકેતુને, મહાવાક્યે જણાવ્યો આરણ. ૮

અઠ્ઠાવીસ અક્ષર પ્રબંધથી, પુત્રને કયો ઉપદેશણ;
સત્ય બ્રહ્માત્મક કારણ સર્વે, સત્યરૂપ આદેશણ. ૯

સ્થૂળ સૂક્ષ્મ કારણ દેહથી ન્યારે, દેહાતીત આત્મસ્વરૂપણ;
અખિલાત્મા પરબ્રહ્મ પરાત્પર, સૌનું મૂળ તે તે રૂપણ ૧૦

ભગવદ્વૃપ સકળ જગત્ છે, આત્મરૂપથી સત્યણ;
અંશરૂપે જગત સર્વ છે, કૃષ્ણે કહ્યું અર્જુન પ્રત્યણ. ૧૧

૮ સ ય ઇપોડનિમા એતદાત્મ્યમિદ સર્વે તત્ત્વરાં સ આત્મા
‘તત્ત્વમસિ’ શ્વેતકેતો ॥

સામવેદોક્તાછાંદોગ્યોપનિષદિ અષ્ટમખંડે ૫૪પ્રપાઠકે.

૯ સદૈવ સૌમ્યેદમગ્ર જાણીત ॥ ધૃતિ શ્રુતે.

“ભર્તૃવૈદિક્ત” મણુવેદોક્ત શ્રુતિ.

પ્રજ્ઞાનમ્મનન્દંત્રણ ઋગ્વેદોક્ત શ્રુતિ

અવમાત્મા મદ્ર અથર્વણુવેદોક્તશ્રુતિ

,૧૧ “એકાદ્યેન જગત્સર્વ” “એકાદ્યેન સિન્ધો જગત્” ગીતાણ

- તત્ત્વસૂત્રમાં છવમાત્રને, પ્રદાનો લાખ્યો અંગલુ;
જેની જેથી ઉત્પત્તિ, તે મૂળને સર્વે વંશલુ. ૧૨
- બૃહદારણ્યક ઉપનિષદમાં, જગત્ સત્ય એમ લાખ્યુલ,
મત્ય નિત્ય એમ વિષ્ણુપુરાણે, શ્રેષ્ઠ મુનિઓને કહી દાખ્યુલ. ૧૩
- તે પરબ્રહ્મથી દોઈ ન ગ્યારું, પ્રદા વધુ ખાલી ન ઠામલુ;
સૂત્રે મણિમાળા પ્રાપ્તવત્, મેલ્લમ સંગંધે વિરામલુ. ૧૪
- વસ્તુતઃ તરવે લોહ ન કોમાં, વામુદેવમય ભર્વલુ;
પ્રદાથી લિન્ન વસ્તુ ન કાંઈ, જાણી રહેલું અગર્વલુ. ૧૫
- સર્વ પ્રાણી ને સર્વ લોકમાં સર્વ દિશા સૌ સ્થાનલુ,
એકજ પ્રદા તરવરૂપનું, સૌમાં સદા અધિષ્ઠાનલુ. ૧૬
- તરવે કરીને સૌની એકતા, તારતમ્યે થાયે વિવેકલુ,
અગ્નિ ને તેના તણુખાઓ, વહિ કાલકતા એકલુ. ૧૭
- નામરૂપાદિ વિવિધ પેળીને, દ્વંતપણું નહિ લેશલુ,
નાગર નદુવો અતુરસિરોમણિ, ધડે અનેક તે વેપલુ. ૧૮

૧૨ “ એતો નાનાવ્યપદશત્ ” વ્યાખસૂત્રે
મમૈવાતો જીવલોકે જીવમૂત સનાતન ॥ ગીતા૧૭

૧૩ “ મદ્ગમૃત જગત્સત્યમ્ ” બૃહદારણ્યકોપનિષદ્
તદેતદસ્ય નિત્ય જગન્મુનિવરાગિલમ્ ॥
શાંતિર્નાવતિરોભાવજન્મનાશવિકલ્પયત્ ॥ શ્રીવિષ્ણુપુરાણે.

૧૪ “ સૂત્રે મણિમણા ઇવ ” ગીતા૧૭
સર્વ મન્વિદ્ ધદ્ગ નેહ નાનાઽસ્તિ કિચન ॥ ઈત્યાદિ શ્રુતિ
“ ને ”

અનંત લીલા વિગ્રહ પુરુષોત્તમ, નામરૂપ લીલા અનેકજી;
 ત્રિશુભ્ર પ્રહ ને સર્વ શક્તિમાં, વ્યાપક શ્રીજી એકજી. ૧૯
 એકજ દેવાધિદેવ હરિ, તે ગુપ્ત અખિલમાં રાજેજી;
 સર્વ સ્થળ વ્યાપક, ઐના અંતરમાં ક્રમાંધ્યક્ષ વિરાજેજી. ૨૦
 સાક્ષીવત્ નિર્દોષ સદા છે, કરે સૌ પ્રાણીમાં નિવાસજી;
 ત્રિશુભ્રાતીત સૌને ચૈતન્યદાતા, સૌ ઘટ કરે પ્રકાશજી. ૨૧
 અખિલક્રમાંધ્યક્ષ ફલદાતા, સદા હરિ નિર્દોષજી;
 સકલૈશ્વર્ય પરિપૂર્ણ સદા એ, દિવ્ય અનંત શુભ્રકોષજી. ૨૨
 સ્વયંપ્રહ જ્યાયાન્ સ્વયંભૂ, ત્રિશુભ્ર અક્ષરાતીતજી;
 અજા કાલ સર્વેના સ્વામી, પરપ્રહ તે સર્વાતીતજી, ૨૩
 ઘાટે ન રહોતાં ઘડનારને જોવો, જગત્ જગીયા રૂપજી,
 ભાગ રચના કરનાર પ્રહનું, અંતર રૂપ અનૂપજી. ૨૪
 એ વાડીમાં પ્રહ વિલસે, જગ હરિ કીડાણાંડજી;
 બાહ્યાસ્થંતર રમણ કરે પ્રભુ, અનંત દોટિ પ્રહાંડજી. ૨૫

૧૧ અન્યોન્યમનુરક્તાસ્તે દ્યન્યોન્યમુપજીવિનઃ ॥

અન્યોન્દ્યનગતાથૈવ લીલયા પરમેશ્વરાઃ ॥ કૂર્મપુરાણે વાક્યમ્.

૨૦-૨૧ એકો દેવઃ સર્વભૂતેષુ ગૂઢઃ સર્વવ્યાપી સર્વમૂર્તાતરાત્મા ॥

કર્માધ્યક્ષઃ સર્વભૂતાધિવાસઃ સાક્ષી ચેતા કેવલે નિર્ગુણઃ ॥

इति ध्रुवे

૨૨ નિર્દોષપૂર્ણગુણવિગ્રહ અગ્નતંત્ર્યાર્મઃઈતિનિવચઃ ॥

૨૩-૨૪ આશમમદસ્ય પદ્યન્તિ ન તે પદ્યતિ કવ્યન इति ध्रुवे

જેઈ સાંભળી માણી અનુભવી, જ્ઞાની મન રંજન થાયછ;
 મનન કરી અંતર આનંદ, રસ પીતાં ન ધરાયછ. ૨૬
 પ્રાકૃત રૂપ ગુણ કૈ ન બ્રહ્માં, આનન્દમય સર્વાંગછ;
 મહાન્ દિવ્ય રસરૂપ અમાયિક, દ્વાદશ સાંગોપાંગછ. ૨૭
 એ વિજ્ઞાન થવાને કાળે, સદ્ગુરુને શરણે જાયછ,
 સંપત્તિ અનુસારે ભેટ'લેઈ, જઈ મૂડી પડવું પાયછ. ૨૮
 ખાલી હાથે કદિ જવું નહિ, દેવ ગુરુ હરિ પાસછ;
 તન મન મન ન્યોછાવર કરીને; અર્પી થઈ રહે ઠાસછ. ૨૯
 વેદવેત્તા તત્ત્વજ્ઞાની, વેદાર્થરહસ્યને જાણેછ;
 આચાર્ય સદ્ગુરુ શરણે જાતાં, બ્રહ્મ મતિ ઉર આણેછ. ૩૦
 હરિવત્ પરમ પ્રેમભક્તિથી; ગુરુ પર નિશ્ઠા હોયછ;
 સેવા કરીને શીઝવવાથી, કૃપાએ હરિને જોયછ. ૩૧
 ઉચ્ચ સત્કર્મના યોગે કરીને, હરિનો અનુબ્રહ્મ હોયછ;
 માટે સત્કર્મો સાધનવત્, હરિજન ત્યાં ચિત્ત પ્રોયછ. ૩૨
 શ્રદ્ધાપૂર્વક હરિ અર્થે કર્મો, જ્ઞાનભક્તિયુત થાયછ;
 તેણે સદા વિશુદ્ધ વૃત્તિ રહે, આર્પ' શ્રંથે ગાયછ. ૩૩

૨૫-૨૬ “આત્મા વારે દૃષ્ટવ્યઃ ધ્યોતવ્યઃ મન્તવ્યો” इति श्रुते:

૨૭ “आनन्दमात्रकरपादमुखोदरादिः” इति श्रुते:

अपाणिपादे जवनो गृहीता पश्यत्यबधुः स शृणोत्यवर्णः ॥ इति श्रुते:

૨૮ तद्विज्ञानार्थं स गुरुमेवाभिगच्छेत् समित्पाणिः धोनिर्धनं-ब्रह्मनिष्ठम् ॥

૨૯ यस्य देवे परा भक्तिर्यथा देवे तथा गुरौ ॥

દેવેચ્છાથી અનેક જન્મે, મળે મનુષ્યનો દેહલ;
 પુણ્યરૂપ સુકર્મ યોગથી, સ્વર્ગ ફલ પામે તેહલ. ૩૪
 પાપરૂપ અસત્ કર્મથી, નીચ યોનિને પામેલ;
 કર્માનુસારે ફલ ભોગે તે, કર્મે ન સંસતિ વામેલ. ૩૫
 કેવળ કર્મે મુક્તિ ન સાંપડે, વેરાગ્ય જ્ઞાન સહ ભક્તિલ;
 પ્રવૃત્તિ કર્મે શ્રેય સધાય ન, તલ દે ફલ સંગાસક્તિલ. ૩૬
 પુણ્ય પાપના મિશ્રણપણાંથી હોય મનુજ અવતારલ;
 નિવૃત્ત ધર્મ કર્મ આચરે, મોક્ષ થાય નિર્ધારલ. ૩૭
 સ્વધર્મજ્ઞાનભક્તિયુત થઈ, પરબ્રહ્મને અર્થલ;
 નિજ સુખાર્થ ન કાંઈ અપેક્ષા, થાય હરિ પ્રીત્યર્થલ. ૩૮
 સુખ મેળવવા હાંખ ફર કરવા, કરે મનુષ્ય ઉપાયલ;
 સાચું સુખ અચળ અખંડિત, નિવૃત્તિ ધર્મે થાયલ. ૩૯
 પ્રાકૃત ને ગણિતાનંદ સુખમાં; નિરવધિ નહિ આનંદલ,
 ત્રિગુણાતીત હરિ પુરુષોત્તમ, રસનિધિ પૂર્ણાનંદલ. ૪૦
 નિવૃત્તિમાર્ગ નિર્ગુણપણના શ્રીહરિ અર્થે થાયલ;
 પ્રભુ પ્રસન્નતા મેળવવાથી, સર્વે અર્થો સધાયલ. ૪૧
 સત્ય પૂર્ણ સુખ તેમાં રહ્યું છે, એવું જો જન જાણેલ;
 હરિપ્રીત્યર્થ વળ ન કરે કાંઈ, તે હરિરસને માણેલ. ૪૨
 અવિનાશી સુખ છેડીને, જન માયિક વિષયે દોડેલ;
 ભાગ્યહીન અજ્ઞાને કરીને, ઉત્તમને તરછોડેલ. ૪૩

ખડુ જન્માંતે જ્ઞાની થવાયે, હરિશરણ પરાયણ થાયછ; ૪૪
 અનેક જન્મે સંગિહિ, ભગવદ્ગીતા ગાયછ. ૪૪
 પાત્રાધિકાર પ્રભાણે સર્વે ઈચ્છા રાખી યાયછ;
 મનથી માન્યું તે સુખ લહીને, તે મેળવવા રાયછ. ૪૫
 આશાવંત સકામી જનને, સદા રહે છે દુઃખછ;
 આદ્યે મધ્યે અંતે તહેને, સ્વપ્ને હોય ન સુખછ, ૪૬
 ઈચ્છિત લાભની પ્રાપ્તિ થયે પણ, સદા સહે તે કલેશછ;
 સર્વ અનર્થો રહે લોભમાં, નહિ સુખ યાંતિ લેશછ. ૪૭
 કામનાવાળી ઈચ્છિત વસ્તુ, લોભે પણ નહિ ધરાયછ;
 દુષ્કર કામના તૃપ્ત ન થાયે, અધિકાધિક ઉભરાયછ. ૪૮
 જહેની માયિક વિષયે કામના, અસતોપી દુઃખી તે હોયછ;
 અધિકાધિક મેળવવા આહે, હરિદ્રી બિખારી સોયછ. ૪૯

૪૪ યદૂના જન્મનામતે જ્ઞાનવામ્નો પ્રપચતે ॥

અનેકજન્મસંસિદ્ધસ્તતો યાતિ પરાં ગતિમ્ ॥ ગીતા૩.

૩૨ થી ૪૫ શ્રીમદ્ભાગવતે ૨૬ ધ ૭, અધ્યાય ૧૩, ૨૪, ૨૮,
 ૨૯૦ ૨૫-૨૯.

૪૮ ન જાતુ કામઃ કામાનામુપમોગેન શામ્યતિ ॥

દુષ્ટિપા દુષ્ટિવર્ત્તેન મૂય એવામિવર્ધતે ॥ કિતિવચનાત્

૪૯-૫૦ ધર્મસ્ય પુરુષો દાસો દાસસ્ત્વર્થો ન વસ્યતિત્ ॥

કિતિ શત્રુ મહારાજ વદ્ધોસ્મ્યર્થેન કૌરવૈ ॥

મહાભારતે યુધિષ્ઠિરં પ્રતિ બીષ્મવચનમ્
 મહેન્દ્રોઽપિ દરિદ્રાયતે”

જહેને જે વસ્તુની કામના, ત્હેનો તે બધુવો દાસછ; ૫૦
 “ ઇર્ષ્ય પુરો દાસો”, લીધમ વચન મુખરાશછ. ૫૦
 મહારૂં મહારૂં કહીને મૂરખ, વૃથા મરે છે દોડીછ; ૫૧
 વ્યર્થ વિટંબણા તે સહે છે, સંગ ન આવે કોડીછ. ૫૧
 ગૃહ દારા ધનાદિ, નિજનું માંને બંધનછ; ૫૨
 કાળે સર્વ હુણાઈ જાયે, નહિ યાય નિર્બંધનછ. ૫૨
 વૈભવ છોડી વૈભવીને લાવું, અથવા વૈભવ તણ જાયેછ; ૫૩
 અસત્ પદાર્થે મોહ પ્રીતથી, ગોચાં ખાઈ અથકાયેછ. ૫૩
 ત્રિતાપ હોળી ત્હેને ઉર ધીકયે, ન મુખ શાંતિ રહે પરિતાપછ. ૫૪
 અર્થસિદ્ધિ થવાને માટે, યાયે ચોવિધિ પાપછ. ૫૪
 સંતોષામૃત ધનપ્રાપ્તિથી, પૂર્ણ મુખ શાંતિ યાયછ; ૫૫
 અન્યધનલુપ્તક અસંતોષી તે, સત્ય મુખ શાંતિ ન મ્હાયછ. ૫૫
 ત્રિવિધ નરકનાં દ્વાર ગણાવ્યાં, લોક કામ ને કોષછ; ૫૬
 માટે તથે ત્યાગ કરવાનો, ગીતામાં કયો પ્રબોધછ ૫૬
 ધનાતુર ધનવંત જનોની, કલેશ ગતિ જ્ઞાની જણેછ; ૫૭
 નિશદિન મન લાગ્યું રહે ધનમાં, ન લોગવાય મુખ માણેછ. ૫૭

- ૫૧ દ્રવિણં મે ચ દારા મે વસ્તુર્ગથ મે ધનમ્ ॥
 इति मे मे प्रकुर्वणिं बालो हन्ति च पुत्रम् ॥ इति वचनात्
 ૫૫ સતોષામૃતતૃપ્તાનાં ચમુલં શાંતચેતસામ્ ॥
 नुत्तस्तदनलुब्धानामितयेतच्च धावनाम् ॥
 ૫૬ ધમ ક્રોધસ્તથા લ્યમસ્તસ્માદેતત્ત્રયં ત્યજત્ ॥

અતિલોભે મનને વશ રહે છે, રહે ભયાતુર તેહણ;
 નિદ્રાપણ સુખરૂપ ન આવે, હઃખ મૂળ તૃષ્ણા છે એહણ. ૫૮
 પુત્રાદિ આપ સગાં સુહૃદમાં, શંકા ને નહિ વિશ્વાસણ,
 રાત્ર ચોર શત્રુ ચાચક ભેદ, ભય પામી થાય ઉદાસણ. ૫૯
 તૃષ્ણાએ નિરંતર શોક મોહ, ને વ્યાપે ભય ને કોપણ,
 રોષ વેર ને ઝેર મદાદિ, ફેલે ને કરે રોષણ. ૬૦
 અમત્ જનોની પ્રીતિ ખાંધે, પરિશ્રમ દીનતાદિ ધાયણ,
 પરાધીનપણું નિત્યે વેઠે, ઝંપે નહિ કદાચણ ૬૧
 વામદામાદિ વિષય અર્થાતુર, સ્વાર્થ સાધવા કામણ
 સ્વજનના હુ દિલકારી જનશું, તોડે પ્રીત સમાજણ ૬૨
 મેળવતા હંખ, હંખ રક્ષણમાં, વ્યયે હાનિ અતિ હંખણ,
 અનર્થ ૫૬૨ રહે છે ધનમા, ચિત્ત રહે હરિથી વિમુખણ. ૬૩

- ૬૧ " ભર્ગ્યતુરાણા સ્વજનો ન વન્તુ "
- ૬૨ ધનાનામર્જને દુઃખ તયેવ પરિપાલને ॥
 નાશે દુઃખ વ્યયે દુઃખ ધિગર્થાન્ ક્લેશકારિણ ॥૧૭॥
 શ્રીમદ્ભાગવતે ૨૪ ધ ૧૧, અ. ૨૩, શ્લોક, ૧૭ શિશુ
 ગીતાયા ભગવદ્વચનમ્
 પિપીલિકાજિત ધાન્યં મદિકાસચિત મધુ ॥
 હ્રથેન સચિત દ્રવ્ય રામૂલ ચ વિનશ્યતિ ॥
 અર્થસ્ય સાધને સિદ્ધે ઉત્કર્ષે રક્ષણે વ્યયે ॥
 નાશોપયોગ આચાસ ત્રાસ વિન્તા અમો વૃણામ્ ॥

ચોરી હિંસા અસત્ય દંભ ને કામ ક્રોધ મદ ગર્વછ.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮

લેદ વેર અવિશ્વાસ ને સ્પર્ધા, શ્રી દૂત મદ એમ સર્વછ.

૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬

સકળ અનર્થની ઉત્પત્તિનું મૂળ દ્રવ્યમાં જાણીછ;

મુમુક્ષુ સમ્યક્ ત્યાગે સર્વને, શ્રીમદ્ભાગવતમાં વાણીછ. ૧૫

કાષ લોહની બેડી પાશઅમ, દંભ જાંધનનાં રૂપછ;

શ્રી ધન આદિમાં આસક્તિ, તેહ પડે બર દૂપછ. ૧૬

અહંતા ગમતાની વૃદ્ધિકારક, ધનદારાદિ સમસ્તછ;

“હું” કર્તા ને આ છે મહાર્ક”, અયોગ્ય માને દસ્તછ. ૧૭

તેણે દંભ જાંધનતા પામે, મુક્ત થાય નહિ જનછ;

સર્વ પર સત્તા હરિની જાણી, અર્થે તનમનધનછ. ૧૮

શ્રીહરિએ પ્રગટાંશુ સર્વે, કર્તા હાતા તેહછ;

લોકતા હતા સર્વેશ્વર છે, જાણી અર્થે સૌ એહછ. ૧૯

૧૪ સ્તેષં હિંસાનૃતં દંભઃ કામઃ ક્રોધઃ સ્મદો મદઃ ॥

મેદો વૈરમવિશ્વાસઃ સંસ્પર્ષો વ્યસનાનિ ચ ॥

एते पंचदशानर्था त्रयमूले मता नृणाम् ॥

तस्मादनर्धमर्थास्तु धेयोर्यો દૂરતસ્ત્યજેત્ ॥

૧૫ एवं धर्मं मनुष्याणामुद्धवात्मनिवेदिनाम् ॥

મયિ સંજાયતે મક્ષિઃ કૌઽપ્યોયોઽસ્યાવશિષ્યતે ॥

શ્રીમદ્ભાગવત રૂપ ૧૧

૧૬ शोहदारुमयैः पागैर्दिवद्वो विमुच्यते ॥

છીધનાદિપુ સંમક્ષો મુચ્યતે ન કદાચન ॥

સર્વોત્તમનિવેદન પરબ્રહ્મને, યાતાં બંધન છૂટેલ;
 જેની છે તે ત્હેની મનાતા, અવિદ્યા મોહાદિ ટૂટેલ. ૭૦
 હું કર્તા ને આ છે મ્હારું, અજ્ઞાને મનાયલ;
 પરમત્તાને નિજની માને, બાધકરૂપ તે થાયલ. ૭૧
 લક્ષ્મીપતિની લક્ષ્મી મનાતાં, અહંતા મમતા જાયલ;
 હરિની માની ત્હેને અર્થે યોજતાં; ભક્તિ થાયલ. ૭૨

દુહો:-સાખી -

તુલસી નાર ગરીબકી, અપની કહે ન કોઈ,
 પ્રભુ પતની અપની કહે તો કયેાં ન કહેતિ હોઈ ?
 સર્વ વસ્તુ પ્રભુએ સરલ છે, કર્તા દાતા લોકતા એકલ;
 જેણે પ્રગટાવી આપી સૌને, તે સ્વામી એવો વિવેકલ. ૭૩
 પ્રહાર્પણ કરવાની વસ્તુ, પ્રહાર્પણ કરનારલ;
 જે દ્વારે અર્પાયે તે, પ્રહારૂપ વિચારલ. ૭૪
 લોગ્ય પદાર્થ ને લોકતાદિ સર્વે, એકજ તત્ત્વ સિદ્ધાંતલ;
 પ્રહારમય સૌ જે બાણે તે, અણુ ન રાખે બ્રાંતલ. ૭૫
 વિશ્વંસર સૌ વિશ્વને આપે, અત્ત ધન નિર્ધારલ,
 ધન પદાર્થ પણ પ્રહારૂપથી, શ્રીહરિ કરે સ્વીકારલ. ૭૬
 શ્રુતિમાં 'વસુ' એ નામે કરીને, ધનને ગણ્યુ હરિરૂપલ;
 તત્ત્વે કરીને અભિન્નતા લહેવા, ધનને કહ્યું તદ્દરૂપલ. ૭૭

૭૪-૭૫-૭૬ મહાર્પણ મહાહર્વિર્મહાગ્નો મહાણા હુતમ્ ॥

મદ્ભૈન સેન ગન્તવ્ય મહાર્કમ સમાધિના ॥

ગીતાળ અધ્યાય ૪. શ્લોક ૨૪

અન્ન ધનાદિ હાતા વિશ્વંભર, 'વસુદઃ' શ્રુતિ વિચારણ;
 જહેતું તહેને અર્થે યોજતાં, નિર્દોષ પ્રદા સમ સારણ. ૭૮
 સાચું ઉત્તમ ધન તે કહાવે, ધર્મયુક્ત જે હોયણ;
 ધર્મથી વિમુખ પડાયે જેણે, તે ધન બાધક સોયણ. ૭૯
 સફલિત સર્વ સમર્પણ થાયે, કૃષ્ણાર્પણ મતિ અર્થણ;
 અખિત ગિર્બાંધ્ય થાયે તહેને, કદિ ન થાય અનર્થણ. ૮૦
 સર્વ સ્પૃહાથી રહિત થઈને, આશ્રય દેઠ હરિનો ધારેણ;
 અંતરાય તહેને ન રહે કો, સ્વાન દરહિત ન કયાદેણ. ૮૧
 કાયા વાણી મન ઇન્દ્રિય ને બુદ્ધિ આત્માદિ સર્વણ;
 જેણે જે જે થાય તેહ સૌ, અર્પે રહી અગર્વણ. ૮૨
 ભગવદ્ભોગ્ય અર્થ ઉપયોગે, અર્પે તન મન ધનણ;
 પ્રદ્યુષણે નિર્દોષ થાય સૌ, રહે ન કો ગંધનણ. ૮૩
 સારશિક્ષા મન બાધ ધવાને, દાસ દયે ઉર રાખીણ;
 તેમાંથી મુખ્ય મુખ્ય સંક્ષેપે, પ્રસંગ નીકળતા બાખીણ. ૮૪

૭૭-૭૮ " અન્નદો વસુદો ન. ' ઇતિ શ્રુતે.

૮૧ યોગચર્યામિમા યોગી વિવરત્ મદ્વ્યપાશ્રય ॥

નાતપરિવિહન્યત નિસ્પૃહ સ્મ મુછાનુમ્ ॥ ૪ ॥

શ્રીમદ્ભાગવત ૨૬/૫ ૧૧, અધ્યાય ૨૮, શ્લોક ૪૪.

ઉદ્ધવં પ્રતિ શ્રીકૃષ્ણુરચામ.

૮૧-૮૩ અભિમાનઘ સત્યાજ્યઃ સ્વામ્યધીનત્વમાવનાત્ ॥

મદર્ધમપિ કર્માણિ કુર્વન્નિસિદ્ધિમશ્નસ્યસિ ॥ ગીતાણ.

કાચેન કાચા મનસેદિયૈર્વા બુદ્ધયાત્મના વાનુચ્ચત સ્વમાવાત્ ॥

કરોતિ યદ્યત્ સકલં પરસ્મૈ નારાયણાયેતિ સમર્પયેતત્ ॥

શ્રીમદ્ભાગવત.

પ્રેમભક્તિ.

રાગ ધનળ ધન્યાત્રી.

- શ્રીમદ્વલ્લભ મહાપ્રભુ, ને નમુ' શ્રીવિકૃલેશજી;
સાતે સ્વરૂપ સહિત સધજે છે, વંશાત્મક વિશેષજી. ૧
- શ્રીમદ્વલ્લભલાલ ગુરુચરણે, પ્રેમે લાગી પાયજી;
ધ્યાને ળહાલ ધરી વંદીને, સ્તવન કરું ગુરુરાયજી. ૨
- શ્રીજી સહ સ્વરૂપો સાતે, પ્રાણુજીવન ઉરહારજી;
અપાર મહિમા જાહેના નામે, ઈદ્ર કૃષ્ણ નિર્ધારજી. ૩
- શ્રીગોપીજનવલ્લભ સસિકેશ્વર, સદાનંદ સર્વોત્તમજી;
સકળ અમંગળ વિમ્ન પળાયે, સમરતાં શ્રીપુરુષોત્તમજી. ૪
- શ્રીવલ્લભ શ્રીવિકૃલ શ્રીજી, જે વણુ આશ ન ખીજીજી;
હસ્તિપદમાં સૌનાં પગલાં, સમાયાં જે રસે ભીંજીજી. ૫
- અનાદિ એકમાં સર્વ પ્રતિષ્ઠિત, તેથી ન્યારું ન કોયજી;
અકળ સકળ રચના તે બ્રહ્મની, વિજ્ઞાની ત્યાં ચિત્ત પ્રોયજી. ૬
- મો સુખકર્તા સૌ સુખદાતા, અખિલ કલેશ હરનારજી;
ચોવિધિ પાપ તાપત્રયવિધિહર, દયાનિધિ સુખસારજી. ૭
- લોક વેદ પ્રસિદ્ધ પુરુષોત્તમ, શાસ્ત્ર વેદ પ્રતિપાદજી;
ત્રિગુણુ અજ અક્ષર પર રાજે, કાલાતીત સૌના આદજી. ૮
- રસમય પૂર્ણ બ્રહ્મ પરાત્પર, લોકવેદાતીતજી;
સ્વયંભૂ પૂર્ણાનંદ રસાત્મક, જે છે સર્વાતીતજી. ૯

મૂળની વિસ્મૃતિ કદા ન થાયે, માટે ધ્યાન ધરી ચિત્તજી;
 અખિલાનંદદાયક મનમોહન, તેથી જોડી પ્રીતજી. ૧૦
 ગુરુગોવિંદ સંત કૃપાને, ઈચ્છું વારંવારજી;
 સતત પ્રસન્નતા ત્હેની રહાઈ, કરું સદાનંદોચ્ચારજી. ૧૧
 સાધને સાધ્ય નહિ પુરુષોત્તમ, કૃપા પ્રભુને હાથજી;
 તેહ કૃપાળળ પ્રાપ્ત થવાને, ચરણે નામું માથજી. ૧૨
 નિશદ્દિન હરિજશરસ રહે વૃત્તિ, ન અન્ય કેા ઉરમાં આવેજી;
 ત્હેને કૃપાનો મારગ લાધે, જાણી મને એ લાવેજી. ૧૩
 નિશદ્દિન તાપ રહે ઉર અંતર, સહે ન પ્રભુ પરિતાપજી;
 રસમય થઈ હરિ શુણ્ણ ગાવાથી, સૌ સદા શમે સંતાપજી. ૧૪
 નવધા ભક્તિયે ભગવત રહેલા, ભક્તિવશ ભગવાનજી;
 શ્રી હરિ અનુગ્રહ સદા થયાનું, ભાગવતથી આવે જ્ઞાનજી. ૧૫

૧૨ શાસ્ત્રં (નિયામકં) તાવદ યાવત્ પૂર્ણકૃપા ન તે ॥

કૃપયા તેષુ પૂર્ણસ્ય નંવ કોડપિ નિયામકઃ

૧૫ “નાયમાત્મા પ્રવચનં લભ્ય ન મેઘયા ન મહુતા શ્રુતેન ॥
 યમૈવૈષ વૃણુતે તેનૈષ લભ્યસ્તાર્યૈષ આત્મા વિષ્ણુતે તન્ સ્યામ્” ॥ ”
 “નાયમાત્મા ચલ્હીનં લભ્ય.” ઇતિશ્રુતે-
 શ્રીકૃષ્ણો શ્રવણે પરીક્ષિતમનદ્ વૈયાસકિ- કીર્તને ॥
 પ્રત્તાદઃ સ્મરણે તદગ્નિમજને લક્ષ્મી- પૃથુ પૂત્રને ॥
 અમ્બુરસ્તમિવન્દને કપિપતિર્દાસ્યેડ્ય સસ્યેડ્જુન- ॥
 સર્વસ્વાત્મનિવેદને ચલિરમૂદ કૃષ્ણાસિરેષાં પરમ્ ॥ શ્રીમદ્ભાગવતે.

આઘે સાધનવત્ ભક્તિથી, કલાત્મક ભક્તિ થાયજી,
 ભક્તિયોગે અખિલ જીવનમા, પરમ શુચિ લેખાયજી ૧૬
 બુદ્ધિત્રેરક પ્રભુ ચર્ષને, ઇચ્છાવત્ કરે દાનજી,
 તે મતિ અનુસાર પદાર્થે, લાગે મુને અનુમાનજી ૧૭
 કૃપામાર્ગે હરિ બહુ રહેલા, સ્નેહે ચઘ હરિ રીઝેજી.
 વિશુદ્ધ જ્ઞાનોત્તર પરાથી, કૃપારસમા ભીંજેજી ૧૮
 એકાત્મરૂપ હરિ ગુરુ ન ત છે, એ નિશ્ચય દંઢ ભાવજી,
 મન કર્મ વચને શુદ્ધ ભાવથી, ભજતા વાપ દર્શાવજી. ૧૯
 પૂણ્કૃપાનુ પાત્ર થવાને, અનન્યભાવ ઉપાયજી,
 વિશુદ્ધ ભક્તિ હરિમેવનથી, પ્રસન્નતાએ કૃપાયજી. ૨૦
 અચલ અખંડિત દંઢ આસક્તિ, ખંડિત ભાવ ન હોયજી,
 દૈન્યભાવ નિહેંતુક થાતા, બાકી ન રહે કોયજી. ૨૧
 ક્ષણક્ષણ અધિકાધિક, નૂતન રસ ભાવે ભરિત અનુગ્રહી હોયજી;
 મહો કાર્ધ ન રહે પ્રભુશુ, અનુભવી જન તે જોયજી ૨૨
 આઘે માહાત્મ્યજ્ઞાન થએથી, સુદંઢ હોય હરિભાવજી,
 સદા સૌ ભાવે રહેજે, તેને હરિ વણુ અન્ય ન રહાવજી. ૨૩
 સ્નેહાત્મક ભક્તિ જ્ઞાનોત્તર, પરમ પ્રેમની હોયજી,
 એણે દુર્લભ પણ સુલભ ચર્ષને, મહદનુગ્રહ જોયજી ૨૪
 ગુણ પ્રલાપ યુષ્ઠી જોયાની, ઉત્કંઠાતુર થાયજી,
 દેજે સ્વરૂપાસક્તિ રૂઢ લાગે, તૃષ્ણા અન્ય ટળી જાયજી. ૨૫

વાતાંલાપ સુણી ઉભરે આનંદ, સ્પર્શાદિ પછી હોયછ;
 રનેહે મનોરથે ઉમંગ વધતાં, મહત્ કૃપાબળ લેયછ. ૨૬
 હરિ હિત સુખ વાત્સલ્ય કૃતિયે, શ્રીહરિ રુચિ સમજાયછ;
 ગાઢ પ્રેમે સેવનમાંહે, જનમન રંજન થાયછ. ૨૭
 પુત્ર પિતાને મળતાં માત્રે, લેટાલિંગન હોયછ;
 રહેને પરસ્પર આનંદ જાગે, પુલકિત નેત્રે રોયછ. ૨૮
 એમ ક્રમ ક્રમથી નેહ વૃદ્ધિયે, ઉપજે દતિ અનેકછ;
 વિવિધ અનંત પ્રકાર દાનથી, અંતર મમલે વિવેકછ. ૨૯
 સર્વોપરિ દાન ઉદાર શિરોમણિ, પ્રભુ રે જહુ રીતછ,
 એણે મહારસ રીત અલૌકિક, તેમા વાધે પ્રીતછ. ૩૦
 પરમ પ્રીતના આવે ઉભરા, દહેરવત્ હાર કતારછ;
 ઉમડી ઉમડી ધુમરી થઇ આવે, ન ફરે પાછા લગારછ. ૩૧
 સિંધુ છોળ તરંગ સદાથે, અષ્ટ પ્રહર દિનરાતછ;
 તદ્વત્ જન હનિરસમાં સ્ત્રીલે, માત્રે રસિક સ્પાક્ષાતછ. ૩૨
 અંતર પ્રીતિ ઉમંગ અગે, રોમ કંઠ ભર હોયછ;
 વિહ્વળતા નેત્રે જળધારા, પ્રેમ ઠહાવે સોયછ. ૩૩

૧૨ “ સોડ્નુતે સર્વાન્ધમાન્સદ્ મદ્દગ્ન વિપચિતા ” ધૃતિશ્રુતે:

૧૩ ધ્ય વિના રોમહર્ષ દ્વત્ત ચેતસા વિના ॥

વિનાનંદાશ્રુચ્છલયા શુષ્કેદ મધ્યા વિનાશાય ॥ ૨૩ ॥

વાગ્દગ્દા દ્વત્ત વસ્ય ચિત્ત દદત્યમીક્ષ્ણ હસતિ કવચિચ ॥

વિલગ્ન ઉદ્ગાયતિ વૃથા ચ મદ્દકિયુક્તો (યુક્તો) મુવનં પુનાનિ ॥૨૪॥

શ્રીમદ્ભાગવતે ૨૩ ધ ૧૧, અધ્યાય ૧૪, શ્લોક ૨૩-૨૪

પરમાનુરક્ત ઇશ્વરમાં થાયે, અનપાયિની નવ જાયલ;
 ભક્તિમીમાંસા સૂત્રે લાખી, ને વિષ્ણુપુરાણે ગાયલ. ૩૪
 આત્મ અલિલાપ ભર સ્નેહેથી, પ્રણલાતુરતા જાગેલ;
 આનંદ ઉમંગે પૂરિત પાત્રતા, કૃપાખળરસે અનુરાગેલ. ૩૫
 હરિકૃપાના બહુ પ્રકારે, બાવાનુસારે દાનલ;
 બાવાધીન પુરુષોત્તમ થઈ, હે અધરામૃત દાન મહાનલ. ૩૬
 એ સલામૃત સમ સ્વાદ ન ઠોઈ, અન્યામૃત સૌ પાનલ;
 શ્રીકૃષ્ણવિરહાનુભવી ગમ્ય તે, પીતાં ન રહે અન્ય પાનલ. ૩૭
 દેહાનુસંધાન રહે નહિ, સર્વેન્દ્રિય પ્રાણ મનાદિલ;
 ચિત્ત અંતઃકરણ લુપ્તધાય, રસિક રસ, સમજે પાનરસસ્વાદીલ. ૩૮
 અષ્ટ પ્રહર નિશિવાસર માહે, ક્ષણાધ ન વિસરે જેહલ;
 જ્યાં જ્યાં નેત્ર દષ્ટિ પડે ત્યાં, પેળે નહિ એક તેહલ. ૩૯
 રસરૂપ રસાત્મક તેનાં નયણામાં, કરે સદા નિવાસલ;
 અત્યદ્ભુત અતિદિવ્ય અક્ષુએ, ઝળકે આનંદરાશલ. ૪૦
 આત્મ અધિકતા તેણે કરીને, ગતિ દશા બદલાયલ,
 સર્વાત્મભાવ રસરૂપ પ્રગટતા, ઉલટ સુલટ સૌ થાયલ. ૪૧
 અતિ આરત આતુર લાલુકની, અવસ્થા સ્થિતિ અલિપ્તલ;
 પરમાનંદ રસસાગર માહે, રસિક ગતિ હોય લીનલ. ૪૨
 અલિન્ન છતાં લિન્નવત્ ભાસે, મન માછલડું જેમલ,
 રસાગ્નિમા રમી કલ્પોલે, આનંદભર મીન તેમલ. ૪૩

૩૪ “ સા પરાનુરક્તીયરે ” સુત્રવચનાત્

યા પ્રીતિરવિવેકાના વિષયેષ્વનપાયિની ॥

ત્વામનુસ્મરતો મા મે હૃદયાન્ગપર્યવૃત્ત ॥ વિષ્ણુપુરાણે,

ડૂળી જળમાછલડીની ગતિ, પાન કરવાની ન શુદ્ધિ;
 મહાતૃપાતુર કષ્ટ સહે પણ, પીવાની થાય ન ખુદ્ધિ. ૪૪
 ખૂટી જવાનો ભય રાખીને, પાન ન કરે લગાર;
 પરિપૂર્ણ રસસાગર માંહે, તદપિ અધીર અપાર. ૪૫
 ક્ષણમાં શીત ને ક્ષણમાં તાતી, બુહાર સાણસી પેર;
 રસ સંયોગ વિયોગે હોયે, ઉઠે રતિરસ દહેર. ૪૬
 આનંદિત રસમગ્ન સદા રહે, નિત્યાનંદ જે જન પામે;
 નવલ નવલ રસ રીતે બુકતે, તે કથમ અન્ય વિરામે. ૪૭
 રસાવેશે ન ભાવ રહે કૌ, વિસ્મૃતિ સર્વે થાય;
 દેહાનુસંધાન ન રહે તેને, તાદાત્મ્ય વૃત્તિ થઈ જાય. ૪૮
 વિધિ નિપેધ ત્યાં લગી આણુ રહે, હોય દેહ અવસાન;
 વિધિ નિપેધ બાધક નહિ ત્યારે, જ્યારે છૂટે સૌ જાન. ૪૯
 રાગમોહાદિ તસ્કર ત્યાં લગી, રહે ગૂઢ બંદીખાનું;
 જ્યાં લગી સાચો થાય ન હરિજન, ભાગવતે વાક્ય પ્રદાનું. ૫૦
 સદાકાળ રહી હરિપરાયણ, કરે પ્રેમથી સેવા;
 હરિ હિતાયે બર ઉમંગથી, જાણે હોય પુત્રનો બહેવા. ૫૧
 પરમ પ્રિય પરમાત્મા લાગે, અખિલાત્મભાવી થાય;
 તેવા જનની હરિ અનુગ્રહથી, દીર્ઘ દષ્ટિ થઈ જાય. ૫૨

૫૦ તાવશાગદયઃ સ્તેનાસ્તાવત્ કારણદર્શનમ્ ॥

તાવન્મોહોદિગ્નિયદો યાવત્ કૃષ્ણ ન તે જનાઃ ॥ ૩૬ મ

શ્રીમદ્ભાગવતે ૩૬ ૧૦, પૂર્વાર્દ્ધભાગે અધ્યાય ૧૪, સ્તોત્ર ૩૬,

લોકવેદથી અતીતપણાની, મતિ હરિકૃપાથી થાયછ; ૫૩
 તે તો લોક વેદ ફલ કેરી સ્પૃહા, સૌ સહેજે તબાયછ. ૫૩
 હરિ સંગે જહેનું મન રંગ્યુ, લોકલાજ કુલ ત્યાગછ; ૫૪
 હેને અન્ય ન સૂઝે કાંઈ, જ્યમ સમુદ્ર જહાજે કાગછ. ૫૪
 ગાદ્ય રમણુ ને અંતર રમણે, રસાનુભવ હોય ઉરછ; ૫૫
 રસિક ભક્તથી રસાત્મક શ્રીછ, આણુ ન રહે દૂરછ. ૫૫
 સ્નેહીને સયોગકાળમાં, ક્ષણવત્ લાગે છોટોછ, ૫૬
 વિયોગમાં તેટલો જ સમય તે, લાગે અતિથે મોટોછ. ૫૬
 જોણે એકદા પ્રગટ પરાક્ષે, કયોં જો રસ આસ્વાદછ, ૫૭
 હેને અન્ય ઝગે ના કહિયે, ક્રીડા લાગે સૌ સ્વાદછ. ૫૭
 સ્નેહી મિલને સુખીઆ હોયે, વિછટે હુ-ખીઆ થાયછ, ૫૮
 વિરહ વહિની જવાળા લાગે, મૂર્છિત ગતિ થઈ જાયછ. ૫૮
 કોઈ મરે જવર રોગ કારણે, અવસ્થાથી મરણુ કો થાયછ, ૫૯
 પણ પ્રેમ વિયોગે જેહ મરે તે, રસિક પ્રેમી કહેવાયછ ૫૯

૫૩ यदा यस्यानुगृह्णाति भगवन्नात्मभावित ॥
 स जहाति मतिं लेके वेदे च परिनिष्ठिताम् ॥
 श्रीभट्टभागवते ૨૩ ધ ૪, પ્રાચીનગર્હિય પ્રતિ દેવપિનારદ
 વચનમ્

૫૬ प्रेम सत्य तयोरेव ययोर्यागिविदागदाः ॥
 वत्सरा वासरीयन्ति वासरीयन्ति वत्सरा ॥
 “ नृदिर्युगायते त्वमपश्यताम् ”
 ભાગવત ૨૩ ધ ૧૦, ગોપિકાગીત.

મૃત્યુ સાદૃશ્ય પણ છેક મરણ નહિ, મહાવિરહી મતિ ભાખીલ;
 અંતર વૃત્તિ લાગી રહે ત્યાં, ક્ષણિધર મણિ રતિવત્ દાખીલ. ૬૦
 પ્રેમે પ્રાણુ ટકી રહે છે, પ્રેમે પ્રાણુ જ જાયલ;
 પ્રેમે પ્રાણુ સમર્પણ થાયે, પ્રેમે પ્રાણુ રખાયલ. ૬૧
 નયણાં આહો હરિ નિરખવા, શ્રવણે આહો હરિવાલલ;
 કર ઈચ્છે હરિચરણ પરસવા, મનવૃત્તિ અહો રાતલ. ૬૨
 પ્રેમ ભુજંગ ડર્યો જે જનને, તે મન્ત્ર ન માને કાંઈલ;
 પ્રેમી વિયોગે જીવે કદિ તો, બહાવરો તે હોયલ. ૬૩
 દિવસમાં એકવાર જે દષ્ટે ન દેખે, પુરુષ શ્રીનાયલ;
 તો મનકું જાહું આકળું થાયે, કાંઈ કામ ન લાગે હાયલ. ૬૪
 બહાલા સાથે બહાલ રસ રીતે, વાર્તાલાપ ન થાયલ;
 તો કામકાજે કાંઈ ચિત્ત ન લાગે, ઘરઆંગણે નવ સોહાયલ. ૬૫
 બહાલાને જૂઓ એકી નજરે, અમીદષ્ટે ગિદ્દ વિશ્રામલ;
 ભર રસનેત્રે પાન કરતાં, ન તૃપ્તિ આસક્તિ નામલ; ૬૬
 સભર રતિપૂર પ્રીતમ વિષે, તેની મુઘ મુઘ જાયલ;
 મેહો તાપ હોય આકુળ વ્યાકુળ, સ્થિર ન એક કામે કરાયલ; ૬૭
 ગતિ મતિ રતિ યોગે વિસર્ગાથી, પ્રેમી વણ દેખે રાતલ;
 કુધા તૃપા નિદ્રા સૌ નહાસે, લાજ સુખ અભિમાનલ; ૬૮

૬૧ વસતિ વિવિનવિજને ત્યજતિ સલિતપામ ॥

હૃતિ ધરણિચયને મહુ વિલપતિ તવ નામ ॥

શ્રીજયદેવજી કૃત 'ગીતગોવિન્દે' દશમી અષ્ટપદી પ્રસંગે.

નખ શિખ રોમરોમ સર્વાંગે, પ્રગટે વિરહની જ્વાળાજી;
 તે સર્વે રામે શ્રીનાથ નિરખતાં, પ્રગટ થેજે તત્કાળજી; ૬૯
 ઉરમાં સ્થિર ઠરી રાખું નિરંતર, અથવા જઈ પેસું હોમાંજી;
 તીમ મિલાપ લાગણી નિશ્ચિન, ધન્ય વ્યસન ગતિ એહોમાંજી; ૭૦
 વણ પાંખે ઉડવા આકાશે, આકુળ વ્યાકુળ થાયજી;
 સરિત્સાગરવત્ તીમ ગતિયે, તોડી ફેડી ત્યમ જાયજી; ૭૧
 ગાઢ સ્નેહીની વ્યસનાત્મક રતિ, અસહ્ય વિરહ વિયોગજી;
 ક્ષણાધં માત્ર પણ યુગસમ લાગે, સદા રહાય સંયોગજી, ૭૨

॥ જુદિયું ગાયતે ત્વામપરયતામ્ ॥ ગોપિકાગીતે,

ભાવ પ્રમાણે સિદ્ધભાવના, તાદૃશ ચિત્ત પ્રોવાયજી,
 ભાવ રસના અંગ પ્રમાણે, જાણી અનુભવ થાયજી; ૭૩
 અપ્રીણીઓ વેળાની વેળા, ટેકે જો અપ્રીણ નખાયજી,
 તો જીવ હોમાં રહે વણુયો, વ્યસનાવસ્થા કહેવાયજી; ૭૪
 જદપિ ખાધું પણ માવાપુર, શેષ પાસ નહોાયજી,
 તો હોના પગ લૂલા થાયે, તરફી વિલપી રાયજી; ૭૫
 જેના વિના ઉભું ન થવાયે, તે વ્યસનાત્મક સ્નેહજી;
 ક્ષણ વિયોગ પણ નાં રહેવાયે, વ્યસનાત્મક લક્ષણ એહજી; ૭૬
 એકાંગી પ્રીતની વ્યસનાસક્તિ, હોનું સ્વરૂપ રૂપક નેહજી;
 રેશમ શયિવત્ પ્રણયપાશ, પરસ્પર લુપ્થક શ્રેષ્ઠજી; ૭૭

૭૩ ॥ યાદસી ભાવના યસ્ય સિદ્ધિર્ભવતિ તાદૃશી ॥

॥ ભાવો ભાવનશ્ચ સિદ્ધઃ ॥ ધૃતિઅ નય જમ

દેહ માત્ર જુજવા લાસે, પ્રાણાત્મા મન એકજી;
 ઉભયાંગી અંધિ વ્યસનીવતની, પરમાનન્ધની ટેકજી; ૭૮
 મનથી મન કાળજે કાળજી, બાંધ્યું ન છૂટે જેહજી;
 અણુ દૂર ફણુ મત્સ્ય થાય તો, વ્યથા પ્રાણ ધન્ય સ્નેહજી; ૭૯
 જળમાં મીન હોય નહિ તો, ૧સઘ ૨વણુસે તે પાણીજી;
 મલિનતા જળ દાખે ને, મીન પ્રાણાંત દ્યો જાણીજી; ૮૦
 અધમ જળ મળી રહે દૂધમાં, પય કરે નિઝવત્ રૂપજી;
 પય ઉકળતાં જળ જળે પહેલું, એ સ્નેહી મિત્ર સ્વરૂપજી. ૮૧
 નિજ સ્નેહી જળ જળતું ભેદ, દૂધ સઘ ઉભરાયજી;
 ૩અનલ પર પડી જૂઝવે ત્યારે, પય શીતળ થાયજી. ૮૨
 પરમ સ્નેહીના વિયોગ વિરહે, રહે ન શુદ્ધિ લગારજી;
 દેઈ પેરે જઈ મળું નેહીને, તેના કરે ઉપચારજી. ૮૩
 અણુ પ્રહર મન તેમાં ધૂમે, નિશ્ચિન ત્યાંજ વિચારજી;
 જાગૃત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ તુષી, મનમાં ત્યાંહેજ ખ્યારજી. ૮૪
 સખ્યત્વપણાથી નીચ જી'ત્રનું, ભાન રહે નહિ લેશજી;
 પ્રભુતાવંત પ્રભુતા હાંકીને, સમત્વ કરે સૌ વેપજી. ૮૫
 નિજ પ્રભાવ, જાંખો પાડીને, મિત્ર અનુચર થાયજી;
 અજિત સ્વતંત્ર જિતાય પરાધીન રહી, ન પ્રભુતા રહાયજી. ૮૬
 મ્હોટમતા મ્હોટાની સવે, છેક મંદ પડે જ્યારેજી;
 પ્રભુતા તજી લઘુતા દર્શાવે, ખૂલે મિત્રતા ત્યારેજી. ૮૭

૧ સઘ=નરતજ, ૨ વણુસે=ગમડે.

૩અનલ = અગ્નિ, દેવતા.

શેષ શિવ અજ સુરપતિ ને સુર, હરિથી રહે લયભીતજ;
 તે પ્રભુ મજલક્ષ્મી વશ વતે, સુહૃદ મિત્રની રીતજ. ૮૮
 અખિલ જગ કતાં ભર્તા, દાતા હર્તા સર્વાતીતજ;
 તે શ્રીમુખથી લક્ષ્મી પ્રશંસી, ગુણ વરણે અતિ પ્રીતજ. ૮૯
 પરોક્ષે પણ ઉદ્ભવ પ્રત્યે, પ્રભુએ કર્યું ગુણગાનજ;
 નિહૈંતુક પ્રીતિથી વશ થઈ, સંદેશે કરાવ્યું જાનજ. ૯૦
 વળી પટરાણી પ્રત્યે, કૃષ્ણ કહી મજલક્ષ્મીની પ્રીતજ;
 ગોપીસમ કરવા પટરાણી સાએ, આરંભી રીતજ. ૯૧
 તદપિ લોક કુલ લાજ તણને, અનુસર્યા નહિ તેહજ,
 માટે પટરાણીથી અધિકૈ, મજલક્ષ્મીને રનેહજ. ૯૨
 શ્રીગોપીજન મમ કૃપા ન દેાને, અજ શ્રી ને મહાદેવજ,
 જદપિ તણે કૃપાપાત્ર, નહિ એ સમ કહે શુકદેવજ. ૯૩

૮૮-૮૯ બહોભાગ્યમહોભાગ્ય મદગોપમજ્જીવસામ્ ॥

ચમિત્ર પરમાનન્દ પૂર્ણમદા પનાતનમ્ ॥

શ્રીમદ્ભાગવતે વત્સહૃદયનીલા નય એ અલ્પવચનમ્,

ત પારમેષ્ઠ નિરવગચ્છુજા સ્વસાધુકૃત્ય વિદુષાયુપાપિ વ ॥

યા માઽમજન્ન દુર્જહગેહશૃણ્વા. સદૃશ્ય તદ્વ પ્રતિયાતુ સાધુના ॥

શ્રીમદ્ભાગવત ૨૬ ધ ૧૦, અધ્યાય ૨૨, શ્લોક ૨૨.

૧૨ ન સિયો મજગુદ્ય પુત્ર તા શ્રુતય કિલ ।

નાદ શિવસ્ય દોષય ધીય તામિ સમાઽ કચિત્ ॥

બૃહદ્વામનાપુરાણે ભૃગુવાર્ષાખીન્પ્રતિ અલ્પવચનમ્

આત્મરતિ ને આત્મમિથુન, ને આત્મકીડન શ્રુતિ બાજેલ,
અખિલ અંતર્યામિસંગ રમતાં, દિવ્ય મહારસ આજેલ. ૧૦૩
રસભાવ રીત પ્રીત અંતરની, રમિક ભાવી જન બહેલ;
અનિર્વાચ્ય અનુપમ અદ્ભુત, મહાન્ દિવ્ય રસ માહેલ. ૧૦૪
રસાવેશી ને વિરહી જનની, જેહ અવસ્થા હોયલ,
તદ્વત્ દિયતિ હોયે જે જનની, તે વણુ બહે ન કોયલ. ૧૦૫
દિવ્ય રમિક રસ લોગવવાના અધિકારી જે પાત્રલ,
જદપિ મહારસ તે ભકને પણ, ન વણાયે અણુ માનલ. ૧૦૫
અનિર્વચનીય અલૌકિક રીતે, છાયા માત્ર વડાયલ,
જેહું જેદહું અનુપમ મીઠું માણ્યુ, ન કધાય કદાયલ. ૧૦૬
લોગવતી વેળાની અવસ્થા, તન્મયતાની હોયલ,
તેવી તન્મયતા તાદાત્મ્યપણાની, મદા રહે નહિ કોયલ. ૧૦૭
ભરસપાને લેશ ગહે નહિ, દેહનુ અનુસધાનલ,
વિદેહિવત્ ગતિ તે કાળે, માટે વણાય ન ગાનલ. ૧૦૮
પરમ પ્રેમી ભક્તિયોગથી, જક ઉન્નતવત્ ભાસેલ,
તન્મયતા તાદાત્મ્યાદિકની, અવસ્થા ગતિ પ્રકાશેલ. ૧૧૦
અથવા સુંગો પિશાચવત્ શુ, વિજ્ઞાનીની રીતલ,
શ્રીગોપીજન ભાન સૌ લૂંચા, પ્રભુવણુ ગયુ ન ચિત્તલ. ૧૧૧
ભાગવતોત્તમ સ્નેહી જનની, જેહ અવસ્થા હોયલ,
તદ્વત્ ગતિ થાય તે જન, વા પ્રભુજ બહે મોયલ. ૧૧૨

અરિત પ્રવાહવત્ સદા સર્વદા, અવિચ્છિન્ન રસ રીતયઃ;
 અહનિંશ હરિ સ્તુત્તવતાની, નિર્દેતુક હોય પ્રીતય. ૧૧૩
 શ્રી હરિ ભક્તિ ભજન સેવા રસ લગ્ધાનંદી યાયયલ;
 પૂર્ણાનંદ રસ આગર માંહે, રસિક રસે લુગ્ધાયલ. ૧૧૪
 ભજન માંહે ભજ ધાતુ રહ્યો છે, ભજન અર્થ છે સેવાય;
 હરિ સેવન ભક્તિ સાધન શિરોમણિ, રીતે દેવાધિદેવાય. ૧૧૫
 લૌકિક વૈદિક સર્વ ક્રિયાઓ, ભક્તિ રીતે સધાયલ;
 હરિ સેવા અનુકૂળ કરે તે, નિર્ગુણ કૃતિ દહેચાયલ. ૧૧૬
 પરબ્રહ્મને તન ગન ધનથી, પ્રીતે સેવે લેહલ;
 માનસી સેવા સિદ્ધ તેહને, યાચે નિઃસંદેહલ. ૧૧૭
 સદા કોળ વાણી મન કમે', સાધન રૂપે યાયલ;
 તેણે કરીને માનસી સેવન, અતે સિદ્ધ થઈ જાયલ. ૧૧૮
 અષ્ટસિદ્ધ નવ નિધિ ન આહે, ચતુર્ધો સુક્તિ ન વ્હાયલ;
 નિર્દેતુક હરિ હિત કૃતિ યાતાં, સેવાશ્લ સિદ્ધ યાયલ. ૧૧૯

૧૧૩ મદ્ગુણર્થદાનાં મયે સર્વગુહ્યપદે ॥

મનોગતિરિચ્છિન્ન યદા ગંગામ્સર્ગોદ્ગમી ॥

વાસ્તવ્યો ગંગાવણે ભક્તિઃસુવર્ણને.

૧૧૪ મહિતસ્ય મજને તદિદ્ધનુવ્રટયથૈવપદેન એવ—

—અમુખિન્ મનઃ કલ્પન્ ॥ અયર્થસુ વેદોક્ત ઉપનિષદિ.

“સ્વં ભગવાનંશમતિ”, તૈત્તિરીય ઉપનિષદિ.

૧૧૬ લૌકિકી વૈદિકી વાપિ કિંચ ચ ક્ષિયતે સુતે ॥

હરિનેવાનુકૂલ્ય સા વાર્તા મહિતિષ્ટતા ॥ નૃસિંહચંદ્રાવલિ.

૧૧૭, ૧૧૮, ને ૧૧૯ કૃત્યતેજ સદા કર્યાં માનવી સા ૧૧૭ મત્તા ॥

સર્વ સમર્પી હરિ આધીન રહી, બળે નિહેંતુક લાવજી,
 પ્રેમામક્તિ વ્યમનાત્મકની થાતા, સઘ દર્શાવજી ૧૨૦
 શ્રીહરિ અર્ધે નિજ સુખ સ્વાર્થ, ભોગ ત્રાગ કરે ત્યાગજી,
 જે કાઈ કરે તે હરિ હિત અર્થે, તહેને જો હોય અનુરાગજી. ૧૨૧
 રસિક શિરોમણિ હરિસ રૂપે, મદા નહે અતુરજી,
 તહેને અન્ય કાઈ ન રુચે, રહે અનન્ય સ્વરૂપાસક્તજી ૧૨૨
 મત નિયમની શુદ્ધિ ન રહે, પ્રેમ વાધે ભરપૂરજી,
 નિર્ભય અવિચળ સુખ માર્ગમાં, હઠની કપમ રહે જરૂરજી. ૧૨૩
 દેહતુ બાન રહે નહિ તહેને, ન વિધિ નિયેષ લગારજી,
 રસાવેશી અવસ્થાના વિશુદ્ધ સર્વ પ્રકારજી ૧૨૪
 ચેટક લાગી રહે છે મનમા, તે એક જ નહિ દર્શાવજી,
 તે બહાલાગા જઈ વસ્થાથી, શી રીતે ભજે જગદીશજી ૧૨૫
 બકભાગીની કૃતિ ગતિ રતિ, ગતિ દિવ્ય અપારજી,
 વિજ્ઞાની અનુભવીઆ મહાજન, વણે નિજ મતિ અનુસારજી ૧૨૬

૧૨૦ નમાત્મસ્થ યતુ પદ્યતિ ધીરાસ્તેષા શાન્તિ શાશ્વતી નતરેષામ્ ॥
 ધૃતિશ્રુતે

૧૨૧-૧૨૨ મદયઘ્વગચેટા ચ વચસા મદ્યુગ્ગણમ્ ॥

મદ્યર્પણ ચ મનસા સર્વકામવિવર્જનમ્ ॥ ૨૨ ॥

મદ્યર્થેડર્પણસ્તિવાગો ભોગસ્ય ચ સુસ્ય ચ ॥

દૃષ્ટં દત્ત ક્રુત તપ્ત મદ્યં યદ્વ્રત તપ ॥ ૨૩ ॥ શ્રીમદ્ભાગવત

સુતિ સપ્તમ ન વિદુઃ સતિ સપ્તમાદે ॥ ધૃતિશ્રુતે

પરમ પુરુષને પ્રાપ્ત થએલા, સ્વપર ગતિ ક્યમ જાણેલ;
તન્મય તદ્દરૂપ તાદાત્મ્ય સ્થિતિમાં,

અનુભવ ક્યમ વરણી વખાણેલ. ૧૨૭

સ્નેહનાં અંગને સ્નેહી જ જાણે, અન્ય સર્વ અજાણેલ;
તેહ અવસ્થા ગતિ દષ્ટિયે, તે રસની થાય પિછાણેલ. ૧૨૮

જદપિ ભાવે કદિ વરણી લાખે, તત્ સમ ના નિરૂપાયલ;
પ્રસૂતા પીડ વંઝા ના જાણે, સુતે પલ નહિ સમજાયલ. ૧૨૯

અલૌકિક ભાવ તકં વિતરે, મનથી નાં સમજાયલ;
કેવળ તકં કાંઈ કામ ન લાગે, કશ્વનાથી ન નિશ્ચય થાયલ. ૧૩૦

પ્રભુ હતથી જેવી જેટલી શુદ્ધિનું હોય દાનલ;
તે પ્રમાણમાં તેહ કરે છે, તકં થકો અનુમાનલ. ૧૩૧

કેવળ તકં અપ્રતિષ્ઠિત છે, જાણી તે ન યોજાયલ;
શ્રુતિ પુરાણ વચન સંગતિ, નિશ્ચય નિષ્કર્ષનો ન્યાયલ. ૧૩૨

તદપિ ગંધ વાયુના વેગે, સુગંધાદિ પરખાયલ;
કમલ કેતકી આદિ કેરો, લુપ્ત જમર હરખાયલ. ૧૩૩

૧૩૨ “ વૈયા તર્જેન મતિગમ્નેયા ॥ ” ધીતિશ્રુતે.

૧૩૨ “ અલોકિયાસ્તુ ચે ભાવા ન તાસ્તર્જેણ લેખયેન્ ॥ ”

અદ્વાઈતપુરાણે વાક્યાત્

૧૩૨-૧૩૪ શુણ્ઠાં કુર્વન્તિ દુર્લભં દુરેષ્વિ વ્યવતા વતામ્ ॥

કેતરીગન્ધમાગ્રાય સ્વયં ગચ્છન્તિ પત્પદાઃ ॥

દશ દય દો દિવિ તિદ્ધયેશ્વરેનેદં પૂર્વં પુરુષેણ કર્ત્વમ્ ॥ ધીતિશ્રુતે.

એ રીતે પ્રેમનાં અંગે કાંઈક રસલુપ્ધક જન જાણે;
 રસાવેશી પૂર્ણ જાણે, જ્યારે રહેને માણે, ૧૩૪
 બાવ બહાલ રુચિ રતિ આસક્તિ, પરાભક્તિયે આવે,
 પરમ પ્રેમરૂપ ફલભક્તિ, શિરોમણિ સૌમાં કહાવે. ૧૩૫
 નવધા ભક્તિ નાગ પ્રસિદ્ધ છે, ભાગવતમાં નિર્ધારી,
 નારદભક્તિસૂત્રે દશમી, પ્રેમ ભક્તિ વિસ્તારી. ૧૩૬
 રૂપાસક્તિ, કામાસક્તિ, ને વાત્સલ્યાસક્તિ,
 તન્મયે પરમ વિરહાસક્તિ, પાંચ પ્રકારે વ્યક્તિ. ૧૩૭
 અણિમા મહિમા લઘિમા આદિ, ઉદય અસ્ત લગી સાજી,
 આદિસિદ્ધિ નવ નિધિને જાણે, ભક્તો નરકસમાંજી. ૧૩૮
 નિજ સુખ સ્વાર્થે સર્વ ઉપેક્ષા, અપેક્ષા હરિ હિત કાજી,
 પરમાર્થને અર્થે ખરચે, હરિ ગુરુ મંત મમાજી. ૧૩૯
 જેવાં આનંદે ધૂમે છે, વિવાહ કાર્યે નરનારી,
 તેમ એ ત્રય તરવે વિનિયોગે, નિહેતુક ધરી ખ્યાર. ૧૪૦
 જેવો મીઠી મૈત્રે લાગે, સ્નાર્થની સાં વાત,
 તેવી હરિ ગુરુ ભક્તે થાતા, સંજઘ થાય સાક્ષાત. ૧૪૧

૧૩૫ મદ્યમૂત પ્રસન્નાત્મા ન શોચતિ ન કાશતિ ॥

સમ સર્વેષુ ભૂતેષુ મદર્શનક લમતે પરમ ॥ ગીતાજી

૧૩૬ શ્રવણ કીર્તન વિષ્ણો સ્મરણ પાદસેવનમ્ ॥

અર્ચનં વન્દનં દાસ્ય સત્યમાત્મનિવેદનમ્ ॥

૧૩૭ નારદભક્તિસૂત્રે, સ્કન્. ૮૩

ધર્મે કરીને અર્થ સધાયે, કામ થાય પરમાર્થજી;
 આસકામે સર્વ સાંપડે, મોક્ષાદિનો સ્વાર્થજી. ૧૪૨
 પ્રાકૃત ણળ લક્ષ્મી વેળવથી, હેતુ સ્વાર્થની રીતજી,
 અર્થ કામના સિદ્ધ થવાની, નભે ન તે કદિ પ્રીતજી. ૧૪૩
 પંચ પ્રકાર વિષય સુખાર્થે, કે શુષ્ક કારણે રુચિ હોયજી;
 તે રુચિ રહે શુષ્ક હોય ત્યાંહાં લગી, ન રહે મદા તે કોયજી. ૧૪૪
 યોવન રૂપ સુધક ચતુરાઈ, કલાદિ પેળી સમસ્તજી;
 સ્વાર્થ સધાતા લગી નભે તે, અંતે હોયે અસ્તજી. ૧૪૫
 અર્થ કામના હેતુ હોય તો તેનો તે છે દાસજી;
 સ્વાર્થ રૂપ અજીઠ ભરાયે, યુનિત લક્ષિતનો નાશજી. ૧૪૬
 માહાત્મ્ય પ્રભાવ અમલકૃતિ જોઈ, પ્રીત કરે જન જેહજી;
 તે તે રીતે લાલ ત્યાંહાં લગી, સકારણ રહે સ્નેહજી. ૧૪૭
 આશા તૃષ્ણા દુષ્કર કામના, કાળે પણ કદિ ન દરાયજી;
 અધિકાધિક સતત રહે આહુ, વાસના મૂળ ન જાયજી. ૧૪૮
 તે માટે નિહેંતુક પ્રીતિ, તેજ નભે છે સદાયજી,
 અચલ નિરંતર અખંડિત, તે ન પડે મોળી કદાયજી. ૧૪૯

૧૪૮ ન જાતુ કમ વામાનાસુવમોગેન શામ્યતિ ॥

હૃદિયા કૃષ્ણવર્ણેવ મૂય પ્વામિવર્જતે ॥ ગીતાજી.

૧૪૯-૧૫૦-૧૫૧ “તદર્થે યચ્ચેતીતિ મૂલ્ય દત્ત સ્વામ્યર્થે સર્વાણિ વર્માણિ
 મોક્ષેઽપિ પલે સમ ત્યક્ત્વા” ॥ શ્રીસાંકરગીતાવાધ્યે.

હરિ પ્રાપ્તિમાં અગણિત આનંદ, જાણી સુખાર્થ કાજલ;
 હરિમાં આસક્તિ તોડે પણ, પ્રભુ અર્થે નહિ દાઝલ ૧૫૦
 પણ ભોગાર્થ હરિ હિત જાણી, તદ્દ પ્રીત્યર્થે હોયલ;
 મારતમ્બતા ભેદ લહે તે, હરિ સુખમાં ચિત્ત પ્રોયલ. ૧૫૧
 વામિસુખાર્થે રહે અપેક્ષા, નિજ સ્વાર્થ મૈ ત્યાગલ,
 હેત વાતસલ્ય સુખદાયી સેવને, જણાય છે અનુરાગલ. ૧૫૨
 પણ પ્રસન્નતા જેણે હોયે, ત્હેના ઉર રહે વિચારલ;
 હરિ સુખાર્થની કૃતિ સૌ કાર્યે, નિષ્કામ રૂપ જો સારલ. ૧૫૩
 મળુ ડાળુ અંગ ધારીને, માહાત્મ્યે પ્રીતિ હોયલ;
 લાશા કારણ પૂજન તે, સ્નેહનુ લક્ષણ નહોયલ. ૧૫૪
 નખશિખલગી સર્વાંગ રસમુંદર, રસિક રસમય મૈ જાણેલ;
 પ્રાણાધિક પ્રિય સૌ હોય સહજે, સ્નેહરૂપ તે માણેલ ૧૫૫

न पारमेष्ठिनं न महेन्द्रधिष्ण्यं न सार्वभौमं न रक्षाधिराज्यम् ॥

न योगसिद्धीरमुर्धनं वा मन्मथितालेच्छति मद्भिनाऽन्यत् ॥

શ્રીમદ્ભાગવતે ૨૬ ધ ૧૨, અધ્યાય ૧૪, શ્લોક ૧૪.

આત્મા રાજ્યં ધનં ચૈવ કલત્રં વાહનાદિ ચ ॥

યત્ તદ્ ભગવતઃ સર્વમિતિ તત્પ્રેક્ષિતં સદા ॥ ૨૧ ॥

૨૬ંદપુરાણે વિષ્ણુખંડે વાસુદેવમાહાત્મ્યે અધ્યાય ૧૪, શ્લોક ૧૪.

૧૫૨ એવ મદયોજ્જિતલોકવેદસ્વાના હિ વૌ ॥

ભાગવત ૨૬ ધ ૧૦, ગણપત્યાધ્યાયી પ્રગટ દર્શન પ્રસંગે.

૧૫૩ મદર્થેઽર્ધપસ્તિયામો મોક્ષસ્ય ચ સુખસ્ય ચ ॥

શ્રીમદ્ભાગવત ૨૬ ધ ૧૧, ઉદ્ધવપ્રતિ શ્રીકૃષ્ણતત્ત્વનમ્.

દેવળ સાક્ષાત્ સ્વરૂપ વિચારી, અખિલાંગે પ્રીતિ પૂરતી; ૧૫૬
 આંગી રૂપ રસે લુપ્તી રહે, તે સ્નેહી ભરપૂરતી. ૧૫૬
 રસાવિભાવે રસાવેદિત થઈ, રસાત્મક રહે ઉરતી; ૧૫૭
 રસમય પરમાનંદ વ્યાપતાં, રસસ્વરૂપ નહિ દૂરતી. ૧૫૭
 પરમ પ્રિયની રીઝ કૃતિ તો, રહેજે આનંદ લાગેતી; ૧૫૮
 રીસ ખીજ પણ રૂડી લાગે, તહેને જો રતિ જાગેતી. ૧૫૮
 પરમ પ્રેમીનું સર્વે મીઠું લાગે, જો રસ રીતતી; ૧૫૯
 અવશુષ્ઠ દોષ કે રોગ ન આવે, તહેની સાચી પ્રીતી. ૧૫૯
 માન અપમાન સમ સ્નેહી આગળ, સદા રહે સમ ચિત્તતી; ૧૬૦
 સન્માને ન વધે કદાપિ, કદિ અપમાને ઘટે નહિ રીતતી. ૧૬૦
 હાથ રૂપ સુખ સાતા થાતાં, ઉમેદ યાચે ચાંતતી; ૧૬૧
 ઉમંગ આત્ અભિલાષ કરમાઈ, વળી જાય નિરાંતતી. ૧૬૧
 પ્રણવારત અગ્નિની વેલી, પ્રેમતણી સકુચાયતી; ૧૬૨
 લાલુલાડીવત્ સ્પર્શ કરેથી, સંકુચિત થઈ કરમાયતી. ૧૬૨
 વિરહવેદના મંદ થયાથી, આનંદ નાં જીભરાયતી; ૧૬૩
 સંયોગે વિરહાગ્નિ ખૂંટતાં, ચાંતિ ઉરમાં ભરાયતી. ૧૬૩
 લજ્જા પ્રેમરૂપી વેલો, 'સેહ વેલો' નામતી; ૧૬૪
 તેને જળ રેડી સિંચ્યાથી, કરમાયે અભિરામતી. ૧૬૪
 સ્નેહી તણે નેહ વખાણી, સમાધાન કરે જે મતી; ૧૬૫
 પ્રેમ સિંચન કરતાં કરતાં હોયે, લજ્જા અતિ ઘટ પ્રેમતી. ૧૬૫
 ઉત્તમ રમમય દેવ પ્રગટ થવાને, બાધક નહિ અનુમાનતી; ૧૬૬
 સહેતુક અજીક ને વખાણુ ધ્રુવે, તેવું ત્રીજુ સન્માનતી. ૧૬૬

મ્નેહ જળથી સિ યન કરતા, પ્રભલાગ્નિ શાત જ ધાયછ, ૧૬૭
 આર્ત અધીર મટી જાવાથી, આગ્નિ થતા કમ્ભાયછ ૧૬૮
 જ્યમ જ્યમ તાપ વધે પૂર જોરે, મેમીય લહો વગ્સાદછ, ૧૬૯
 ભગતી ઉમગ આગત ગતિ વાધે, પ્રભુનો પામે પ્રસાદછ ૧૭૦
 જાળ અપરાધ ન લામે જનની, બહાવે વાક ન લાગેછ, ૧૭૧
 દોષ માહે પણ સફળુણ લાને, હિત પ્રિયમા અનુગમેછ ૧૭૨
 મ્નેહ ગીત પ્રીત ગતિને, સ્નેહી જન જ જાણેછ, ૧૭૩
 અનુભવ વણ કહિ મુખ્યા વાચ્યા, કે કવને તત્સમ ન માણેછ ૧૭૪
 વિદ્વાનો વિદ્વાન જનોના, પગિશ્રમને પરખેછ, ૧૭૫
 પ્રસવ વેદના વધ્યા ન લહે, શુભી શુભ જાણી હરખેછ ૧૭૬
 વિશુદ્ધ ગ્સ રહ્યો ભગવતધર્મે, તેમા મુખ્ય જે પ્રેમછ, ૧૭૭
 તેમા દાસ દયે મન પ્રોયુ, મુક અનુમહ ક્ષેમછ ૧૭૮

ધર્મનીતિસાર.

શ્રીગુરુવદ્દભ સહ શ્રીવિકૃલ, શ્રીજી પરમાનંદજી;
 ધ્યાન નમન સ્તવી કર જોડી, સ્મરણ કરે ગોવિંદજી. ૧
 સ્તુતિ પ્રાર્થના બહુ વિધિયે, સંહિતામાં કીધીજી;
 મંગલાચરણ શિષ્ટાચારની, શિષ્ય ગુરુદ્વારા લીધીજી. ૨
 અખિલ જગત્ સ્થિતિ ધર્માધારે, તે ધર્મ નીતિનો સારજી;
 કિંચિત્ નિષ્કર્ષ રૂપનો, આ આખ્યાને વિચારજી. ૩
 નીતિ ન્યાય વિવેક ધર્મો, સૌ ઉપયોગી બાણીજી;
 તત્ત્વચિંતની જન મતિ થાવા, કહું કાંઈ વખાણીજી. ૪
 જન્મારંભથી માંડી કહું છું, મુખ્ય ગુણ સંસ્કારજી;
 ધાર્મિક સકળ ક્રિયા કરવાને, પાળે ગુદાચારજી. ૫
 કેમ કેમ અધિકાર થાવાને, નિત્યાલ્લિક કરે કર્મજી;
 બાહ્યાભ્યંતર વિભગ થયેથી, ભાસે વિશુદ્ધ ધર્મજી. ૬
 બ્રહ્મવિદ્યા પ્રાપ્ત થવાને, બ્રહ્મચર્યતા આપજી;
 સદ્વર્તન ગુરુનેવા કરવા, સૌમાં છે પ્રતિપાદજી. ૭
 વિદ્યા વિનય ગુણ ગુણ ધર્મોનો, ગુરુથી મળે ઉપદેશજી;
 સારાસાર વિવેક શિખાયે, અજ્ઞાન રહે નહિ લેશજી. ૮
 ગાંઠી મુક્તલા મૈત્રેયી આદિ સ્ત્રીયે પ્રાપ્ત કર્યું જ્ઞાનજી;
 દેવકૃતિને કપિલ લગવંતે, કર્યું જ્ઞાનલક્ષિનું દાનજી. ૯
 વિન્ધ્યાવલિ ને નાગપત્ની, ઉભયમાં જ્ઞાન જગ્યાજી;
 જ્ઞાને કરી ત્રિયાની માંહે, વિદ્યામાં શ્રેષ્ઠ (બ્રહ્મ) ગણાયજી. ૧૦

વેદાંતસૂત્રના તૃતીયાધ્યાયનો, જીજ્ઞાસુ ચતુર્થ પાઠ્ય,	
જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ સિદ્ધિ મળ્યાનો, પેળેયો અનેકે પ્રસાદ્ય	૧૧
અમૃતિ પુરાણ ઇતિહાસાદિક, સૂણે શૂદ્ર ને નારીણ,	
તેણે ઠરી અધમતા ટળતા, અને શ્રેષ્ઠ અધિકારીણ	૧૨
વેદ શાસ્ત્ર પુરાણ ગીતા, ભારતાદિ ઇતિહાસણ,	
વેદતણા અગોને બાણે, સુખુદ્ધિ હોય પ્રદાશણ	૧૩
મજ્જન શિષ્ટ જનોની સગતિ, કળવે વિહિત સૌ જાનણ,	
મ્વય આચરી કર્મપથ દાખી, નિત્ય પ્રભોધે જ્ઞાનણ	૧૪
પ્રળલાગ્નિ જ્ઞાને સર્વે કર્મો, સહેજે થાયે નાગણ,	
હરિ અર્થે નિષ્કામ થવાથી, અતર વિમલ જીભાશણ	૧૫
દૃઢ શ્રદ્ધા ભક્તિના ખીજે, પાત્ર થયેથી રોપેણ,	
કર્મે કર્મે પોષણ કઠી, ખીલવી જ્ઞાન ઉરે આરોપેણ	૧૬
તદુપરાત ગુણુદશી ઠરી, ઉજ્જ્વલ પથે ચઢાવેણ,	
અસદ્ગામના અમત્કૃતિ, સૌ જડમૃગમાથી ઢાવેણ	૧૭
પ્રતિષ્ઠિત વિદ્વાન પુરુષના, આર્ષ અન્થ ભણાવેણ,	
કુતર્ક ઠટપના સૌ તબીવી, મહન્થ તત્ત્વ જણાવેણ	૧૮

૧૧ નૈષ્કર્મમવ્યયુતમાવર્જિત ન ક્ષોભત જ્ઞાનમલ નિરજનમ્ ॥

—આસન્નને, તૃતીયાધ્યાયે, ચતુર્થપાઠે સુત્ર ૩૬ થી ૩૯

૧૨ “સ્માર્તપૌરાણાદિજ્ઞાનાદૈ તુ વારણવિશેષેણ શબ્દાનિ”

૧૫ “જ્ઞાનાગ્નિ સર્વકર્માણિ મસ્મસાહ્વયેઽર્જુન” ॥

“વિશેષેણ શબ્દોનિગતાના મહતામધિકાર” ॥ અણુભાષ્ય

“શ્રુતે જ્ઞાનાગ્નિ મુક્તિ” ઇતિશ્રુતે

- ધાર્મિક રસ ઉપજાવેથી, વૃત્તિ રહે ચવિત્રજી;
 નિત્ય ધર્મામૃત વચન શ્રવણથી, રહે ધાર્મિક જીવન ચરિત્રજી. ૧૯
- બહુશ્રુત ધર્મમર્મ જાણીને, રાખે તત્ત્વે જ્ઞાનજી;
 જાણ્યાવત્ કૃતિ વર્તન થાતાં, અંતે હોય વિજ્ઞાનજી. ૨૦
- કેવળ કર્મ કે જ્ઞાન થયાથી, વિમુક્તતા ના થાયજી;
 સ્વધર્મ જ્ઞાન વૈરાગ્ય ભક્તિયે, પરા ભક્તિ પમાયજી ૨૧
- અમ્યુતભાવરહિતના જ્ઞાને, વળી સકામિક કર્મજી;
 વિશુદ્ધ જ્ઞાન વાણી શોભે નહિ તે, ભાગવતે ભાખ્યો મર્મજી. ૨૨
- સ્વામિ અર્થે દાસ કરે છે, તેમ હરિને અર્થજી;
 ફલાસક્તિનો સંગ તજીને, કરે કર્મ નિસ્સ્વાર્થજી. ૨૩
- કર્તવ્ય કર્મ માનીને કરતાં, રહે ન કેઈ આશજી;
 સ્વામિ ઇચ્છાને અનુસરવું, ન મોક્ષાદિ અભિલાષજી. ૨૪
- એ કર્મ કરી હોયે ચિત્તશુદ્ધિ, જ્ઞાને અવિદ્યા જાયજી;
 જ્ઞાનોત્તરની પરાભક્તિથી, પરમ પદપ્રાપ્તિ થાયજી. ૨૫
- ભક્તિમાર્ગે હરિ અનુગ્રહ, જેવો સહજે થાયજી;
 તેવો અન્ય સર્વ સાધને, કાળાંતરે સધાયજી. ૨૬

૨૩ તદર્થ કરોમીતિ શ્રુત્ય ફવ સ્વામ્યર્થે સર્વાણિ કર્માણિ
 મોક્ષેડપિ ફલે સંગં ત્યક્ત્વા ॥ શ્રીસાંકરગીતાભાષ્યે.

૨૫ ન સાધયતિ માં યોગો ન સાંધ્યં ધર્મં વદન્ ॥

ન સ્વાધ્યાયસ્તપસ્યાણો યથા મર્ચિર્મયોજિતા ॥

૨૬ બનેકજનમહૈષિદ્વિસ્તતો યાતિ પરાં ગતિમ્ ॥

મહુનાં જન્મનાદંતે જ્ઞાનવાન્માં પ્રપદતે ॥ ગીતાજી.

માટે અન્ય પ્રયાસ તથા, ભક્તિયુત ભગવંતથા;	
અનન્યભાવે તનમન ધનથી, સેવવા સદ્ગુરુ સતથા.	૨૭
ભક્તિવશ ભગવંત થાય છે, ભક્તવત્સલ ભગવાનથા;	
પરમસ્નેહી પરમદયાળુ, આપે અદેય દાનથા.	૨૮
તપરૂપ તેજ પ્રભાવ પુરુષાર્થ, જલ કે ભુદિયોગથા;	
આચરણ વય વિદ્યા કે ભક્તિ આદિ, ન હોય સંભોગથા	૨૯
તદપિ દેવજા ભક્તિ સાધતાં, નિરખે નંદકિશોરથા;	
ભક્તિયોગે હરિને રીઝવે, હોય હરિ ચિત્તચોરથા.	૩૦
ભગવદ્ભક્તિયુત ઈર્મથી, વૃત્તિ નિર્મળ થાયથા;	
હરિકૃપા ભક્તિથી મુક્તભ, વિદ્યાને મુક્તિ સધાયથા.	૩૧
હરિભક્તિના સૌ અધિકારી, વિષ્ણુપુરાણે વાણીથા;	
સૌ શૂદ્ર અધમ જનથી પણ થાયે, સાર શિખ મન આણીથા.	૩૨
ભણી વ્યર્થ દાન ન ખોવો, ભક્તિયુક્ત હરિ ભજવાથા;	
દૃઢાશ્રય હરિનો રાખીને, અન્યાશ્રય સૌ તજવાથા.	૩૩

“ માહ વેદૈર્ન તપસા ન દાનેન ન ચેજ્યયા ॥

જન્માતરસદ્દેષુ તપોધ્યાનસમાધિમિ ॥

નરાણા ક્ષીણપાપાના કૃષ્ણે મર્કિઃ પ્રજાયતે ॥ ૫૫૫ ગીતા.

૨૮ વ્યાધસ્વાચરણં દુઃસ્ય ચ વયો વિદ્યા ગજેન્દ્રસ્ય ચ ॥

૨૯ કુઙ્ગાયા વિમનામરૂપમધિકં કિંતસ્તુદામ્નો યનમ્ ॥

૩૦ વસઃ કો વિદુરસ્ય યાદવપતેહમસ્ય કિં પૌરુષમ્ ॥

૩૧ મત્તયા તુષ્યતિ કેવલં ન તુ ગુણૈર્મર્કિમિયો માધવ. ॥

શ્રીમદ્ભાગવત૨૬ ૯, શ્લોક ૯.

૩૨ “ સર્વેઽધિકારિણો છાત્ર વિષ્ણુમત્કૌ ચથા નૃપ ”

૩૩ “ વ્યર્થકાલો ન નૈત્યયો મર્કિ મમવતો વિના ” ॥

- દૈત્ય રાક્ષસ યગમૃગાદિ, ગંધર્વ અપ્સરા નાગણ;
 સિદ્ધ ચારણ વિદ્યાધર ગુહ્યક દષ્ટિ આદિ સફરાગણ. ૩૪
- સવરી કરમા સુનીતિ ઋષિપત્ની, નાગપત્ની સમસ્તણ;
 જનીદાસી ને મીરાંબાઈ, હરિભક્તિ આરક્તણ. ૩૫
- જ્ઞાન વૈરાગ્યાદિ સાધન, ભક્તિ તણાં સૌ અંગણ;
 આદ્ય અંકેરૂપ ભક્તિ છે, ફલિત શૂન્ય સૌ સંગણ. ૩૬
- જ્યોત અંક આદ્ય ન હોય તો, સંખ્યામાં ન ગણાયણ;
 આત્યંતિકી ભદ્ર થવાને, પરા ભક્તિ જ મુખ્ય ગણાયણ. ૩૭
- મોક્ષ દારણ સામગ્રી સાધન, ભક્તિ પરમ વરિષ્ઠણ;
 સ્વરૂપની અનુસંધી ને, ભક્તિ ભક્તાભીષ્ણ. ૩૮

- ૩૪ કેવલેત્ત હિ માત્રેન ગોપ્યો ગાવો રાગા મૃગાઃ ॥
 યેઽયં મૂઢધિયો નાગાઃ સિદ્ધા મામીયુરણ્ણા ॥
 માં હિ માર્થ વ્યપાધિત્ય યેઽપિ સ્યુ. પાપયોનયઃ ॥
 ત્રિયો વૈદ્યાસ્તથા દ્વાદાસ્તેઽપિ ચાન્તિ પરાં ગતિમ્ ॥
 ગીતાણ અધ્યાય ૯ શ્લોક ૩૨
- ૩૫ ડુંસલે છોલે વિશેષો વા જાતિનામવચાદય. ॥
 ન કારણં ચદમજને મક્તિરેવહિ કારણમ્ ॥
- ૩૬ "એકમક્તિર્વિશિષ્યતે" ગીતાણ.
 "મદ્મક્તિં લભતે પરામ્" ગીનાણ.
 "મક્તિં મયિ પરાં કૃત્વેતિ"
- ૩૭ "ન જ્ઞાનં નચ વૈરાગ્યં પ્રાયઃ શ્રેયો મવેદિહ" શ્રીમદ્ભાગવતે
 ભગવદ્વચનમ્.
- ૩૮ મોક્ષધરણસામગ્ર્યાં મક્તિરેવ મરીચસી ॥
 સ્વસ્વરૂપાનુસંધાનં મક્તિરિત્યભિપીયતે ॥

જે જ્ઞાને કરી થાયે મુક્તિ, તે ભક્તિની દાસીજી,	
પદ્મપુરાણે નારદવચને, બ્રાતિ જાય સૌ ન્હામીજી	૩૯
જ્ઞાન વૈગય ભક્તિ સતાનો માતાની પુજા આવેજી,	
ધેનુ વત્સ ગૌ પાછળ ચાલ્યા આવે, એમ દર્શાવેજી	૪૦
બહુ કૃતિને સામાન્યપણાથી, ભગવત્ મુક્તિ આપેજી,	
પણ મહાભોધી ભક્તિ જાણીને, સૌને સ્હેજે ના આપેજી	૪૧
અપકવ યોગ ભક્તિનો રહે કદિ, તદ્વર્ષિ અશ્રેય ન થાયજી,	
અન્ય જન્મે સુયોગ સાપડે, ભગવદ્ગીતા ગાયજી	૪૨
સત્ય અહિંસા આદિ કૃતિના, ન્યાય નીતિના ધર્મજી,	
મામાન્ય અગીરૂપ તે કહાવે, મોક્ષપથ વિશેષ પરમજી	૪૩
સ્વધર્મનિષ્ઠ સૌ જન્મ લગી રહી, વિરગી લોકે જાયજી,	
ભક્તિયોગે સફળ તરાયે, સશ્રુતિ કરી ન થાયજી	૪૪
ભક્તિયોગે ભગવતને જાણે, પરમ તત્ત્વ મન આણેજી,	
જેવા છે તેવા ભક્તિથી, ભક્ત જન અનુભવી માણેજી	૪૫
જ્ઞાનોત્તરની પરા ભક્તિનું, પ્રેમલક્ષણા નામજી,	
અવિચળ અનન્ય ભક્તિયોગે, પ્રાપ્તિ સુદર રચામજી	૪૬
સાધન માર્ગે કમમુક્તિફલ, મધોમુક્તિ ન થાયજી,	
સદમુક્તિ હૃદ્ગિર્યામાર્ગથી, કૃપાનો ભક્તિ ઉપાયજી	૪૭

૩૯ “મુક્તિદાસી દર્શો તુમ્ય” ભર્મિ પ્રતિ દેવર્ષિચરનમ્
પદ્મપુરાણે, ઉત્તરખંડે

૪૦-૪૮ દાદમચિયુક્તો લોકેઽસ્મિન્નિવન્મુક્ત સ સતતમ્ ॥

ત્વક્મક્તિહીનો મૂર્છધ જીરગ્નપિ મૃતોઽપિ સ ॥

અપ મર્ત્વ અમૃતો મન્વતિ અત્ર મદ્મ સમસૃતે ॥ ઇતિ શ્રુતે

લક્ષિતયુક્ત જન જીવન્મુક્ત છે, લક્ષિતહીન મૃતક સમાનજી;
 લક્ષિતપ્રભાવ અતુલિત બાંણી, લક્ષિતરસે હોય તાનજી. ૪૮
 કર્મજડથી વિતરાગી થાણું, જો લક્ષિતમાં આવે વિદ્વેષજી;
 પ્રભુપ્રીત્યર્થ હરિસેવન કર્મે, નહિ બાધક કે ચેષજી. ૪૯
 દેહ ધર્મથી આત્મધર્મને, ભગવત્ધર્મ છે શ્રેષ્ઠજી;
 ભાગવત ધર્મની સામ્યતા માંહે, દેહાદિધર્મ છે નેષજી. ૫૦
 ધર્મશાસ્ત્રની તુલના માંહે, અર્થશાસ્ત્ર બલહીનજી;
 તદ્દત્ ભાગવતધર્મની સામ્યે અન્ય ધર્મ સૌ ક્ષીણજી. ૫૧
 શ્રીમદ્ભાગવત પ્રથમ સ્કંધે, નિરૂપ્યા ભાગવત ધર્મજી;
 અચ્યુતને પ્રિય પરમહંસને, તેથી બાણનો મર્મજી. ૫૨
 દાન મૃત જપતપ સંયમ ને હોમ તથા સ્વાધ્યાયજી;
 શ્રેય થવાના વિવિધ કલા છે, સદ્મથે બહુ ઉપાયજી. ૫૩
 સૌ સાધનથી હરિલક્ષિત ઉપજે, એ ફલ લક્ષિત કાજજી;
 ફલાત્મક લક્ષિત પ્રાપ્ત થવાને, ભાખ્યા અન્ય સૌ સાજજી. ૫૪
 તૃતીય સ્કંધ ને એકાદશમાં, ભાખ્યા વૈષ્ણવ ધર્મજી;
 એ ધર્મ સેવને પ્રભુ રુચિ થાશે, માટે તે ગણવા પરમજી. ૫૫

૫૨ કિંત્વા ભાગવતા ધર્મા ન પ્રાયેય નિરૂપિતાઃ ॥

પ્રિયા પરમહંસાનાં જ એવ હાચ્યુતપ્રિયા ॥૩૧॥

શ્રીમદ્ભાગવતે પ્રથમસ્કંધે ચતુર્થોધ્યાયે. શ્લોક ૩૧

૫૩ દાનમતતપોહોમજપસ્વાધ્યાયસંયમૈઃ ॥

ધેયોમિવિવિધેધ્યાન્યૈઃ કૃષ્ણે મહિર્હિ સામ્યતે ॥૨૪॥

શ્રીમદ્ભાગવતે સ્કંધ ૧૦, અધ્યાય ૪૭, શ્લોક ૨૪.

સર્વભલાવે હરિશણ્ણથી, સર્વે જલથી છટેલ,	
કિંકર ડોહનો કદિ રહે નહિ, બધન ભવનુ ઝુટેલ	૫૬
શ્રીહરિ હિત મુખ સેવારૂપી, નિર્જુણ કર્મો નિત્યલ,	
જે તે કાળે ન કરવા ચૂકે, અળસ હરિશુ પ્રીત્યલ	૫૭
એવા જનથી કદિ ડો વારે, કર્મ કાળનો લોપલ,	
તો તે મહર્ષિ ડોટિ કરે લહિ, હરિ કરે નહિ ડોપલ	૫૮
શ્રીન ચણ્યાગાદિ કર્મને, મોક્ષપ્રાપ્તિને કાજલ,	
ઉપનિષદ આદિ વેદાધ્યયનનો, દિનજન ગણે મમાજલ	૫૯
સન્નિવૃત્ત ત્રિવર્ણીકને, બતે કવ્વા અવિકારલ,	
અવિગારી પુત્ર કવ્વાનો નિર્ણય, વ્યાસસૂત્રે કર્યો નિર્ધારલ	૬૦
મહાનુબ્રહ્મ હોયે જે જન, હરિ ઈચ્છાવશ હોયલ,	
જાન કર્મનુ ભેદ ન તે પગ, નિત્યાનુબ્રહ્મ તે ભોયલ	૬૧
પુદ્ગિ કર્માનુસારે રહે છે, કર્મ મનિતવત્ થાયે ભાવીલ,	
પુરુષ પ્રયત્ને ભાવી ન ટળે, મહાજન કહે દર્શાવીલ	૬૨

૫૬ દેવર્ષિમૂતાત્તૃણા પિતૃણા ન કિઠ્ઠી નાચમૃણીચ રાજન્ ॥

સર્વાત્મના ચ શરણ શરણગતો મુકુન્દ પરિહૃત્ય કર્તૃમ્ ॥

૫૯ મનિમિત્ત કૃત્ત કર્મ વર્ગલોપો મવેશદિ ॥

તત્કર્મ કુર્વતે નિત્ય તિષ્ઠ કોઠ્યો મહર્ષય

૬૦

વેદાત્મ્યે અધ્યાય ૧ પા ૩ ચુત્ર ૨૪ થી ૩૮,

૬૧ ' વિશેષાનુમદ્વય ' નામસૂત્રે અધ્યાય ૩, પાદ ૪, સૂત્ર ૩૮

તાત્રોપસીદત હરેર્થદયમિગુપ્તાગ્નિવા વયં નચ વય ॥

૬૨ " મુદ્ધિ ૬ " નસારિણી " ઇતિ-ન્યનાત

- દૈવતાણી ઇચ્છા ફેરવવા, ન લાગે પુરુષાર્થ કામજી;
 વિદ્યા પુરુષાર્થ સૌ નિમિત્ત માત્ર છે, દૈવજ ફળે તમામજી. ૬૩
 ભાવી જાણી તહેને ટાળવા જનમેજયે, કર્યા પ્રયત્નજી;
 તદપિ ભવિષ્ય પ્રમાણે સર્વે ફળ્યું, મિથ્યા પડ્યા યત્નજી. ૬૪
 શુભાશુભ કર્મ ફળે છે સૌને, ગતિ કર્મ અનુસારજી;
 શુભ કર્મે સુગતિ હોય છે, કુકર્મે દુઃખ નિર્ધારજી. ૬૫
 કર્મ ફલદાતા કૃતિ પ્રમાણે, આપે ફલનું દાનજી;
 જેવું કરે તેવું ફળ પામે, ફલદાતા ભગવાનજી. ૬૬
 શુભ કર્મે પુણ્ય વિભાગી થવાયે, અસત્ કર્મ હોય પાપીજી;
 તે માટે નિર્ગુણ કૃતિ કરવા, ઉપનિષદે રીત સ્થાપીજી. ૬૭
 નહિ જાનવાનું કદિ ન થાયે, થવાનું સહેજે થાયજી;
 શુભાશુભ ભાવી યોગે આવે, ન મટે તે કોટિ ઉપાયજી. ૬૮
 કૃતિ પ્રયત્ન સંકલ્પ પ્રમાણે, સારા માઠા સ્વભાવજી;
 ઉંચા નીચા 'જન્મ સાંપડે, ઉપનિષદ કરે દર્શાવજી. ૬૯
 અખિલ જગદર્તા સૌના નિયંતા, જગદુદ્ધારક ઇશજી;
 તહેની વેદ ગીતામાં આજ્ઞા પાળવી, ચકાવી રીશજી. ૭૦
 ધર્મ ન્યાય નીતિ જાળવી, કરવાં સૌ એ કર્મજી;
 આજસ પ્રમાદ ન વિહિત કર્મમાં, એવો સમજવો મર્મજી. ૭૧
 દૈવાધીન શરીર ધરીને, ઈદ્રિય દ્વારા હોય મર્મજી;
 તદપિ હું કર્તાપણ માને, જદ્દ લહે નવ વર્મજી. ૭૨
 ખીજ વાળ્યા વણ કાંઈ ન જો, લાળ્યા વિના ન લણાયજી;
 કોટિ કલ્પે પણ લોગળ્યા વણ, કદિ ન કર્મ હણાયજી. ૭૩

- હાનિ દુઃખ મૃત્યુસ્રમ સંકટ, દેહધારીને થાયછી;
 જ્ઞાની ધૈર્ય ધરી સહે સૌ, ભાવી ભોગવવા ચ્હાયછી ૭૪
- સદસદ ઉભય કર્મને જાણે, મુર્ખુ લોહના પાશછી;
 જ્ઞાનાગ્નિ વણુ કદિ ન થાયે, ઉભય કર્મનો નાશછી. ૭૫
- માટે રજ તમ ગુણુ કર્મોને છોડી, સાત્ત્વિક કર્મછી;
 શુદ્ધ સત્ત્વગુણુમય કરવાથી, નિર્ગુણુ જાણે ધર્મછી. ૭૬
- કર્મજડને રહે કર્માશ્રિત, આસ્રિત ન તજાયછી;
 વિવિધ અનંત કામના સ્ફુરે, ફલાશા ન વર્જાયછી ૭૭
- જ્ઞાન મેળવી તૃપ્ત્યા ક્ષય કરી, કરે કર્મ નિષ્કામછી;
 હરિપ્રીત્યર્થ મતિ પ્રદ્યાર્પણુ, નિર્ગુણુ કૃતિ એનું નામછી. ૭૮
- અસદ્ગાસના જેના ઉરમાં, તહેને ન રહે મુકર્મછી;
 સાકર મીઠી પણ પિત્તજ્વરવાળો, કદુ માને લહે મર્મછી. ૭૯
- કર્મબંધન કેા થાય ન ક્યારે, શુદ્ધિ અર્પણુ હોયછી,
 હરિભેવનરૂપી નિર્ગુણુ કર્મે, જ્ઞાનીજન ચિત્ત પ્રોયછી. ૮૦
- મન્ત્ર ઉપાસન વૈદિક તાત્રિક, દીક્ષા અર્ચનાદિ વિધિ શુક્તછી,
 સ્નેહે જ્ઞાન ધરાવી કરતાં, થવાય જીવન્મુક્તછી, ૮૧
- શ્રીહરિને શતોપ થાય, તે કર્મ સર્વથી શ્રેષ્ઠછી,
 શ્રીહરિભેવનરૂપી કર્મની સામ્યે, અન્ય લહો સૌ નેષ્ઠછી. ૮૨
- અગિદ્ધ કર્મમાં શ્રેષ્ઠકર્મ, તે શ્રીહરિસેવાસારછી;
 સત્ય નિત્ય સમ અન્ય ન કોઈ, જ્ઞાની કરે નિર્ધારછી. ૮૩
- માનસી મેવા સિદ્ધ થયેથી, સથરાથર પ્રભુ જોયછી;
 બાહ્યાભ્યંતર નિજ ભક્તોમાં, રમણુ કરે પ્રભુ સોયછી. ૮૪

ઉપાસન લક્ષિત રીતનાં કર્મો, જ્ઞાનપુરઃસર થાયછ; ૮૫
 નિર્દોષુક બુદ્ધિથી કરતાં, નિર્દોષ ન કદિ લેપાયછ.
 સ્વામિ અર્થે સેવક થઈને, કરે કર્મ નિષ્કામછ;
 મોક્ષાદિ ફલ સંગ તણને, હરિ હિત કરે તમામછ. ૮૬
 જ્ઞાની પૂર્વે રહેલા સનાતન, વેદના ગર્ભરૂપછ;
 મહાવિષ્ણુ પરબ્રહ્મ પરાત્પર, તેજ સર્વના ભૂપછ. ૮૭
 આખો જન્મારો સફળ હોય એલે, ને કરે તેને પ્રસન્નછ;
 ને રીતે તે રાછ રહે સ્થમ કરવા, જ્ઞાની શખે મજ્જછ. ૮૮
 સતચિત્ રૂપ આનંદ અનુપમ, ચિંતન કરી તે ઉચ્ચારેછ,
 પ્રભુપ્રીત્યર્થ કરી જ્ઞા કર્મો, તે પ્રસન્ન થવા ઉર ધારેછ ૮૯
 માહાત્મ્યજ્ઞાન પૂર્ણ થયાથી, વિજ્ઞાનાનંદ લગેછ,
 વિજ્ઞાની લક્ષ્મીના સંગથી, અંતરથી અનુરાગેછ. ૯૦

તમુ સ્તોતારઃ પૂર્વં યયાવિદ્ ઋતસ્ય ગમં જનુષાઽપિપર્નન ॥

. આર્ય જાનન્તોનામ ચિદ્રિવક્ત્રનમસ્તે વિષ્ણોઃ સુમર્તિમજામહે ॥

અમૃતેશ્ચુતિ.

આ લોકમાં એ કર્મો કરતાં, વર્ષ સો વહી લાયછ,
 થાવત્ જીવત્ પર્યંત લગી, એ કરે નિર્ગુણ લેખાયછ. ૯૧
 હું કર્તા ને આ સૌ મહારૂં, બંધનરૂપ તે થાયછ;
 અહંતામમતા તણ નિર્માને કરતાં, નિર્ગુણ સૌ થઈ લાયછ. ૯૨
 અનાસક્તિયે સ્પૃહારહિત થઈ, થાયે કર્તવ્ય કર્મછ;
 જ્ઞાન શ્રદ્ધા લક્ષિત્યુત થાતાં, લાને કર્મનો મર્મછ. ૯૩

- દેહાસક્તિ તણ વિહિત કર્મ સૌ, હરિપ્રીત્યર્થે હોયણ,
અહંતા મમતા હોય નહિ તો, લેપ ચેપ નહિ કોયણ ૯૪
- જ્ઞાનથી કર્મનો મર્મ લહીને, કર્મ કરે તે ઉત્તમણ,
જ્ઞાન ભક્તિ સહિત કૃતિ, તે લેખાયે સર્વોત્તમણ ૯૫
- કર્મ આવશ્યક ત્યાં લગી કરવાં, જ્યાં લગી રહે દેહનું લાનણ,
લઘુ લીધંની સ્મૃતિ ટળેથી, ન વિધિ નિયેધ અનુમાનણ ૯૬
- તાપ શમન વિઝણા હલાવે, સૂતાં ખેઠા જનણ,
નિદ્રામાં કરથી પડી જાયે, ન શુદ્ધિ તન કે મનણ ૯૭
- લૌકિક વૈદિક કર્મ માત્ર તે, કરવાં ભક્તિયુક્તણ,
હરિસેવા અનુકૂળ પડે તે રીતે, કરતાં સુક્તણ ૯૮
- હું કર્તા ને આ સૌ મ્હારું, અહંતા મમતા અજ્ઞાનણ,
આશા તૃષ્ણા દુ.ખનાં મૂળીઆ, જાણી તજવા રહે લાનણ ૯૯
- ગગદેવાદિ રહે ન કો પર, અસદ્વાસના જાયણ,
અસાર ક્ષણિક દુ.ખમય જાણીને, તીવ્ર વૈરાગી થાયણ ૧૦૦
- માયિક પદ્ય વિષય વૃત્તિથી, તૃષ્ણા સર્વ તજાયણ,
સત્યસાર અહણુ કરવાનો, અધિકારી તે થાયણ ૧૦૧
- વિષ કરતાં પણ વિષયો ખૂરા જાણી, કરે જે ત્યાગણ,
તેને સાર સિદ્ધાંત સમજવા, ઉર ઉપજે અનુરાગણ ૧૦૨
- સત્ય સિદ્ધાંત જોવો જાણવો, શ્રદ્ધાથી માનવો તેહણ,
હરકોઈ સ્થળે જ્યાં સાચુ હોયે, તે અહેલું નિસ્સ દેહણ. ૧૦૩
- હિતકર શિક્ષા સુખોપ ગાવા, જ્ઞાનીનો લે ઉપદેશણ,
પરમ સારને ગાઠે બાધે, તો અજ્ઞાન રહે નહિ લેશણ. ૧૦૪

- મહાર્જુ સાચું અન્ય મૂળ છે; એવું કદા ન ધારેછ; ૧૦૫
 સાચું તેટલું પ્રિય કરી લેવા, દૃઢ મનથી નિર્ધારેછ.
 કેહેણી રહેણી કરણી સરખી, સત્ય પ્રથાની હોયછ;
 સદ્વર્તન નીતિ ન્યાય ધર્મથી, ન રહે બાકી કોયછ. ૧૦૬
 દુરાચરથી સત્ય મળે નહિ, સત્યપણું નાં પેખેછ;
 સત્યવણુ સિદ્ધિ કદા ન હોયે, શાંતિ પદ ના દેખેછ. ૧૦૭
 અસદાચરથી સત્ય અળે નહિ, સત્યનો અંતે પ્રકાશછ;
 કદિ સત્યને તૂર્ત આચ્છાદે, પણ અંતે અસત્ય નાશછ. ૧૦૮
 સત્યે યથાર્થ રૂપ પરખાયે, અસત્યનો હોય નાશછ;
 સત્યે કરીને સર્વ સાંપડે, નિર્ભય પદ અવિનાશછ. ૧૦૯
 સત્ય પદ ત્યાં રહે પરમેશ્વર, પોકળ પ્રુદ્ધું થાયછ;
 માટે સદા સત્ય અવલખે, તેની રક્ષા સદાયછ. ૧૧૦
 સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરવા, આર્ષ અંથ અપારછ;
 શિષ્ટ પુરુષની રુચિ રહે ત્યાં, એથી આંપડે સારછ. ૧૧૧
 આર્ષ અન્યતા જ્ઞાને કરીને, સમૂળ અવિદ્યા જાયછ;
 ત્રિકાળઅબાધિત જ્ઞાન સાંપડે, વળી વિજ્ઞાની થાયછ. ૧૧૨
 વિજ્ઞાને હોય ત્રિકાળદર્શી, જીવન્મુક્ત થવાયછ;
 વર્તમાન ભૂત ભાવિ જણાતાં, અસારે નાં મહોવાયછ. ૧૧૩
 અનંત લોચન અંતર ઉઘડે, અદ્યપણતા ટળી જાયછ;
 અસાર અદ્યપને મધ્યમ સારે, આસક્તિ નાં થાયછ. ૧૧૪
 શ્રદ્ધાહીણને જ્ઞાન ન થાયે, ન ભાસે સત્ સિદ્ધાંતછ;
 વિશુદ્ધ જ્ઞાને વિમળ મતિ રહે, ન રહે મોહ કે આંતછ. ૧૧૫

- મોક્ષથી થતો શાન્તિ આનંદ, અનુભવથી ડેહેવાયછ, ૧૧૬
- સંપૂર્ણ શુદ્ધતા સર્વ પ્રકારે, વિજ્ઞાને ડેહેવાયછ ૧૧૬
- એકજ દોષ શુણના સમૂહમાં, ગેરે ઢગઈ જાયછ, ૧૧૭
- જેમ ચંદ્રના અનંત ગુણમાં, શ્યામ ચિહ્ન ગુપ્તજ થાયછ ૧૧૭
- શુણગ્રાહી શકરે દધને લાલે, શુણનો કર્યો પ્રકાશછ, ૧૧૮
- વિષ વિકારને કઠની માટે, ગુપ્ત કરી આખો નિવાસછ ૧૧૮
- શુણ લાલ પગ દૃષ્ટિ ગળી, હસ-વૃત્તિને ગળેછ, ૧૧૯
- મહાન કીર ગ્રહી નીચ ત્યાગે, વિવેક દોષ ન લાગેછ ૧૧૯
- શુણો શુણીથી કદાચ ભિન્ન નહિ, ધર્મો ધર્મીથી જેમછ, ૧૨૦
- શુભ ગુણ ધર્મો જેમાં હોયે, તેમાં શુણી ધર્મી તેમછ ૧૨૦
- નિર્દોષ પૂર્ણ શુણ વિગ્રહ શ્રીછ, તેનો થાય સળધછ, ૧૨૧
- બ્રહ્મસમ નિર્દોષ હોય તે, ગેર ન કોઈ ગધછ ૧૨૧
- મર્વ-શક્તિપતિ પરબ્રહ્મની, સત્તા આવે એમાંછ, ૧૨૨
- બ્રહ્મતણા શુણ ધર્મો ગળકે, બ્રહ્મવિદ્ હોયે તેમાંછ ૧૨૨
- સિદ્ધિ બુદ્ધિ શાન્તિ કાન્તિ, તુષ્ટિ પ્રુષ્ઠાદિ સર્વછ, ૧૨૩
- ક્ષમા સહનશીલતા શુણે, કદિ ન હોયે ગર્વછ ૧૨૩
- પગ્મ પુરુષમાં દિવ્ય શક્તિઓ, અનંત રહે ભરપૂરછ, ૧૨૪
- શ્રીહૃદિના અનુગ્રહ ગળથી ગેર સતને ઉગછ ૧૨૪
- ત્યમ ત્યમ હરિની કૃપા મેળવે, ત્યમ ત્યમ હોય પ્રકાશછ, ૧૨૫
- કર્મ જ્ઞાન ઉપાસન દ્વાગ, ખીલી થાય વિકાસછ ૧૨૫

- સદાચાર વિચાર ન મૂકે, સત્પથ ધર્માચારજી;
 સનાતન વેદવિહિતાચરણે, સુમતિ રહે વિચારજી; ૧૨૬
- વિશ્વના વિવિધ પદાર્થ લાળી, કર્તાનો કરે વિચારજી;
 હરિમાં વિશ્વ ને વિશ્વે હરિ-લહી, પ્રભુશું રાખે ધ્યારજી ૧૨૭
- અખિલમાં અંતર્યામિ લહી સઘળે, રાખે સમમતિ ભાવજી;
 પ્રભુખુદિથી સૌ સંતોષે, તેણે બ્રહ્મ દર્શાવજી. ૧૨૮
- મુખુદિ પવિત્રાચરણે હોયે, સત્પથ ભાસે ત્હેનેજી;
 માનસિક શક્તિ આવે કૃપાથી, ચામુદેવમય ભાસે એહનેજી. ૧૨૯
- અખિલ વિશ્વ રહું ધર્માધારે, વર્તે ન્યાય નીતિ ધર્મજી;
 સત્પુરુષના સંગ સેવને, સમજાયે સૌ મર્મજી. ૧૩૦
- મનવૃત્તિ નિરંતર હરિમાં રહેતાં, કૃપામાર્ગ હોય સુલભજી;
 કૃષ્ણકૃપાથી સર્વે સિદ્ધિ, ન રહે કાંઈ દુર્લભજી. ૧૩૧
- અખિલ પ્રાણીની હૃદયગુહામાં, જેમ પુરુષોત્તમનો વાસજી;
 તેની સત્તા પ્રેરણાથી દાર્યનો ધાય પ્રકાશજી. ૧૩૨
- યંત્રી કર આધીન સૌ યંત્રો, વગાડે તેમજ વાગેજી;
 જેમ જાણીને અહંતા મમતા, સમ્યક્ જ્ઞાની ત્યાગેજી. ૧૩૩
- સર્વભાવથી શરણપરાયણ, મુમુક્ષુજન જાયજી;
 શ્રીકૃષ્ણકૃપાથી પરમ શાંતિનું, નિત્યપદ પ્રાપ્તજ થાયજી. ૧૩૪
- મનવૃત્તિ હરિમાં જોડીને, અનન્યભાવે ભજશેજી;
 યજ્ઞન નમન પરાયણ રહેતાં, અન્યાસક્તિ સૌ તજશેજી. ૧૩૫

પ્રભુમાં નિજ આત્માને જોડે, તેહ પ્રભુને પામેછ;	
અનન્યભાવે હરિ લજવાથી, શાંતિપદે વિરામેછ.	૧૩૬
પ્રભુને અનન્ય શરણુ જવાનો, શ્રેષ્ઠ પ્રપત્તિયોગછ,	
અનન્ય પ્રેમલક્ષિત્યે મુલલ, શ્રી હરિનો સયોગછ	૧૩૭
લક્ષિત જ્ઞાન વૈરાગ્ય તપનિષ્ઠા, વિદ્યા ગુણ ગળા હોયછ,	
સાધન લક્ષિત આઘે થાતાં, ફળલક્ષિત જોયછ	૧૩૮
વિદ્યા કર્મ વય બાન્ધુ વિત્ત ને, યથાક્રમે આપે માનછ,	
ગુણી ગુણકારણુ પૂજ્ય ગણાયે, એવું જાણી કરે સન્માછ	૧૩૯
જદપિ જાતિયે શ્રેષ્ઠતા ભાળી, પણ ગુણથી જણાય તારતમ્યછ,	
શુદ્ધ શીલ વર્તન કારણથી, જ્યેષ્ઠતા લાગે રમ્યછ	૧૪૦
દુરાચરણથી વિરમ્યે નહિ, ને શાંત થયો નહિ જેહછ,	
મનવૃત્તિ અચળ હોય તે, ન કરે પ્રાપ્ત પ્રભુ તેહછ	૧૪૧
એકાગ્રવૃત્તિ સદાચરણુ પથ, મનહુ જેતુ શાતછ,	
ઉત્તમ જ્ઞાનોત્તર લક્ષિતથી, ન રહે મોહ કે જ્ઞાંતછ	૧૪૨
સત્યજ નિત્ય બહાણું છે જહેને, કુપથ કદિ ન જાયછ,	
અપકાર પર ઉપકાર કરે, તે શ્રીહૃદ્ગિવલ્લભ થાયછ	૧૪૩
સૂત્રરૂપ સત્પુરુષવાક્યને, નિશ્ચિન જેહ વિચારેછ,	
તદનુસાર સદાવર્તની, પડે ન ભવકૂપ ક્યારેછ	૧૪૪
વિશ્વે રહેલી સત્ય તત્ત્વ વસ્તુનો, થાય સાક્ષાત્તછ,	
દર્શનસૂત્રે માર્ગ જતાવ્યા, વિલોકી થાય સૌ જાતછ	૧૪૫
સાખ્યયોગ વેદાન્ત ધર્મ, ને વ્યાસાદિક જે સૂત્રછ,	
ગુરુ રૂપ પિતાથી શિષ્યે, વિનયી શિષ્ય તે પુત્રછ.	૧૪૬

- વિવિધ પ્રકારની વિદ્યામાંહે, બ્રહ્મવિદ્યા છે સુખ્યજી;
 રહેને ગુરુ પાસેથી મેળવે, સર્વે વાતે સૌખ્યજી. ૧૪૭
- અનેક રસિક ઉપયોગી વિષયો, તેના લહે આદેશજી;
 સુખ્ય બ્રહ્મ પાસે ઉપયોગી, ગુરુથી લે ઉપદેશજી. ૧૪૮
- તેણે સારાસાર જણાવે, શિળે ન્યાય વિવેકજી;
 નિત્ય ધર્મ ત્યાં વિજય સદા રહે, જાણી ગ્રહે દૃઢ દેકજી. ૧૪૯
- પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ તેજ છે, પરમ દેવાધિદેવજી;
 ગોવિંદ શ્રીગોપીજનવલ્લભ, ભજવા નહેને દેવજી. ૧૫૦
- કર્મ કાલાદિ કાંઈ ન બાધે, કાળતણા એ કાળજી;
 ચતુર્દશબુવન ધારણ કર્યા જેણે, પૂર્ણાનંદ ગોપાળજી. ૧૫૧
- નિર્ભયપદ એક પરમાનંદનું, અન્યે ભય ને શોકજી;
 લોગ સુખ વિત્તરૂપ વિદ્યાથી, પ્રાપ્ત નહિ તે લોકજી. ૧૫૨

- ૧૫૦ કૃષ્ણો વૈ પરમં દૈવ ગોવિન્દાન્મૃણુર્મિમેતિ ॥
 શ્રીગોપીજનવલ્લભો મુખનાનિ દગ્ધે ॥
 અર્થર્થસુઉપનિષદોક્તશ્રુતે
- ૧૫૧ પ્રાકૃતાઃ સકલા દેવા મણિતાનદકં મહત્ ॥
 પૂર્ણાનંદો હરિસ્તસ્માત્ કૃષ્ણ એવ મર્તિમમ ॥ કૃષ્ણાશ્રય ॥
- ૧૫૨ મોગે રોગમયં સુખે ક્ષયમય વિત્તે ચ રાજો મયમ્ ॥
 વિષાયાં કલિમિસ્તપે કરણમી રૂપાદમયં ચોપિતઃ ॥
 શ્પટે ચોકમયં રણે ત્રિપુમયં વાયે જ્વતાન્તાદ્રવમ્ ॥
 ચેત્યં જન્મ નિર્ધર્મકં ક્ષિતિતલે વિષ્ણોઃ પદ નિર્ભયમ્ ॥ ૧ ॥

- અગિસવેદથી જેહ જણાયે, વેદાંતવેદ શ્રીકૃષ્ણજી;
 દેવ મુનિ કવિ સૌ જ્યાં મોહે, તેથી સરે સૌ તૃપ્ણજી ૧૫૩
- સ્વયંભૂ ભગવાન પરાત્પર, વેદમાં જેનું ગાનજી,
 જેના નામતણો મહિમા છે, અપરિમિત મહાનજી ૧૫૪
- વેદ રામાયણ પુરાણને, ભાગ્વાદિ ઇતિહાસજી,
 આદ્યે મધ્યે અતે જહેનો, રમી ગ્યો પ્રકાશજી ૧૫૫
- અપાર મહિમામાહે પ્રતિષ્ઠિત, તુલનામાં સમ કો નાવેજી,
 ત્રિગુણાતીત પગ્ગ્રહ પરાત્પર, પુરુષોત્તમ પ્રભુ ભાવેજી ૧૫૬
- વીણાદિ વાજીત્રે કરીને, કરે મહર્ષિ ગાનજી,
 શિવાદિથી ઋષિ લગી સૌ, ભજે તેજ ભગવાનજી ૧૫૭
- ઐશ્વર્યવાનથી ઐશ્વર્યતા, તે લિખ ન નિમ્સ દેહજી,
 જ્યમ અમિથી તેની જવાણા, એકાત્મ ઉભય છે દેહજી ૧૫૮

૧૫૩ વેદૈશ્વ સર્વેરહમેવ વેદો વેદાન્તરૂદ્રેદવિદેવ ચાહમ્ ॥

“ મુદ્ધન્તિ યત્ સૂર્ય ”

શ્રીમદ્ ભાગવત, અધ્ય ૧, શ્લોક ૧,

૧૫૫ વેદે રામાયણે ચૈવ પુરાણે ભારત તથા ॥

આદાવતે ચ મધ્યે ચ હરિ સર્વત્ર ગીયતે ॥

૧૫૬ “ સ્વે મહિન્નિ પ્રતિષ્ઠિત ”

છદિગ્યોપનિષદિ અ ૭, ખ ૩ ૨૪, ગ ૧ ૧

૧૫૭ ય ઇમે વીણાયા ગાયન્તિ ઇતમેવ તે ગાયન્તિ ॥ ઇતિશ્રુતિ

મ તસ્ય પ્રતિમા ભસ્તિ, યસ્ય નામ મહાવરાઃ ॥ ઇત્યાદિ શ્રુતે

- ન્યાયાન પરમ પુરુષ પુરુષોત્તમે, મહદાશ્રયે કલ્યાણી; ૧૫૯
મહદાલંબન જેજ કરે છે, જ્ઞાની પરમ મુખાણી. ૧૫૯
- દેવો રુદ્રતણા સમાશ્રિત, રુદ્ર છે બ્રહ્માને આશ્રિત; ૧૬૦
બ્રહ્માને આશ્રય રહે હરિનો, હરિજ એક સ્વાશ્રિત. ૧૬૦
- અર્જુનને કૃષ્ણે રહસ્ય કહ્યું છે, સૌ આશ્રય મ્હારો; ૧૬૧
ભારતે અશ્વમેધ પર્વમાં ભાષ્યું, વાક્ય વિવ્યારો. ૧૬૧
- સદા સ્વતંત્ર સ્વયંભૂ સનાતન, સ્વયંબ્રહ્મ રસરૂપ; ૧૬૨
પૂર્ણાનંદઅતિરસિકશિરોમણિ, મહાદિવ્ય અભોડ અનૂપ. ૧૬૨
- સત્ય નિત્ય અનંત જ્ઞાનધન, સ્વયંબ્રહ્મ છે એક; ૧૬૩
નિજેચ્છાથી ઘડું નામ રૂપ ને શુભો દાખે અનેક. ૧૬૩
- અંદ્ર સૂર્ય તારા વિજળીઓ, અગ્નિમાં તહેનો પ્રકાશ; ૧૬૪
જેના તેજથી સઘળું દીપે, અતિ દિવ્ય તે સ્વયંબ્રહ્મ. ૧૬૪
- એજ એક મૂળ સત્ય પદાર્થ, ઘડું રૂપે તે થાય; ૧૬૫
ત્રિશુણાતીત સશુણ્ણપણ્ણી, ઘડું નામે કહેવાય. ૧૬૫

૧૫૯ “एतावानस्य महिमाऽतो उपायाश्च पुनः” ॥

મગ્ગેદ ૧૦-૬૦-૩૦

૧૬૦-૧૬૧ દ્વઃસમાશ્રિતો દેવો હતો બ્રહ્માણમાશ્રિતઃ ॥

મદ્મા સમાશ્રિતો નિત્યં નાદં કચિદુપાધયેષ ॥

મમાપ્રયોક્તુ ન કચિત્ સર્વેવામાશ્રયો હામ્ ॥

દં રહસ્યં કૌન્તેય પ્રોક્તવાનહમબ્યયમ્ ॥

મહાભારતે અશ્વમેધપર્વે અર્જુન પ્રતિ (પાંડવપ્રતિ) ભગવદ્વચનમ્.

ત્રિગુણાતીતથી ત્રિગુણ પ્રહા ને અગવિભૂત્યાદિ થાયછી,	
આદિ પુનઃ નારાયણ નામે, પ્રહામય મૌ લેખાયછી	૧૬૬
અગિલ જક્ત ને સૌ ચીનેના, આમી પગ પ્રભુ એકછી,	
" એકોઽહ મહુ સ્યામ્ ", શ્રુતિ લાખે જ્ઞાન વિવેકછી	૧૬૭
પ્રહા વિપ્લવ મહેશ ત્રિમૂર્તિ, આદિ પુરુષે પ્રગટાવીછી,	
પ્રહા અન્ન પ્રજાપતિ આદિ, પ્રગટ કરી દર્શાવીછી	૧૬૮
પરચતત્ત્વને ધારણ કર્તા, હિરણ્યગર્ભ હરિરૂપછી,	
આત્મહાથી બલહાથી, અપગિમિત, અકલ સકલ અનૂપછી	૧૬૯
જેની આજ્ઞાવશ વર્તે મૌ, જહેને સેવે સર્વછી,	
અમૃતરૂપ છાયા છે જેહેની, ગર્વીનો ન ગહે ગર્વછી	૧૭૦
ત્રિગુણ અન્ન કાલ અક્ષર પર, સર્વાતીત સર્વેશછી,	
પરપ્રહા પુરુષોત્તમ, તે દેવાધિદેવ પરમેશછી	૧૭૧
નિજ મહિમામા સદા પ્રતિષ્ઠિત, નિયામક સૌના એકછી,	
તેજ પરાત્પર પૂર્ણ પ્રહાને જાજવા, ધરી ટેકછી	૧૭૨
ધરણી ગગન મહા અતરિક્ષ રહે જેને આધારેછી,	
સર્વ સ્થિતિ અથલી ગહે જેણે, તે મનથી નિર્ધારેછી	૧૭૩
સ્થળે સચગચર વ્યાપક, અગિલ લોકપતિ ધંશછી,	
સૌમા છતા સૌથી પર રાજે, વ્યાયાન પ્રભુ જગદીશછી	૧૭૪

૧૬૬ એકોહ વૈ નારાયણાસીન્ન પ્રજ્ઞા તમેજ્ઞાનાયાવાપુષિવિ ॥

નારાયણાત્ પ્રજ્ઞા જાયતે, નારાયણાત્ રુદ્રો જાયતે,

નારાયણાત્ પ્રજાપતિ પ્રજાપતય

પતિશ્રુતે

- અનંત મસ્તક અનંત નેત્રો, અનંત ણાહુ ચરણુ;
 અનંત મૂર્તિ અનંત નામો, અનંત દિવ્ય આભરણુ. ૧૭૫
- અખિલ ભૂમિને તે વીંટીને, દશાંગુલ વાધ્યા વિશેષુ;
 વિરાટ પુરુષ રૂપ પ્રદાનું, પાર ન પામે ગ્રેષુ. ૧૭૬
- ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન સૌ કાળે, થશે થયું ને થાયુ;
 સકળ રચના હોય ઇચ્છા માત્રે, પુરુષરૂપ કહેવાયુ. ૧૭૭
- અનંત મહિમા જહેનો, સઘળે ઝગડી રહ્યો અપારુ;
 દેવાદિકને પણ ચળવા લાયક, પરમ પુરુષ સરદારુ. ૧૭૮
- સગુણ પ્રસો નેત્રથી સૂરજ, મુખથી અગ્નિ ને ઈંદ્રુ;
 આદિ પુરુષથી પ્રગટયું સર્વે મનથી પ્રગટયો ચંદ્રુ. ૧૭૯
- નાભિથી અંતરીક્ષ થયું છે, મસ્તકથી આકાશુ;
 પ્રાણ થકી વાયુ પ્રગટયો છે, ચરણથી ધરણી પ્રકાશુ. ૧૮૦
- કાન થકી દિશાઓ ઉપણુ, એમ લોકને સ્થાનુ;
 ઋગ્વેદ સંહિતાથી, પ્રજ્ઞ કાર્ય અનુમાનુ. ૧૮૧
- તેંત્રીસ કોટિ દેવ માત્ર ને જન પશુ પક્ષી તમામુ;
 સર્વ દિશામાં સર્વ સ્થળે, રહે વિભૂતિપણે ઘનશ્યામુ. ૧૮૨
- વિશ્વના વિવિધ મહાન પદાર્થે, હરિની વિવિધ વિભૂતિહ;
 મહર્ષિ હર્ષે પ્રેમથી ભજતા, ભાળે ઉપનિષદ શ્રુતિહ. ૧૮૩
- પરમાત્માની અર્ચાનાં સૂક્તો, સંહિતામાંહે અનેકહ;
 વિવિધ નામ રૂપ ગુણથી શ્રૂંથ્યા, અખિલ તત્ત્વ હરિ એકહ. ૧૮૪
- એકજ આદિ સ્વયંભૂ સનાતન, સત્ય નિત્ય છે એકહ;
 સૌના પહેલાં વિદ્યમાન તે, જહુ રૂપે થાય અનેકહ. ૧૮૫

(૧૭૬ થી ૧૮૧ ઋગ્વેદ સંહિતાવામ્.)

- અચલ અખંડ મહારસપૂરણ, અગણિત આનંદરાશણ;
સૌમાં છતાં સોથી પર રાજે, સૌમાં તેના પ્રકાશણ. ૧૮૬
- અંશ કલા વિભૂતિ આવેશ, ને વ્યૂહાદિ સૌ રૂપણ,
અણિલમાં સત્તા રહે છે ત્હેની, માટે સૌ તે તદ્દરૂપણ. ૧૮૭
- અનંત કોટિ બ્રહ્માંડની રચના, આદિ પુરુષથી થાયણ,
સર્વ ઉપસ્કર બ્રહ્મે સદા રહે, તત્ત્વે સૌ તેમાં સમાયણ. ૧૮૮
- સત્ય પુરુષની રચના સર્વે, સત્યરૂપ કહેવાયણ,
સન્ય અશના સંગ સંજ ધે, બ્રહ્મભય સૌ લેવાયણ. ૧૮૯
- પિંડ તે બ્રહ્માંડ બાણે, તત્ત્વચિત્તન કરનારણ,
અર્ચન કરી સૌને સંતોષે, ઉરમાં રહે રહસ્ય વિચારણ. ૧૯૦
- સાક્ષી ચૈતન્ય અતર્યામી, વગી રહ્યા સૌ પિંડણ,
અણિલ જગત્માં તેજ બમેલા, અનંત કોટિ બ્રહ્માંડેણ. ૧૯૧
- જ્ઞાન યોગ વૈરાગ્ય ને ભક્તિ, ઉપનિષદ પ્રતિપાદણ,
સન્યામી સર્વાત્મનિવેદની, સૌને રાખે આદણ. ૧૯૨
- વિષ્ણુ વ્યાપકશીલ સર્વમા વાસુદેવમય બાણેણ,
સર્વે નિશ્ચય બ્રહ્મરૂપ છે, વિજ્ઞાની અનુભવ માણેણ. ૧૯૩
- જડ ચૈતન્ય પદાર્થ માહે, સત્ય નિત્ય ઉર ધારેણ,
મણવ નિર્ણવ સર્વનુ કારણ, પરમાત્મા નિર્ધારેણ. ૧૯૪
- પરમાત્મા તે જીવના સખા છે, નિકટ ગાઢ સબધણ,
અદ્વૈત સર્વજ્ઞ તારતમ્યના બાણે નહિ તે અધણ. ૧૯૫

- તત્ત્વે કરીને એકજ બન્ને, અગ્નિ તણુના જેમજ;
અંશ અંશીના ન્યાયે કરીને, તુલના કરે જ્ઞાની એમજ. ૧૯૬
- એક વસ્તુના પૂર્ણ જ્ઞાને, અગ્નિ સર્વ જણાયજ;
આદિ મધ્યે ને અંતે અવિચળ તેહજ સત્ય લણાયજ. ૧૯૭
- એકજ તત્ત્વ યથાર્થ જાણે, સત્યત્વ પરખાયજ;
ત્રિકાલ અણાધિત નિત્ય ચિર સ્થિતિ જ્ઞાન વડે દેખાયજ. ૧૯૮
- ઉદાસને રમેતકેતુને ઉપદેશ કર્યો નવવારજ;
રસપ્રવાહ રૂપક દૃષ્ટાંતે વૃક્ષમાં દાખ્યો ચારજ. ૧૯૯
- મૂળમાં જ્યમાં ટોચે સઘળે, રસ પ્રવાહ નિર્ધારજ;
રસે કરીને વૃક્ષનું જીવન, તત્ત્વ રસરૂપ વિચારજ. ૨૦૦
- સૂક્ષ્મ તત્ત્વરૂપે હરિ સૌમાં, વડ ટેટા દૃષ્ટાંતજ;
વડના ખીજમાં વડનું વૃક્ષ છે, એવું તત્ત્વ સિદ્ધાંતજ. ૨૦૧
- જળમાં હુણુનો કકડો નાખે, લવણનો સ્વાદજ આવેજ;
ઉપર નીચે વચ્ચે સર્વે, કણ કણ લજ્યું દર્શાવેજ. ૨૦૨
- એકજ સ્વાદ ખારાટ શુણુનો, જળમાં હુણુ જણાવેજ;
અગ્નિ અંતર્યામી એક સૌમાં, પુત્રને એવું લણાવેજ. ૨૦૩
- મૃત્તિકા સોનું સદા સર્વદા, તત્ત્વે નહિ કોથી ન્યારંજ;
આદિ મધ્ય ને અંત સર્વમાં, સત્યપણાથી પ્યારંજ. ૨૦૪
- નામ રૂપાકૃતિ વિવિધ થાયે, ન તત્ત્વે ભેદ લગારજ;
નામરૂપ બદલાયે તદ્દપિ, મૂઢા કનક નિર્ધારજ. ૨૦૫

- એકજ ખાડનાં વિવિધ રમકડા, ઔમા સગ્ગો સ્વાદુ, તદ્દપિ અગિ અનુસારે બહારે, નામરૂપનો વાદુ ૨૦૬
- અગો અગમા ચૈતન્ય તત્ત્વ, ભર્યું રહે ભરપૂરુ, તદ્દપિ સૂક્ષ્મ અતિ પ્રગટ ન ભાને, જ્ઞાની સમજે ઉગુ ૨૦૭
- શરીરમાહે શરીરી રૂપે, અતર્યામી જાણુ ૨૦૮
- એ અમૃત અતર્યામી, આત્મા સૌના ઘટ ઉર આણુ ૨૦૮
- સાક્ષીવત્ તે તટસ્થ રહે છે, દિવ્ય નેત્રે હરિ જોયુ, આનંદધનની એક માત્રાથી, સૌનું જીવન હોયુ ૨૦૯
- આ સમગ્ર પૃથ્વી ધનથી ભરી હોય, અમૃતત્ત્વ ન તેથી પ્રાપ્તુ, મત્યામૃતત્ત્વ જ્ઞાને કરી લાધે, હસ્તિપદે પડો સમાપ્ત ૨૧૦
- બહુ અથોનું અવણુ કર્યાથી, અથવા કરે વ્યાખ્યાનુ, તીવ્ર જુદ્ધિ કે તર્ક કરીને, પ્રાપ્તિ નહિ ભગવાનુ ૨૧૧
- જહેને તે હરિ કરી અનુમ્મલ, નિજથી દરે સ્વીકારુ, ગિરહ વિશ્વાગી કૃપા કરી વરે, તેનો ત્યા અગીકારુ ૨૧૨
- અગિલ વિશ્વના ળેકણુમા, સૂક્ષ્મ રૂપે હરિ રાજે, સૌ કે તે નજરે ના દેખે, સૌમા ગુપ્ત ગિરાજે ૨૧૩
- સચરાચર તે અગિવ વિશ્વમા વ્યાપી રહ્યા ભરપૂરુ, વિજ્ઞાની હરિભક્તોમાહે પ્રગટ મુકુરે છે ઉગુ ૨૧૪
- આઠ વસુ એકાદશ રુદ્રો, વગી આદિત્ય છે બાગુ, ઇન્દ્ર પ્રજાપતિ નામે કોટિ દેવ તેત્રીમ પ્રકારુ ૨૧૫

- એકજ પ્રજાની સત્તા સૌમાં, જેમાં તેણે જે મૂકીય;
તદ્વત કાર્ય હોય તે દ્વારા, મૂળ જડું નહિ ચૂકીય. ૨૧૬
- પરૈશ્વર્ય પરિપૂર્ણ સદાયે, યુક્ત રહે ભગવાનય;
તેણે તેમાંથી દેવોને કર્યું જેટલું ધનય. ૨૧૭
- તે અનુસાર કૃતિ બને તેથી, કર્મ પ્રમાણે નામય;
“ કર્મમર્તુમન્યથાસ્તુમ્ ”, સમર્થ એક ભગવાનય. ૨૧૮
- જે જે વિભૂતિ શ્રી પ્રબળતા ઓજ તેજાદિ જણાયય;
પરમાત્માના અંશ રૂપનું, સર્વ સમગ્ર ગણાયય; ૨૧૯
- આનન્દમાત્રકરપાદમુખોદર, પૂર્ણાનંદ સર્વાંગય;
આનન્દમય અપ્રાકૃત સર્વે, નખ શિખ સાંગોપાંગય ૨૨૦
- સમગ્ર વિશ્વે સર્જણ પ્રજાના, સદા સર્વદા વાસય;
સત્ય નિત્ય પ્રજા સંબંધે, તત્ત્વે નહિ કો નાશય. ૨૨૧
- ન માયિક રૂપ રેખા કો પ્રજામાં, લોકિક નહિ આકારય,
અમાયિક દિવ્ય અદ્ભુત અતિશક્તિ, તે પરમ પુરુષ નિર્ધારય. ૨૨૨
- તે પરમાત્મા ગતિ કરે છે, સઘળે કામોદામય;
સર્વ સ્થળે વ્યાપક ગતિ રહેની, બાહ્યાભ્યંતર તમામય ૨૨૩
- વિજ્ઞાનીની સદા સમીપે, હરિ રહે હંબુરય;
અજ્ઞાનીને ઉર રહે તદપિ, માને છે તે દૂરય. ૨૨૪

૨૧૬ યદ્યદ્ વિમૂતિમત્સત્ત્વં

(ગીતાય)

૨૨૪ યદેવતિ તનૈવતિ તદ્દૂરે તદતિકે તદંતરસ્ય સર્વસ્ય-

તદ્ સર્વસ્વાસ્ય વાચત. ॥

ઇતિશ્રુતે.

- પ્રાકૃતરૂપ નિષેધ જાણવી, અપ્રાકૃતતા લાખીછ, ૨૨૫
 ઉભય શ્રુતિની એકવાક્યતા, મહદાચાર્યે દાખીછ.
- હાથ વગર પણ અહણ કરે સૌ, પગ વગર પણ ચાલેછ; ૨૨૬
 દોડે પકડે સત્વર વેગે, હાથ વગર સૌ આવેછ.
- નહિ પ્રાકૃત ચક્ષુ ધંદ્રિય પણ સર્વ ઠેકાણે લાખેછ, ૨૨૭
 સ્વયં પ્રકાશિત સર્વ દિશાયે, સદાકાળ સૌ ન્યાખેછ.
- અધારે અતિ શુદ્ધામાંડે કરે, કરે છાનું જે ખૂણેછ; ૨૨૮
 કર્ણુ વગર ઝીણામાં ઝીણા સ્વર ધ્વનિને પણ સૂણેછ.
- સૌના આદિ મહાન પુરુષમાં, અત્યદ્ભુત સૌ રીતછ; ૨૨૯
 અલૌકિક શુણુ ધર્મો સર્વે, અનંત પ્રકારે અમિતછ.
- સૌ કોનું સંપૂર્ણ જોવા જાણવા પૂર્ણ સમર્થછ; ૨૩૦
 સદાકાલ સૌ રીતે સ્વતંત્ર, નહિ કદિ કોમાં અસમર્થછ.
- તનની જાણે મનની જાણે, જાણે ચિત્તની ચોરીછ; ૨૩૧
 રહેની આગળ છાનું ક્યમ રહે?, જહેને કર સૌની દોરીછ.
- અનંત શુણુરાશિ પુરુષોત્તમ, પ્રભાવ જેનો અપારછ, ૨૩૨
 દાસ હયે બુદ્ધિ-પ્રેરકની રૂઢાયે, કથ્યો કાંઈ સારછ.

૨૨૬ ૨૨૭ ૨૨૮ અપાણિપાદો જવનો (મરીતા)

પદયત્યચક્ષુ સ ગૃણોત્યર્કર્ણ ॥

ધર્મશ્રુતે.

સિદ્ધાંતસાર.

રાગ ધ્રુવગા ધન્યાત્રી:

- શુરુ ગોવિંદ સંત ત્રણ નામો, કથન માત્ર કહેવાયછ; ૧
અભેદ ભાવે એક તત્ત્વથી, વિજ્ઞાને લેહેવાયછ.
- શ્રીશુરુ વદ્વલ સહુ શ્રીવદ્વલ વિકૃલેશ સૌ વંશછ; ૨
પદપંક્ત વદન કરવાથી, સદગ પાપ વિધ્વંસછ.
- પૂર્ણ બ્રહ્મ શ્રીલક્ષ્મણનંદન, શ્રીવિકૃત શ્રીકૃષ્ણછ; ૩
વંશ સર્વ તદ્વૃષ્ણ ગિરાને, નિજજન મન પૂર્ણ તૃપ્ણછ.
- સંક્ષેપે સાર સિદ્ધાંત રૂપનો, અંથ પરમ રુચિકારીછ; ૪
સ્વાર્થ પરમાર્થ ધાવાને, હરિ કૃપા હર ધારીછ.
- શુદ્ધાદૈત બ્રહ્મ નિત્ય છે, પૂર્ણ પરમાનંદછ; ૫
અક્ષરાતીત સદાનંદધન, અચ્યુત શ્રીગોવિંદછ.
- મત્ ચિત્ આનંદ કૃષ્ણ નામનો, ઉપનિષદમાં અર્થછ; ૬
સર્વાતીત પરબ્રહ્મ પરત્પર, નિધિ માત્રનો ગર્થછ.
- એકજ નિત્ય સનાતન, આદિ પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણછ; ૭
તહેને મંગલ નમન કર્યાથી, ન બાકી રહે કો તૃપ્ણછ.
- વેદે બ્રહ્મ સ્મૃતિ પદ્મમાત્મા, પુરાણે કહે સગવાનછ; ૮
આનંદ રસરૂપ અમાયિક, તેનુંજ સૌમાં ગાનછ.

૬ કૃષિર્મૂલાચકઃ શબ્દ ણર્થ નિર્વૃત્તિવાચક ॥

તયોરૈવ્યં પરં વ્રદા કૃણ્ણ ક્વચિમિધીયતે ॥

૮ " વ્રદોઽતિ પરમાત્મેનિ ગગલાનિનિ શન્યતે ॥

એકજ અનેક રૂપ થઈને, નામરૂપ ગુણ દાખેછ; ૯
 “एकोऽह बहुस्यम” શ્રુતિ, હુગિમય જગ એમ લાખેછ
 અકાર સ્વર રહે સૌ વ્યંજનમાં, ત્યમ સૌમા હરિ નાખેછ,
 વ્યાપનશીલ વિષય રહે સૌમાં, જ્ઞાન વડે ઉર આખેછ ૧૦
 શ્રીવ્યાપિવૈકુંઠ સન્નિધિ, પુરુષોત્તમનું ધામછ;
 તેજોમય છે સર્વ ભુવન પર, અક્ષર બ્રહ્મ એ નામછ ૧૧

“ હરિરેવ જગત્ જગદેવ હરિઃ ” ॥

અક્ષરબ્રહ્મ અગણિત પ્રકાશિત, પરબ્રહ્મનું ધામછ,
 અક્ષરાતીત સ્વયંભૂ સનાતન, મનજન અભિરામછ ૧૨
 વેદ ઉપનિષદમાં ગોક્ષોકથી, વર્ણન કર્યો જે કામછ,
 તેની માહે પર પુરુષોત્તમ, સદા કરે વિશ્રામછ ૧૩
 પુરાણમાં ગોક્ષોક નામથી, વર્ણન કરિયુ જેહછ,
 મૂળ લોક નહિ તે ધારો, રમાવૈકુંઠ છે તેહછ ૧૪
 સર્વાતીત પરબ્રહ્મ પરાત્પર, સૌનું મૂળ તે એકછ,
 અક્ષર ને ક્ષર બ્રહ્મ સર્વમાં, મૂળનો ધરવો ટેકછ ૧૫
 સ્વયંબ્રહ્મ સ્વયંપ્રકાશિત, પુરુષોત્તમ છે એકછ,
 બ્રહ્મ શુદ્ધ અદ્વૈત પૂર્ણના, તાગ્તમ્યે વિવેકછ ૧૬
 બ્રહ્મ વગર કો કામ ન જાલી, સધળે વસ્ત્યા ભરપૂરછ,
 સર્વ સ્વરૂપ થઈ હરિ ખેલે, નહિ કોથી આણુ દૂરછ ૧૭

૧ નમો મગવતે તસ્મૈ જ્ઞાનાયાદ્ભુતર્ક્ષમણ ॥

રૂપનામવિભેદેત જગજ્ઞીવતિ ચો દત્ત ॥ નિબધ

- અંશ કલા વિભૂતિ વ્યૂહ ને વળી હરિ આવેશછ;
 ઇત્યાદિ તારતમ્ય સમજવા, સદ્ગ્રંથે ઉપદેશછ. ૧૮
- વાયુદેવ ને પ્રધુસ વળી સંકર્ષણ અનિરુદ્ધછ;
 ચતુર્વ્યૂહ અવતાર મળીને, કરે કાર્ય જગશુદ્ધછ. ૧૯
- જૂઠા જૂઠા કાર્ય તણા, અધિષ્ઠાતા એ સ્થારછ;
 સદાશિવે પ્રથેતાઓને, રુદ્રગીતે કહ્યો પ્રકારછ. ૨૦
- ગોપાલતાપિનિ ઉત્તરતાપિનિ, કહે 'અકાર 'ઉકારછ';
 'મકાર'ને અર્ધ માત્રા મળીને, પરબ્રહ્મ નિર્ધારછ. ૨૧
- શાલિગ્રામ શિલા પરીક્ષા, વિષ્ણુરહસ્યે પ્રકારછ;
 લિંગપુરાણ ને શિવવાક્યેથી, તારતમ્ય નિર્ધારછ. ૨૨
- આઘ અંકવણુ શૂન્યો સર્વે, લેખામાં ન ગણાયછ;
 અંકની આગળ શૂન્ય સર્વ પણ, અધિકાધિક જણાયછ. ૨૩
- ઉદ્ભવ સ્થિતિ લય ત્રિણુ બ્રહ્મથી, બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશછ;
 ત્રિણુગાતીત સાક્ષાત્ હરિ, તે ધરે વિવિધ ગહુ વેશછ. ૨૪

- ૨૨ લિંગકોટિસદૃશ્યેતુ પૂજિતૈર્નિર્ફલં ભવેત્ ॥
 તત્ફલં કોટિગુણિતં શાલિગ્રામશિલાર્ચને ॥
 શાલિગ્રામસમીપે નુ કોશમાર્ગે સમન્તતઃ ॥
 કીટકોડપિ મૃતો યાતિ વૈવુષ્ઠમ્બવનં નરઃ ॥ લિંગપુરાણે.
 ઇતર્હ મમ નૈવેશં પત્રં પુષ્પં ફલં જલમ્ ॥
 શાલિગ્રામશિલાસંગત્સર્વં યાતિ પવિત્રતામ્ ॥
 શાલિગ્રામશિલાયાં નુ સદા શ્રીવિઘ્નપૂજનમ્ ॥
 નિત્યં સન્નિહિતસ્તત્ર શાલિગ્રામે જમ્બુગુહઃ ॥ શિવવાક્યમ્.

અંશ અંશાંશ ભાગવતથી દીગ્ને, ગીતામાં વિભૂતિ અધ્યાયછું;
ઋષિ મનુદેવ પ્રબળપતિ, આદિ કલાદ્રય ભાગવત ગાયછું. ૨૫

શ્રીહરિના આવેશે કરીને, થાયે અસાધ્ય કામછું;
હરિ આવેશિત ભક્તજન દ્વારા, અસાધારણે હોય તમામછું ૨૬

અનંત શક્તિપતિ સર્વ શક્તિઓ, સદા જેને આધીનછું;
અનંત કલાનિધિ પુરુષોત્તમ, તેમાં સર્વે લીનછું. ૨૭

વિદ્યા અવિદ્યાદિ સૌ શક્તિ, કાર્ય કરે જગ જોડછું;
સૌમાં સત્તા રહી પરમ પુરુષની, નહિ સ્વતંત્ર કો તેડછું. ૨૮

કર્મકાળ થકુ સ્વભાવ આદિ, તેનું પાણુ જાણુ એમછું;
પ્રભુ ઇચ્છાવશ વર્તે સૌ કો, યંત્રીકર યત્રો જેમછું. ૨૯

અખિલ જગત હરિ કીડાભાંડ છે, નાથે નચાવે જેમછું;
અખિલ પ્રહ્લાંડની દોરી કર પ્રભુને, સમજે થાયે ક્ષેમછું. ૩૦

૨૫ “ एते च अंशकलाः पुंराः कृष्णस्तु भगवान्स्वयम् ” श्रीभद्रभागवत.

“ हरेरदाविद्भगवतो सितकृष्णकेशौ ” श्रीभद्रभागवते

यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं धीमद्भूजितमेव वा ॥

સત્તદેવાવગચ્છ ત્વં મમ સેર્જોષસમવમ્ ॥ ગીતાછું, શ્રીકૃષ્ણપ્રચનમ્.

अप्ययो मनवो गवो मनुपुत्रा महोजसः ॥

હરેરેવ કલાઃ સર્વે સપ્રજાપતયસ્તથા ॥ ભાગવતે:

૨૬ “ कस्याच्चित् गूतनायंत्या ” भागवत.

૩૦ “ क्रीडामाण्डमिदं जगत् ”

- નામ રૂપ ગુણ ધર્મ લેદથી, વિશ્વે વિલસે સ્થામણ;
એ નિશ્ચય, જીવ જાણી, કરે તે ચગણક્રમણે વિશ્રામણ. ૩૧
- જેની નિશ્ચય જેવી ભાવના, તેવા પ્રભુ દરસાયણ,
પ્રેમાસક્તિ વ્યસન દૃઢ વિરહે, તન્મય તદ્દરૂપ દહેવાયણ ૩૨
- તેંત્રીસ કોટિ દેવાદિ જગ, સૌના પ્રભુ છે સ્વામીણ,
સૌ કરવાને સદા સમર્થ છે, સૌના અંતર્યામીણ ૩૩
- સદા સ્વતંત્ર સર્વેશ્વર શ્રીણ, પરાધીન સૌ અન્યણ,
સ્થના સકળ થઈ હરિ ઇચ્છાએ, તત્ત્વે સર્વે અનન્યણ ૩૪
- “ કર્તુમર્તુમન્યથાકર્તુમ્ ”, સૌ કરવાને સ્વતંત્રણ;
જેમાં જેટલી જ્યાં જગી જેવી, ધરી સત્તા જ્યમ યંત્રણ. ૩૫
- તે હરિને તેટલું કરવા, તેમાં સામર્થ્ય હોયણ;
અધિક ન્યૂન તેમાં કબ્બાને, સમર્થ કદિ ન કોયણ ૩૬
- ઠેવી ગુણમયી હરિમાયા, દુરત્યયા ભરપૂરણ,
શ્રીકૃષ્ણચરણ ચરણ પરાયણે, થાયે નિશ્ચે દ્વરણ. ૩૭

- ૩૧ નમો મગવતે તસ્મૈ કૃષ્ણાયાદ્મુતકર્મણે ॥
રૂપનામવિભેદેન જગત્કીડતિ ચો વત ॥ નિમ્ને શ્રીમદ્ભાગવત ૭૩, શ્લોક ૧૮.
“ મહુનિ સન્તિ નાશાનિ રૂપાણિ ચ ”
- શ્રીમદ્ભાગવત ૭૩, પૂર્વર્ધિ અધ્યાય ૭૩, શ્લોક ૧૮.
- ૩૨ ચે યથા માં પ્રપચતે તાંસ્તથૈવ મત્રામ્યદમ્ ॥ ગીતાણ.
- ૩૭ દૈવી શ્રેયા ગુણમયી મમ માયા દુરત્યયા ॥
મામેવ ચે પ્રપચતે માયામેતા તન્તિ ચે ॥ ગીતાણ.

પ્રજ્ઞાવિદ્યા હરિ સન્મુખકર્તા, અવિદ્યા કરે વિમુખજી,	
અવિદ્યામાં કલેશ અમંગળ, વિદ્યામાં સાચું મુખજી .	૩૮
અક્ષરપ્રજ્ઞ લગીનો આનંદ, ગણનામાં વેદ જતાવેજી,	
અક્ષરાતીત ત્રિગુણાતીતનો, પરમાનંદ જતાવેજી	૪૬
અવિનાશીની અકળ ગતિનો, કોઈ ન પામે પારજી;	
શેષ શંકર પ્રજ્ઞા વેદાદિ, કરે જેનો નિન્ય વિચારજી	૪૦
પ્રાકૃત ગુણરૂપ નામ નિષેધી, અભાયિક દિવ્ય અનૂપજી,	
રસમય આનંદમય પુરુષોત્તમ, પરપ્રજ્ઞા સ્વરૂપજી	૪૧
પડંથ્ય સદા સંપૂર્ણ, અજાડિત અજાધ્યજી;	
વેદ 'નેતિ નેતિ' કહી થાક્યા, નહિ સાધને તે સાધ્યજી	૪૨
મર્મ વેદથી વેદ કહેલા, પુરુષોત્તમ હરિ એકજી,	
અખિલ વેદો જેના પદનું, આજ્ઞાન કરે ધરી ટેકજી	૪૩
શ્રીહરિ સાધ્ય થવાની, ભક્તિ એકજી શ્રેષ્ઠ ઉપાયજી,	
યોગ સાખ્ય તપ ત્યાગ તથા વેદતણા શ્વાધ્યાયજી	૪૪

૩૯ પ્રાકૃતા સક્તા. દેવા ગણિતાનદરુ વૃહત્ ॥

પૂર્ણાનંદો હરિસ્તસ્માત્ કૃણ એવ ગતિમેમ ॥ કૃણાશ્રવ

૪૧ દિવ્યો હ્યમૂર્ત પુરુષ સર્વાશાખ્યન્તરો હ્યજ ॥

અપ્રાણો હ્યમવાઃ શુભ્રો હ્યક્ષરાત્પરત પર ॥ મુક્તપ્રાપ્તિરદિ

૪૩ “વેદૈષ સર્વૈરહમેવ વેશો વેદાન્તરુર વેદવિદેવ ચાદમ્” ગીતાજી .

“સર્વે વેદા યત્પદમામનન્તિ ” ધર્મિ શ્રુતે

દાનયજ્ઞાદિ સર્વે સાધન, ભક્તિમાં ઉપયોગીછ;	
ભક્તિ ફલરૂપા સિદ્ધ થએથી, હોય હરિ સંયોગીછ	૪૫
તપ સંયમ વ્રત નેમ યોગ, ને યજ્ઞ જપ ને ધ્યાનછ;	
ત્યાગ વૈરાગ્ય ઇન્દ્રિયમન, ને વર્ગી તીર્થ મહાદાનછ.	૪૬
ભક્તિ જ્ઞાન ને તપ વિદ્યા શુભ સદાચાર યુત હોયછ;	
એ પુરુષાર્થ કરવાથી, પુરુષોત્તમ પામે સોયછ.	૪૭
ભક્તિ ફલાત્મક પ્રગટ થવાને, આદ્યે સાધન. અન્યછ;	
જ્ઞાનોત્તરની પણ ભક્તિથી, લજવા પ્રભુ અનન્યછ.	૪૮
તદ્વપિ પ્રીતિવશ પરમાનંદ, સેવા સ્મરણ શુભગાનછ;	
સાધન સકળ શિરોભણિ એ, કૃધ્વનામ અંધકાનછ.	૪૯
સદા સર્વ કાળે હરિ ભજતાં, પુરુષોત્તમ પમાયછ;	
અંતકાળે હરિમાં સ્મૃતિ રાખી, પુરુષોત્તમ શું રમાયછ.	૫૦
વેદ વ્યાસસૂત્ર ને ગીતા, શ્રીમદ્ભાગવત સારછ;	
પ્રસ્થાનચતુષ્ટય સર્વે માંહે, નિગમાગમનો વિચારછ.	૫૧

૪૫ ન સાધયતિ માં યોગો ન સાંસ્ય ધર્મ ઉદ્ભવ ॥

ન દ્વાધ્યાયસ્તપસ્યાગો યથા મર્કિર્મયોર્જિતા ॥

શ્રીમદ્ભાગવતે ઉદ્ભવ પ્રતિ ભગવતઃપદ્મનમ્

નાદં વેદર્નં તપસા ન દાનેન ન ચેમ્યથા ॥

શત્રય એવ વિષો દ્રષ્ટં

૫૧ વેદાઃ ધીરુષ્ણવાક્યાનિ વ્યાસસૂત્રાણિ ચૈવ હિ ॥

સમાધિમાયા વ્યાસસ્ય પ્રમાણં તત્તતુષ્ટયમ્ ॥ ગા તત્ત્વદીપનિગદ્ય

- હરિ ગુરુ સંત સમાગમ મેવન, શ્રુતિપૂર્વક જો ધાયછ; ૫૨
એહ કૃપાયે સર્વ સિદ્ધ થઈ, મહાપદે નિશચે જાયછ.
- જ્ઞાનલક્ષિયુત હરિપ્રીત્યર્થે, કર્મ ઉપાસન રીતછ; ૫૩
વિધિ શ્રદ્ધાપૂર્વક પ્રજ્ઞાર્પણ યાતાં, હરિ પર પ્રીતછ.
- શ્રીજીમાં મનવૃત્તિ રાખી, ધ્યાનસહિત હરિનામછ; ૫૪
અંતે એક વાર પણ લેતાં, અચ્યુત પદે વિશ્રામછ.
- સર્વસમર્પણ કરે કૃપ્યુને, અહંતા મમતા જાયછ; ૫૫
નિવેદનનું સંધાન રહેથી, બાધક કોઈ ન ધાયછ.
- પરમાર્થને સ્વાર્થ માને, વિરલ વિવેકી સંતછ; ૫૬
સત્પાત્ર મળેથી અર્પણ કરવા, ઇચ્છે વિવેકવંતછ.
- જહેનું છે તે તેને અર્થે, કરે સદા વિનિયોગછ, ૫૭
હરિ ઉચ્છિદ્ય પ્રસાદી દેરો, ભાવે કરવો લોગછ.
- ભાગ્ય માની પ્રભાવ જાણી, લે નિત્ય મહાપ્રસાદછ, ૫૮
ઉદર ભરણ અર્થે નાં યોજે, તેમજ નહિ રસનાસ્વાદછ.
- અપ્રાક્ષર પંચાક્ષર મંત્રો, જપે ધરી આહ્વાદછ, ૫૯
અમૃત્ય વા વ્યર્થ કો મિથ્યા ભાપણ નહિ વાદવિવાદછ.
- હરિસંજાંધ હોયે નહિ જેમાં, ગ્રામ્ય વાર્તા હોયછ; ૬૦
નિંદા સ્તુતિ પણ ન કરે અન્યની, હરિગુણગાને ચિત્ત પ્રોયછ.
- ગ્રામ્ય કથાનો વિષાત કરવો, હરિ જશ રસશું તાનછ; ૬૧
સત્પુરુષો આગળ ક્યારે કહ્યો, લેશ ન રાખવું માનછ.

- પ્રભુ પ્રસન્ન હોય જે રીતે, તેમાં રાખે ભાવણ;
 શ્રીહરિથી જેણે વિમુખ પડાયે, તે પર હોય કુભાવણ. ૬૨
- હરિના પ્રીતિપાત્ર કૃપા જન, તે પર હરિવત્ ભાવણ;
 જે સંગે નિત્ય હરિશું પ્રીતિ, વૃદ્ધિ હોય ત્યાં સ્થાવણ. ૬૩
- નાસ્તિક નિંદક હરિવિમુખ, ને હરિજનનો દ્રેષી હોયણ;
 અસદ્કુભાવ કુતર્કી જનનો, મોઘ ન લેવો કોયણ. ૬૪
- ધર્માધર્મ ને ન્યાય નીતિના, જાણી સઘળા મર્મણ;
 હરિસંબંધમાં સર્વે યોજતાં, સાંપડે ભાગવત ધર્મણ. ૬૫
- હરિસંબંધ રહિતનું ભાવણ, એજ મુખરતા દોષણ;
 લૌકિક કથની કૃતિ કરવાથી, હરિને મન ઉપજે રોષણ. ૬૬
- સત્ય રૂપદ ને પ્રિય હિતકરની, વહવી મધુરી વાણીણ;
 નમ્ર સ્વભાવે વિશુદ્ધ વૃત્તિથી, સૌથી સાર લે તાણીણ. ૬૭
- શુદ્ધ સત્ત્વ ત્રિગુણ અક્ષર પર, એક ઉપાસન નિત્યણ,
 તે સમ અન્ય મતિ નહિ કોમાં, રાખે ચતિવત્ પ્રીત્યણ. ૬૮
- નિત્યારાધન પરબ્રહ્મનું, બજવા દૃઢ ધરી ટેકણ;
 જ્યાયાન પરમ પુરુષ પુરુષોત્તમ, સત્ય નિત્ય જે એકણ. ૬૯
- તે સમ કોઈ કદિ નવ થાયે, ત્રિકાલ અખાધિત એકણ;
 અંગાંગી ભાવે અન્ય સૌનો, સમજે સરળ વિવેકણ. ૭૦
- નૈમિત્તિક પ્રસંગે તેનો, ઉચિત કરે સત્કારણ,
 મૂળ સંબંધ વિચારી કરવા, શિષ્ટ પ્રથા નિર્ધારણ. ૭૧
- પરબ્રહ્મનાં અંગ વિચારો, ખંડન ન કરે કોયણ;
 પૃથુરાજની રીતિ વિચારી, અદ્વૈતમતિથી જોયણ. ૭૨

અન્યાશ્રય ને અગમર્ષિત ત્યાગે ન ઈચ્છે અન્યપ્રમાદજી,
 શ્રેષ્ઠ સાધ્વી નિજ પતિ પાળે, અન્ય ન લે ડો આદજી ૭૩
 નિજ સ્વામિ મમલાલ ન અન્યે, દૃઢ પતિવ્રતનો નેમજી,
 અન્યન અખડિત એવ્ય સ્વરૂપે, તેવો પૂર્ણ પ્રેમજી ૭૪
 સ્વસ્વામિ-ઉચ્છિષ્ટ લોગવણ, સતી ન ભુકને લેશજી,
 તદ્વત્ અનન્ય પ્રીતિપગયણ, પ્રભુ શુ ગળે વિશેષજી ૭૫
 પતિવ્રતાનો પગમ ધર્મ એ છોડે નહિ પિયુ સયોગજી,
 પતિસમ મતિ ધરે ન કામા, આત્મી વણ ન કરે ભોગજી ૭૬
 હાતીત સ્મૃતિનો આશય લેઈ, કયુ અન પ્રતિપાદજી,
 વ્યભિચારિણી ભક્તિ નહિ કરવી, એજ સહુમ્ય છે આદજી ૭૭
 ધ્રુવપથગત્ર ને નીતામાહે અનન્ય ભક્તિ લાખીજી,
 લેહુ રૂપક લેહા માટે, મક્ષેપે ગીતિ દાખીજી ૭૮
 હુગિ ભજવા તજી અન્ય આગધે, અન્યાશ્રયી તે થાયજી,
 ગાય તજીને ગર્ધવી નેવે, એવો બહો ન્યાયજી ૭૯

૫૪ "સત્ત્વિય સત્પતિ ચથા" શ્રીમદ્ભાગવતે

૫૭ ૭૮ નામ દેવ નમસ્કુર્યાત્ નામ દેવ નિરીક્ષયે ॥

નામયત્પ્રસદમવાચ નાન્યદાયતા વ્રતેત ॥ હારીતસ્મૃતિનયનમ્
 ' મા ચ ચોડ્યમિચારેણ મત્તિયોગેન સેવતે '

૫૯ તસ્ય ॥ ન દેવાથ ના મૂલ્યા ઈશ્વત આત્મા ક્ષર્વા સ મવતિ ॥
 ચાવદયામયસ્તાવદ્ મગવાપિ ત જનમ્ ॥
 વિલોકયેત્ત દયયા તાનન્યતનવત્સત્ ॥

- એવા જનની ભાવભક્તિ, તે વ્યભિચારી કેહેવાયછ; શ્રીહરિ તેની ભક્તિ ગ્રહે નહિ, પ્રમાણે રૂપક લેહેવાયછ. ૮૦
- નિઃસ્વાર્થની શુદ્ધભક્તિથી, શ્રીહરિ ગણ થાયછ; આશા કારણ જેહ ભજે તે, રહે ન ત્રુટિ જાયછ. ૮૧
- હરકોઈ કામના સિદ્ધ થવાને, ઉપાને જન જેહછ; તેહ ઉપાસન તે અર્થતણુ છે, નિઃસ્વદેહછ. ૮૨
- વાસુદેવ પરબ્રહ્મ તણને, કરે શુદ્ધની સેવછ, અંગાંગી બ્રહ્મભાવ તણ, પૂજે મલિન જે દેવછ. ૮૩
- તે પ્રગટ ગંગા તણ કૃપ ખોદીને, વારિ પીવા મન આશછ; તૃપા તેની સદા ગમે નહિ, વ્યર્થજ થાય પ્રયામછ ૮૪
- નિજ સ્વાર્થ માટે દુર્ણલને, દુઃખ આપે છે જેહછ; અન્યાય અધર્મે પ્રાપ્ત કરેલું, અનર્થ મૂલક જેહછ ૮૫

અન્યાયકા યથા રામા પ્રીયતે સ્વપતિ પ્રતિ ॥

તથૈવ માવદેવેષો ભક્તિતો નૈવ શૂરતે ॥ પ્રહ્લાદભક્તિ

ગવા ત્યક્ત્વા વિમૂઢાત્મા ગર્વમીં વદતે યથા ॥

તથા હરિં પરિત્યજ્ય ચોન્યદેવમુપાસતે ॥ હારીન મૃતિ

૮૧ અન્યથા શરણં નાસ્તિ ત્વમેવ શરણં મમ ॥

તસ્માન્ વાચ્યમાત્રેન રક્ષ રક્ષ પરમેશ્વર ॥

૮૨ 'અર્મસ્ય પુરુષો દાસો દાસત્વર્થો ન કસ્યચિત્ ॥

મહાભાગતે બીમપર્વે અધ્યાય ૪૩, શ્લોક ૩૫, યુધિષ્ઠિર પ્રતિ

બીધમવચનમ્

૮૩-૮૪ વાસુદેવ પરિત્યજ્ય ચોન્યદેવમુપાસતે ॥

તૃપિતો જાહર્વર્તીરે કૃપ સ્થનતિ દુર્ભતિ ॥ પ્રાંડયમીના

- દેવ પ્રાક્ષણની વૃત્તિ અર્થે, અર્પેલી સૌ વસ્તુ; ૮૬
 દાન કરેલી વસ્તુ ઉપર, કદિ ન કરવો દસ્તી. ૮૬
 કન્યાદાન સાલકૃત દેવું, મુપાત્ર કરવો જમાઈ; ૮૭
 કેવળ કુળ કે દ્રવ્ય ભેદને, કરવી નહિ સમાઈ. ૮૭
 ગૌદાન સત્પાત્રને કરવું, ધરી શક્તિવત્ લેટી, ૮૮
 સંપત્તિ અનુસારે મેવા કરવી, ભૂલણું ન કદિ નેટી. ૮૮
 ગૌ કન્યા ભૂમિ ને વેદનો વિક્રય, દિને નાં કરવો, ૮૯
 ગૃહસ્થાશ્રમીએ ગૃહીપણાનો, યથોક્ત ધર્મ આચરવો ૮૯
 નિર્વાહ અન્યાશ્રમીનો કરવો, હગિશુરુ સ્ત્રી પ્રીતી, ૯૦
 શક્તિ અનુસારે આદરપૂર્વક, કરવા રાજે રીતી ૯૦
 ઠયા રાજવી સર્વ જીવ પર, લઘુ દીર્ઘ સમ જાણી; ૯૧
 યથા વિહિત સૌને સતોષે, સૌમાં હરિમતિ આણી ૯૧
 સમદૃષ્ટિ રહે પરોપકારે, કરે સર્વનું હિત, ૯૨
 વૈષ્ણવ કેરાં લક્ષણ સમ્યક્, અહિંસા ધર્મે પ્રીતી. ૯૨
 વિશુદ્ધ હિર કરી ના રંગ્યુ, હરિ શુ ભેણે મન, ૯૩
 વસ્ત્ર બહાર રંગ્યાથી, પ્રભુજી કદિ ન થાય પ્રસન્ન. ૯૩
 હૃદયે અર્થ અવિદ્યા ખૂરી, બાહ્ય ભોપ કર્યા સતી, ૯૪
 તૃષ્ણામાં રહે અતર રૂંધ્યુ, તો નહિ તેક મહંતી ૯૪
 દ્રવ્યાદિ લાભ વિષય હિત કાળે, કે પ્રતિષ્ઠા સન્માન, ૯૫
 બાહ્ય જગત્ આડંબર દાજે, ઉભય લોકે હાનતી ૯૫
 ઉપર ઉભવલ અંતર કાળક, દલાદિ કરે પાખંડી, ૯૬
 કપટ ભાવની બાળ પાયરે. અધર્મી લોકો પ્રચરે ૯૬

- પરધન પરત્રિય માંહે લાંપટ, વ્યસની ખલ ને ચોરછ;
 વિશ્વાસઘાતી મહાપાતકી, પડશે નરકને ઠોરછ. ૯૭
- માન ગડાઈ ઇર્ષ્યા ત્યાં લગી, હોય ન હરિનો લકતછ;
 હરિ સંગાંધ વણુ અન્યે પ્રીતિ, તેહજ વિપયાસકતછ. ૯૮
- સધવા વિધવા હરકોઈ નારી, અન્યાસકત જે થાયછ,
 મનથી બ્રહ્મ ધતા માત્રમાં, વ્યસિચારી કહેવાયછ. ૯૯
- અન્યાસકિત રાખી પિયુશું, રમણ કરે ત્રિય જેહછ;
 કુલટા નારી યમપુર સહને, કદ સહે બહુ તેહછ ૧૦૦
- પતિવ્રત ટેક લાવ સ્વામીશું, અન્યે એહ ન રીતછ;
 પિતા બ્રાત પુત્ર સમ અન્યે, લાવ લેહે રટે ચિત્તછ. ૧૦૧
- નિજ સ્વાર્થ સાધવા માટે, દે દુર્ણજને દુઃખછ;
 અતિ અધર્મી કુદુંજ સહે ખૂડે, ન રવખે પામે મુખછ. ૧૦૨
- સ્વાર્થ માત્ર સમ્યક્ ત્યાગીને, નિષ્કામ લજે લગવંતછ;
 અખિલ દેહધારીમાં ઈશ લહી, નમે શિરોમણિ સંતછ. ૧૦૩
- ગૃહધન કુદુંજાદિક સર્વમાં, અહંતા મમતા છોડેછ,
 પ્રંપચવિરમૃતિ, પૂર્વક, શ્રીજીલજને રહે મન કોડેછ. ૧૦૪
- જે કાજે જેવું જે સાંપડે, તેમાં રહે સંતોષછ,
 ઉત્તમ અધિક કાંઈ લેશ ન ચાહે, તે વૈષ્ણવ ગુણકોષછ ૧૦૫
- ખન્યું જાને ને જનશે, તેમાં શ્રીહરિ ઇચ્છા માનેછ;
 નિમિત્તમાત્ર વિહિત કરે સૌ, રહે હરિગુણગાનેછ. ૧૦૬
- દુઃખ મૃત્યુ પણમાળે આવે, લાલ મુખ પણ તેમછ;
 લાવી પ્રમાણે સૌ સંનિગો, આવી સાંપડે એમછ. ૧૦૭

- પગપ ચીજ અગ્નિસુખ જાણે, પગત્રિય જનુની લાણેછ;,
મન સહિત ઇન્દ્રિય બુદ્ધિને, કુપધ જતાં સંલાણેછ. ૧૦૮
- જહેનું છે રહેનુંજ સૌ માંતે, હરિ અર્થે સૌ જોડેછ;
સર્વાત્મનિવેદન જ્ઞાન ન બૃલે, વિનિયોગે ચિત્ત ચ્હોડેછ ૧૦૯
- ધર્મ ન્યાયનીતિ પૂર્ણ પાળી, શુદ્ધ ક્રિયા આચારછ;
વિહિત હૃદિને સૌ અર્પીને, નિષિદ્ધ ત્યાગ, વિચારછ. ૧૧૦
- શ્રીહરિગરણપરાયણ જન, તે સ્વસત્તા સૌ ત્યાગેછ;
શ્રીહરિનો નિત્ય ભૂત્ય જનીને, સ્વામીમાં અનુરાગેછ. ૧૧૧
- મેઘાવણ મેઘક ન કહાવે, દાસલાલ હોય ભંગછ;
ઉભય લોકમાં મેઘા ઇચ્છે, મેઘે મુખી હોય અંગછ ૧૧૨
- અલક્ષ્ય લક્ષ કરે નહિ કદિયે, અપેયપાન કરે ત્યાગછ;
મેઘ્ય સ્વરૂપ વણુ ઇચ્છા નહિ કો, મુખ લોગ કે રાગછ ૧૧૩
- ઋતુ અનુસાર હરિ હિત ધાવા, વાતસલ્યભાવ વિચારેછ,
શ્રીહરિના મુખમાં રહે મુખીઆ, જ્ઞાને પ્રીત વધારેછ. ૧૧૪
- મુખદાથી મેઘા તે કહાવે, જેની અપેક્ષા હોયછ,
સમય વિચારી સ્નેહ રમ તે કરવા, ચિત્ત નિત્ય પ્રોયછ ૧૧૫
- કામ ક્રોધ મદ લોભ મોહમાં, જેનું મન રહે લીનછ,
નિશ્ચે આચુરી સ પત્તિથી, રહે માયાને આધીનછ ૧૧૬
- પ્રીત પૂર્વની જહેને જાગી, સૌ રમે આત્મિક ભાવછ,
કહેવા લખવામાં ના આવે, અતર ઉમગ દર્શાવછ ૧૧૭
- અખંડ મનવૃત્તિ હરિ હિતમાં, તે મેઘક મુખ-રૂપછ,
મન કર્મ વચન વિચારે અહર્નિશ, તે સેવા ફલરૂપછ ૧૧૮

- ચિત્ર સિપાઈ ચુડ કરવામાં, 'લેશ ન આવે કામજી;
તેમજ વેશધારી સાધુનું, પોકળ સમઝો તમામજી. ૧૧૯
- ચિત્ર હસ્તિ સ્વારી કરવામાં, ઉપયોગી નાં ચાયજી;
રંચ માત્ર ત્યાંથી નાં ચાલે, વેશધારી પરખાયજી. ૧૨૦
- ચિત્ર તણી પેતું નાં દૂઝે, ચિત્ર ગિંદુ ન ખાયજી;
ચિત્ર અશ્વ દોરે નહિ દહિયે, દૃષ્ટાંતે સમજાયજી. ૧૨૧
- કામ કોષ મદલોલ મોડ ને મત્સર, એ પદ જાયજી;
અહંકાર ગદાઈ 'ટળીને, શ્રીહરિમાં રતિ થાયજી. ૧૨૨
- હઃસંગ ટાળી મુસંગ દશતાં, ટળે મોડે અજાનજી;
સદ્ગુરુ સંતજનોને સેવે, હોય વિવેક ને જ્ઞાનજી. ૧૨૩
- વેદશાસ્ત્ર ગુરુ સંત હરિની, આજ્ઞાવત્ ને ચાલેજી;
તેનાં સૌ આપરજી ટળીને, પરમાનંદ પદ મ્હાલેજી. ૧૨૪
- જગમાં દુર્લભ અનુપમ એ છે, લગવદીયજનનો સંગજી;
સંગ પ્રતાપ અનુપમ અતુલિત, પ્રભુ શું લગાડે રંગજી. ૧૨૫
- કહેવો સુણવો સમજવો, સજ્જનનો સંકેતજી,
પય જમાવવા જામજી નાખે, ક્ષીર જમાવે હેતજી. ૧૨૬
- ઉત્તમોત્તમ મુસંગ કિયો છે, તેનું કદે નિદાનજી;
જલલેદ ને પંચપદાનિ, સમઝે ભાસે મહાનજી. ૧૨૭
- કહેણી રહેણી કરણી સરણી, સાધુ કહાવે તેહજી;
જોડ્યાવત્ ચાલે નહિ તે જન, દંણી નિરસદેહજી. ૧૨૮

૧૨૮ કુશલ મદ્ધાતાર્કિકાં શ્રુતિર્હિના મુરાલિન. ॥

તેવ્યજ્ઞાનતયા નૂને પુનરાચાન્તિ ચાન્તિ ચ ॥

કેવળ કોરી કથની કરતા, વર્તન તેમ ન હોયછ;	
એવા સંગે રંગ ન લાગે, સુસંગક્ષણ નાં જોયછ	૧૨૯
શ્રીછ મહુ આચાર્યરૂપનું, ધરે નિન્યપ્રતિ ધ્યાનછ;	
આશાક્ષર પંચાક્ષર મત્રે, ગળે અનુમંધાનછ	૧૩૦
શુક આજ્ઞાવત્તુ એવા કરવી, ચરણામૃત કરે પાનછ;	
સુધ્યા નમ નિન્યાસિકથી, લગ્ને એક લગવાનછ	૧૩૧
પ્રત્યોપાસના નિત્ય કહી છે, નૈમિત્તિક જે તે પ્રસંગછ,	
શ્રેષ્ઠાધિકારી કદિ ન રાખે, કામ્યતણા વ્યાસંગછ.	૧૩૨
સર્વોપનિષદસારરૂપ છે, ગીતામાં સિદ્ધાંતછ;	
નિગમ કલ્પતરુના ફલરૂપે, ભાગવત છે અબ્રાંતછ	૧૩૩
શ્રીહરિ શુક હરિલક્ષ્મણનોની, કૃપા જેહ પર હોયછ,	
તે ગદ્યધર્મતાણું કૃપા પામે, અવર લહે નહિ કોઈછ	૧૩૪
ત્રિશુણ પર હરિ અક્ષર રાજે, ધર્મી પરમ સ્વરૂપછ,	
ત્રિશુણ કાલ અબ્દ અક્ષરપર, પરમાત્મ અનૂપછ	૧૩૫
નિશ્ચે તે એક પૂર્ણાત્મ છે, અન્ય છે ગણિતાત્મછ,	
પ્રાકૃતજન મુર માહે સધળે રહે છે અદ્વાનત્મછ	૧૩૬
રસપરિપૂર્ણ રસાન્મક શ્રીછ, ક્ષણ ક્ષણ અધિકાધિકછ,	
અત્તકાળથી નિત્ય મુક્તજન, કરે પાન રસિકછ	૧૩૭

૧૨૬ પ્રાકૃતા સમ્પન્ન દેવા મણિતાનદનં વૃહત્ ॥

પૂર્ણાનંદો હરિસ્તસ્માત્ કૃષ્ણ એ ગતિર્મમ ॥ ૮ ॥ મૃધુશાશ્રય.

૧૨૭ રસો વૈ ય રસઃસોવાયં સન્ધ્યાનન્દીમવતિ ॥ ધતિ શ્રુતે.

- પરમ પ્રેમરૂપા ફલલક્ષિ, એણે સરે સૌ તૃપ્તુલ;
 પ્રેમલક્ષણા વશ પુરુષોત્તમ, સ્વયં બ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણુલ. ૧૩૮
- અનન્ય દહાથય લક્ષિતયુતને, સર્વે પદ છે મુલલલ;
 અન્ય સાધને એ પુરુષોત્તમ, પ્રાપ્ત થવા ગહુ દુર્લલલ. ૧૩૯
- શ્રીકૃષ્ણુજ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ, અક્ષર જેનું ધામલ;
 અક્ષરલગી ગણિતાનંદ ભણે, પૂર્ણાનંદ હરિ ઘનશ્યામલ. ૧૪૦
- જન્મ જીવ અક્ષર આદિમાં, થાયે આવિર્ભાવલ;
 નિમિત્ત ઉપાદાન કારણમય, પરબ્રહ્મ દર્શાવલ. ૧૪૧
- સૌની સમ શ્રીકૃષ્ણ સદા, પાણુ કૃષ્ણની સમ નહિ હોયલ,
 તરંગ સમુદ્રતણા કહાવે, પણ સમુદ્રસમ નહિ હોયલ. ૧૪૨
- જળ થકી પરપોટા થાયે, માટે જળાનું રૂપલ;
 તદ્દપિ જળ સમ નહિ પરપોટા, એમ બ્રહ્મ અનૂપલ. ૧૪૩
- કાયા થકીજ છાયા થાયે, કાયાનું રૂપ છે છાયાલ;
 છાયા સ્વતંત્ર કરવા નહિ સમર્થ, શ્રેષ્ઠ ગણાયે કાયાલ. ૧૪૪
- સાગરની છોળો કહેવાયે, છોળો નહિ સમ સાગરલ,
 વિવિધ રત્ન સમુદ્ર પ્રગટ્યાં, પણ તે નહિ રત્નાકરલ. ૧૪૫
- અણિદ્ર જન્મમાંહે હરિ બ્યાખ્યા, હરિમય તે કહેવાયલ;
 સોમાં છતાં પરરૂપે રહ્યા તે, ત્રિશુલાવીત કહેવાયલ. ૧૪૬
- અશિતણા હજારો તણુખા, અશિરૂપ સો કહેવાયલ;
 જનલિત અશિસમ સત્તા, તણુખામાં નાં આવેલ. ૧૪૭

- ધ્યાપક પ્રદક્ષતણા સંયોગે, હરિનું રૂપ લેખાયછું;
સૌ કર્તા અકર્તાવત્ રહે, અનુભવીને દેખાયછું. ૧૪૮
- એકજ પ્રદક્ષ નામરૂપથી, વિવિધપણે કહેવાયછું;
તદ્વધિ તારતમ્ય રીતથી, સર્વેશ્વરનાં લેખાયછું. ૧૪૯
- પ્રદક્ષનો અંશ જીવ આજી છે, અંશી રૂપ પરમાત્માજી;
હાસ હયો કહે એજ પ્રદક્ષ તે, સૌમાં રહ્યા થઈ આત્માજી. ૧૫૦

- ૧૪૧-૧૫૦ “ અંશો નાનાઽવપદેશાત્ ” વ્યાસમૂત્ર.
“ એવોઽનુભાસા ચેતસા વેદિતમ્વઃ ” ધૃતિકૃતે.
યથા સુલીપાત્પાવકદ્વિસ્ફુલિટગાઃ સહસ્રશઃ—
પ્રમવન્તિ એવં સૌમ્ય માવાઃ ॥ ધૃતિકૃતેઃ
દ્વિતીય મુંડકોપનિષદિ પ્રથમખંડે.
યસ્યાયુતાયુતાંશાંશે વિમ્બશકિરિયં સ્થિતા ॥
“ મમૈવાંશો જીવલોકે જીવમૂતઃ સનાતનઃ ” ॥ ગીતાજી.
“ એકાંશેન જગત્સર્વમ્ ”

તેવપ્રબંધ.

• રાગ ધવળ ધન્યાશ્રી:

- દેવકીપુત્રના યશ છે બહેમાં, તેજ શાસ્ત્ર છે વરિષ્ઠ; "
 દેવાધિદેવ પરબ્રહ્મ પરાતપર, પરમાનંદ સુજ ઇષ્ઠ. " ૧
- સત્ ચિત્ આનંદ એજ કૃષ્ણ છે, મંત્રરાજ કહે શિષ્ઠ;
 અગણિત આનંદદાયક નટવર, લાગે સુને અતિભિષ્ઠ. ૨
- સ્વયં બ્રહ્મ પરમાનંદ રમ્યમય, અપાર મહિમાવંત્;
 પરમ પુરુષને શરણે રહેતા, ઇશ કોટિ દેવ ને સંત્. ૩

૧ "શાસ્ત્રાદેવ પ્રમાણાત્ ગતો જન્માદિકારણં બ્રહ્મ અધિગમ્યતે "

શ્રીમદ્આદિશકરાચાર્યવચનમ્.

મા તુ ધેદ ન વચન ॥ ઇનિવચનાત્.

ભાષણાત્પરત્; પર. ॥ ઇતિશ્રુતે—મુડકોપનિર્દિ.

૫૪૦ શાસ્ત્ર દેવકીપુત્રગીતમેકો દેવો દેવકીપુત્ર એ ॥

મન્થોડ્ધ્યેન્દ્રસ્તસ્ય નામામિ યાનિ કર્માણ્યેકં તસ્ય દેવસ્ય સેવા ॥

શ્રીજગદીશ્વરવચનમ્.

- ૧ સુમુદુર્ગે શરણમહં પ્રપદ્યે ॥ નાન્યં વન્ધ્યા વિષયે અવનાય ॥ ઇતિશ્રુતે.
 તેદ નાકં મહિમાનઃ સચન્તે ચત્ર પૂર્વે સામ્યાઃ સંતિ દેવા ॥ ઇતિશ્રુતે.
 યત્ર શ્રપય. પ્રવર્મે જાયે પુરાણાઃ પરણનાકં નિર્દિતં ગુહ્યાયામ્ ॥ ઇતિશ્રુતે.
 અથ યદ્વત. પરી દિવાગ્ધોતિર્દિવ્યતે ॥ ઇતિશ્રુતે.
 શોષનઃ પારમાત્મોતિ સદ્વિષ્ણોઃ પરમં પદમ્ ॥ ઇતિશ્રુતે.

તે પુરુષોત્તમ અર્થે કર્મો કર્વા, ધરી તે જ્ઞાનજી,
 જપ મન ઉપાસન સેવન લક્ષિતયે, પગ્મ પુરુષનુ ગાનજી ૪
 એ વિજ્ઞાન વિણ મુક્તિ ન હોયે, મૂલાચાર્ય ગુરુ એહજી,
 મર્વરૂપ તે પ્રહરૂપ થાય છે, આ ગાગીલાવે લહો તેહજી ૫
 કાર્યકારણમા ગહે તે તદ્વપિ, અતીત પગ તે રૂપજી,
 મર્વ નિશ્ચે તે રૂપ કહાવે, માટે મૌ તદ્વૂપજી ૬
 મન્ય નિત્ય મન્યનન્યગ ન્યાપડ, આદિ પુરુષ છે જેહજી,
 તેજ કનકાભૂપણ ન્યાયે, આદિ મધ્ય ને અતે તેહજી ૭
 ભૂમહાના પાત્ર મર્વ તે, ત્રિહાસ એજી રૂપજી,
 મૃત્તિકારૂપે નાશ કહા નહિ, એ રીતે પ્રહમ્વરૂપજી ૮

૪ તમાદેશમપ્રાક્ષ્યો યેનામૃતં ધત્ત મવત્યમત મત્તમવિજ્ઞાત વિજ્ઞાતમિતિ ?
 કવં હુ મનવ સ આદેશો મત્તીતિ ? ચયા સૌમ્યકેન મૃત્તિષ્ઠેન
 સર્વે વિજ્ઞાત સ્વાદ્વાચારમ્ભગ વિકારો નામથેવ મૃત્તિકેત્યય સત્યમ્ ॥
 ઇનિશ્રતે

૫ “ વિજ્ઞાનમાનન્દ મદ્ધ ” જ્ઞાનગુણરૂપનિર્ણય
 અધ્યાય ૩, પ્રાક્ષણ ૮ મન ૨૮
 “ સમાન એવ નામેદાત્ત ” વેદાત્મનકાર વ્યાસનયનમ્
 “ જ્ઞાનં તેડ્ધ સવિજ્ઞાનમિદ વક્ષામ્યશેષત ॥
 ચજ્ઞાત્વા નહ મૂયોડન્યજ્ઞાતવ્યમવશિષ્યત ॥ ૨ ॥

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા, અધ્યાય ૭ શ્લોક ૨

૬ સર્વે સત્ત્વિદ મદ્ધ, નેહ નાનાસ્તિ વિજ્ઞાન ॥ ઇત્યાન્નિશ્રુતિ
 વાણુદેવ સર્વમિતિ ॥ મહાત્મા સુદુર્લભ ॥ ગીતાજી
 ૭ “ સત્ય જ્ઞાનમન ત મદ્ધ ” ઇતિશ્રતે-તેતિગિરોપનિર્ણય

- સર્વાનંદ ને સર્વ તત્ત્વનું, તત્ત્વ છે પરમાનંદજી;
અજર અમર સત્યામૃત તો, તેહજ પૂર્ણાનંદજી. ૯
- એ પ્રગટ પુરુષોત્તમ કેરૂં, નિત્યોપાસન કરવુંજી;
પાદ સેવન અર્ચન પૂજન, વંદનાદિ ઉર ધરવુંજી. ૧૦
- પરબ્રહ્મ અંગી છે સૌના, તે સેવન મુખ્ય જાણોજી;
અંગરૂપ સૌ બ્યૂઝાદિ છે, અંગી પ્રાધાન્ય પ્રમાણોજી. ૧૧
- અનન્યજન એ ભાવે ભજશે, અવર કદિ નહિ ધજશેજી;
અંશકલા વિભૂત્યાદિ તેની, અંગીમાં જ, સમજશેજી. ૧૨

૧.-૧૦-૧૧ માગ્યવન્ત. પ્રવણ્તે કૃણ્ણસ્ય જરણામ્બુજમ્ ॥ ધનિવચનાત.

× સ બ્રાહ્માનમુપાસીત મનોર્થાં પ્રાણશરીરં માર્હવં સત્યમંકલ્પ-
માવાણામાનમ્ ॥ ધનિશ્રુતે.

× મનોમયોડયં પુરયો માઃ સત્યસ્તસ્મિન્નન્તર્હૃદયં યથા મૌહિર્વાં યથો
વા સ એવ સર્વસ્ય જ્ઞાતા સર્વસ્યાધિપતિઃ ॥ ધનિશ્રુતે.

× (ઉભયશ્રુતિ એકવાક્યતા).

તત્ત્વં ચસ્ય પ્રિયા મૂર્તિઃ ॥ શ્રીમદ્ભાગવત.

અંક ૧૩, અધ્યાય ૮૯.

૧૨ “યદેકમવ્યક્તમનન્તમાશમ્” તૈત્તિરીય ઉપનિષદ્; શ્રુતિ.

મનુષ્યાણાં સહસ્રેષુ કથિણતતિ સિદ્ધયે ॥

યતતામપિ સિદ્ધાન્તો કથિન્નાં વેતિ તત્ત્વતઃ ॥

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા; અધ્યાય ૭, શ્લોક.

દીપક વહ્નિ ઉભય અનલ પશુ, તાગ્તમ્ય તો હોયછ, ૧૩
 પતંગ ચડોગ્ઠ ઉભય ઉપાસક, યજ્ઞન ક્ષણમા ભોયછ,
 પતંગ સગળા દીપક પ્રેમી, અનલ બ્યોતિ ન વેહેગે જાણેછ,
 પશુ ગસિક ટેકી ચડોર, તે તો અગાગેજ તૃપ્તિ પ્રમાણેછ ૧૪
 મન્યની જેવી જળ પગ પ્રીતિ, તેવો પરમ અનુભવછ,
 હરિ હિત કરતા કહિ દોષ પડે, પણ મેવકને ન લાગે ડાઘછ ૧૫
 મમત્ર પ્રજ્ઞરૂપ શ્રુતિ લાગે, તે ન્યાયે તદ્દરૂપછ,
 પણ ગણિતાનદનો મર્મ, તૈત્તિરીયે લાગ્યો પગમ અનૂપછ ૧૬
 પરમાનંદ સર્વના સ્વામી, નિત્ય મેવક નાતુ હોયછ,
 અન્ય કથન માત્ર છે સ્વામી, પુરુષોત્તમ આધીન ન ડોયછ ૧૭
 પતિના પતિ પગતપર દેવ, તે સર્વેશ્વર પગમાનંદછ,
 તે વિષુ સર્વે પગતત્ર સદા છે, ન તેમા ગણિત આનંદછ ૧૮

૧૩-૧૪-૧૫ વિશુદ્ધસત્ત્વ તપ ધામ શાન્તમ્ ॥ ભાગવત, સ્કંધ ૧, અધ્યાય ૨૭

“ સા પરાનુરુદ્ધિતીશ્વરે ” શાકિય્ય સૂત્રે, સૂત્ર ૩

મકિરસ્ય મલન સદિહામુત્રોપાધિનૈશશયનામુષ્મિન્
 મન વલ્પન તદેવ નૈષ્ઠર્મ્યમ્ ॥ ગોપાલતાપિની ઉપનિષદ,

“ શુદ્ધા પ્રેમ્ણાતિદુર્ઝમા ” પુષ્ટિપ્રનાહમર્યાદાપ્રત્યે

“ સ એવ ધર્મિમા, ઇતદાત્મ્યમિદ સર્વ, તત્ત્વત્વ, સ આત્મા,
 તત્ત્વમધિ ” ઇતિશ્રુતિ

“ શતપાવતામુક્તિ, ઉત્તરા સર્વે ગુણા શતગુણા મોદતા ”

૧૮ ‘ પતિ પતીના ’ ઇતિ શ્રુતે

પરબ્રહ્મના આરાધારી, દેવાદિ જગ અવતારજી;
 સૌ પર સત્તા નિન્ય છે ત્હેની, તેજ સૌના સરદારજી. ૧૯
 મમતા દયા કૃપા ક્ષમા ઉદારતા, ઇત્યાદિ સફળલુપ્તજી;
 પ્રાણાધિક પ્રિય તે સ્વામી લહી, સેવતા સેવક મુક્તજી. ૨૦
 લ્યમ 'શ્રી' શ્રીપતિને આરાધે, સમાનશીલ ઐક્યતા ભાવેજી
 મુગલ દંપતિ એકપત્નીવ્રત, તે લ્યમ પ્રીત નભાવેજી. ૨૧
 મેવા ધર્મ ગદન છતાં. શ્રીપદ્મલ વિઠલે કરી દાખ્યેજી;
 તે આશ્રયથી ભાવના વધતાં, શ્રીહરિરાયે કહી ભાખ્યેજી. ૨૨
 દશદિગન્તવિજયી પુરુષોત્તમે, ભાખ્યો વિવિધ પ્રકારજી;
 તે મેવાની રીત સમજવા, કિંચિત કહું છું સારજી. ૨૩
 'નેહનો મેહેને સ્વભાવ છે, જેહેને જે વસ્તુ રહેજી;
 તેજ વસ્તુને તે સધળે દેખે, રંચ આવરણે મનમાં ખૂંચેજી. ૨૪
 હિત વાતસદ્યથી સ્વામી મેવે, અખંડ હિત મતિ રાખેજી;
 અનન્ય નિષ્ઠા સત્ય શીલ શુદ્ધા સત્ય પ્રિય હિત વચ્ચ ભાખેજી. ૨૫
 તન મન ધનથી સ્વામી પૂજે, હિતકારી વિચારે રહે રમતાજી,
 આત્મવત્ પ્રીતિયે દુઃખોટાળી, સ્વામિમુખમાં રાખે મમતાજી. ૨૬

૨૨ " સ્નેહપૂર્વમનુગ્યાનં મર્કિરિત્યુચ્યતે શુધે ".

૨૨-૨૬ સેવ્યસન્તોષજનિયા સ્વસ્મિન્મગવદાસવાનુસંધાનપૂર્વકં
 સેવાયાં સ્વતન્ત્રપુરુષાર્થત્વાનુસંધાનં દાસપર્મત્વાનુસંધાનપૂર્વકં વ્યાપાર-
 વ્યાપારરૂપા ક્રિયા સેવા ॥ ઇતિ નનુન્નસેવનવ્યક્ષણમ્.

સેવ્યસન્તોષજનિયા સ્વસ્મિન્મગવદાસવાનુસંધાનપૂર્વકં સેવાયાં સ્વતન્ત્ર-
 પુરુષાર્થત્વાનુગ્યાનં દાસપર્મવાનુસંધાનપૂર્વકં વ્યાપારિવ્યાપારસહિતવિત્તજન્યા
 સેવા વિત્તજા સેવા ॥

સદ્ગુરુ પામે અધ્યયન કરીને, ધર્મને માર્ગે ચાલેલું; ૧
તે જ્ઞાનીજન ગુરુ સેવેને, બ્રહ્મલોક પદ મ્હાલેલું. ૨૭

અદોષ્યોપનિષદે-અધ્યાય ૮, ખંડ ૧૫, મંત્ર ૧.

પ્રમાણપત્રે શુદ્ધ વર્તને, સ્વામી પ્રસન્ન સદા થાયલું, ૧
નિષ્કામે સેવનમાં મતિ, ક્ષેત્ર કાંઈયે નાં રહાયલું. ૨૮
વિશ્વ સમગ્ર જે કાંઈ છે તે, ઈશ્વરાધિષ્ઠિત જાણીલું;
અધિષ્ઠિતને અર્થે જોડવું, બ્રહ્માર્પિત મતિ આણીલું. ૨૯
આવશ્યક કરવું જાણી, નિરંતર કર્તવ્યપરાયણ રહેતાલું,
દુઃખાદિ વિપત્તિ પોતે સહે, પણ સ્વામીને કહિ નહિ કહેતાલું ૩૦
ઋતુ અનુસાર શ્રીચંદ્ર ચુગલ રહે, તેહ વિધિ મન આણીલું;
સ્નેહસહિત તન મન ધન ગગથે, રીઝે પુરુષ પુરાણીલું. ૩૧
જેવું દેહને તેવું દેવને, સંપત્તિ શક્તિ અનુસારલું,
યથા કાળે જે મળતું-શુદ્ધ, તે કરે સ્વામીના ઉપચારલું ૩૨

“ યથા દેહે તથા દેવે ”

‘ મર્તા સમ્પ્રિયમાણે વિમર્તિ ’. તત્તિરીય ઉપનિષદુક્ત તનુમ
નિત્યન મિથ્ય મેવા લક્ષણમ્

લૌકિકાનુસંધાનરહિતમગવદેવતાનનિત્તા મામસી સેવા ॥

ચેતસ્તાપ્રવણ સેવા તસ્મિન્નયે તનુવિત્તા ॥

સત્તઃ સગારદુસસ્ય નિશ્ચિત્તિર્મદ્મવોષ્ણમ્ ॥૨॥

કૃત્તસેવા સદા કાર્યા મામસી સા પરા મતા ॥૧॥

સિદ્ધાન્ત
મુક્તાવલી.

૩૦ કર્મણ્યેવાધિચારસ્તે મા પન્થેષુ કદાચન ॥ ગીતાજી

દુન્નેષ્યનુદ્ધિસમનાઃ મુલ્હેષુ વિગતસ્પદ ॥

ગીતાજી અધ્યાય ૨, શ્લોક ૫૬.

હરિ હરિસંબંધી સેવા અર્થે, ગૃહસ્થાશ્રમને રાખેછ; 33
 ત્રિ આશ્રમનું પોષણ કરવા, મનુસ્મૃત્યાદિ લાખેછ.
 પૃથ્વી માતાને આધારે, સર્વ જંતુ જીવનછ;
 તેજ પ્રમાણે ગૃહસ્થાશ્રમીએ, કરવું પોષણ સેવનછ. 34
 ગૃહસ્થાશ્રમને સરિતા સાગરરૂપ, મનુ કહે છેછ;
 કારણ હંતરાશ્રમી પોષાયે, શાણા મર્મ આ લહે છેછ. 35
 પવન વિના કદિ પ્રાણ રહે નહિ, ત્યમ ગૃહસ્થાશ્રમ જાણેછ;
 અભ્યાગત આતિથ્ય પૂજાયે, તો ગૃહી ધન્ય પ્રમાણેછ. 36
 ભાગવત સાત્વત ધર્મ પ્રવૃત્તિ, નિવૃત્તિ નિર્ગુણ થાયછ;
 નિષ્કામ પ્રવૃત્તિ શ્રીહરિ અર્થની, સૌને છે મુખદાયછ. 37
 ગૃહસ્થાશ્રમે રહી મોક્ષ થાય છે, વેદ કર્તુ વિધાનછ;
 વેદસૂત્રમાં જૈમિનિ કહે છે, જે વ્યાસશિષ્ય મહાનછ. 38

૨૧-૨૭ યથામાતરમાગ્રિત્ય સર્વે જીવન્તિ જૈતયઃ ॥

एवं गार्हस्थ्यमाग्नित्य वर्तत इतराधर्माः ॥

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૭૭ તથા મહાભારતે શાંતિપર્વે અ. ૨૬૮, શ્લોક ૬.

सुखं जीवन्ति मुनयो भैक्ष्यवृत्तिं समाश्रिताः ॥

મહાભારતે શાંતિપર્વે અધ્યાય ૧૭૮, શ્લોક ૧૧.

प्रशुतिलक्षणश्चैव धर्मो नारायणात्मकः ॥

મહાભારતે શાંતિપર્વે અધ્યાય ૨૭, શ્લોક ૮૧.

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૬, શ્લોક ૬૦, મહાભારતે શાંતિપર્વે

અધ્યાય ૨૯૫, ૩૪૮, ૪૮, શ્લોક ૩૯, ૭૪, ૨૧.

૩૮ વેદાંતસૂત્રે અધ્યાય ૩, પાદ ૪. સૂત્ર ૧૭-૨૦

જ્ઞાને ઉપાસના પ્રહ્મની કરવી, જ્ઞાન વગર નહિ મુક્તિલ,	
એક પ્રહ્મની પ્રાપ્તિ માટે, શાસ્ત્રે વિવિધ કહી મુક્તિલ	૩૯
જ્ઞાનયુક્ત હરિ અર્થે કર્મો; લક્ષિતયુક્ત ઠગનારલ;	
દેવયાનગતિ પ્રાપ્ત થાય છે, નિઃક્રત્ત મર્મ આ સારલ.	૪૦
જ્ઞાને નિષ્ઠ સત્યવાદી ગૃહસ્થ પણ, મુક્તિપદને પામેલ;	
પુનરાવૃત્તિ સંસૃતિ છૂટે, અન્યે તે ન વિરામેલ	૪૧
ખૌધાયન ને આપસ્તંબ કહે, ગૃહસ્થધર્મ છે સારલ;	
એણે અમૃતત્વ મળે છે, ધર્મસૂત્ર નિર્ધારલ	૪૨

૩૯ મુણ્ડકોપનિષદે, મુણ્ડક ૧. ખંડ ૨, મન્ત્ર ૧૦

૪૦ નિઃક્રત્તઅન્યે, યાજ્ઞાચાર્યવચનમ્ નિઃક્રત્ત ૧૪-૬

૪૧ યાજ્ઞવલ્ક્ય અમૃતિ અધ્યાય ૩, શ્લોક ૨૭૪-૨૦૫
અમૃતત્વ પામતર ભેદ

૪૨ “ જાયમાનો વૈ બ્રાહ્મણશ્ચિમિર્જનવાન્ જાયતે ”

ખૌધાયન સુત્રે ૨-૬-૧૧-૩૩-૩૪ આપસ્તંબ સુત્રે ૨-૬-૨૪-૮.
તૈરીત્તિથ સહિતા મન્ત્રે સહિતા ૬, કાંડ ૩, પ્રપાઠક ૧૦, મન્ત્ર ૫.

‘ જાયમાનો વૈ બ્રાહ્મણશ્ચિમિર્જનવાન્ જાયતે બ્રહ્મચર્યેણર્થિભ્યો.
યજ્ઞેન દેવેભ્યઃ પ્રજયા પિતૃભ્ય એવ વા અનુજો ય પુત્રી યજ્ઞવા બ્રહ્મચારી
વાસીદિતિ ॥ ”

“ કુર્વન્નેવેદ કર્માણિ ” ધ્યોપનિષદ (૨)

“ જાતમ્ય કર્માણિ ગુણાન્વિતાણિ ” શ્વેનાશ્વેનરોપનિષદ ૬-૪.

યુતિઃ સ્મૃતિ. સદાચાર સ્વસ્થ ચ પ્રિયમાત્મન. ॥

સમ્યક્સંસ્કરજ્ઞઃ જ્ઞાનો ધર્મમૂર્ત્તમિદં સ્મૃતમ્ ॥ ‘ યાજ્ઞવલ્ક્ય ’

આ લોક કે પરલોકની તૃષ્ણા કદિ ન ઉઠે જહેનેજ;
 સ્વામિસંતોષમાં નિજ સંતોષે, વધુલ માને હરિ તહેનેજ. ૪૩
 પ્રવૃત્તિધર્મપરાયણ પ્રવર્તે, નરનારાયણ હરિ અવતારજ;
 નિષ્કામ કર્મ નારાયણીય ધર્મે, ભારતે કહ્યો મુસારજ. ૪૪

આચાર. પરમો ધર્મઃ સર્વેવામિતિ નિઘયઃ ॥

હીનાચારી પરીતાત્મા પ્રેત્ય ચેદ્ વિનશ્યતિ ॥ ‘વસિષ્ઠ’

આચારઃ પ્રથમો ધર્મ ધ્રુવ્યુક્તઃ સ્મર્ત એ ચ ॥

તસ્માદેતત્સમાયુકો ગૃહ્ણીયાદાત્મનો દ્વિજઃ ॥ ‘દક્ષ’

“ આચારઃ પ્રથમો ધર્મ મનુષ્યકૃતિ અધ્યાય ૧, શ્લોક ૧૦૮.

ધૃતિસ્મૃત્યુદિત સમ્યક્ નિયત્ત્વે સ્વેષુ કર્મસુ ॥

ધર્મમૂલં નિષેવેત સદાચારમનન્દિત ॥ ૧૫૫ ॥

આચારાક્ષમતે ક્ષાયુરાચારાદીપ્તિતા પ્રજાઃ ॥

આચારાદ્દનમક્ષ્યમાચારો હન્યલઃપ્રાણમ્ ॥ ૧૫૬ ॥

દુરાચારો હિ પુરુષો લોકે ભવતિ નિન્દિત ॥

દુ રામાગી ચ રાતતં વ્યાધિતોડ્ડત્પાયુરેવ ચ ॥ ૧૫૭ ॥

મનુષ્યકૃતિ અધ્યાય ૪, શ્લોક ૧૫૫-૧૫૬-૧૫૭.

૪૩ “ એક સાદૃશ્યં ચ યોગી ચ ચ. પશ્યતિ ચ પશ્યતિ ” ॥

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા અધ્યાય ૫, શ્લોક ૫

સામ્યયોગેન તુલ્યો હિ ધર્મ એકાન્તસેવિત. ॥

મદ્ગાલાગ્તે શાંતિપર્વે અધ્યાય ૩૪૮, શ્લોક ૭૪

૪૪ પ્રકૃતિલક્ષણ ધર્મ ઋષિનિરાયણોડ્ડચીત્ ॥

મદ્ગાભારતે શાંતિપર્વે અધ્યાય ૨૧૭, શ્લોક ૨

જો સ્વામી સીઝ્યા નહિ તો, પિડુ ગણે નિજ ચતુરાકથિ;
 દક્ષ કુશળતા સાવધ રહીને, કરતા એવા પ્રહારથ ૪૫
 આ પ્રવૃત્તિ માર્ગે, તેનું યોગ એવું પણ નામથ,
 હરિ એવા, નિર્ગુણ ગણાયે, પરમશ્રેયનું ધામથ. ૪૬
 કાણે કાણે નવલો અધિકાધિક આદર, એવકને! એવાકાજથ;
 સદાચાર સદ્ભાવ યુક્તથી, રાજે સિદ્ધ એવા સાજથ ૪૭
 કોણ ઉપાયે પ્રભુ રાજી રહે, જો વિચાર નિત્યે આવેથ,
 અખડ હિત તત્પર એવક, તે પ્રભુને સદા મન લાવેથ ૪૮
 સ્નેહનું રૂપ તો સ્નેહીજ બાણે, ઉપજે તે પાંચ પ્રકારેથ;
 દર્શન મિલાપ હિત ધૈર્ય જતનથી, બહાલે હૃદયે વધારેથ ૪૯
 પરમ એકાંતિક હરિભક્તને, હરિભક્ત સેવા સારથ;
 એવા ધર્મ ગહન ઘણો છે, તદપિ મુખ્ય સ્નેહ વિચારથ ૫૦
 વૈષ્ણવ ધર્મને પૂર્ણ આચરે, સર્વાત્મ મદા સમભાવથ,
 અહિંસક સર્વ ભૂત હિત તત્પર, દુર્લભ તેના દર્શાવથ ૫૧
 કામ્ય કર્મની સ્વાર્થ બુદ્ધિ, તેની નિર્ભૂળ હોયથ;
 એવા પરમ પુરુષ કપલું વિરલા, કોટિમા કદિ કોયથ ૫૨

૪૬ “ પ્રશ્નિલક્ષ્ણો યોગ જ્ઞાનં સંન્યાસલક્ષણમ્ ॥ ”

મદાલાગતે આશ્વમેધિકપર્વે અનુગ્રીતાયા અધ્યાય ૪૩, શ્લોક ૩૫

૪૭ તેવવાનાં ચયા લોકે વ્યવહાર પ્રસિધ્ધતિ ॥ ૭ ॥

તથા વાર્ય સમર્થેવ સર્વેષાં મદ્ગતા તત્ ॥ ‘ ત્રિહા: ૧૨૬૨૫ ’

૪૮ ભાષાર પરમો ધર્મ ક્રુષ્યુક્ત સ્માર્ત એવ ન ॥

તસ્માદહિન્મદા યુક્તો નિય સ્વાદાત્મવાન્દિજ ॥ ૧૦૮ ॥

ચતુરભૂતિ અધ્યાય ૧, શ્લોક ૧૦૮

હરિ એકાંતિક ધર્મના જ્ઞાતા, તેણે જે વિશ્વ ભરાયછું;
 તો પુનઃ સત્યયુગ પ્રવર્તે, મહાભારતમાં ગાયછું. ૫૩
 આદિ કાળે ઋતયુગમાં, હલી એવી સર્વે સૃષ્ટિછું;
 શુદ્ધ બુદ્ધ નિત્યજુક્ત સમ, જ્યારે પ્રગટ્યા પરમેષ્ઠીછું. ૫૪
 સાચા મનેહે સેવન ધાતાં, સ્વતંત્ર પ્રભુવશ થાયછું;
 શ્રીગોપી પ્રતિ શ્રી ભાગવતમાં, શ્રી મુખે હરિ ગાયછું. ૫૫
 ભાગવત ધર્મ પ્રભુને પ્યારો, વળી સૌને તે અધિકારછું;
 સ્ત્રી શૂદ્રાદિ સર્વે જનોને, મુક્તિય છે નિર્ધારછું. ૫૬
 તુલાધાર વૃષ્ટિક તણી ને વ્યાધ પારધિ શૂદ્રછું;
 મહાભારતમાં આખ્યાયિકા છે, કદિ ન ગણુગ્રો કુદ્રછું. ૫૭
 મહર્ષિ ભાગવત પ્રાણલુ પૂર્વે, વૈષ્ણવ ધર્માચરણીછું;
 વસિષ્ઠ ગર્ગ પરાશર હારિત, ભાગવત ધર્મ અનુસરણીછું. ૫૮
 પ્રભુને ત્રિયનું જ્ઞાન ધરાવી, શીઘ્ર કરે તત્કાલછું;
 દાસ દયો કહે છેલી સેવા, કરાજે કૃષ્ણ કૃપાળછું. ૫૯

- ૫૧ एकान्तिनो हि पुनश्च दुर्जना बहुशुभम् ॥
 यद्येवान्तिमिरादीर्णं जगत्साराखनंदन ॥ ૬૨ ॥
 अर्हिसवैरात्मविद्धिः सर्वमूतहिते रतैः ॥
 भवेत्कृतयुगप्राप्तिः कशी.कर्मविवर्जिनैः ॥ ૬૩ ॥
 મહાભારતે શાંતિપર્વે અધ્યાય ૩૪૮, શ્લોક ૬૨-૬૩
 ૫૪ મહાભારતે શાંતિપર્વે અધ્યાય ૫૨, શ્લોક ૧૪
 ૫૬ ભગવદ્ગીતા અધ્યાય ૯, શ્લોક ૩૨
 ૫૭ મહાભારતે શાંતિપર્વે અધ્યાય ૨૬૧, વનપર્વે અ. ૨૧૫

સવત શશી ગણુ યુગ ગ્મ, શુભ શ્રાવણ માસછ,

૧ ૮ ૪ ૬

કૃષ્ણાષ્ટમી તિથ શુભ વાસરે, ઝરિયુ પદ પ્રકાશછ

૬૦

શ્રેષ્ઠ સમયે પૂરણ થયુ છે, પૂરણ તત્ત્વપ્રબંધછ,

શુભદ્રાહી જન આચરશે તા, શુભે ભવના ણધછ

૬૧

અસાર અટપ સૌ ત્યાગીને, કેવળ કથીયુ સારછ,

સક્ષેપે આ જ્ઞાના ઠીધી, યથામતિ અનુમારછ

૬૨

પગમ ભગવદીય ગ્મસિદ્ધ મ્હસિદ્ધાન્ત ગ્મસિક્ષિતમણિ
શ્રી શ્રીવાગમભાષના જન્મ સવત ૧૮૩૩ ના ભાદ્રવ સુદી એમદશી
ઉપગત વામન દાદશીને નિસે થયો હતો આ પદની ગ્યના એમણે
૧૮૪૬ મા કરી એણે ફક્ત તે વગસતી ઉમરે આવી નાની
ઉજ્જતી વયમા એગોશ્રીએ ખુબુ બધુ જ્ઞાન સપાદન કર્યું છે તે
મ્હજે માલમ પડે છે દીનતા તા એમના જન્મ સાથેજ જડાઈ ગઈ
ક એમના જેને વિકૃત મ્હેનાગઓએ તે પ્રમાણે માનનાગઓએ
આ પદ પછી એમના આ ભણના જ્ઞાનની સમીક્ષા રી ધડા લેવો
ધો એગોશ્રી જ્ઞાની ભક્ત હતા પ્રભુના અનોકિય વિગડે પીગતા
આર્ત ભક્ત હતા પ્રભુની નહિ જે એમ કહે છે તે માને જે કે
એમને પગણે ભાત થયુ પડયુ હતુ તેમણે આ પદ ખાસ વાચી
મનન કરયુ શ્રી શ્રીવાગમભાષનું જ્ઞાન અગ્રાધ હતુ એમનું પાડિત્ય
અખૂબ હતુ તેની ભક્તિ વિગદિણી ગોપિકાની હતી

પગમ ભગવદીય મ્હવિગ શ્રીશ્રીવાગમભાષના પદ મિધ્ય પ્રપોન,

એશી જીવજીલાલ ધ્વાનલાલ, એડમોફ્ટ ડભોઈ.

- સારથાહી જનને લાસે, જેહ કોયેક દોપણ;
હંસન્યાયે પાન કરીને, પામશે સંતોષણ. ૬૩
- ઉછરતી વય ઉત્કંઠિત કૃતિ તેમાં જે લાસે ખોડણ;
હરિજશરસ ગાવા કેરો, જાણુજો મુજને છે કોડણ. ૬૪
- શ્રી દેવકીનંદન સફળુરુ મ્હારા, દાની 'ખી' અનંતણ,
ગુરુ શિષ્ય બાળથી રચના થઈ છે, દાતારી ભગવંતણ. ૬૫
- શ્રી રેવોરી સંગમ વ્યંડીપુરીમાં, શ્રીવંત ભટ દ્યારામણ;
રાજકોર મહાલક્ષ્મી મુત, પિતાશ્રી પ્રભુરામણ. ૬૬

પરમ ભગવદ્દીય કવિવર શ્રીદયારામ કૃત

ચિંતાચૂષિકા.

રાગ ખીસાવલ તથા આસાવરી:

ચિંતા ન કર કોઈ વાતની રે, લેની સંબંધ વચારી;
શ્રીવલ્લભકુલે સોંપ્યો છે, કર થહી શ્રીગિરિધારી—ચિંતા ૧

ચિંતા કાપિ ન કાર્યા નિવેદિતામભિઃ કદાપીતિ ॥

ભગવાનપિ પુષ્ટિસ્થો ન કરિષ્યતિ લૌકિકં ચ મતિમ્ ॥૧॥

‘નવરત્ન’

શ્રીવલ્લભનું શબ્દ છે, એ બાળ સમજ ન જાણું,
કર, અહેશે કૃતિ નહિ જૂએ, શ્રીજી ભેશે રે જાણું—ચિંતા ૨

ખાનાનું બાળ અંતર શુદ્ધ થી મોટું, વ્યાસની વાણી;
ગદ્ગદાણુ વહ્યો જડભરતભે, ભેઈ જનોઈ ભેડ્યા પાણી—ચિંતા ૩

ગો સૂત બે બાળક સાંઢ, ભે એક થેલો એક ડાહ્યો,
ડાહ્યો દુઃખી ખાંના વિના^૨, ખાને થેલો પૂલયો—ચિંતા ૪

શુચિતા^૩ સાધન બલ જીવનું, હરિ બાળનું ભર્યું જાણું,
હરિ જીવમાં ફેર દેટલો, વિચારે નથી છાણું—ચિંતા ૫

૧ પાણિ=હાથ. ૨ વિના=વગર. ૩ શુચિતા=પવિત્રતા.

૫ ચલિષ્ઠ અપિ મરોપાસ્ત્વત્પ્રાપ્તેતિદુર્વલા ।

તસ્યા ઈશ્વરધર્મત્વાદ્જ્ઞોપાણા ઝીવધર્મેતઃ ॥૨૧॥

“વિરમિ” શ્રીમત્પ્રભુચરણ

મહાપ્રભુ મુખ શરણમંત્રથી, સધગી ચિંતા વામી;
 ઉભય લોક નિશ્ચિંતતા, લખ્યું શ્રીગોસ્વામી— ચિંતા૦ ૬
 તદુપરાંત જો ઉદ્દેગ રહે, હરિકૃત લીલા માંની;
 ચિંતા તજવી ઉતાવળી, પ્રભુ જનમુખદાની— ચિંતા૦ ૭
 ખૂડતા જીવને દાહાડવા, તારો નિજ ગણે દોડે;
 કંઠે વગગી પડે ખૂડતો, તદપિ તે નવ છોડે— ચિંતા૦ ૮
 કરે જો કથ્યાણ કૃતિ જોઈને, તો પથપુષ્ટિ નાં કહાવે;
 પુષ્ટિ અનુગ્રહ નામ છે, જોતાં મારગ લક્ષ્યે— ચિંતા૦ ૯
 સાધન ફલ જોહું સિદ્ધિ જ્યાંહાં, કૃષ્ણસંજ્ઞાં કહાવે;
 તે પણ કૃષ્ણ ઇચ્છા વડે, પુષ્ટિ પથ શ્રુતિ ગાવે—ચિંતા૦ ૧૦
 વાદીને પ્રમાણ બતાવવા, સાધન કથન કર્યું છે;
 જોહું જો હોય તો, શીદને વિકૃત નામ ધર્યું છે?—ચિંતા૦ ૧૧
 તદપિ જોશે સાધન નિજ દાસનાં, સધળાં શ્રી શુરુ કરે છે;
 જો સર્વોત્તમમાં લખ્યું, શીદ તું શોચી મરે છે?—ચિંતા૦ ૧૨
 ગણ્યા ગાંઠ્યા રીતે ચાલશે, ધરશે ચિત્ત-શીજી ચરણે;
 ખીલત રહ્યા તે શું ખૂડશે?, લીધા શ્રી વલ્લભ ચરણે?—ચિંતા૦ ૧૩

યદુર્કં તાતચરણેઃ શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ॥

અતઃ એવાસ્તિ નૈકિત્યમૈદિકં પારલૌકિકં ॥ ૬ ॥

મગજાચરણે શ્રીગુસાંઈજી,

ચિત્તોદ્દેગં વિધાયાપિ હરિર્દેવત્કરિષ્યતિ ॥

તથૈવ તસ્ય લીલેતિ મત્વા ચિંતાં દુતં ત્યજેત્ ॥ ૮ ॥ નવગત્

અનુપ્રદઃ પુષ્ટિમાર્ગે નિયામક इति रिषति ॥ ૧૬ ॥

કેટલી ૭૫ ? કૃતિ કેટલી ? , પરાધીન મતિ થોડી,
 તેશુ મહાપ્રભુ નથી જાણતા ? , શગ્લે લેઈ દેશે છોડી ?—ચિતા૦ ૧૪
 ન ઘટે ગતિ તેહેની ગતિ કરે, નિજજલ તો પુષ્ટિ કઢાવે,
 દુષ્ટ શરણાગત નહિ તરે, કહિ સુમારગ લખાવે— ચિતા૦ ૧૫
 મહુ સામર્થ્ય સહિત છે, સહજે સૌ ફલદાતા,
 કેવલ શરણે જ તારશે, ભાગ્યુ મહાપ્રભુ દાતા— ચિતા૦ ૧૬
 શગ્લ લીધા હરિ તારશે, દુષ્ટ સાધન પાખી,
 સાધન સાધુ વિશ્વાસથી, વાણી ગોખ્યાની લાખી—ચિતા૦ ૧૭
 સ્વિમન્ન કુતા સદ્ગ થયો, જઘપિ મન સાસો,
 એ યુક્તિજાલે ઉપજશે, હગ્નિના દંડ લરોનો— ચિતા૦ ૧૮
 વિલીપણુ જગા ડાઙાગ્મા, પ્રભુવચ રહ્યો સદેહ,
 વસ્તુ માહાત્મ્ય તદપિ ના ચળ્યુ, મહાફલ પામ્યા એ જાને—ચિતા૦ ૧૯
 શ્રી મહાપ્રભુને છે તારવા, તે તો ક્યમો નહિ ખૂડે,
 નથી જે દિવાર્યા તે નહિ તરે, કોટિ કર્મ કૂડે— ચિતા૦ ૨૦
 ચાકાલી ગજપત્ની થઈ, બાકી શુ નહુ થવાનુ,
 અપમાન જો ન્દાપિ થશે, રાણીપદ ના જવાનુ— ચિતા૦ ૨૧

૧૬ સર્વસામર્થ્યસહિત સર્વત્રેવાચિતાર્થકૃત ॥

શરણસ્થસમુદ્ધાર કૃણ વિજ્ઞાપયામ્યહમ્ ॥ ૧૦ ॥ કૃણાધય

૧૭ મમ ચિત્તસ્ય વિશ્વાસ ધ્રીગોપીત્તનવાન્મે ॥

યદા તદા કૃતાર્યાડહ શોચનીયો ન વહિષ્ચિત્ ॥ ૪ ॥

મગનાચગ્લુ શ્રીગુઆઈ

૨૧ ચાકાલી ચેદાજપત્ની જાતા રાજા ચ માનિતા ॥

વદાન્નિવમાનડપિ મૂઝત વા સત્તિર્મલેત્ ॥ ૨ ॥ અન કગ્લુપ્રમોધ

અપરાધી ઈદ્ર સરીખડો, જગમાં ના મળે ભેડી;
 તદપિ કૃપા તેની તે, હરિ નાં નાખ્યા તરછોડી— ચિંતા૦ ૨૨
 આત્મસાત ઇશ્વર કરે, ત્હેને કલંક ન લાગે;
 જાણી દોષી કરે દાસને, સમાનું કામ જાગે— ચિંતા૦ ૨૩
 આત્મનિવેદન જેણે કર્યું રે, જ્ઞાને અથવા અજ્ઞાને;
 ત્હેને કશો પાપી વેદના. મિથ્યા શોચે તે જ્ઞાને— ચિંતા૦ ૨૪
 ભક્ત્યાદિ સાધન નથી કર્યું, પાપાસકિત છે પૂરી;
 “કૃષ્ણ તવાહમ્” સમૃત્ દેહે, નિર્ભયપદ મળે ભૂરી—ચિંતા૦ ૨૫
 નિઃસાધનને ઉદ્ધારવા, શ્રી વિકૃલજી પધાર્યા;
 સ્ત્રીશૂદ્રાદિ ઉદ્ધારીઆં, શરણે જાહુ જાગ તાર્યા— ચિંતા૦ ૨૬
 પુત્ર સુપ્તિની ઉપરે, વેદનું જાગ છે ન્હૈં;
 ઇશ્વર ઇચ્છાથી છે સૌ, ખીલું કાંઈ સંભવે ન્હું—ચિંતા૦ ૨૭
 તેજ પુત્ર જન નિઃસાધની, મારગ ભરતરિ જેહેને;
 સાધનવશ નથી પુત્ર ફક્ત, મલે છે આપે તેહેને—ચિંતા૦ ૨૮
 ઉભય વરણી શુભ કૃતિ કરે, જેહુ સ્થિમજેણુ ન્યાસી;
 પેહેલો માને કૃતિ મેં કરી, ખીલે જે હરિ રચિ પારી—ચિંતા૦ ૨૯
 માંની કૃતિ જેણે નિજ જલે, ભુટો અતિશેં તે કહાવે;
 થયી થયા વિના નાં રહે, સહજે યણુ જાણી આવે—ચિંતા૦ ૩૦

૨૪ ભજનાદિયવા જ્ઞાનાસ્તમાત્મવિવેકનમ્ ॥

મૈઃ કૃષ્ણસાત્વતપ્રાગૈત્તેપાં વા પરિવેદના ॥ ૪ ॥ ન૨૨૯

૨૭ રુદ્રામાત્રેણ મનસા પ્રગદં નૃજ્વાન્ હરિ ॥

વૃષ્ણ દેવમાર્ગ દિ પુષ્ટિ કારેન નિઘયઃ ॥ ૧ ॥ પુષ્ટિપ્રવાદમર્પાદા

‘વરણુ’ મર્યાદામા જોડનું, તહેને સાધન ભાવે,
 ફલ કશું જો ના કૃપા વિના, પુષ્ટ ‘વરણુ’ જઠાવે—ચિતાં ૩૧
 મહાપ્રભુ કેહ્યું માહારે વિષે, પ્રતીતિ કૃષ્ણ વ્યાપી,
 તે તો કૃતાર્થ થઈ ચૂક્યા, ગોચરુ ના કેદાપિ—ચિતાં ૩૨
 આન્માદિઙ વસ્તુ સૌ તે શ્રીકૃષ્ણને અરખી,
 અગ્રપાત્રી શ્રીમહાપ્રભુ, મિથ્યા શીદ મરે ડરખી—ચિતાં ૩૩
 રૂમણીપત્રસળ ધથી, પ્રાદણ પૂજ્યો લગવતે,
 તુ /ને સળ ધ શ્રીમહાપ્રભુ, શે ના જો તુ નિશ્ચિતે—ચિતાં ૩૪
 કુળેં મુત પાપી તારીઆ, નારદ વચ હરિ ગીઝી,
 શ્રીવક્ત્રલવચનથી જોતુને, જ્યમ નહિ તારે તે શ્રીશુ?—ચિતાં ૩૫
 વેદવિરુદ્ધ પાડવ સૌ લક્ત, કુતા સળ ધે,
 તુ પણ લક્ત મહાપ્રભુ બળે, સમજાય ના અંધે—ચિતાં ૩૬
 અથ પૃષ્ઠ પેડી તરે, એકોત્તર શત જહી છે,
 હરિલક્ત તો એકહોય છે, સર્વે લક્ત કયા લહી છે?—ચિતાં ૩૭
 પ્રાદણ કરે અહે પ્રાદણી થઈ, સ્ત્રી ગૂઢ સમાણી,
 પ્રદણસળ ધથી જ્યમ લક્ત ના તુ? છે વેદની વાણી—ચિતાં ૩૮
 નૃપ ૦૦ અહે ખાકુ નૃપ સમુ, તેણે વરી તે સણી,
 હરિ કરે અહે તુ પણ ત્યમ થયો, વાણી વેદે વખાણી—ચિતાં ૩૯

૩૨ મયિ ચેદન્તિ વિશ્વાસ ધીમોવીજનવગ્ને ॥

તદા કૃતાર્થા યૂય દિ શોચનીય ન કહિંચિત્ ॥ ૧ ॥

૩૮ કૃ=કૃપા અહે=અલનાથી સમાણી=સરખી વાણી=વચન

ચિંતા કાપિ ન કાર્યા, નિવેદિતાત્મસિઃ કદાપિ;

વચન એ શ્રીવલ્લભતત્ત્વું, ચિંતા કેઈ પેઠે વ્યાપી ?—ચિંતા૦ ૪૦
આદ્યથી તે અંત લગી, પ્રભુ ધારી મૂક્યું છે તાહારં;
તેજ રીતે સહજે પેણ થશે, નિશ્ચે નરતું કે સારં—ચિંતા૦ ૪૧
ભાવી મટે જો વિવેકધી, પંડિત સૌ હોય મુખીઆ;
હાથા ઘેલાનું પ્રમાણ કહ્યાં ?

ખંધે મુખી ખ ધે દુખીઆ—ચિંતા૦ ૪૨
ત્યમ રાખે ત્યમ રહી 'ગા' હરિ, હું કર્તાપણું દહીને;
પુષ્ટિપથ પ્રભુ ભુકું નહિ કદે, કદાપિ નિજનો કહીને—ચિંતા૦ ૪૩
ચિંતા કરીશ તદપિ તું યદી, ઝોણું વસ્તું શું થાશે ?
મુખ દુઃખ શ્રીકૃષ્ણ હાથમાં, કલ્પે ભજન બૂઝાશે—ચિંતા૦ ૪૪
કૃતિ જે શુભાશુભ મતિ વડે, તે તો અરપી છે હરિને;
પથ પોતાનું કહે કહેવાય ક્યમ ? ધેનુ અર્પણ કરીને—ચિંતા૦ ૪૫
દોષ સમાન નિજ માનીયાં, નિવેદન સાચું શાંતું ?
સાચું માને છે તો સાક્ષી થા, તહારં ન કથું ત્હેમાંનું—ચિંતા૦ ૪૬

૪૧ આદ્યથી=પહેલેથી. અત=એવડ. નરતું=નકામું.

૪૩ દહીને=માળીને; નાચ કરીને. નિજનો=પોતાનો.

૪૪ તદપિ=તેથી. કલ્પે=કલ્પાંન કરવાથી. ચિંતા કરવાથી.

૪૩ અહિં નિજમક્કાનાં ન વિદવાતિ કદિંચિન્ ॥

સમસ્તાના સર્વા સ્વીયમક્કાનાં ન કથ મતેન્ ॥

૪૫ કૃતિ=કરણી. શુભાશુભ=સારી, મારી. મતિ=મુદ્ધિ. પથ=પથ.

ધેનુ=ગાય.

સાધનળ છે જો મનમાં, તો અન્યાશ્રિત કરીઓ;
 નિસ્સાધનપણુ લાગીયુ, કોઈ સાધનથી ન તરીઓ—ચિતાં ૪
 શરણુમાર્ગ આ પૃથક્ છે, સઘણુ સિદ્ધ કૃપાથી,
 કશું નથી થાવું જીવથી, જીવ કરશે તે સાથી?—ચિંતાં ૪૮
 તદ્દપિ જ્રમણુ જીવ ધર્મ છે, સૂક્ષ્મ રૂપ વિચારે,
 નિજપદ નાથ લગાડશે, ટળશે જ્રમણુ તો ત્યારે—ચિતાં ૪૯
 યથોચિત કૃતિ સૌ જો બને, મદ ઉપજે એ સાચુ;
 ગોવિંદદાસ ભલાદિક જૂઓ, સાચુ કર્યુ પડયુ કાચુ—ચિતાં ૫૦
 ન્યૂન વિના ન આવી દીનતા, દૈન્ય વણુ કો ન તાર્યા,
 માધવદાસ ગણાવ્યાસ જો, બ્રહ્મ કરીને ઊગાર્યા—ચિંતાં ૫૧
 નારાયણદાસ ગોડદેશના, કૃષ્ણદાસ અધિકારી,
 શુણુ વાધે ગર્વ ઊપજ્યો, તે થયો હુ બધારી—ચિતાં ૫૨
 દોષ ભાને આવે દીનતા, હિં કલ્યા ત્યારે વાધે,
 ક્ષેત્ર સુધરે જ્યમ ખાતરે, તેથી બહુ અન્ન લાધે—ચિતાં ૫૩
 શેઠ મુતા જાજી રૂઝમણી, રિઝવ્યા હરિ કરી સેવા,
 તદ્દપિ દીનતા ના મટી, વખાણી વિકૃલ દેવા—ચિતાં ૫૪

૪૮ પૃથક્=જુદો નિરાજો ૪૯ “પૃથક્શરણમાર્ગોપદેશ”

૪૯ જ્રમણુ=જમણુ. ટળશે=નાશ પામશે

૫૦ યથોચિત=જોઈએ તેવી મદ=અહ કા

૫૧ ન્યૂન=ઓછા

૫૨ ચદૈમ્ય ત્વત્કૃપાદેતુર્ન તદસ્તિ મમાશ્વપિ ॥

॥ કૃપા કુરુ રાધેશ યયા તદ્ દૈન્યમાપ્નુયામ્ ॥૧૧॥ તૃતીયા વિતતિ

સૌ થકી તેવું થવાય નહિ, બહુ સાધન મદ ફરિયા;'
 દર્પરહિત થોડું પણ લલુ, ધર દદ બરદ લલેસી—ચિંતા૦ ૫૫
 આત્મનિવેદન લવને, કૃતિ કરવી ને ચાહે;
 ચિંતામણિ મૂક્યો પેટીમાં, ધંધો ચોલાને સાર—ચિંતા૦ ૫૬
 કર શુભ કૃતિ રતિ રાખીને, નેટલી બની આવે;
 ઇચ્છા પ્રમાણે નિષજશે, મનનો સંદેહ નસાવે—ચિંતા૦ ૫૭
 કશું કરવા સમર્થ નથી, નિજબલ્લ લવ કોઈ;
 પણ કર કેહેવું સંભવે, વ્યવહારને જોઈ— ચિંતા૦ ૫૮
 પુષ્ટ અંગીકૃત લવને, લક્ષણ પ્રભુ એવાં આપે;
 શુભકૃતિ ગર્વનાં ઉપજે, અનુચિત દુઃખ વ્યાપે—ચિંતા૦ ૫૯
 ગોપીજન સરખાને ગર્વથી, તપાવ્યાં ગિરિધારી;
 દીનતા આવે દીઠા હરિ, સમજે તો જો વિચારી ?—ચિંતા૦ ૬૦
 અકૃષ્ણ ગતિ દયાનાથની, સમજુ સમજે ને ચૂકે;
 પણ એટલું તો નિશ્ચે ખરું, હરિ કર મંહી ને ના મૂકે—ચિંતા૦ ૬૧
 ઇતિ શ્રીકૃષ્ણજન શ્રીવલ્લભસાનુદાસ હરિવર શ્રીધ્વારામસાધ્વન
 “ ચિંતાચૂલિકા ” સમાપ્ત.

૫૫ દર્પરહિત=અદંકાર વગરનું,

૫૬ ચાર=સારી.

૫૭ રતિ રાખીને=પ્રેમપૂર્વક. સંદેહ=સંશય.

૫૮ અનુચિત=ખરાબ. વ્યાપે=આવ.

૬૧ અકૃષ્ણ=ન કશી સકાય એવી.

પરમ! ભગવદીય કવિવર શ્રીધારામદત્ત
શ્રીગુસાંઘજીના બસો ને બાવન વૈષ્ણવનું
ઘોળ.

વંદુ શ્રીવલ્લભ પ્રભુને, નંમું શ્રીવિકૃલેશ;
સાત પુત્ર સહિત સધજો, ભક્તિવશ વિશેષ
મેવક શ્રીવિકૃલેશજીના, બસો ને રે બાવન;
નામ ઉચ્ચાર માત્રથી, જ્યમ યાય સૌ પાવન
“ ઘોળ ”

શુભ ગોવિંદસ્વામીના ગાઘરે રે, છીતસ્વામીપરમ મુખ લાઘરે રે;
નંદદાસ કૃષ્ણ આસકિત રે, ચતુરભુજદાસ અતુરકિત રે
નિત્ય નાગજીભાઈ ઉચ્ચારી રે, કૃષ્ણભટજીને મન ધારી રે,
આચારજી ને નારાયણદાસ રે, વિકૃલદાસ ભક્તિરસરાસ રે
કૃષ્ણદાસ મોરારીદાસ રે, બાપ બેટા મન ઉદ્ધાસ રે,
હરિદાસ જનાર્દનદાસ રે, રૂપમોરારી શુભરાસ રે
અક્ષીપાન ને વળી જાનબલી રે, જેમલ સ્વપુત હરિના નાદી રે,
માધવદાસ કાયસ્થ શુભ વાણી રે, કાયસ્થ ધણી ને ધણીઆણી રે
એક બ્રહ્મચારી રાઘોદાસ રે, રાજા લાજો નરો બે પાસ રે,
હરિદાસ ખવાસ મુખરાસ રે, ગોપાળદાસ ગૂંજરાતમા વાસ રે
ગ્રેહ જ્ઞાનચંદ્ર જડુનાથ રે, ભાઈલા કેઠારી હરિ હાથ રે;
માણેકચંદ નેએની નારી રે, હરજી કેઠારી શુભ ભારી રે

- ગોપાળદાસ બ્રાહ્મણ ગંગાળી રે, પ્રભુ પ્રતાપે જાણી પાળી રે;
 મધુસૂદનદાસ છે વાહાલા રે, એક કણુખી માળાવાળા રે. ૯
 એક વૈષ્ણવની છે કન્યા રે, રામાનંદીને પરણી ધન્યા રે;
 એક વૈષ્ણવ બેટી દેકી રે, જાણો પરણી ધર્મ વિવેકી રે. ૧૦
 એક વૈષ્ણવ તર્તના સંગી રે, પાચુ ગુજરી રસરંગી રે;
 એક મનવાસી સુત નર નારી રે, ગોપીનાથદાસ ગોચારી રે. ૧૧
 કણુખી ગુજરાતના બે ભાઈ રે, દિજ પતિપત્ની આગરાઈ રે;
 એક ગોડીયો પંડિત શોભે રે, એક રઘુપતિ દર્શન લોભે રે. ૧૨
 પંડિતને ને વહુ કાંકનખાઈ રે, વૈષ્ણવ ક્ષત્રી છે આગરાઈ રે;
 મેઢા ઢિંમર ને દિજ નરેડા રે, નારાયણદાસ હરિને નેડા રે. ૧૩
 એક વૈષ્ણવ મદનગોપાળ રે, બે કણુખી પટેલ રસાળ રે;
 બે હતિત પતિતયે કણુખી રે, વળી અજળકુંવર જાહુ ધર્મી રે. ૧૪
 એક વૈષ્ણવ સુતરવાળા રે, રાજા આશકરણુ પ્રભુ વાહાલા રે;
 એક પ્રોહિત વેશ્યા કન્યા રે, ગંગાબાઈ છે પૂર્ણ ધન્યા રે. ૧૫
 એક રાજા ને એક ધોળી રે, બે સાચોરા રસલોભી રે;
 એક શાહુકાર ને એક વિરક્ત રે, દયાભવૈયા આરાદત રે. ૧૬
 એક વાણીઓ એક નારી રે, એક પરમ વૈષ્ણવધારી રે;
 એક ક્ષત્રિયાણી એક વિરક્ત રે, વાઘાજી-રમપૂત છે એ ભક્ત રે. ૧૭
 એક ગોપાળદાસ ભીતરીયા રે, ફરી આડે મેલક અનુસરીયા રે;
 ગોપાળદાસ સિંઘલ લોળાભાઈ રે, હરિદાસ મુના મુખદાઈ રે. ૧૮
 રાજા રાણી પુત્ર ને દાસી રે, શાહુકારનો બેટો વિલામી રે;
 એક વૈષ્ણવ કોડી પ્રકાશ રે, એક વેશ્યા લોવન નિવાસ રે. ૧૯

પુત્ર છવાડ્યો તે વિરક્ત રે, વેણીદાસ છીયા છે ભક્ત રે,
 એક શ્યામદાસ છે નાથ રે, પુત્ર પઠાણનો મુળદાઈ રે
 ઓઝા દામોદર છે ભક્ત રે, બેટી શાવકની છે આસકત રે,
 વૈષ્ણવ ગંગુબા લાવ્યો રે, શેઠ આગરાઈને મન લાવ્યો રે
 એક કપડાવાળો શોભે રે, કણુળી આજણો વૈષ્ણવ દોહો રે,
 એક શાસ્ત્રી મોગરીદાસ રે, લાછાખાઈ ભાટ ગુણરાસ રે
 ગળા રાણી હરિ મન લાવે રે, એક વૈષ્ણવ ટોળા જૂલાવે રે,
 દિજ સોની પરમાનંદ રે, મેહિરા પુરુષોત્તમ ગુણવૃંદ રે
 બે ભાઈ ચંદન લાવ્યા રે, ચાપા ભડારીને મન લાવ્યા રે,
 છે એકાદશ એક સગી રે, મા બેટી તે હરિસ ગગી રે
 એક ગૃહસ્થ ને એક વિરક્ત રે, પ્રણ લક્ષ્મીએ છે આસક્ત રે,
 છવા પારેખ ને તેજપાળ રે, ભેશી માધવદાસ દયાળ રે
 બેટો પટેલનો નિત્ય આવે રે, બેટી પટવારીને મન લાવે રે,
 હરિદાસ જમાઈ માણેકચંદ રે, પ્રભુ ભાવ કર્યો આનંદ રે
 એક ગિરિ પરિક્રમા કરતો રે, એક વ્રજમા નિત્યે કરતો રે,
 એક હંઠ દીધી એવી રે, લેઈ કુવામા નાખી દેવી રે
 કણુળી છે ગુજરાતનો વાગી રે, બેટી બીરબલ ગુણગામી રે,
 રાજા ભેતસીંહ દક્ષિણના રે, એક પ્રોહિત તેના ઘરના રે
 સારુ વહુ સુરતના વાસી રે, ગળા પૂર્વનો મુળરાગી રે,
 શેઠ મુત નારી ગુજરાતી રે, એક પ્રાક્ષણ નાગર નતિ રે
 શ્રીવિકૃલેશ શ્રીજી રૂપે રે, દીધુ દર્શન બેહુને અનુપે રે,
 એક હુ સગ માડી વિગ્ન રે દિગ્વિજય સગથી આસક્ત રે

- એક રજપુત કાઠી આસકત રે, દિન પતિ સંઘડી આસકત રે;
 એક ન્યૂત અધિક કહાવે રે, એક કણુળી ગાય ગરાવે રે. ૩૧
- એક રાસ લીલા ચિત્ત લાવે રે, પ્રભુ પ્રેમ મગ્ન થઈ લાવે રે;
 એક દગ ને એક ગુજરાતી રે, સ્ત્રીતાળાઈ તે ક્ષત્રી જાતિ રે. ૩૨
- એક પ્રાણલુ ને એક બાઈ રે, આઝાદામોદર મુખદાઈ રે;
 વડનગરે ગોપાળદાસ રે, એક વૈષ્ણવ મહાવનવાસ રે. ૩૩
- ગુજરાતના દારા મોરારી રે, દાસ લોખણુ અતિ હિતકારી રે;
 એક દાસ ગોવર્ધન ધારી રે, રામદાસ પરમ આચારી રે. ૩૪
- છયાદાસ ને નરસિંહદાસ રે, રાજા ટોડરમલ ગુણરાસ રે;
 વિકૃલદાસ, પીતાંબરદાસ રે, ધરમદાસ છે જ્વાલ પ્રકાશ રે. ૩૫
- એક જ્વાલ છે માધવદાસ રે, એક વેપારી મુખવાસ રે;
 એક જન લગવાન ને એક બાઈ રે, એક દિમ્બર છે મુખદાઈ રે. ૩૬
- એક પ્રાણલુને એક નારી રે, એક ક્ષત્રી છે મુખધારી રે;
 દિન પતિપત્ની પટેલ રે, એક મોદાગર રસરેલ રે. ૩૭
- મિશ્રદાસ ચત્રુભુજદાસ રે, રાધવદાસ ગૌરવ વાસ રે;
 એક ક્ષત્રી છે રઘુનાથ રે, ઉદ્ધવ ત્રવાડી હરિ હાથ રે. ૩૮
- દાસ હંશર છે આચારા રે, અંતદાસ ક્ષત્રી છે ગોરા રે;
 ક્ષત્રી મુત ને મુત પ્રાણલુનો રે, એક વૈષ્ણવ રાજનગરનો રે. ૩૯
- ક્ષત્રી લગવાનદાસ મુહાવે રે, તે તો શ્રીછને મન લાવે રે;
 સ્વામી કર્દમદાસ વિદ્યારી રે, એક ક્ષત્રી મથુરાના વાસી રે. ૪૦
- દિન જોતીશી રાજા લીમ રે, શાહુકાર મુત મુખ સ્ત્રીમ રે;
 એક ક્ષત્રી છે જાદવદાસ રે, હરિજન મથુરામાં વાસ રે. ૪૧

શાહુકાર એક દાનિયાણી રે, એક મજવાગી શુભ વાણી રે;
 દાસ પુરુષોત્તમ પોકરણા રે, દુર્ગાદાસ ગુણુણા રે ૪૨
 ક્ષત્રી ચોપડાના ધન્યાદાસ રે, લક્ષ્મણદાસ ગુજરાત નિવાસ રે,
 તાગચ દ ને ચતુર ગિહારી રે, વૈષ્ણવ ગુજરાતી જાતિ ભારી રે ૪૩
 હન્ધાસ ને મોહનદાસ રે, માધવદાસ શ્રુતિ ગુણુ દાસ રે,
 દિજ ઝેટી ને ક્ષત્રી કન્યા રે, એક ચોપડે છે તે ધન્યા રે ૪૪
 એક ઉત્તમ શ્લોક દાસ રે, ખેડાવાળ ભક્તિ રસરાસ રે,
 સાધુ સસરો છે સ્થાની રે, એક રજપુતની ઝેટી છે ધન્ય રે ૪૫
 દિજ સાચોશ આનદીદાસ રે, એક લીલડી થઈ મુખવાસ રે,
 સધનદાસ દેવાભાઈ કણુની રે, જ્ઞપ્ત મોહનદાસ ધરમી રે ૪૬
 નરનારી વસે છે પ્રયાગ રે, માધવદાસ શુભ અનુરાગ રે,
 ભટ કલ્યાણુજી ખીરભાઈ રે, દાસ પુરુષોત્તમ સુખદાઈ રે ૪૭
 રૂડા રતનજી અધિકારી રે, રૂપાભાઈ પરમ ગુણુ ભારી રે,
 ડોકરીને વળી વૈષ્ણવ આજરાઈ રે, એક મૈથળ ને કુલાખાઈ રે ૪૮
 દવે ભીમજી ને ભડાગી રે, રાજા માનસિંગ હિતકારી રે,
 દવે મોહિત સુત વિરાતરે, કૃષ્ણદાસ ગોરવા જાત રે ૪૯
 વડનગરમા માધવદાસ રે, દિજ ઉજ્જનના સુખ ગુણુરાસ રે,
 નારાયણદાસ સરોડીઆ જ્ઞાતિરે, લક્ષ્મીદાસ છે જાએ ક્ષત્રી જાતિરે ૫૦
 રાજા ખીચ્છાલ ને તાનનેત રે, આ આઘે નાગરિ સુદર ખેત રે,
 વેણીદાસ ને મોટા મોટા દાસ રે, વિજનગરમા છે એક વ્યાસ રે ૫૧
 એક એક રૂળ લેખે લીધુ રે, એક લાખ રૂપૈયા મૂલ દીધું રે,
 સેવક સર્વ થયા યસે ને જાવનરે, ડહી સાલજી મન થા પાવનરે. ૫૨

વસણ.

યથામતિયે મેં કહ્યું, વળી બીજા છે રે અપાર;	
પરમ તત્વનો તત્વ છે, આ લવનો આધાર.	૫૩
લક્તરાજ શિરોમણિ, એમનો કહ્યું આધાર;	
કર્ધા છે ને વળી કરે છે, તેનો કરશે જન ઉદ્ધાર.	૫૪
તે માટે પ્રાત જાઠીને, કરિયે સ્મરણ અપાર;	
કંઠમાં ધારણ કરિયે તો, પ્રભુ આપે મુળસાર.	૫૫
સકળ લક્તને નમન કરીને, હું તો એક માત્ર માન;	
શ્રીવિકૃલવર સદિ ઉપરે, વારો ફર્લલ પ્રાન.	૫૬
શ્રીમદ્વલ્લભ્યુત શ્રીવિકૃલનાથજીના, લક્ત બસે ને બાવન;	
એ શ્રીગુરુની કૃપાબળે, થયા પ્રભુના નિજજન	૫૭
અષ્ટ સખા ચોંરાસી સૌ મળી કરને પૂર્ણ કૃપાય;	
શ્રીવલ્લભ પદ દાસાનુદાસ, દયારામ વારી જાય	૫૮

પરમ ભગવદ્વીય કવિવર શ્રીદયારામભાઈ કૃત

શ્રીવિષ્ણુસ્વામીની પરચરી.

દુહો.

શ્રીવિષ્ણુસ્વામી પંડિત પ્રથમ, મનમેં કિયો બિચાર;
ટિંકે શ્રીહરિ પધરાવહી, પાછળ લક્ષ્મ અપાર

૧

ચોપાઇ.

રાયે દિવાન મુત સોઇ કહાવે, દક્ષિણ દેશ સળ અધિક સ્હરાવે;
વિષ્ણુસ્વામી મન કિયો બિચાર, કમાઈ તાતકી ખાત ગમાર ૧
એહથી અધિક હોયે જે રાઈ, કરં ચાકરી મન ચહ આઈ;
કરં કમાઈ ન્યારી મેરી, દેખત રાયે પૃથ્વી સળ હેરી ૨
સો તો કોઈ નજર નાં આવે, પંડિત આપ સળ લોક સ્હરાવે;
ઈંદ્ર ગણેશ રાયે કરં મન આન્યો, જાન્યો અસ્થિર મન નહિ માન્યો ૩
પ્રજા અસ્થિર જાને સળહી, હુલત મન બિચારી તળહી,
શ્રીપુરુષોત્તમ પ્રજા કહાવે, અક્ષરાતીત બેઠ સળ ગાવે ૪
સો તો નંદજી કે પૂત કહાઈ, માતા જસોદા લાડ લડાઈ,
ગોપી ગ્વાલ સળ લીલા કરહી, બ્રજમુદરી નિશદિન અનુસરહી. ૫
તાકી સેવા કરં ચિત્ત લ્યાઈ, આપે ચોર અધિક નાંહી કાંઈ;
દ્રવ્ય તાતમું માગ્યો તળહી, દ્રવ્ય બોહોત ઘોણ અળહી ૬
તાકો લેજો કરે ન દેજ, મેરો મન ભાયો કર લેજ,
જીતનો આહો જીતનો લીજ, જે કષ્ટ મન ભાવે સોઈ કીજે. ૭

લોવન, ફેર એક નયો જનાઈ, આછો મંદિર કિયો મન લાઈ;
 શીત ટાલ ઉષ્ણ ટાલ સ્થળ કરહી, પ્રધા કાલ સળ મન હરહી. ૮
 મુંદર સ્થલ સળ કિયે જનાઈ, જાગ કરી આછી મન લાઈ;
 રસોઈ સેવા સેનકી દરહી, સ્થલ પાત્ર સ્થલ વ્યાંહાં બલ ભરહી. ૯
 સ્થલ પાત્ર માંજનકો કીને, જો જો ટેહોલ તાંહાં તાંહાં ચિત્ત દીને;
 સળ સ્થળે સળ કિયો સંવારી, લગનદર્થ શીરત હેં નારી ૧૦
 મંદિર સમે ધોવાયે તળહી, સમે અનુ બલ અપરસ ભરહી;
 ન્યારો રહું મન એમી આંની, સીધુ કહી જાઓ મન માંની. ૧૧
 તુમ જાંહાં જાઓ તાંહાં હમ ચલહી,

શ્રી જિપ્સુ સ્વામી તળ જચન જોચરહી; (ઉચ્ચરહી);
 હમ જો દરે, સો તેં નહી કરહી,

તળ શ્રી મુખતેં જચન જોચરહી. (ઉચ્ચરહી). ૧૨
 આઘ્યા દો સોઈ અનુસરહી, જચન તુમારો નેક ન દરહી;
 દેહકૃં કદ બોહોત અતિ હોઈ, સંતાન સંધ્યા જંધન હેં સોઈ. ૧૩
 ભૂખ તરસ રહેવો જહું પરહી, એમો દર્શન કેમે તું કરહી;
 મુખ હુઃખ ભૂખ તરસ જહું ભારી, જો કછુ કરો સો ભલો બિચારી. ૧૪
 તાતેં હમ દુઃખ આનંદ પાઈ, એમો ધીરજ કહો મુનાઈ;
 કરો સામગ્રી આઘ્યા કરહી, શ્રી તળ મન આનંદ જહું ભરહી. ૧૫
 નયેં મંદિરમેં રહે હેં જઈ, સામગ્રી જહું ભાંતી જનાઈ;
 શાક પાન પદ્મજન જહું કીને, કરો સ્વોર્ષ ચિત્ત સળ દીને. ૧૬
 આપ મંદિરમેં જીજોના કરહી, સિંધાચન પર ગાદી ધરહી;
 તકીયા જાલસ લોટી ભરહી, સેજ સમારી જીવોનાં ધરહી. ૧૭

લોગ ધર્યો મંદિરમેં જળહી, આર્યે બાહાર ધ્યાન પ્રભુ ધરહી;
 ખોલે દ્વાર પ્રભુ દેખે નાંહી, પાક સકલ સળ ફેર કરાઇ. ૧૮
 ફેર લોગ મંદિરમેં પરહી, એસો તીન દિના લેં કરહી;
 શ્રીજી મંદિર દેખે આહીં, વીન ખેર ફેરી લોગ સરાઇ. ૧૯
 એસી ઘરસ લેં ગેવા કરહી, તાપ કલેશ આસ્ત અતિ ધરહી;
 નીકસ બહાર તળ કીચો ગિચાર,

કરી ટેહલ સો ભઈ નહી અંગીકાર. ૨૦

તો એ ટેહલ કામ ઠયેં નાં આઇ, છાંડુ દેહ બનમેં જાઇ;
 વિષ્ણુસ્વામી તળ નીકસે બાહારી, સીને મનમેં બાત ગિચારી. ૨૧
 દેખું પ્રભુ આર્યે કબૂ હોઇ, ખોલું મંદિર દેખું જોઇ;
 ખોલત દરસન પ્રભુકેં હોઇ, ખરની રૂપ સકેં નાંહી કોઇ. ૨૨
 એસો રૂપ દરસ લાયો જળહી, દોરી સ્ત્રી મુખ બંચન ઓચરહી;
 સ્વામી કાઢેકુ બનમેં જાઇ, શ્રીજી આપ પધારે હે આઇ. ૨૩
 ફેર આર્યે પ્રભુ આપ સોહાઇ, પીયા ખ્યારી ગિન કર્શન નાં લાઇ;
 જળ પ્રભુ દોઉ સિંધાસન આઇ, દરસન કરે તંગે આનંદ પાઇ. ૨૪
 એસો કહી ચલત હે જળહી, ફેર સ્ત્રી મંદિર ખોલ્યો તળહી;
 દેખે દોઢિ સ્યામ ઓર સ્યામા, સળ ભક્તન મન પૂરન કામા. ૨૫
 તળ સ્ત્રી જાયે ગિનતિ કરહી, ખ્યારી બુ પધારે કૃપા અતિ કરહી;
 તાતેં તુમ ફેર ઘર આઝો સોઇ, પ્રભુ ખ્યારીકી દયા બહુ હોઇ. ૨૬
 ફેર દરસન કીચો મન લાઇ, લોચન નિરળત રહે ન અઘાઇ;
 આહી ભાંત રસોઈ ફિર કરહી, છપ્પનલોગ હરિ આગે ધરહી. ૨૭

સાક સીધાના ગીનત ન જાઈ, લોગ ધરો પ્રભુ પ્રીત લગાઈ,
 આરોગે પ્રભુ લોજન સગહી, મન આનદ બોહોત લયો તબહી ૨૮
 વ્યાગ દિવસ કષ્ટ લીનો નાહી, મહાપ્રમાદ લીનો મન ભાઈ,
 ભક્ત મનોરથ પૂરન કહી, જેમી ટેક અપને ઉગ ધરહી ૨૯
 ભક્તમાર્ગી સેવ કહી, રાજ નીત જાછલ અનુસહી,
 વૈદિક તત્ત્વ મત્ર ન આવે, અર્ધ્ય આમનગહિત એહ ભાવે, ૩૦
 આવાહન રહિત એહ અમાગી જહી,

ગજ નિત્ય થાપત પ્રીત ધરહી,
 સ્વામિનીજી સહિત દરસન જળ દીનો,
 શ્રીગણેશ અતર ધરી લીનો ૩૧
 ક્રિયો ભાવ અગીકાર પ્રભુ ભાઈ,

પ્રમત્ત લયે મુગ, જનન બોલ મુનાક,
 યથા મપત અંગે જે ટોઈ, કડ અગીકાર ભાવ જો હોઈ ૩૨
 એહ ધરદાન શ્રીમુગહી દીનો, જાછલ લયો અતઃ ઉગ લીનો,
 એમી ભક્તિ કઠી-બોહો ખ્યાગી,

જિન્નુસ્વામી મપદા કહો જિન્તારી ૩૩
 શ્રીજગદ્ગુણ લીયો જોતાન, ભક્ત હેન તાગન સસાર,
 અતિ ઉત્તમ મારગ એહ જાની,

ક્રિયો અગીકાર એહ અધિક ગસાની ૩૪
 સ્વામિનીજી સહિત દરસન જળ દીનો,
 મારગ નોઈ શ્રીગણેશ લીનો,
 શ્રીજિઠ્ઠનાથ લયે અમ જોતાગ, મળ ભક્તનકુ પાર લીના ૩૫

દુહો.

જિન્નુ સ્વામી મન હઠ કીયો, સ્વચ્છિદા પ્રભુ આયે,	૧
લક્ષ્મી મનોઘ્ય પૂરહી દીનો, જગદાન મન લાયે	
જિતવમગલ અર્પન કીયો, ગ્રહો જલ્લસરાય,	૨
શ્રીગિરિધર આજ્ઞા લઈ, શ્રીજલ્લભ મન લાય	
યહ પુગનો સપ્રદા, જિન્નુસ્વામી પથ એહ,	૩
શ્રીજલ્લભપદચરનકી, દયો કાસ તીન જેહ	

“ સપ્રદાયસાર અથે દુહો ”

સુનો પુરાતન ખાત ઇન્દ્ર, વિષ્ણુસ્વામીકી જેહ,	
નિગમાગમ શ્રુતિ સ્મૃતિ સકલ, પુગની પાઠી એહ	૪૩
મત અનુસાર પુરાનમે, ઇશ્વર કહે અનેક,	
ચિત્ત ચિંતા ઉપજા લઈ, નિશ્ચય લયો ન એક	૪૪
તાતે કિયો ઉપાય ઇન્દ્ર, સાજ લોગ મળ આની,	
યા દે લોગી નહી દિજે, સપ્તમ દિન તણ પ્રાન	૪૫
સપ્તમ દિન દરસન દિયે, પૂરન બ્રહ્મા શ્રીકૃષ્ણ,	
તળાહિ ઉપાસન દહ લયો, પૂજી સળ ગન તૃણ,	૪૬
ગીતા શ્રીમદ્ભાગવત, નિગમાગમડો સાર,	
મેવા હરિ ગુરુ લક્ષ્મી ગતિ, નિસદ્દિન નામોચ્ચાર	૪૭

પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રીધારામભાઈ કૃત

શ્રીહરિદાસમણિમાલા.

દુહા.

- શ્રીગુરુ બહુભદેવકો; પ્રથમહી કરું પ્રનામ;
શ્રીગિદુલ શ્રીકૃષ્ણ શ્રીચમુને, પૂરન કામ. ૧
- પ્રભુ મેં પર કરેના કરો, જાંની અપનો ઠાસ;
પ્રેમલહના લક્ષિત હૈ, રાખો અપની પાસ. ૨
- નિજ સેવા સત્સંગ, સમુરન નિશ્ચિન ગુનગાન;
હૃદ આશય અતિ હીજ્યે, હરીયે કલેશ અલિમાન. ૩
- આયો શર્ન નિતાપકો, ભૂરખ્યોં જગજીવન;
ચરનસરન મોહી રાખીએ, જ્યોં રાખે બહુ જન. ૪
- શ્રીદામોહરદાસ સજા પુષ્ટિ મુષ્ટિકો મૂલ;
શ્રીગોવર્ધનનાથ લુમ સદા તાહે, અનુકૂલ. ૫
- કૃષ્ણદાસ સૂર ચતુરુજઃ કુંભન પરમાનંદ;
નંદદાસ છીતખામી જુ અરુ સ્વામી ગોવિંદ. ૬
- અષ્ટ સખા ચક્ર આપકે, ખારે પુરુષોત્તમ;
નિજ લીલા મેં નિત્ય નિકટ રાખે પૂરન બ્રહ્મ. ૭
- ચોર્યાસી દે ચત અરુ બાવન બૈહોજન;
દેવીજન સજા પુષ્ટિકે, રાખે સદા ચરન. ૮
- પ્રનતપાદ હરિ ભક્તબચ્ચ, પ્રભુ હીનહયાજ;
ઇત્યાદિક અતિ બર્દ લુમ, બહુન કરો બ્રજપાજ. ૯

ધાડ પરી જ્યહીં જ્યહીં જનન, દોરે ત્યહીં ત્યહીં ઠોર,
 નિજ લક્ષ્મણ હિત કરનકુ, છારે સોજન ઠોર
 જ્ય નીચ ધરી ધિધિધિ જાપુ, કિયે લક્ષ્મણે કાજ,
 રાણી ગખો ગખહો, ગરનાગતકો લાજ
 ઠોર ઠોર પ્રજલક્ષ્મણકી, કીન્હી કૃષ્ણ મહાય,
 ગોપીજનવલ્લભ અનહુ નામ, ગાસ શ્રુતિ ગાય
 નહ યશોદાદિ સકલ મજજન, દીયો આનંદ,
 શ્રીશેષ મહેશ વિધિકો, ન મીચો મુળકદ
 પાદ પદા મેવે મદા, પદા પડજનેન,
 તાકુ જક્ષ મથવાદીયો, હમવેકુ શુભ ચેન
 શેષ સદા ગટવો કરે, નિશદિન નૌતમ નામ,
 તીનકો આપ સદશ કીયે, મદા નિહટ મુળધામ
 લય ટાર્યો મહાદેવકો, મહામતિ શ્રીઅવિનાશ,
 લક્ષ્મણકુ લક્ષ્મણકી, દીયો અભય નિજદામ
 પાર્જતીકી કામના, પૂન કીની નાથ,
 જાણુવતીકો જન્મ દે ગદ્યો, કૃષ્ણ તુમ હાથ
 પ્રદાકુ લગવત તુમ, સ્વાય દીયે હે ખેદ,
 અગ અપગધ ક્ષમા કીયે, ચિત્ત નિવાર્યો ખેદ
 નારદ દાસી સુત હોતે, તીનકો હોય પ્રમત્ત,
 નિજ ગુનગાન અભય દીયો, કીને અયનો મત્ત
 મનકાદિકકુ મર્વદા, પ્રદાયર્થકો લાવ,
 હવનમુક્ત કીયે પ્રભુ, લગે ન માયા દાવ

- ભદ્ર મુલદ્ર પ્રચંડ પુનિ, ચંડ રૂ શીલ મુશીલ;
વિનીત મુસેન મુપાર્ષદ, કુમુદાક્ષાદિ અખિલ. ૨૧
- નંદ મુનંદ રૂ જય બિજય બલ રૂ પ્રબલ પ્રતિકાર;
બિશ્વકસેન કુમુદ આદિક, રાજે પ્રભુ દાર. ૨૨
- ઈન્દ્રાદિક મુર અર્ધ. યાચક, ભય ગામન રૂપ;
મોહિની બહે પાયો પીયૂષ, જનનચ્છલ જગન્નૃપ ૨૩
- ઠકાયે મુત બમુદેવકે, બંધન દીયે છુડાય;
દીયે વ્યાય મુત દેવકીકો, સળ મૃત લવાય. ૨૪
- ઉશ્વસેન હરી આરતી, દીનો નૃપાસન;
કીને કાર્ય પ્રધાન હે, નીત પ્રભુ રહે પ્રસન્ન. ૨૫
- ભયો ખ્યારે પ્રાનતો, કીને કૃષ્ણ કૃપાળ;
બ્રહ્મ શ્રાપતો રાખીકે, કીનો બોધ રસાળ ૨૬
- અકૂરાદિ ઓર સળ, જાહો છપ્પન કોટ,
સદા બિજય સળકો કીયો, રાજે અપની ઓટ ૨૭
- પરમ ભગવદીય સો પૃથા, રહે જહાં દિન રેન;
પાંડવકે સંકટ હરે, પલ પલ પંકજનેન. ૨૮
- અતિ કરના અર્જુન પર, ભયે સારથી શ્યામ;
પાયો જલ બહે મુલદ્રા, બનમે પૂરન કામ. ૨૯
- સંકટ સમરે દ્રૌપદી, ધાયે હોય અધીર;
પત્ય રાખી પ્રભુ, સલામે પૂરે નાનાં ચીર. ૩૦
- પારી પ્રતિજ્ઞા લીધ્મકી, ભારતમે ભગણંત;
જનકારન બુકે ઠરે, કીને સાચે સંત. ૩૧

લાજી લુક્તિ બિહુરકી, લાવસહિત ભગવાન;	
દીયો દમન મન દુષ્ટકો, રાખ્યો નિબજન માન.	૩૨
નોં યોગી જ્ઞાની પરમ, ભક્તિ મુલાજન રૂપ;	
દીને તુમ કરુનાનિધિ, જીવનમુક્ત સ્વરૂપ.	૩૩
કવિ હરિ કરભાજન લલે, અંતરિક્ષ ગુનધામ;	
અમલ પ્રખુદ્ધ ભૂરિશ્રવા, પીપલ દુમલ મુનામ.	૩૪
પરમ સંત શુકદેવ મુનિ, અતિ પ્રિય પરમાનંદ;	
કરે પાંત ત્યાહારો, સદા પદપંકજ મકરંદ.	૩૫
ખ્યાત પુરાંન સર્જે રચે, મીટયો ન ત્યાહુ (તોંહુ) સંતાપ;	
સૂર ઋષિયેં શ્રીભાગબત, દિવાય દાર્યો તાપ	૩૬
શૌનકાદિ મુનિ મુત પરાશર, બસિષ્ઠ જી અગસ્ત,	
ગૌતમ ગર્ગ અત્રિ કપિલ, હતાત્રય રસમસ્ત	૩૭
જામદગ્નિ પૃથુ ઋષભ, જડભરથ જનક વૈદેહી,	
કશ્યપ અષ્ટાવક મનુ, કર્કમ કૃષ્ણ સનેહી	૩૮
હસ્તામલક રૂ પીંગલા, માર્કંડેયમદમ્ભી;	
મૈત્રે લારદ્રાજ કૌશિક, હરિ સંત્રન મમી	૩૯
યાજ્ઞવલ્કય પીપલ અમન, સૌભરી બિશ્વામિત્ર;	
ગાંધી ઐલ ભૂરિશ્રવા, શતધન્વા મુપવિત્ર	૪૦
પરમદાસ પ્રહ્લાદ હિત, નરહરિ પ્રગટે જાલ,	
નૃપ આસન જનકો દીયો, તોરી દુષ્ટ ઉર દંભ	૪૧
બલિ નૃપયેં પ્રતિહાર બે, હારે શ્યામ સ્વરૂપ,	
કો કહે બલિ જામન છટ્યો, છલે હરિ બલિભૂપ	૪૨

રાવન કુંભકરન હનૈં, દીયો ગિણીપન રાજ;	
તુમ ગિચારી-રુદ્રકુલતિલક, શરન આયેકી લાજ.	૪૩
પુંડરીક પર પ્રસન્ન બહે, આયે હરિ ગરદ દેન;	
લીમાતર ગિરુઁ જસેં, કીયે છંટ પર ઐન.	૪૪
ધ્રુવકો અવિચળ પદ દીયો, ટારે સળ સંતાપ;	
ચરન ધરાયો કાલ શિર, એસેં પ્રિયજન આપ.	૪૫
ચંદ્રદાસ નીચદાસ લડી, છનુ છનુ કીન્હી સહાય;	
ગિપ ટારી ગિપયા કરી, જનગચ્છલ પ્રજરાય.	૪૬
હરિશ્ચંદ્રકો તુમ હરિ, ભલો નિભાયો સત્ય;	
હર કિયેં સંકટ સમેં, દીની ઉત્તમ ગત્ય.	૪૭
અંબરીષકી કીર્તિ, સળ જગ પ્રગટાઈ આપ;	
જનરચ્છનકું મુદર્શન, દીનો ચક મોરાર	૪૮
રતિ રુકમાંગલ રાયકોં, એકાદશી પર અલ્ય;	
નગર અયોધ્યા સહિત હરિ; જૈકુંઠ દીની ગત્ય.	૪૯
ઉદર ઉત્તર પેંઠીકેં, પરીક્ષત રચ્છા કીની;	
શુકકોં સંગ મિલાયકેં, માયો મુક્તિ દીની.	૫૦
લાગીરથકી ભક્તિ લખી, દીનો ગંગા દાન;	
ભૂપતિ સાઠ હબરકોં, હરિ કીનો કથ્યાન.	૫૧
મુરત સહોદર મુધન્વા, પિતા પીર દે તન;	
રાખ્યો તાતે તેલતે, જરતો જગજીવન.	૫૨

પીર=પીઝા. તાતે=જાળનું. દડકડનું. જરતો=મગતો.

મયૂરધ્વજ મહાલક્ષ્મિ દૃઢ, બેહેરાયો નિજ તન;	૫૩
પરમારથકે કારને, તણ પ્રભુ ભયે પ્રસન્ન.	
પ્રત્રામુર મુચકુંદ રધુ ચહુ, યયાતિ ભૂપ;	૫૪
રંતિદેવ ખટવાંગ શિળિ, સળકો પ્રિય હરિરૂપ.	
નીલધ્વજ ગય તામ્રધ્વજ, ભગીરથ નીમી રીલેશ;	૫૫
રહૂગણ પ્રાચીનગર્હિષ, પ્રિયપ્રત હરિદાસ અશેષ.	
માંધાતા ઉત્તાનપાઠ, ઠક્ષનેશ દીલીપ;	૫૬
વૈવસ્વતઃઉત્તંગ ઇક્ષ્વાકુ, ઇશ સમીપ.	
ધન્યંત્રી ગાહુલાન્ધ, ભૃગુ નાભિ અંગ મુળલાન્ધ;	૫૭
દૌશલેન્દ્ર અમ્બિકૃષ્ણિપિસ્વારૂપ હરિ આસ્વ	
દેવસ દધીચિ સત્યવ્રત, નલ કમયંતી દાસ;	૫૮
જનમેજય સંજય સગર, હારક પ્રિય અવિનાશ	
દાસ અનન્ય હનુમાન, શ્રીરામચંદ્ર પ્રિય રૂપ;	૫૯
નિપટ નિકટ રાજે સદા, દીની લક્ષિત અનૂપ	
ગાદમીકકોં કરી કૃપા, હુક્તિ દીયે ગહાય,	૬૦
રામાયન શતકોટિકી, રચના ઇં કરાય	
શ્વપચદાસ એક ગાદમીક, ટાર્યો પાંડવ પાપ;	૬૧
પ્રગટ સાક્ષ ભરી પાચજન્ય શળ, સો કૃષ્ણ પ્રતાપ	
પ્રાત તિહારે ભસ્તનુ, સકલ ભક્ત શિરમોર;	
ઉતકોં તુમ હિત અતિ કીયો, ભૂલે નહિ કોઉ ઠોર	૬૨

બેહેરાયો=ગાયે કરવન મુકાવીને જોગવ્યુ તન=શરીર.

શ્વપચ=દેડ.

સખા લયે મુગ્ધીવકે, ણાલીજુહન્યો જાહી કાજ;	
પૂરન કીનીજુકામના, રામદીયો તુમ રાજ.	૬૩
કાગલુસંડીજુગરુડબુ, અંગદ જાંબુવાન;	
કેશે તુમ યહ સખનકે, દીનોં લક્ષિત દાન.	૬૪
બેર અરોંગે સખરીકે કીયો ગિમમદ લંગ;	
લક્ષ્મી પાયકુપસરાય કે, ગિમલ કરી હરિ ગંગ.	૬૫
અહલ્યા શલ્યા વહે પરી, બ્રહ્મશ્રાપકું પાય;	
સો તુમ ટાર્યો શ્રીહરિ, પાદપદ પરસાય.	૬૬
કદ હર્યો ગજરાજકો, આહતે કીયો છોડાય;	
પ્રસન્ન લયે પદ્માપતિ, પદ્મ પ્રેમકો પાય.	૬૭
સલિલ માત્ર શુતદેવકોં, પાયે લયે પ્રસન્ન;	
લક્ષ્મી અર્કિચન પ્રીતસોં, પ્રભુ તુમ માન્યો ધન.	૬૮
મિત્ર મુદામાકે પ્રભુ, તાંદુલ ભુકેતે આપ;	
જૈલવ દીનો પુરેન્દ્રકો, હરી ત્રિવિધિકે તાપ.	૬૯
અપિપત્ની રતિ જાંની, તુમ લોજન કીનો માગ્ય;	
કૃષ્ણ કૃપા તાહે અતિ કરી, બહુત બદાયો ભાગ્ય.	૭૦
વૃંદા અદીતિ રોહિણી, દેવદૂતિ શતરૂપા;	
સચી અનસૂયા ગિરા, પ્રિયે લોભૂપ.	૭૧
સતી સુનીતિ શૈલમુતા, સાવિત્રી પ્રિય રમામ;	
કુળજ કીરતિ રોહિણી, સખકે હરિ મુખધામ.	૭૨

બેર=મોર. ગિમલ=સ્વચ્છ. આહ=મધર. પદ્મ=કમલ.

સલિલ=પાણી. અર્કિચન=ચરીત. તાંદુલ=ચોખા. પુરેન્દ્ર=ઈંદ્ર.

કંપાતિ ગૂહ જરાયુ, અલર્ક હોંસોં પ્રચેત;	
ગદ્ગવ મુનિ અરુ ભૃહસ્પતિ, ધર્મ વરુન હરિ હેત.	૭૩
મહાભારતમેં ભરમીકે ઇંડે, રાખે ઇંશ;	
ગજધંટાધરી ભુક્તિસોં, દીનળંધુ જગદીશ.	૭૪
અન્નમેદ ગિધ વ્યાધ, કંઠરજ ગુનિકા અધ લીન;	
ઇત્યાદિક મહાપતિતકોં, પ્રભુ તુમ પાવન કીન	૭૫
હિરનકશિપુ હિરનાક્ષ મુર, ઇંતવકત્ર શિશુપાલ;	
પૌલસ્તાદિક દીની ગતિ, અરિ ભાવસોં ગોપાલ.	૭૬
જરાસંધ હરિ ભૂપ, શત અષ્ટ ઋષીશ હજાર;	
સર્ખે છોડાયેં બંધતેં, રચ્યક દીન મોરાર.	૭૭
જગ બિદિત જેદેવકે, કાટે કષ્ટ અનંત;	
પ્રાંત દીયો પદ્માવતી, ભક્ત હેતુ લગવત	૭૮
નૃસિંહ મહેતા પ્રેમીકોં, પ્રગટ મીલે ધ્રુવરાય;	
પલ પલ પૂરી કામના, છતુ છતુ કીની સહાય	૭૯
માનપાનળા રત્નળા, સૂરસેના દે ઝોર,	
મહેતા કે પ્રતાપ પ્રભુ; પ્રગટ મીલે સળ ઠોર	૮૦
તામદેવકોં પય પીનો, ચોં મૃતક જીવાઈ ગાય,	
છપરા દીનો છાડાયકે, જન દુઃખ સહ્યો ન જાય	૮૧
જગન્નાથ દુઃખી દાસ લહી, સેવા કરી અગાત,	
ઓઢાઈ માધોદાસકોં, આધી રાત બનાત	૮૨

અધ=પાપ પૌલસ્તાદિક=ગવણ, કુલકર્ણ વગેરે. અગિ=દુશ્મન.
આધીરાત=મધ્ય રાત્રિયે.

તુલસીદાસ અનન્યકી, અચ્યુત ગાંધી દેક,	
રાગ રૂપ ગિરિધર ભયે, જન હિત કીયો બિગેક	૮૪
રતિ સો કમ્ભાળાઈકી, જીમે ખીચરી નાથ,	
ભૂધર ભુજે ભાવકે, ગાવતહે સળ ગાય	૮૫
કીનો મીરાળાઈકી, ગરલ પાન ગોબિંદ,	
પ્રગટ હંસ કલિકાલમે, દીનેં નદન નદ	૮૬
મત ત્રિલોચનકે મદન ગદ્યો નીર ચદુળીંગ,	
પગ્યો દીનો પ્રગટ તુમ, હરિ દિતદામ કળીંગ	૮૭
સેના ભક્તકે ઝરને, નાપિકે ભયે શ્રીનાથ,	
બપન કીયો ભૂપાવકુ, ચાર દિગ્ગત્યે હાથ	૮૮
તુલસીમકુ તુમ મીલે, શ્રીગોકુલ અગ્નિનાશ,	
ઐય લીયો જૈકુઠમે, દેહ મહિત નિજ નાથ	૮૯
દામાજી દુ પહગ્ન હનિ, બીડ માહાર ભયે આપ,	
બેગી દામ દે શાહગે, દીનો લાય જળાપ	૯૦
નાભાજી પર કરી કૃપા, પાળ્યો અગ્ર ભચન,	
ભક્તમાય ગાથા ઝી, ગાયે શુન હરિજન	૯૧
શ્રીધર સ્વામી જગન્નિહિત, નરહરિ તુમ પ્રતાપ,	
ટિપન કીયો શ્રી ભાગવત, હરિ તુમ ઝી સહી છાપ	૯૨

ઝમે=જમ્યા આરોગ્યા યગ=યેર સર્વ-ધર. નીગ=પાણી
 નાપિક=હાનમ બપન ખીગે=મનમન શ્રી
 માહાર=દેડે ગેગી તુગન જળાપ=જલાન હુકમ

ખેણુસ્વામી માધેાં, શ્રી નિળાર્ક રામાનુજ;	
આચારજ યહ ચાર, પ્રભુ કિયે જગતકે મૂજ.	૯૩
હિત હરિ જાંસ કીયે! હારી, દે રતિ ખ્યારી પાય;	
તન મન ધન જીવન સર્ગે, જાની રાધિકા ગાય.	૯૪
કૃપા કૃપ્યુ વૈ જૈતન્ય પર કીની કૃપ્યુ અપાર;	
નિન નિશદિન પ્રતિ રોમ કરે, કૃપ્યુ કૃપ્યુ ઉચ્ચાર.	૯૫
ભય લખાહું આનંદધન, તજ્યો ન જૃંદાણન;	
દૃઢ રતિ લહી આનંદધન, હીયેં અંત દર્શન.	૯૬
જુગલ રૂપ રતિ અતિ કરી, જૃંદાણન જમ્મી જાસ;	
તાહું દેખાયોં પ્રગટ તુમ, અપને જિજિધિ જિલાસ.	૯૭
ધના ભગતકી ધન્ય કૃતિ, હરિ તુમ કીનો હેત;	
જિના ખીજ નિજદાસકોં, ભલો નીપાયોં ખેત.	૯૮
રોહીદાસ હરિભક્તિ દૃઢ, જાતિ જન્મ અમાર;	
તુમ દિજમું ઉત્તમ ગીન્યોં, હીનેં દરસ મોરાર	૯૯
સદન સસ લખી નેહ અતિ, સોહાયો શાલિગ્રામ;	
દુષ્ટ જાતિ તોહું આયે શીર, રુચ્યો ન દિજકોં ધામ.	૧૦૦

નીપાયોં=હિગાણુ ખેત=ખેતર.

“સદના કસાધનો પ્રેમ ભેદને પ્રસુ ગાલીગ્રામનુ રૂપ ધરીને
માંસ તોલવાનુ કાટકુ ગદ્દને રહ્યા. વ્યાઘલ ત્યાથી પોતાને ધેર લઇ
ગયો. પણ પાછા સદના કસાધને ત્યા આવ્યા. પ્રભુ ભાવના બૂખ્યા
ગય એમને ત્યાં નથી”, ૧૦૦

- રામકૃષ્ણ જનકોં પ્રતીત હોવેકું બ્રજનાથ;
નિજ પીતાંજર સિરાંકુને ધરાયો લિધો હાથ. ૧૦૧
- જ્ઞાનદેવ સોપાન અરુ નિવૃત્ત મુક્તાળાઈ;
તાહોંતે યથ હિત, હરિ તુમ જડ લીંત ચલાઈ. ૧૦૨
- મત અદ્રેત સ્થાપન કીયોં, લક્ષ્મિપંથસુ ભિન્ન;
શંકર સ્વામી પ્રગટ બહે, પ્રભુ આજ્ઞાધીન. ૧૦૩
- પૃથ્વીરાજ ભરથરી ઝિકમ હરિદાસ;
શ્રોલટ રામાનંદ ઉર પરમાનંદ પ્રકાસ. ૧૦૪
- જેમલકી લજ્જા, પ્રભુ રાખી ભૃત્ય ગિચાર;
દાડ અસિ દરસાઈ તુમ, નૃપ સાંચી તરવાર. ૧૦૫
- ખીજેસીંધ પ્રિયદાસ તુમ, તુમ તાકું નહીં જોર;
જીન હિત શ્રીરનછોરજી, આય બસેં ડોકોર ૧૦૬
- ભક્ત ગિદ્વમંગલ, પ્રગટ દીને દરસ ગોપાલ;
“કરનામૃત” એક અંથ, જીન કીનો પરમ રસાલ. ૧૦૭
- ઇત્યાદિક સખ સંતકું, અગનિત કહું પ્રનાંમ;
સકલ મોહિ કરુના કરી, હેહું રતિ મુંઢરશ્યામ. ૧૦૮
- શ્રીહરિદાસ અપાર હૈ, કેસેં આજી પ્રનાંમ;
જ્યોં ખગ ચંચુ સમુદ્રસો ભરે, તાહી ગિધિ જ્ઞાન. ૧૦૯
- હરિ ગુરુ હરિજન એક ત્રય, જ્યોં ગંગત્રય ધાર;
લોગવતી ભાગીરથી મંદાકિની ગિચાર. ૧૧૦

મગલરૂપ નિધાન ચહુ, આદિ મધ્ય લૌ અત,	
નામાંકિત હરિદાસ હરિ, પ્રતિપદ દીર્ઘ અંત	૧૧૧
નામ ધર્યો ચહુ અથકો, શ્રીહરિદાસમનિમાલ;	
મહાપતિત પાવન બને, કરત પાઠ તતકાલ	૧૧૨
અનાયાસ લક્ષિત મીલે, પ્રેમસહિત ધનશ્યામ,	
મહા મનોગ્ધ મિલ્લ હોય, પાવે બેકુંઠ ધામ	૧૧૩
સદાકાલ શ્રદ્ધામહિત, ચહુ ચગિત્ર જો ગાય,	
કેટે પાપ સતાપ સબ, પગમાનદ મુખ પાય	૧૧૪
સત ગત મૃગ ચારુ, શ્રીકૃષ્ણ કંઠ પહેગય,	
મમ કૃતાર્થ કવિ લયો, નિગદિત એહી યશ ગાય	૧૧૫
ધરી મજ્યા ચહુ અથકે, ફહા શત જોક ખીસ,	
પદે રૂને શીખે મદા, તાહી મીલે જગદીશ	૧૧૬
પુનિત પુવિત શ્રીનર્મદા, નિકટ ચરીપુર મદા,	
શ્રીજલશાષ્ટજી જગપતિ, તા હાલે જુગલ પદ પદ	૧૧૭

નિધાન=ભણ નામામ્નિ=પ્રખ્યાન અત=અત

૧૧૨ તનમાન=નુગત

અનાયાસ=વગ પ્રયત્ને, અચાનક.

૧૧૫ મૃગ=માગા ચારુ=મુદ્દ

૧૧૫ “પરમ લગનદીપ કવિન શ્રીધ્યાગમભાષ કહે કે કે આ

સતો રૂપી ગતોની મુદ્દમાગાને શ્રીકૃષ્ણચંદ્રના કલ્પ પહોગવી હુ
કૃતાર્થ થયો છુ ગત વિવસ એજ યગ ગાઉ છુ ”

સન્ન=ધર

દ્વિજનાગર સોઠોદણ, દયારામ-અભિધાન;	
કાકાવે જોખ્યુવ બડલલ, કીચો સંત ગુનગાન	૧૧૮
લેઠ છંદ ગુન બરનકે, લલુ ન હોં રતિ માંન;	
કામાકરો સળ દોપ, હરિ દેહોં અલય પદ દાન	૧૧૯
યહ માગું પ્રભુ આપયે, રહોં ખ્યારે પ્રિય સંગ;	
જાંચે બડલલદાસ હરિ, પ્રેમ મુલકિત અભંગ.	૧૨૦

• હનિ શ્રીકૃષ્ણજન શ્રીવલ્લભદાસાનુદાસ કવિશિરોમણિ રસિક ભક્ત
શ્રીદયારામભાઈ દત્ત "શ્રીહરિદાસમણિમાલા" મંપૂર્ણ.

શ્રીકૃષ્ણનામચિંતામણિમાલા.

ચાલ:-“ અભંગ. ”

શ્રીકૃષ્ણ શ્રીગુરુ વલ્લભ વિકૃત અત્યત નિર્મલ નામ જ્યાએ ૧
 પતિતપાવન અધમોદ્ધવ પાપતાપહરણ મુળ સિન્ધુ, ૨
 વૃદ્ધાવન વિદ્યુ મજપતિ વિષ્ણુ અપાર મહિષ દાસ દોષ, ૩
 યશોદાનંદન ગોવર્ધનધર રાધિકાએ વર દયાનાથ ૪
 ગોપીજનવલ્લભ બલરામાનુજ ન દાત્મજ મજપ્રાણનાથ, ૧
 યમુનાએ પતિ નિકુજવિકારી પગમાનદકારી ઉપ જ્યાએ, ૨
 ત્રિભંગ લલિત ત્રિલોકચુર નાથ નટવર પદ્મપ્રભ, ૩
 નવનીતપ્રિય ગોકુલનાયક અભયદાયક દયા દાસ ૪
 રામકૃષ્ણ હરિ સુકુન્દ મોરારિ ગોવિન્દ ગિરધાગી ગોપીનાથ, ૧
 કેશવ માધવ મનમોહન વિભુ જનાર્દન દીનળન્ધુ, ૨
 અનાથાથા નાથ શઘ્ણાગતવત્સલ અઠંગિતબલ કૃપાસિન્ધુ, ૩
 મદાનન્દરૂપ ભવભીતિહરણ રાધિકાગમણ દયા આમી ૪
 હમગાનાયક હમણદલલોચન કલેશવિમોચન કૃપાસિન્ધુ, ૧
 દાસ દુઃખ હરણ દેવકીનંદન દુષ્ટનિકંદન દીનળન્ધુ, ૨

જ્યાએ=એમનું વિદ્યુ=ચક્ર ગધિયા વર=રાધાજીના આમી

બનગમાનુજ=મનગમજીના નાના ભાઈ ન દાત્મજ=નજીના પુત્ર

યમુનેયાપતિ=શ્રીયમુનાજીના પતિ

મેશવિમોચન=મેશમાથી મુક્ત કરનાર દાસ દુ અદગલ=દામના

દુષ્ટનિકંદન=દુષ્ટોનો નાશ કરનાર

ત્રિલોક મુંદર તુલસીવલ્લભ અજિત દુર્લભ ભક્તિ વિણ; ૩
 સંકટ છેદક આધિ વ્યાધિહરણ અશરણ શરણ દયાનાથ; ૪
 શ્રીનવનીતપ્રિય મથુરાનાયક નિર્ભયદાયક વિકૃલેશ; ૧
 શ્રીદારિકાધીશ ગોકુલપતિ ગોકુલઉકૃપતિ શ્રીમહિત ૨
 મદનમોહન જાલકૃષ્ણ પ્રભુ નટવર વિભુ દયા સ્વામી. ૩

ઇતિશ્રી કૃષ્ણજન શ્રીવલ્લભદાસાનુગ્રાસ કવિવર શ્રીધ્યાગમભાષ્ય કૃત
 “શ્રીકૃષ્ણનામચિંતામહિમાવા” સમાપ્ત.

દુર્લભ ભક્તિવિણ=ભક્તિ વગર ન મળે તેવા. સંકટ છેદક=
 સંકટોનો નાશ કરનાર. આધિવ્યાધિહરણ=ઉપાધિ ને શેષને હરનાર.
 અશરણશરણ=જેને કાષ્ટનું શરણ નથી તેનું શરણ.

ગોકુલઉકૃપતિ શ્રીસદિન=ગોકુલચંદ્રમાણ્ય આમિનીજી સાથે.

ઉકૃપતિ=ચંદ્ર.

પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રીદયારામભાઈ કૃત
શ્રીકૃષ્ણનામામૃતધારાગ્રંથ અનેક ગ્રંથસાર સમુચ્ચય કૃત

ભગવત્ નામના શ્લોક.

શ્રીમદ્વલ્લભવિકૃલા વ્રજપતે ગંસીધરા (વંસીધરા) શ્રીધરા,
શ્રીકૃષ્ણા પુરુષોત્તમા પરિવૃઢા પીતાંબરા શ્રીકેરા,
ગોપીશા ગુણસાગરા ગુણપરા ગોપાળચૂડામણે,
રાનેશા રસિકેશ્વરા રસનિધે રાધાપતે પાહિ મામ્
શ્રીગોપીજનપદ્મભા ગિરિધરા નંદાત્મજા નાગરા,
શ્રીકાતા નરકાંતકા નટવરા નારાયણા નૃકરે;
પરમાત્મન્ પરમેશ્વરા ભયહરા ભક્તિપ્રિયા બૃધરા,
પૂર્ણાનંદપરાત્પરા મધુરિપો ગોપીપતે પાહિ મામ્
શ્રીરામ પુરુષોત્તમ નરકરે નારાયણા દેશવા;
ગોવિન્દા ગરુડધ્વજા વૈકુઠાધિપતે

ચરાચરપતે લક્ષ્મીપતે પાહિ મામ્
હે ગોપાળક, હે કૃપાનલનિધે, હે સિન્ધુકન્યાપતે,
હે કંઠાતકે, હે ગજેન્દ્ર કરુણા મારીચ, હે માધવ,
હે રામાનુજ, હે જગત્રયગુરો, હે પુઠરીકાક્ષ મામ્,
હે ગોપીજનનાથ પાલય પરન્તનામિ ન ત્વા વિના
શ્રીનાગયણ પુઠરીકનયન શ્રીરામ શ્રીતાપતે,
ગોવિન્દ અચ્યુત નંદન દત્ત મુકુન્દાનંદ દમોદરે,

વિપ્લો રાધવ વામુદેવ નૃહરે દેવેન્દ્ર ચૂડામણે,
અંસારાણુંવ કણુધારક. હરે શ્રીકૃષ્ણ તુભ્યં નમઃ

શ્રીકાન્ત કૃષ્ણ કરેણામય કુંજનાભ,
દૈવત્યવદ્ધલ મુકુન્દ મુગંતકેતિ;
નામાવલિ વિમલ મોહિનિ હાર લક્ષ્મી,
લાવણ્યવંચનકરી કરવાણિ કંઠમ.

શ્રીરામેતિ, શ્રીજનાર્દનેતિ, જગતાં નારાયણે-
ત્યાનદેતિ, દયાપદેતિ, કમળાકાન્તેતિ કૃષ્ણેતિ;
શ્રીમન્નામમહામૃતાગ્નિધિકૃતકરીકલ્પોક્ત મમં મુદુર્મુહ્યંતં ગણદશુ
નેત્રમવશં માત્રાય નિત્ય કુરે

શ્રીકૃષ્ણ શ્રીકૃષ્ણ ગોવિન્દ કૃષ્ણ, ગોવિન્દ ગોવિન્દ ગોપાળ
કૃષ્ણ, રાધાપ્રિયે રામચ્છોદર, શ્રીગોપલિધૂસરિત
શ્રીકૃષ્ણ ગોપાળ હૃદિ મુકુન્દ, ગોવિન્દ હે !, નંદકિશોર કૃષ્ણ.
હા !, શ્રીયશોદાતનય પ્રસિદ્ધ શ્રીવલ્લવી ઇવન, રાધિકેશ. ૯
શ્રીકૃષ્ણ મુરંલીધર ગિરિધર પૃથ્વીધર શ્રીધર,
કૃષ્ણદૈતકિરીટ કુંડલધર, પીતાંબર મુન્દર;
આલોકાંગુલિપદ્મવૈર્મ્યરસિકામાપૂર્યન્તં મુદા,
મૂલે દદ્યન્તરેઃ ત્રિલંગલલિતં ધ્યાયેત જગન્મોહનમ. ૧૦

મસાગણુંવ કણુધારક=મંચાર કપી મમુદના મુકાની
કુંજ=કમળ. વિમલ=વચ્ચ, સ્વદે. મુગંતક=મુર દેવના કળ.
વલ્લવી=ગોપીજનો. શ્રીવલ્લવી=ગોપીજનોના ઇવન.

ગોવિન્દ દેશવ જનાર્દન વામુદેવ, વિશ્વેશ વિશ્વ મધુસૂદન વિશ્વરૂપ,
શ્રીપદ્મનાભ પુરુષોત્તમ પુષ્કરાક્ષ,

નાગયણાચ્યુત નૃસિંહ નમો નમન્તે ૧૧

શ્રીગમનાગયણ વામુદેવ, ગોવિન્દ વૈકુઠ સુકુન્દ કૃષ્ણ,
શ્રીદેશવઅન તનૃમિહ વિષ્ણુ, મા પાહિ સ સાગ ભુજ ગદદમ ૧૨

અગ્નિ ત્વમવ્યક્તમનતમવ્યયમ, વિભુ પ્રભુ ભાવિત વિશ્વભાવનમ,
ત્રેલોક વિન્તાર વિચારકાગ્રમ, હર્ષિ પ્રપન્નોઽન્નિગતિ મહાત્મન ૧૩

ગોવિદ ગોવિદ હરે મુરારેતિ ૧૪

શ્રીમદ્ ગોવર્ધનેશ્વેતિ ૧૫

નમો નમ ડારણ વામનાથેતિ ૧૬

ગમનાગયણ અનન્તેતિ ૧૭

દેશવ જ્યેશનાશાયેતિ ૧૮

અચ્યુત અનન્ત ગોવિન્દેતિ ૧૯

શ્રીગિન્ધિ ગોવિન્દેતિ ૨૦

જયતિ ભવધિગતેતિ ૨૧

જય જય મહારાજેતિ ૨૨

શ્રીશેષેતિ ૨૩

અચ્યુત દેશવેતિ ૨૪

વેદાનુદ્ધર ઇત્યાદિ

શ્રી યત્ત ઋષિવો કુમાર દત્તો મુનિર્મોહિનિ,
હસો વ્યામ પૃથુ દુવો હયલિપક દેવર્ષિ નારાયણ,

મત્સ્ય કૂર્મ વરાહ કો નરકરે ખર્વસિ ગ્રામાલિધ બુધઃ,
 કલકિરિમે સ્મૃતાહિ સુખદા શ્રીવાસુદેવાંશજન. ૨૬
 હે !, દેવ, હે !, દૈત્યાદિ. ૨૭
 શ્રીમન્નૃસિંહાદિ. ૨૮

શ્રીવલ્લભેશ ગુરુદેવ શ્રીવિકૃલેશ,
 શ્રીકૃષ્ણ ગોપીજન વલ્લભ ગોકુલેશ,
 ગોપાલ બાળ મન્મથપણ રાધિકેશ,
 ગોવર્ધનોદરણ ધીર નમો નમસ્તે. ૨૯

શ્રીવરદરાજ મનરાજ મજેન્દ્રનાથ, શ્રીરાધિકારમણ રાસવિકારકારી;
 આનન્દકંઠ પરમાનન્દદુઃખહારી, વૃન્દાવનેન્દુયમુનેશ નમો નમસ્તે. ૩૦
 રાધિકારમણ રાસવિકારી, ગોપિકાપતિ પ્રભો ગિરિધારી;
 ગોકુલેશવિભુ કેશવ કૃષ્ણ, શ્રીકરે શ્રમય કલેશ અશેષમ્. ૩૧
 અચ્યુત અચ્યુત હરે પરમાત્મને, કૃષ્ણ રામ પુરુષોત્તમ વિષ્ણો;
 વાસુદેવ ભગવન્અનિરુદ્ધ, શ્રીપતે શ્રમય દુઃખમશેષમ્. ૩૨

છપે.

શ્રીકૃષ્ણ રામ હરિ શિવપતિ દ્રુવ વિશ્વનાથ પ્રભુ,
 સૂર શૌરિ દૃઢ બ્યેષ્ઠ શ્રેષ્ઠ ગુચિ વિષ્ણુ હૃષ્ણુ વિભુ;
 સર્વશર્વ પૃથુ મત્સ્ય કૂર્મ બુધ વ્યાસ દેવવર;
 શ્રીશ શાંત ભવ સ્વામી કુન્દ અજ યજ્ઞ બ્રહ્મ પર;
 કવિ દૈત્ય દક્ષ ગુરુ શામ અક્ષ સત્ય શ્રેય શશી સૂર જય,
 રસ હુંસં બીજ પ્રિય સાશી ગુલ દયા ઇંદ્ર આનન્દમય. ૩૩
 (ક). શ્રીગુરુ શ્રીવલ્લભ શ્રીવિકુલ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રાદિ. ૩૬

શ્રીનવનીત પ્રિય અચ્યુત કેશવ માધવ મોહન અક્ષરધામી,
 શ્રીપદ્મદ્વ હરિગુણમાગર શ્રીશ સનાતન અતર્યામી,
 શ્રીમદ્ધામ રમાપતિ ગધવ રાજવલોચન ઇશ અકામી,
 નંદકુમાર નરોત્તમ નૃહરિ બાલમુકુન્દ બલારુદ્ર સ્વામી ૪૦
 મીન કુમઠાદિ ૪૧

છપે.

શ્રીકૃષ્ણ રામ શ્રીવલ્લભ વિકૃલ વનમાળી,
 માધવ મુરારિ મધુસૂદન હરિ મર્દન કાલી,
 ગરુડધ્વજ ગોવિન્દ ગોપીજનવલ્લભ ગિરિધર,
 પુરુષોત્તમ પ્રભુ નારાયણ કેશવ કરુણાકર,
 શ્રીજી ગોપાલ વ્રજેશ જય વાસુદેવ વિભુ કરી રટણ,
 પરમેશ્વર પદ્માનન્દ જય દયાતાય રાધાગમણ ૪૨

કવિત.

શ્રીગુરુ શ્રીકૃષ્ણ રામ નાગાયણ વાસુદેવ,
 ગોપીજનવલ્લભ ગિરિધારી ગોપાલ હો,
 કેશવ માધવ શ્રીગોવિન્દ હરિ દામોદર,
 શ્રીવલ્લભ શ્રીવિકૃલ શ્રીજી નંદાલ હો,
 જગન્નાથ પદ્મનાભ હૃષીકેશ ગધાવર,
 યમુનેશ રુદ્રમણીશ મુરારિ કૃપાલ હો,
 વિષ્ણુ પુઝીકાક્ષ શ્રીધર અચ્યુત અનન્ત,
 શ્રીમહાપ્રભુ મુકુન્દ દયાપે દયાલ હો

શ્લોક.

શાન્તાકારં ભુજંગ શયનાદિ, મેઘસ્થામં પીતકૌશેયવામાદિ,
નમો નમઃ કારણવામનાયાદિ.

શ્રીરામ રામ રઘુનંદન રામ રામ,

શ્રીરામ રામ ભરતાગ્રજ રામ રામ;

શ્રીરામ રામ રણકર્કશ રામ રામ,

શ્રીરામ રામ શરણું ભવ રામ ગામ રામ. ૪૪

શ્રીકૃષ્ણ શ્રીકૃષ્ણ યદુનંદન કૃષ્ણ કૃષ્ણ,

શ્રીકૃષ્ણ કૃષ્ણ જગમોહન કૃષ્ણ કૃષ્ણ,

શ્રીકૃષ્ણ કૃષ્ણ મજાણવન કૃષ્ણ કૃષ્ણ,

શ્રીકૃષ્ણ કૃષ્ણ શરણું ભવ કૃષ્ણ કૃષ્ણ. ૪૫

હે ! દેવ, હે ! દૈત્ય, હે ! ભુવનૈકગાંધો, હે !, કૃષ્ણ, હે ! ચપળ,

હે ! કરુણૈકસિન્ધો; હે ! નાથ, હે ! રમણ, હે ! નયનાભિરામ;

હા ! હા ! કદાનુભવિતાસિ પદં દશો મે ! ૪૬

શ્યામસુંદર શિખડિશેખર, શ્રીનિવાસિ સુરલીમનોહર.

રાધિકારસિક માં કૃપાનિધે, ત્વત્પ્રિયાચરણકિંકરં કુરે ૪૭

કૃષ્ણ કૃષ્ણ કરુણામય કૃષ્ણ, કૃષ્ણ મિત્ર યદુભૂષણ કૃષ્ણ કૃષ્ણ

દીનાનાથ યદુનાથ રવિનાથ, કિંકરી કમલલોચન રક્ષ ૪૮

શ્રીગોવર્ધનનાથપાદયુગલં, હૈયડંગવીનપ્રિયં;

નિત્યં શ્રીમધુરાધિપં મુખકગં શ્રીવિકૃલેશં મુદા;

શ્રીમદ્દારવતીશગોકુલપતી શ્રીગોકુલેન્દુ વિભું,

શ્રીમન્મન્મથમોહનં નટવરં શ્રીબ્રાહ્મકૃષ્ણં ભજેત ૪૯

રામનારાયણ અનન્ત સુકુન્દ મધુસૂદન,
કૃષ્ણ કેશવ કચારિ હિ વૈકુઠ વામન

૫૦

કૃષ્ણમાલિકા.

ત્રીગુરુ શ્રીરક્ષક શ્રીસિદ્ધ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર કમલનભ કેશવ દામોદર
શ્રીકૃષ્ણ માધવ મુરારિ પુરુષોત્તમ ગિરિધર અન્યુત અનન્ત ગોવિન્દ
પ્રભુ ગોપાલ વિભુ પુરૂરીકાક્ષ હૃદીકેશ કેશવ શ્રીધર શ્રીગોપીજન
રક્ષક શ્રીગદિમંગલ સુરક્ષણીપતિ શ્રીમહાનૃસિંહપ્રાણનાથ ભગવન્ત
કૃપાકર પદમેશ્વર શ્રીજગન્નાથ જગદીશ શ્રીશ્રી શ્રીગમચન્દ્ર બનગમાનુજ
શ્રીપદનાભ વાસુદેવ દેવકીનંદન શ્રીધર જનાર્દન ભક્તાધીન મધુમન
સુકુન્દ ગરુડધ્વજ શ્રીદ્વાગિમધીમ શ્રીમયુરેશ મનોહર દુયમીવક્ત્ર
યમુનાનંદ વરગજ કમલન દન્દાનચક્ર ચતુરવર ગસિકગપ શ્રીકુન્દ-
વિદ્યારિ (નિકુલનિકારિ) શ્રીગોકુણેશ નંદકુમાર વરોચનન્દન
શ્રીચન્દ્રાવલી વદન ચન્દ્રમા ચક્રોર શ્રીનવતીન પ્રિય નરુર
નાનકૃષ્ણ ગોકુલેન્દ્ર શ્રીમન્મોહન યદુનંદ ધનસ્વામ શ્રીનંદન નાગ
સદ્ગુણ્યાગર ત્રિભગવન્ત મનોહર છમિ નિધિ ત્રિલોકમુખર ઉપગણિ
ગાનાવર શ્રીમદ્કૃષ્ણચન્દ્ર નર દામોદર નાનાથ તન દામોદરમ ૧

શ્રીચન્દ્રાવલી વદન ચન્દ્રમા ચક્રોર શ્રી ચન્દ્રાવલીકૃત મુખકૃષ્ણ
વદમાના ચક્રોર

પતિ શ્રીકૃષ્ણનામમાલિકા સમાપ્ત

હરે ગમ હરે રામ, ગમ ગમ ગમ હરે હરે,

હરે કૃષ્ણ હરે કૃષ્ણ કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરે હરે ૫૧

શ્રીકૃષ્ણ ગોપાલ સુકુન્દ ગમ, રાધેશ ગોપીશ હરે મુરારે,

વિષ્ણુ પરબ્રહ્મ શ્રીવલ્લભેશ, ગોવિન્દ દામોદર માધવેતિ ૫૨

શ્રીમદ્ ગિરિધર પ્રભુ ગોવિન્દરાય,
 શ્રીબાલકૃષ્ણ ગોકુલપતિ રાધવેન્દ્ર;
 શ્રીમદ્ યદુપતિ વિભુ ધનશ્યામલાલ,
 એતાનહં પૂર્ણકૃષ્ણરૂપાન્ નમામિ. ૫૩
 શ્રીશુરુદેવ શ્રીવલ્લભાચાર્ય શ્રીવિકૃલાધીશ કૃષ્ણ ગોપીશ હે;
 રામનારાયણ અનન્ત ગોપાલ કેશવાનન્દ ગોવિન્દ શ્રીજી હરે. ૫૪
 હરિ હરિ હરિ હરેશ રામકૃષ્ણ મજ્જવલ્લભ વલ્લભેશ વિકૃલેશ;
 ગિરિવરધર મજ્જેન્દ્ર રાધિકેશ,
 લલિતાદિકે લલનેશ પ્રીતિર્મેજ્જતુ. ૫૫
 હરિ ગિરિવરધારી, નાથ રાધા મુરારિ,
 નિજમન મુખકારી, પાપસંતાપહારી;
 અખિલ અંતર્યામી, પરમ પુનિત નામી,
 સતત અક્ષરધામી, ગોકુલાનન્દ સ્વામી. ૫૬
 અહં વન્દે શ્રીમદાદિ. ૫૭

“ અથ શ્રીકૃષ્ણનામ ચિંતામણિકેવલિ ”

ચાલ પ્રબંધ:

શ્રીશુરુદેવ, શ્રીમદ્વલ્લભ, વેંગધીશ, મધાપ્રભુ, પુરુષોત્તમ,
 શ્રીગોસ્વામી, વિકૃલેશ, શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર, ગોપીજનવલ્લભ,
 મજ્જેન્દ્ર, મજ્જજીવન, વૃંદાવનચન્દ્ર, રસિકવર, શ્રીગોવર્ધન
 ધરણધીર, જલલદ્રવીર, કંદર્પકોટિલાવણ્ય, દલાનિધિ,
 પૂર્ણ પ્રેમ, પૂર્ણાનન્દ, પરમાનન્દકંદ, હરિ, લલિત ત્રિલંગી,
 હેલછળી નિધિ નટવગ્નાગર, મહાગુણસાગર, સરસ, સનાતન,

૫૫ લલિતાદિકે લલનેશ=લલિતાજી વગેરે શ્રીગોપીજનોના મતિ,

સદાનન્દ, સચ્ચિદાનન્દ, આનન્દધન, અનુષમ, અનન્તકોટિ
 બ્રહ્માંડભૂપ, રસરૂપ, રાધિકારમણ, રાસરસમય, મનોહર,
 મહનમાનમર્દન, વર ત્રિલોકમુન્દર, હરિ, ઇશ્વર, ભગવાન,
 ભક્તવન્સહ, સર્વેશ્વર, કેશવ, કમલનયન, કમલાવર, ચમુના
 પ્રાણપ્રેષ, લલિતાદિક લલના પ્રાણ જીવનધન, ચન્દ્રાવલી મુખ
 ચારુચંદ્રમા ચક્રેર, વ્રજભૂપણ, વનમાલી, મર્દનકાલી, નંદ-
 કિશોર, યશોદાનંદન, સુરલોચર, હૃષીકેશ, રામપ્રિય, દેવકી-
 નંદન, વસુદેવાત્મજ, વાસુદેવ, વરદરાજ, અચ્યુત, નીરાયણ,
 પ્રભુ, અનન્ત, ગોવિન્દ, ગદાધર, ગરુડેશ્વર, ગોપાળ,
 ગોકુલાનન્દ, ગોપિકાપ્રાણનાથ, પુંડરીકાક્ષ, માધવ, દામોદર,
 પદ્મનાભ. મધુસૂદન, સુરારિ, મુકુન્દ, શ્રીજી પીતાંબર,
 વૈકુંઠે ગાંધીધર, વિશ્વંભર, વૈકુંઠનાથ, જગદીશ જનાર્દન,
 જગન્નાથ, શ્રીપતિ, સર્વોત્તમ, વિષ્ણુ, ત્રિગુણપર, તુલસી-
 વંદન, બાલકૃષ્ણ, ધરણીધર, ધર્મધુરધર, ધર્મી, દીનાનાથ,
 શરણાગતવત્સલ, પતિતપાવન, અધમોદરણ, દીનબન્ધુ,
 સ્મૃતિ માત્ર સકલ સંતાપે હરણ, અવતારી, આનન્દરૂપ,
 શ્રીરામચન્દ્ર, શ્રીધનશ્યામ, મુન્દર, નવનીતપ્રિય, મથુરાધિપ,
 વિકૃલાધીરા, શ્રીદાન્ડિકેશ, ગોકુલેશ, ગોકુલચન્દ્ર, મહનમોહન,
 નાથ, હરિ, અનાથ બન્ધુ, કરુણાસિન્ધુ, અતિગંભીર, ઉદાર,
 અકલ, અજ, અપાર, અંતર્યામી, પ્રાણપતિ, પ્રભુ, પુષ્ટિ
 પથેશ્વર, શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર તવ દામોદર, પાહિ પાહિ પ્રભુ
 નમો નમો, જય દયાનાથ ત્વં જય જય જય જય

अच्युतं, केशवं, विष्णुं, हरिं, सत्यं जनार्दनं; हंसं, नारायणं, शैव, ज्योतिषं नामाष्टकं शुभम्.	५६
विष्णुं नारायणं कृष्णं माधवं मधुसूदनं, हरिं नरहरिं, रामं गोविन्दं हृदिवासनम्.	६०
यज्ञेशाच्युत गोविन्द माधवानां केशवं, कृष्णं विष्णोः, हृषीकेश वासुदेव नमोऽस्तु ते	६१
नमः कृष्णाय वासुदेवाय प्रह्लादे अनन्तमूर्तये; योगीश्वराय योगाय त्वं अहं शरणं गतः	६२
कृष्णाय वासुदेवाय देवकीनन्दनाय नमः; नन्दगोपकुमाराय गोविन्दाय नमोनमः	६३
नमः परमकल्याण नमस्ते विश्वलावन, वासुदेवाय शांताय, यद्गतां पतये नमः	६४
नमो प्रह्लादयदेवाय, गोप्राणलुब्धिताय नमः; जगद्धिताय कृष्णाय, गोविन्दाय नमोनमः	६५
कृष्णाय वासुदेवाय हरये परमात्मने; प्रद्युतकेशनाथाय गोविन्दाय नमोनमः	६६
रामनारायणादि, नारायणेति, नरकाण्यवतारणेति; दामोदरेति, मधुदेति, अतुर्भवेति, विश्वंलरेति, विरहेति, जनार्दनेति, क्वास्तीडं जन्म जपतां यकतांतमीति.	६७

६७ नरकाण्यवतारणेति=नरकं पी समुद्रमांथी तारनार.

मधुदेति=मधु नामना दैत्योने मारनार.

શ્રીકૃષ્ણનામાનન્દધ્વનિ.

નામધ્વનિ—જયશ્રીગુરુ ગોપીજનવલ્લભ, શ્રીવલ્લભવર,
શ્રીવિકૃલેશ, શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર, હરિ, પતિતપાવન, અધમોદ્ધરણ,
અશરણશરણ, અનાથજન્ધુ, પ્રભુ, આર્તત્રાતા^૧, દીનાનાથ,
દયાર્ણવ^૨, અગતિગતિકર, દુષ્ટદયાલ, દયાવર, પ્રાણુતપાલ
જગદીશ, વિશ્વભર, અતર્યામી, અનાથનાથ, વિભુસર્વેશ્વર,
સર્વાત્મા, સ્વતત્ર, કળ્યાસાગર, સહજકૃપાકર, નિઃસાધન
જનકૃતોદ્ધાર, નિજજનાધાર, દીનજનવત્સલ, સ્મૃતિમાત્ર
સકલ સતોષ પાપ દુષ્કલેશ રોગ રિપુ ભવભયભંજક,
નિજજનરજક, શ્રીશ, સહિષ્ણુ, અતિગભીર, ઉદ્ધાર
ઉદ્ધિ, સર્વજ્ઞ-શિરોમણિ, અવળનદેષિદાહક, દામોદર,
વિવિધાપરાધ અક્ષમ ક્ષમાકર, ભક્તાધીન, ભક્તાવત્સલ,

૧ આર્તત્રાતા=પીડિતની પીડાનો નાશ કરનાર

૨ દયાર્ણવ=દયાના સમુદ્ર

૩ પ્રણુતપાવ=શરણે આવેલાનું પાલન કરનાર

૪ નિજજનરજક=નિજજનનું મન રજન કરનાર

૫ સ્મૃતિ માત્ર સકલ સતોષ પાપ દુષ્કલેશ રોગ રિપુ
ભવભયભંજક=મરણ કરવા માન્યી બધા સતોષ પાપ દુષ્કલેશ
રોગના દુષ્કમનને સંસારના ભયનો નાશ કરનાર

૬ ઉદ્ધાર ઉદ્ધિ=ઉત્તરતાના સાગર

૭ વિવિધાપરાધ અક્ષમ ક્ષમાકર=ન ક્ષમા કરવા જેવા અનેક

પરાધના અક્ષમ ક્ષમાકર

લગવન્ત, સન્ત. પ્રિય, સંદેહ છેદક, કુમતિવિહારક,
 મુખુદ્ધિદાયક, ૧૦ કર્મકાલ ગ્રહ મન સ્વભાવ મહા કાલ
 અવિદ્યા કામ ક્રોધ મદ લોભ મોહ માત્સર્યાદિકાત્ વિજ્ય-
 હાય જન ત્રાસ નિવારક, ૧૧ સ્વજનદ્રેષિદાહક, જગનાયક,
 સત્ય સંકેપ, સુદૃઢ વરદવર, અમોઘ દર્શસ્પર્શ વચનવૃત્તસ્વ,
 આનન્દમય, પરમ હયાશુ, નિર્જનનન્દદાયક, ઇન્ધર, નિજજન
 સર્વસ્વ, સકલ સફલુણિધિ, હરિ નારાયણ, હૃદિત નિવારણ,
 પરમાનન્દ, પૂર્ણ પુરુષોત્તમ, લક્ષ્મણ પ્રિય, ૧૨ પંકજ
 લોચન, કૃષ્ણચન્દ્ર તવ, હાસોઝ્ઙ્ઙ હાસોઝ્ઙ્ઙમ્..૧

“ ઇતિ શ્રીકૃષ્ણનામાનન્દ પ્વનિ. ”

હરિ રામકૃષ્ણ નારાયણ વાસુદેવ, ગોવિન્દ ગોપીજનવલ્લભ ગોકુલેશ;
 રાધાપતિ રસિક રાસવિહારકારી, ગોવર્ધનધરણ્ણધીર નમો નમસ્તે.

“ ઇતિ શ્રીકૃષ્ણનામાનન્દ પ્વનિ અંથ અનેક અંથ સાર. ”

સમુચ્ચય કૃત સમાપ્ત્યમ્. ”

૮ કુમતિવિહારક=ખરાબ ભુદિનો નાશ કરનાર.

૯ મુખુદ્ધિદાયક=સારી ભુદિ આપનાર.

૧૦ કર્મ, કાલ, ગ્રહ, મન, સ્વભાવ, મહાકાલ, માયા, કામ,
 ક્રોધ, મદ, લોભ, મોહ, માત્સર્ય વગેરે વિજ્યથી શક્તિ જનને ત્રાસ
 આપનારનો નાશ કરનાર.

૧૧ સ્વજનદ્રેષિદાહક=પોતાના જનના દેવ કરનારનો નાશ કરનાર.

૧૨ પંકજ=કમળ.

મધુપુરી પુરેન્દ્ર ગોધુલેન્દ્ર ગોપનાયક,
 શ્રીદારિકાધિપત્ય સત્યરૂપ ભદ્રદાયક;
 યશોદાનંદનંદનં બદ્ધાનુજં કૃપાકરં,
 શ્રીકૃષ્ણ રામ વાસુદેવ દેવકીસુતં વરં.

૪

રમેશ રૂઢભણીય ઇશ શ્રીશ શેષ વલ્લભ,
 અનંત કોટિ પ્રભ આદિ વિશ્વદેવદુર્લભ:

પુરાણ પુરુષ પદ્મનાભ પ્રાણનાથ પ્રેમદા,
 અનુપમા અનાદિ રૂપ ધારી આદિ મુગદા.

૫

ત્રિશુલ પુરુષ બ્યૂહ કાળમાયા પ્રલકારણ,
 સુદુષ્ટ પ્રપ્ત કષ્ટદા સુદાસનામવારણ;

અકુંઠજ્ઞાનં અંતરજ્ઞ માધવં મનોહરં,
 અમોઘમોઘ વિકૃલેશ કૈશવં ગિરિધરં.

૬

ગરુડગામી ગોપીનાથ ચક્રપાણિ શ્રીહરિ,
 સુકુંઠ મેઘવર્ણ સર્વગર્વગંજનં અરિ;

૪ ભદ્રદાયક=દક્ષિણ કરનાર. યશોદાનન્દનં=યશોદા ને નંદજના પુત્ર. બદ્ધાનુજં=મયગમના નાના બાઈ. કૃપાકરં=કૃપાની ખાણ. દેવકીસુતં=દેવકીજના પુત્ર. વરં=પ્રેમ.

૫ અનુપમા=અત્યંત તેજવાળા.

૬ સુદુષ્ટ પ્રપ્ત કષ્ટદા=દુષ્ટોને અને પ્રપ્ત જનોને દુઃખ દેનાર.

૭ સુદાસ ત્રાસવારણ=અકતોના ત્રાસનો નાશ કરનાર.

અકુંઠજ્ઞાનં=જેમનું જ્ઞાન જરા પખ કુદિત થયું નથી તે.
 અંતરજ્ઞ=અંતરનું જાણનાર.

અષ્ટોત્તર શતકૃષ્ણનામમાળા.

ગગ નમોદામૃતનો.

નમો નમો મહાપ્રભુ ગુરુ કૃપાનિધિ સદા,
અનાયનાય દીનબધુ હારી પાપ આપદા,
પ્રપન્ન પારિજાત માત તાત બ્રાત શ્રીપ્રભુ,
અતિ પતિત પૂતકારી શ્રેયદા મહાવિભુ ૧
મન્ત્રધિપત્ય અન્યવામ મત્યવાચી શ્રીપતિ,
મદનમાનહારી શ્રીત્રિલોક મુંદરાકૃતિ,
પ્રસન્ન વક્ત્ર નેત્ર લબ્ય ગમ્ય રાધિકાધવં,
મુગોપિકાપતિ ત્રિયે મુખાક્ષયં મદન ૨
ગસિકગય રૂપગણિ ગસવીલયા સતિ,
અપ. ૬ હિર્ધરેત નિત્ય માપતિ મહામતિ,
યદુકુલેન્દુ ગોપવગ લાનુ લક્ષ્મણસહ,
દયાસમુદ્ર દીનબધુ દક્ષ મુગલ અલ ૩

૧ કૃપાનિધિ=કૃપાના સમુદ્ર, હારી પાપ આપદા=પાપ તથા મંકરને
નાશ કરનાર પ્રપન્ન પારિજાત=પ્રપન્ન આવેલાને પારિજાત વૃક્ષ જેવા
પતિત=પાપી પૂત=પવિત્ર પતિત પૂતકારી=પાપીને પવિત્ર કરનાર
પ્રેયદા=શ્રેય કરનાર

૨ મત્યવાચી=સાચુ બોલનાર, મનમાનહારી=મનમોહના માનને
નાશ કરનાર મુંદરાકૃતિ=મુંદર અગ્ર પદ્મન વક્ત્ર=દસનુ મુખકુ.
ગધિમધવ=રાવાળના પતિ ગધાળના આધાર મુખાલપ=મુખનુસ્થાન

૩ યદુકુલેન્દુ=યદુકુલના ચંદ્ર ગોપવગલાનુ=ગોપવગલાનુ સુધ
દક્ષ=ચતુર.

મધુપુરી પુરેન્દ્ર ગોકુલેન્દ્ર ગોપનાયક,
 શ્રીદારિકાધિપત્ય સત્યરૂપ ભદ્રદાયક;
 યશોદાનંદનંદનં બલ્લાનુજ કૃપાકર,
 શ્રીકૃષ્ણ રામ વામુદેવ દેવકીમુત વર.
 રમેશ રુદ્રમણીશ ઇશ શ્રીશ શેષ વલ્લભ,
 અનંત કોટિ પ્રભ આદિ વિશ્વદેવદુર્લભ;
 પુરાણ પુરુષ પદ્મનાભ પ્રાણનાથ પ્રેમદા,
 અનુપમા અનાદિ રૂપ ધારી આદિ સુગદા.
 ત્રિશુલ પુરુષ વ્યૂહ કાળભાયા પ્રભકારણ,
 સુદૃષ્ટ બ્રહ્મ કલ્પદા સુદાસનાસવારણ;
 અકુંઠજ્ઞાન અંતરજ્ઞ માધવ મનોહર,
 અમેયઅોય વિદુમેય કેશવ ગિરિધર.
 ગરુડગામી ગોપીનાથ ચક્રપાણિ શ્રીહરિ,
 સુકુંદ મેઘવર્ણુ સર્વગર્વગંજન અરિ;

૪

૫

૬

૪ ભદ્રદાયક=દયાળુ કરનાર. યશોદાનંદનંદન=યશોદા ને નંદજીના પુત્ર. બલ્લાનુજ=મયગમના નાના ભાઈ. કૃપાકર=કૃપાની ખાણ. દેવકીમુત=દેવકીજીના પુત્ર. વર=એક.

૫ અનુપમા=અગ્રેડ તેજ્વળાળા.

૬ સુદૃષ્ટ બ્રહ્મ કલ્પદા=દુષ્ટોને અને બ્રહ્મ જનોને દુઃખ દેનાર.

સુદાસ ત્રાસવારણ=મહતોના ત્રાસનો નાશ કરનાર.

અકુંઠજ્ઞાન=એમનું જ્ઞાન જ્યાં પશુ કુદિન થયું નથી તે.

અંતરજ્ઞ=અંતરનું જાણનાર.

અતિમતિગતિ પતિ સતીરતિપતિપિતુ,
 મુવૃન્ધકાનનેણ વેણ પાણિ વલ્લભી હિતુ
 પતગભપતિ અતિઉદાર મર્દનકૃણી,
 ત્રિભંગીલાલ ગોરસાળ કીર્તિના શિરોમણિ;
 જનાર્દન શ્રીવિષ્ણુ છપ્પ ભૂધરં મધુરિપુ,
 પીતાંબર અનંત સૌરી કંસહા સદાવયુ. ૫
 ઉપેન્દ્ર વિન્ધનાથ વેદકારણું સદાશિવં,
 મુરેશ કીર્તિભાજનં પ્રભાવલા ચિર છવં,
 અશુત યાદવેન્દ્ર યજ્ઞમજ્ઞ સ્નેહસાગરં,
 ભવારિ ભક્ત ભૂપણું અદ્ભુપણું ઉભંગરં. ૬
 ઇતિ લલિત નામદામ અપ્રથમ ઉચ્ચારં,
 ગસિક રાધિકેંગ વેશનટનાગર વરં;
 મદૈવ પ્રેમયુક્ત જો પડેત્ શ્રીહરિજનં,
 મુ તત્ત્વ ઉત્સવ દયા ન આપદા કહા મનં. ૧૦

૬ મર્દનકૃણી=કાગિનાગનુ મર્દન કરનાર કીર્તિગ શિરોમણિ=કીર્તીના પુત્રી મીગધાના માયાના મણિ ભૂધર=પૃથ્વીને ધારણ કરનાર મધુરિપુ=મધુ દૈત્યના દુશ્મન કંસહા=કસને હણનાર

૭ વેદકારણુ=વદના ગ્રંથકાર, વેદના કર્તા સદાશિવ=સદા જવાણુ કરનાર ગિન=જવાણુ મુરેગ=દેવતાઓના દેવ ભાજન=પાત્ર, ભવારિ=સસાગના દુશ્મન, સમાગસમુદ્રમા પડેવાને પાત્ર વિતારનાર ભક્તભૂપણુ=ભક્તોના શણુગાર. અદ્ભુપણુ=કોઈ પણ પ્રકારના દોષ ગહિત ઉભંગ=સદા જગૃત, હમેશા તૈયાર,

૧૦ લનિત=સુદૃઢ દામ=માળા નાગવગ=ચતુરના ચતુર, ચતુરેમા શ્રેષ્ઠ સદૈવ=હમેશાજ. પ્રેમયુક્ત=પ્રેમમાળા યજ્ઞને તત્ત્વ=તેને. શ્રીહરિજનન=પ્રભુના ભક્તો પડેત=પાડે કરે ન આપદા=કષ્ટ નહિ.

શ્રીકૃષ્ણઅષ્ટોત્તરશતનામ 'ચિંતામણિ.

છંદ ભુજંગ પ્રયાન.

- નમો શ્રીગુરુદેવ શ્રીકૃષ્ણ સ્વામી,
 નમો નંદકુમાર સુપર્ણગામી. ૧
- નમો શ્રીયશોદા અમ્બુ મીનવારી,
 નમો શ્રીગદ્ધાનુજ આનંદકારી. ૨
- નમો રાધિકાનાથ ગોપીશવૃંદા, નમો શ્રીયસુનાપતિ મોહકંદા. ૩
- નમો ગોકુલાધીશ શ્રીશૈલધારી,
 નમો રાસવિકારી શ્રીજી મુરારિ. ૪
- નમો કુંજકેલિપ્રિયેરાય દાણી, નમો લાલ ત્રિલંગી શ્રીવેલ્પાણિ ૫
- નમો દારિકાધીશ લક્ષ્મીવિકારી,
 નમો ભક્તગ્રાતા મહાકલેશ્વરારી. ૬
- નમો દેવકીપુત્ર આનંદસિંધુ, નમો દુષ્ટદ્રેષી અતિ દીનશંકુ. ૭
- નમો શેષશંભુ સતીનાથ ધાતા,
 નમો કુંસકેશીરિપુ મુક્તિદાતા. ૮

૨ અમ્બુ=પ્રાણ. મીન=માછલ. વારિ=પાણી. બદ્ધાનુજ=
 બાળવના નાના લાઈ.

૪ શૈલધારી=શ્રીગોવર્ધનને ધારણ કરનાર, શ્રીગિરિગમ્યવશ,
 ગૌતમ=પર્વત. મુરારિ=મુર દેવના સત્.

૬ ભક્તગ્રાતા=ભક્તોનો ઉદ્ધાર કરનાર.

૮ ગોવંદ સિવજી પાર્વતીજી ને બદ્ધાનુના પતિ. ધાતા=વિધાતા,

૨. કુંસકેશીરિપુ=કુંસ ને કેશીના સત્. મુક્તિદાતા=મુક્તિ આપનાર.

નમો ધર્મગોષા હતા સાર જગતી,

નમો શ્રેયશાયી હઁદિસ લક્ષિત ૯

નમો વિશ્વહેતુ પતિ કાલમાયા,

નમો પૂર્ણ અગ્ની વિશ્વ બર્હસયા ૧૦

નમો પુણ્યસ્થોકી પ્રભુ પૂતનામી,

નમો નામરૂપી શુચિ ગુણુગ્રામી ૧૧

નમો દેવ દેવેશ ગોવિંદ વિષ્ણુ, નમો યજ્ઞ યોગેશ ગોપાલજિષ્ણુ ૧૨

નમો નરહરિ નાથ નિર્વાણુદાયી,

નમો ચક્રપાણિ ગદા નીરાશયી ૧૩

નમો ગોપિકામિત્ર મુલકતમગ્ની,

નમો રાધિકાકૃપ-સિંધુ નિમગ્ની ૧૪

નમો પુઠરીકાક્ષ નવાનંદ ભોગી,

નમો જન્મ મૃત્યુ જગદિ વિહારી ૧૫

નમો ગોપચૂડામણિ શ્રેયકાગી,

નમો શ્રીજગન્નાથ સ્વામી ભવારી ૧૬

૧૦ વિશ્વહેતુ=વિશ્વના હેતુ ૩૫ વિશ્વર્તા પતિ કાલમાયા=કાળ તે માયાના પતિ

૧૧ પૂત=પરિત શુચિ=પરિત ગુણુગ્રામી=ગુણુના ભંડાર

૧૩ નિવાણુદાયી=મોક્ષ આપનાર નીરાશયી=નીરમા-જલમા મુનેના કમનને ધરનાર

૧૪ ગોપિકામિત્ર=ગોપી-જનોના સખા રાધિકાકૃપ સિંધુનિમગ્ની= નીરાધિનકરના સ્વરૂપ સમુદ્રમા નિમગ્ન થનાર

૧૬ ગોપચૂડામણિ=ગોપોમા અંક

નમો કોટિ કંદર્પ લાવણ્ય સૌરી,

નમો પ્રાણુલ્લવન શ્રીવાણી ગૌરી. ૧૭

નમો સર્વશક્તિપતિ નિર્વિનાશી,

નમો ઇંદ્ર આમેદશી તેજરાશિ. ૧૮

નમો વ્યાધી વૈકુંઠ આનંદ હેતુ,

નમો પ્રેમકીડા સનાતન મેતુ. ૧૯

નમો ગોપતિ કોટિ બ્રહ્માંડ સ્વામી,

નમો શ્રીહૃષીકેશ જય અંતર્યામી. ૨૦

નમો આત્મયોનિ નમો નિર્વિકારી,

નમો ધર્મલોગી નમો બ્રહ્મધારી. ૨૧

નમો સર્વ સાક્ષી નમો સર્વકર્તા,

નમો સર્વભર્તા નમો સર્વ હર્તા. ૨૨

નમો બાહ્યમુકુંદ પદ્માવિહારી,

નમો ચાતુર્વાધીય વૈકુંઠવામી. ૨૩

નમો શ્રીય ચંદ્રાવલિચિત્તહારી,

નમો મુંદરંગી વૃંદાવનચારી. ૨૪

૧૭ કંદર્પ=ક્રમદેવ. લાવણ્ય=મુંદરંગા.

૨૦ ગોપતિ=ઈન્દ્રિયોના પતિ. ગાયોના પતિ. કોટિ બ્રહ્માંડ
સ્વામી=કેનેડો બ્રહ્માંડના ધણી.

૨૧ નિર્વિકારી=વિકાર વગરના.

૨૪ ચંદ્રાવલિ ચિત્તહારી=ચંદ્રાવલિટ્ટના ચિત્તને હરનાર.
મુંદરંગી=મુંદર થરીરવાળા.

નમો વલ્લભાધીશ વાગીશ જ્ઞાતા,
 નમો વિકૃલાધીશ પુટીશ ખ્યાતા ૨૫
 નમો ગોકુલેન્દુ રઘુનાથ સીતા,
 નમો મલયામા પતિ કામપિતા ૨૬
 નમો અક્ષરાતીત અચ્યુત પ્રેમી,
 નમો શ્રીનિજનનંદદાય સુક્ષેમી ૨૭
 નમો કથામ નાગાયણુ બનત શક્તિ,
 નમો કેશવાપાઠ પ્રાણેશ ભક્તિ ૨૮
 ઇતિ નામ શ્રીકૃષ્ણ આનંદકારી,
 મનોહરના સર્વદાતા દુઃખારિ ૨૯
 મહાપાપ સંતાપ કૃત ભરમી,
 સદા કાળ ગામે સૌ જરમી તરમી ૩૦

૨૫ વલ્લભાધીશ=શ્રીમદ્વામલુલ વાગીશ=વાણીના પતિ જ્ઞાતા=
 જ્ઞાતુમાર મિક્કનાધીશ=શ્રીનુમાઈશ પુટીશ=પટ્ટિમાગના ધાની
 ખ્યાતા=પ્રખ્યાત

૨૬ કન્દુ=ચંદ્ર નાથ સીતા=ગીતાના ધણી કામપિતા=પ્રણુમનના પિતા
 ૨૭ અક્ષરાતીત=અક્ષરથી પર અચ્યુત=જેમનું વીર્ય અણુ નથી
 તે નિજનંદદાય=પોતાનો આન આપનાર સુક્ષેમી=સૂક્ષ્મકુશળ

૨૯ મનોહરના સર્વદાતા =મનની બધી કામનાઓને પૂર્ણ
 કરનાર સર્વદાતા=અધુ આપનાર દુ ખારિ=દુ ખના દુસ્મન

૩૦ મહા પાપસંતાપ કૃત જૂત ભરમી=મહા પાપથી થયેલા
 અનાપનો નાશ કરનાર જરમી તરમી=જેમ તેમ.

મળે પ્રેમભક્તિ મળધીશ ખાસી, સદાકાળ તે વ્યાપી વૈકુંઠવાસી. ૩૧
કર પાઠ એ શ્રીહરિ જાપ રીઝી, દયાના પ્રબુદ્ધ મળે તોય બીછ. ૩૨

દમેશ પાઠ કરવાથી શ્રીવગ્ધીશની પ્રેમભક્તિ મળશે.

એ શ્રીહરિનામનો દમેશ પાઠ કરવાથી પ્રભુ રીઝશે અને
મતોપ-પામી મળશે.

એ શ્રીહરિનામનો જાપ દમેશ પૂર્ય મનથી કર તોયી
શ્રી દ્વારામભાષના પ્રબુદ્ધ મતોપ પામીને મળશે.

પતિશ્રી કૃષ્ણજન શ્રીવલ્લભસાનુગ્રસ કવિવર શ્રીદ્વારામભાઈ કૃત.

શ્રીકૃષ્ણ અરોતરચનનામ ચિંતામણિ સમાપ્ત.

પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રીદ્વારામભાઈ કૃત

શ્રીકૃષ્ણનામમાહાત્મ્યમંજરી.

કુહો.

શ્રીશુભ ગિરિધરલાલ પદ પંકજ કરી પ્રનામ,
કૃષ્ણનામ મહિમા કહ્યું, કાંઈ એક અતિ અભિરામ. ૧

૭૬ રસાયણી:

કૃષ્ણનામ ચિંતામણિ ચિંતિત કૃણદાયક:

જાપકેજનની જનકે અધિકહિત કરવા લાયક ૧

૧ પદ=ચરણ. પંકજ=કમળ પંક=કાદવ. જ=જન્મ પામેલું
પંકજ=કાદવમાંથી જન્મ પામેલું તે કમળ. પદપંકજ=ચરણકમળ.
પ્રનામ=સાદાર્ણ દરવત નમસ્કાર.

૧ ચિંતિત કૃણદાયક=ચિંતન કરનારને કૃણ આપનાર, જેવું
ચિંતન કરે તેવું કૃણ આપનાર. જનની=માતા. જનક=પિતા. જાપક=
જાપ કરનાર. જાપ કરનારને માખાપથી વધારે દયાણુ કરે એવું.

કૃષ્ણનામ મહાપાપ ચતુર્વિધતણાં પ્રજાળે:	
કૃષ્ણનામથી તાપ સમૂળો તુરતજ ટાળે	૨
કૃષ્ણનામથી ટળે અંતે વધુ વ્યાધિ;	
શ્રીકૃષ્ણ નામથી કલેશ મટે એ મનના આધિ	૩
કૃષ્ણ નામથી કાળાદિક લય પામી નહામે,	
કૃષ્ણ નામથી અખિલ અવિદ્યા મેના ત્રામે	૪
મચિત ક્રિયમાણ પ્રાગ્બધ મટે હિં નામે.	
દેવ પિતૃ ત્રણ મનુષ્ય છટે, ગુણ સ્મૃતિ રચામે	૫
સચિત ક્રિયમાણ પ્રાગ્બધ મટે હરિનામે,	
દેવ પિતૃ ત્રણ મનુષ્ય છટે, સંમતિ વામે	
શ્રીકૃષ્ણ નામથી સકટ કલેશ આપદા વામે,	
શ્રીકૃષ્ણ નામથી અશુભ ઉદામી અટલે પામે.	૬

૧ મહાન્મોહ ચતુર્વિધતણાં=ચાગ પ્રમગ્ના કામિક, વાચિક, માનસિક ને સાસર્ગિક સગીચી, વાણીથી, મનથી સગથી થતા પાપો પ્રજાળે=નાશ કરે સમૂળો=મૂળ સદિત

૨ ટળે=નાશ પામે વધુ=શરીર વ્યાધિ=રોગ

૪ કપી=ચંચરી અખિય=અધી અવિદ્યા=માયા

૬ સચિત, ક્રિયમાણ ને પ્રાગ્બધ એ ત્રણે પ્રભુ નામથી મટે

દેવ, પિતૃ ને મનુષ્ય ત્રણ પણ પ્રભુનામથી છટે

પ્રભુનામથી પ્રભુમા અખડ અગણ યાય

પ્રભુનામથી આપદા જવા રૂપ સસ્તિતો નાશ થાય

આપદા=દુઃખ વામે=નાશ થાય અટલે પામે=નાશ પામે.

કૃષ્ણ નામથી મહાદુષ્ટ સ્વભાવજનિત દુઃખ મેટે;	
કૃષ્ણ નામથી સકળ માંગલિક વસ્તુ ભેટે.	૭
કૃષ્ણ નામથી અહંમમ પ્રપંચ પ્રીતિ ભાગે;	
કૃષ્ણ નામથી નટવર નંદકુંવર હૈ લાગે.	૮
કૃષ્ણ નામથી કૃષ્ણનામ પર પ્રીતિ પ્રતીતિ;	
કૃષ્ણ નામથી સકળ અવસ્થા જે ગઈ વીનિ.	૯
કૃષ્ણ નામથી અખંડ શ્રીજી સેવા ભાવે;	
કૃષ્ણ નામથી પરાભક્તિ પુરુષોત્તમ આવે.	૧૦
કૃષ્ણ નામ નિત્ય કૃષ્ણ સંગીનો સંગ મેળવે;	
કૃષ્ણ નામ નિત્ય કૃષ્ણકેલીની મધ્યે ભેળવે.	૧૧
કૃષ્ણ નામ શ્રીકૃષ્ણ રુચે તેવા શુભ આવે;	
કૃષ્ણ નામ અવશુભ અનેક કુખુદ્ધિ કાપે.	૧૨
કૃષ્ણ નામ મદ કામ ક્રોધ બલ લોભ નસાડે;	
કૃષ્ણ નામ માત્સર્ય મોહ ને નાશ પમાડે.	૧૩

૭ મહાદુષ્ટ સ્વભાવથી થએલાં દુઃખો નાશ પામે, માંગલિક=મંગળ કરનારી, કાવ્યાભિકારી. ભેટે=મળે સકળ=મળી.

૮ અહંમમ=હું ને મ્હારું. પ્રપંચ=મસાર. પ્રીતિ=આસક્તિ. ભાગે=નસાડે. કૃષ્ણ નામ લેવાથી હું ને મ્હારા રૂપી મસારની પ્રીતિ નામી જાવ. હૈ=હમની.

૯ પ્રતીતિ=વિશ્વાસ.

૧૧ કૃષ્ણ મંગી=કૃષ્ણના ભાન. સંગ=મોખન સાથ. કૃષ્ણકેલી=કૃષ્ણલીલા.

૧૨ કુખુદ્ધિ=અરાગ શુદ્ધિ.

૧૩ નસાડે=મટાડે. માત્સર્ય=મસર.

કૃષ્ણ નામ સૌ વિષયવાસના વિષ કરી નાખે,	
કૃષ્ણ નામ જગ અખિલ ઈશ્વર સમ ઝાંખે.	૧૪
કૃષ્ણ નામથી અધમ થાય વૈકુઠ પદ વાગી,	
કૃષ્ણ નામથી મુક્તિ આગ માયા પણ દાસી	૧૫
કૃષ્ણ નામથી કૃષ્ણ જે નિત્ય હૃદય રંગે;	
કૃષ્ણ નામથી ગદાક ફરે મુદર્શન સંગે	૧૬
કૃષ્ણ નામથી નવગ્રહ ચરણે શિર નામે,	
કૃષ્ણ નામથી શત્રુ સર્વ પરાજય પામે	૧૭
કૃષ્ણ નામથી અવળુ તે પણ સવળુ થાય,	
કૃષ્ણ નામથી અખિલ વિશ્વ વદ્ધાલ થઈ જાય	૧૮
કૃષ્ણ નામથી અસ્માદિક સુરગણ સૌ પૂજે,	
કૃષ્ણ નામથી પ્રેત પિશાચ અસુગળ દૂજે	૧૯
કૃષ્ણ નામથી સકળ ધર્મ સૌ સાધનનું ફળ,	
કૃષ્ણ નામથી મહા અધમ તતક્ષણ હોય નિર્મળ	૨૦

૧૪ વિનયે અખિનનધુ સમજેનુ ઝાખેદેખાય
શ્રી કૃષ્ણ નામના ગાથી આ જલ સચગચ પ્રભુ જેવુ દેખાય
શમ્ભુદેવ સર્વમિતિ સમહાત્મા મુવુર્લમ ॥

૧૫ મુક્તિઆગઆગ પ્રકાગ્ની મુક્તિ સાનાકન, સાદેવ, સાધુજી
ને સામીપ આ આગ મુખિઓ ને માયા તેની દાસી થા

૧૬ ગમે=ગમેર, હાસમે

૧૭ શિર=માથુ ચરણે=પગમા નામે=મુકે પરાજય=હાર

૧૮ વદ્ધાલ=વધાલુ

૧૯ સુરદેવતા દ્રુજે=ડપે, ચરચરે

કૃષ્ણકીર્તની સકળ તીર્થને પાવન કરતા;	
કૃષ્ણકીર્તની ગંગાદિક સરિતા અધ કરતા.	૨૧
કૃષ્ણ નામથી વિદ્ય વિપત્તિ કરે પલાયણ;	
જન્મ મરણ ભવરોગ હરે હરિનામ રસાયણ.	૨૨
કૃષ્ણ નામ અહિ વૃશ્ચિક વ્યાધ ચોર ભય ટાળે;	
કૃષ્ણ નામ જ્રમ કુતર્ક સર્પે સૌ હુઃખ જાળે.	૨૩
કૃષ્ણ નામ દુઃસ્વપ્ન વ્યસન દુઃસંગ મટાડે;	
કૃષ્ણ નામ મુખ સકળ મનોરથ પૂરા પાડે.	૨૪
કૃષ્ણ નામથી પુત્ર કલત્રાદિક દુઃખ જાયે;	
કૃષ્ણ નામથી અચળ લક્ષ્મી પ્રાપ્તિ થાયે.	૨૫
કૃષ્ણ નામમાં યોગ યશ વૈરાગ્ય જ્ઞાન છે;	
જપ તપ તીરથ ધર્મ નેમ ત્રેત ધ્યાન દાન છે.	૨૬
કૃષ્ણ નામ તે કૃષ્ણદ વેદ આરે ઉચ્ચારે;	
કૃષ્ણ નામ એકોત્તરશત પૂર્વજને તારે.	૨૭
કૃષ્ણ નામથી ઈન્દ્રિય વણુ છતે કૃષ્ણ પમાડે;	
કૃષ્ણ નામ મહાકલ વિપેથી તતક્ષણુ કહાડે.	૨૮

૨૧ સરિતા=નદી. અપ=પાપ.

૨૨ વિપત્તિ=દુ.ખ. પલાયણ=નામી ગતિ. જપ=સંસાર.

૨૩ અહિ=સર્પ. વૃશ્ચિક=વીંછી. સર્પ=વેદ. કુતર્ક=ખરાબ તોફા.

૨૪ કલત્રાદિક=કુટુંબ વગેરેનું. કલત્ર=સ્ત્રી કુટુંબ સ્ત્રી વગેરેનું.

૨૭ કૃષ્ણદ=કૃષ્ણ આપનારૂં. એકોત્તરશત=એકસોને એક.

૨૮ ઈન્દ્રિયવણુ છતે=ઈન્દ્રિયો છટપા વગર. તતક્ષણુ=તરતલ.

કૃષ્ણ નામ જપ કરતો, કરે મદનનો ધધો. તો તે નિર્મળ રહે, થાય નહિ કર્મ સળધો	૨૯
કૃષ્ણ કીર્તને કૃષ્ણ રહે ઊભા નિત્ય પાસે; ફરતા પુઠળ ફરે લક્ષ્મણદરની આસે	૩૦
કૃષ્ણ નામથી વલ્લભ કૃષ્ણ, કૃષ્ણ તે વલ્લભ, કૃષ્ણ નામથી સર્વ સુગમ, ઠગું પણ નહિ દુર્લભ	૩૧
કૃષ્ણ નામ સુણિ કૃષ્ણ ગધિકા અતિગે ગણ, કૃષ્ણ નામથી જ્યહા જાય ત્યહા છોતે ગણ	૩૨
કૃષ્ણ નામથી મર્વ નમે, જગમા જશ વ્યાપે, કૃષ્ણ નામથી આપ ન લાગે, જો કોઈએ આપે	૩૩

૨૯ મદનનો=મનો કર્મમંત્રધા=કર્મના સળધરાજો

૩૦ નિત્ય =સત્ય, ફરેલા પાસે=કરને,

૩૧ આ કડીમા શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર ન શ્રીમદ્વલ્લભાધીશના સ્વરૂપની
એકાન્તતા હી છે શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર તેજ શ્રીમદ્વલ્લભાધીશ છે
શ્રીમદ્વલ્લભાધીશ ૧ તેજ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર

૩૩ નાપે=પાન

ચિત્રકુટ ગગન પ્રભુના બક્ષી હતા તેમને જ્યારે શિવજીને
સિધ્ધામણના રૂપમા કૃષ્ણ ત્યાર પાર્વતીજીએ ચિત્રકુટને આપ આપ્યો
હતો તે તેમને તરત લાગ્યો નહોતો પાર્વતીજીની ધ્રુવ પ્રમાણે
નહોતો લાગ્યો ચિત્રકુટએ પાર્વતીજીને લગનદલકત ગાળીને પોતાની
મગજમા આપ્યો ત્યારે તે આપનો અગીકાર કર્યો હતો તેનીસમી
કડીમા આ જ બતાવે ૧

શ્રીકૃષ્ણ નામથી કહિણ કુઅંકે ભુસાય લાગથી;	
દુર્ગતિ નહિ જમદંડે સ્વપ્ને પણ જ્ય ગોપાળથી	૩૪
કૃષ્ણ નામથી અદ્ય પ્રહર આનંદ રહે મન;	
કૃષ્ણ નામથી પતિત પવિત્ર કરે દેઇ દર્શન.	૩૫
કૃષ્ણ નામથી સકળ લોગ સદને સુખરાશિ;	
કૃષ્ણ નામથી જ્યાં વસે ત્યાં પ્રયાગ કાશી.	૩૬
કૃષ્ણ નામથી અપકીર્તિ શુભકીર્તિ થાયે;	
કૃષ્ણ નામથી સકળ શોક રહેજે શમી જાયે.	૩૭
કૃષ્ણ નામથી અદ્ય મહાસિદ્ધિ નવનિધિ હાજર;	
કૃષ્ણ નામથી અગિલ અમંગળ કંપે યર યર.	૩૮
કૃષ્ણ નામથી ચારે પદાર્થ થઇ રહે કિંકર;	
કૃષ્ણ નામથી દશ દિશ મંગળ કો ન લયકર	૩૯
કૃષ્ણ નામથી ધર્મ વિષે મતિ દઢા ન પાપે;	
જીતે દુષ્ટ સ્વભાવ નામ હરિ પ્રગળ પ્રતાપે.	૪૦

૩૪ કુઅંક=ખરાગ રેખા. દુર્ગતિ=ખરાગ મતિ.

૩૫ પતિત=પાપી. અદ્ય=આજ.

૩૬ સદને=ઘેર, ઘરમાં. સુખરાશિ=સુખનો ખડાર.

૩૭ અપકીર્તિ=ખરાગ વાન. શુભ=સારી.

૩૮ ચારે=ચાર. કિંકર=દાસ.

૪૦ મનિ=મુદિ. કલ્પકોષ વખત, ક્યારે પણ. દુષ્ટ=ખરાગ.

કૃષ્ણ નામથી ઉભય લોકમાં અતિ મુખ પામે;	
કૃષ્ણ નામથી કૃષ્ણ મિલન અંતરાય વામે	૪૧
કૃષ્ણ નામથી મહા અજ્ઞાન તિમિર મટી જાયે;	
કૃષ્ણ નામથી બાહ્યાંતર અબવાળું થાયે	૪૨
કૃષ્ણ નામથી અંતકાળ પીડા નવ પામે;	
કૃષ્ણ નામથી મજે નિવૃત્તિ તૃષ્ણા વામે	૪૩
દેવળ કૃષ્ણ નામથી સર્વે ચિંતા ચૂર્ણ;	
દેવળ કૃષ્ણ નામથી સકળ કામના પૂર્ણ.	૪૪
કોઈ વિધે પણ કૃષ્ણ કહે ન પડે દુઃખ સહેવું;	
રટે પ્રેમ વિશ્વાસ સહિત તો ત્યાં શું પછી કહેવું ?	૪૫
દુરાચરણ તણ ભાવ ભરેંસે કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહે;	
થોડામાં શ્રીકૃષ્ણ મજે, કરી પોતાનો લહે	૪૬
આપ કૃષ્ણ નિજ નામ માહાત્મ્ય નવ શકે દખાણી;	
તે આગળ પછી કવણ માત્ર બીજાની વાણી ?	૪૭
કામધેનુ સુરદુમ ચિતામણિ કોટિક વાડે,	
કૃષ્ણ નામ સમ કયમ કરું, લાજે મન મહાડે	૪૮

૪૧ વામે=નાશ પામે

૪૨ તિમિર=અધાર. મટી જાયે=નાશ પામે, જતુ ગહે

બાહ્યાંતર=અદર ને બહાર.

૪૫ વિધે=રીતે.

૪૭ આપ=પોતે. નિજ=પોતાનું કવણ=કોણ

તે માગ્યું આપે, પણ હિત અહિત નાં વિચારે:
 કૃષ્ણ નામ પણ માગે દે શુભ, અશુભ નિવારે. ૪૯
 નામ માત્ર પિતૃ નામી હેતુ હવે દિલયાશ્યંતર:
 તદપિ માતાના પ્રેમધરી પિતૃ એટલો અંતર. ૫૦
 પિતા પુત્ર હાય પુનિત ત્યાં જગી લે ઉચ્છંગે:
 સુમત્ર ધરો કે ત્યાગ કરે નવ રાખે રંગે. ૫૧
 ત્યમ અંબા નવ કરે અર્ધકે અંતર અતિ વહાલો:
 ઘણી એકવાર પ્રજ્ઞાલી કરે શુચિ લહિ નિજ કાલો. ૫૨
 એમ અનેકવાર પણ ધોયધાય નવ કાંપે:
 કરી ચોખ્ય જગી પૂત તહાં જઈ જનકને સોંપે. ૫૩
 એ રીતેજ વિચારી નામ નામીને લેજો;
 નામ વિના નહિ મળે નામી નામે ચિત્ત પ્રાપ્તે. ૫૪
 કળિકાળ આશુચ્ય કર્મ કોઈ રૂપે ન લેમાં:
 કૃષ્ણ નામને અડે ન સૂતક અતિ યશ્વ એકમાં. ૫૫

૪૯ હિત અહિત=સાર નરમું. શુભ=સાર, અશુભ=અશુભ નિવારે=નાશ કરે.

૫૧ પુનિત=પવિત્ર. ઉચ્છંગે=ખોળામાં. સુમત્ર=મધ્યવાદો, પાપવાદો. ત્યાગ કરે=ઠાકી દે.

૫૨ અંબા=માતા. અર્ધકે=અર્ધક, પુત્ર. અંતર=મનમાં, હૃદયમાં. પ્રજ્ઞાલી=ધોઈને. શુચિ=પવિત્ર. કાલો=કાલકે, બળક.

૫૩ કાંપે=રૂળે. પૂત=પવિત્ર. જનક=પિતા.

૫૫ આશુચ્ય=અપવિત્ર, સૂતક.

કૃતે ધ્યાન ત્રેતા મખ દાપર પૂજન લાખ્યું;	
કળિ કેવળ કીર્તનમાં સૌ કૃણ દાખ્યું	૫૬
કૃતે યદધ્યાયતો વિષ્ણું ત્રેતાયાં યજતો મસૈઃ ॥	
દાપરે પાર્ચિયામાં કલૈ તદ હરિકીર્તનાન્ ॥	
ચતુર્પદ દશ અષ્ટ કાવ્ય મહાભારત એમ બોલે;	
સર્વસાર શ્રીકૃષ્ણ નામ કોઈ નહિ તે તોલે.	૫૭
કૃષ્ણ નામ વિશ્વાસ નથી તે પાંડિત બોલે;	
કૃષ્ણ નામ શિવ શેષ રહે, કો તેથી મોટા ?	૫૮
સકળ હરિના નામ મહાહુકિત હ.ખહાસી,	
પણ તે સૌથી શ્રીકૃષ્ણનામનો મહિમા ભારી	૫૯
સ્કંધ પુરાણે શ્રીનારાયણ, શ્રીમુળ લાખ્યુ,	
બ્રહ્મા પ્રત્યે નામ ગિરોમણિ નિજ કહી દાખ્યુ	૬૦
અવર કોટિ મુજ નામ મુણી હુ પ્રસન્ન થાઉં,	
પણે તહેવો નહિ જહેવો શ્રીકૃષ્ણનામે મોહોવાઈ,	૬૧
દ્વિતીયાથી રાકા લગી નામ અદ્ર તો કહાવે,	
પણ ન્યૂનાધિક કલા પૂર્ણ શશી સમ કોઈ નાવે	૬૨
પુન્યમ શશી તે કૃષ્ણ અવર ત્યો અવગ દિગારી,	
શબ્દ ઋતુ સહ શ્રીસહિત અતિ આનંદકારી	૬૩

૫૭ તે તોલે=મગમગ ચતુર્પદ=ચાર, ૭ અષ્ટ=આઠ
 ૬૨ દ્વિતીયાથી=મીજથી ગકા=પૂનમ ન્યૂનાધિક=ઓછીવત્તી.
 શશી=ચંદ્ર

તે માટે શ્રીકૃષ્ણ નામ સર્વોત્તમ જાણો;	
જ્યો અહર્નિશ પરમાનંદ વિના શ્રમ માણો	૬૪
ઓપધ અમૃત વા વિષ, વણ સમજેણુ કોઈ ખાશે;	
તદપિ તે લેનો શુણુ આપે, વ્યર્થ ન જાયે.	૬૫
અગ્નિ સ્પર્શ થાય અજ્ઞાને તદપિ જાણે;	
તો પછી કૃષ્ણ નામ કહો કુકર્મ કયમ ન પ્રજાળે ?	૬૬
અતિ અનાદરે થાય પાપ, તો પણ ફળ આપે;	
તો વણ શ્રદ્ધા પણ નામે શુષ્ક કયમ નહિ વ્યાપે	૬૭
માટે લક્ષ વાતની વાત કહું, સમ ખાઈ;	
રટો કૃષ્ણ આ અવસર ફરી નથી મળવો લાઈ.	૬૮
શ્રીકૃષ્ણનામમહાત્મ્યમંજરી, જે કોઈ ગાશે;	
થશે લક્ષ્મી શ્રીકૃષ્ણતણો, વાંચિછત ફળ થાશે.	૬૯

૬૪ અહર્નિશ=ગત દિવસ.

૬૫ વણ સમજેણુ=મનપણ વગર, વગર વિચારે.
વ્યર્થ=નકામુ ફેાકટ.

૬૬ અજ્ઞાને=અજાણતાં. તદપિ=તો પણ. કુકર્મ=ખરાબ કર્મો.
પ્રજાળે=નાશ કરે

૬૭ અનાદરે=મન વગર.

૬૮ લક્ષ=લેખ

૬૯ વાંચિછત=પઠાવે.

શ્રીગુરુગાઠ ટિજદયારામ, શુભકૃતિ આ કીધી,
હરિજનને મુળ વાવા, આપ મન શિક્ષા દીધી ૭૦

અના ગસાવલીવૃત્ત, અતિપદ કૃષ્ણ નામ છે,
સર્વ કાળ મો ગાને, પૂર્ણાનંદ ધામ છે ૭૧

ઇતિ શ્રીકૃષ્ણજન શ્રીનૃસિંહાસાનુનામ કવિમત્રાદ શ્રીદયાગમભાષ કૃત

“ શ્રીકૃષ્ણનામમાહાત્મ્યમંત્રરી ” અમાસ

તા ક—શ્રીકૃષ્ણનામ માહાત્મ્યમંત્રરી વાચતી વખતે સૌએ શ્રીમદ્
વિદ્નનાથજી (શ્રીગુસામજી) દ્વારા ‘ અષ્ટાક્ષરનિરૂપણ ’ ખાસ વાંચવું
માથ્યા પત્રી સ્તોત્ર ૬ થી ૧૬ સુધીનું ખાસ મનન કરવું ગસિક
ભક્ત કવિન શ્રીદયાગમભાષાએ શ્રીમદ્બુદ્ધચરિત્રની વાણીને આ
પ્રકૃત્યેલી, અપરિમિત પગે પમગતી મંત્રરીમા સચોટ ને સગળ
ભાષામા વણી દીધી કે પ્રબુનામનુ માહાત્મ્ય બતાવવા માટે ધગમથ્ય
દાખલાઓ મચો આપ્યા ૬

પગમ ભગવદીય કવિન શ્રીદયાગમભાષના પ. શિષ્ય પ્રધીન
નેશી છનણલાલ છગનલાલ, એ મેઝ-ડમોઈ

૭૦ ગુભકૃતિ=સારી કરણી હરિજનને=અબુલકતોને
શિક્ષા=શિખામણ

૭૧ વૃત્ત=છંદ

વિનયખંત્રીસી.

“રાગ હાલેરો”.

શ્રીમદ્ ગુરુ ગિરિવરધારી, એક વિનંતિ સાલજો મહારી;
મહારે મહોટી આથ તહમારી, ફીનહયાળ હોરે;
ગુરુદ્વારે ગ્રહ્યો કર મહારો, જહેવો તહેવો હું કહાવ્યો તહમારો;
હાવાં અવગુણ શીદ વિચારો, શ્રીગોપાળજીરે. ૧

દોષ જોવા હુતા હરિ જ્યારે, મુને ગરણે લીધો ગીત ત્યારે,
હાવાં ગરહને બદો વિચારો, સમર્થ શ્રીહરિ રે;
દોષ જોતા નથી પ્રભુ કહેશો, હજી આવો રહ્યો છું અને શો ?
ત્રીનળંધુ ગરહ કયમ બહેશો, મુજને વિસરી રે. ૨

થયો સ્પર્શમણિનો સંગ, હજી લોહપણું કયમ નથી લંગ ?
નથી દીમતો કંચનરંગ, કહો પ્રભુ કયમ હશે રે;
નથી સંગ થયો નહિ કહેવાય, થયો છે ન લક્ષણ લહેવાય;
પ્રભુ હજીએ સમી નહિ લાધ, વલ્લે મહારી ગી થશે રે. ૩

ચાંડાલી કર સહાયો જૂપ, તેમાં શા અવગુણ વેચની સૂપ;
પતિ લાંકયું નિજ પલટયું રૂપ, નાથ વિચારીએ રે;

૧ ગ્રહ્યો=ગંગો. કર=કાથ. હાવાં=દંવ. અવગુણ=દોષ. શીદ=શા માટે.

૨ બહેશો=જવા દેશો. વિસરી=જતી જામી

૩ લોહ=લોહ. કંચન=ચાંદી. ગાળી નહિ લાખ=એ સમય મળ્યો નથી.

નીચી પણ ગજપત્ની કહેવાયે, ત્યારે કોડે તો મોટા વાગે
ના પૂરીએ મન લજવાયે, કહો ક્યમ હાગીએ ?

૪

चांहारी चेद्राजपत्नी जाता राजा च मानिता ॥

कदाचिदपमानेऽपि मूढत का क्षतिर्भवेत् ॥

“અન ઇણુપ્રમોધ” શ્રીમદાપ્રભુજી

આમત્રણ મોટાનું એ નિશ્ચેવાત, હું પણ અધમ મળ્યો અધડાત
અહીં મૂકો ઘટિત નહિ વાત, મત્યમકત્ય છેડે,
ગહેગા ગણેપકુ ગિરિધાગી, તોહિ શી ઘટી આળડ મહારી,
મૂને મૂહો જાણીને ભિખારી, હયાણુ અત્ય છેડે

૫

सत्यसरूपतो विष्णुर्नान्यथा तु करिष्यति ॥

અત ઇણુપ્રમોધ

મહા અધમ પતિત હું જન, શ્રીજી આપ પતિતપાવન
તાર્યા અમિત અધમ, તેણુ મન મુજપ કીજીએરે,
કોટિ રૂપનો અવગુણુ રાશિ,

મુજમા ગુણ શો હોય અભિનાશી,

ગીઝણુ એવી મુને મત્તા ગી ?, નિજ લતી રીઝીએ ?

૬

૪ આ ૧લી-૨લી પ્ર-દાથ મહારો-ગ્રાલ્યો અરગુણુ-દોષ
નુપ-મૂપ ૧ ક્રો-અભિનાય પૂરીએ-અતોડીગો

૫ પ્રતી-ગ્રાલી મકો-મહી ૧ રતિ-સાગી મૂયો-ગાજ ધાવ

૬ પતિત-પાપી પ્રતિ-મોકો અરગુણુ-દોષ ગણિ-મ. ૧૦

ગમે શુભમતિ સુકૃતિ કરાવો,

મુજને પ્રમેયબળથી બોલાવો;

માટે તમ ઉપર મ્હારો દાવો, અશરણુશરણુ છોરે;

મહુવિધિ દુઃખ નથી રહેવાતું, તમ વિના નથી રહેવાતું;

નથી પ્રગટ કરું કહેવાતું, જાણી ગિરિધરણુ છોરે ૭

પ્રભુ તમને ગમું નહિ જેથી, મુને મૃદાવો હરિ તેથી

કર્તું દુઃખ આપવણુ કેથી, પ્રાણજીવન પ્રભુરે,

રચું તમને ઘયે હું જેવો, નિજ બળથી કરો મુને તેવો

નિજ જાણી ઉગારી લેવો, વિઠ્ઠલવર વિભુરે ૮

ધારો મનથી તો સઘળું થાય, કરવું ન હોય તેનો કાંઈ ન ઉપાય.

શીઘ્ર તરસાવો મજરાય, શ્રમ તો કરો નથી રે;

કાલાપાલા કરું દીનવાણી, પાલવ પાથરૂં જોડીને પાણિ;

ઘસું નાકે ઝૂકો જન જાણી, બહુ શું કરું કથીરે ૯

કઈ હું કોટિ હંડ પ્રણામ, દંતે તૃણુ અહીં મુંદર રયામ;

વળી કહો તે કઈ દીન કામ, નાથ નિવારીએ રે,

મદા દાસનો દાસ તહમારો, વિના કૃપણુ કો સ્વામી ન મ્હારો,

સ્હાઓ મારો કે ઉગારો, તમ બળે ગાજીએ રે ૧૦

૭ અશરણુ શરણુએને પ્રાપ્તું શરણુ નથી તેના શરણુ

મૌ વિધિ=રેક પ્રકારે. શુભમતિ=આરી શુદ્ધિ સુકૃતિ=આરી કર્મણી.

૮ આપવણુ=નમાગ વગર. અથી=અને.

૯ પાણિ=પાથ. દીન=અરીય.

૧૦ દંતે=દાનમાં. તૃણુ=તરણુ. અહીં=અહીં.

ધર્મ સાધન છે નહિ એક, ભક્તિ જ્ઞાન વૈરાગ્ય વિવેક;
હું તો અપ્રોજક છું છેક, આપ આધાર છો રે,
આપ અતિ ગંભીર ઉદાર, સહિષ્ણુ મુખાણુ સરદાર રે,
સૌ સદ્ગુણના ભંડાર, નંદકુમાર છો રે ૧૧

દાસના દોષ શુણ્ણ કરી લેજો, આપ શુણ્ણ કરો અલપ ન દેજો;
અવ વિમુખ થકો નિજ પેજો, એવા શુણ્ણ આપમાં રે,
પ્રીત કરી રહેને પલક ન મૂકો, વિના વિનંતિ સમો નવ ચૂકો,
દાસ હુંજ દેખી ઝટ શુકો, તમે દીનતાપમાં રે ૧૨

નિર્દોષ સદાનંદનંદ, ધિક્ દોષ દેશ મતિમંદ,
તોહ સહન કરો ગોવિંદ, મળ્યા ન મોટાઈમાં રે,
દોષ સધળા હુંમાં મુને ભાસ્યા, તે ઉપર શુણ્ણ આપ તપાસ્યા,
મ્હાગ ખોલ વિચારો આ શા, ખોલ્યો દેલાઈમાં રે ૧૩

એમ જાણું તોહ ન ગ્હેવાય, વિહ્વળતાએ વિનંતિ થાય,
તમે સૌ સમજો વજરાય, હુંખડું મનતાણું રે,
પડદે રહી અતિ પ્રીતિ દેખાડો, નથી દીસતો અનુભવ ઘાડો,
રજો નહિ વેગજો કાહાડો, અવન ના અવર ઘણું રે ૧૪

૧૧ મુખાણુ=અણુ સહિષ્ણુ=સહનશીલ અપ્રોજક=પ્રીધાવા
વગરનો પ્રોવાવા વગરનો

૧૩ મળ્યા=ખામી હુંમાં=મ્હાગમા દેવાઈમાં=ગાડપણમાં

૧૪ અવર=મીઠા. પડદે રહી=જની.

અનુભવ ઘો છો વર્દરાય, કયો લોગવટો ન જણાય;
 જૂઠું કહેતાં જીહવા છેદાય, આશ્ચર્ય અતિ ઘણું રે;
 ગજવા માંડયો છે ઠગિકાળે, દુર્બુદ્ધિ ટળે નહિ ટાળે;
 વળે નહિ મનતમ લાણી વાળે, વાંચ્યું અસિખલપણું રે. ૧૫
 હરિસેવા સ્મરણ કહાં પ્રીતિ, અવિદ્યાએ લીધો લૂંટી જીતી;
 કૃતિ નિપજે સર્વ વિપરીતિ, તમો વિના ક્યાં કહું રે;
 ઇન્દ્રિયો મ્હારી વિષયાસક્ત, શઘાવર મન તમથી ન રક્ત
 લોખા લોક કહે છે મુને લક્ષ, સૂણીને કાળજ દહું રે. ૧૬
 વેપ વેપજીવે લક્ષિત લખવી, કામ દામે કર્યું ચિત્ત આવી;
 પેટ ભરીઈ પાખંડ બતાવી, ઘણું ન લભ્યા હરિ રે;
 માયામોહની ભાજનાં તૂટી, ખોયો જન્મ કુસકા કૂટી;
 કાળ આબ્યો અચાનક કૂટી, સમય આંહાં ફરી રે. ૧૭
 હુંમાં કાંઈ નથી લલ્લી વાર, લાજ્યું છું કરતો પોકાર;
 પડયો શરણ જીતારો પાર, કહું કરગરી રે;
 કયો દોષ ન જોશો મ્હારો, સોંચ્યો છું ત્હેની કહાણુ વિચારે;
 મુને લવસાગરથી તારો, કરુણા બાજ કરી રે. ૧૮
 કૃપાદૃષ્ટે મ્હામું પ્રભુ લાળો, મ્હારા તનમન તાપને ટાળો;
 મ્હારા હૃદયમા ટાઢક વાળો, નિજનંદ આપીનેરે;
 પ્રેમલક્ષિત સદા દૃઢ આયો, દાસ તું મ્હારો શ્રીમુખ આલાયો
 મ્હારા પ્રતિજાંધ પ્રભુ કાપો, રૂપ હૃદે થાપીનેરે. ૧૯

૧૫ જીહવા=જીભ. વાંચ્યું=કૃષ્ણું. અસિ=તરવાર. ખલ=શત્રુ.

૧૬ અવિદ્યાએ=માયાએ. કૃત=કરણી. નિપજે=થાય. વિષયાસક્ત=

વિષયમાં લીન. ઝેઝેઝે વિષયોમાં મગ્ન. રક્ત=મગ્ન. દહું=પાળુ.

૧૮ ટાઢક=કડક. આલાયો=મોલો.

સહ વહલ વહલ થઈએ, મહારી કુમતિ સમૂળી દહીએ,
મહારો શ્રીઅર્થી કર ગ્રહીએ, પ્રભુ અરવિંદજીરે,
પ્રાણીમાત્રનો ન ભાને દોષ, હરિજીર સત ઉપજે ન રોષ,
આદિ માયા જનિત સુખ તોષ, માણુ સુકુદજીરે ૨૦

શ્રીજી સાચો કરો મુને લક્ષ, નિજસેવા સ્મરણ આસક્ત,
મહેજે મન પ્રપચ વિરક્ત, શુભ મતિ ઘો અતિરે,
મહાર સર્વસ્વ મહાપ્રભુ આપ, હું હુમારો પડી જગ છાપ,
ટાળો પાપ સકળ સતાપ, શ્રીજી મહારી છો ગતિરે ૨૧

પતિતપાવન અધમોદારણ, દીનજાનુ અશરણશરણ,
આગત ત્રાણ સ્વજનસુખકરણ, કૃપાના કોષ છોરે,
લક્ષ્મણસહ લક્ષ્મણીન, લક્ષ્મણેમ પયોધિમીન;
કુંધુચન્દ્ર કૃપારસ પીન, દુઃખ નિર્દોષ છોરે ૨૨

અતુલિત બલ અતર્થામી, સર્વેશ્વર સર્વના સ્વામી,
બહુ નામી અક્ષરધામી, અક્ષરાતીત છોરે,
પ્રભુ હરિ ઇશ્વર લગાનવ, મહામગલરૂપ નિધાન,
ન જો તમથી અધિક ન અમાન, અનૂપ અશ્રુત છોરે, ૨૩

૨૦ શ્રીઅર્થી=સહગીજના અર્થ

૨૧ પતિતપાવન=પાપીને પાવન કરનાર, સ્વજન સુખકરણ=નિજજનને સુખ આપનાર, અધમોદારણ=અધમનો ઉદ્ધાર કરનાર, કૃપા=મહાર, પયોધિ=સમુદ્ર, મીન=માછલી

૨૩ અક્ષરાતીત=અક્ષરથી પર, નિધાન=મહાર, અધિક=વધારે, સમાન=મર્યાદા

સર્વકારણુ છે સર્વરૂપ, અનંતકોટિ પ્રજ્ઞાંડના ભૂપ;
 પર પરમાનંદ સ્વરૂપ, નિબ્ધનંદ મગ્ન છેરે;
 ગોપીજનવલ્લભ ગોકુલેશ, રાધિકાવર નટવરવેષ;
 રાસરમણ રસિક હૃપીકેશ, રતિરસ મગ્ન છેરે. ૨૪
 કરુણાકર કેશવરામ, પુરુષોત્તમ પૂર્ણકામ;
 મહાપાપતાપ હર નામ, અધિક ચિંતામણિરે;
 સર્વે જીવની નિજકર નાથ, સઘળી જાણ નાથ તપ હાથ;
 તે જીવો જહેને રતિ તમ સાથ, ત્રિભુવનના ધણીરે. ૨૫
 કરો તો ન થવાનું થાય, ધારો તો થવાનું મટી જાય;
 કર્તા હર્તા સર્વ વ્રજરાય, ઇશ્વર છે અક્ષયગતિરે;
 તમે કાળ માયાના ઇશ, વેદ વિધિ શિવ નામે શીશ;
 શેષ રટે મહાલક્ષ્મીશ, મહામણુ છે ગતિરે. ૨૬
 સર્વેશ્વર સર્વાધાર, કૃષ્ણ આપથી સૌ અવતાર;
 તમે શ્રુતિ શિખરનો સાર, નિગમ નેતિ કહેરે;
 એવા મોટા ને દીનદયાળ, પ્રભુ છે પુત્રજન પ્રતિપાળ;
 ન્યમ માતા નાં ભૂલે જાળ, ચિત્ત જન પર રહેરે. ૨૭

૨૪ મગ્ન=લીન.

૨૫ કરુણાકર=કરુણાની ખાણ, સર્વે જીવની નિજકર નાથ=રેક જીવની દોરી તમારા હાથમાં છે, નાથ=દોરી-દોરડું, જગદને નાથ ધારો છે તે દોરડું, રતિ=પ્રાણિ.

૨૬ ઇશ=વામી-ધણી, શીશ=માથું, વિધિ=વ્રજા, નામે=મંત્ર નમન કરે.

૨૭ નિગમ=વેદ. સર્વેશ્વર=દેવકના ઇશ્વર, સર્વાધાર=દેવકના આધાર.

તમો દુરિજનથી ઘણા દૂર, સ્નેહે સમર્યા હરિ ત્હાં હજૂર;
 ત્હેને આનંદ ઘો ભરપૂર, સંકટ મો છેલીનેર;
 સમર્યા પશિણી બાળ ઊગાર્યા, સમર્યા દ્રોપદી વસ વધાર્યા;
 સમર્યા હરિ ગજ કારજ સાર્યા, ચતુ તન લેલીનેર ૨૮
 ભક્તાધીન નામ ગજરાય, સુણી મુજને તો હરખ ના માય,
 સુણી પતિતપાવન દુઃખ બાય, લક્ષણ ક્યાંહાં ભક્તનારે;
 પુદ્ ભક્ત સકળનો હું દાસ, તેમને ચરણે હું માણું નિવાસ,
 મુને આપો શ્રીઅવિનાશ, લક્ષણ આસક્તિનાં રે ૨૯
 જેવો તેવો હું શરણે પડ્યો છું, ટાળ્યો નહિ ટળું અટલ અડ્યો છું,
 પગરેખની રીતે જડ્યો છું, પ્રભુ મોંખ્યો શ્રીમહાપ્રભુરે,
 હાવા તો હૃદ થઈ છે સ્વામી, ઘણો દુઃખીઓ છું અંતરજામી;
 એકો કલેશની રહી ન ખામી, ઝાલો કર છો વિભુરે ૩૦
 કેવળ પ્રમેયબલ જો વિચારો, ત્યારે મુખનો દિવસ આવે મ્હારો;
 વિના કરુણા નાં દુઃખ નિસ્તારો, જાણું નિશ્ચે કરી રે,
 જેને નિજનો માન્યો ભગવત, દુષ્ટ પણ થાય સાચો સંત,
 વિભુ છો શ્રીકંત, કૃપાકર શ્રીહરિ રે ૩૧
 છેલ્લી વિનતિ સુણો મ્હારી, જીવું છું એક આશ તમારી,
 મ્હારી મ્હાંમું ભાળો ગિરિધારી, વિચારી પોતાપણું રે,
 જે કો વિનયખત્રીસી ગાયો, ત્હેના જન્મ મરણ દુઃખ જાણે,
 દયાપ્રીતમ પ્રસન્ન ત્હેને થાયો, આપણે મુખ ઘણું રે ૩૨
 ઇતિ શ્રીકૃણ્ણજન શ્રીરામલદાસાનુદાસ કવિનઃ શ્રીધ્વારામભાઈ
 ત્રિચિતાયા વિનયખત્રીસી સમાપ્ત.

૨૮ દુરિજનથી=ખગન માણસથી, દેવથી, હજૂર=હાજર
 ઘો=આપો, ઊગાર્યા=અચાનક, તન=સરીર, ગજ=હાથી.

૩૦ કર=હાથ

૩૧ નિરંજન=નાશ કરો શ્રીકંત=ખીજના ૧

પરમ ભગવદીય કવિનર શ્રીદયારામભાઈ કૃત

શ્રીગુરુશિષ્યસંવાદ.

સાંભળો વિનતિ શ્રીગુરુરાયજી,

કૃપાથી ઉપની અવિદ્યા માયજી ? ૧

જીવ શિવ કોણે નિર્માયાજી,

હરિ હર પ્રભા કોણે બાયાજી ? ૨

કોનો કીધો એ સંસારજી, કૃપા કરીને કોહો નિર્ધારજી ૩

ગુરુ નારાયણ દીનદયાળજી, સંશય મ્હારો સ્વામી ટાળોજી. ૪

સમર્થ સ્વામી તું અવિનાશજી,

તે માટે હું આવ્યો લકમારી પાસજી. ૫

દોહાહું પામ્યો શરણુ લકમારુંજી,

એ દુઃખ ટાળો સ્વામી અમારુંજી. ૬

જન્મ મરણ વશ અતિ વિશુતોજી,

કલ્પનાં કાલવમાંહે ખુતોજી. ૭

હાજી.

કલ્પના કાલવમાંહે ખૂંત્યો, નવ લહું ઉકાશ;

કયમ કરી છુટિયે, મુખ દુઃખ આશા પાશ. ૮

લક્ષ્યોરાત્રી રડવડ્યો, પ્રકૃતિ કેરે અંગ;

લોગ બહુવિધિ લોગવ્યા, તે લોગ વ્યાખ્યા અંગ. ૯

૧ ઉપની=ઉપજી. અવિદ્યા=માયા.

૨ બાયા=ઉત્પન્ન કર્યા.

૩ નિર્ધાર=ચોક્કસ.

ત્રિવિધિ તાપે પરણવ્યો, આવ્યો તમારી પાસ,	
કૃપાદૃષ્ટે અમૃતવૃષ્ટે, કરો ત્હેનો નાશ	૧૦
જયમ વનમાંહે એકલો, ભૂલ્યો પથી વાટ,	
વેળાવાને આગળ કરે, તો ઉતરે દુર્ઘટ ઘાટ	૧૧
આગળ નદી પૂર વહે, નવ જાણીયે જિતાર,	
ત જાણીતાને અનુસરે, તો તરી પામે પાટ	૧૨
રોગીઓ ગેગે અવ્યો, દુર્ગલ થયો દેહ,	
શુદ્ધ વૈદ્ય ઉપચારતા, સમાધિ થાયે તેહ	૧૩
તુ વળાયો તું નિઝામો, વૈદ્ય તું માળાપ,	
આ હીનને દયા કરી, ટાળો ત્રણે તાપ	૧૪
ઉપાસના આહર્નિશ કરૂં, શરણ પામીને રહું,	
શ્રીગુરુ કૃપા કરી કહો તે, મન કર્મ વચ્ચને શરૂ	૧૫

કકતુ ૧.

જ્ઞાનગુરુ કહે સૂણો શિષ્ય ઉપદેશ રે,	
શબ્દાતીત છે દેવેશ રે	૧
ઇચ્છા ઉપની રમવા ભૂપ રે,	
માયા અવિદ્યા કારણ રૂપ રે	૨

૧૦ પરણ વો=મળ્યો

૧૧ વન=જંગલ પથી=મુસાફર વાન=ગતો વેળાવાને=બોમીઆને

૧૪ ત્રણે તાપ=આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિક ને આધિદેવિક. એ ત્રણ તાપ

૧૫ અહર્નિશ=ગત દિવસ

૧ શબ્દાતીત=શબ્દથી પર

ત્યમ બીજ પૃથ્વી પર્જન્ય વુઠે રે;	.
મહી જલ યોગે અંકુર ઉઠે રે.	૩
અંકુર ને બે કોમલ પત્ર રે,	
શિવજી ઉમીઆ એહ વિચિત્ર રે.	૪
તરુવર પ્રપંચ જડ સંસાર રે,	
મૂલ્યું બીજ છે ફલ મોઝાર રે.	૫
તે પામીએ શોધી જાણી રે,	
ગ્રાખા ભેતાં બીજ ન પામે રે.	૬
જાણ્યા વિના ન ભાળે શ્રમ રે,	
હાળે ભમતાં ઉપજે શ્રમ રે	૭

કાળ.

હાળે ભમતાં શ્રમ હોયે, નવ પામીએ વિશ્રામ;	
આવાગમન તો છુટિયે, બે મળે અંતર ગમ	૮
દેહ મધ્યે દેવ છે, કાં જૂઓ બાહારે બૂર;	
મૃગજલનાં ઝાંઝવાં, જૂઠી તૃષ્ણા પૂર.	૯
પાપાણુ લોહ ને ચમકે મળતાં, સઘ પ્રગટે વહ્નિ;	
ત્યમ ત્રિવિધિ સંગે અનુસરે, બહુ તાપ લાગે મત્ર.	૧૦

૩ પર્જન્ય=વરસાદ. મટી=પૃથ્વી. જમીન. જલ=પાણી.

૭ ઉપજે=લાગે. શ્રમ=ધાક. ભાળે=માળે.

૮ વિશ્રામ=વિસામો. આવાગમન=આવતું ને જતું. અંતર=હૃદય.

૧૦ પાપાણુ=પાપ. લોહ=લોહું. સઘ=તુરત. વહ્નિ=દેવતા.

યશ શોભા કીર્તિ કારણે, કરે છે બહુ કર્મ,	
તેનું તનુ લભે ભૂદયું, મૂક મિથ્યા શ્રમ	૧૧
ઈદ્રિય મનનો પ્રલબ્ધો, સર્વ વિષયે વાગે લોગ,	
બ્રહ્મરસ વૈરાગ્ય ઓપધિ, નિર્ગમે ભવ રોગ	૧૨
સ સાર સાગર મોહજલ, કટપના લહેરી હોય,	
વિવેક વેડિ જ્ઞાન શબ્દ, તતક્ષણ તરીએ તોય	૧૩
યૌવન વન અહંગ પર્વત, આશા મોટી ખોલ,	
સદ્ગુરુ વચન વિચારતા, તે સુગમ માર્ગ હોય	૧૪
તે સુગમ માર્ગ હોય સરળે, બ્રમે તે લાગે ભૂર,	
અજ્ઞાન નિશા તો શમે, જો જ્ઞાને પ્રગટે સૂર	૧૫

કંઠ્યા ૨

શિષ્ય કહે ગુરુજી એવું સત્યજી, અજ્ઞાન નિશા જ્યમ ઉત્પત્યજી ? ૧	
કનકને કેઈપેર ઢાચ ન ભેદેજી, પરમ પુરુષ સર્વ બંધન છેદેજી ? ૨	
અવગત તે જ્યમ થાયે અજ્ઞાનીજી, આશા તૃષ્ણા કોણે માનીજી ? ૩	
કહો અક્ષય તે જ્યાં ન જાયજી, ચૈતન્ય તે ક્યમ મૂરખ થાયજી ? ૪	

૧૨ પ્રભ રો=લનન્યો સર્વ વિષયે=પ્રકૃતિજનિત એક એક વિષયો માટે નિર્ગમે=જતો ગહે ભવ=સસાર

૧૩ તોય=પાણી

૧૪ વન=જંગલ ખોલ=સુગમ સુગમ=સગમ માર્ગ=ગતો

૧૫ અજ્ઞાન=અધાર નિર્ગમ=ગતિ ગત શમે=શાન્ત થાય

જતી ગહે સૂર=સૂરજ પ્રગટે=ઉમે મગે

૨ કંઈ પેર=કંઈ રીતે અન્ય-મોન

નિગમ કહે એ નર નિષ્કર્મજી, મુખદુઃખ કહેને લાગે ભર્મજી ? ૫
 અમર અમર અકળ અરૂપજી, કોણે ધરિયાં ન્હાનાં રૂપજી ? ૬
 તે બ્રમ ટાળો શ્રીગુરુનાથજી, પ્રેમે પૂછ્યું જોડી હાથજી ૭

“હાજી”.

હાથ જોડીને પૂછ્યું, તે બ્રમ ટાળો ભૂપ;
 આ હીનને દયા કરો, કેવળ નિજ સ્વરૂપ ૮
 સંસાર કેરૂં મૂલ્ય શું રે, રહ્યું કવણુ આધાર;
 એના કવણુ માત ને તાત કવણુ, કોણુ પરિવિસ્તાર ? ૯
 યોવન કયમ કહોને આપે, કોણુ પામે મૃત્યુ;
 હર્ષ શોક ને દિવસ રજની, કેમ હોય નિત્યાનિત્ય ૧૦
 પિતા પુત્ર ને મિત્ર વૈરી કયમ ઉપજે ક્યાંહાં જાય ?
 સૃષ્ટિ સર્વ પ્રસય થાતાં, ગિવજી ક્યાંહાં સમાય ૧૧
 કોણુ કારણુ ? ઉત્પન્ન કોણુ ? સ્થિતિ કોણુ નાશ ?
 એ સર્વ જાતાં ઊગરે તે કહો હરિ અવિનાશ ૧૨
 નિદ્રાએ કોણુ આવર્યું ? સ્વપ્ન કોણે દીઠ ?
 અદ્ભુત કયમ વિસ્તર્યું ? બ્રહ્માંડ પૃથ્વી પીઠ ૧૩
 દેશ ગામ ને નગર ન્હાનાં, કોણુ કર્યાં નવ ખંડ ?
 નર વૃક્ષવેદી પગુ પક્ષી, કોણે રચ્યું બ્રહ્માંડ ? ૧૪

૮ કાળુ=કોણુ પરિવિસ્તાર=કુટુંબકમીલો.

૧૦ જગ=મહાપણુ રજની=રાત મૃત્યુ=મરણ

૧૨ ઊગરે=અગે.

સ્વામી હુ તમ શરણે આળ્યો, શ્રીગુરુ સંશય ટાળો;
સકલ સિદ્ધિ દાતા તમો કહાવો, લાઠ મહારા પાળો. ૧૫

“કૃત્વાં”. ૩

ગુરુ કહે સુણુ વાર્તા શિષ્ય અમારી,
જહેનું પૃછે તે કહું વિન્તારી રે ૧

જયમ નભ નિર્મળ, વાદળ છાયરે,
ત્યમ જો નરને અજ્ઞાન થાય રે ૨

તત મળતાં ખૂટવાને રે, પ્રકૃતિ સગ અવિદ્યાને માને રે ૩

અગ્નિયોગે મેલને જાળે રે, કુંદન ધાયે કિટિમયને ટાળે રે ૪

વૈરાગ્ય વહ્નિ અજ્ઞાન જાળે રે, વિવેક વિચારે નિર્મળ થાયે રે ૫

જમર ગધિ ભમતે લાસે, પ્રકૃતિ ન જાણે આત્મા પાસે ૬

નાટક માંડયું જયમ નટકાર રે, રૂપ ધરે તે નરને લહે નારી રે ૭

“ક્રાળ”.

રૂપ નરનાગી તણા જો નટકાર અનેક,
રૂપ જ્યારે સંવરે ત્યારે નિર્જીણનાયક એક ૮

૧૫ પ્રતા=આપનારા સંશય=શંકા

૨ નભ=આકાશ.

૩ અવિદ્યા=માયા

૪ કિટિમય=પાપ દુષ્ણ

૫ વહ્નિ=આગ દેવતા

૭ લહે=જાણે માને

નિદ્રાવગ એ સ્વપ્ન માહે, મયોગ લોગ વિલામ,
 જમે ભૂત્યો લોગવે, સુખદુઃખ આશા પાગ ૯
 સસાર કેરૂં મૂલ જોતા, લાધશે તુર પાગ,
 સશય ત્હારો છૂટતા, એ સાચા અવિનાશ ૧૦
 પ્રકૃતિને સન્નિધાને ઉપન્યો વિસ્તાર,

મયોગે જોહું એક થાતા પામીએ નિસ્તાર ૧૧

કાતમહિ ને સૂર્ય યોગે, અગ્નિ જાળે વન,
 મ્નેહ સુધો જ્ઞાન પ્રગટે, નિર્મળ થાયે મન ૧૨
 હૃદય શોક ને દિવસ જની, મિથ્યા ભાને એહ,
 જન્મ જગ તે આવે જાયે, મૃત્યુ પામે દેહ ૧૩
 આ પ્રલયજલ માહે જ તુ મધળા, સદિ લેહ,
 વિષયાધારી મોહ પામ્યા કરે સત્યનો છેદ ૧૪
 કરે અસત્યનો ઉચ્છેદ, આત્મી લેહ શુષ્ક તે અનુસરે,
 સદ્ગુરુ વચને જમ લાગે, તો જ તુ મધળા નિસ્તરે ૧૫

કડવાં ૪

સદ્ગુરુ કયમ લાગે જમણ, પદ્ધર્શનના જુજૂઆં કર્મણ ૧
 શિવદર્શન કહે ધન્યિયે ધ્યાનણ,

સાખ્ય સન્યાસી કરે જપ આનણ ૨

મીમાંસા વિપ્ર કરે ષ્ટ કર્મણ, જૈનને જીવદયાનો ધર્મણ ૩
 બોદ્ધ કહે એકાકારણ, ચાર્વાકી કહે ગૂન્યાકારણ ૪

૧૧ સન્નિધાને=અમક્ષમા, રૂપરૂપા નિસ્તાર=ક્ષય

૧૨ સુધા=અમૃત નિર્મળ=વ-૭

દર્શન સઘળે બ્રહ્મ વિચારજી, કહો સ્વામી હવે શુ નિર્ધારજી ? પ
વેદાંતી કહે કે'વો થાયજી, સિદ્ધાંતી કયાહા સમજાયજી ? ૬
આત્મજ્ઞાની તે શુ ઉપામેજી ? પરબ્રહ્મ તહેને કે'વો ભાસેજી ? ૭

“ કાળ ”

પરબ્રહ્મ તહેને ભામે, નહિ વર્ણુ રૂપ ને નામ,
માયાવી એ કયમ થયો ? નિરસ ગ આત્માગમ ૮
ચેર ચેરનો પાખડ સ્વામી, ગુરુ શિષ્ય એ અનંત,
અજગો કહિને કાળવો, મને બ્રહ્મજ્ઞાન સત ૯
સ્વામી મુજને પ્રીછવો, આત્મજ્ઞાનની ચેર્ય,
કૃપા કરીને પ્રબુજી મુને, તુજ સરજો કયર્ ૧૦
તુ ગુરુ હુ શિષ્ય, સ્વામી એ લોક ભાગો દેત,
બલિત વચને ગર્ભ ગજો, બજો એક અનિત્ય ૧૧
તું કયાણુ હુ દીન દેખીએ, ટાળોને એક બ્રાત,
આત્મા પરમાત્મા બહુ, કરે ત્યાહા એકાત ૧૨
જપ તપ તીર્થ કયા દાન પાળી આચાર,
અહુ કાગ તેહ થકી વાધે, જો ન પામીઓ નિસ્તાર ૧૩
એ મર્વ કરતા શ્રમ પામ્યો, આવીઓ તમ પાસ,
તમ થકી દેત જીટિયે, મુજ એ દૃઢ વિશ્વાસ ૧૪
મુજ એક દૃઢ વિશ્વાસ સ્વામી, અતર્યામી કયમ મજે ?,
શ્રીગુરુ કૃપા કરી કહો, એ દેત બુદ્ધિ સઘળી ટજે ૧૫

૩૩વાં પ.

વારૂ પ્રશ્ન કીધો ગિધ્ય પુત્ર રે, એ પ્રશ્ન પૂછે મહા અવધૂત રે.	૧
તહારી બુદ્ધિને લીધે બ્રહ્મવિદ્યા રે; દૈત કલ્પના ગણ, અવિદ્યા રે.	૨
અજને ઉપન્યો પરમ વૈરાગ્ય રે; કરવા હીંદે દૈતને ત્યાગ રે	૩
દર્શન ત્યાંહાં લગી સઘળાં અસત્ય રે, જ્યાંહાં લગી હું મહારાની મત્ય રે.	૪
મહારૂં રૂડું એ'તું રૂડું રે, ત્યાંહાં લગી સઘળું કર્તવ્ય બૂડયું રે.	૫
એ સર્વ સમું જખ્ધારે જામે રે, તખ્ધારે સઘળે અવિદ્યા નામે રે.	૬
આત્મજ્ઞાની તે'ને કહીએ રે, પદ્ધર્શનમાંહે સમરસ લહીએ રે	૭

હાળ.

સમરસ લહીએ પરમાત્મા, નવ લેદ હૃદે જોય; વદે ને ન નિદે કોઈને, બ્રહ્મજ્ઞાની સોય	૮
પૂર્વ પશ્ચિમ જ્યાંહાં છે, ત્યાંહાં ઉપાધિ અજગી યાય, ધ્યાન મસ્તકે ઊર્ધ્વ હૃદે આપ આપમાંહે સમાય.	૧૦

૧ વારૂ=સારો. મહા અવધૂત=પરમહંસ.

૨ અવિદ્યા=માયા. દૈત=એ.

૧૦ ઉપાધિ=પીડા. અજગી=નુદી.

- કાષ્ટ મથતા હુતાશન જ્યમ પ્રગટ થાએ કાંત,
 સ્વકાષ્ટ જાળે ધૂમ્ર ટાળે, પરમાત્મા એકાંત ૧૧
- હુગ્ધ દ્વિધિ છે જ્યાહા લગી, ત્યાહા લગી તત્ત્વ મધ્ય તોય,
 પાત્ર નેત્ર રવિ (રવઈ) મથતા, નવનીત અજગુ હોય ૧૨
- તત્ત્વ મધ્યે તક છે, ત્યાહા લગી ઉપજે જત,
 પ્રજ્ઞ અગ્નિ તાવતા, સમ રસ ધૃત અનંત ૧૩
- દેહબુદ્ધિયે આત્મા આવરણ આશાપાશ,
 સ્વચ્છદ મુક્તિપ્રવર્તક, પરમાત્મા અવિનાશ ૧૪
- સિંધવ સિંધુ મેલતાએ, લય નામ ને રૂપ,
 કથિયુ મન ગગી ગયુ, તેથી આદિ સ્વરૂપ ૧૫
- થયુ આદિ સ્વરૂપ સ્વામી, જીવ જીવની માહિ ભજ્યો
 ગુરુ લક્ષ લાગ્યો લેહ ભાગ્યો, શિષ્ય સફળુકમા ભજ્યો ૧૬

“કકત્રુ” ૬”

- ગુરુ લક્ષ લાગ્યુ ધરિયું ધ્યાનજી, હું ને મ્હારૂ ગયું અજ્ઞાનજી ૧
 કોટિ દિવાકર પ્રગટયુ તેજજી, હઠી ગયુ ને આગ્યું મ્હેજજી ૨
 ઉન્મત્તીને ઘેર આસન વાળ્યુંજી,
 ચિત્ત ચિદાનંદ સમરસ ગાળ્યુંજી ૩

૧૧ કાષ્ટ=વાક્ય હુતાશન=દેવતા જત=તેજસ્વી સ્વ=પોતાનું
 ધૂમ્ર=ધૂમાડો

૧૩ તક=છાશ

૧૧ સિંધવ=મીઠું

૨ નિ ૧૦ ૨ ૬

જીવ જઈ પરપ્રદાને મળીઓજી, જન્મમરણનો સંદેહ ટળીઓજી ૪
 મ્હારો ત્હારો ભાગ્યો વ્યક્તજી, દેહ છતે થયો જીવન્મુક્તજી. ૫
 જ્ઞાને છેદી માયાજાળજી, નિર્મળ નલ જીતયો આભાજી. ૬
 જીવ ત્હાં વેરી કરતા દ્રોહજી, મન ઈન્દ્રિયનો કર્યો વિછોડજી ૭

“ ક્ષાણ ”

વિછોડ પડીઆ મિત્રને, સર્વ મળી તે તે હોય;
 ઘણા દિવસના દુઃખી થયા, શરણ પામ્યા સોય. ૮
 જયમ દેશમાંહિ દોલહો, તો કદ પામે રાય;
 પરઠી પરાજય થયા, સર્વ લોક મુખીઆ શાય. ૯
 એક ક્ષત્રિય રાજા હતો, મુષો સઘળે ન્યાય;
 ઠંઠ કરતા દુર્ભતિને, તે મળી લાગ્યા પાય. ૧૦
 નિવૃત્તિ રાણી પાસ બેઠી, પ્રવૃત્તિ સેવે ચરણ;
 જે પુત્રને બળે ગાજતી, તે મોહ પામ્યો મરણ. ૧૧
 વિવેકનું બળ વાધીયું, યશ પામીયું સંતોષ;
 લોભ લાલચ પરહરે, સર્વ ગયો તૃપ્ત્યા દોષ. ૧૨
 અદ્ધ મહાસિદ્ધિ કિંકરી, આગળ ઢોળે વાય;
 સેવા કરે નવનિધિ દાસી, તેહ તલાસે પાય. ૧૩
 તત્પદ દેહ વિસર્યો, તત્ત્વ ત્યાંહાં નિર્ધાર;
 અસિપદ આનંદિયો અતિ, મગ્ન તેહ મોગાર. ૧૪

૧૩ કિંકરી=દાસી. વાય=પવન. ક્ષાણે=નાખે. તલાસે=ચાપિ-દાખે.
 પાય=પગ.

૧૪ વિસર્યો=મૂલ્યો, તત્પદ=તુપણ. અસિપદ=હુપણ.

તેહ મધ્યે મન થાતાં, પરમ પુરુષ પૂરી રહ્યો;
સદ્ગુરુ રૂપે સર્વ વ્યાપક, વિશ્વંકર અવગત થયો. ૧૫
કડવાં ૭.

હવે સર્વ સાચું નહિ અસ અસત્યરે, વૈકુંઠ ઉપર વાઘે મત્ય રે ૧
મન ઈદ્રિયનો નહિ પ્રવેશ રે, ભર્ત્વ માર્ગ વસીઓ દેશ રે. ૨
ત્યાંહાં નહિ દિવસ ને રજનીરે, ત્યાંહાં ન ક્રોધ ને કામ રે. ૩
વેદ ને શાસ્ત્ર સમ્યક્ પુરાણે રે, ડાલ ને કર્મ બ્યોતિષ બાણે રે. ૪
શીત ને ઉષ્ણ નહિ વરસાતરે, આટકુલ પર્વત નહિ સાપરસાતરે. ૫
રવિ શશી તારા નહિ નવખંડ, નહિ ભૂમંડલ નહિ પ્રહ્લાંડ. ૬
ન જલશાયી નહિ કદવાંત રે, અક્ષયપદ ત્યાંહાં મેવે સંત રે. ૭
“હાળ”.

સંત સર્વ સેવા કરે, તે પામીઓ મુળવાસ;
વિધાતાને કરી વેગજો લે, પરપ્રહ્મપદ અવિનાશ ૮
કૈલાસવામી ધ્યાન ધરતા, મુળ અક્રિયન હોય;
પરપ્રહ્મપદ પામવાને, કરે આશા મોય ૯
મુક્તિ આરે દારે રહે, નહિ શબ્દનો વિસ્તાર;
પ્રહ્લાંડ દોટિ અનંત પર, હરિ સર્વત્ર સર્વાધાર ૧૦
સર્વ મધ્યે જોહ ભાસે, પ્રપંચ ચૈતન્ય હોય,
કર્તા ભોક્તા પરપ્રહ્મ પેળી, પોતે સોય ૧૧

૫ શીત=ઠંડ. ઉષ્ણ=તડકા-ગરમી.

૬ રવિ=સૂર્ય. શશી=ચંદ્ર.

૧૧ ૨ -

વિશ્વ સઘળે વિષ્ણુ વ્યાપક, અખંડ ગળીઈ આપ;	
સુખદુઃખ સમતા ઉપજ્યું, તેણે સુખ મળીઈ ગાપ.	૧૨
તીર્થ સર્વ અવગાહિય, દાન સઘળાં દીધ;	
પરમાત્માને અનુસર્યા, હવે કાર્ય સઘળાં સિદ્ધ.	૧૩
કર્તવ્ય માત્ર પૂરાં થયાં, સદ્ગુરુને ઉપદેશ;	
સાર સૂઝુ અનુસર્યું, નવ ઊગર્યું લવલેશ.	૧૪
નવ ઊગર્યું લવલેશ, સદ્ગુરુ માંહી સમર્થ થયા;	
ધૃતનાં ખાંડનાં પૂતળાં, તે ને અંગે અંગે ગળી ગયાં	૧૫
ને દેશ હરિમંદિર નહિ, ભોગ દોગ સૌ આન;	
સુરો ત્યાંહાં વસવું નહિ, લહી સદા તે રમશાન.	૧૬
સત્પુરુષ ધર્મ દયા વસે ન્યહાં, ત્યાંહાં વસવાનું સ્થાન;	
શ્રી લાલ વિદ્યા વિજય કીર્તિ, ત્યાંજ વસે નિદાન.	૧૭

“કડવાં”. ૮.

શ્રીહરિ નામનો કહો મહિમાયજી, જેણે કરી સૌ પાતિકે નયજી. ૧
ચતુર્વર્ણ તણાં કહો ધર્મજી, પતિવ્રતાના લાખો ધર્મજી. ૨
શાસ્ત્રપ્રતિપાદિત ધર્મ વિચારજી, તે શ્રીગુરુજી કહો નિર્ધારજી. ૩
ધર્માધર્મનો નિર્ણય સારજી, શ્રવણ કરવાની હોંસ અપારજી. ૪

૧૪ સૂઝુ=સરળ. લવલેશ=જગપણ.

૧૬ સુગ=ચતુર. લહી=ગળી. સદા=દમેસાં. રમશાન=મસાણ.

૧૭ નિદાન=ચોક્કસ.

૨ ચતુર્વર્ણુ=ચારવર્ણુ.—બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય ને શૂદ્ર.

“રાગ કેદારનો ઢાળ.”

પાસે નથી પરમેશ્વર, એવું હીન વચન કયમ ભાખો ?;

ધર ધર સર્વાન્તર્યામી, સચરાચર મન ગખો

તમારી પાસે સદા છે શ્રીહરિ, આણે દૃઢ વિશ્વાસ;

જહેની પાસે સદ પ્રભુ, તેને સઘળી સંપત્તિ પાસ

૧

જહેનું નામોચ્ચાર કરતામાં, પાતક સઘળાં જાય,

જહેની પાસે રહે હરિ, તેનો કોણ કહે મહિમાય ?

કાશીનગર ગલીનું વારી, અશુચિ મોરી માંદા,

તે વહે શ્રીગંગા મધ્યે, ગંગા સમ તે થાય.

૨

વિષ્ણુપાદોદકી મધ્યે લગી જઈને વહે ત્યારે,

પરમપાવન જગત્ કેશ દહે પાપ તે ત્યારે

અમત્ જન સત્પુરુષ સંગે, રહે ન કાંઈ પાપ,

રામચરણ શલ્યા રૂપશી, પવિત્ર થઈ ગઈ આપ

૩

જ્ઞાના ધર્મો કહે શ્રીગુરુ, જે હિતકારી સૌ લોકને;

સુણે શિષ્ય તે આદરે, હરે જે સૌ શોકને

સામાન્ય ધર્મો સર્વ હિતના કહે શ્રીગુરુરાય,

આ લોકે સુખ કીર્તિ પામી, પરલોકે તે સિધાય

૪

૨ પાતક=પાપ. વાગિ=વાણી અશુચિ=ગદુ મોગી=મટ
સમ=સમુદ્ર.

૩ વિષ્ણુપાદોદકી=શ્રીમદગાથા દહે=માળે અસત્=અગત્ય.

૪ આદરે=ભાવથી.

મહાભારત અશ્વમેધે કહ્યો જે મહિમાય;
 વ્યાસનારાયણે વરણ્યા, સાંભળો કહું સોય.
 આરત તહારી અતિશે જાણી જ્ઞાલ આણી હુંદે;
 સાર રૂપનાં વિવરણ, વ્યાસ વાણી વહે.

રાગ ધન્યાશ્રી.

જે કો પ્રાદ્ધણ હોય સમર્થ, ધર્મશાસ્ત્રનો જાણે અર્થ;
 કરે વિહિત નિત્યાલ્લિક કર્મ, નિષિદ્ધ ત્યાગે લહી અધર્મ. ૬
 પરબ્રહ્મશુ વૃત્તિ ધરે, જન્મ લગી પર વસ્તુ ન હરે;
 પરધન પરત્રિય ઇચ્છે નહિ, ન્યાયે વિત્ત ઉપાર્જે મહિ ૭
 ક્ષત્રિય જાણે સઘળા ધર્મ, બ્રજ રક્ષણ પાળે ધર્મ;
 બ્રજ સુખી કરે થાય સુખ, બ્રજ દુઃખી તો માને દુઃખ ૮
 ગૌ પ્રાદ્ધણની બહારે ધાય, દાતા યુદ્ધ પરાયણરાય;
 સંત્રામે પાછો નવ કરે, આત્મજ્ઞાન સદા તે આચરે. ૯
 હવે વૈશ્યનું લક્ષણ કહું, વ્યાપારે ધન પામે જાહું;
 સદા સત્ય વચન ઉચ્ચરે, અતિથિનો સત્કારજ કરે ૧૦

૫ આગત=જ્ઞાતા.

૭ ધરે=રાખે. પર=પારગ્રી. ન હરે=ખૂસરી ન લે. ત્રિય=ત્રી.
 વિત્ત=ધંમે. ઉપાર્જે=કમાય

૮ ગૌ=ગાય. વહારે=મરે. ધાય=દોડે. દાતા=દાતાશ્રી. સંત્રામે=
 ગભર્મા.

૧૦ ઉચ્ચરે=બોલે. અતિથિ=મહેમાન.

- ગૌ બ્રાહ્મણની વંદના કરે, પ્રાણિમાત્રનું હિત આચરે;
 શૂદ્ર સદા દ્વિજને સેવતા, બ્રાહ્મણને જાણે દેવતા. ૧૧
- રાજે દાસ્યભાવ સદાય, હરિસેવાએ શ્રેય ગતિ થાય;
 સૂણે સતી સ્ત્રીના ધર્મ, રાજે પૂર્ણ પાતિવ્રત્ય ધર્મ. ૧૨
- દાસીવત્ ગૃહકારજ છે, પતિપરાયણ વ્રત આચરે;
 પતિ સંબંધિને આદર અતિ, સામુ સસરા જેઠને સેવતી. ૧૩
- વૃદ્ધ પૂજ્ય મર્યાદા બહુ રાજે, નમ્ર વાણીએ સત્યજ ભાજે;
 જે કેા કહાવે સાધ્વી નાર, પતિ પરિવાર તણી હિતકાર. ૧૪
- પતિપરાયણે રહેવું સહી, પતિસમ કેા પૂજ્યજ નહિ;
 પતિ પિતાદિ પૂજ્ય શ્વસુર, આજ્ઞા પાળે સદા ભરપૂર. ૧૪
- પતિ આજ્ઞા તો પિયર જાય, પરમંદિર જ્યાંહાં ત્યાંહાં ન ધાય;
 તન મન વસન વિમળ વેષ, મૂકે કદિ ન છૂટા કેશ. ૧૫
- પિયેર મોસાળ પતિને ઘેર વનિતા રાજે ઉત્તમ પેર;
 સદા સ્ત્રી સ્વતંત્ર ન હોય, વૃદ્ધ વડીલવશ રહેવું સોય. ૧૬
- બાળપણે રમે છે પિતા, યૌવનમાં સ્વામી રક્ષિતા;
 વૃદ્ધપણે પુત્રાધીન રહે, સ્મૃતિ શાસ્ત્ર પુરાણજ કહે. ૧૭

૧૧ દ્વિજ=જેમનો જે વખત જન્મ થયો છે તે. બ્રાહ્મણ, વૈશ્ય ને ક્ષત્રિયને જનોઇનો અધિકાર છે તેથી તેમને દ્વિજ કહેવામાં આવે છે.

૧૨ શ્રેય=કલ્યાણ

૧૫ પર મંદિર=પારકે ઘેર. વિમળ=સ્વચ્છ. કેશ=વાળ.

૧૬ વનિતા=સ્ત્રી પેર=રીત.

હઠાચહ ન કરે ક્યારે, વૃદ્ધોની આજ્ઞા મન ધારે;
 પાળે શિયળ પતિનો ધર્મ, તે નારી પદ પામે ધર્મ. ૧૮
 સ્વધર્મે શ્રેય મુળદાય, અન્ય ધર્મે અશ્રેયજ થાય;
 આતુર્વણ્ય-તણાં એ કર્મ, સતી સ્ત્રીના પણ લાખ્યા ધર્મ. ૧૯
 સ્ત્રીને પૃથક્ ધર્મ કો નહિ, પતિસેવા એ મુખ્યજ કહી;
 શાસ્ત્રાનુસારે વર્ણન કર્યું, ધર્મરહસ્ય મેં તુજને ઉચ્ચર્યું. ૨૦
 કડવાં ૯.

જે જે વિહિત નહિ સ્ત્રીને હોયજી,
 શ્રીગુરુ તે પણ કહો મુને સોયજી. ૧
 કુલદા કુલક્ષણી ક્યમ જોળખાયજી,
 વરણી કહો તે શ્રીગુરુશયજી. ૨
 ત્રિયને બાધક સંગ જે હોયજી,
 તે તજી વનિતા પતિ પ્રોયજી. ૩
 તે સાઝ હું પૂછું પ્રશ્નજી,
 પૂરો ધીમંત મ્હારી તૃપ્તજી. ૪

અસતી નારીના કર્હું ધર્મ, ચિત્ત રાખીને મુણ તે મર્મ;
 કુલક્ષણી વૃદ્ધજ થાય, તોહો કામાસક્તિ ન જાય ૫

૧૯ સ્વધર્મ=પોતાનો ધર્મ. અન્ય=બીજો.

૨૦ પૃથક્=લુટે.

૩ ત્રિયને=સ્ત્રીને. વનિતા=સ્ત્રી. બાધક=અરાજ.

૪ સાઝ=માટે. ધીમંત=વિદ્વાન. પંડિત.

ભોગામકત ઇચ્છે વધુ પુષ્ટ, અતઃકૃતિ મલિન મહાદુષ્ટ,
 રૂપ બાળ ધન પુરુષને દેખી, ગીત વાદ્યે મતિ' વિશેષી ૬
 નરને નીરખી હરખે ઘણું, એ લક્ષણ કુલદા સ્ત્રી તણું,
 ધને મદમાતી ને પાપણી, જાણે પાંચ સહિત સાપણી ૭
 છાયામગરી વત પાડે તે ઘડી, અધોમાર્ગે પાડે પોતે પડી,
 જે શક પરત્રિય ઇચ્છે સહી, નિશ્ચે ત્હની દુર્ગતિ કહી ૮
 તન ધન મનનું બળ તે હરે, અવિત ફેક ને નરકે સચરે,
 રથી છળ માયાને વેપે, કામાધ થઈ કાયા વેચે ૯
 તેમા રોધ કરે થાય બાળ, આણે પતિપુત્રાદિનો કાળ,
 મોહ વિદ્યાની નાખે જાળ, શિક્ષા દેતા મૂકે આળ ૧૦
 પ્રદીપ્ત વહ્નિન કરવા શાંત, ઉઠે જગજાગે મુહૂર્તે અભ્રાત,
 જળે શાંતિ અનલની ન થાય, તૃપ્ત અગ્નિ દહન કરે કાય ૧૧

૬ વધુ=શરીર પુષ્ટ=મનુ મલિન=મેલી મહાદુષ્ટ=પણી ખરાબ
 મતિ=શુદ્ધિ વિશેષી=ધણી

૮ છાયામગરી-ત=છાયામગરીની માફક, છાયામગરી નામની ગણતરી
 સમુદ્રમા ગહે છે તે આકાશમા ઉડતા પક્ષીઓની જાણને તથા
 બીજાઓની સમુદ્રના જગમા પડતા તે છાયાને છાયામગરી જાણે છે કે
 તરત જેની જાણ હોય છે તે આની સમુદ્રમા પડે છે તે છાયામગરી
 તેનો નાશ કરે છે તેવી રીતે આની કુનગ ઓળા પગ્નમા જે નર
 ફસાવે તેનો સદા નાશ થાય તે

અધોમાર્ગ=વિનાશને માર્ગે નરકમા શરૂ=અગત, હુચ્ચો
 દુર્ગતિ=નાશ

૧૦ રોધ=અડકાવ

૧૧ પ્રદીપ્ત=સળગતો અનવનિ અગ્નિ=જેતા દહન કરે=ખાળે
 તૃપ્ત=શરીર

જે યુવતિની જીલ્વા સ્યામ, સદા સ્યામ રહે તાલુ ઠામ;
 કામી ન જૂવે' જાત કાત, ઉલયનો કરે વિનિપાત. ૧૨
 કામાગ્નિ અંતર લરપૂર, રહે મલિન સદા તેવું ઉર;
 લાભે રૂપદ વચન ન ઉચ્ચરે, નળ દાત અવનિ ખોતરે ૧૩
 તીર્થ ત્રત જપ તપ ન આચરે, ગુલકિયા કદા ન કરે;
 જ્યહાં ત્યહાં કલેશ ને રાહજ કરે, મન ઈચ્છ્યું કરવાને કરે. ૧૪
 ભર ઘનરે અણારે ગાન, નર દેખી જાજવાળે કાન;
 કટિ કેરૂં કંડૂયન કરે, મિથ્યા લાજ કરી સંચરે. ૧૫
 શિર અંબર આધું જોડતી, નરસામાં લોચન જોડતી;
 મિથ્યા લવરી કુત્સિત કરે, મિથ્યા પરમંદિર પરવરે. ૧૬
 અસત્ જનનું દર્શન કરે, દુદ્રજનનું ઉપાસન કરે;
 દૂતીને જનનીવત્ ગણે, ગુપ્ત સકળ તે આગળ લણે ૧૭
 ફૂટણી નીરખી હરખે તથા, શ્રામ્ય કુચળીની કરે કથા;
 માલણ ને નાપિકની નાર, નપુંસક રાખે શું વ્યવહાર? ૧૮

૧૨ જીલ્વા=જીભ. વિનિપાત=અધઃપાત નાશ.

૧૩ મલિન=મેયુ, મંદુ. ઉર=પેટ. અવનિ=જમીન.

૧૪ રાહ=તકગર.

૧૫ કટિ=કેડ.

૧૬ શિર=માથુ. અંબર=નુગડું. લોચન=આંખ. કુત્સિત=ખરાબ.
 પરમંદિર=પારકે ઘેર. પરવરે=જાય.

૧૭ જનનીવત્=મા જેવી. ગુપ્ત=જ કહેવાય તેવું

૧૮ નાપિક=કન્યા. કુચળી=કચલી, વાન

વારંવાર હસે જે નાર, બાળકને ચૂંએ વારંવાર;
પુરુષ દેખી વિહ્વળ થાય, નરની આગળ આવે બાય

૧૮

“કડવાં ૧૦”

શિષ્ય વહે ત્યાંહાં કહો ગુરુરાયણ,
કોણ ઉપાયે ધન સ્થિર થાયણ;
કયમ કરી રહે લક્ષ્મી ઘરમાંદાણ,
હૃદયે સ્થિત કયમ કરી ધાયણ
“દાળ”

માધવ હૃદયે કયમ વસે, તેની કહો રીત;
કોણ ઉપાય કર્યા થકી, હોય શ્રીહરિમાં પ્રીત
એ વિચાર ઉઠયો તુજ અંતર, તેના કહું ધર્મ;
જે કર્યાથી શ્રીહરિની કૃપા હોયે પર્મ.
કુલાચાર પોતાતણે કહિ ન ત્યાગે જેહ;
સૌ જગતનું શુભ ધમ્મતો, સ્વધર્મી જન તેહ
માતા પિતા ને જ્યેષ્ઠ બાધુ, સૌનું કરે સન્માન;
પરિકર તણી પ્રતિપાલના, સ્થિર સપત્તિને સ્થાન.
છતોંદ્રિય નહિ કામવશ, પતિવ્રતા પત્ની યત્ર;
ઉપકાર બાણે જેહ જન, સ્થિર રહે લક્ષ્મી તત્ર.

૪ કુલાચાર=કુલ રીત.

૫ જેષ્ઠ=મોટા. પરિકર=કુટુંબકળીસો. પ્રતિપાલના=પોષણ.

જુડી સાખ લરે નહિ, કરે શ્રાદ્ધ વિધિયે પૂર્ણ, વિહિત કર્મો શ્રદ્ધાયુક્ત કરતા, દારિદ્રજ ચૂર્ણ.	૭
મધુરં લાખે સુપાત્ર દાન દે, કરે પદ્મરિપુ સંગ્રામ; ખરનાર પ્રાર્થે અધિરે વા નપુંસક રહે તે કામ	૮
ઈષ્ટાપૂર્ત કૃતિ કરે, સમરાવતો મુરગેહ; ધર્માલય કૂપ વાપી કરતાં, સંપદા પામે તેહ	૯
ક્ષેત્ર સરિતા સરોવર તટ, દેવાલયના ધામ; અન્નક્ષેત્ર પરોપકારી, બ્રહ્મપુરી દે દાન	૧૦
કન્યાદાન ઉપવીત કારણ, પરમાર્થ ખરચે દામ; યાત્રા કરવા કારણે, જાય ક્ષેત્રપુરી મહાધામ.	૧૧
અસત્ કર્મ કરે ન ક્યારે, અધર્મનો કેર રાખે; સત્ય હિતકર પ્રિય નમ્ર વાણી, સદા તે લાખે.	૧૨
જ્યાં ધર્મનું વર્તન સદા, ત્યાં સંપદા સ્થિર થાય; હવે કર્ણ હું જે વિધિથી, લક્ષ્મી જેણે પગાય	૧૩
દાતામાથી લક્ષ્મી હરે, વળી ચાડિયાને ન્હોાય; અગિયાર વર્ષ ગયા પછી, કન્યકા વૃષણી હોય	૧૪
તેને વરે વૃષણી પતિ, ત્યાંહાં લક્ષ્મી નાશ; વળી છૂત રમણ કરતાં, ત્યાં લક્ષ્મી ન આવે પાસ	૧૫

૮ અધિગ=અદેશ. પદ્મરિપુ=૭ દુસ્મન, કામ, ક્રોધ, મદ, લોભ
મોહ માત્સર્ય, (મત્સર).

૯ ગેહ=ઘર. ગ્રામિક. વાપી=ત્રાવ. સંપદા=સુખ. લક્ષ્મી.
ધર્માલય=ધર્મશાળા. કૂપ=કૂવો.

૧૩ જે વિધિથી જે રીતે.

છે છૂત તેર પ્રકારના, લક્ષ્મી રહિત કરે તેહ,	
વ્યાસજીએ ભાખીઆ, અશ્વમેધ મધ્યે જેહ,	૧૬
પરાન્ન મેવે જે સદ્ય, વગી કરે મદિરાપાન,	
સાધુની નિદા કરે, લક્ષ્મી રહિત અનુમાન	૧૭
સુકૃત લેના સર્વ હરાયે, ગૃહ ડોટ લજક જેહ,	
તથા તરુકર કંચનાદિ ધાતુ હન્તા તેહ	૧૮
ગુરુ દ્રવ્ય ને દેવ દ્રવ્ય, વગી પ્રાદ્યાણુ દ્રવ્ય હરે જેહ,	
પાગકુ પુન્તક હરે, લક્ષ્મી ન પામે તેહ	૧૯
પક્ષિલેહ કરે લોજનમા, ન સમાન પીગસે જેહ,	
ભાણાતર કારણે, અન્નરહિત થાયે તેહ	૨૦
અમાસ ને વ્યતિપાત, વૈધતં ક્રિયોપયુદ્ધિ ચેઝ,	
સકાત ને સવત્સરીએ, કરે મેથુન લોગ	૨૧

ગગ ગોડી.

ભારત અશ્વમેધ મોઝા, અનુગાત્વ આગમનો વિચાર,	
દ્વાદશમો ઠકાવે અવ્યાય, ઠઠી-નામમગ્ધુ વિન્તા	૧
જે ડો જન મહાપાતિડ ઠરે, પ્રદક્ષિત્યાદિ આચરે,	
પ્રાદ્યાણુ હેમ તણે હન્ના, યદ્યપિ ગુરુપત્નીશુ જા	૨
એવા પાપી નિર્લય હોય, લેતા નામ કૃષ્ણનુ મોય,	
તત્સગી પથમ જાણવો, મહાપ્રાયશ્ચિત્તી તે પરમાણુવો	૩

૧૮ તરુકર=ચોર - ચનસોનુ

૨૧ મેથુન- ૧મ

૨૦ નામ પ્રાપ્ત થાયે એ વા પ્રિ-એ ૧૦

- શ્રેષ્ઠ પ્રાયશ્ચિત્ત પાતિક ધોય, નામ સમ પ્રાયશ્ચિત્ત નહિ કોય;
 જેવું પાતિક કીધું હોય, તેવું પ્રાયશ્ચિત્ત સાધે સોય. ૪
- સૌ પાતિકનું પ્રાયશ્ચિત્ત એહ, હરિનામ એ નિઃસંદેહ;
 દ્વાદશ વર્ષ લગી તપ કરે, તેણે પાતિક જેવું હરે. ૫
- દ્વાદશ વર્ષ સાધે વ્રત જેહ, નામ સમોવડ નાવે તેહ;
 જે કો નામ હરિનું ગ્રહે, તે સર્વ પાતિક દહે. ૬
- પ્રત્યેક પાપ થવા પરિહાર, જુદા પ્રાયશ્ચિત્ત ઉપચાર;
 જે તે પાપ મૂકાય છે જેણે, સર્વ પાપ ન જાય તેણે. ૭
- મૂળસહિત છેદનનો ઉપાય, જો સદા હરિ સ્મરાય;
 જે કો મૂર્ખ હોય મહા ઘણું, નામ ન લે નારાયણ તણું. ૮
- પાતિક સર્વેનો હરનાર, હરિ નામ સ્મરણ નિર્ધાર;
 ધ્રુવ પ્રહ્લાદાદિ રટે નામ, વિલીયણ રટે શ્રીરામ. ૯
- પાતાળે બલિરાજ રટે, જેણે સર્વે પાતિક કરે;
 નારદ કીર્તન કરે શ્રીધામ, અજ શિવગ્રેવ રટે આઠે જામ. ૧૦
- ઘતુરાનન કરે વેદોચ્ચાર, હરિ નામનો મહિમા અપાર;
 "યસ્ય નામ મહદ્દશઃ" શ્રુતિ, પુરુષસૂક્ટે શ્રીહરિની સ્તુતિ. ૧૧
- ગજેન્દ્ર દ્રોપદી બહુ સંત, રટે સદા કૃષ્ણ ધીમંત;
 સનકાદિક ચેગી ચાર, હરિ રટણ કરે લકી સાર. ૧૨

૭ પરિહાર=નાશ.

૧૦ અજ=અજ્ઞા. જામ=પટ્ટાગ.

૧૨ ધીમંત=ગાતા. ચતુર.

દ્વાળ.

ગગ કેદાગે.

સત્ય રાખવા કૌશિકને, હરિશ્ચંદ્રે આપ્યું ગજ,	
પોતાનાં સુત વનિતા વેચ્યાં, છાંડ્યો સુગનો સાજ	૧
ગંગા તીરે ધીર નૃપતિ, નિજ નાર હણવા માંડી,	
કાશી મધ્યે મૂઆ પુત્રની, કાયાથી પટ છાડી	૨
સત્ય પાળવા કશરથગણે, શ્રીરામ પુત્ર વન વસ્યા;	
પોતે વચન પાળ્યું, પૂરી ઠંકયીની આશા	૩
હંસધ્વજ નૃપતિ સત્યવાદી, વચનથી ન ચળ્યો કેદા,	
પુત્ર મુધન્વે ન આજ્ઞા પાળી, તમ તેલ નાખ્યો તદા.	૪
જે કો નહિ વિસરે પુર ગાધી, પુત્ર સહોદર મુધી,	
નૃપતિ આજ્ઞા નહિ માને, તે તથિત તેલે ગળશે કુશુલિ	૫
હંસધ્વજના વચન થકી ત્હા તેલ કઢા ઉકળતી,	
ભૂરિ લયાનકે જવાળા બળતી, તમ તેલ ઉછળતી	૬
તાત તેલ કઢામાં નાખ્યો, કઠ ગ્રહી તે બાળ,	
શુચિ તૂર્ત અગર તે ધારી, ગ્રીવા તુલસીમાળ	૭
મુખે શ્રીહરિ જાપ કરતો, કેશવ કીર્તન વાણી;	
પિતૃ વચન પાળવા કાચુ, પટ્યો હર્ષજ આણી	૮

૧ સાજ=રૈલા

૪ તમ=કકળતુ તમ=તમારે કદા=મ્પારે

૭ ગ્રીવા=કોટ કોક

- પ્રજ્વલિત ત્વાણા તૈલ કકળે, લીપણ લમરા થાય;
તૈલ યથું અતિ શીતળ, ત્હાં ગુધન્વાને શીત વાય. ૯
- સત્ય નિત્ય પરપ્રજા પરાત્પર, પૂર્ણ પરમાનંદ;
ભજન કીર્તન સત્ય પ્રયાગે, નહિ અનૃત કે કંદ. ૧૦
- પ્રાગ્નું ક્રોમારથી વર્તન, સત્ય પુરુષ શું હેન;
પ્રક્ષયર્થ જીતેન્દ્રિય, મુગુણપૂર્ણ નિકેત. ૧૧
- નહિ પ્રાપ્ત કે રમન ગમત, ને નહિ માયિક છંદ;
સ્વપ્ને ન કોઈ કામના, લગની એક ગોવિંદ. ૧૨

કડવાં ૧૧.

કર્મી જ્ઞાની લક્ષિતવંતજી, વિવિધ મળ્યા મુને જે જે સંતજી;
તે સર્વેના પૃથક્ વિચારજી, કર્મી ભાષે જાહે કર્મ પ્રકારજી. ૧
જ્ઞાની ભાષે કર્મનો ત્યાગજી, લક્ષિતવંત કહે પ્રભુ અનુરાગજી;
સ્માર્ત કહે પૂજા પંચાંગજી, લક્ષ્મણાર્ય કહે પ્રક્ષના સ્વાંગજી. ૨
સેવકા જતિના મલિન વિચારજી, મારણ મોહન બ્રહ્મ વિકારજી;
ચિત્ત ચગટોળે ચઢ્યું બહુ મહારંજી, બાળક બુદ્ધિથી હું શું નિર્ધારંજી. ૩
કાળ.

સૌ શંકનો નિર્ધાર કીધો, મળ્યા લક્ષિતનિષ્ઠ;
ભટજી મહારાજ કહાવે; ડાકોરાધીશ જેના ઇંદ. ૪

૯ બીર્ણ=ભયાનક.

૧૦ અનૃત=જૂઠું. કંદ=કંદિ અળ.

૧૨ લગની=લગણ.

૧ પૃથક્=ભુદા.

૨ અનુરાગ=પ્રીત. સ્વાંગ=અવયવ.

પૃથક્કરણ કરી સર્વનાં, સમન્તવીર્યો સિદ્ધાંત,	
ઉપગ્રંથિ લાજ તેમણે, તવ થયો હું અબ્રાંત.	૫
કર્મ જ્ઞાન ઉપાસના, વેદના ત્રણે કાંડ;	
મર્મ તેનો સ્વરૂપમાં કહી, લાખ્યા વિવિધ બ્રહ્માંડ	૬
બ્રહ્માંડનાયક ત્રિશુણ પર, તેની કરવા પ્રતીત;	
સરળ ને વળી શ્રેષ્ઠ સૌથી, લાખી ભક્તિ રીત	૭
માહાત્મ્ય જ્ઞાન યુક્ત દૃઢ કરી, પ્રતીતિ પર્મ;	
સદાનંદ શ્રીકૃષ્ણ છે, ન દીસે તે ચક્ષુ ચર્મ	૮
દિવ્ય ચક્ષુ અંતરના ખુલશે, તુજને સઘ;	
ભક્તિમાર્ગે પ્રભુ સહેલા, મુરુપદ લાખ્યુ ગદ્ય	૯
પૂર્વ પ્રશ્નોત્તર કહ્યા, તે અન્ય પ્રતિના સર્વ;	
રગાચ્છેદી મતિ તે સૂણી, ટાળીઆ મ્હારા ગર્વ	૧૦
અવગચ્છાંડી વાણી મ્હારી, તદપિ મહાત્મા શાંત;	
મેં સૂણેહું સૌ નિવેદન કરી, લાખ્યો સર્વ વૃત્તાંત	૧૧
અવળાં ઉલટાં યથામતિનાં, મૂર્યાં સર્વ વચન,*	
નિઃસંગય કરી હઝી, શુરુ જોલીઆ પ્રકુલિત મન	૧૨
ચરણે પડતાં માત્રમાં, કહે નિર્ભય રહે હો બાળ;	
જગડી સૌ મુધારશે, જોવિદ શ્રીજોપાળ	૧૩
ચિંતા ન કર કોઈ વાતની, સદેહ ત્હારા ટળશે,	
નિશ્ચય મન ત્હારે થમને, શ્રીહરિપદ મળશે	૧૪

૮ ચક્ષુ=આખ ચર્મ=ચામડ

૯ સઘ=ગુપ્ત.

- ત્રિકાળદર્શી મહાત્માએ, દીધો આશીર્વાદ,
પૂર્વ જન્મ કૃતિ મહારી કહી, મુખીધરી આહ્વાદ. ૧૫
- વ્રજયાત્રા કરી આવતું, બ્રહ્મસંગંધ તુજને થાશે;
મેં કહ્યું નથી દ્રવ્ય તેટલું, શીષેર મહારી થાશે ? ૧૬
- કૃપાકટાક્ષે અવલોકીને, દીધી પ્રસાદી વસ્ત;
તેણે કરી મેં યાત્રા, ખર્ચે ન થઈ તે અસ્ત. ૧૭
- પુનિત કરી તીર્થાવલી, ત્યાં પ્રગટ પ્રભુસંગંધ;
લગવદીય જનની કૃપાએ, છટયા ત્હાં લવના ગંધ. ૧૮
- સર્વાત્મનિવેદન કર્યું, સર્વે સમર્થ્યું કૃષ્ણ;
આ લોક ને પરલોકની, છટી ગઈ સૌ તૃષ્ણા ૧૯
- શ્રીવલ્લભકુલ પ્રગટીઓ, શ્રીપુરુષોત્તમનો વંશ;
આચાર્યભાનુ વૈશ્વાનર, દિવ્યાગ્નિ કેરા અંશ ૨૦
- તિલકાયત શ્રીમદ્ સદ્ગુરુ, ગોસ્વામી વલ્લભલાલ;
બ્રહ્મવિદ્યા દાન દેઇ, દાસને કરીઓ ન્હાલ. ૨૧
- શ્રીવલ્લભના વંશમાં, સર્વ શ્રીવલ્લભરૂપ;
સ્વ વંશે સ્થાપન કર્યું, તે પેઞ્યું પ્રગટ અનૂપ ૨૨
- કર્મ જ્ઞાન સહિત ભક્તિ, યથાક્રમ મુસાર;
હિત વાત્સલ્ય સહિત સેવા એક શ્રીનંદકુમાર. ૨૩
- શ્રીગોપીજનવલ્લભ પ્રભુ, આનંદમય સર્વાંગ;
ક્ષણ ક્ષણે અધિકાધિક રાગે, પૂર્ણ સાંગોપાંગ ૨૪
- અગણિત આનંદ રસાત્મક, દીમે ગસિક રસાળ;
નટવર લલિત ત્રિલંગ છબી, લક્ષ્મજન પ્રતિપાળ. ૨૫

- શ્રીમદનમોહન પ્રગટ પ્રભુ, સેવ્ય કરી મુજ માય;
પધરાવીઆ પુષ્ટિ પ્રભુ, અનાથ કીધો સનાથ. ૨૬
- હું સદા ઝણી શ્રીગુરુદેવનો, કરી કૃપા અપરંપાર;
અલૌકિક કર્યું દાન, હેનો શું શું કરું ઉદ્ધાર. ૨૭
- ચોં વેઠ ને પટ શાસ્ત્ર, વળી ભાખ્યાં પુરાણ સમસ્ત;
ઉપનિષદ તો માત્ર બાવન મુદ્રયાં, રહસ્ય મંત્ર પ્રશસ્ત. ૨૮
- ત્રિગુણ લેઠ પુરાણ સ્મૃતિના, ને મહારામાયણ સાર;
મહાભારત ઇતિહાસની પણ, કથા કહી વિસ્તાર. ૨૯
- બ્યાસસૂત્રનું ભાષ્ય કહી, તત્ત્વ સારોદ્ધાર;
તેણે કરી સંદેહ છેલો, ન રહી શંકા લગાર. ૩૦
- રસોદ્ધોધક લીલા લલિત, પરમ પુરુષ પર ખ્યાર;
પ્રેમપૂર્વક શ્રવણ કરતાં, વાધી પ્રીત અપાર ૩૧
- ચોં સંપ્રદાય જે ભક્તિકેરા, હેના ભાખ્યા લેઠ;
શુદ્ધાદ્રિત પ્રદક્ષનું, પ્રતિપાદન કર્યું સ્વેદ. ૩૨
- વેદાર્થને વૃદ્ધિ પમાડે, એવાં સાહિત્ય;
જોઈ પ્રસન્ન થયું અંતર મ્હારું, ખીલી બુદ્ધિ અત્ય ૩૩
- વળી શિષ્ટ પુરુષના, જે સદાચાર વિચાર;
વિવેક નીતિ ને ધર્મના, સમજાવીઆ મુસાર ૩૪
- મતિ રંગી શ્રીકૃષ્ણચરણે, બ્યાખ્યો અન્યાનંદ;
નિર્મળી ધી શુદ્ધ વૃત્તિ થઈ પરમાનંદ. ૩૫
- યથા નામ તથા ગુણો જોઈ, નમ્યો શ્રીગુરુ પાય;
હિતકર પ્રિયકર સર્વ રીતે, માન્યા શ્રીગુરુરાય ૩૬
- બ્યાકરણ પીંગળ, છંદ યુતનાં, કાવ્ય અપરંપાર;
મર્મ તત્ત્વ પ્રબોધીને, પ્રભુશું કરાવ્યો ખ્યાર. ૩૭

- પરોક્ષ બ્રહ્મ તે પ્રગટ પેખ્યા, શ્રીગુરુની કહાણી;
પરમ દયાળુ શ્રીગુરુની, અગાધ બુદ્ધિ જાણી. ૩૮
- નિરુપદી નિર્લોભી અતિ, એક શ્રીહરિ રંગ;
અંતર વિમલ, અરે પ્રેમલક્ષિત, ક્ષણ ક્ષણ અધિક ઉમંગ. ૩૯
- અપાત્રને સત્પાત્ર કીધો, સોંપ્યો મુને શ્રીનાથ;
આર્ત પ્રપન્ન લહી, મુને મેળવ્યો તાદૃશી સાથ. ૪૦
- શ્રીકૃષ્ણ કીર્તિ ગાન કરવા, શીખ ગુરુએ દીધી;
મેં સાદરે તે પ્રમાણી, માથે ચઢાવી લીધી. ૪૧
- પૂર્વ સ્થિતિ સ્મૃતિ કારણે, મેં પ્રશ્નોત્તર યહાં લીધાં;
મૂઢમતિની મૂઢ બુદ્ધિ પરખવા, કહી દીધા. ૪૨
- ગુરુ શિષ્ય સંવાદે કરી, તે વરણીઆ પદગાંધ;
ઉત્તર વચન આખર તણાં, સંલગ્ન હરિ સંગાંધ. ૪૩
- હવે રહી નહિ કેા કામના, એક ઇંદ્ર ગુરુ પ્રતિ હેત;
દયે વરણી નિજ કૃતિ, અંતરવૃત્તિ સમેત. ૪૪

છનિ શ્રીકૃષ્ણજન શ્રીવત્સલદાસાનુદાસ કવિવર શ્રીદયારામભાઈ
વિરચિત “ ગુરુ શિષ્ય સંવાદ ” અપૂર્વ.

ટીપ્પણી—“ શ્રીદયારામભાઈને પડેલા પ્રસંગો, એમના હૃદયની
જાગ્રા, એમનો પ્રભુ માટેનો તથાસાદ, એમની જીવન-કહાણી,
દક્ષિણગમ ભટકતો, એ મદાનુભાવી ભગવદીયનો સંગ ને આશીર્વાદ,
તિલકાયત શ્રીગેશ્વરમિશ્રીવત્સલજીની કૃપાકટાક્ષથી થયેલું અલ-
સંગાંધ, સેવ્ય કાકુરજ વિગેની ચોખવટ, પાઠાણુ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય,
ગદ્ગ ને સ્ત્રીજોના ધર્મની ટુંકાણમાં જણાવટ આ અથમાં દેખા દે
કે, અંચ સરળ ને સમજી ગકાય તેવો છે. એમના જીવનપર આસેપ
મકનારાઓએ આ અંચ ખાસ વાંચવો.

પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રીદયારામભાઈના પદ શિષ્ય પ્રપોત્ર,
જેરૂં જીવણસાલ છાનલાસ, એડવોકેટ-ડબોઈ.

૪૨ પરખવા=ખણવા એજખવા.

નિરસાધનતા વિષે.

રાગ ધવળ ધન્યાશ્રી.

- નિરસાધન જન હિત કરવાને, પ્રગટયા પૂર્ણ પરબ્રહ્મણઃ
 નિરસાધન જન થાયે ત્યારે, હોય પ્રાપ્ત પદપદ્મણ ૧
 મૂર્ચની આગળ દીપ આરતી, કયમ સમત્વ થાયછ, ૨
 કરે નિત્ય પણ શા લેખામાં, તદ્દપિ કરવા આત્મા ધાયછ. ૨
 સાધન મહની અહંતા મમતા; છૂટે પૂર્ણ રીતેછ, ૩
 પ્રભુ સક્ષ્મ ક્રોધ છે ત્હેને, કેવળ નિર્દોષ પ્રીતેછ ૩
 હરિ અનુગ્રહનો પુષ્ટિમાર્ગ છે, તે નહિ સાધને સાધ્યછ, ૪
 લોકસંગ્રહાર્થે મર્યાદા રાખવી, પણ છે હરિ દુરાસાધ્યછ ૪
 રોમ રોમમાં રંગમાં રેલે કેલે, જાહેના હાડેહાડ વિધાયછ, ૫
 કરે સર્વ પણ, ગહે અગવે, તે નિરસાધની કહેવાયછ ૫
 પુરુષાર્થ રૂપનાં સાધન સર્વે, પ્રયત્નપૂર્વક કરિયેછ, ૬
 બ્રહ્મ સહાય વિષુ નિમિત્તમાત્રવત, તદ્દપિ તે આચરિયેછ ૬
 'બ્રહ્મતણ અવલંબન રાખી, કરવા યોગ્ય તે કંવાછ, ૭
 નિષિદ્ધ અવિહિતનાં, સમ્યક ટાળી, વિહિત ચિત્તમા ધરવાછ ૭

૪ નિર્દોષ=દેવ રાગની

૫ “ન્યુષદ પુષ્ટિમાર્ગે નિયામક હૃત સ્થિતિ” ॥ ૧૮ ॥

‘નહિ સાધનસંપત્ત્યા હરિસ્તુષ્ટ્યતિ કદ્દિચિત્ત’ ॥

૭ અવયબન=આસરો-સરણ

- જે વસ્તુમાંહે જે, જનની પ્રીતિયુક્ત અભિલાષણ;
 તે પ્રાપ્ત થવાને અર્થે પ્રવૃત્તિ, પુરુષાર્થ એ પ્રકાશણ. ૮
- સાધનરૂપ ઉદ્યોગારંભે, ધૈર્યતા હૃદ મને રાખેણ;
 હિંમત રાખી કર્યા કરે તો, અતે પ્રહારસ આખેણ. ૯
- ફલમતિ સાધનમાં નાં રાખે, બાણે કર્તવ્ય કર્મણ;
 નિષ્કામે હરિ અર્થ કરતાં, સર્વ આધ્ય ધાય પર્મણ. ૧૦
- હું કર્તાદિ અહંતા મમતા, કર્મ વિષે નાં રાખેણ;
 અભિમાનરહિત થઈ કરે, કર્તા હરિ એમ ભાખેણ. ૧૧
- અનાદિ અનંત અનિર્વાચ્ય, અચિંત્ય અતર્ક સર્વેશણ;
 વેદ પણ 'નેતિ નેતિ' કહી શક્યા, તો હું જાણું શું લેશણ. ૧૨
- સર્વ સાક્ષી સર્વત્ર જે વ્યાપી, સર્વ શક્તિમાનણ;
 રહેની સત્તા પ્રસાદે કરીને, લેહેવાયે: વેદ કરે જ્ઞાનણ. ૧૩
- કૃપાસિદ્ધિને અર્થે જે કાંઈ, વિધિ, સાધન ઉપાયણ;
 હરિ આશ્રય છોડીને કરે તો; એ તિલ્લ ન થાયણ, ૧૪
- સર્વ જનોને વિશેષ મુલુલ, સૌથી સાધી શકાયણ;
 એવી નિષ્કામ હૃદિની ભક્તિ, હરિકૃપાનો ઉપાયણ. ૧૫
- હું છું પ્રભુનો, પ્રભુ મહારા માતૃપિતા પતિ સર્વણ;
 સદા સર્વદા સર્વબાવથી, ભજવા મૂકી ગર્વણ. ૧૬

૭-૮ વેદાંતમંત્ર (બ્રહ્મમંત્ર), અધ્યાય ૨, પાદ ૨, સૂત્ર ૧૧.

૯ જોમિની ગીમાંગા મંત્ર અધ્યાય ૪, પાદ ૧, સૂત્ર ૧-૨.

૧૬ યોગયાસિદ્ધ મંત્ર સર્ગ ૨, શ્લોક ૪, મર્મ ૧૦, શ્લોક ૧૮.

સ્કારી ગતિ મુજ પોષણ કર્તા, કેવળ મુખના ધામણ,
મગ્ના મુહૂર્ત પરમ હિતકારી, નિર્ભય ગદ્યાન નિશ્ચામણ. ૧૭

ગતિર્મર્તા પ્રભુ: સાક્ષી નિવાસ: શરણ સુદૃત્ ॥

ગીતાઈ અધ્યાય ૯, શ્લોક- ૧૭-૧૮.

જાગી કરે કે જાગી છોટે, તે કદાવે આપનણ.
પરે છોડે કે કર્યું છોડ્યું. ભાન બલે નિન્નાપનણ. ૧૮
પપ્પા દાઢે વાયુ લેનાં, નિદ્રા જાઢ જાળ્યા વ્યાપેણ,
ત્યારે ઢળે છે કરથી વિન્જણ, મુપ્પુસિએ આપોઆપેણ ૧૯
હરિસપ્પુર્ણ વ્યાપે મર્વાળે, ત્યારે છોટે મો ભાનણ.
પરવશતા રસરૂપમા થાતા, છોટે અનુમંધાનણ ૨૦
એક પદાર્થ વામુરૂપે, વર્ણો ના વર્ણાયણ,
દેહને પરમ અનુભવ તોહિ, રૂપ કયમ પ્રગટ જણાયણ ? ૨૧
અવાક વિષયને કયમ વર્ણાયે, એવો હિમાર્ગ રૂપણ.
કેવળ અનુભવૈકવેદ છે, ઉપમા શી કહું અનૂપણ ૨૨
ઉચ્છલિત મનસા મુત મગવા જ્યમ, ચદ્ર પૂર્ણે જલનિધિણ;
મહાગંભીર પણ ઉચ્છલિત પોતામા, મમાયે ના ઉદધિણ. ૨૩
પ્રગટ ચદ્ર જ્ઞેતા ગ્લસાગર, દાળે પૂર ઉડ્ડાસણ,
તેમ પ્રગટ રસ પ્રદા છકે ત્વેદા, મર્યાદાનો હોય નાશણ. ૨૪

૧૮ નિદ્રા=ત્રિધ વિજયુ=પપ્પા આપોઆપ=એની મેળ.
કંઠી=દાયમાથી.

૨૨ અનુભવૈકવેદ=અનુભવથી જ ઓળખાવ.

૨૩ ઉચ્છલિત=ઉમટતુ, ઉભરતુ જલનિધિ-ઉદધિ=સમુદ્ર.

- પ્રગટ પદાર્થ ત્યાગે ભામે, સર્વાત્મભાવી તવ મનશ્ચઃ
 સર્વ ત્યાગાદિ સાધન આશ્રય રહિત, તે નિસ્સાધનશ્ચ ૨૫
 સર્વાત્મભાવ કોઈ સાધન નહોયે, કેવલ કૃણાત્મક રૂપશ્ચઃ
 શુદ્ધ સ્નેહ રમ લીલા સાગર, રસિક રસભાવી અનૂપશ્ચઃ ૨૬
 મન માહલુનું મહા ત્યાં વિસર્જે, તે નિસ્સાધની ભક્તશ્ચઃ
 એક સ્નેહથી આત્માભ્યંતર, ભરીત રમે અનુરક્તશ્ચઃ ૨૭
 અનન્ય સ્વરૂપાશ્રિત રમ રૂપ્યા, રસાધીન આઠે મામશ્ચઃ
 શુદ્ધ નિર્દોષ અખિલ રમ તે છે, જે પ્રભુનો અભિગમશ્ચઃ ૨૮
 નહિ દીઠેલા નહિ અભેલા, દિવ્યામૃત રમપાનશ્ચઃ
 સર્વ પ્રકારે મદોદિત ઘના, પૂર્ણ સ્વયં ભગવાનશ્ચઃ ૨૯
 બહુ ભુદિ કે વ્યાખ્યાનો વા બહુ શુભ સાધ્ય ન ઇશશ્ચઃ,
 કેવળ કૃપાસાધ્ય પ્રથમ છે, સાધન નિમિત્ત તો મિયશ્ચઃ ૩૦
 કેવળ તર્ક અમાન્ય કહ્યો છે, ગિદ્ધ પુરુષ સિદ્ધાંતશ્ચઃ
 પ્રગટ પ્રથમ અનુભવ વિણનું, જ્ઞાન જાણવું જ્ઞાંતશ્ચઃ ૩૧

૨૭ "આત્માભ્યંતર"=અંતર આસર. અનુરક્ત=આમળ

૨૮ આઠે મામ=આઠે પનેર.

- ૩૦ નાયમાત્મા પ્રવચ્ચેન લભ્યા ન મેધયા ન વદુના ધૃતે ॥
 યમેવૈવ વૃણુતે તેનૈઃ લભ્યસ્તસ્યૈવાત્મા વિશ્ણુતે તનુસ્તમા ॥
 દ્વૈપનિરુદ્ધે, અધ્યાય ૧, વરી ૨, મત્ર ૨૨-૨૩.
 મુંડકોપનિરુદ્ધે મુકક ૩, ખંડ ૨, મત્ર ૩.
 ૩૧ "ન તાસ્તર્કેણ યોજયેત્". "જનિસ્ત્વા સ્તુ યે માવા.".
 મહાભારતે બીજી પર્વે અધ્યાય ૫, શ્લોક ૧૨.

તે મર્વ કામ પૂર્ણ પ્રભુ માથે, પગ લક્ષ્મિએ થાયજી,
 સત્યામૃત રસસાગરે ગમતું, લક્ષ્મ માછલડું મદાયજી ૩૨
 મ્નેહમાર્ગી રસિક લક્ષ્મને, મ્નેહી પરત્વે દુઃખ એકજી,
 ગમિડ ચૂડામણિ પ્રગટ ન વિલસે, સાક્ષાત્ સળધ વિશેકજી. ૩૩
 ભાવાત્મક સાક્ષાત્ પ્રગટનો, અરૂપગ્ન આડ્કાદજી,
 પ્રગટ મળધ દિવ્ય ગ્ન રીતે, હરિ જગ્ન ગ્ન આમ્વાદજી ૩૪
 હરિ રુચિસભ મદા તે વર્તે, કર્યું ન કર્યું માની તે રહેજી,
 એ રીતે વિહિત સાધન કરતા, મ્નેહ પરાકાષ્ઠા લહેજી ૩૫
 આઘે સાધન નિયમે થાતા, પછી પડે છે ટેવજી,
 નહેજે વ્યસનાસક્ષિત થાતા, નિઃસાધની તતખેવજી ૩૬
 આવશ્યક કરણ જાણી સૌ કરતા, જાણીવત્ કૃતિ લહો એકજી;
 નિઃસાધનીમા નિહેતુકતા, ફલમતિ રાખે ન તેકજી ૩૭
 ગહે પ્રદાને અર્થે સદા પગાયજી, પ્રદ્યાર્પણ મતિયે કરેજી,
 અરૂપ શ્રીઅગ સુગઢ હિતકારી, વાત્સલ્ય રમ ઉર કરેજી ૩૮
 નિષ્કર્મી તે નિઃસાધની છે, ફલ શુદ્ધિ મૂલ છટિ જાયજી,
 જર્ણાશ્રમના ધર્મ પાળે પણ, આસક્ત તહેમા ના થાયજી ૩૯
 આગસુ પ્રમાદી નિઃસાધી, કાયગ્ને જાગહીનજી,
 તપાદિ ગહિત ને શુદ્ધ જાની જન, બ્રહ્મે થાય ન લીનજી ૪૦

૩૨ મોડરુતે સર્વાન્કામસદ્ બ્રહ્મણા વિપચિતા ॥

તતખેનન્તગતજ તેજ વખતે

૪૦ નાયમાર । ચલ્દનેન લખ્યા ન ચ પ્રમાદાત્ તપસો વાપ્યલિગાત્ ॥

મુકોપનિષદે મુક ૩, ખુડ ૨, મત્ર ૪

- તે જન નિગ્રહી બુદ્ધિશાળી, કમ કમથી કરે અભ્યાસલ;
 તે જનને પદ માસની માહે, મમ બુદ્ધિ થાય પ્રકાશલ. ૪૧
 પ્રધને જાણે પ્રાધણુ થાયે, પ્રધત્વ રુકુરે પ્રધભાવેલ;
 રાન્યાભિપેદે રાજ થાય ત્યમ. ભક્તને પ્રભુ દર્શાવેલ. ૪૨
 જોણે પ્રધ યથાર્થ જાણ્યા, તે જોણે પ્રધ સ્વરૂપલ;
 તંદપિ પરપ્રધ શ્રેષ્ઠ છે, અકળ સકળ તે અનૂપલ. ૪૩
 વાસુદેવ મતિ રહે સર્વત્રે, અન્ય રહે નહિ ભાનલ;
 સ્વરૂપ રસ વિજ્ઞાને જોગે, અનુભવે રસ એક તાનલ. ૪૪
 પ્રાધી સ્થિતિ જાનોત્તર પ્રેમે, સ્થિતપ્રજપણાંની ધાયલ;
 અખિલ ભૂતે પ્રધપણાંની, વૃત્તિ સદા ધર્મ જાયલ. ૪૫
 પ્રધથી લિપ્ત ન ભાસે કોઈ, પ્રધાનુભવ હોયલ;
 બાધાભ્યંતર પ્રધ અરાચર, એકજ પ્રધને જોયલ. ૪૬
 યદપિ અંશ અદ્ય હવ એક તે, પ્રધસમ અનંત ધાયલ;
 "સ જ્ઞાનત્યાય કન્યતે", સ્પષ્ટ શ્રુતિ ભુજો ગાયલ. ૪૭
 હું તું તે એમ ત્રિવિધના, દેતપણાને જોયલ;
 પ્રધાનુભવી પ્રધરૂપ તે, સચરાચર સો જોયલ. ૪૮

૪૧ મૈત્ર્યુપનિષદે, ૧-૨૮. મહાભારતે યાતિપર્વે અધ્યાય ૨૩૬, શ્લોક ૩૨.

મહાભારતે અશ્વમેધિકપર્વે અનુગીતાયાં અધ્યાય ૧૯, શ્લોક ૬૬.

૪૩ "મદ્મ જાનાતિ વાક્મનઃ". "મદ્મવિદ્ મદ્મૈવ મવતિ".

મુંડકોપનિષદે. મુંડક ૩, અંક ૨, મંત્ર ૬.

૪૪ "વાસુદેવઃ સર્વમિતિ સ મહાત્મા સુદુર્લભ"

૪૮ બૃહદારણ્યકોપનિષદે, અધ્યાય ૪૩, બ્રાહ્મણ ૪, મંત્ર ૧૦,

- જહેને જે વસ્તુની કાંક્ષા, તે અર્થે કૃતિ જે ચાયછ; '
 તે તો તે આશાની ભક્તિ, સ્વાર્થ પ્રીત ગણાયછ. ૪૯
- દૃઢ નિશ્ચય ત્હાં વિશ્વંભર, જ્યહાં લોભ ત્હાં પાપછ;
 સંતોષ ત્હાં મુખનિધિ હોયે, જ્યહાં હૃદય ત્હાં તાપછ ૫૦
- અવિશ્વાસ હરિના નાં કરવો, કારણ તે મહાભાધકછ;
 નિષ્કામે દૃઢ વિશ્વાસે, મુલશય સર્વ કો સાધકછ, ૫૧
- સહેતુકતા નિસ્સાધનમાં, બાધકરૂપ કહેવાયછ; '
 માટે નિર્હેતુક મતિથી, કરવા કહું ગુરુચાયછ. ૫૨
- જગત ભુંડો કહે તે કારણથી, લાજ ધરે લય રાખેછ;
 પણ કુકૃત્યથી જો કરે નાં, તો તે હરિસ કથમ આપેછ. ? ૫૩
- લાલ લોભ પૂજવા માટે, કે કો ભલું લગાડવાછ;
 એ કૃતિ સ્કૃંપી સન્માન પામવા, યશ મ્હોટમ દેખાડવાછ ૫૪
- જગત વખાણે દીર્ઘિ વાધે, લોક સર્વ ભલું કહેશેછ;

૪૯ અર્થસ્ય પુરુષો દાસો દાસત્વયોનિ કસ્યચિત્ ॥

ઈતિસત્ય મહારાજ વક્તોઽસ્મ્યર્થેન કૌરવૈઃ ॥ ૩૫ ॥

મહાભારતે બીષ્મપર્વે મુખિષ્ઠિરં પ્રતિ બીષ્મવચનમ્.

અધ્યાય, ૪૩, શ્લોક ૩૫,

૫૧ અવિશ્વાસો ન કર્તવ્યઃ સર્વથા વાધકસ્તુ સઃ ॥

મહાભારતકો મ્હવ્યો પ્રાપ્ત સેવેત નિર્મમઃ ॥ ૧૫ ॥

શ્રીમહાપ્રભુજી, વિવેકધૈર્યાથય ત્રયે.

૫૪ ભલુન્સાર

વિખ્યાતાદિ સર્વ સંકેતુકનું, એવું નિસ્સાધની લહેશેછ ૫૫
 સ્તુતિનિંદા ઉભય સમ જાણી, વળાણ વખોડ બેડે ત્યાગેછ;
 એક મતિયે પુરુષોત્તમ રીઝે, તે કૃતિ અનુરાગેછ, ૫૬
 નિરપેક્ષપણથી હરિ હિત કાજે, વિનિધ પ્રકાર કરે રહોછ;
 અંશે અંશી પ્રસન્ન રાખવા, ભાવ કરે નિધિ બહોછ. ૫૭
 સીતા ભંજનવિરહથી રામને, તાદૃશ વિયોગ બહુ ભારીછ.
 તે શુદ્ધિ મારુતી લાખ્યા, “દૃષ્ટા સીતા” વાચ્ય ઉચ્ચારીછ, ૫૮
 પ્રથમ ભદ્રપદ દૃષ્ટા ભાળી, બનકીછતી કંડી વધાઈછ;
 દાસ ભાવ એવક વિવેકની, ગાથા રામાયણે ગાઈછ. ૫૯
 શ્રીરામચંદ્રછ પ્રસન્ન ધમને, શ્રીકૃસ્ત મસ્તકે ધારેછ,
 ત્યારે મારુતિ કંઠે રાગની મુદ્રિકા, તેક પ્રભાવ ભારેછ. ૬૦
 એમ હરિહિત અર્થની એવા, તનમનધનથી કરતાછ;
 તદપિ લેનો ગર્વ નહિ ક્યારે, અકંતા મમતા પરકરતાછ ૬૧
 નિમિત્ત માત્ર પ્રભુ મુજને દરિયે, સત્તાદિ સર્વ તમારૂંછ;
 હું અંગત અશક્યથી કાંઈનાં થાયે, વારંવાર શ્રીરામ ઉચ્ચારૂંછ ૬૨
 એક રીતે નિસ્સાધની બાણે, કરે બહુ નહિ ગર્વછ;
 સાધનનું ગજ લેથ ધરે નહિ, નિસ્સાધની તે સર્વછ, ૬૩
 જ્યમ વેહેપારી વણુજ કરે બહુ, વારંવાર અનેકછ;
 તેા તેમાં તે કુશળ નિવડે, પ્રવીણતા આવે વિવેકછ, ૬૪

શુદ્ધિ=ખજ, મારુતિ=દુર્માનજ

મુદ્રિકા=ચીટી

વણુજ=વેપાર, પ્રવીણતા=હોંસિયારી

મુખ સતોપ પ્રસન્નતા હાગિની, જે તે ગીતે થાયજી,	
તે સુકૃતિનો સતોપ ન ક્યારે, મદા હાગિ રુચિ રૂઢાયજી	૬૫
વેદશાસ્ત્રાદિ ગુહ્યના જાતા, શુદ્ધાદૈત પ્રહાનિજાનીજી,	
નિપુણાચાર્ય શ્રીવંશભવગની કૃપાયે, થાય ગસપાનીજી	૬૬
ગુરુપ્રમાદે મર્વે મુન્દલ, આશ્તિક જનને સઘજી,	
મદ્ગુરુ મેળન મ્નેહે કરતા, લહે મર્મ સૌ ગઘજી	૬૭
દેહ ઇદ્રિય મનાદિ ઉપચર, ગૃહ કલત્ર વૈભવ આદિજી,	
હાગિ અર્થે તે મર્વે ભેડી, ગહે ભજનાનદીજી,	૬૮
મેલાકૃતિ મૌ આજ્ઞાવત, કરતા થયે પ્રસન્નજી,	
મ્હારે મ્હાફ ઈર્તવ્યજ કરતુ, એજ સદા રહે મન્નજી,	૬૯
જ્યમ નિત્યાશ્લિષ્ઠ નિત્યપ્રતિ શ્રીધે, ન નિગેષ કવની સિદ્ધિજી,	
પણ ન ઠરે તો દોષજ લાગે, રાખવી સમજેણુ મીઠીજી	૭૦
પ્રવીણ થા' સાધન સુક્તિથી, કર્મે કુશળ થાય યોગજી,	
ગાત્ર વિધિ અનુસરે કરતા, સિદ્ધ થાય સૌ ભોગજી	૭૧

૬૧ સેવાકૃતિર્ગુરોરાજાઽગમન વા હરીચ્છયા ॥

અત નેપાપર ચિત્ત વિધાય સ્વીયતાં મુલમ્ ॥ ૩ ॥

નવગત

૭૧ વિધિ=પાઠાત

૭૧ ય શાસ્ત્રવિમુચ્ચય વર્તતે કમપારત ॥

ન ન તિદ્ધિમવાપ્રોતિ ન મુચ ન પરાગતિમ્ ॥ ગીતાજી

તસ્માયોગાય યુગ્યસ્વ યોગ કર્મણ કૌસલમ્ ॥ ગીતાજી

... મા ... ॥ ૧ ॥

એ નિરસાધન નિરપેક્ષતાનું, અન્ય સહેતુક બાણેછ;
 નિર્હેતુક જન કાંઈ ન વાંચે, ફલ મતિ સ્વપ્ને ન આણેછ ૭૨
 વિત્તાદિ અવિદ્યામાંહે લંપટ, મૂઢ પ્રમાદી લહે બાળછ;
 અવિવેકી ઊર્ધ્વ પદે નાં બાધે, ને રહે તેને યમજાળછ ૭૩
 બહેમાં બહેની પ્રીતિ હાથે, તે પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નછ;
 તેહનું નામ પુરુષાર્થ સાધન, તેહનું સદા કરે જતનછ. ૭૪
 કણની કોડી નિકટે કોટિક, જળ ભરી ઘટને રાખેછ;
 તેણે હવાએ કણ નાં વાધે, જોત્રે મેઘ બે નાખેછ. ૭૫
 તે વૃદ્ધિનાં ચાર જુદ પણ, વૃદ્ધિકારક મેહેછ;
 તેહ હવા સંતોષ કરે ત્યમ, પ્રભુ સંતોષે રૂનેહેછ. ૭૬
 પૃથુરાજએ યજ્ઞ નબ્બાણું કરીને બણ્યું એહછ;
 સોમો થાતાં ઈદ્રાસન મળશે, બાણી ત્યાગ્યો તેહછ. ૭૭
 અસાર અદ્ય અનિત્ય મુળ બાણી, ત્યાગ કર્યો તત્કાળછ;
 ત્યમ પ્રાચીનખર્દિષ કૃતિ એઈ, દેવર્ષિએ દાખ્યો ખ્યાલછ. ૭૮
 નિજ કૃતિ ફલમતિ કે સુખ વાંચછ, એ સહેતુક પદાર્થછ;
 હોક વેદ ફલે સ્પૃહા રહે તો, ન પરમાર્થ એ સ્વાર્થછ. ૭૯

૭૨ નાણેછ=પાકાંતર.

૭૪ જોમિનિ મીમાંસા મુત્રે અધ્યાય ૪, પાદ ૧, મુત્ર ૧-૨.

૭૬ મેહ=વરસાદ.

૭૯ સ્પૃહા=આસા, વખણ.

- સુમુક્ષુને એક હરિ અલિલાપા, અન્યે નાં મ્હોવાયછ, ૮૦
 કોઈ કામનામાં ન લલચાયે, તે હેતસ્વી થાયછ
 સમ બુદ્ધિ રહે સર્વ કાળમાં, તો પુણ્ય પાપ નાં લાગેછ; ૮૧
 હરિ હિતનાં કર્મોમાં ક્યારે, કદિ ન સંકટ જાગેછ
 હરિ હિત અર્થ સદા એ સાધે, નહિ સ્વાર્થ કો મનજ; ૮૨
 નિરુપાધિક નિષ્કામ કૃતિયે, સદાનંદ પ્રસન્નજ.
 અવિદ્યા રહે અંતર જ્ઞેને, સમલપણું ઉર હોયજ. ૮૩
 તે મૂઢો પરિભ્રમણ કરે છે, યમસહન તે જોયજ
 મોપાધિક કૃત્રિમ જગ દેખાડો, અતોપ પોષણ નહોયજ, ૮૪
 દુભાવ પુલાવ સમૂલ છેદે, ગાઢ સ્નેહે મુખદ સૌ હોયજ.
 કરે સર્વ પણુ ગર્વ ન આવે, જ્યમ ગૃહી જનક વિદેહીજ, ૮૫
 તેહ પ્રભુને પ્રસન્ન કરશે, જે દૈન્યલાવી હરિ સ્નેહીજ
 થાદી હારી જાય ત્યાંહાં લગી, જનતા સાધન કરવાંજ, ૮૬
 ત્યારે તે નિસ્સાધની થાયે, સાધનબળ પરહરવાંજ

૮૧ ગીતા ૭ અધ્યાય ૨, શ્લોક ૪૯.

૮૩ સમલપણું=મંજુ મનવાળું.

૮૨ અવિદ્યાયામન્તરે વર્તમાના સ્વયન્ધીરા પઞ્ડિતમન્યમાના ॥

દન્દ્રમ્યમાના પરિયન્તિ મૂઢા, અન્ધેનૈવ નીયમાના યયાન્ધા ॥

ક્રોડોપનિપદે અધ્યાય ૧, વૃક્ષી ૨, મત્ર ૫.

અવિદ્યાયામન્તરે વર્તમાના સ્વયન્ધીરા પઞ્ડિતમન્યમાના ॥

જપન્યમાના પરિયન્તિ મૂઢા, અન્ધેનૈવ નીયમાના યયાન્ધા ॥

૨૦૩

- પુરુષાર્થ જલ બચ્છાં લગી મનમાં, ત્હાં લગીનાં સૌ સાધતલ; ૮૭
 ગોપી ગજેંદ્રવત સૌ જળ છૂટે, તે નિસ્સાધને પ્રસન્નલ. ૮૭
 સર્વત્ર બ્રહ્મ કોટે સૌ સ્થાને એક તે અનંત ધાયલ;
 સદા સર્વદા સર્વભાવથી, લક્ષ્મી લગે પ્રજસાયલ ૮૮
 આમિકામ ને પૂર્ણકામ પ્રભુ. ત્હેને પ્રિય જે હોયલ;
 તે અંગીકાર કરવા ઈચ્છે, તે સમ પ્રિય નહિ કોયલ. ૮૯
 હસ્તિની કન્યાની હવણી, ક્યારે કો પર ગ્રેણું ધાયલ;
 તે નિર્ધાર કરીને કોથી, કદિ ક્યારે ન કહેવાયલ. ૯૦
 ખાણની રમત મધ્યે પોખારનો પાસો હોયલ;
 ખલુ તે ક્યારે?, ક્રિયા દાવમાં પડશે?, ન નિશ્ચય કોયલ? ૯૧
 હરીઝાનું હારક શું છે, તેકે પકે નહિ જાયલ;
 પરીક્ષિતની બ્રહ્માજે રક્ષા બ્રાહ્મણપુત્ર શાયે નિર્વાણલ. ૯૨

૮૮ “એવંહં બહુ ત્વા પ્રત્યેક” “સ એકદા ન રમતે” “સ
 દ્વિર્નાયમેષ્વ” “ત્રીશમાદિદં જગત્” સર્વેષાં સર્વમાત્રે
 સર્વાનનયપ્રસન્નત્ સર્વમેકમેવ ॥ ૬૮-પાદિ શ્રુતિ.
 સર્વદા સર્વ માત્રેન મત્રનીયો પ્રમાણિકઃ ॥
 સાત્તાપમેવ ધર્મોહ નાન્યઃ ક્વાપિ કદાચન ॥

અનુસંગી. શ્રીમદ્ભગવદ્

નિર્વાણ=મુક્ત. બ્રાહ્મણપુત્ર=અચત્યમા.

૯૨ અધ્યાત્મિક મુક્તિ બ્રહ્મલક્ષી ઉત્તરાના પેટમાં રહી રક્ષા કરી.
 એકના દોષને લીધે યાદવ કુલને ભ્રષ્ટ આપ બાગ્યે ને વળી
 નવ જનને ઉગાવાં આપથી નવ જલુની હાનિ ન થઈ.

- સ્વતંત્ર સર્વેશ્વર પ્રભુની, કોણ પર શ્રી રીતે કૃપાયછ.
- કેવી કેટલી ક્યારે હલણી, ન્હેની ગમ્ય ન ધાયછ ૯૩
- નિરસાધન સંપન્ન દશાએ, કૃપા સાધ્યે પમાયછ;
- મર્ષ ગુણકર્તા જે કૃપા પામે, તે વિજાની સેહેને કમાયછ ૯૪
- કૃષ્ણાન્સુખ પરિપક્વ સ્થિતિયે, પ્રગટેથી પરમાયછ;
- અસાધન સાધન સમ થાતાં, સાધુજન હરખાયછ. ૯૫
- કમર કસીને સદા તત્પર રહે, નિશ્ચિન પ્રતિદાણ હાણછ;
- પ્રભુકૃપાનું કારણ મહાકારણ, કારણમયી કારણ એ ધાણછ ૯૬
- આલે બહાસનાં ભાવો પ્રગટે, એહે ન નિયામક હેતુછ.
- હરીચ્છાથી સંહને થાયે, પૂર્ણ કૃપારસાગિધ સેતુછ ૯૭
- યદ્યપિ હીરો બહુ મૂલ્ય ઉત્કર્ષનો, મહદ સળધે થાયછ,
- તદ્યપિ હીરો એ હૈન્ય ભાવાન્મક, હનિ અંબરી પ્રતિ ધાયછ ૯૮
- અપરાધે ઘટે ન સમાધાને ન વૃદ્ધિ, એહે સામ્યે હલકુંછ,
- ત્રિવિધિ દુઃખ દૂર એહી મળેથી, એહે કરી ઉપજં ઉમગાકુંછ ૯૯
- એહે વાતસદ્ય હિતભરતુ મુખદ સો, જ્યાં એહારત હોય મનછ;
- કરે સર્વ પણ મનથી ન માને, પ્રાણાત લગી નિજ જનછ ૧૦૦

૧૪ સર્વં તદમિ સમેતિ ચત્કિત પ્રજા સાધુ કુર્વન્તિ ॥ ઇતિ શ્રુતે.

૧૦૦ સદૃશશક્તિય શત શતશક્તિર્દશાપિ ચ ॥

દશાદપચ્ચ યઃ શક્તયા સર્વે મુલ્યફલાઃ સ્મૃતા ॥ ૧૭ ॥

મહાભારતે અશ્વમેધિઃ પર્વે અધ્યાય ૯૦, આંક ૯૭

પદ્ય પુર્વે ફલ ત્વાં ચા મે મક્તયા પ્રવચ્ચતિ ॥ ગીતાછ

અધ્યાય ૯, આંક ૨૬.

પરમશ્રેષ્ઠ પ્રભુ કૃપાનિધિ છે, પણ હું રંક નહિ ચોખ્યછું;
 અતિ આદર સ્નેહ નથી કંઈ મુજમાં, સકોચ ધરે પ્રભુ લોખ્યછું. ૧૦૧
 મૂળમાં પાત્ર પણ છે જાડું છોટું, તે નહિ પ્રભુને ચોખ્યછું,
 નિસ્સાધન ધકં સ્નેહે સમર્પે, તે પ્રભુને આવે લોખ્યછું. ૧૦૨
 મુજથી સાધન નિમિત્ત માત્ર જે, જેવું તેવું થાયછું;
 તે બુદ્ધિપ્રેરક સાધન હાતા, શ્રીહરિ શ્રીનંદરાયછું. ૧૦૩
 સત્તા સંપત્તિ લાપ દાનીએ, કૃપા કૃપા મુખ્ય કારણછું;
 આસકામ ને પૂર્ણકામ, તેને, સાધનનું લાગે ક્યમ આવરણછું. ૧૦૪
 યદ્યપિ બ્રહ્મ સખા રૂપ છે, તદ્દપિ તે મિત્રને કાનછું;
 સંપત્તિ શક્તિ અનુસારે. છવે કરવા પ્રયત્ને સિદ્ધ સાનછું ૧૦૫
 વિપ્લવ્વામીવત્ થાકે હારે, ત્યારે પ્રભુ સહાયછું;
 અવશ્ય દયાનિધિ કરુણા આણી, કૃપા કરવા સ્હાયછું. ૧૦૬
 એવું નવસ સાધન તે કરે શું? જોણે પ્રસન્ન પ્રભુ ધાયછું;
 આ મુજ કૃતિ ત્હાં શા લેખામાં, દૈન્યલાવી કહેવાયછું ૧૦૭
 તદ્દપિ તાં મન ધન પ્રીતેથી, સહેજ સ્વભાવે કરતાછું.
 કરે અમારું પણ દેવ ગર્વ નહિ, નિસ્સાધની મન ધરતાછું. ૧૦૮
 યશોદાજીએ શ્રીકૃષ્ણને દામતણે બાંધ્યા ક્યારેછું;
 હારી ગયાં દૈન્યતા આવી, આપ બંધાયા ત્યારેછું ૧૦૯

૧૦૨-૧૦૩ બુદ્ધિપ્રેરકકૃષ્ણસર પાદપદ્મ પ્રસીદત્ત ॥

સર્વેશ્વર સર્વાત્મા નિર્જેષ્ટાતઃ કરિષ્યતિ ॥ નવમ્ ૨.

૧૦૫ નં શ્રુત યાત્રસ્વ સદ્યાય દેવઃ ॥

ઋગ્વેદે મંડલ ૪, મંત્ર ૩૩, ઋચા ૧૧.

સાધન વિવિધ રૂપ દામણાં, તેણે ન સર્ચું કામણ; ૧૧૦
 સાધન મહ ભાટે ન ગણવો, ગર્વગાંજન ઘનશ્યામણ ૧૧૦
 સ્વતંત્ર હરિ તે લક્ષ્મ પરાધીન થાય, એ શ્રીમુખવાણીણ; ૧૧૧
 શ્રીમદ્ભાગવત નવમ સ્કંધે, રૂપા વચન ઉ આણીણ. ૧૧૧
 સહેજ સંબંધ શ્રીમદ્ભાગવત કહાણી, વારેવારે કહેતાણ; ૧૧૨
 તે કારણ કરુણાનિધિ કેળવ, નિજનો માની લેતાણ. ૧૧૨
 પ્રભુ ઇચ્છાની ગમ પડે નહિ, જે કોણ પર કરે કૃપાયણ, ૧૧૩
 દેવી દેવકી ક્યારે હણણી ?, તે કોથી ન મપાયણ ૧૧૩
 કેળા અનુભવ હોય તવ હૃદયે, પૂર્ણ દૈન્ય જવ થાયણ; ૧૧૪
 દામ દયો અગાગ અશક્ય, પણ કરશે કમળા પ્રજરાયણ. ૧૧૪

૧૧૧ શબ્દ મક્તપરાધીનો હારવનંત્ર દવ દ્વિજ ॥

શ્રીમદ્ભાગવત. ૨૪૫ ૯.

૧૧૩-૧૧૪ બસાવે વા ગુણવે વા સર્વથા શરણ હરિઃ ॥ ૧૧ ॥

વિવેકધૈયશ્રવ.

યૈન્યં ત્વત્કૃપાદેતુર્ન તદસ્તિ મમાન્વપિ ॥

તા કૃપા કુરુ રાધેશ યયા તે દૈન્યમાનુયામ્ ॥ ૧ ॥

તૃતીયા વિસતિ શ્રીમદ્ભાગવત

વેદાગ્તે પરમ ગુણં પુરાકલ્પ પ્રચોદિતમ્ ॥

નાપ્રજાતાય દાતવ્યં માપુત્રાયાં વિધ્યાય વા પુન ॥ ૨૨ ॥

યસ્ય દેવે પરા મક્તિર્યથા દેવે તથા ગુરો ॥

તસ્યૈતે કથિતા ત્વયાં પ્રકાશન્તે મહાત્મન ॥ ૨૩ ॥

સ્વેતાશ્વતથોપનિષદે પ્લઙ્ગનિરૂપણે અધ્યાય ૬

ટીપ:-નિસ્સાધનતા વિશે નુ પર વૈષ્ણવોએ અને વ્યાગમપ્રેમીઓએ

ખાસ વાચી મનન કરવા જેવું છે. નિસ્સાધની અને કહેવો એ
 મર્યાદા સમજાવ્યું છે. શ્રી વ્યાગમસાધના બક્ષો તો ખાસ ધ્યાન
 આપી હૃદયમાં ગાળવે.

પરમબ્રહ્મવદીય કવિવર શ્રીદયારામભાષ્યકૃત

“કૌતુકરત્નાવલી”

ફલકા:

શ્રીગુરુ ગિરધરલાલકે, પદ ગાંઢ મુખધામ;
આનંદ મંગલ સહુ દિશા. અભિમત પૂરનકામ. ૧

ટીકા:—શ્રીમદ્ ગુરુદેવ શ્રીવશ્યભગવાન અને શ્રીગિરિગજભરણુ
એના મુખના ભગવંત્ય ચગનુકમળને વદન કરે છું જેથી બધી
દિશાએ આનંદ અને કલ્યાણ થાય. મારેકું કર્મ પૂર્ણ થાય.
રમુ “કૌતુકરત્નાવલી”, કહી શ્રીકૃષ્ણ “અમ્બન્ધ”.
અર્થ—પરમાર્થકરન, મિટે મકલ દુખકાંઠ. ૨

ટીકા:—“કૌતુકરત્નાવલી” અથ શ્રીકૃષ્ણના સંબંધવાળા કરીને
રમુ છું. એ અર્થ આમે પરમાર્થ કરનાર છે. એનાથી બધા
દુઃખો મટશે. ૩

મત ખિસારીયો દયાકાં, જન લલિ જગત ગુસાંધ;
મેરો રમ્મન હોયગો, કમઠ અંકડી નાંધ. ૩

ટીકા:—પરમબ્રહ્મવદીય કવિવર શ્રીદયારામભાષ્ય જગત ગુસાંધ,
શ્રીમત્પ્રભુચરણ, પરમદયાળુ શ્રીવિદુલનાયજીને વિનતિ કરતાં વિનવે
હે કે હે!, જગતગુસાંધી! હે પ્રભો! આપનો જન બાણી દયાને
જરા પણ બૂલસો નહિ. કાચમાના ઇંડાની માફક મદારે રક્ષણ થશે.

૧ અભિમત=ધારેણું.

કમઠ અંકડી નાંધ=અચળેણુના ઇંડાની માફક.

અચળેણુ ઇંડાઓને રેતીમાં જઈને ઘસી આવે છે.

દયા દારતે' ચેાં જયેાં, જ્યેાં હુલિ અકે ન છડાંધઃ

ધાંય ધુવત કાયા ઝસે, છાયા મગરી નાંધ,

૪

ટીકા:—પ્રમખગર્વણ કવિવર શ્રીધ્યાગમભાષા ઉપને શિખામળ
આપતાં કહે છે કે તમેાં જીઓયી એવી રીતે જમજો કે તેની છાયા
તમાગ પર ન પડે, કાણુકે છાયા પડવાથી તરત તમારી કાયાને
જેમજે તમાગે નામ થયે. તે ટ્રની માફક છાયા મગરીની માફક
ઘાયા મગરી નામની ગણની અમુદમાં ગટે છે. આકાશમા ઉડતા
ખીઓની કે બીજાઓની જાયા અમુદના જગમાં પડતાં તે છાયાને
જાયા મગરી ઝસે છે. જેની જાયા હોય તે અમુદમા આવીને પડે
કે છાયા મગરી તેને બાધી જાય છે ૪

કૃષ્ણકૃપાગિન નાં મિલે, દયા કળહું સત્સંગ,

મિલ્યો લાગ્યો જળ જાંનિયે, પૂરન પ્રસન્ન શ્રીરગ,

૫

ટીકા:—શ્રીધ્યાગમભાષા આગળ કહે છે કે શ્રીકૃષ્ણચંદ્રની કૃપા
વગર સત્સંગ ક્યારે પણ મળતો નથી ત્યારે પ્રભુ જીવ પર પૂર્ણ
પ્રસન્ન થાય ત્યારેજ સત્સંગ મળ્યો છે તે એનો કમ લાગ્યો છેજ
એમ જાણવું. સત્સંગ મળ્યો છે તે એનો રંગ લાગ્યો છેજ એ
ક્યારે જાણવું કે ત્યારે શ્રીપ્રભુ પૂર્ણ પ્રસન્ન થાય. ૫

માગં હૃદયોને ફલાણે ઠેકાણે દાટયા છે એવુ સ્મરણ કાચખણને
જ્યાં સુધી ગહે છે ત્યાં સુધી બચ્ચાઓ ઉપે છે તે ચોષાય છે તેવી
રીતે હે પ્રભો !, તમે નિજજન જાણીને જરા પણ જૂલસો નહિ. ૫

હોતી પ્રથમ કિંચ જાત્રી રહે, પ્રગટ ઉરોજ ન દોય;
પ્રીર પ્રીર ઓઢની ઉર ઢપે, કન્યા તરું નર જોય. ૬

ટીકા:—જે થવાની વસ્તુ છે તે પહેલીજ હૃદયમાં વસે છે. પુરપતે જોતાં જ કન્યા વારે ને ઘડીએ ઓઢણી વતી પોતાના 'મરીરને' ટાકે છે. જોકે તેને મ્તન દેખાય એવા થએલાં નથી જતાં. જાતિ અદ્વૈત રચિ હરિ, રાધાબર મુકાચ;

પય પિયે મંજર, પાયસ ન જઠર સમાય ૭

ટીકા:—જેલું અદ્વૈતને જાણ્યો છે ને તેના પર રચિ છે તેને રાધાબર શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર મોદાય છે, જિવાડી દૂધ પીએ છે પણ દૂધપાક તેના પેટમાં ટકતો નથી, જેલું પ્રભુને જાણ્યા છે ને તેમાંજ મમ છે તેના હૃદયમાં ખીછ વસ્તુ ટકતીજ નથી. તગ્ન ઉસરી યર્ષનીકળી જાય છે. ૭. મંજર=જિવાડી. પાયસ=દૂધપાક, ખીર, જિવાડીને અદ્વૈત પર દૂધ પર પ્રીતિ છે તેથી, ટકે છે ને પચે છે. જિવાડીને અદ્વૈત પર પ્રીતિ હોવાથી 'દૈન' દૂધપાક [ખીર] ટકતો નથી તરત ઉસરી થાય છે. પ્રભુચંડના બોમી પ્રભુચંડજ માણે છે, 'પ્રીતિ' રમ તેમના હૃદયમાં ટકતોજ નથી. તરત કોવડી યદ જાય છે.

રસિક કૃષ્ણકીડા જીવન, સુનિ દુષ્ણ પાવે નીચ;
સાકરખોર મિસરી જીવે, ખર ખાવત મીચ ૮

ટીકા:—શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુની કીડા એ રસિકજનોનું જીવન છે ને આસુરીજનને દુઃખરૂપ છે.

સાકરખોર પક્ષી માગર વચ્ચે બેટમાં રહે છે. સાકર ખાઈને જીવે છે. ગધેડાં માકર ખાય છે કે તરત મરી જાય છે.

ઉગેજન્મતન.

મિસરી=માકર. ખર=ગધેડા. ૮

મુખ ભુક્તે શ્રીકૃષ્ણજન, દુઃખ ફલ દુરીજન પાય;
ભીમસેન લોજન કરે, શકુની ઝાટે જાય.

૯

ટીકા—પ્રભુના ભક્તો મુખ ભોગવે છે. દુષ્ટ માણસો દુઃખ
પામે છે. ભીમસેન જામે છે તે શકુની જાન્યે જાય છે. ૯
સાધનકા ન પ્રમાન કયુ, હરિ દે' સો' મુખ પાય;
દયા આપે સોઈ કરે, સમર્થ શ્રીબ્રજનાથ.

૧૦

ટીકા—સાધનોનું કશું પ્રમાણ નથી. પ્રભુ જેને મુખ આપે છે
તે ભોગવે છે. શ્રીપ્રભુ સમર્થ છે. જે આહાથ તે કરે. ૧૦

દયા કૃષ્ણ ઇચ્છા બિના, ટાલે નહીં એક પાત;
એહિ દૃઢ ચિત્ત રાખિયો, લચ્છ જાતકી જાત.

૧૧

ટીકા—શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પ્રભુની ઇચ્છા વગર એક પાત પશુ હાતવું
નથી. આ નને લાખ વાતની એક વાત કહી. માટે એનેજ ચિત્તમા
દૃઢ રાખજો. ૧૧

ફિર પાછે પછતાયજો, દયા ન કરી વહ કામ;
જહાં લગ તેરો ભુદ્ધિબલ, પુનિ ઇચ્છા ઘનશ્યામ

૧૨

ટીકા—પાછળથી ખતાવું પડે તેવું કામ ન કરીશ. જ્યાં લગી
તારી ભુદ્ધિ પહોંચે ત્યાં લગી તું કરીશ. પછી તો પ્રભુની
ઇચ્છાજ છે. ૧૨

ઉત્તમ એક પ્રતીતિ બીન, સહુ પૂજે તહું રોય;
તુલસી દેક બલ દેડહું, અહિ કટ મરે ન કોય.

૧૩

ટીકા—એક દત્ત વિશ્વાસ વગર બધાની પૂજન કરીએ છતાં
કશું ફળ મળે નહિ. રહ્યા જેવું થાય. ટેડને તુલસી માતાનો દત્ત દેક
છે. એ દત્ત દેકના બગવાથી દેડને સાપ ફરડે જે છતાં તે મરી જતો
નથી. સાપ ઉતરી જાય છે. માટે પ્રભુની સેવા દત્ત વિશ્વાસ
રાખીને કરવા. અહિ=સાપ. પ્રતીતિ=વિશ્વાસ. ૧૩

કથની કામ સરે નહીં, દયા કીચે ફલ હોય;
બીબ ખાચેં મુખ તેં કહેં, પેં જ્યોં મરે ન કોય.

૧૪

ટીકા—કેવળ બગવાથી કામ થાય નહિ. કામ કરવાથી ફળ મળે.
મેં એર ખાધું છે એવું કહે તેથી તે મરે નહિ પણ જરૂર ખાય તો
તે તરત મરી જાય. પ્રભુનામ ને પ્રભુનામ હો એમ કહેવાથી પ્રભુ નાં
મળે. પ્રભુનામ દેવાથી પ્રભુ મળે. નામ નામીને મેળવે. ૧૪

તું ચિત્ત ચિંતા ક્યોં કરે, વિશ્વંભર મજબાલ;
સકર સકરખોરકું, દે દધિ મધ્ય દયાળ.

૧૫

ટીકા—હું મનઃ તુ તા માટે ચિંતા કરે છે જે આખા
વિશ્વનું ભરણપોષણ કરે છે, જે ઝળતા પાત્રક છે તે શું તને બૂલી
જશે ? તું શું વિશ્વમાં ન આવ્યો ? તારું પણ પોષણ કરશે જ. સકર
આર પશી સાગરની વચ્ચે ખેટમાં રહે છે તેને પણ પ્રભુ સાકર ખાવા
માટે આપે છે. એવા દયાળુ છે. તે શું તારી ખુબી નહિ લે ?
લેશેજ. ચિંતા ન કર. ગબરાઈશ નહિ. ૧૫ દધિ=સમુદ્ર

મહેરિ અજળ શુભ કૃષ્ણ જપ, અચર ધાર મત હીન;
ચૂગની બહિ મુખ પદ, પ્રભુ જલપુંછ ઊંટ મુખ હીન ૧૬

ટીકા—“અજગ્નપ્રમહેરિ” આ પશ્ચિમી દમેગાં શ્રીકૃષ્ણનામનો એક ધારો ગપ કરે છે. જગપણ મોદંથી છોડતી નથી. પ્રભુનામ અગણ છટી જાર તેથી ખાતી નથી તેમ પીતી નથી. તેથી પ્રભુએ ભક્ત પર કૃપા કરીને તુંને ખાવા માટે તુંના ચાર પગને મોરના મોળ કર્યા જેથી તે ચારો ચરે. જોના પૃછડે ઊંટનું મોઢું કમું તેથી તે પાણી પીએ. બાવા પ્રભુ કૃપાળુ છે. તે પોતાના જનને કદાપિ બુદ્ધિજન નહિ. માટે તુ નિર્મિત ધર્મ પ્રભુ લગન કર. બહિષ્કાર ૧૬ હરિજન સગ મરે જીવે દેવી શુભ અનેક.

મેઘપુંદ પગસત મરે. જેમ જિવત ભેદ ૧૭

ટીકા—પગાદના પાણીનો પપત મરતા મરતા દડકા જીંડે તેની ગીતે પ્રભુના ભક્તના સગથી જે દેવી જીવા પ્રભુના સ્મરણથી વિમુખ હ—મરેલા જેવા છે તેઓ પ્રભુના સ્વચ્છ દરે ફેં શુભતા ધાય છે. ૧૭ ભેદ—દડકા

રાધામોહન હસ જિન, જીવે ન રસિયે હાસ,
શુન્ત કેધાં મિરચ જિન, સગ ન જામે બારાસ ૧૮

ટીકા—શ્રીરાધાજી તથા શ્રીપ્રભુના દર્શન વગર રસિક લક્ષ્નો એક કણ પણ જનતા નથી મરી વગર બારાસ રહી શકતુ નથી તેમ ૧૮ મરેહૂં પ્રેમી સદા જીવે, હસત હરિ જીવન,
આવત જ્યો જઠ લોહમે, ચમક લખત ચૈતન, ૧૯

જનની જનકે' પ્રીતિ, અસ હરિજન ધરિ નિર્દોષ;
 નાગજેલિ જળ હિમ જરે, જરે મુદલ સત કોય, ૨૦
 ટીકા:—જેવા :માયાપ પર પ્રેમ હોય છે તેવો પ્રમુલકત
 પર હોય તો તે નિર્દોષ છે. નાગરવેલનુ પાન ગમે તેટલું મુવાળું
 હોય ને સો માઉ વેગળુ ગયું હોય છતાં જ્યારે 'નાગરવેલ' મુકાઈ
 જાય છે કે તરત તે પાન સુકાઈ જાય છે. આવો જો જનનેનો
 પ્રેમ છે. ૨૦

રાધામાધવ એક અસુ, જુગલ દેહ દરસાય;
 નરમાદા જિમિ એક છે, કુરંડ પંખી ન્યાય. ૨૧

ટીકા:—રાધા માધવ એકજ પ્રાણુ છે, જે દેહ દર્શન કરવા
 પૂરના છે. નર અને 'માદા' મળી એકજ છે. કુરંડ પંખીની માફક. ૨૧
 અસુ=પ્રાણુ.

હરિજનકો મન હરિહિમેં, કહું ગિસે પંચમૂત;
 ઊંટ મરે જ્યોં કયોં હું, ગિરિમુખ સનમુખ મજત. ૨૨
 કયોંહું કયોં ન રહે, ધસેં હરિપેં મન હરિજન;
 અમર ધૂમ્ર મૃગમંદ ઝુકે, અતિફલ 'જહપિ' પવન ૨૩
 જ્રમન કરાવે કયોંહું કો, રસિક ન તજી અજઈસ;
 ધુમત ધુમત મુવ પૂતલિ જ્યોં, ઠરે મુ ઉત્તર દિસ. ૨૪

ટીકા:—ધૂમતી ધૂમની ધ્રુવ પૂતળી જેવી રીતે ઉત્તર દિશાએ
 આવીને દરે જે તેવી રીતે ગમે તેટલો કાંઈ લભાવે તો પંજુ અમરના ધણી
 શ્રીકૃષ્ણચંદ્રને જોડીને રસિકા ક્યાંયે જતા નથી, ત્યાંજ દરે જે. ૨૪

નાસ્તિક કે સ્વામ મુળ કીને હેં શ્રીરંગ;

અધ્યાયિ પીયત પના પ્રગટ પના નરસિંગ

૨૫

ટીકા:—પ્રભુ કંજ નદિ, પ્રભુ જન્મતા નથી એવું જે કહે છે તેના નાસ્તિકના પ્રભુએ કાળા મોઢાં કર્યા છે. દક્ષિણમાં પના નરસિંહજી છે ને હજુ પાણુ આપના દેખતાં પતોં (માદરવાળુ જાગ) પીએ છે, જેટલો પતો રેડીએ છીએ તેમના અડધો પ્રભુ આગે છે ને અડધો ભક્ત માટે બાકી ગયો છે. ૨૫

હરિમેં બહિર્મુખ સંગી સહ, પરમ અધોગતિ પાય;

ન્યોં ધક્કાકે તમામે, સળ સંજ ધી જિરિ જાય

૨૬

ટીકા:—પ્રભુથી જે બહિર્મુખ છે તેના સગીનો મગ દ્રવ્યાથી આપણી અધોગતિ થાય છે. માગમારી ને ધક્કામુક્કી થતી તોય ત્યા જવાથી આપણને વેલુ પડે છે ને વખતે પડી જવાય છે, જોકે આપણી સાથે મારામારી કે ધક્કામુક્કી થઈ નથી જતા તેરી રીતે બહિર્મુખનો તો મગ થયોજ નથી. તેના મગીનો મગ થયો છે તેથી આપણી અધોગતિ થાય છે માટે એવા સગી એના ગહેવું મારો માણસ કદાઈ થાય છે ત્યા જતો નથી. પ્રભુના ભક્તાંએ બહિર્મુખનો, તેના સગીનો મગ ક્યારેએ ન કરવો એ મગ પાલુજ કરો છે. ૨૬

અતૃપ્તમો કષ્ટુ નાં રહે, દૃઢ પ્રતીતિ બલબીર;

સદા હરે દુમગિરિ શિખર લખિ હો સિચત નીર

૨૭

ટીકા:—જે અમતોતો છે તેને પ્રભુમા દૃ વિશ્વાસ નથી ગહેતો સતોષી વિશ્વાસુ હોય છે. વિશ્વાસ ગણે છે પર્વતના શિખર પર આવેલા હોડવા ને ઝાડો દમેશાલીવાળમ ગહે છે જુઓ તો ખરા ? એને દાણ પાણી જાંટવા નય છે ? પ્રભુમા વિશ્વાસ રાખવો એ મોટી વસ્તુ છે. ૨૭

ઘાતક સંગ ત્રાતક દયા, રવિરાખ્યો ભગવંત;
જિમિ અહિ તાણુ ફુંદુ અમે, મહોરા માહુર દંત.' ૨૮

ટીકા:—ઘાત કરનાગની સાથેજ તેનો તારનાર રાખ્યો છે. એવી ભગવાને અન્ય રચના કરી છે. આપના તાલવામાં બે દાંત રહે છે. મહોરાને માહુર. એક માટે છે ને બીજો જવાડે છે. એકમાં ગ્રેર છે ને બીજામાં તેનો ઈલાજ છે. ૨૮

હરિ દે તબ મુખ ચોં મિલે. ન્યોં શ્રીફલમેં તોય;
દયા જાય તબ ન્યોંપી ફિર, ગજ મ્પિત્થ ગતિ હોય. ૨૯

ટીકા:—નાળીએરમાં જેવી રીતે પાણી બરાબ છે તેવી રીતે પ્રભુ મુખ આપવા ધારે છે તો મળે છે. હાથી જેવી રીતે આખું ને આખું કોકુ મર્મ બાળીને કાઢી નાખે છે તેવી રીતે ન્યાગે જવાનું હોય છે ત્યાગે તે જાણું રહે છે. ૨૯

વહ્નિરૂપ બહુલ પ્રભુ, બારે બિમુખ પતંગ;
સદા સમંદર કીટસેં, દેવી હેં મુખરંગ. ૩૦

ટીકા:—શ્રીમદ્ વહ્નિબાધીશ્વર પ્રભુ માક્ષાત્ આધિર્દેવિક અગ્નિ-રૂપ છે. સો મોમવાન પૂરા થયા ત્યારે આપશ્રીનું પ્રાકટ્ય થયું હતું. દેવીજનો એ પ્રભુના સ્વરૂપાનંદના મુખમાં રસમગ્ન છે. “સમંદર કીટ” સો વર્ષ લગી ન્યાં અખંડ અગ્નિ ગ્નો હોય તેમાં તે પ્રકટિયાય છે ને તે અગ્નિમાં જ હવે છે.

“સમંદર કીટ” કલકતા મુગ્રીઅમમાં છે. શ્રીમદ્વહ્નિબાધીશ્વરી ને વિદ્યુત્ છે તે પતંગીઆ જેવા બળે છે. ૩૦

અર્થા મૂર્તિ મો હગિહિ હે, સદા સત્ય શ્રુતિ બાન,
મૃદા મૂર્તિ ગ્ની દ્રોનકી, બિલા પડયો દિરાત ૩૧

ટીકા—પ્રભુના અવધા પૂત્ર એ હમેશા સાચુ કે ન
વળા હુયુ કે ગોપાન બીન દ્રોનકુની માગીની મૂર્તિ બીને
વિલા બળ્યો દના ૩૧

દૃષ્ટ્યચક્ર કે દગસેતે, સકલ તાપ શુભિ જાય
ચક્રકિંનક પાન બાય, ચક્રો અગ્નિ જાય ૩૨

ટીકા—શીઘ્રપલ્લવદ્રના વર્ણનથી બના નાન નાન પામે તે
રાત થાન હ ચક્ર પલી હમેશા ચક્રના રાત્રિનિ શિલોનો
ઉપભોગ કર કે તેના બળથી તે હમેશા અગ્નિ ખાન કે ચક્ર ગમે
હે કે ચક્રો તેના તરફ આયમતા મુખી દગ દગ જોવાન ૩૨

હરિજન હગિજન હુ ધિ મુનિ, ક્યોહુ હરે હુખ ધાય
જવાય ધૂમ્ર સગ દોગિ અધ દે દીપક પ્રકટાય ૩૩

ટીકા—પ્રભુના ભક્તો પ્રભુના ભક્ત દુખી હ એવુ સાબગતાજ
ત્યા જાળી ગમે તે પ્રગર તેના હુખનો નાન કર હે જવાગા
ધૂમાડાની માથે જાળી ગમે તે પ્રગરે દીવો સગાવે છે ૩૩

નિવટે જહા તાશુ તહા હારે નહકુમાર,
અમ આતમ હિમ ગિહિ મુખ, કયિ ધરે પગસિતુ માગ ૩૪
હરિજાધી મર્યાદ મો, મમ્રથહુ સડે ન પેવિ,
સાગર સો લધી ન સડે, મર્યાદાકિ બેલિ ૩૫

ટીકા:—હરિને જે મર્યાદા બાધી તેને લનલનો સમર્થ હોય
જતા તે ઉપધી શકતો નથી સમુદ્રને મર્યાદા બાધી આપી છે તે
ઓળખીને તે આમળ વધી શકતો નથી ૩૩-૩૪

હુટ સંગ દુઃખ જાનીકિ, જાસે હરિજન દર;
દાયનિ કો ન હુખાવહિ, જેસે જલ ભરપૂર. ૩૬

હરિજન પય અરુ મનકી, જાની લેહુ ઇક રીત;
પય ફાટત જહાં મૃત ગયો, મન ફટત જહાં પ્રીત ૩૭

ચાર ચૌદ ખટ અષ્ટાદશનો, પઢિ કિનો તોલ;
જ્યો નહિ હરિકી ભક્તિ તો, ઠર્યો પંખી અંડોલ ૩૮

ટીકા:—ચાર વેદ, ૭ સાન્ન અગ્રર પુરાણ વગેરે ભણીને
નકી કર્યું છે કે આટલું બધું ભણ્યો હોય છતાં પ્રભુની ભક્તિ નથી
કરતો તો તેને અંડોલ પક્ષીના જેવો ગણવો. ૩૬-૩૭-૩૮

ખલ આયો દિગ દેખી, હરિજન પ્રકુલતા બય;
જેસે દેખી સર્પ સદ, દીપ મલિનતા પાય ૩૯

૩૯ દિગ=પામે, ખય=કમાંગ.

મુખ કહુ હિય કહુ હરિજન, મો સમુઝો પાખંડ,
સાહસ "મા કુર" કહે જ્યો પંખી ભોરંડ ૪૦

ટીકા:—મોઢે કાંઈ કહે છે, હૃદયમાં કાંઈ હોય છે. કહે છે
કાંઈ ને કહે છે કાંઈ એને તમે પાખંડ માનજો. એવા પ્રભુ ભક્ત
નજ હોય. તેને ભોરંડ પક્ષીના જેવા ગણવો. ભોરંડ પક્ષી સાહસ
ન કરે એમ કહે છે ને તે જાતેજ સાહસ કરે છે. ૩૯-૪૦

ગિંન નવાર્યહુ મુધારે, હરિજન સળકે કાજ,
ડુબેગો લલિ સિકંદરિ, આવત બરજો જહાજ. ૪૧

હરિજન ભવમે' યમે તહુ મન હરિરસ પથ લીન;
મિધુ પ્રીત્ય તહુ પરસ નહિ, જ્યેાં જમના કે મીન. ૪૨

ટીકા:—પ્રભુ ભક્તો સસારમાં રહે છે છતાં તેમનું મન સદાયે પ્રભુરસમાં મગ્ન થએલું હોય છે. શ્રીયમુનાજી આત સમુદ્ર બેઢીને પહે છે છતાં શ્રીયમુનાજીના માજવડાને તે સમુદ્રોના પાણીનો અર્ગ થતો નથી. ૪૧ ૪૨

ધામ ન લાગી કૃષ્ણ પ્રિય, ભલિ વસ્તુ તહુ પૂલ;
ભોર ભોગી ભોગ્યો ન તળ, ધિન્ ગુભ ચંપક ફૂલ, ૪૩

ટીકા:—સારમાં આરી વસ્તુ હોય છતાં વ્દાસા પ્રભુને અંગી-કાગ ન થઈ તો તે પૂજા બરાબર છે. સારમાં સાઈ ફૂલ હોય છતાં તે ભભરાને ભોગ્ય ન બન્યું તો તેને ધિક્કાર છે. ભોર=ભભરા. ૪૨

નિસ ન તહુ ભલ એક દિન, હરિ પ્રિય આવે ધામ;
બસંત ઋતુ હરઝઝ યુમન, જ્યેાં અલિ કરી વિશ્રામ. ૪૪

ભોગ્યહીનકું ના મીલે, કૃષ્ણ ભજન રસ ભોગ;

દાખ પકવ જળ હોત, તળ કાગ હોત મુળ શોગ. ૪૫

ટીકા:—જ્યાં દ્રાક્ષ પાકે છે ત્યારે કાગડાને મોઢે ગળ થાય છે, કાગડાનું મોઢું પાકે છે તેથી તે દ્રાખ ખાઈ શકેતો નથી. પ્રભુભજનના જે અધિકારી નથી તેને પ્રભુભજનરૂપી રસ ભોગ-વવાનો મળતો નથી. ૪૪ ૪૫

મુશુન હેષિ સન્માનિયે, હરિજન તણ ન કુરૂપ;
ઝહેર પરીક્ષાકે લીયો, નિલી કપિ પાલત ભૂપ. ૪૬

ટીકા:—કુરૂપો હોય છતાં તેના અદ્વુલો બેઢીને તેનું સન્માન કરવું. કાળા મોઢાના વાંદરાને રાગ ઝેરની પરીક્ષા માટે પાળે છે. કાળા વાંદરા કુરૂપો છે પણ તેનામાં ઝેરની પરીક્ષા કરવાનો ગુણ હોવાથી રાગ તેને પાળે છે. પ્રભુ ભક્તોના ગુણ બોવા તેના અવરૂપ તરફ ન જોવું. ૪૬

નીરમ્ જાનિહુ યત્નતે. ચરમ્ જને હરિદાસ:

ઉર બહોતહે કાસકી, જેમેં કસ્ત પ્રયામ્.

૪૭

ટીકા:—ગુણગાની પ્રપાતથી રસિક ભક્ત જને છે. જડ

બૂડન મરાવે અધમપે, મદ મદક લગવાન;

જેમેં મારત નહાર કું, મિલિ જન છોટે સ્થાન.

૪૮

ટીકા:—જેવી ગીતે નાનાં નાનાં કુતરાઓ એકા ધધતે જગતમાં નાખે માટે તે તેવી રીતે આપણાથી સ્વલ્પ માણસ પાસે આપણું ગુમાન લેવાવે છે. મારે દક્ષિનો મદ ન કરવો. અર્જુન પાસે એજ બાણ હતુ, એજ ધનુર હતુ છતાં એમણે માત્ર ખાધો હતો. પ્રભુને મર્વ અમતો નથી. અનુ મર્વ ગંજન છે.

મગપનકાં બલ કમ. હરિ રથે સ્નેહ બલ પૂર:

ત્રંપતી સાતે ચિતાગ્નિ, અપત્ય હારે દર

૪૯

ટીકા:—નેદના અપ આગળ મગપણું જન ઓછું છે. પ્રભુએ એવીજ રચના કરી છે. મની શ્રી પોતાના બાળકને વેગળા મળીને ધાગી માથે ચિત્રામાં બળી મરે છે. ૪૯

મેા હરિસમ લગિહિ મ્હે, અચલિત હરિ ચિત્ત દોર:

લખિએ ચંદ્રાસક્ત બલ, અનલહુ ભખન ચકોર

૫૦

અનલ=અગ્નિ દેવતા

ટીકા:—પ્રભુમાં ચિત્ત અચળ ગરેનું ભોધએ. ચકોર પક્ષીની માફક ચકોર ચંદ્રના તરફ દગર દગર એકોટ્ટે બેસાજ કરે છે. ચંદ્રની શીતલતાના બળથી ચકોર દેવતા ખાય છે. ૫૦

દયા મંત્રેણ અદ જહા, શ્રીકૃષ્ણ વહાં નિવાસ.

જેને ગોળારિ ઢેરમે, જીવ્યુ હોય પ્રકાસ

૫૧

ટીકા.—જેમ જાણના દગનામાની વીછી નીકળે તે તેમ પ્રભુ ભક્તો ત્યાં ભેગા છે ત્યાંજ પ્રભુ વસે છે ૫૧

મદ બિગરે શુભ ભાવ હિય, છુવત હરિ વિમુખ અજ,

ત્યો બિગરત ભગ કઠા ધૃત, સિખ મધેસરા સંજ ૫૨

ટીકા.—ધીની ભગવી આમા મધમગની સળા ફેવનાથી જોના ગીત ત્રી અગડી નવ ન કહ્યુ થાય છે, તેરી ગીતે પ્રભુથી જે વિમુખ ૭ તેમનો અર્થ કથાથી ભવ્યમા ગેલા લગ્યા ભાવો તગત અગડી મળે છે ૫૨

હરિ દીનો બિન ગચ્છનહુ, ક્યુ ન જાય કહુ સત્ય

દોશિલ ડારે કાકતિ હલાહિ, કિરે સહજ અપત્ય ૫૩

ટીકા.—કાયવ પોતાના બન્ધાઓને (મડાઓને) ડગડાના માળામા જમાને મકી આવે છે મગડી પોતાના બન્ધા જાણીને તેન માનન પોષા ૫૩ ન પ્રભુ જેન અમલ કહે તે ન કામ મળે મિથ્યા થયુ નથી ૫૩

પ્રેમ સિંધુ શ્રીકૃષ્ણ, મન બૃહયો ન બુઝે પ્યાસ,

પવ પલ પ્યામ લગિ ગહે, જ્યો ઝંખની ગહિ નિવાસ ૫૪

ટીકા.—શ્રીકૃષ્ણગુરુ પ્રત્યેના પ્રેમ ગમ કપી અમુદ્રમા માત્ર મન ના બહુ બૂઝી ગયુ છે જના તેની તગસ છીપની નથી પયે પયે તગસ વાગે ૭ માહ્યુ પાણીમાજ ગહે તે જા ને તગચુલ ગહે છે. ૫૪

રાધા કળ હિય રાખી, જાન દે કૃષ્ણ કળુ જાય;

માદા મુકતો હોય, નર મિલે આપુલી આય. ૫૫

ટીકા:—“નર માદા” એ જાનના મોતી થાય છે. વેપારી ‘નર’ મોતીને વેચે છે તે “માદા” મોતી પોતાની પાસે રાખે છે. ગમે ત્યાં ગએલું હોય છે ત્યાંથી ‘નર’ મોતી પાછું ‘માદા’ મોતી પામે આવીને બેસે છે. શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુ જાય તે જાવા દેતો. પણ શ્રીરાધાજીના રમ્યરૂપને જાણે. હૃદયમાં વસાવશે. તેથી પ્રભુ આગોઆપ પધારશે. ૫૫

મુનંત મંત્ર પ્રભુ, દેવી મુદ ઉઠે પ્રેમ ઉર જાગિ:

જ્યેમાં મૂર કિરન પરસન, પ્રગટ સૂર્યકાંત મનિ આગિ. ૫૬

ટીકા:—જેવી રીતે સૂર્યના કિરણોનો સ્પર્શ થવાથી સૂર્યકાંત-મણિમાંથી તેજ પ્રગટ થાય છે તેવી રીતે પ્રભુનો મંત્ર આભગવાથી દેવીજનોનું હૃદય તરતજ પ્રેમથી હિમ્મત્ત્વ ઈ. ૫૬

કૃષ્ણ કૃપા સળ પર કરે, નિજ જન ખિન ન દેખાય;

શશી અમિશ્વર સળ કાંતિ શશીમનિ ખિન ઘટ ન લગાય. ૫૭

ટીકા:—શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર બધા પર કૃપા કરે છે તે પોતાના ભક્ત વગર ખીમને દેખાતી નથી. ચંદ્રની અમી ગર્વ કરે છે જ્યાં ચંદ્રકાંતમણિ વગર ઘણે ભગતો નથી. ૫૭

હરિજન કળુ ઉલટે ચલે, તહુ હરિ જાએ ન દોષ;

જલધારા સોહે ચહે, જળ તહુ જલ નતુ દોષ. ૫૮

ટીકા:—પ્રભુના ભક્તો જે કંઈ વ્યવસ્થા ચાહે જ્યાં પ્રભુના હૃદયમાં ને દોષ વસતો નથી. પાણી કુવારામાં ચડને ગંધે ચડે છે, (કંઈ ગંધે છે) જ્યાં માછલાને પાણી તરફ જરાએ રોષ થતો નથી. માછલાને પાણી પર એટલો પ્રેમ તેવો છેજ. ૫૮

૫૮ સોહે=કુવારા. કારણે.

પ્રભુ કહિ કરી સખમે ન ઇક, તહુ કરે કરે નાદાન,
 હય આચસમે અગ સખ, જ્યો કહી મને ન કાન પદ
 ડા અચરજ ! હરિ સુગલિ તે, ગિરહાનલ મનમુસ,
 ગગાનલતે જરી મરે, પખીહુ કેકનૃસ ૬૦

ટીકા — પ્રભુની મુરલી સાભળીને પિંગ્લામિમા મન મળે તેમા
 શુ આશ્ચર્ય ! ‘કેકનૃસ’ પક્ષી પણ ‘ગગામિ’ થી બળી મરછ પદ-૬૦

જગદગુજ મુખ પરસ ધિન, મત્ર ન ફલિ ત્યો તનડ,
 જ્યો હમ મીઠાય દિયે ધિન, કેનક ન બની ગજ ડનક ૬૧
 મિદ્ધમત્ર તહુ ધિન મુન્યે ગુજ મુખ, મિલે ન ગિવ,
 શિવ મુખ ધિન તારડ મુનત, વરપીહુ મુક્તિ ન હવ ૬૨

ટીકા — સિદ્ધ મન હાય તોઈ શુ થયું ‘ગુરદરના મુખાગવિંદ્ય’
 માલખ્યા વગર ન્યાપુ અણ નથી ગમ નામનો તાન્ડ મન
 શિવના મખવી સાભળ્યા વગર કાલીમા મઠી ગએલા હવની
 મુક્તિ થતી નથી ૬૧-૨

ગિવથી અગિવથી ન આરતે, કિયે હોત હરિદેવ,
 ગિમિ ન અવપ હરિ પદ લખી કેક ગમી પદેવ ૬૩
 મનમોહન સાકાગ, બલિ નિગકાર લોભાય,
 લખી ડન્યા મુખ મોહતે, પાન્ધ હયે ધાય ૬૪

ટીકા — સા ૧૨ નરપ મનમોહનને મુકીને નિગામમા ગણ
 લોભાર ‘ગિતે કન્યાનુ મોહુ જોવાનુ અખીને નેની બના પાળા
 કાણુ ડનર’ ૬૩-૬૪

કિયે તાપ પશ્ચાત્ સદા, પાપ અર્ધે બલ હોય,
વાલિ સન્મુખ હોય અરિ, જ્યો આધો બલ ખોય ૭૦

ટીકા —વાલિની સામે જો એનો દુશ્મન આવે તો તેનું
અડધું બળ જતું રહે છે તેમ પાપ કર્યા પછી તુરત તેનો પશ્ચાત્તાપ
અર્ધાથી તેનું અડધું બળ જતું રહે છે ૬૯-૭૦

સદા તિય જડખત પર દેખત, અરુ બસ ઇતર કહાઈ,
લખત મરે બોલત હયે, નીપટા ખગડી નાઈ ૭૧

ટીકા —નીપટા નામનું પક્ષી એવું થાય છે કે એના તરફ
જોવાથી તે મરી જાય છે અને ‘નીપટા’ કહીને બોલાવીએ છીએ
કે તરત હવે છે પારકી સીને જડ જેની જેની એ ખીજની જો
એમ બોલવું પારકી સી તરફ કુદષ્ટિ કંઈ નહિ પારકી છે
તે આપણી નથીજ ૭૧

સત બચન સખકો સુખદ, દેનન કોહુ કબુ પીર,
ખાત પિત્ત કદે રોગ સખ, ગુનદ નીખ્યુ જ્યો નીઝ ૭૨

ટીકા —સત પુરોના વચનો બધાને મુખ આપનારા હોય છે
તે કાઢીને પીડા પમાડતા નથી વાત પિત્ત ને કદનો રોગ—એ બધાને
હીંમતું સરખત ગુણમરી હોય છે ૭૨

ઇક હરિઝો નતુ હય, ત્યો નિજનદ આધીન,
બ્રમતે શ્રમ નિજ પુચ્છ ગ્રહન, જ્યો બડસાગર મીન ૭૩
તિમિસે મમ અચરાધ બડ, તહુ ન મોહી સતાપ,
મોહુ આશ્રે તિમિગલ બલ, શ્રીગિરિધર આપ ૭૪

ટીકા —હે શ્રી ગિરિધર ! મારા અપગ્રાધો મોટા છે છતાં મને
જગ પણ અંતાપ નથી કેમકે મને આપનો દંડ આશ્રય છે ૭૩-૭૪

તિમિગલ તિમિગલ ગલનિગલ રાધો ન્યાદો શીશ,
 ત્યોં સુરપતિ શિવ શેષપતિ શ્રીપતિ પતિ ગોપીશ ૭૫
 હરિ ગુરુ ભગવદીય નામ ત્રય, બસતુ એક બિચાર,
 જ્યોં હોરિ અહિષંચમી, દીપોન્મધવી છંક બાર . ૭૬

ટીકા — શ્રીહરિ, ગુરુદેવ ને ભગવદીય એ ત્રણ નામ છે છતાં
 વિચારતાં એકજ છે શ્રીહરિ, ગુરુદેવ ને ભગવદીય એ ત્રણે એકજ
 સ્વરૂપ છે જેમ હોરી, નાગપર્વત ને . દિવાળી વરસમા એકજ
 વારે આવે છે.

“શ્રીહરિ ગુરુ ભગવદીય, એ ત્રણે એકજ સ્વરૂપ;

ત્રય ધાગ જ્યમ સુગસરી, તેમા ભેદ નહિ તદ્રૂપ.”

ગગાણની ત્રણ ધાગઓ છે છતાં તેમા ભેદ નથી ને તેજ રૂપ
 છે તેમ શ્રીહરિ, ગુરુદેવ ને ભગવદીયમા જગપણુ ભેદ નથી ને તે
 એકજ સ્વરૂપ છે ૭૫-૭૬

છુટે કૃષ્ણ અનુગમન, હોત દુષ્ટકો સગ,
 અરુન કુસુમ ગધક છુમા લગત, સ્વેત જ્યોં રંગ ૭૭

ટીકા — લાલ ફૂલને ગધક લગાડવાથી જેવી રીતે સફેદ યદ્ય
 જાય છે તેમ પ્રભુ પ્રેમથી રંગાએણુ મન, બહિર્મુખનો સગ થવાથી
 બગડી જાય છે પ્રભુ તરફનો પ્રેમ મોજો પડે છે. એનુ પ્રેમી મન
 વિહંગ થઈ જાય છે ૭૭

છુટે પાન અભિમાનતે, મુઘા દરસ ગોપાલ,
 જીમિ ફટકી કે મિલનડુંસો, દુગ્ધ દધિ તત્કાલ ૭૮

ટીકા — દૂધમા ફટકડી મેળવવાથી તરત દહીં થઈ જાય છે તેમ
 પ્રભુના દર્શન રૂપી સુધારસનુ પાન અભિમાનથી જતુ રહે છે. ૭૮

કૃષ્ણદાસજી સંગતે, ફૂર શાંત બે જાય;

જ્યેાં ચૂના ભૂતલ લગી, અતિ શીતલતા પાય ૭૬

ટીકા—જેમ ચૂનામા પાણી રડવાથી તે ઠંડા પડી જાય છે તેમ પ્રભુભક્તના સગથી ધાતકી પણ નરમ થઈ જાય છે. ૭૬

હરિજન સજ્જન આદ્ય મેં, પ્રીતિ રીતિ પહિયાંનિ;

હુણુન ત્રિણુન ચો પંચ સમ, ઇત ઉત હાં નહિ હાંનિ. ૮૦

ટીકા—ખગલ માણુસની રીત ને પ્રીત આકાંક્ષાના જેવી માણુસી ગરજ હોય ત્યારે તેનો પ્રેમ વધે ને ગરજ મટે ત્યારે તેનો પ્રેમ ઘટે. પહેલેથી કે છેલ્લે સુધી 'આક' નો આક ગણવાથી સમજ પડશે ઘડીમા આકાંક્ષા વધે છે ને ઘડીમા ઘટે છે. દાખલા તરિકે ૮-૧-૮. અહીં '૮' ગણા, ૮-૨-૧૬. અહીં ૬+૧=૭ થયા, ૮-૩-૨૪. અહીં ૪+૨=૬ થયા ૮-૪-૩૨ ૩+૨=૫ થયા. ધીમે ધીમે ઘટવા માડી. ૮-૭-૫૬. ૬+૫=૧૧ ૮-૯-૭૨ ૭+૨=૯, ૮-૧૦-૮૦. ૮. આમ ખરામ માણુસની પ્રીતિ ઘડીમા ઘટે છે ને ઘડીમા વધે છે.

સજ્જન માણુસની પ્રીતિ એકધારી ઠેક સુધી ચાલ્યા કરે છે, 'નવ'ના આકની માફક પહેલેથી તે છેવટ સુધી એકધારી ચાલે છે, ૯-૧-૯. ૯-૨-૧૮. ૯+૧=૯ થયા ૯-૩-૨૭ ૭+૨=૯ થયા, ૯-૪-૩૬. ૬+૩=૯ થયા. ૯-૫-૩૬ ૭+૨=૯ ૯-૬-૪૫. ૮+૧=૯. આમ નવડાનો આક ઠેક સુધી એકજ ગહે છે. વધતો નથી તેમ ઘટતો નથી. સજ્જન માણુસનો પ્રેમ એકધારે વહે છે. જગએ ઘટતો નથી તેમ વધતો નથી ૮૦

સંગ હોત હરિગિમુખકો, પુનિત પતિતતા પાય;
જ્યેં મિલ નીચ 'નકાર' સદ, યવ મુ યવન જો જાય. ૮૧

ટીકા:—અહિર્મુખનો સંગ ચવાથી પવિત્ર પણ અધમ બને છે. 'યવ' એટલે જવ. એ પવિત્ર વસ્તુ છે. એની અંદર 'ન' મળવાથી 'યવ' નો 'યવન' થઈ ગયો. 'યવ' રૂપી પવિત્ર પુરુષોએ 'યવન' રૂપી અધમતા ન મળે માટે 'ન' રૂપી અહિર્મુખોની હાથે પણ નાં જવું. ૮૧ કૃષ્ણભક્તકે સંગકોં, મહિમા લહે ન કાય;

સંબંધ હોત દકાર સદ, કાગહુ કાગદ હોય. ૮૨

ટીકા:—પ્રભુ ભક્તના સંગનો મહિમા કાઈ જાણી શકે તેમ નથી. "કાગ" ને 'દ' કારનો સંગ થતા માત્રમાં તે કાગદ થઈ જાય છે. એ કાગળ પ્રભુનામ લખવામાં ઉપયોગી થાય છે. 'દકાર' રૂપી પ્રભુભક્તોનો મહિમા એટલો બધો છે કે 'કાગ' રૂપી અધમ જનોને 'કાગદ' રૂપી સજ્જન-સકાજન બનાવી પ્રભુના અંગીકારને માટે લાયક બનાવે છે. ૮૨

કેસોહુ દુખી જીવહુ, હરિજન મિલત મુખી હોય;
જ્યેં નિર્મલિકે સંગતે, સમલ અમલ સદ તોય. ૮૩

ટીકા:—ગમે તેવો દુઃખી જીવ હોય છતાં પ્રભુભક્તના સમાગમથી તે મુખી થાય છે. જેમ નિર્મળી દવાના સંગથી મળવાળું પાણી તરત સ્વચ્છ થાય છે તેમ અગર રાગ ક્રાંતુના સમાગમથી જેમ મેલું પાણી સ્વચ્છ થાય છે તેમ. ૮૩

જહિ પ્રમાન ન વહુ દો શુન દે ગરીબ નિવાજ;
હિમતતે કિંમત જહુદે, વહિ ચીલ વહિ જાજ. ૮૪

પુનિત=પવિત્ર, પતિતતા=અધમતા.

હોત સંગ નિજસે કરે, વે હરિભક્ત સુ ઓર,
પરસ લોહ કનક ન કહ્ય, બલ અલિ કરિ કીટ લોર. ૮૫

ટીકા — પ્રભુના ભક્તો પોતાનો સગ થવાથી પોતાના જેવા
કરે છે લોહને સ્પર્શમણિનો સગ થવાથી સોનું થાય છે કીટને
ભમગનો સમાગમ થવાથી ભ્રમર બને છે ૮૪-૮૫

હે હરિજન !, મન મનિ સુખરિ, ન મનિ ખાત સળ લંગ,
જ્યો ધોવે સળ બરન જલ, ધુવન નાય નિજ રગ ૮૬
સહજ પ્રેમ પ્રગળ્યો, કળુ મિટે ન, મથુરાધિપ,

હલટ સુલટ નિમિ કયોહુ ગિરિ, યુજે ન “લોટન દીપ” ૮૭

ટીકા — પ્રભુ સાથે પ્રગળ્યો સહજ પ્રેમ કાઈ કાળે કયેમે કરી
જતો ન ગઈ “લોટન દીપ” ગમે તેવો આડો અવળો પડે છતાં
ઓલવાય નહિ ૮૬-૮૭

કાંમ ન કહ્ય સાધન, જ્યો હરિ હિય કરના બગી,

પોન તુપક ગોલિ અલે, જ્યો દારૂ જિન આગી ૮૮

ટીકા — ન્યારે શ્રીપ્રભુના હૃદયમા જીવને માટે કૃપા વસે
સારે તે જીવને કશા સાધનની જરૂર રહેતી નથી સદમા પવન
ભરાય ને વહાણુ ચાલે (પનધ ચાલે) પછી પનધને કે વહાણુને
અલાવવા માટે હલેસા મારવાની જરૂર નથી શ્રીપ્રભુના હૃદયમા
પવનગ્રી કૃપા વસે ને જીવનું આલોક ને પગલોનુ નાવ અખડ
ચાલ્યા કરે તો તેને “હલેસા” રૂપી કર્મો કરવાની કશી જરૂર નથી. ૮૮

મન ગિધય ન્યારે કરે હરિ, અચરજ નહિ અત્ય,
મિલિ ધાતુ બુદ્ધિ આપતે હુધ, ધુરીધુધ્યા મત્ય ૮૯

પોન=પનન દારૂ=દારૂ હલેસુ

હરિજન હૃદ મિથ દિગ દિખે, વિમુખ દિખે દિગ હૃદ,
 સુલટિ દરશિન સત કર, ઉલટિ લખત ગહિ હૃદ ૯૦
 સળ જગ ગ્યના હરિ કરે, કિં હરિમેહિ સમાડ,
 હરિજો કીડાલાડ જગ, ઉં ઉરોનાલકી નાઇ ૯૧

ટીકા — કરોણીઓ જેમ પોતાના મોઢામાંથી લાગ કાઢીને
 જાણુ ખતાવે છે, તેમાં જ ગમે છે ને ધમ્મજ થતા પોતાની અદૃ
 સમેતી લે છે તેમ પ્રભુ આ જગતના નિમિત્ત ઉપાદાન ને સમવાયિ
 કારણુ છે પ્રભુએ આ જગત ગ્યુ છે પ્રભુ આ જગતમાં ગમે છે,
 જગત પ્રભુની કીડાનુ સ્થાન છે પ્રભુની ધમ્મજ થતા જગત પ્રભુમાં
 સમાઇ જાય છે

“ક્રીડાર્માંડમિદ જગત્”, ક્રીડાર્પમાસ્મન દ્વદ ત્રિજગત્ કૃત તે
 સ્વામ્ય દુ તત્ર કુપિય પર દ્વિશ કુર્યુ ॥

શ્રીમદ્ભાગવત ૨૬૫ ૮, અધ્યાય ૨૨, શ્લોક ૨૦,

અનિરાજની પત્ની વિન્ધ્યાવલીનું વચન.

✓ “एकाक्षેન રિષતો જગત્”.

નમો મગવતે તત્સૈ કૃષ્ણાયાદ્ભુતકર્મણે ॥

સ્પનામવિમેદેન જગત્ કીડતિ યો ચત ॥ ૧ ॥

તત્ત્વદીપનિનધ ગ્રથે શ્રીમદ્ધ્યાપ્રભુજી ૮૯-૯૦-૯૧

સ કટ પગ ન ધિધાઇએ, હરિજનવહુ નિથ મચેત,
 સમય પરે જ્યો ગુનહુકો, બિલાઇ ધુરકી દેત ૯૨

ટીકા — સમ પડવાથી ગમગાવુ નહિ પ્રભુના જાણી હવે
 સાવચેત રહેવુ પ્રમગ પડે ગિજાડી કુતરાઓને ધુરકીઆ કરે છે,
 માટે દુ ખથી કરવુ નહિ પ્રભુ નામ લેવુ ૯૨

જીવે દુષ્ટ રસ વિષય લાગિ, સુનિ હરિરસ મુરઝાય;
બિપ કોરા બિપમેંહિ સુખિ, ખાંડ ખાત મર જાય. ૯૩

ટીકા:—ઝેરમાં ઉત્પન્ન થએલો કાંડો ઝેરથીજ સુખી થાય છે. એ કાંડો ખાંડ ખાય છે કે તરત મરી જાય છે. તેમ વિષયીને વિષયસુખ ભોગવવાનું ગમે છે. તેમાંજ રમ્યોપરમ્યો રહે છે ને આધુપ્ય પૂરું કરે છે. પ્રભુના ગુણગાનરૂપી રસને સાંભળતાંજ તે ગલરાઈ જાય છે. પ્રભુરસમાં તેને ગોડે નહિ. પ્રભુરસનું નામ સાંભળતાંજ તેને ઊલટી થાય. ઝેરનો કાંડો ઝેરમાંજ મરાયુલ રહે છે તેમ વિષયી વિષયમાંજ મગ્ન રહે છે. સારી વસ્તુ તેને ગમે નહિ. ૯૩
ચિત્ર ન દુઃખ હરિબિસુખ સુખ અંગ, પન અધમૂલ;
જિભિ કલિત ઘર બસિ રહે, જા ઘર શુકકર ફૂલ. ૯૪
કળુ ઠાહુંકે ન બસ હરિ, જઘપિ બસે ઘરમાંહી;
ચોપટ પાસા કર અયે, કહ્યો કર જિભિ નાંહી. ૯૫

ટીકા:—શેતરંજ રમવા માટે પાસો આપણા હાથમાં હોય છે છતાં તે આપણુ કંઈ કરતો નથી, આપણો માગ્યો દાવ પાડતો નથી પોતાની મરજી પ્રમાણે પડે છે તેમ શ્રીપ્રભુ આપણે ઘેર આવી વસે છતાં તે કોઈને વશ નથી. પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તે છે. પોતાની ઇચ્છાને વશ છે. પાસાની માફક.

“ सर्वेश्वरस्य सर्वात्मा निजेच्छातः करिष्यति ”. ॥ ૨ ॥

નવરત્ન. શ્રીમદ્ધાપ્રબુજ. ૯૪-૯૫

તજિ ન સંત ભગવંત ગ્રહિ, તજ્યો ન લજિ કંદર્પ;
પકરિ લકરી હારિલ ન છુટિ, ભુગે ન કંચુકી સર્પ. ૯૬

ટીકા:—પ્રભુ અને પ્રભુના ભક્તો (ગોપીજન વગેરે) જેને જાણે છે તેને છોડતા નથી. રાસલીલા વખતે પ્રભુએ અને શ્રીગોપી-

જનોએ કામદેવનો અંગીકાર કર્યો હતો તે વખતે એને જરા પણ વિપ્લવો મૂક્યો નહોતો. શ્રીપ્રભુએ અને શ્રીગોપીજનોએ 'કામ' પર વિજય મેળવ્યો હતો. "હારિશ પક્ષી" અને સાપની માફક, 'હારિશ પક્ષીએ' જે એક લાકડી પકડી તે પકડીજ, મરી જાય તોએ તેને તો નજ છોડે. સાપે જે કાંચળી કાઢી નાખી તે ફરીથી નજ પહેરે. ૬૬

હે હરિજન ! બિન ગિચ્ચારી, કંછુ કૃતિ કરિયે ન ધાય;
ત્યજત ભજત એકહું ન બનિ, સર્પ છબુંદરિ ન્યાય. ૬૭

ટીકા:—હે પ્રભુના ભક્તો !, વગર વિચાર્યું કશું કામ-ધામને ક્યારે પણ ન કરવું. વિચાર કર્યા વગર સાદસ કરવાથી સાપ છબુંદરના જેવું થાય છે. સાપ છબુંદરને ગળે છે તો તે મરી જાય છે ને છોડી દે તો છબુંદર તેને મારી નાખે છે. સાપથી છબુંદરને છોડાતો નથી તેમ ખવાતો નથી. માટે તમો એવું કામ ન કરશો કે જે સાપ છબુંદરના જેવું હોય. જેને તમો છોડી ન શકો તેમ ભોગથી ન શકો. તેવું કામ કાર્ષ વખત ન કરવું. ૬૭

શ્રીરાધા બર મોહન લલિત, મેરે જીવન મૂલ;

ફનિ મનિ, અલિ અંબુજ, જ્યૈં, બુલબુલ શુલાળ ફૂલ. ૬૮

ટીકા:—જેવી રીતે સાપનું જીવન મણિ છે, ભમગનું જીવન કમળ છે તે બુલબુલનું જીવન શુલાળ છે તેવી રીતે પરમભગવદીય કવિવર દયારામભાઈ કહે છે કે મારા જીવનનું મૂલ (મારું સર્વસ્વ 'જીવનધન') શ્રીરાધાવર લલિતત્રિલંગી શ્રીમદનમોહનજી છે. પરમભગવદીય કવિવર શ્રીદયારામભાઈનું સ્વૈય સ્વરૂપ 'શ્રીમદન-મોહનજી' હતું. ૬૮

સુનત સઘ ત્યેં હરિકથા, હિય કઠોરતા બલય;
બ્યેં બેંગનકે સંગતે, ખાંડ ચિથિલતા પાય.

૯૯

ટીકા:—સખત બનેલી ખાંડ રંગણના સમાગમથી દીલી થઈ
બલ્ય છે તેમ પ્રભુની કથા સાંભળવાથી હૃદયની દૂરતા જતી રહે છે.
પાપાણી હૃદય પીગળે છે. ૯૯

દુષ્ટ ભાવ તો ટંચે સહિ, હરિજન હોત સંબંધ;
બ્યેં છરાકે સંગતે, મિટે હિંચુ દુર્ગંધ.

૧૦૦

ટીકા:—જેવી રીતે છરાના સંગથી દિંગની ખરાબ વાસ
જતી રહે છે તેવી રીતે પ્રભુ લક્ષ્મીનો સંગાન્ય ચવાથી હૃદયમાં
રહેલો દુષ્ટભાવ જતો રહે છે. ૧૦૦

આર ઉપાય ન મન બસ, બિન મિલાપ બ્રજરાય;
આર બુદ્ધિરસ બસ ન રસ, ગંધકમેં મિલિ બલય. ૧૦૧

ટીકા:—શ્રી વ્રજરાયના મેળાપ વગર મન બીજા ઉપાયોને
વશ નથી. બુદ્ધિ રસ છે તે ગંધક વગર બીજા રસોમાં મળી
જતો નથી. ૧૦૧

અતિ અગતિકિહુ ગતિ કરે, કૃષ્ણ શરન અવદાત;
ક્યોંહુ ન શુચિ સુખ છોડ, સહુ શુચિ સદ બ્યેં હરિગાત. ૧૦૨

ટીકા:—શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુને શરણુ જવાથી અવગતિઆની
પણુ ગતિ થાય છે. (જેની કોઈ કાળે ક્યેમે કરી ગતિ ન થાય તેની
રહેજમાં પ્રભુને શરણુ જવાથી ‘ગતિ થાય છે’). મોહાનું બીડેલું ધૂંક
કોઈ કાળે ક્યારે પલ્લુ પવિત્ર નથી. તેજ બ્યારે પ્રભુનામ લેવાથી
બિડયું હોય તો તે પવિત્ર ને કલ્યાણકારી ગણાય છે. ૧૦૨

અકથ ગ્રેમમાધુર્ય હરિ, કહ્યુ કો કહિ ક્યુ બાદ;

સખ અનુભવી કહિ સકિ ન કો જેસે ઘૃતકો સ્વાદ. ૧૦૩

ટીકા:—દરેક જણુ ધી ખાય છે ને ધીના અનુભવી છે છતાં ધીનો સ્વાદ આ'વો છે એમ કોઈ કહી શકતું નથી. પ્રભુનું સ્વરૂપ મધુરતાથી ભરેલું છે. પ્રભુનું સ્વરૂપ આ'વું છે એમ કોઈ ચોક્કસ કહી શકતું નથી. પ્રભુનો ગ્રેમ, પ્રભુની મધુરતા, પ્રભુ પોતે અકથ્ય છે. મન, વાણીમાં આવી શકે નહિ. ૧૦૩

સકૃત કૃષ્ણ કહિ અંત, કહિ સકલ દોષ કહિ મોષ;

હતિ ગંજીઆ ખખરિ, જિમિ છત યુજ સખ સોષ. ૧૦૪

ટીકા:—જેમ ગંજીઆના છેલ્લા દાવમાં હારનારની છત થવાથી તેની બધી શોષનાઓ જતી રહે છે તેમ અંતકાળે (મરણ વખતે) એકજ વખત 'કૃષ્ણ' નામ લેવાથી તેના બધા દોષ બળી જાય છે ને તે મોક્ષ પામે છે. ૧૦૪

નિર્ધનાધિક દુખ, ધન વિહિન, અતિ ધન દુખદ શુસાંધ;

આહીએ તિતનો તળ પ્રકટ, સુખદ સુસુખ અમિ નાંધ. ૧૦૫

હરિજન આહિ સો કરે, ડરિયે ન દીજે ખેદ;

મહિષ પૂચ્છતે પદાયે, જ્ઞાનદેવને બેદ. ૧૦૬

ટીકા:—પ્રભુના ભક્તો જે ધારે તે કરે. એથી ડરવું નહિ તેમજ ખેદ પામવો નહિ. જ્ઞાનદેવજીએ પાપના પૂછડે વેદ ભણાવ્યા હતા. જ્ઞાનદેવજીની કયા ભક્તમાળમાં છે. ૧૦૬

હરિજન મલિ સજ્જન બને, જદપિ દુષ્ટ પ્રચંડ;

કારીજરી કદુ મિષ્ટ જ્યોં, હોઈ સંગ કુખમાંડ. ૧૦૭

ટીકા:—કુરમાંડો સંગ થવાથી કારીજરીની કડવાઈ મટીને જેમ મિઠાસ આવે છે તેમ ગમે તેવો ભયંકર દુષ્ટ હોય છતાં ભગવદીયનો સંગ થવાથી તે સારો માણસ બને છે. ૧૦૭

હરિજન સજ્જનતા ઘટે, કરત દુષ્ટકો સંગ;

જ્યેં ચુનાકે સંગતે જલ જરાય દે અંગ.

૧૦૮

ટીકા:—જેમ ચુનાની સોજતથી પાણી ગરમ થઈને શરીરને ખાળી દે છે તેમ પ્રભુના ભક્તને દુષ્ટનો સમાગમ થવાથી તેમની સજ્જનતા તેમની સાદાઈ, તેમનું સારાપણું ઓછું થાય છે. ૧૦૮

ઉચ્ચ નીચ નહિ નેમળ, શુન દે ગિરિધરલાલ;

સોની ચિતેરા રહ કિયે, પાટણપુર કુલાલ.

૧૦૯

પ્રકૃતહુ પલટે સંગ સદ, દે હરિ વેસી મિલાઈ;

ચૂના કમરખ મીલત જ્યેં, છુટહિ ગરમી ખટાઈ.

૧૧૦

ટીકા:—“ કમરખ ” માં ચૂનો મેળવવાથી જેમ કમરખની ગરમી ને ખટાય જતી રહે છે તેમ જ્યારે પ્રભુ એવા સંત પુરુષોનો સમાગમ મેળવે તો માણસની તરત પ્રકૃતિ પલટાઈ જાય છે. “ પ્રકૃતિ ને પ્રાણ સાથે જાય ” એ કહેવત છે છતાં પ્રભુ ધારે તો એવો સંગ મેળવી આપે કે જેથી સ્વભાવ તરત ફરી જાય. ૧૦૯-૧૧૦

કૃષ્ણનામ અધ સમૂલ દહિ, ત્યેં ન ઓર સાધન;

શર્દ સંગતેં હોત ત્યેં, કતક જડિ ન શુચિ જન.

૧૧૧

તિતને પ્રસન્ન ન વિપ્ર હરિ, જીતને શ્વપચહુ દાસ;

દીપ ન જીમી કર્પૂર સદ, ગંધક પરસ પ્રકાસ.

૧૧૨

ટીકા:—દેડ ભક્તથી પ્રભુ જોટલા રાજ થાય છે તેટલા બ્રાહ્મણથી ખૂસ થતા નથી. કપુર ગમે તેટલું સુગંધીદાર હોય છે છતાં દીવો તેનાથી સજાવાતો નથી પણ ગંધકનો સ્પર્શ થવાથી તે તરત જળે છે. ૧૧૧-૧૧૨

હરિજન આહિ ગો કરે, ત્યાહિ પ્રસન્ન અગિનાશ;
મધિ ગંગા હિમ્મર સુતા, સુનિ ભોગી સુત બ્યાસ. ૧૧૩

ટીકા:—જેના પર પ્રભુ રાજ છે તે પ્રભુ ભક્ત ધારે તે કરે છે. પરાશર ઋષિ પ્રભુ ભક્ત હતા. તેમણે ગંગાજી મધ્યે માછીની છાકરી મત્સ્યગંધા સાથે ખરા મધ્યાન્હના સમયે સભોગ કર્યો, ત્યાં સાક્ષાત્ વેદવ્યાસજીનું પ્રાકટ્ય થયું. ૧૧૩

હરિજન અતિ અનુચિત કરે, તહુ હરિ ઉપજી ન રોષ;
કશ્યપ બ્યાહે સુત સુતા, સુત ખામન કહ્યાં દોષ ? ૧૧૪

ટીકા:—પ્રભુના ભક્તો ગમે તેવું ખરાબમાં ખરાબ કામ કરે છતાં તેથી પ્રભુને ક્રોધ આવતો નથી. કશ્યપ ઋષિ પોતાના દીકરા વૈશ્વાનરની પુત્રીઓ “ કાલિકા ને પૂષ્પામા ” સાથે પરણ્યા હતા. ત્યાં શ્રીવામનજીનું પ્રાકટ્ય થયું, ‘ત્યાં કેમ દોષ ન આવ્યો ? ત્યાં પ્રભુ કેમ ન ક્રોધે બરાબ ? પ્રભુના ભક્તો ધારે તે કરી શકે છે. પણ ત્યારે પ્રભુભક્ત કહેવાય ને પ્રભુ તેને માને ત્યારે. નહિ તો નહિ. ૧૧૪

સમય ઉચિત સુખકર સકલ, હરિ ગુરુ હરિજન તીન;
કૂપોદક તિયકુચ છાંહી બટ, સિત તપ કાલ ન લીન. ૧૧૫

ટીકા:—સમય પ્રમાણે (યોગ્ય સમયે) પ્રભુ, ગુરુદેવને પ્રભુ ભક્ત આ ત્રણે દરેકને સુખ કરનારા છે. કૂવાનું પાણી, સ્ત્રીના સ્તન, ને વડની છાયા આ ત્રણે ગરમી હરીને ઠંડક કરે છે ને વખત જાય છે તે માલમ પડતો નથી. કૂવાનું પાણી ઠંડક કરે છે, સ્ત્રીના સ્તન તપની હાનિ કરે છે, વડની છાયા નીચે જેસવાથી વખત ઢટલો જતો રહ્યો તે માલમ પડતો નથી. તેમાંજ મમ્મ બને છે. (પાકાતરાર્થ). ૧૧૫

બસ કલિકાલહુ વાહિ લગ, શરન ન નંદકિશોર;
વર્ષા હુબ્હેરિ ગ્રીષ્મ જ્યોં પ્રાંત ન ચલિ ત્રકતુ જોર ૧૧૬

ટીકા:—નદરામજીના પુત્ર શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું જ્યાં મુધી શરણ લીધું
નથી ત્યાં મુધી કવિધાવનું જોર ચાલે છે. ગ્રીષ્મઋતુના તરફનું જોર
જ્યાં વરસાદ પડે છે ત્યાં જગ પણ ચાલતું નથી. ૧૧૬

એસી કૃતિ નહિ જાતકો, શ્રીહરિ કરિ જનનેં ન,
જીયો બસ પિમુનિ જ્ઞાન, કૌતક દેખ્યો ને ન ૧૧૭

તનક દોષ દિખિ હરિ જિમુખ, તુરત તમ જોડે જાય,
જર શરદીહુમેં અધ જ્યો, “આધજનુઆરા” ખાય ૧૧૮

ટીકા:—ધોડો દોષ જોઈને પ્રભુથી બલિમુખ છે તે તરત
ગરમ થઈ જાય છે પુષ્કળ વરસાદ પડતો હોય ને ખૂબ સાદી હોય
જતા ધોડો “આધજનુઆરા” ખાય છે ૧૧૭ ૧૧૮

અધમ-જાતિ તર્હુ પૂજ્ય બડ, જો ભક્તિ ગોપાલ;
ભક્ત-ભુસંડો કાગ તનુ, નયે મુવર્ન મરાલ ૧૧૯

ટીકા:—અધમમા અધમ જાતના હોય જતાં પ્રભુના ભક્ત
હોય તો તે પૂજ્ય છે ને બડલાગી છે કાગભુસંડીજી પ્રભુના ભક્ત
હતા તેમની કયા ત્રિપિમુનિઓ સાબળતા હતા જે હસના
જેવા હતા ૧૧૯

હરિ નિમિત્ત અધ ધર્મ હુઈ, ઉલટ અનાદર જ્યાત;
વમુદેવ રુ દસરથ ભયો, ઇતિહાસ હરિતાત ૧૨૦

ટીકા:—પ્રભુ મારે, પ્રભુની ઈચ્છા પ્રમાણે પાપ કરતા ધર્મ
થાય છે. પ્રભુનો, પ્રભુની રચિતો અનાદર કરવાથી એથી ઉલટું ધર્મ

કરતાં પાપ થાય છે. વસુદેવ ને દશરથના *દાખલા જૂઓ. બન્ને પ્રબુના પિતા હતા. વસુદેવજીએ દેવકીજીના આશ્રમા ગર્ભને આપવાનું કંસને વચન આપ્યું હતું. તે ન પાળ્યું ને પ્રબુની ઇચ્છા પ્રમાણે ગોકુળ પધરાવી ગયા. ત્યાં વચન ભંગનું પાપ લાગવું જોઈએ તે ન લાગ્યું, ધર્મી સ્વરૂપની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તતાં ધર્મને બાધ આવતો નથી. દશરથ રાગજીએ કુંકેયીને આપેલા વચનના પાલન માટે *શ્રીરામચંદ્રજીને વનવાસ ભોગવાવ્યો. તેથી તેમને હેવટે મરવું પડ્યું. વચન પાળવા બદલ પ્રબુને દુઃખ 'દીધું' તેથી. આ બધી કથાઓ ભોક્ષમાં જાણીતી છે. ૧૨૦

આપાદિ ન બલ સંતપે' ચલે, કરો શ્રમ ખૂણ;
અનાધ્યાય અધ્યયન અરુ, કપિ નિસિ જ્યેં મનસૂણ. ૧૨૧
બર્નાબર્ન અલેદકેં દોપ ન, રુચિ ધ્રુવનાથ.
જગન્નાથ કે લાતકેં, જગત પસારત હાથ, ૧૨૨

ટીકા:—ધ્રુવનાથજીની ઇચ્છા હેતુ છે ત્યાં વર્ણાશ્રમના ભેદનો દોષ લાગતો નથી. જગન્નાથજીના લાતને ચારે વર્ણો ખાપે છે. ૧૨૧ ૧૨૨

કૃષ્ણ નામસમ્બન્ધ ત્યેં અધમોત્તમતા પાય;
ક્ષેત્ર દારિકાં પર્યો, અસ્થ ચક્ર વહે જાય. ૧૨૩

ટીકા:—શ્રીદારિકાપુરીમાં પડેલાં હાડકાંઓ જેમ ચક્ર ધર્મ જાય છે તેમ શ્રીકૃષ્ણનામના સંબંધથી મહા અધમ પણ ઉત્તમ ધર્મ જાય છે. ૧૨૩

કૃષ્ણલક્ષિત પ્રાપ્ત ભયે, ભય અવય સુમ લક્ષત;
સળ બસ્તુ સાંમલ પરિ, લેાન ભયે સળ જક્ષત. ૧૨૪

ટીકા:—શ્રીકૃષ્ણચંદ્રની જેમને લક્ષિત મળી છે એવા શ્રેષ્ઠ જાતના ને નીચ જાતના લક્ષતો સરખાજ છે. જેમ આપું જગત

દરેક વસ્તુમાં પડેલા મીઠાનિ ખાવ છે તેમ આ ઉત્તી વસ્તુ છે કે
આ નકામી વસ્તુ છે તે જોઈને જમાતું નથી. પણ મીઠું પડેલું
હોવાથી જમાવ છે. બંધી વસ્તુ સરખી લાગે છે. સારીયે દુનિયા
જન્મે છે. તેમ શ્રીપ્રભુની ભક્તિનો સગ થયો છે એવા ભક્તો બલે
તે ઉચ્ચ હોય કે નીચ હોય પણ તે ભક્તિના પ્રતાપે સરખાજ છે.
દુનિયા તેમને ભક્ત તરિકે પૂજે છે. ૧૨૪

શ્રીહરિ છળિ જા હિય ણસે, ધસે વિકાર ન કોઈ;

જ્યેં ભાજન પારદ પર્યો, શ્ય ઉત્પત્તિ ન હોઈ, ૧૨૫

ટીકા:—જેમના હૃદયમાં પ્રભુનું રસમ્વરૂપ ગિરાજે છે તેમનું
હૃદય જરાયે વિકારવાળુ બનતું નથી. જે વાસણમાં પાણી પડેલો
હોય છે ત્યાં શુભજંતુ પેદા થતાં નથી. ૧૨૫

સહેં ન દેં દુખ કાહુ, તિહિ દરસત હરિ હિય જોય;

દુખદ ન કાહુ, “હુમા ભાષે અસ્થિ” છાહિ નૃપ હોય, ૧૨૬

ટીકા:—સહન કરે ને કાઢને દુઃખ ન દે તેમના દર્શનથી
પ્રભુ હૃદયમાં વિરાજે છે. “હુમા” નામનું પક્ષી યાવ છે તે હાડકાં
ખાઈને શ્યે છે. તે કાઢને દુઃખ દેતું નથી. એ ‘હુમા’ પક્ષી ઉડે
છે ત્યારે તેની પાંખની ઝાયા જેના પર પડે છે તે તેના ભાગ્યમાં
નહોવા છતાં રાખ યાવ છે. તેવી રીતે દરેક વસ્તુ સહન કરનારા
કાઢને જરાપણુ દુઃખ નહિ દેનારા એવા પ્રભુભક્તના દર્શન માત્રથી
પ્રભુ હૃદયમાં ગિરાજે છેજ એમાં જરા પણ શંકા નથીજ, ૧૨૬

બડ વિભૂતિકી અકુજતા, મિલત હરિજન જોય;

જ્યેં બદરાકે સંગતે, અમી સોં સાગર તોય, ૧૨૭

ટીકા:—વાદ્યના સમાગમથી સાગરનું ખારું પાણી મીઠું થઈ જાય છે તેમ મોટા મોટા ઐશ્વર્યવાળાઓમાં રહેલી ખોડખાંપણ પ્રભુભક્તના સોદામણા સમાગમથી નાશ પામે છે, ૧૨૭

દુષ્ટ પરસ બહાં લગ ન મુખ, હરિજન અતિ અકુલાય;
મિથ્યો બાલ બહાં લગ ન પય, ઉક્ષાંત કયોંહુ સમાય. ૧૨૮

ટીકા:—દુષ્ટોનો સ્પર્શ હોય છે ત્યાં લગી મુખ નથી. તેથી પ્રભુભક્ત વધારે અક્રોધાય છે, વાજરડું ગાયને ધાવે છે ત્યાં મુધી દૂધ મળતું નથી. પાનિ ગમે તે પ્રકારે ખેસી જાય છે. ૧૨૮

હરિ મતિ દે સોહિ સુધર, કહુ ચતુરાઈ ન જન;
કરી દાર ચોં જ્યોં જ્રમર, હે કે સૂતિકાસદન. ૧૨૯

ટીકા:—પ્રભુ જોને ભુદ્ધિ આપે તેજ ચતુર છે. જીવની ચતુરાઈ કશા કામમાં લાગતી નથી. જામરામાં એટલી બધી આવડ છે કે તે લાકડાના પાટાને કારીને રહેવાને માટે સુંદર ઘર બનાવે છે. “મુધરી” નામનું ચકલી જેવું પક્ષી થાય છે. તે ગામડામાં જોવામાં આવે છે; તે પોતાના રહેવાના ધ્યાનને એવું સુંદરને સોદામણું બનાવે છે કે તેવું આપણા ઘરમાં હોતું નથી. “મુધરી” તણખદા-ઓથી ઘરની સગવડ કરે છે; વાવાની થાય છે ત્યારે તો એની મુધકતા આડો આંક વાળી દે છે. મુધરીનો માળો એવો હોય છે કે એના વતી ‘ધી’ જાણી શકાય છે, ‘મુધરી’ ને પણ પ્રભુએ ચતુરાઈ આપવામાં ક્યાસ રાખી નથી. મુધરીનો માળો જાળ હોય છે. એનો માળો જાડની ડાળી પર હોય છે. મુધરી એ માંગામાં રહીને હીચકા ખાય છે. ત્યારે હીચકા ખાય છે ત્યારે એ જાણે કે રાણી નહોય એમ લાગે છે. ૧૨૯

હરિ વિમુખ દે સમગુની, મિલત ઉદય કલિધામ,
સમાન ધૃત મધુ મિલિ લખત, ન્યેાં દરિ બિખકો કામ. ૧૩૦

ટીકા:—પ્રભુથી બહિર્મુખ જે છે તેવા જે જલુ બરાબર
શુદ્ધવાળા મળવાથી તરત કવિકાળનુ ઘર બને છે. ઘી અને મધને
સમતોય લેવાથી (સગ્મા માપથી લેઈ ખાવાથી) તે વિપત્તિ કામ
કરે છે. ઘી ને મધ સરખા પ્રમાણમાં લેઈને ખાવાથી તે ઝેરની
ગરજ સારે છે. તેમ પ્રભુથી બહિર્મુખ છે તેવા જે જલુ બરાબરીઆ
મળવાથી કલિ વાસો કરે છે. ૧૩૦

પરમુખ સમુજિ પ્રથમતે, પ્રભુજન હોઈ ખુશાલ;
ન્યેાં ગર્વાગમ કકિડા, ટોપી ખેરે લાલ ૧૩૧

ટીકા:—પારકાને સુખ થશે એમ જાણીને પ્રભુના ભક્તો
પહેલેથીજ ખૂશ થાય છે વગસાદ આવશે એવુ જાણીને “કકિડાઓ”
લાલ ટોપી પહેરે છે તેમ. ૧૩૧

કહ્યુ દુખ હોખ ન પરસ જન, કૃપા ઓર ગોપાલ;
દીડી શસ્ત્ર લગવે ન દે, બજરબાદુ તન હાલ ૧૩૨

ટીકા:—પ્રભુની જેના પર કૃપા છે એવા નિજજનતે દુખ કે
દોષ કાઈપણ સ્પર્શ કરતુ નથી (આડકી શકતુ નથી) બજરબાદુની
હાલ શરીરને શસ્ત્રનો ધા લાગવા દેતી નથી તેમ ૧૩૨

હરિજનકે હિય કાહુકો, ઓગુન ઠરે ન આય,
ન્યેાં સળ સાગર પેટમે રહે ન, નીકમી જાય ૧૩૩

ટીકા:—જેવી રીતે સમુદ્રના તળીએ બધી વસ્તુઓ રહી
શક્તી નથી ને તરત ઉછાળા વાટે બહાર નીકળી જાય છે તેવી
રીતે પ્રભુભક્તાના હૃદયમાં કાઈની અવગુણ ફરીને કામ બેસતો
નથી. તરત જતો રહે છે. પ્રભુના ભક્તો અવગુણને મનમાં લાવતાજ

નથી. ક્રૂપા તેના ગુણને રાખે છે. સમુદ્રના તળાએ રતો, મોતી
હોય છે. કચરાને 'તો તે તરત બહાર કાઢી મૂકે છે. ૧૩૩

રે ! જડ ! આતુર્માસ તો હરિ !, લજ !, ભટકન ભાગી;
બગ બગહુ પાવસ કંદે, ઈકે થલ પ્રવૃત્તિ ત્યાગી. ૧૩૪

ટીકા:—હે જડ ! વરસાદના ચાર મહિના તો ચારે બાજુની
ભટકણુ છોડીને પ્રભુનું ભજન કર. પક્ષીઓ વગેરે પણ વરસાદની
આતુર્માં દરેક પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ છોડીને એકજ સ્થળે રહે છે. માટે
તું પણ તારૂ ભટકવાનું છોડી દઈને 'આતુર્માસ' ભગવાનને ભજ. ૧૩૪

કરિ કુકે સુનિ તપિ હોરિ મુત, દુઃખ હૃત ત્યોં બ્રજરાજ;
બરબારિયોં દારુન ગુલ મચ્છોહુ, સંગ ચોટ અવાજ. ૧૩૫
હરિ કદી તો સખ બને, ના બનવેકી ખાત;
ચ્છાભારતમેં જ્યોં મરે સુનિ, મિલે ઇકરાત. ૧૩૬

હરિ હરિજન બિન કાહુકી, નિશ્ચલ જાંની નાંહી;
હુનિયા હુ મુખી સાખ્યની, દોહુ ચોર ચલિ જ્યાંહી. ૧૩૭

ટીકા:—પ્રભુ અને પ્રભુના ભક્ત વચ્ચે કાંઈની અચળ વાણી
નથી. હુનિયા બે મોઢાની સાપેણુ જેવી છે. જેને જેમ બોલવું હોય
તેમ બોલે. ૧૩૫ ૧૩૬ ૧૩૭

મખ બિધિ સંમ્રથ, ચ્છાય સો કરે કાજ બ્રજરાય;
ગુરુ, દુજ, માતા સુત મરે, દિને લાય. જીવાય ૧૩૮

ટીકા:—જાથી વાતે સમર્થ પ્રભુ જે ચાહે તે કામ કરે.
શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુએ ગુરુ સાંદીપનિ તપિના મરેલા પુત્રોને, બાલજીના
મરેલા પુત્રોને અને દેવકી માતાના મરેલા પુત્રોને જીવના
લાવીને આપ્યા. ૧૩૮

રે ચિત્ત ! ચિન્તા ક્યો કરે, શિર સમર્થ લગવાન,
દીખહુ કીટ કોસીટકો, ખાનયાન મગ કાન ૧૩૯

ટીકા — હે ચિત્ત ! તારે માથે સમર્થ પ્રભુ બિરાજે છે છ
શા માટે ચિન્તા કરે છે જો તો ખરો ! કોસીટાના કીડાને ખાવાનું
ને પીવાનું કાણુ આપે છે ? ૧૩૯

અધમ અતિહિ ઉત્તમ બને, હરિ રુચિ સહજ સમૂજ્ય,
ઉત્પત્તિ અમ્બિકુમાર અરુ, ચિપ્પલ લખિ જગ પૂજ્ય ૧૪૦

ટીકા — પ્રભુની જગ ઇચ્છા હોય છે તો અધમ વલ્લોજ
ઉત્તમ બને છે પીપળાને આખુ જગત પૂજે છે ૧૪૦

દુષ્ટ સુખદ બંહે જાય, જો કૃપા કરે પ્રજનાથ,
સહજ મુક્તિ દે દેત જગ, ગયાસુર સુનિ ગાથ ૧૪૧

ટીકા — પ્રજનાથજી જો કૃપા કરે તો દુષ્ટ પણ સુખ
આપનારો થઈ જાય ૧૪૧

ધૂપ ધૂમ્ર હરિ સળધી, પરસત લાજે પાપ,
જેસે જટિલા ધૂમ્રતે, અહ તજી લાજે સાપ ૧૪૨

ટીકા — પ્રભુ સળધી ધૂપ વગેરે જો સ્પર્શ કરે તો પાપ
નાશી જાય છે “ જટિલાધૂમ્રથી ” જેમ ઘર ડોડીને સાપ નાશી
જાય છે તેમ ૧૪૨

ગોપીચદન લેય જાય, ધરે ડાવ શિર પાય,
ઘસી લેપી કર હિગુ બજ, અહિ અહિ ડર્યો ન જાય ૧૪૩
ગિપ હાનિ કર, દુરાનન અહિ ચદન લપટાત,
સો સદ સગત, તલુ ન મન, તાતે ગિપય ન જાત ૧૪૪

દીકા:—ઝેર જતું રહેશે એવા ડરથી સાપ ચંદનને લપટાઈ
જાય છે તેથી ઝેર જતું રહેતું નથી. સંત સમાગમ દરે પણ મન
ન પરાવે તો તે વિપ્લી મરી જતો નથી. ૧૪૪

મુકાધિ હરસહ સંગ, ઇક લગન ન હેં લવ તાપ;
શાંત ણિખાનલ ચંદન ઇક, તપન નદે ઠક આપ. ૧૪૫
નિજ સમસંગ ઇક શુચિ કરે, ઇક શુચિ તહુ ન સમાન;
પરસ પરસ ઇક લુક કનક, ઇક દેનકહુ સદાન. ૧૪૬

દીકા:—પોતાના સગથી એકને પવિત્ર ને પોતાના જોવો કરે.
એક પવિત્ર છે છતાં તે સરખો નથી. સ્પર્શમણિને સ્પર્શ થવાથી
લોહું મોનું થાય છે. સોનું છે તે સ્પર્શમણિની બરાબર નથીજ. ૧૪૬
અગલ સગલ હરિ પ્રેમગલ, બલ બલવંત ચલેન;
કાગલ પૂઠ સનેહ લરી, ધરી મુખ અનલ બરેન. ૧૪૭

દીકા:—બગ વગરનો છે તે પ્રમુખા પ્રેમબગથી બગવાલો થાય
છે. મોટા બગવાનોનું બગ તેના પર ચાલતું નથી. કાગળનો ખડીઓ
(દીવો) બનાવી તેમાં તેલ, દિવેલ કે ધી પૂરીને દેવતા આગળ ધરવાથી તે
અખંડ બગતો નથી. હોલવાઈ જાય છે. ૧૪૭.

તુરત મિદ્ર લગી ણિપય મુખ, જિંચ ન માનત નીચ;
ણિય બેલિકે પત્ર જ્યોં, લોજન મિઠ પરિ મીચ. ૧૪૮
શાસ્ત્રબચન સાંચે વિભુ, કોઈ ન જૂઠે કહેન;
હરિ વિભુ સહિ બડપરવકે, ચલિકે કરત કળુ ચહેન. ૧૪૯
અધમ અંગ અનુસંગતેં, હરિ રતિબલ હુઈ લાંગ;
જ્યોં કપોત બેઠત કમર, લાંગ પમુ તન પાંગ. ૧૫૦

કેસોહુ અધી નરક ન પડે, શરન પર્યો ગોપાલ;

જેસે માલવ દેસમે, કળુ ન પડે દુકાલ ૧૫૧

ટીકા—જેમ માલવ દેશમાં (માળવામાં) ક્યારે પણ દુષ્કાળ પડતો નથી; તેમ ગમે તેવો પાપી હોય ને પ્રભુને શગળે ગયો હોય તો તે નરકમાં જતો નથી. ૧૫૧

સાધન સાચે ઓર સહિ, પેં નહીં નામ સમાન;

બ્યર્થ પડે નહિ કયોંહુ દે, 'નામ રામકો જાન' ૧૫૨

ટીકા:—ખીજા બધા સાધનો સાચાં છે પણ તે પ્રભુ નામની બરાબર નહિ શ્રીરામચદ્રજીનું 'રામ' નામ ને એમનું 'બાણ' એ બન્ને નકામાં જતાં નથી. ૧૫૨

નિર્મળ હરિજનસોં મિલત, સમલ અમલ બહે જાય;

સમલ તેલ જલ મિલત, જ્યોં અમલ દીપ દરસાય ૧૫૩

ટીકા:—નિર્મળ હૃદયવાળા પ્રભુલક્ષ્મીને સમાગમ થવાથી ગમે તેવા પાપવાળો પાપી હોય તો તે પાપ વગરનો થઈ જાય છે. તેમ ગમે તેવું મેતુ કે છતાં તેને સ્વચ્છ પાણીનો સગ થવાથી તે ચોખ્ખો 'દીવો' પ્રગટાવે કે પ્રભુના લક્ષ્મીને સ્વચ્છ જળ જેવા છે. “ પાપી ” જનો મેલા તેમ જેવા છે પ્રભુલક્ષ્મી રૂપી પાણીનો સગ થવાથી “ પાપી ” રૂપી તેમ સ્વચ્છ “ દીવાનું ” દર્શન કરાવે છે. ૧૫૩

નહિ હોવે કો કાર્ય મુહુ, હરિ કરે તબ હોય;

તિય પિય રતિ મુખ મુદુમ્ન, અનુભવ ઇક લવ હોય. ૧૫૪

ટીકા:—નહિ થવાનું કામ તે પણ પ્રભુ કરે તો યાયજ, મુદુમ્ન રાત્રીએ એકજ જન્મમાં સ્ત્રી અને પુરુષના પ્રેમના મુખનો

અનુભવ કર્યો. સુષુમ્ન ગગન પુરવ અવતારના હતા તેમને શ્રીધારા
નારી બતાવી વળી પાછા તે પુત્ર થયા પાછા ત્યારે દર્શાવત
ખડમા ગયા ત્યારે શિવજીના વચનના બળથી નારી થઈને આ-આ
તેમને 'અદ્રમાના' પુત્ર 'શુધનો' ગ્રન્તામા સગ થવાથી તેમને
'ઐન' નામનો પુત્ર થયો એજ દેહમા શ્રીપુરવ બન્નેના સમા
ગમનું સુખ ભોગ્યુ ૧૫૪

કર્મ રેખ કયોહું ન મિટે, નામ મિટાઈ દેત,

હુઠિહી જરદિ ન રહે, ચૂના ગહે ન નેત ૧૫૫

ટીકા—કર્મની રેખા જે ચડી હોય છે તે કાઢનાથી ક્યારે
પણ મગી શકતી નથી પ્રભુ નામજ તેને મગડી શકે કે ૧૫૫

કૃષ્ણ નામ શ્રીકૃષ્ણ તો, હોય કોય મળ હોરી

દેવમનિ તુરીકો ન જ્યો, લાગી તકે કુઈ ખોરી ૧૫૬

ટીકા—જેને શ્રીકૃષ્ણ નામનો ભપ કે તેના દોષનો બડા
બધો બળાને લખ થઈ ગયો જેમ “દેવમણિ ઘોડાને” કાઢ પણ
પ્રકારની ખોડખાપણ લાગતી નથી ૧૫૬

લવસુખ ભુકતે ભાતિ લલિ, તહુ ન લગે અપગધ,

હુગિ નામાનલ હૃદય તો, રસના ત્યો નિર્ગાધ ૧૫૭

ટીકા—જેમના હૃદયમા પ્રભુનામ રૂપી અગ્નિ વસી ગયો કે તે
જે અખડ નામ રમણ કરે છે તે જે સસાર સુખ સાગી રીતે ભોગવે
જના તેને કાઢ પણ જાતનો દોષ લાગતો નથી, કારણ કે એનું મન,
એનું-હૃદય પ્રભુના સમ્બંધમા અખડ ગમી ગયું કે, તે એની જીભ પ્રભુ
નામ અગણ્ય રીતે ગદી કે એ તો એક માણીવત્ સસાર ભોગવે છે ૧૫૭

કૃષ્ણનામ રોગો ન બલ, જન કાગદ બલવાન,

બચિ બચાવ ઠલિજલદતે, પ્રકટહૂં ન પરમાન ૧૫૮

ટીકા:—કૃષ્ણ નામ જે રટે છે તેને રાગનું બળ ચાલતું નથી. તે જન કાગળના જેવો બળવાન છે. તે કલિકાલ રૂપી પાણીથી બચે છે ને બચાવ કરે છે. કાગળની હોડી પાણીમાં તરવાજ કરે છે; એ આપણે નજરે નોંધ્યો છીએ; એને કંઈ પ્રમાણની જરૂર નથી. ૧૫૮ અનલ ન બારે સમંદર, છાકર જલ ન સંકાય;

સોં હરિ જપિ પ્રતિકૂલ ન કલિ, બિલટો કરે સહાય ૧૫૯

ટીકા:—“સમંદર” કીટને અગ્નિ બાળતો નથી, “સમંદર કીટ” તું રહેકાણુ બ્યાં સો વરસનો અગ્નિ હોય છે ત્યાંજ હોય છે. પાણીમાં માછલું હોવાથી તે સડી જતું નથી તેવી રીતે પ્રભુ નામ સ્મરણુ રતનારને કલિકાળ પ્રતિકૂળ થતો નથી પણ એથી બિલટો નાદ કરે છે. ૧૫૯

સિયાઘોષ દિખિ મહાર ડરિ ભણુ નતુ કઠિ નેન;

ત્યોં સુમરત હરિ નામ મ્હા, ભય તણુ સઘ દમેન ૧૬૦

ટીકા:—શિયાળવાનો અવાજ સાંભળીને વાઘ ડરીને જતો રહેતો નથી બિલટો તેમના તરફ આંખ ફાડીને જૂએ છે. તેમ પ્રભુ નામ સ્મરણુ કરવાથી મોટામાં મોટો ભય જતો રહે છે તે તરત દમતો નથી. દુઃખ દીધા વગર જતો રહે છે. ૧૬૦

ચૂનાસોં ઊર દુષ્ટકો, જલ પરસત હરિ નામ;

આગિ ઉંકે બારિ ડરિ ભજે, મુજન તૃપિત સુખધામ. ૧૬૧

ટીકા:—દુષ્ટ માણસોનું હૃદય ચૂના જેવું હોય છે. પ્રભુ નામ રૂપી પાણીને સંગ થવાથી બળ્યો ઝળ્યો ચર્ધ જાય છે. બળી મરવાની બીકથી નાસી જાય છે. તેના હૃદયમાં આગ થાય છે. તે પ્રભુ નામ રૂપી પાણી સંબંધનની તરસને પોષનારું છે ને તેના સુખનું ધામ છે. ૧૬૧

ળાધ ન લગિ સંસારી તહુ, કૃષ્ણ નામ રતિ માંની;
રવિ રતિવાન સરોજ, સર પરસ કરે નહિ પાંની. ૧૬૨

ટીકા:—સૂર્ય પર પ્રેમ રાખનાર કમળને સરોવરનું પાણી સ્પર્શ કરતું નથી. તેવી રીતે પ્રેમપૂર્વક શ્રીકૃષ્ણ નામ અખંડ જપનાર જો સંસારી હોય, જતાં તેને કમળની માફક સંસારનો ખાધ (દોષ) લાગતો નથી. કમળને સૂર્ય પર સંપૂર્ણ પ્રેમ હોવાથી તેને સરોવરનું પાણી જરા પણ અડતું નથી. તેમ પ્રભુના ભક્તો સંસારમાં રહે છે છતાં સંસારનો એવે તેમને લાગતો નથી. ૧૬૨

દયાપ્રીતમ આશ્ચર્યમયં, નટવર નંદકિશોર;
વિરુદ્ધધર્માશ્રય અકલ લીલા છે, તે સળ ઠોર. ૧૬૩

ટીકા:—પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રી દયારામભાઈના પ્રીતમ, શ્રી નંદરાયજીના પુત્ર, નટવામાં શ્રેષ્ઠ-એ ધણું આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવા છે. વિરુદ્ધધર્માશ્રયી છે. બંને પ્રકારના વિરુદ્ધ ધર્મોએ એમનો આશ્રય લીધો છે. એમની લીલા અકળ છે, કળી શકાય નહિ તેવી છે. ને તે દરેક ઠેકાણે છે. ૧૬૩

યહુ "કૌતકરત્નાવલિ", ચતુર મનોહર ગ્રંથ;
દયારામ હરિજન રચ્યો, પઢત પ્રાપ્તિ પ્રભુ પંથ. ૧૬૪

ટીકા:—આ "કૌતક રત્નાવલી" નામનો ગ્રંથ ચતુર પુરોના મનને હરણ કરનારો છે. પ્રભુના લાડીલા ભક્ત શ્રી દયાગમભાઈએ એની રચના કરી છે. એનું પડન પાઠન કરવાથી, એનો પાઠ કરવાથી, એને સારી રીતે પઢવાથી-સમજવાથી પ્રભુના માર્ગની પ્રાપ્તિ થશે, પ્રભુનો માર્ગ મળશે એમ પરમભગવદીય કવિવર શ્રી દયારામભાઈ આજા કરે છે. ૧૬૪

હતિ શ્રીકૃષ્ણદાસ શ્રીવલ્લભદાસાનુદાસ કવિવર
શ્રીદયારામભાઈ વિરચિત કૌતકરત્નાવલિ ગ્રંથ સંપૂર્ણ.

॥ ધીરુજ્ઞ. ॥

પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રી દયારામભાઈ કૃત

“ અકલ ચરિત્ર ચંદ્રિકા ”

છંદ દુવૈયા:—

શ્રીગુરુ શ્રીબલ્લભ શ્રીગિરુલ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર સ્વામી,
તિનકી ચરન કમલરજ પર્મ કૃપા કર શિર નામી ૧

ટીકા:—પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રી દયારામભાઈ મથની
શરૂઆત પહેલા શ્રીમદ્ ગુરુદેવ-શ્રીમદ્ ગોસ્વામિ શ્રીવલ્લભલાલ
મહારાજશ્રી, શ્રીમદ્ભાગ્યલુછ, શ્રીમદ્ વિદ્યનાથજી (શ્રીગુણધર્મ),
શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુ-તેમના ચરણ કમળની પરમ કૃપાની ખાણ રૂપ
ગજમાં દીનતાપૂર્વક માથુ મૂકીને નમન કરે છે. (તેમના ચરણ-
કમળની રજ પર માથુ મૂકીને નમન કરે છે) શ્રીમદ્ ગુરુદેવ,
શ્રીમદ્દાસાર્થચરણ, શ્રીમદ્પ્રભુચરણ અને શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર-જો બધા
ગસસ્વરૂપોને પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રી દયારામભાઈ ગોતાના
“કૃપામી” તરિકે ગળી વર્ણવે છે દયારામભાઈને જો ગસ સ્વરૂપોના
સોહાગનો મદ છે જો ખરેખર જોમની વાણીમા જણાઈ આવે છે.
દયારામભાઈ મોહાગિણી ગોપી હતા ૧

શ્રીરાધાવર “ અકલ ચરિત્ર ચંદ્રિકા ” કહું કહું બરની;
આનંદ મગલ કરની તરની ભવ, અખિલ અમગલ હરની ૨

ટીકા:—શ્રીરાધાવર શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુના ન કળી શકાય તેવા
યોગક ચરિત્રોનું વર્ણન આ ચંદ્રિકામા કરે છું આ ચંદ્રિકા આનંદ
આપનારી છે ને કલ્યાણ કરનારી છે સસાર સમુદ્રમાંથી તાગનારી
છે બધાથે ખરાબ યોગોને હરનારી છે. ૨

પુરુષોત્તમ સર્વોત્તમ અંશી, શ્રી પૂરન એતારી;
આત્મારામ સ્વયંભૂ ઇશ્વર, હરિ પરમેશ સુરારી. ૩

ટીકા:—પુરુષોમાં ઉત્તમ છે, સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે, દરેકના અંશી છે, દરેકમાં એમનો જ અંશ છે. “एते ब्रह्मकल्पसुतः कृष्णस्तु भगवान्स्वयम्” ॥ “यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं धीमर्जितमेवम्” ॥ ગીતા૭, પૂર્ણ અવતારી. “શ્રી”. રાધા૭ સાથે. એમનામાંથી દરેક અવતારોનું પ્રાકટ્ય છે માટે પોતે અવતારી છે. સોને કલા પૂર્ણ છે માટે પૂર્ણ અવતારી છે. શ્રીરાધા૭ સાથે પોતાનું પ્રાકટ્ય છે માટે “શ્રીપૂરન અવતારી” એમ એ પદ ભક્ત કવિવર શ્રીધારામભાઈ મૂકે છે. પોતે પોતાના આત્મા સાથે રમે છે તેથી “આત્મારામ” કહેવાય છે. શ્રીકૃષ્ણચંદ્રે પોતાના, “આત્મા” રૂપ શ્રીગોપીજનો સાથે રમણ કર્યું છે. “આત્મારામોપરીરમત્” પોતાનું પ્રાકટ્ય પોતાની મેળે પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે છે તેથી “સ્વયંભૂ” કલા છે. વેદ-મર્યાદને ઉપધીને પોતાનું કાર્ય કરે તે “ઇશ્વર.” જેમનું સ્મરણ કરતાં જ બધાં દુઃખોને-પાપોને હરે તે ‘હરિ’. “વર્ણામગ હતીરણા” એ ન્યાયે જેમનામાં “અર્થ, વીર્ય, યશ, શ્રી, જ્ઞાન તે વૈરાગ્ય-આ છએ ધર્મો અખંડ મિશ્રણે છે તે “ભગવાન”. કરવાનું ન કરે, ન કરવાનું કરે અને કંઈ ખીજું જ કરે એવાં લક્ષણો જેમનામાં છે તે “ઇશ્વર”. હરિ, ઇશ્વર ને ભગવાન આ ત્રણેના લક્ષણો મુર દેવના દુશ્મન શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુમાં છે. (૩).

“કર્તુમકર્તુમન્યથાકર્તુમ્”, સમર્થ અંતર્યામી;

સર્વેશ્વર સર્વાત્મ સ્વતંત્ર, અતર્ક મહિમા સ્વામો. ૪

ટીકા:—કરવાનું કરે, ન કરવાનું કરે ને ખીજું કરે એવા સમર્થ છે. સૌના અંતરમાં રહેનારા છે. સૌના આત્મા છે. સ્વતંત્ર

હે સૌના આમી હે એમનો મદિમાનો કાઇ પાગ પાગે તેમ નથી
તર્મમા આવે તેમ નથી ૪

વિભુ કેશવ મનખાની અગોચર, નટવગ કુલ વિહારી,
અટપટી અગાધ અગમ અકળગતિ, અન તાદિ મતિ હારી ૫

ટીકા:—મન વાણી વગેરે એમને પહોંચી શકતા નથી મન
વાણીથી જાણી શકાય તેમ નથી મન વાણીથી પર છે એમની
ગતિ—એમની લીના અટપટી છે, અગાધ છે, ન જાણી શકાય ને ન
કળા શકાય તેવી છે એવજ વગેરેની પણ બુદ્ધિ પ્રભુની આવી
લીલા ને ગતિ નિહાળીને યાદીને આખરે હારી મઠ છે ૫

વિરુદ્ધધર્માશ્રય ચરિત્ર, શ્રીકૃષ્ણચંદ્રકે કહિયે,
કહુહુ ન કહત જાને, ઇશ્વરકો ઝેર ઝેર શિર નધયે ૬

ટીકા:—શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુના ચરિત્રો વિરુદ્ધ ધર્મોવાળા છે
પ્રભુમા આ ધર્મ છે ને આ ધર્મ નથી એમ ચોક્કસ કહી શકાતું
નથી પ્રભુમા સર્વ ધર્મો છે ને સર્વ ધર્મોથી વેગળા પણ છે એક
ચરિત્રમા જે ધર્મ જોવામા આવે છે તે બીજા ચરિત્રમા હોતો નથી
એવા વિરુદ્ધ ધર્માશ્રયી શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુને કેવા કહેના એ સમજાય
એવું નથી એવા પ્રભુને વાગવાગ અખ. માયુ બ્રહ્મણીને નમન
કરવું એજ યોગ્ય છે ૬

કાલકાલ મહાદેવ અજીત, હરિ તુમ જીતે છિનમાહી,
કાલયવનતે બજે ધીરાધીર, કહત જાનત ઝણ નાહી ૭

ટીકા:—મલના કાલ ને કાઢનાથી જીતી ન શકાય એવા
શિવજીને હે પ્રભુ ! આપે થોડીવારમા જીતી લીધા કાલયવન જરા
સધની મદદે આવી સામે લડવા આવ્યો ત્યારે શિવજીન વચન

પાગવા માટે આપ નામી ગયા. આપને “ધીર” કહેવા કે “અધીર” કહેવા એ કાંઈ સમજાવતું નથી. ૭

બ્રહ્મચારી ક્યેં કહે ? ; ગોપિકાકાંત ખરે ગોપાલા ! ;

કામી હોહુ તો, કાલિલી ક્યેં મગદેત મજખાલા ? . ૮

ટીકા—હે ગોપાલ ! આપને બ્રહ્મચારી પણ ક્યમ કહેવાય ! આપ તો ગોપીજનોના પતિ છો. શ્રીગોપીજનો આથે આપ તો હમેશા રમો છો. જો આપને કામી કહીએ તો તે પણ ન બને. શ્રીગોપીજનો જ્યારે દુર્વામા મુનિને બિડ્યા આપવા ગયા ત્યારે એમણે શ્રીધમુનાજીને વિનંતિ કરતા કહ્યું કે હે શ્રીધમુનાજી ! શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર અખડ બ્રહ્મચારી હોય તો અમને ગગ્ગો આપજો જેમનું વીર્ષ અણ્યુ નથી, જગાયે ખડિત થયું નથી એવા શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રમુને ‘કામી’ કહેતાં જીમ કાપની પડે. એમને મમી કહેવાતા નથી તેમ બ્રહ્મચારી પણ કહી શકાતા નથી તેથીજ એમને વિરુદ્ધ ધર્માશ્રયી કહેવા પડે છે. બન્ને પ્રકારના વિરુદ્ધ ધર્મો જેમનામા વામો કરીને ગલા છે તે “વિરુદ્ધધર્માશ્રયી” આ કયા ભગ “ગોપાય તાપનીય” ઉપનિષદમા છે ૮

કિંકરી કુળજા કાંતા કરી હગિ, નિર્દય હમ ક્યેા કહિયે ?

મજવામી તરસાયે, દયાહુ કહતહુ શંકા પદયે ૯

ટીકા—કસની દાસી કુળજાપર દયા લાવી તેની સાથે ગમણું કરી સ્ત્રી બનાવી તેથી તમને નિર્દય કેમ કહેવાય ? મજવાસીઓને તરફડતા મૂકી ચાલ્યા ગયા, ધણાએ તરફડ્યાં છતાંએ દર્શન ન આપ્યા. ત્યારે તમે દયાળુ ચાના ? તમને દયાળુ કહેતા શકા આવે છે. ત્યારે તમે દયાળુ કે નિર્દય ? તમે બન્ને છો કે બન્ને નથી એ કાંઈ ચોક્કસ કહી શકાતું નથી. ૯

નાગપાશ બાંધાયે, નટનાર કાલી નચ્યો અહિ છિનમે;
અકથિત અચિંત મહિમા મોહન, આવત યતન ન મનમે. ૧૦

ટીકા:—રાવણ સાથે યુદ્ધમાં તમે શ્રીરામચંદ્રરૂપે નાગપાશથી
બાંધાયા. હે નટવર ! તમેજ કાલી નાગને ક્ષણમાં તાંડવ નૃત્ય કરીને
નાચી લીધો. આપનો મહિમા કહી ન શકાય ને ચિંતવી ન શકાય
તેવો છે. આપનો મહિમા વાણી અને મનથી પર છે. ૧૦

હા મુંદર છળિ ? મહા ભયંકર અંતકેકો કંપાયે;
છેલછળિલે મદન મનોહર, સોહુ નિગમ નેતિ ગાયે. ૧૧

ટીકા:—આપનું સ્વરૂપ મુંદર છે એ ક્યમ કહેવાય ? મહા
ભયાનક જે કાલ તેને પણ તમે ભય પમાડીને કંપાવે છો; કાલ
તમારા ભયથી ધ્રુજે છે. ત્યારે તમે તો ભયંકર ક્યાં તે પણ ન
કહેવાય. કામ જેવો પુટડો (રૂપાળો) તેનું મન તમારા નટવરનાગર
મદનમોહન છેલછળિલા સ્વરૂપે હરી લીધું છે. કામદેવ તમારા
સ્વરૂપમાં મોહ પામ્યો છે. જે બધાને મોહ પમાડે છે તે તમારા
લલિત ત્રિભંગી સ્વરૂપ નિહાળીને મોહ પામ્યો છે. ત્યારે તમે મુંદર
ક્યાં. તમે રૂપાળો કે ભયંકર ? શું કહેવું ? કે આપનો પાર પામતો
નથી. 'નેતિ નેતિ' કહીને અટકે છે. ૧૧

શાંત ન, નરહરી મહા કોધી, શ્રી, શિવ, શકે ન સુનિ ગાથા;
કોધીહુ કયેાં કહી ? ભૃગુપદ પ્રહાર સહો પ્રભુ !, મહા વિભુ નાથા. ૧૨

ટીકા:—આપને શાંત ન કહેવાય. મહા ક્રોધી નરહરિ સ્વરૂપ
જેમને શ્રીલક્ષ્મીજીને શકા આવી ને કહ્યું કે આ મારા ધણી ન્હોય
ને આપની પાસે ન આવ્યાં. આવું ચરિત્ર સાલળીને શિવજી ને
લક્ષ્મીજી સરખાં વિસ્મય પાળી શકાશીલ થયા, આપને ક્રોધી પણ

નમઃ દેવાય ! આપ એના બધા શાત એ કે ભૂગુ કારિના પમતી
લાત આપે સદન ઠી છે આપ મહાવિભુ છે છતાં ત્યારે આપ
શાત કે કોપી ? ૧૨

મત્ય મકુષ તદપિ બહુ ષટપટ, શ્રીગોપાલ શ્રુતિ ગાવે,
ભે આચે કયો છલ્યો બલિ નૃપ ? નિશ્ચય એક ન આવે ૧૩

ટીકા—હે શ્રીગોપાલ ! વે- આપને “ સત્ય સમ્ય ” “ સત્ય
વાચી ” કહે છે છતાં તમે ઘણા ખમ્પી છે ભે તમે આચા હો
તો તમે શા માટે બનિગમને નાદમ્નો દગો દો આપ આવા છે
કે તેવા છે એ નક્કી થઈ શકતું નથી આપ સાચા કે ભુલ ? ૧૩
જનની સંહોદ્ધ આદિ હોતે, તહુ ભૂગુપતિ દોષ ન ભીને,
રામ, પુત્ર ! સગ્રામ હોતે રિપુરાવન, હયમળ કીને ૧૪

ટીકા—શ્રીરામચંદ્રજીના આવેશવતાર શ્રી પદ્મરામજીએ
પોતાના માતા તથા પોતાના ભાઈઓને (સંહોદ્ધને) જગાયે વાઢ
વગર મારી નાખ્યા ત્યાં એમને કાષ્ટ પાપ ન લાગ્યું. શ્રીગમચંદ્રજીએ-
પોતે પૂર્ણ પુરુષોત્તમ હોવા છતાં તેમણે રાવણને મુદ્દમા મારી
નાખવાથી ગવણ બાલજી દતો તેથી બલદત્તાનું પાપ લાગ્યું એમ
જાણી અશ્વમેધ યજ્ઞ કર્યો. ચલુસગ્રામમાં બાલજીને મારી નાખવાથી
પાપ લાગતું નથી એવી માત્રની આચા હોવા છતાં અશ્વમેધ યજ્ઞ
કર્યો પ્રભુને પાપ લાગતું નથી ક્યારે ને ચાહે તે કરે ૧૪

ખાનગ બલ્લવ બન્ધ જિવાયે, નિજ લાની પલમાડી,
ચાદવ કુદ્ધ કાય કરવાયે, પ્રભુ વે ઠા અપને નાદી ? ૧૫

ટીકા—શ્રીગમચંદ્રજીના વાનરોને પોતાના જાગીને કમળમર્મ
જવારવા શ્રીકૃષ્ણવતારમાં મોપે ને વાછગળોને પોતાના જાગીને

જવાબમાં. ત્યારે બધાએ યાદવ કુલનો નાર કરાવ્યો તે શું આપના
-હોતા ? વાનર, જોપ ને વાઞ્ચકાં તમારાં ને યાદવો નહિ ? ૧૫

સમર હન્ધો વૃત્રાસુર બાસવ, તહુ દુજ હત્યા લાગી;
શુરુ ભગવદીય વાહવ વધ પારથ, સૂના ગઈ કૃત લાગી ? ૧૬

ટીકા:—ઈન્દ્રે વૃત્રાસુરને સંગ્રામમાં હણ્યો ત્યારે તેને ધ્વજ-
હત્યા લગાડી. અર્જુને દ્રોણાચાર્ય શુરને, કૃપાચાર્યાદિ બ્રાહ્મણોને,
સુરથ સુધન્વાદિ ભક્તોને સંગ્રામમાં હણી નાખ્યા ત્યાં હત્યાઓ ક્યાં
જતી રહી ? અર્જુનને જરાયે હત્યાઓ લાગવા ન દીધો. ઈન્દ્રને
ધ્વજહત્યા લગાડી. ૧૬

પ્રબલ પ્રભાવ અજમિલ, ઉચરત સહજ નામ નિસ્તારા;
મિલે પ્રકટ મુચકુદ મણો, તહુ લેન કહ્યો ઓતારા. ૧૭

ટીકા:—અજમિલ, જે મહાપાપી તેને ચમદ્ભૂતનો ભય લાગવાથી
પોતાના પુત્રનું નામ નારાયણ હતું તે પુત્રના ભાવથી ઉદ્દેશીને
“ નારાયણ ” નામ બોલતાંજ તેનાં બધાં પાપો બળી ગયાં ને તે
ચૈકુંઠવાસી થયો. નામનો મહિમા આવે છે. નારાનો શક્તિમા એવો
છે કે તે નામીને પ્રકટ મેળવે. મુચકુદ રાજાને તમે શત્રુક્ષ મળ્યા
છતાં તેનો મોક્ષ ન થયો. તેને તમે કહ્યું કે એક જન્મ બ્રાહ્મણનો
ધરીશ ત્યારે તારો મોક્ષ થશે. આપ સ્વતંત્ર છો. જે ધારો તે કરો. ૧૭

શુક મિસ' શુનિકા અરધ નામકો ઉચરત પદ અમૃત પાઈ;
રતિસહ રામ કહત તનુ ત્યાગ્યો, સો દર્શ દશરથ રાઈ. ૧૮

વાસવ=ઈન્દ્ર. સમર=સંગ્રામ. દુજ=બ્રાહ્મણ. પાર્થ=અર્જુન.
કૃત=ક્યાં. શુક=પોપટ. મિસ=બહાનુ. રતિસહ=પ્રેમપૂર્વક. ૧૮

ટીકા:—પુંઝલી ગણિકા તે પોપટને બહાવવાને બદલે ‘રાકાર’ ફક્ત બોલી છે, ‘મકાર’ તો બોલી નથી, પૂરે ‘રામ’ નામ તો કહ્યું નથી. રામ નામનો આભાસજ દેખાયો છે છતાં તેને વૈકુંઠ પમાડી. દશરથ રાજાએ મરણ વખતે પ્રેમપૂર્વક ‘રામ’ ‘રામ’ કહીને શરીર છોડ્યું ત્યારે તેમને સ્વર્ગે મોકલ્યા. પોતાના પિતા સ્વર્ગમાં ને પુંઝલી ગણિકા વૈકુંઠમાં ! વાહ !, અબુ, વાહ ! તમારી ઇચ્છાની બલિદારી છે. ૧૮

પ્રાણાધિક પ્રિય “વાણ્ડો” દ્રૌપદી પૃથ્વા સદા દુખી દેખે
વિમુખ કુઠર્ભી કૌરવ, કેસો કબુ કદી નહીં પેખે. ૧૯

ટીકા:—અબુને પ્રાણથી પણ ઘણાં વહાલાં એવાં કુંતાજી, દ્રૌપદીને પાંડવો તે જીવતાં સુધી દુઃખી જોવામાં આવ્યાં. એમને સુખનો જોટો સરખાયે નહિ. આપનાથી બહિર્મુખ, આપના ગુરુના ને ભક્તોના દ્રોહી, અધર્મી, ને ખરાબ કામો કરનારા કૌરવો તેમને મરતાં સુધી જરાયે દુઃખ ન પડ્યું. તેમને દુઃખી જોવાનાં ન આવ્યાં સુખમાંજ મહાત્યા. પ્રભો ! આપની સતિ અકળ છે. કાઈના જણ્યામાં આવે તેમ નથી. ૧૯

અનુકંપા પ્રતિપાલ ભરતકો, હો હો દેહ ધરાઈ;
નિર્દયી શિશુ હત્યારી પૂતના, તુરત જનની પદ પાઈ. ૨૦

ટીકા:—દયાળુ ભરતરાજને દયા આવવાથી એમણે મૃગલીનાં બચ્ચાંને પાળ્યાં તેથી તેમને બે દેહ ધરાવ્યા.

(ભરત રાજાનો મૃમત્રીના બચ્ચાંમાં જીવ રહેવાથી એમને બે જન્મ લેવા પડ્યા હતા.)

પૃથ્વા=કુંતાજી.

અનુકંપા પ્રતિપાલ=દયા માળનાર દયાળુ,

નિર્દયી-દયાહીન-શિશુહત્યારી-આલસાતિની-પૂતના તો તુરત
માનાનાં પદને-મોક્ષને પામી ગઈ. અસંખ્ય જાવકોનાં ખૂન કરીને,
જગવાનુ રૂપ બાલકની હત્યા કરવાના બદ્ધરાદાથી આવેલી પૂતનાને
પણ દયાળુ પ્રભુએ માતાનું ધ્યાન-મોક્ષપદ-આપી દીધું. દારણ કે
પૂતનાનાં પ્રાણ તેનાં સ્નન દ્વારા ચુસી લીધા હતા. સ્નનપાન કરીને
એટલે પૂતનાને માતા માનીને તેની ગતિ-મોક્ષ-દષ્ટ દીધો.

મુનિ સૌભરીકા મત્સ્ય સંગ લગ્યો,

પ્રમય વિમય ઉર જાગ્યો;

બલિ પ્રહ્લાદ વિભીષણ આદિક,

ક્યહું દુઃસંગ ન લાગ્યો. ૨૧

સૌભરી મુનિ દુઃસંગથી બચવા માટે જળમાં જઈને વસ્યા,
તો ત્યાં માછલાને ઠામકીડા કરતાં જોયાં, એટલે તેમનું ચિત્ત ચળી
ગયું; અને યોગબ્રહ્મ યરા; પાછા સસારસમુદ્રમાં પડ્યા. અને
બલિગમ, પ્રહ્લાદ તથા વિભીષણ; એ ત્રણે દાનવોના કુલમાં જન્મ્યા.
અને આ ત્રિંશ દાનવોના જ સગમાં રહેતા છતાં તેમને દુઃસંગનો
ગંદા પણ અજ્ઞો નહિ; ને ત્રણે મહાનુ ભક્ત થઈને સાગસાગર
નરી ગયા. પ્રભુની આવી અટપટી અકળ કલાને કાણ કળી શકે છે ?

માપી પારધી સદેહ સ્વર્ગે, કુકર્મ ક્યહું નહીં બાધે;

માધોજન પ્રારબ્ધ ભુગાયે, જન જગદીશ આરાધે. ૨૨

ટીકા:—મહાપાપી પારધી જેણે આપના પર બાણ ફેંક્યું હતું
તેને તેના તે દેહે સ્વર્ગે મોકલ્યો. તેને ત્યાં અરાગ કર્મો જરાયે
ન નહ્યાં. શ્રીજગન્નાથગણના અનન્ય ભક્ત માધવજન તેમની પાસે
પ્રારબ્ધ ભોગવાન્યું. પોને જાતે ભક્તની સેવા કરી પણ દુઃખ
ન મરાયું. પાપી પારધીનાં પ્રારબ્ધો (પાપનું ફલ ભોગવવાના

પ્રારબ્ધનો) નાશ કર્યો ને તેને અર્ગે મોકલ્યો. માધવદાસનાં મળ મૂત્ર શ્રીજગન્નાથરાયણએ બાતે ધોયાં. એવી ભક્તની દહેશ દરી. દુઃખનો નાશ કર્યો ને પ્રારબ્ધ બોજવાવરાચું. પ્રભુ ભક્તના ધણી છે. ધણીનો કાઈ ધણી નથી. કમર આહે તે કરે.

‘કિંચિત્ કાલદોષતે’ દિતિ મુત,

અસુર અણિલ જહત ત્રાસા;

દિગ્ભર કન્યા લોગી પરાશર, મહાગંધા મુત વ્યાસા. ૨૩

ટીકા:—જરાક કાળનો દોષ હતો, સાબનો સમય હતો ને શ્રીમહાદેવજીનો કાળ હતો, આટલોજ દોષ હતો છતાં દિતિયે કસ્યપ ઋષિ સાથે રમણુ કર્યું તેથી તેને દુનિયાને દુઃખ દેનારા અસુર પુત્રો થયા, પરાશર ઋષિએ શ્રીગંગાજીની મધ્યમાં પરાંબપોરે માધીની કન્યા મમ્બાગંધા સાથે—“કુંવારિકા સાથે”—અગાત્કારે સંબોગ કર્યો ત્યારે ત્યાં સાક્ષાત્ પેદ્યાસજી જેવા પુત્રરત્ન સાંપડ્યાં. દિતિનું દર્શાત સરખાવતાં તો અહીં મહાદુષ્ટનો જન્મ સર્વો જોષ્ઠો. દિતિયે પોતાના ધણી સાથે સંબોગ કર્યો હતો. ત્યાં ફક્ત કાળનોજ બાધ હતો. પરાશર ઋષિએ તો ખરકી છાદરી માથે, ગંગાજીમાં, સૂર્ય-નારાયણના દેખતાં, જનરજનીથી સંબોગ કર્યો હતો. ત્યાં કશોયે બાધ ન લાગ્યો. આ પણ પ્રભુની અકળ લીલા છે. એમનાં ચરિત્રા કલામાં આવે તેમ નથી. ૨૩

દુષ્ટ કનકકંઠસ્થકો, દીનેાં પુનિન પુત્ર પ્રહ્લાદા;

કૃષ્ણ ભક્ત શ્રીઉત્તમેનકો, દિયો કંસ કન્યાદા. ૨૪

ટીકા:—મહાદુષ્ટ દિગ્વૃત્તસ્થ પુત્રને રવિત્ર પ્રહ્લાદ જેવો પુત્ર રયો ઉત્તમેન રાગ પોતાના ભક્ત તેને. કન જેવો મહાદુષ્ટ પુત્ર થયો. ૨૪

તેજસ્વી દીપકતે કળ્લલ સ્યામ, પ્રકટ પ્રભુ કીનો;
નાથ નાગ શિરમનિ ઉપજાયો, રૂપરશ્મિ રસભીનો. ૨૫

ટીકા:—તેજનો અંગાર જે દીવો તેનાથી કાળા “મેસ”
(કાળું કાળળ) પ્રકટ કરી. કાળો સીમમ જેવો સાપ (નાગ) તેને
માથે મહાતેજસ્વી ને રૂપાળો મણિ ઉપજાવે. ૨૫

અશ્વશાપ બિનપાપ વિજય જ્ય, અમુર ચોનિમે ડારે;
પાપી ગિદ્ધ બિનસાધન, નિજપુરી દીની નંદુલારે. ૨૬

ટીકા:—કાષ્ટ પણ પ્રકાશના અપગધ વગર “જય વિજય
પાર્શ્વદાને” સનકાદિ પાસે શાપ દેવરાધી અમુર ચોનિમા નાખ્યા.
મહાપાપી ગીધ તેને વગર સાધને વૈકુઠમાં રાખ્યો. પાપ પ્રમાણે કળ
મળે છે કે નિજેચ્છાથી મળે છે એ નક્કી ફરી રીતે થઈ ગઈ. ૨૬
લકતાપરાધ હોં સનકાદિક, હરિ નિજ ઇચ્છા લાખે;

અમ્મરીધકે અપરાધી, દુર્ભાસાકો શરન ન રાખે, ૨૭

ટીકા:—સનકાદિક “જય વિજય” પાર્શ્વદાને, પ્રભુના લકતાને
શાપ આપ્યો તેથી તેમણે લકતાને અપરાધ કર્યો તે પ્રભુએ પોતાની
ઇચ્છા માનીને સનકાદિને ન લાગવા દીધો. અમ્મરીધ રાગ-પ્રભુના
લકત-તેમનો અપરાધી દુર્ભાસા મુનિ તેમને પ્રભુએ પોતાને શરન
ન રાખ્યા ને તેમને અમ્મરીધ રાગને ચરણે નમાવ્યો (પગે
લગાડ્યા) ત્યારે પોતે જાખ્યા. પ્રભુની ઇચ્છા આગળ વેદ વગેરેનું
પ્રમાણ ચાલે નહિ. પ્રભુ ઇચ્છાજ સર્વોત્કૃષ્ટ છે. ૨૭

લિયે મુદ્ધિક તાંદુલ મુદામા, બાસવ જોલો દીનો;
બલિ બલબીર સમર્પ્યો સળ કંથુ, તાપર બંધન કીનો. ૨૮

તાંદુલ=ચોખા. મુદ્ધિક=મુકી. બાસવ=ઈન્દ્ર.

પ્રારબ્ધનો) નાશ કર્યો ને તેને સ્વર્ગે મોકલ્યો. માધવદાસનાં મળ મૂન શ્રીગંગાથરાયજીએ બાંધે ધોયાં. એવી ભક્તની દહેલ કરી. દુઃખનો નાશ કર્યો ને પ્રારબ્ધ ભોગવાવરાયું. પ્રભુ ભક્તના ધણી છે. ધણીનો કાઈ ધણી નથી. ધન્ય આહે તે કરે.

‘કિંચિત્ કાલદોષતે’ કિંતિ મુત,

અમુર અણિલ જડન ત્રાસા;

દિમ્બર કન્યા લોગી પરાશર, મછગંધા મુત વ્યાસા. ૨૩

ટીકા:—જરાક કાળનો દોષ હતો, અંજનો અમય હતો ને શ્રીમહાદેવજીનો કાળ હતો, આટયોજ દોષ હતો છતાં દિનિયે કસ્યપ ઋષિ સાથે રમણુ હતું તેથી તેને દુનિયાને દુ.ખ દેનારા અમુર પુત્રો થયા, પરાશર ઋષિએ શ્રીગંગાજીની મધ્યમાં ખરા બયોરે માછીની કન્યા મચ્છગંધા સાથે—“કુવારિકા સાથે”—ખગાતકારે સંભોગ કર્યો ત્યારે ત્યાં સાક્ષાત્ વેંડ્યામજી જેવા પુત્રરત્ન સાંપડ્યાં. કિંતિનું દર્શાત સરખાવતાં તો અહીં મહાદુષ્ટનો જન્મ થયો લેણીએ. કિંતિયે પોતાના ધણી સાથે સંભોગ કર્યો હતો. ત્યાં ફક્ત કાળનોજ બાધ હતો. પગશર ઋષિએ તો પારકી છાકી સાથે, ગંગાજીમાં, મૂર્ધનારાયણના દેખતાં, જમરજનીથી સંભોગ કર્યો હતો. ત્યાં કશીયે બાધ ન લાગ્યો. આ પણ પ્રભુની અકળ લીલા છે. એમનાં ચરિત્રો દર્શામાં આવે તેમ નથી. ૨૩

દુષ્ટ કનકકરચપંકો, દીનોં પુનિન પુત્ર પ્રહ્લાદ;

કૃષ્ણ ભક્ત શ્રીઉત્તમેનકો, દિયો કંસ કેવ્યાદા. ૨૪

ટીકા:—મહાદુષ્ટ દિરંગકસ્યપુ તેમને પુનિન પ્રહ્લાદ જેવો પુત્ર થયો ઉત્તમેન ગંગા પોતાના ભક્ત તેને કમ જેવો મહાદુષ્ટ પુત્ર થયો. ૨૪

તેજસ્વી દીપકતે કંજજલ સ્થામ, પ્રકટ પ્રભુ કીનો;
નાથ નાગ શિરમનિ ઉપજાયો, રૂપરશ્મિ રસલીનો રંપ

ટીકા — તેજનો અળાગ ને દીવો તેનાથી કાળા “મેસ”
(કાળું કાળજી) પ્રકટ કરી કાળો સીમમ બેવો સાપ (નાગ) તેને
માથે મહાતેજસ્વી ને રૂપાળો મણિ ઉત્પન્ન કર્યો. ૨૫

પ્રહ્લશાપ ધિનપાપ વિજય જૂજય, અનુર યોનિમેં ડારે,
ચાપી ગિદ્ધ ધિનસાધન, નિજપુરી દીની નદદુસારે ૨૬

ટીકા — કાંઈ પણ પ્રભાવના અપરાધ વગર “જય વિજય”
પાર્શ્વદાને” સનકાદિ પાસે શાપ દેવગવી અનુર યોનિમા નાખ્યા
મહાપાપી ગીધ તેને વગર આધને વૈકુઠમાં ગાખ્યો. પાપ પ્રમાણે ફળ
મળે છે કે નિજેઠથી મળે તે એ નક્કી થવી ગીતે થઈ ગઈ ૨૬,
અકતાપરાધ હોં સનકાદિક, હરિ નિજ ઇચ્છા લાખે,

અમ્મરીપકે અપરાધી, દુર્વાસાકો શરન ન ગાખે, ૨૭

ટીકા — સનકાદિક “જય વિજય” પાર્શ્વદાને, પ્રભુના અકતાને
ગાંપ આપ્યો તેથી તેમણે અકતાનો અપરાધ કર્યો તે પ્રભુએ પોતાની
ઈચ્છા માનીને સનકાદિને ન લાગવા દીધો અમ્મરીપ રામ-પ્રભુના
અકતા-તેમનો અપરાધી દુર્વાસા મુનિ તેમને પ્રભુએ પોતાને નગ્ન
ન ગાખ્યા ને તેમને અમ્મરીપ ગણને ચરણે નમાવ્યો (પગે
લગાડ્યા) ત્યારે પોતે જાપ્યા પ્રભુની ઈચ્છા આચર વેઃ વગેરેનું
પ્રમાણ આપે નહિ પ્રભુ ઈચ્છાજ સર્વોદ્દૃષ્ટ છે ૨૭

લિયે મુદ્રિક તાંદુલ સુદામા, બાસવ બૈલો દીનો,
બલિ બલબીર સમર્થો રાગ કષ્ટ, તાપગ બધન દીનો ૨૮

તાંદુલ=ચોખા મુદ્રિક=મુઠી બાસવ=ઈન્દ્ર

ટીકા:—પોતાના સખા મુદામા પામેથી એક મુઠી ચોખા લઈને તેમને ઈંદ્રનો વૈભવ આપ્યો. બલિ રામએ પ્રભુને આત્મા સાથે મર્વ સમર્પણ કર્યું ત્યારે તેને હિંદુઓ બાંધીને પાતાળમાં મોકલ્યો. ૨૮

શ્રુતિદ્વારા પ્રતિપાદન મખવિધિ, બુદ્ધરૂપ બન હરિ નિંદિ;
મમકર તરિણો કૃષ્ણ કહે નર, તરે ન આત્મનિકંદી. ૨૯

ટીકા:—નેદરૂપે પ્રભુએ યજ્ઞ કરવાનું પ્રતિપાદન કર્યું ને બુદ્ધાવતાર ધારણ કરીને જાતેજ નિંદો. શ્રીગીતાજીમાં પોતે આરા કરે છે જીવના હાથમાં કર્યું નથી. તરવું મારા હાથમાં છે. શ્રીમદ્ ભાગવતના એકાદશસ્કંધમાં વળી એમ આરા કરે છે કે મનુષ્ય જન્મ પામીને મારૂં ભજન કરીને જે સસારથી તરતો નથી તેને આત્મહત્યારો જાણવો.

પ્રભુ સસ બોલનારા છે માટે પ્રભુ જે બોલે તે પ્રમાણ માનવું. ૨૯

વિષ ભીમાદિક પથ્ય કીનો, અમૃત ગિસ કિય હરિ રાહુ;
મુધન્વાદિકેં શીતલાનસ પ્રભુ, હિમ કીયો બનહાહુ. ૩૦

ટીકા:—ભીમસેન વગેરેને એર પચાવી દીધું. એર અમૃત જેવું યધું. રાહુએ અમૃત પીધું ત્યારે તેને એર યધું. મુધન્વાને કળકળતી તેલની દલામાં નાખ્યો ત્યાં કદા કંડી થઈ ગઈ ને મુધન્વાને કદી આંચ આવી નહિ. શિયાળાની ઋતુમાં માગચર પોષ માસમાં દિમ પડે છે, તે ધણું ઠંડું હોય છે છતાં તે ઝાડ ને ઊંડવાઓને બાળે મૂકે છે. ૩૦

ચંદ્રહાસકો ઉલટ મુલટ ભયો, મદન મુલટ વિપરીતા;
બાલિ સુગ્રીવ બન્ધુ મો શત્રુ, ઇન્દ્ર મરુતગન મીતા. ૩૧

ટીકા:—પ્રધાને કાગળમાં ચંદ્રહાસને ઝેર આપવાનું લખ્યું હતું તેને બદલે ઉલટું થયું. ચંદ્રહાસ જે જાગમાં ચૂતો હતો ત્યાં પ્રધાનકન્યા ‘વિપયા’ ફરતી ફરતી આવી તેણે કાગળ વાંચ્યો ને ‘વિપ’ શબ્દને બદલે તેણે ‘યા’ વધારી “વિપયા” કર્યો. ચંદ્રહાસનું વિપયા સાથે લગ્ન થયું. ચંદ્રહાસને દેવીનાં વધામણાં દેવા મળ્યાં હતાં. ત્યાં જતી વખતે એમનો સાળો મદન રાજદરબારમાં જતાં રતામાં મળ્યો, મદને ચંદ્રહાસને રાજદરબારમાં મોકલ્યો ને પોતે દેવીને વધામણાં દેવા ગયો. ત્યાં આંગણે મદનને મારી નાખ્યો. પ્રધાનને હાથનાં કડ્યા હૈયે વાગ્યાં, જમાઈને મારી નાખવા જતાં પુત્રને ગુમાવ્યો. પ્રભુ રક્ષણ કરે છે ને પ્રભુ કાપે છે ત્યાં દોષનું જોર ચાલતું નથી. ચંદ્રહાસ વિપયા સાથે પરણ્યો. રાગતી કુંવરી સાથે પરણ્યો ને રાજ્ય મળ્યું તે તો નફાનું. “ચંદ્રહાસને વિન વિપયા કરી, જે રમણી ને વળી રાજ.” ચંદ્રહાસના પ્રસંગમાં પ્રભુએ અવગાનું સવળું કર્યું. મદનના પ્રસંગમાં સવળાનું અવળું કર્યું. વાલ્મીકે ને સુગ્રીવ બન્ને સમા ભાઈ છતાં શત્રુ થયા. ‘મરુતગન’ દિતિના પુત્રો એગલપચાસ વાધુ, ઇન્દ્રના ગત્રુ હતા તે મિત્રો થઈને ઘેર રહ્યા. ભાઈ છે તે ગત્રુ ગયો ને શત્રુ છે તે ભાઈ થયો. ૩૧

બેદગિરુદ્ધ કૃતિ પાંડવકી, પ્રભુ ઉચિત ગીની સળ લાંતિ;
દાનેશ્વરી બડ કરન મુ ગિરિધર ગિન્યો બહિર્મુખ પાંતિ. ૩૨

ટીકા:—પાંડવોએ વેદવિરુદ્ધ કાર્યો કર્યા છતાં પ્રભુએ નેતે અધા પ્રશ્નરે યોગ્ય ગણ્યાં. કહ્યું રાગ મોટો દાનેશ્વરી, નૃગગાન ને

પ્રાચીનબદ્ધિ તેમણે વેદમા કહ્યા પ્રમાણે કર્યું છતાં તેમને બદ્ધિ-
ર્મુખમાં ગણ્યાં. તેમના દાવેને યોગ્ય ન ગણ્યાં. પ્રભુ માને તો
અવગાને સવળું માને, પ્રભુ ન માને તો સવળાને અવળું માને.
પ્રભુ પોતાના ભક્તનું અવળું હોય તોયે સવળું માને ને પોતાથી
બદ્ધિર્મુખ હે તેમનું સવળાનું અવળું માને. પાંડવો, કર્ણ, દ્રુપ ને
પ્રાચીનબદ્ધિપના દાખલાથી સાફ સમજાવ્ય છે. ૩૨

રક્તે વિરક્તે મધ્યાથે દયામિનિ ગુણ ગુણાઃ ॥

દોષા ગુણા ગુણા દોષા દોષા ૨ ગુણા ગુણા ॥૧॥

અર્થ:—પ્રભુમાં જે આસક્ત છે તેના દોષને પ્રભુ ગુણ માને
છે, જે પોતાથી બદ્ધિર્મુખ છે તેના ગુણને દોષ માને છે, જે
મધ્યસ્થ છે તેના દોષને દોષ માને છે ને ગુણને ગુણ માને છે. ૩૨
કોટિ કંપ લગ દેહ દમે યોગી, તદુ મ્હે'ધી મુક્તિ;

સો તુમ સહજ અમુરકો દીની, હરિ આરિતા છન ભુક્તિ. ૩૩

ટીકા:—કરોડો કંપ મુઠી યોગીઓ દેહનું દમન કરે છે છતાં
તેમને મુક્તિ મળતી નથી. તેમને મુક્તિ પણ મોંઘી પડે છે. જે
અમુરો તમારી સાથે દુરમનાવટ કરે છે તેને તમો સહજમાં મુક્તિ
આપો છો. ત્યારે વિધિનિષેધનું પ્રમાણ ક્યાં રહ્યું? પ્રભુને ગમ્યું
તે ખરું. ૩૩

મ્હે'ધી=મોંઘી. અરિતા=દુરમનાવટ. સનુના.

છલવે મીસ કેદાર કન્યકા, ધર્મ અધર્મ દીનો;

દોષ દોષ કલિ તિનમે' હરિ તુમ, બડ સદ્ગુન ધરી દીનો. ૩૪

ટીકા:—કેદાર કન્યાને જીવવાને બહાને ધર્મ આવ્યો ત્યારે ત્યાં
ધર્મ કેદાર કન્યાના સ્વરૂપથી મોહિત થયો. પોતાની સાથે લગ
કરવા કહ્યું. કેદારકન્યા શ્રીકૃષ્ણની અનન્ય ભક્ત હતી તેથી

ધર્મને ના પાડીને જતા ગહેનાનુ દલ. ધર્મે ના પાડી. પરણુવા આગ્રહ કર્યો. કેનરકન્યાએ સાપ દીધો કે જા તું બળી મર. ધર્મ બળી ગયો. તેથી બધે હાહાકાર થઈ ગયો. દેવતાઓએ આવીને ન્તુતિ કરી. છેડે કેનરકન્યાએ અનુગ્રહ કર્યો. ધર્મને જીરતો કર્યો. સત્યયુગમાં ચાર પગ, ત્રેતામાં ત્રણ, દ્વાપરમાં બે, કલિયુગમાં એક, મહાકલિમાં બીજકુલ નહિ. ધર્મને આખલાનું સ્વરૂપ આપ્યું. તેથી ચાર પગ કેદાર કન્યા આગળ પ્રભુએ ધર્મને અધર્મી બનાવ્યો. આ કથા શ્રીકૃષ્ણજન્મખંડમાં છે. કલિયુગ મહાદોષનો ભંડાર છે. તેમાં પ્રભુએ એક મોટામાં મોટો સદ્ગુણ સૂકી દીધો છે. કોઈ પણ ધર્મને ધર્મનું ફળ કલિયુગમાં મળે નહિ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુના ભજનથીજ જન્મમરણની બેડીથી છૂટાય ને સસારસાગર તરી પાડે ઉતરાય.

કલિયુગમાં માનસિક ને સાસર્ગિક દોષ લાગતા નથી.

“ક્લૌઠ્યેવ સિદ્ધતે”. અધર્મી કલિમાં ગુણ મૂનનાર પણ પ્રભુ ને ધર્મને અધર્મી બનાવનાર તે પણ પ્રભુ. પ્રભુના હાથમાં બધાની દેરી છે. પોતાને ફાવે તેમ નચાવે. ૩૪

મેલા કરત અસુર યોનિ જય વિજય અચલ કો હીની;
નિજ નલ્લલ મજ દુષ્ટાદ ઇન્દ્ર કૃતિ, સેવા માની હીની. ૩૫

ટીકા:—જય વિજય પ્રભુ પાર્ષદો હતા. તેમણે પ્રભુની સેવા કરતાં સનકાદિકને દર્શન માટે અંદર જવા ન દીધા. તેથી સનકાદિકને ક્રોધ ચઢ્યો ને તેમને સાપ આપ્યો કે તમે અહીંથી નીચેપડો ને અસુર યોનિમાં જન્મ લ્યો. વૈકુંઠ ધામમાં આવેલો દોષ પાડે પડે નહિ છતાં પ્રભુએ સનકાદિકાર જય વિજયને અસુર યોનિમાં પાડ્યા. પોતાને ધણાં વહાલાં ને પોતાના પરમવક્ત્ર વજ્રવાસીઓ તેમને ઇન્દ્રે “મૂસળધાર વરસાદ વરસાવીને ધણું દુઃખ

દીધું 'ત્યારે' ત્યાં પ્રભુએ ઈન્દ્રની સેવા માની મૂળગધાર વરસાદ વરસાવવાથી ગિરિરાજની કલાણીથી જળ પીવાનું મળ્યું. ત્રજ્જારીઓનું સાત દિવસ સુધી પ્રભુનાં દર્શન કરાવ્યાં, પ્રભુ સન્મુખ રાખ્યા. આ સેવા માની. તેથી શ્રીગિરિરાજધરણ્ય ઈન્દ્ર પર પ્રસન્ન થયા. ઉપરજો શ્રીરાજીને ઘેર મોકલ્યો. અભાણ ગોપ વત્સ હરી ગયા તેથી તેમને પ્રભુનો વિયોગ કરાવ્યો. પ્રભુએ સેવા ન માની. હિંદુ ગ્રથિત કરાવ્યો. અભાણને વિયોગ કરાવ્યો. ૩૫

હિરણ્યકશ્યપુ ક્યોંહુ મરે નહીં, સો નરહરિ 'હુ' માર્યો; કોટિ ગિધન બેઠિત પ્રહ્લાદ, મુ' અમ્યુત આપ ઉગાર્યો. ૩૬

ટીકા:—હિરણ્યકશ્યપુએ અભાણ પામે એવાં એવાં કારમા વરદાનો માંગ્યાં હતાં કે તે કોઈથી ક્યારે પણ મરે નહિ. નૃસિંહ ૩૫ ધરી તેને માર્યો. મને માણસ, પશુ, રાક્ષસ, દેવ, ગાંધર્વ વગેરે કોઈ પણ મારે નહિ. દિવસે તેમ રાત્રે ન મરે. કોઈ પાત્ર હથિયારથી ન મરે. બોંબ પર ન મરે. આવાં આવાં વરદાનો માંગ્યાં હતાં છતાં તે વરદાનો પાત્રન કરી નૃસિંહ ભગવાને નાહ માણસ કે નહિ પશુ એવું ૩૫ ધારણ કરી, હિરણ્યકશ્યપુને પોતાના પોળામાં લેઈ હાથના નખ વતી મળી સાંજે ઉબરા પર બેસી માર્યો. અભાણ ને મિવજનું કામ અમુકને વરદાન આપવાનું. એ વરદાનનું બરાબર પાત્રન કરી અમુકને હાનુવાનું કામ પ્રશનું. પ્રહ્લાદજીને દુઃખ દેતામાં હિરણ્યકશ્યપુએ જરા પણ ક્યાસ ગળી નહોતી. જતા તે જાણાથી પ્રભુએ પોતાના ભક્તને બચાવ્યો. પ્રભુ જેને બચાવે છે તેને મને તેટલાં દુઃખો પડે છતાં ને દુઃખોમાંથી પસાર થઈ મને મરે. પ્રભુ જેને મારવા ધારે કે તે મને તેટલાં ને મને તેવાં

નરદનો પામ્યો હોય જ્યાં તે વગર મોતે મરે ડેજ પ્રમુની લીધા
અગ્નિ કે ૩૬

અતકકે અતક શકકો, જ્યહુ બૃહતે લાય ઉપનયો,
કેવલ કાલકો અન્નમેલ, મુખ મૃત્યુ પર્યો મચાયો. ૩૭

ટીકા—મનના પરુ ગળ જે શિવજી તેમને જાણુથી
ભયભીત બનાવી નમાયા મહાદુટ જે અન્નમિત કાળનો કાળીઓ
થઈને મરણના મોમા પમ્યો હતો તેને બચાવે પોતાના પરમભક્ત
શિવજી તેમને પ્રકાશુથી બચાવે નાં ૭૬ગીમા જેણે જગયે
સભાર્યા નથી ને મગણુ નખતે સભાગતા અન્નમિતને જાગી
લીધો. ૩૭

આતુર જે અતિ યાચે અપ્રજા, તહુ અજ મોહ ન પાયે
હવિ તિનકુ અજ્ઞાન કીચે અમ, પુત્રી પાછે ધાયે. ૩૮

ટીકા—તિનોત્તમા અપ્રજા ઘણીજ આતુર થઈને બ્રહ્માજીને
રતિદીડા કરવા માગણી કરી જતા બ્રહ્માજી મોહ ન પામ્યા ને
માન્યુ નહિ તેજ બ્રહ્માજીમા પ્રમુખે એવા પ્રકાશુ અજ્ઞાન મમ્યુ કે
પોતે પોતાની પુત્રી મરનતીના મરણ પર મોહ પામી તેની પાછળ
પમ્યા બ્રહ્માજી જેવા નાની પલ અજ્ઞાની ચર્ધ ગયા તો બી નની
તો પ્રાતજ શી કરી પ્રમુખે ત્યા કાષ નાની નથી ને પાઈ
અજ્ઞાની નથી ત્યા મુધી પ્રમુ ગખે ત્યા મુધી હનુ મન
સ્થિર રહે. ૩૮

જ્ઞાની મનિ મુનિ જાણે, કેનો તુમ કીને અજ્ઞાની,
મુગ્ધવતિ બુલતીજન નિ વ્યાવત્રી, પ્રભુ કીની જ્ઞાની. ૩૯

ટીકા — જ્ઞાનીમા મલિન એવા શ્રીશુદ્ધચાર્યજી, બનિરાગના ગુરુ, તેમને હે પ્રભુ !, તમે અજ્ઞાની ક્યાં શ્રી વામનજી પરમેશ્વર હે એમ જાણે હે જ્ઞાતા જાણીને જૂના ને બલિગમને સાદા તથા જ્ઞાના પૃથ્વી આપતો ને પૂજન કરેતો અમ્મચો કશુરે ન ચાલુ ત્યારે જારીના નાજઆમા પેકા ને જગ ન પડવા દીધુ ત્યારે વામનજીએ દર્બની સળી જરીમા ખોસી તેથી કાણુ થકને ગ્લા જે કાણુ હોય હે તેને લોકમા પણ “શુદ્ધચાર્ય” કહેવામા આવે હે અજ્ઞાનીમા અજ્ઞાની સ્ત્રી જાતિ—મનિરાગની સ્ત્રી મિધ્યાવલી, સ્ત્રી હોવાથી અજ્ઞાની ને મુગ્ધ હતી જ્ઞાતા પ્રભુએ તેને જ્ઞાની મનાવી. તેનામા પ્રભુજ્ઞાન આનુ આ બધી વસ્તુઓ તમારી હે હે પ્રભો ! તમારી વસ્તુઓ તમને આપવાનો સમ્પદ જ્ઞાતા એ ત્રાપ ? તમે એમને બાધ્યા છે તે બાજુ હે જ્ઞાની હો કે અજ્ઞાની ને—દરમ્ની ભુદિના પ્રેરક શ્રીકૃષ્ણચક્રજી હે જીવ નગમો મમતા માની લે હે ૩૮

સનકાદિઃ મહાશાત જ્ઞાનીઙો, કૃષ્ણ ક્રોધ ઉપજયો,
અસુર સુભાવિક ક્રોધી બલિનૃપ, શાત ક્રિયો શ્રુતિ ગાયો ૪૦

ટીકા — સનકાદિઃ મહાશાત ને જ્ઞાની તેમને તમે ક્રોધી બનાવી જ્ય વિજ્ય પાર્જદીને શાપ દેવગબ્દો જે સદા બાન પ્રભુચારી, જેમને ક્રોધ જગથે સભવે નદિ તેમને તમે ક્રોધી બનાવ્યા પાપ વગ્ધનો બાગ ક્રોધી બને ? એ અસભવિત વાત જ્ઞાતા સનકાદિઃ ક્રોધી બનાવ્યા બલિગમ, અસુર, જેનામા, જેની ગ્લેગમા ક્રોધ ફેલાએનો હોય તેને તમે શાંત બનાવી દીધો બાપ ગાજને ત્યારે વામનજીએ બાધ્યા ત્યારે બધા અસુરો પ્રભુ સામે લડવા તૈયાર થયા ત્યારે ઉગ્ર બલિગમએ તેમને વાર્યા પ્રભુ ધારે

છે ત્યાર સાતને કોધી કરે છે ને કોનીને સાત કરે છે. સર્વની
સુદ્ધિના પ્રેરક શ્રોમુખ્યુદ્ર છે એમ બાણુ ૪૦

દિગિદ દુષ્ટ મહા પ્રધાન મુગ્રીવ લયો, સુભાગવત ગાયો;
દોષ કોપ કદરજ અતિ જાની, સહજ શ્રીમુળ હરારાયો ૪૧

ટીકા — દિગિદ વાનઃ સુગ્રીવનો પ્રધાન તે નગ્દાસુગ્ના
મગધી મહાદુષ્ટ થયો તેણે ગલદેનજ સાથે યુદ્ધ કર્યું બલદેવજીએ
તેને હપ્પયો દાપનો ભાગ. વદરજ (વરી, કદર્પ). તે સહજમા
(થાડી વારમા) મોટો જાની થયો શ્રીપ્રભુએ તેની સાતતા બિહુ
મીતામા ઉદ્ધવજી પ્રત્યે વખાણી છે ૪૧

ભાગ્યશૂન્ય મુદ્દામા, 'શ્રીપતિ' સુરપતિ જૈરો દીનો,
ખિદુર કેદન મિત્ર કૌરવકો, હરિ શૂન્યભાગ્ય તુમ કીનો ૪૨

ટીકા — ભાગ્ય મિનાના મુદ્દામાજી તેમને તમે હરનો વૈભવ
આપ્યો વિદુરજીને કાઢી મુન્નાના બહાનાથી, વિદુરના જતા રહેવાથી
મહાવૈભવશાળી કૌરવોને શૂન્યભાગ્ય બનાવ્યા વિદુરજી હતા ત્યા
નુધી કૌરવોને ત્યા સુભાગ્ય ને માગત્ય હતુ વિદુરજી ગયા ત્યારે
મુભાગ્ય ને માગત્ય લખને ગયા તેથી કૌરવોનો નાશ થયો. પ્રભુ
ગરીબને તમજ ને પંચાદાને ઝક બનાવે છે સમૃદ્ધિનો મન કાંઈએ
ગ્વો નહિ પ્રભુ જેમ ગણે તેમ રહેતુ હમેશા પ્રભુ નામ લેતુ ૪૨

પાપપુજ પિગલા પુન્શલી, પ્રભુ પતિ નિર્થ્ય આયો,
પરમ પુનિત મુચકુદ લખે તહુ, પૂરન પ્રતીતિ ન પાયો ૪૩

ટીકા — પાપનો પુજ, પાપનુ ધર, પિગલા જલિમ તેને પ્રભુજ
મારા પતિ છે એવો દૃઢ વિશ્વાસ સહજમા આવ્યો એને એવો દૃઢ

પુજ=દગલો, પુન્શલી=ગણિકા, નિર્થ્ય=નશ્વર, વિશ્વાસ પુનિત=
પવિત્ર પ્રતીતિ=વિશ્વાસ ૪૩

વિશ્વાસ આપનાર પણ આપજ. પરમ પવિત્ર મુચકુંદ રાગ નેજે
સાક્ષાત્ દર્શન કર્યો છતાં તેને પૂર્ણ વિશ્વાસ નજ આપ્યો.

માધોદાસ મતિ શુચિ દરી હરિ, મહા વિષય રસભીની;

રાનાવ્યાસ ઇન્દ્રિયત દરી વ્યભિચારી કૃપા પ્રભુ દીની. ૪૪

ટીકા:—માધવસ જેવા કાષ્ટ વિષયી નહોતા. તેમણે વેદ્યા
ગમ્પી હતી. તેમની ભુદ્ધિને આપેજ પવિત્ર દરી. તેમની અધ્યા
ધેમાની ભાજી આરોગીને ભગવદીય ગદાધરનસજી દ્વારા ભક્તિ
અપાવી વિષયમાંથી મન ખેંચી સીધું “ભાજી સાટે ભક્તિ ને
મહી સાટે મુક્તિ.” રાખ્યા વ્યાસજીને મારા જેવો કાષ્ટ ઇન્દ્રિયન
નથી એવો અહંકાર હતો. એ એમનો ઇન્દ્રિયો છત્વાનો અદ્વૈત
પ્રભુએ તેમને વ્યભિચારી બનાવી મહાવી દીધો પછી કૃપા દરી.
પ્રભુને ગર્વ ગમતો નથી. પ્રભુનું નામ ગર્વગંજન છે. કાષ્ટ પણ
પ્રકારનો છેવે ગર્વ ગામથો નહિ. પ્રભુની લીલા અટપડી છે. વિષયોને
સંયમી બનાવે છે, અંદગીને વિષયી બનાવે છે. ૪૪

પુરી જીવ સજ મહ રામ પધારે, પ્રમાનયેં પગ દીને;

નિજ સમ ઉધો કૃષ્ણ પઠાયે તપકું, સંગ ન લીને. ૪૫

ટીકા:—શ્રી રામચંદ્રજી વેદમાં ક્યા પ્રમાણે કાર્યો કર્યો છે.
વેદના પ્રમાણને ઓળંગ્યા નથી. કેમકે પોતે મર્યાદા પુરોષોત્તમ છે
માટે તેમણે વેદની મર્યાદા પાળવી જોઈએ. એમણે પુષ્ટિના કાર્યો
કર્યો છે. તેમાંનું એકે આ છે. પોતે વ્યાસે સ્વધામ પધાર્યા ત્યારે
અયોધ્યાપુરીના બધા જીવોને વૈકુંઠમાં લઈ ગયા. અહીં વેદમર્યાદાનું
પાલન ન કર્યું. પુષ્ટિ પુરોષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રે પોતાની યરાબર ને
પોતાના મખા ઉદ્ધવજીને સાથે લઈ ને ગયા ને અદ્વિતીયમમાં તપ
કરવા જવા આજ્ઞા દરી. ૪૫

દોષ એકેકોં સળ યાદો કુલકોં, દુજ શ્રાપ લગાયો,
બૃષ્ટી કછુક બચાયહુ લિય હરિ, શ્રાપ ન લગવેં પાયોં ૪૬

ટીકા:—પોતાની મરહ હતી તેથી પ્રભુએ એકલા માંખના
દોષથી બધા યાદોને બાહ્યલુનો શ્રાપ લગાડ્યો ને વળી તેમાંથી
નવ જણ મચાવી પણ દીધા. તે નવ જણને બાહ્યશ્રાપ લાગવા ન
દીધો. “ ચતુ પચાવશેષિતા ॥ શ્રીમદ્ભાગવત. ૧-૧૫-૩. દુજ=
બાહ્યલુ. ૪૮

લોહ ઉગાયો, કનક જરાયો, ગિરિ તારે જ્યોં તરની;
ધર્મ અધર્મ, અધર્મ ધર્મ, તુમ કરો કરની અકરની ૪૭

ટીકા:—લોહ કાષ્ટ દિવસ ઉગ્ય સાંભળ્યુ છે ? છતાં પ્રભાસ-
પાટલમાં લોહ ઉગાડ્યુ. તેના બાણે કરી સામસામા યાદો લઈ
નઆ. સેનું બળ્યુ સાંભળ્યુ છે ? સાવ સોનાની લક્ષ બાગી મૂકી
અને પતથ તો જાતે તપા ને તેના પર ચઢને જનારા તપા. નાવમાં
બેસીને જેન તરે તેન ધર્મ કેદારકન્યા આગળ અધર્મ થયો, કલિયુગ
પ્રભુ ભજનથી પ્રભુ પામવામા ધર્મરૂપ ગણાયો. હે પ્રભો ! તમે
ધારો તો ન કરવાનું કરો. ૩૭

અનંત કોટિ બ્રહ્માંડકી દોરી, પ્રભુ તિહારે કરમાંડી;
ત્યોં સળ નાચે નચાઓ જ્યાં બિધિ, સ્વતંત્ર કોહૂ નાંડી. ૪૮

ટીકા:—હે પ્રભુ ! અનંત કોટિ બ્રાહ્મણી દોરી આપના હાથમાં
છે. આપ જે પ્રભાણે નચાવો છે તે પ્રભાણે બધા નાચે છે. કોષ્ટ
સ્વતંત્ર નથી. બધા આપને વશ છે. આપ એકલાજ સ્વતંત્ર છો. ૪૮
સળ તુમ સળમે, અલગ સળનતોં, સળકર સળકે સ્વાંમી;
મળલર સળહર સળકે દાતા, ભુક્તા અંતર્વામી. ૪૯

ટીકા.—આ બધું છે તે તમે છો. તમે બધામાં છો ને બધાથી વેગળા છો. બધું કરનાગ તમે છો, બધાના સ્વામી તમે છો. બધાનું બળપોષણ કરનાગ, બધાનો નાશ કરનાગ, બધાને આપનારા, બધાને ભોગવનાગ ને બધાના અંતરમાં વસનાગ તમેજ છો ૪૯ કરન તુમારે કરન હે મો રોકી સકે નહીં કોઈ;

નહીં મરણ મો હરપ્રસાદમાં, કળુ કયોંહુ નહીં હોઈ ૫૦

ટીકા.—હે શ્રીકૃષ્ણ ! તમારે કરવું હોય તો તમને શેકનાગ કાઈ નથી. તમારી મરણ નથી તો મિરણ ને બલ્યાંથી કયેમે કરી ક્યારે પણ થશે નહિ ૫૦

સળ કહ્યું કર્તા આપ અક્ષર ગતિ, કહ્યુંહુ છું તુમ નાહીં,
એ હોહુ તે અગ્ર અલગ પ્રભુ, રૂપ તિહારો આહીં ૫૧

ટીકા.—હે પ્રભો ! આપ સર્વના કર્તા છો. આપની ગતિ અક્ષર છે છતાં તમે કશું કરતા નથી આપ બધું કરો કે ને કશું કરતા નથી એ બન્નેથી આપનું અરૂપ નિગળું છે ૫૧

નિજઈચ્છાનુસારી જ્ઞાત્ર, આત્મારામ અનૂપા,
સાધનમાધ્ય ન ભમ ન બેદકે, અજ્ઞા અણિલકે ભૂપા ૫૨

ટીકા —આપ આપની ઈચ્છા પ્રમાણે વર્તનાગ છો. આપ સ્વતંત્ર છો, આત્માગમ છો, અનુપ છે આપ સાધનરહ નથી આપ અજ્ઞાત છો. આપ બધાના ગમન કે ૫૨

કર્મ કાલ ગ્રહ મન સ્વભાવ, જિય મુખ. દુષ્ટકર નહીં કોઈ,
સળકે પ્રેરક પુરુષોત્તમ, સળ કીયો આપકો હોઈ ૫૩

ટીકા.—કર્મ, કાલ, ગ્રહ, (નન ગ્રહો), મન ને સ્વભાવ આમાનું કાઈ પણ ઁવને મુખ કે દુષ્ટ બેદનાઈ નથી બધાના પ્રેરક પ્રભુ છે. બધું આપનું કરેલું થાય છે. ૫૩

અશરનશરન અનાથનાથ હરિ, આરતળંધ્રુ સાંચે;
પતિતપાવન ભક્તપ્રાધીન ભગવન્ત, એહિ શ્રુતિ જાંચે. ૫૪

ટીકા:—“ જોને કાઈનું શરણુ તેના શરણુ. અનાથના નાથ સમગ્રણુ કરતા ભક્તને વચ. ” હે ભગવન્ત ! આપજ છે એમ વેદમાં વાંચ્યુ છે. આપનાં નિરોધે સાચ્યાંજ છે.

નિઃસાધનીકો નાહીં પ્રીધાવનો, સાધની ગર્વ ન કરનો;
દીન હોય રહેનો દોહુકો ભલે છે, મધુસૂદન કર તરનો. ૫૫

ટીકા:—નિઃસાધનીએ હઠમઠવું નહિ, મલગવું નહિ. સાધનીએ અહંકાર ન કરવો. બન્નેએ દીનતા રાખીને રહેવું સારું છે. મદનો નાશ કરનાર, મધુ દેવનો નાશ કરનાર પ્રભુના હાથમાં તરવાળું છે. પ્રભુ જ્યારે જીવને તારે ત્યારે તે સસાર સમુદ્ધી તરી શકે. ૫૬ એસેં સળગિધિ સમર્થ ઇશ્વર, શ્રીમુખ ગિરા અલાપી, અલિત કયોંહુ મેરે ભક્તવંતોં, હોય ન કરેં કડાપી. ૫૬

ટીકા:—આવા બધી વાતે સમર્થ પ્રભુ તેમજો કંઈ કંઈ મારા ભક્તોનું ખૂર કાઈકાળે ક્યારે પણ નહિ કર. ૫૬

અતિ અપરાધી હોય તહુ, જો અનન્ય બહેં મોહિ ધ્યાવે.
ચેનુ ણચ્છ હ્યોં મોહે ભક્તપ્રિય, અવગુન કયોંહુદૈન આવે. ૫૭

ટીકા:—પ્રજો અપરાધી હોય, ઘણો દુરાચરણી હોય તોપણ તે એ અનન્ય ભક્તિથી મને ભજે તો તે ભક્ત મને જેમ ગાયતે પાછરૂં વ્હાંતુ વાગે છે તેમ વ્હાવો વાગે છે. પાછરૂં ધાવનાં ધાવતાં ગાયતે ધણુ એ મારે છે જતાં ગાય વ્હાલ ધરી દૂધ પાય છે તેમ

અનન્ય ભક્તના ગમે તેટલા અવગુણો હોય છતાં તે મારા મનમાં આવના નથીજ. અનન્ય ભક્તનાજ. વ્યલિચારી ભક્તના—દરેક ઠેકાણે ભટકના ભક્તના નહિ. ૫૭

ભક્ત પ્રાનતોં પ્યારે શ્રીહરિ, માને આપ અધીકા;
તહુ મન ગર્વ ન ધરનો જનકો, સત્ય દીન સો નીકો. ૫૮

ટીકા:—ભક્ત પ્રભુને પ્રાણથી વ્હાલા છે. પોતાથી પણ અધિક માને છે છતાં ભક્તજને મનમાં ગર્વ ન લાવવો. સત્ય પ્રોક્તવું. દીનતા રાખવી, એજ આર્ છે, એજ ત્રેયમ્બર છે. ૫૮

ઓર દોષકોં રોષ ન આવેં, રુચે ન કણુ અલિમાના;
ગોપીજનસેં પ્યારે તિનસોંદ્ર, લયે અંતર્ધ્યાના. ૫૯

ટીકા:—ભક્તોમાં ખીજ ગમે તેવા દોષો હોય છતાં પ્રભુને કોઈ આવતો નથી. પ્રભુને તો ભક્તો અલિમાની બને છે તે તેમને જરાય રચતુ નથી. પરમભક્તો શ્રીગોપીજનો જેવાં તો તેમને કાષ્ટ વ્હાલાં નથી. છતાં તેમને રાસ રમનાં જે ગર્વ થયો તે પ્રભુને જરાયે ગમ્યો નહિ. શ્રીગોપીજનોને ગર્વ થયો કે પ્રભુ અંતર્ધ્યાન થઈ ગયા. ગર્વથી દૂર રહેવું. ગર્વ પ્રભુનો વિયોગ કરાવનાર છે. દીનતા પ્રભુનો સયોગ કરાવનાર છે. માટે દીનતા રાખવી. ૫૯

જ્ઞેર દીનતા સાચી કેવલ, આપ્ત મીલે તણઆપ્ત;
ટરીવે મીલજેકી દુહુ જસ્તુ, દીની કૃપા જતાપ્ત. ૬૦

ટીકા:—એજ કૃત સાચી દીનતા મળે તો પ્રભુ તરત મળે. પ્રભુનો વિયોગ કરાવનાર વસ્તુને પ્રભુનો સયોગ કરાવનાર શ્રીકૃષ્ણે ભક્તોને બતાવી દીધી છે. પ્રભુનો વિયોગ કરાવનાર વસ્તુ તે “મદ”.

પ્રભુનો સયોગ ઠરાવનાર વસ્તુ તે “દીનતા” લાખે અહકાર ન
નાખે એ ને માત્ર દીનતા રાખી સાધનો થાય છતાં તેનો મદ ન
રાખતા નિસ્સધની છુ એમજ માનવું ૬૦

જેસે હો તેને તુમ મમ પ્રભુ, કૃષ્ણ કરે હું પ્રનામા,
જેનોહુ તેનો મોહિ પાલો, મહાપ્રભુ સુદરશ્યામા ૬૧

ટીકા —આપ જેવા છો તેવા પણ તમે માગ સ્વામી છો
(આપ ગમે તેના ડો છતાં મારા સ્વામી ડો) હે શ્રીકૃષ્ણગદ્, હું
આપને દડવત્ પ્રણામ કરે છુ હે મહાપ્રભુ, હે શ્રીમદ્વાર્ણવરણ,
હે સુદરશ્યામ, જેવા છુ તેવો પણ આપનો છુ આપ આપનો જન
ભારી મને પાળો ૬૧

દયાપ્રીતમકી “અકલચરિત્ર ચન્દ્રિકા”, જો કોઈ ગાવે,
તિનકે સળ સદેહ મિટિ જાવે, શ્રીહરિ પદવી પાવે ૬૨

ટીકા —પરમ ભગવદીય કવિનર શ્રી દયાગમભાઈ આરા કરે
ત્રે ૩ મારા પ્રીતમ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રની “અખળચરિત્ર ચન્દ્રિકા” જે કોઈ
ગાશે તેના બધા સદેહો નાશ પામશે (મગી જશે) ને તે શ્રીહરિના
ચરણારવિંદને પામશે ૬૨

નિતિશ્રી કૃષ્ણાસ શ્રી વલ્લભાસાનુદાસ ચરિત્ર શ્રી દયારામભાઈ વિરચિત
“શ્રીકૃષ્ણ અખળચરિત્ર ચન્દ્રિકા” સમાપ્ત

પરમભગવદીય કવિવર શ્રી દયારામભાઈ કૃત

પિંગળસાર

“દાહુ.”

શ્રીગુરુ ગિરિવરધર્ન યુગ ચર્ન ણંદુ ચિત્ત લાય;

અશુભહરન સળશુભકરન, અભિમત સળખરદાય. ૧

ટીકા:—શ્રીમદ્ ગુરુદેવ શ્રીમદ્વશ્વભક્ષાયજી, પર્વતોમાં ઉત્તમ
એવા ગિરિરાજજી, તેમને ધારણ કરનાર શ્રીગિરિરાજધરણુ=શ્રીનાથજી,
તેમના બન્ને ચરણક્રમમાં ચિત્ત પરાવીને વંદન કરે છુ. એ ચરણ-
ક્રમજી અશુભને હરે છે, બધું મારું કરે છે, ધારણ બધું આપે છે. ૧

બહોત કવિ બરન કિયોં, પિંગલપદ્ય ગિસ્તાર;

સિસુ સક ઉપલે લગિ, સુનિ બડડે લહે ન પાર. ૨

ટીકા:—પ્રજ્ઞા કવિઓએ પિંગળશાસ્ત્રનું વિસ્તારથી વર્ણન
કયુ છે. એ જોઈને ને સાબળીને બાગદને (ઉમતા કવિને) શંકા
ચાય. મોટાઓ (કવિઓ) તેનો પાર પામતા નથી. ૨

મન સમુચિ ન કેા મંદમતિ, બુધજન કહંત લજાય;

તિન લગી પિંગલસાર કહ્ય, રૂપહુ દયો દિગાય. ૩

ટીકા:—થોડી બુદ્ધિવાળાને સમજ નહિ પડે, વિદ્વાને કહેતાં
લજવાગે. પરમભગવદીય કવિવર શ્રી દયારામભાઈ કહે છે કે તેટલા
માટે “પિંગલસાર”નું કાંઈ રૂપ બતાવુ છુ. ૩

મેરુ મરકટી પતાકા, નિષ્ઠો દ્વિ પ્રકાર;

અલંકાર સળ બર્નિયે તો, ફિર ચહુહુ અપાર. (૪)

ટીકા:—મેરુ, મરકટી, પતાકા, નિષ્ઠો દ્વિ વગેરે પ્રકાર છે.
અથા અલંકારોનું જો વર્ણન કરીએ તો તે પાછું અપાર છે. ૪

બુદ્ધિ બદલત આપહી તે. સ્ત્રીજેઝોં સળ ધાય;
અમળ પાવાવત અર્લક ધુર જ્યોં, ફિર આપુહિ ખાય. ૫

ટીકા:—જોની મેળે જોની બુદ્ધિ વધશે. જરાજર મનન કરવાથી
બધું શિખશે. મા જેમ છોકરાને ધૂળ ખવડાવે છે તે પછી તે તેની
મેળે ખાય છે તેમ આ અંચનું મનન કરવાથી તેની બુદ્ધિ વધશે.
પિંગળનું જ્ઞાન વધશે, પિંગળ વિષેનાં પુસ્તકો વાંચી પિંગળને માટે
પધારે જ્ઞાન મેળવી શકશે. આ પિંગળસાર અંચ છે તે માની ગગલ
સારશે જોજ આપશ્રીનો કહેવાનો આશય છે. ૫

બર્નિહું જો જો બસ્તુ, સો કરિ શ્રીકૃષ્ણ સમ્બન્ધ;
સ્વારથ પરમારથ બને, છટે ભવ પ્રતિબન્ધ. ૬

ટીકા:—જે જે વસ્તુનું વર્ણન કરવામાં આવશે તે તે વસ્તુને
શ્રીકૃષ્ણના સમ્બન્ધવાળી કરીને તેનું વર્ણન કરવામાં આવશે. તેથી
સ્વાર્થ અને પરમાર્થની સિદ્ધિ થાય. પિંગળમાસ શીખાય, કાવ્ય
બનાવવાની રીત શીખાય ને પ્રભુનું નામ લેવાય તેથી સ્વાર્થ સાથે
પરમાર્થ સધાય ને સસારના પ્રતિબન્ધો દૂર થાય. ૬

અથ તત્રાદૌ ગુરુત્રય કથનમ્:—

દીર્ઘ સ્વર પુનિ બિંદુ સુત, અરુ બિસર્ગે ગુરુ જોય;
પૈથે કૌતક છંદકો, હુગ્ગ દર હિ હોય. ૭

સંલગ્ની લઘુ પૂર્ણ ગુરુ, કહુંક હોત કહું નાંહિ;
ગોપી કૃષ્ણમય બહેં ગધ, ઉદાહરન દુહુ યાંહિ. ૮

દીર્ઘ સૂર પુનિ બિંદુકો, લઘુ ઉચરે લઘુ હોય;
જહાં નહિ જશ નંદનંદકો, રાખદ સુ અમુંદર જોય. ૯

લઘુ બરન ત્રય હરિભુ યહ, જોર દીર્ઘ સળ જાંનિ;

અ ઇ ઉ પ્રકરનતોં. લઘુ હોવે તો ગુરુમાંનિ. ૧૦

સિમિટિ કહે' ગહુ ધરન જ્યોં, એક ધરન ઉચ્ચાર;
થરરર્ થરરર્ થરરર્તે યમ, મુનિ હરિ કીર્તન સાર. ૧૧

લઘુ પદાંતકો હોત ગુરુ, મુ તો સંસ્કૃત ગ્યાંન;
લઘુ મુર જુત લઘુ ચ્હાં જને, કહત શેષ હરિ યાંન. ૧૨

ગ કે કહે ગુરુ દીહ હે, દીર્ઘ જાંક કલ દોય;
લ લઘુ હસ્વ માત્રા કલા, ઇક કલ રેખા હોય. ૧૩

કલા તીનકો જુત કહો, કહુ કહુ દિગિય ન સત્ય;
આશા જુ ગુરુદેવકી, સીસ ધરે મુહિ ભૂત્ય. ૧૪

પ્રાચીન પિંગલ પદ લખી, ગુરુ લઘુ કથે નિસંક;
કહત ગનાગન લેહ, જ્યોં કહે “કૃષ્ણ-પર્યેક.” ૧૫

ટીકા:—પ્રાચીન પિંગલ શાસ્ત્ર લેખને ગુરુને લઘુનું નિરૂપણ
કર્યું. જે પ્રમાણે રોપણએ કલા તે પ્રમાણે ગનોનો બેદ કહું છું.
કૃષ્ણપર્યેક=ગેયજી. ૧૫

તીન વરનકોં ગન પ્રથમ, મગન નગન કરી પાક;

૧ ૨

લગન યગન જગને રગન, સગન તગન કમ આઠ. ૧૬

૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮

ટીકા:—ત્રણ અક્ષરના ગણ છે. પહેલો ‘મગન’, બીજો ‘નગન’,
ત્રીજો ‘લગન’, ચોથો ‘યગન’, પાંચમો ‘જગન’, છઠ્ઠો ‘રગન’, સાતમો
‘સગન’, આઠમો ‘તગન’, એ પ્રમાણે ક્રમવાર આઠ ગણ જાણવા.

અથ અષ્ટગણનાં સ્વરૂપાનિ, દેવતા શુભાશુભ કથનં યથા
(હવે આઠ ગણોનું સ્વરૂપ, તેમના દેવતા, તેમનું સાર ને શાહું
ફલ કહેવામાં આવે છે.) ૧૬

મ, ન, લ, ય, સુલ, જ, ર, સુ, ત અસુલ, ગલ સળધર ધિય અંત;
મહિ, અહિ, સસી, જલ, રવિ, અનલ, અનિલ, ણ, મુર કમચિત. ૧૭

ટીકા:—મગન, નગન, ભગન, ને યગન આ સુલ ગણો છે.
જગન, ગગન, સગન ને તગન આ અસુલ ગણો છે. 'મગન'ના દેવતા
'મહી' એટલે પૃથ્વી છે. 'નગન'નો દેવતા 'અહિ' એટલે સાપ છે.
'ભગન'નો દેવતા સસી એટલે ચંદ્ર છે. 'યગન'નો દેવતા 'જલ'
એટલે વરણુ છે. 'જગન'નો દેવતા સૂર્ય છે. 'રગન'નો દેવતા 'અનન'
એટલે અગ્નિ છે. 'અગન'નો દેવતા 'અનિલ' એટલે વાયુ છે. 'તગન'નો
દેવતા 'ખ' એટલે આકાશ છે, આ પ્રમાણે ક્રમવાર ગણોના દેવતા
જાણવા. ૧૭

■ પુનઃ ભગવન્નામ્ના રકુટ ઉદાહરણું કિયતે "

(ફરીથી ભગવાનના નામના ઉદાહરણુ આપી ગણોના
આખવટ કરે છું).

માધોજ્ઞ નવલ ભૂધર, જગન્નાથજી યજ્ઞેશ;

રાધિકેશ સર્વેશ પ્રભુ, તારે અધમ અશેષ

૧૮

ટીકા.—માધોજ્ઞ નામથી 'મગન', નવલ નામથી 'નગન',
'ભૂધર' નામથી 'ભગન', જગન્નાથ નામથી 'જગન', યજ્ઞેશ નામથી
'યગન', 'રાધિકેશ' નામથી 'રગન', 'સર્વેશ' નામથી 'સગન', તારે
નામથી 'તગન', આ પ્રમાણે આઠ ગણો જાણવા. ૧૮

■ પુનઃ ગન તથા દેવ તથા દેવ શૃણાલિત કથનમ્ "

(ફરીથી ગન તથા દેવ તથા દેવ કહેવામાં આવે છે).

મમહિશ્રીદ, ન અહિ મુખદ, ભસસિ મુજસ દલ દેહિ;

યજ્ઞલધીદ, જરવિરૂજદ. રહુત દહે ફલ એહિ. ૧૯

૪

૫

૬

સ પવન ભય, ત ખ અકેલ. યહ ગન સુર ફલ કમ ગાય;

૭

૮

દયા ગુલાગુલ નર કથન. હરિજસ સળ ગુલદાય. ૨૦

ટીકા:—“મ મદિ થીદ”=“મ” એટલે ‘મગન’, ‘મદિ’ એટલે ‘મગન’નો દેવતા—‘પૃથ્વી’, ‘મગન’ શું ફલ આપે! ‘થીદ’ એટલે લક્ષ્મી આપે. ‘મગન’નો દેવતા પૃથ્વીને તે લક્ષ્મી આપે. કંટ્યાણુ કરે.

“ના અદિ સુખદ” :—‘ના’ એટલે ‘નગન’, ‘અદિ’ એટલે ‘મખ’, ‘સુખદ’ એટલે સુખ આપનાર. ‘નગન’નો દેવતા સર્પ. ‘નગન’ શું ફલ આપે? ‘સુખદ’ એટલે સુખ આપે. આયુષ્ય વૃદ્ધિ કરે.

“ભ સમી મુજસ” :—‘ભ’ એટલે ‘ભગન’, સસી એટલે ચંદ્ર. મુજસ=સારો જસ, ‘ભગન’નો દેવતા ચંદ્ર, ‘ભગન’ સારો જસ આપે. કીર્તિ વધારે, એ એનું ફલ.

“ય જલ ધીદ” :—‘ય’ એટલે ‘યગન’, જલ એટલે પાણી, ધીદ=મુદ્ધિ આપનાર. ‘યગન’નો દેવતા વરુણ, ‘યગન’ ભુદ્ધિ આપે.

“જ રવિ રૂજદ” :—‘જ’ એટલે જગન, રવિ એટલે સૂર્ય, રૂજદ=પીડા આપનાર, જગનનો દેવતા સૂર્ય, ‘જગન’ પીડા આપે, હાં ઉમું કરે.

“ર હુત દહે” :—‘ર’ એટલે ‘રગન’, ‘હુત’ એટલે અગ્નિ. દહે=જાળે. ‘રગન’નો દેવતા અગ્નિ, ‘રગન’ જળ્યો જળ્યો કરે. નાશ કરે.

“સ પવન ભય” :—‘મ’ એટલે ‘સગન’, એનો દેવતા ‘પવન’, ‘સગન’ ભય પમાડે, ચિંતામાં નાંખે.

“ત ખ અફલ” :—‘ત’ એટલે ‘તગન’, ‘ખ’ એટલે આકાશ. ‘તગન’નો દેવતા આકાશ. તગનનું ફલ કશું નહિ. એ અફલ જાય, નિષ્ફલ જાય. આ પ્રમાણે ગણો, તેના દેવતા. ને તેનું ફલ કમવર કહેવામાં આવ્યું. રાગમહારાગોને ઉત્તમ માણસોના ગુણ ગાવામાં તેમને વિશે કવિતા જનાવવી વખતે શુભ અને અશુભનો ભેદ ખાસ રાખવાનો છે. પ્રભુના ગુણાનુવાદ ગાવામાં શુભ ગણોને અશુભગણો એ બધાએ સાર કરનારા છે એમ પરમભગવદીય કવિવર શ્રી દયારામ-ભાઈ પોતાનો મત રજુ કરે છે. પ્રભુ નામસ્મરણની કવિતામાં વખતે પિંગળશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ દોષો માલમ પડે તો તેને જતા કરવા એજ આપત્રીના કહેવાનું હાઈ છે. એથી કંઈ એમ નહિ સમજી લેવાનું કે ગમે તેરી પ્રભુ નામની કવિતાઓ જનાવવી. પ્રભુ નામના કાવ્યો તો પિંગળશાસ્ત્રને પૂરેપૂરી રીતે અનુસરીને જનાવવાં. વખતે અગત્યથી દોષ રહી જાય તો તે બાધક નથી એજ માની શકાય.

તાતે’ શુભ ગણ કવિત મુખ ધરિયે, અશુભહિ ટાર;
ખહોર બાસુકિ નાગ કિય, ગણુકોં દિગુણ વિચાર ૨૧

ટીકા —તેથી સારા ગણોનો કવિતામાં ઉપયોગ કરવો. અશુભ ગણોને છોડી દેના. બાસુકિ નાગે (શેષછએ) ગણુનો બમણા ગુણનો વિચાર કર્યો છે. ૨૧

“અથ દિગુણ ગણુ વિચારે ગણુ મિત્રાદિ કથનમ્.”

હરિકરો મન મિત્ર હોં, લય ટારો લહિ દાસ;

૧૨

૩૪

કાલ શત્રુ સર હર ખડો, તજુ નિન હોઈ ઉદાસ. ૨૨

૭૬

૮૫

ટીકા:—અહીં ગણના બમણા ગુણનો વિચાર કરતી વખતે ગણના મિત્ર વગેરેનું વર્ણન કરવામાં આવે છે.

હે હરિ ! મદારા મનને દરો. આપશીના તરફ ખેંચો. મનના મિત્ર જે કામ તેને દરો. તેને તમારા તરફ ખેંચો. આપશીનો દાસ જાણીને-નિજજન જાણીને બધનો નાશ કરો. મારા માથે કાળકૃપી દુશ્મનનો ડર મોટો છે. આર્ષ મારા પ્રત્યે ઉદાસીન ગતિ મેલીને મારો ત્યાગ ન કરશો.

‘મન’ એમાં ‘મગન’ ને ‘નગન’ આ ગણા આવ્યા છે. તે બન્ને ‘મિત્ર’ છે. ‘ભય’ એમાં ‘લગન’ ને ‘યગન’ આ બે ગણા છે. તે બન્ને ‘દાસ’ છે. ‘સર’ એમાં ‘સગન’ ને ‘રગન’ આ બે ગણા છે, તે બન્ને ‘શત્રુ’ છે. ‘તણુ’ એમાં ‘તગન’ ને ‘જગન’ આ બે ગણા છે. તે બન્ને ‘ઉદાસ’ છે. ૨૨ ધનકે સંયોગકે ફલ:—છને:—

મિત્ર મિત્ર ફલ સિદ્ધિ, મિત્રતેં દાસ અભય ફલ;
મિત્ર ઉદાસ અસિદ્ધિ, મિત્ર અરિ મિત્ર કરેં છલ:
દાસ મિત્રતેં સિદ્ધિ, દાસતેં દાસ માહા સુખ;
ધનગન દાસ ઉદાસ, દાસ રિપુ મિત્ર દેઈ દુખ;
ફલ નહીં ઉદાસતેં મિત્ર કષ્ટ, ઉદાસતેં બડ દાસ ફલ.
કષ્ટ ઉભય દાસ ન ફલ કલ્યો, ઉદાસ અરિ વરજો ન ભલ ૧
શત્રુ મિત્ર ફલ શૂન્ય, હાનિ ત્રિય શત્રુ દાસ કહિ;
અરિ ઉદાસ કુલ નાશ, નાશ નાયક રિપુ રિપુ સહિ;
યહુ ખટદશ ઐક્ય નરુ ચાર ગન, કહે ફલાફલ હોત જ્યો;
સો સગ નર કવિત વિચારહે, ધ્યાન હરિજસકું ફલ ત્યોં ૨

ટીકા — ‘ મિત્રને મિત્રના ’ સયોગથી “ ગિદ્ધિ સિદ્ધિ ” તુ
ફલ મળે સપત્તિ મળે, ‘ મિત્ર ને દાસના ’ સયોગથી નિર્ભયતાતુ
કળ મળે કાઈ પણ પ્રકારના જન વગર તેનું કાર્ય પાઠ પડે

‘ મિત્ર અને ઉત્તસ ’ ના સમાગમથી કાર્ય પાઠ પડે નહિ,
કાર્યમાં વિધ્નો આવે, નુકસાન થાય કાઈ પણ પ્રકારની મિદ્ધિ ન થાય

‘ મિત્ર અને અગ્નિ ’ ના સમાગમથી મિત્ર હોય તે ગનુની
મરણ સારે મિત્ર હોય તે ગત્રુ બને તે કપટ પરી ન્હોતે
નુકસાન કરે

‘ નાસ અને મિત્ર ’ ના મેળાપથી કાર્ય પાઠ પડે ન થાયજ

‘ નાસ અને દાસ ’ ના મેળાપથી પુરુષ પેમેા મળે ધ :
સુખ થાય દરેક વસ્તુ પોતાની પામે ન્હે

‘ નાસ અને ઉદાસ ’ ના સયોગથી ધનનો નાશ થાય

“ નાસ અને શિપુ ’ ના સયોગથી મિત્ર હોય તે ગનુની ગત્ર
સારી દુઃખ દે

‘ ઉદાસ અને મિત્ર ’ ના સમાગમથી કાઈ પણ પ્રકારનું ક્વ
નહિ વપ્પતે મો તો નહિ જેતુજ

‘ ઉત્તસ ને દાસ ’ ના મેળાપથી પ્રભુતા મળે, ઔશ્વર્ય મળે
સપત્તિ મળે

‘ ઉત્તસ ને ઉદાસ ’ ના સયોગથી કશું ક્લ નહિ તે ન્ને
લાભ નહિ

‘ ઉત્તસ ને અગ્નિ ’ ના સમાગમથી બન્નેને સુખ ન મળે
બન્નેનું સાર નહિ ૧

‘શત્રુ ને મિત્રના’ સમાગમથી ઠરુંજ ફલ નહિ, શન્યજ.,

‘શત્રુ ને દાસ’ ના સમાગમથી સ્ત્રીનો નાશ થાય.

‘અરિ ને ઉદાસ’ ના સમાગમથી ફલનો નાશ થાય.

‘રિપુ ને રિપુ’ સમાગમથી નાષકનો નાશ થાય.

આ પ્રમાણે સોગ ઘર ને ચાર ગણોનું ફલાફલ જે થાય છે તે તો બધું માણસોની કવિતા માટે વિચાર્યું છે. પ્રભુના ગુણાનુવાદ ગાવામાં એનું (ગણનું) ઠરું ફલ નથી. પ્રભુના ગુણાનુવાદજ મુખ્ય છે. આ જ આપશ્રીનો નત્ર મત. ૨

“અથ સ્વરૂપમે સમુચ્ચય ફલાફલકથનમ્.”

ટાહા:

મિત્ર દાસ ભલે મિત્રસોં મિત્ર, દાસ ભલે દાસ;

ભલે છંક દાસ ઉદાસસોં, રિપુ તેં સળ ફલ નાસ. ૧

ટીકા.—થોડામાં બધું ફલ ને અફલ કહેવામાં આવે છે.

મિત્ર અને દાસથી સારૂ, દાસ અને મિત્રથી સારૂ, મિત્ર ને મિત્રથી સારૂ, દાસ અને દાસથી સારૂ. એકલા ઉદાસ ને દાસથી સારૂ. દાસ અને ઉદાસથી નહિ. ‘રિપુ’ ની સાથે મિત્ર, દાસ ને ઉદાસ એ ત્રણેમાંથી ગમે તે આવે તો ફલનો નાશ થાય. મિત્રની સાથે રિપુ આવે તો જે ફળ મળતું હોય તે ન મળે. દાસની સાથે રિપુ આવે તો જે ફળ મળતું હોય તે ન મળે. ઉદાસની સાથે રિપુ આવે તો ફલ ન મળે ૧

રિપુ=દુશ્મન, અરિ=દુશ્મન.

गुण- नामानि	गण- वर्णन	शुभाशुभे	देवता	इक्षानि	मित्रानि अनुष्टुप	दि- न	कारि
भगवत्	३३३	शुभ	महि	ब्रह्मी	मित्र	१	हरिप
नगवत्	१११	शुभ	अहि	व्याधुप	मित्र	२	शुक्र
लगवत्	५११	शुभ	स्रद्र	सुयग	दास	३	अगिरा
वगवत्	१५५	शुभ	जघ्न	सुमुद्धि	दास	४	अग्नि
शगवत्	१५१	अशुभ	रवि	गग	उदास	५	गौतम
भगवत्	५१५	अशुभ	अग्नि	दादक	शत्रु	६	कुम्भ
सगवत्	११५	अशुभ	वायु	उद्ग	शत्रु	७	कौशिक
तगवत्	५५१	अशुभ	आकाश	निष्क	उदास	८	यसिष्ठ

गुणयुग्मानि	इक्षानि	गुणयुग्मानि	इक्षानि
मित्र मित्र	गिद्धिमिद्धि	उदास मित्र	तुम्ह इण
मित्र दाम	निर्लभ कार्यसिद्धि	उदास दास	भ्रमता भजे
मित्र उदास	धनहानि, कार्यरोध	उदास उदास	नन्य इण, अयाज
मित्र शत्रु	मित्र होय ते शत्रु थाय, हानि थाय	उदास शत्रु	जन्नेने सुभ न भजे
दास मित्र	कर्यसिद्धि	शत्रु मि।	अइण
दास दास	धनसुभ सर्व वश थाय	शत्रु दास	स्त्रीनो नाश थाय
दास उदास	धन नाश थाय	शत्रु उदास	कुलनो नाश थाय
दास शत्रु	मित्र शत्रु थाय	शत्रु शत्रु	नायकनो नाश थाय

આ તણુ કાઢાઓ ઉપકા દોહાને છપ્પા સમજવા સારૂ મૂકવામાં આવ્યા છે. દરેક દોહાની ને છપ્પાની દીન લખામાં આવી છે તેથી કાઢાઓ સરળતાથી સમજી શકાશે. કાઢાને સમજાવવા માટે ટીકાની જરૂર નથી. ટીકા લખીએ તો દબેલાને દબ્યા જેવું થાય. કાઢાઓ બરાબર સમજવા માટે સોળમા દોહાથી વાંચવાનું શરૂ કરી નંબર બેના છપ્પા મુખી વાંચવું.

“ અથ દોહા છંદ લક્ષણમ્ તત્રાઘૌ માત્રા ”

પ્રથમ તેર પુની તીસરે દોહા ચરનનિ ચ્યાર,

ખેહોર દસરે ચતુર્થે મત્તા ધરિ અચ્યાર. ૧

દાદશ ગન ચહુ ચરનમે, મત્ત, અઠતાલીસ,

દ્વિદશ અર્ધ સમલેદ, સજ દોહાકે તેમસ. ૨

“ ત્રયોવિંશ નામ કથનમ્ ”

છપે:

બ્રમર ૩ બ્રામર સરૂભસેન મંડુક મરકટ લલ,

કરલ જાતિ નર હંસરુ મદકલ પયોધર ૩ ળલ;

વારણ ત્રિકલ ૩ કચ્છ મત્સ્ય શાર્દૂલ વ્યાધદુ ગનિ,

વ્યાધ ગિહાલ ૩ મોનક મુપક સર્પ એતે ભનિ.

ગુરુ ગાર્ધસ લઘુયોં ભૌરધર, ગુરુધટિ લઘુદ્રે ગાઢિયે

ગિધિ શેષ કહી હરિયાંન કમ, દયા નામ ગિનિ કાઢિયે ૧

ત્રેહાજાતિ:—

દોહા:

નિપ્રા ગારહ લઘુ સહિત, ગાર્ધસ છત્રી જાનં;

અતિસ ગૈર્ય ના પર અશલ, હરિપદ ઉત્પત્તમાન. ૩

ટીકા:—દોહાની જાતિ. બાર શ્વાસુ. લઘુ સાથે. બાપીસ ક્રિયા જણો. બપીસ વૈશ્વ. એ બધાની ઉત્પત્તિ પ્રભુના ચરણ-ગર્વિદથી છે એમ માનો. ૩.

“દોહાનિ કાન્ય દ્વયણું. અથ જાતિ લંગાદિ સહ ઉદાહરણ્ય કથનમ્.”

દોહા:

ઓર ચરનકે, બરન જહાં, ઓર ચરનસોં લીન;
'મુજતિલંગ' તજ, તજત, આસુરિ સંગ કૃષ્ણાધીન. ૪

“અથ ગણ લંગ લક્ષણમ્.”

ઓરે ગનકો ઓરસોં, મત્તા દિયો મિલાય;
સો 'ગન લંગ' કહે દયે, કૃષ્ણ ગિણ્ય જહાં આય. ૫

“પુનરુક્તિ દોષ.”

ફિર ફિર વહિ રાખદાર્ય જહાં, સો પુનરુક્ત ગિચાર;
કમલાપતિ, કરુનાસદન, શ્રીરા, દયાઆગાર. ૬

કરુનાસદન=કરુણાનું ઘર. કરુણાનું સ્વરૂપ. શ્રીરા=લક્ષ્મીના ધણી-
ન્યા આગાર=દયાનું ઘર. દયાનું સ્વરૂપ. ૬

“સિંગ વિરુદ્ધ.”

તિય પુલિંગ મિલિ પરસ્પર, લિંગ વિરુદ્ધ ધરિ લીત;
નંદલલીકો બાંસુરી ચોરી લઈ ગમ ચિત્ત. ૭

“કમ નિરુદ્ધ.”

પૂર્વ જુ કમ ઉત્તર ન સો, કમ વિરુદ્ધ સો એવ;
ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય કરત પ્રભુ, હર બ્રહ્મા હરિ દેવ. ૮

ટીકા —પહેલાં જે કમ કહ્યો છે તે પછી નથી આવતો. તેને કમ વિરુદ્ધ કહે છે. જગત્ની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ ને લય ત્રિગુણ-

તમકે રૂપે પ્રભુ કરે છે. બ્રહ્મા ઉત્પત્તિ કરે છે, વિષ્ણુ પાલન કરે છે, ને રૂદ્ર સંહાર કરે છે. આ પ્રમાણે કહે તો તે કમ વિરુદ્ધ ન કહેવાય. અહીં એથી ઊંચકું કહ્યું છે તેથી તે કમ વિરુદ્ધ છે. રૂદ્ર ઉત્પત્તિ કરે છે, બ્રહ્મા પાલન પોષણ કરે છે. દરિ સંહાર કરે છે. આ કમ વિરુદ્ધનો દાખલો છે. ૮

“ કાલ વિરુદ્ધ. ”

કાલ વિરુદ્ધ જો જળ ઉચિત, તળ નહિ જળ તળ ગાય;
કુમુદ ગિણત જન જાત પ્રભુ, પદ્મ પ્રકુલ ઘર આય. ૯

ટીકા:—જે વખતે જે યોગ્ય છે તે પ્રમાણે નહિ ગાતાં ગમે તેમ જેવું તેવું ગાય છે તેને “ કાલ વિરુદ્ધ ” કહે છે. કુમુદ ખીંચે છે ત્યારે પ્રભુ વનમાં રમવા જાય છે. કુમુદ અંદર ગમે ત્યારે ખીંચે ત્યારે પ્રભુ વનમાં રમવા જાય છે. એમ કહ્યું. કમળ ખીંચે છે ત્યારે પ્રભુ ઘેર આવે છે સૂર્ય ગમે ત્યારે કમળ ખીંચે છે. સવારે પ્રભુ ઘેર આવે છે. આ ‘ કાલ વિરુદ્ધ ’ છે. ખડ્ નોતાં તો પ્રભુ સવારે વનમાં પધારે છે ને રાતના ઘેર આવે છે. આ પ્રમાણે ગાય તો ‘ કાલ વિરુદ્ધ ’ નો દોષ ન લાગે. ૯

ઋતુ વિરુદ્ધ જો જા ઋતુ ન, તળ બરને જાડ ભુક્ષ;

હિમંત હરિ પંખાં પદ્મ શર્દ નૂત કર ફૂલ. ૧૦

ટીકા:—જે જે ઋતુનું નથી તેવું વર્ષન કરે તો મોટી ભૂલ છે ને તેને ઋતુ વિરુદ્ધનો દોષ લાગે છે. હિમંત ઋતુમાં પંખા, શરદ ઋતુમાં કમળનાં ફૂલ વગેરે. ૧૦

“ દેશ વિરુદ્ધ. ”

દેશ વિરુદ્ધ કે દેશદ્રી વસ્તુ, દેશ કે ગાય,
પુરુષોત્તમ પુરિ સિંધ કહી, મરુત ગંગ દરમાય. ૧૧

ટીકા—કાઈ દેશની વસ્તુ કાઈ દેશમા ગાય તે ‘દેશ વિરુદ્ધ’ છે. જગન્નાથપુરી, સિધમા છે એમ કહે ને ગગાજીને મરત દેશમા ખતાવે તો તે દેશ વિરુદ્ધ છે. ૧૧

“ખંડ વિરુદ્ધ”

“ખંડ વિરુદ્ધ” જો પઢારથ, ખંડ અસંભવ દર્શ, સુમેર કથિ વ્રતખંડમે, ગોવધન હરિવર્ષ. ૧૨

“દ્વીપ વિરુદ્ધ”

દ્વીપ વિરુદ્ધ” કો દ્વિપકી ચીજ, દ્વીપકો લક્ષ, રત્નાકર પહુડે પ્રભુ, ક્ષીર સિધુ કહિ પ્લક્ષ ૧૩

“લોક વિરુદ્ધ”

“લોક વિરુદ્ધ” કહિ રકમ કો લોક, લોક કો ખાલ, પ્રમલોક લાગીરથી શ્રીયમુના પાતાલ ૧૪

ટીકા—જે પદાર્થને જે ખડમા જોઈ શ-તા નથી તે પદાર્થ તે ખડમા હોવાનું વર્ણન કરનામા આવે તો તે “ખડ વિરુદ્ધ” છે ૧૨

જે ખેડની વસ્તુ હોય તે વસ્તુને બીજા મેટમા છે એમ કહે તો તે “દ્વિપ વિરુદ્ધ” છે. પ્રભુ રત્નકરને સિધ પોડ્યા છે. ખદ જોતા તો પ્રભુ ક્ષીર સાગરમા પોડે છે. રત્નાકરમા પષ્કા રત્નો છે ૧૩

એક લોકની વસ્તુને બીજા લોકની કહેવામા આવે તો તે ‘લોક વિરુદ્ધ’ છે. લાગીરથી ક્ષત્રનોડમા છે ને શ્રીયમુનાજી પાતાળમા છે આ ‘લોક વિરુદ્ધ છે’ શ્રીયમુનાજી પાતાળમા નથી ને લાગીરથી ક્ષત્રનોડમા નથી ૧૪

“ધર્મ વિરુદ્ધ”

“ધર્મ વિરુદ્ધ” પૂર્વાર્ધ કહી, ઉત્તર દલ કહી જાત, રાધા મોહન નયત મુદ્ધ, કૌગડ્યા જન જાત ૧૫

તારા. તમે તેમના તરફ જોયું નથી, તમે તમારું પોતાપણું જોઈને,
તમે તમારું બિરદ વિચારીને તેમના પાપ ને તાપનું નિવારણ કર્યું
છે. આપ આપનું આપપણું જોઈને મારા પાપ ને તાપનું નિવારણ
કરો. તે પ્રમાણે હે શ્રીકૃષ્ણ ! મને ઉગારો. હે શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર ! “દયા
તું મદારો છે” એમ આપ એકજ વખત કહ્યો.

જિજ્ઞાસે=જિજ્ઞાસે, મોક્ષે=મને, જેર એકે=એક વાર.

“મોતીદામ હં નિધિ.”

દોહા.

પોડશ મત્ત જગત્ત ચોં તુક, ચો તુકમેં યહ ન્યાય;
છંદ મુ ‘મોતીદામ’ મુનિ, દ્વિજપતિ અદિપતિ ગાય. ૧
દ્વિજપતિ=ગરુડ, પદ્મીઓના પતિ. અદિપતિ=સર્પના
પતિ શેશ.

ઉદાહરણ—

કલિ યહ કાલ ન ઓર ઉપાય, સમેં તણકે, હરિનામહિ ગાય,
નું સંશય કૃષ્ણ ચરણ મુ પાય, દયો સળ આગમ સાર બતાય પ

ટીકા:—આ કલિકાવ્યમાં બીજા ઉપાયો નથી, બધું છોડીને
પ્રભુ નામ ગા. તેથી શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુના ચરણકમળની પ્રાપ્તિ યોગે
એમાં સક નથી. પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રીદયારામભાઈ કહે છે કે
મેં બધા શાસ્ત્રોનો સાર બતાવ્યો છે. પ્રભુ નામ અમગળ એ બધાએ
શાસ્ત્રોનો સાર છે. માટે તુ પ્રભુ સ્મરણ કરી લે. ૫

“કામિની મોહના હં નિધિ”

ચાર રગન પ્રતિપદ ધરો, બીસમાત પરમાન,
છંદ “કામિની મોહના” કહત શેષ ભગવાન

ટીકા:—દરેક પદમાં ચાર ‘રગન’ મૂકા.

ઉદાહરણ —

કૃપણુ^૧ રાધા ભજો, કામ ચોરે તજો,

શ્યામશ્યામા રટો આન બાની ભજો,

સગ સાધુ કરો, માનકો મોઝિકે,

દ્રોહ કાપટય ડે, મનતો ડોઝિકે ૬

ટીકા — ‘ગન’ બતાવવા માટે આકાશ મૂક્યા છે શ્રીરાધા-
કૃપણુ ભજન કરો એ સિનાય બહુ કામ ડોરી દો શ્યામા શ્યામનું
ગટન કરો, એ વગ બીજી કશું બોલના લાજ પામે (ભજવાઓ)
માન મકીને, માન ડોડીને, દ્રોહ અને કપટને મનથી ડોડીને સાધુ
પુરખોની સોબત કરો. સતસમ્પાદ્ય કરો ૬

“તોટક ૭૬ બિધિ.”

દોહડા

ખટકથ મત દોહડા બરન, ચાર સગન તુલ ધાર,

એહિ ‘તોટક ૭૬કો,’ બૃધર લખ્યો ગિથાગ ૧

ટીકા — દરેક પદમા નાર અક્ષરને તુલમા આગ ‘સગન’
મૂકવાથી ‘તોટક ૭૬ થાય ૭

ઉદાહરણ —

ચરનાગત વતસલનાથ પ્રલો, હરિ પ્રાનપતિ મલનાથ વિલો,

કરેનાકર કેશવ ગોપીપતિ, મમદેહિ મદા પદપદ્મરતિ ૭

ટીકા:—ન્યા ‘ગન’ કે ત્યા આપ્ત મૂકવામા આન્દા કે
કરેનાકર પ્રાણાતી આણુ

ટીકા:-પરેલાં કાઈ વસ્તુ કહે ને પછી બીજું કાંઈ જુદું કહે તે 'ધર્મ વિરુદ્ધ' છે. જેમકે રાધામોહન આનંદભેર નાચે છે. ને કોઈલા વારી જાય છે. (૧૫) "જસોદા જલ જાત" એ પ્રમાણે ક્યે તે 'ધર્મ' વિરુદ્ધ નો દોષ ન લાગે. (૧૫)

મૃતક:

'મૃતક' સુ જામે અર્થ નહીં, શબ્દ લલિત અનુપ્રાસ; કાંમ લાભ અભિરામ મુર, તામ હામ હરિ જામ ૧૬

ટીકા:-જે શબ્દો સારા હોય, અનુપ્રાસવાળાં હોય પણ તેના કશો અર્થ ન થતો હોય તો તેને 'મૃતક' દોષ લાગે છે, તેને મરેલા જાણવા.

"વચન વિરુદ્ધ":-

'જયન વિરુદ્ધ' ઈકે બહુ મિલે બહુ લગાય જાય એક; તુમ પ્રભુ હેં કરનાનિધિ, તાર્યો પતિત અનેક. ૧૭

ટીકા:-એક વચનને બહુવચન લગાડીએ, તે બહુવચનને એક વચન લગાડીએ તે 'વચન વિરુદ્ધ' છે. "તાર્યો પતિત અનેક" એ વચન વિરુદ્ધ છે. બહુવચનને બદલે એકવચન લગાડ્યું છે. "તાર્યો પતિત અનેક" એ પ્રમાણે લંખીએ તો "વચન વિરુદ્ધ" ન કહેવાય. ૧

"ન્યૂન દોષ":-

"ન્યૂન" સુ અર્થ મિલાપ જલ, જિયિત જન સંકોચ; જન લીજી પી હરી લગ, ગોં લોં જોં પોચ. ૧૮

ટીકા:-યોગ્ય અક્ષરોનો સંકોચ હોય, યોગ્ય અક્ષરો જરાજોડવામાં આવ્યા ન હોય તે તેનો અર્થ. જગજગરાધી કરવામાં આવતો હોય તે "ન્યૂન દોષ" ૧૮

“અધિક દોષ” :—

“અધિક દોષ” કવિ યહ કહે, જિના પ્રયોજન ધર્ન;
સુખતે બોલો, મતે સુનો કૃષ્ણ કથા દે કર્ન: ૧૯

ટીકા:—પ્રયોજન વગર વર્ણન કરવામાં આવે, વગર પ્રયો-
જનના અક્ષરો મૂકવામાં આવે તેને ‘અધિક દોષ’ કહેવામાં આવે
છે. નેમકે:—મોઢેથી બોલો. જે કાને કૃષ્ણની કથા સાંભળશે નહિ. ૧૮

“અથ ‘મગન’ સો ‘સારંગી છંદ’ વાળનમ્.”

ટાહા:

આઠે ધરન ધુર સાત ફિર, પાંચ ‘મગન’ તુક એક;
સો ‘સારંગી છંદ’ કહિ, ચાર કહી સુ-ગિજેક ૧

ટીકા:—પહેલાં આઠ અક્ષરો, પછી સાત અક્ષરો. એક તુકમાં
પાંચ ‘મગન’. આ પ્રમાણે ચાર કહી બનાવવાથી તેને “સારંગી છંદ”
કહેવામાં આવે છે. ૧

ઉદાહરણ:—

શ્રી ગાધાનાથા ગોપાલા, ગોપીશા ગોવિંદાને;

લક્ષ્મીધારા દીનાનાથા, શોભાધામા નંદાને;

રામા શ્યામા રાધિકેશા, શ્રીશા કૃષ્ણાચંદાને;

દાસાતાપાપાપાહારી, મુક્તિદા મૂકુંદાને. ૧

ટીકા:—પહેલાં આઠ અક્ષરો છે. પછી સાત અક્ષરો છે. આ
પ્રમાણે ચાર કહીએ બનાવવામાં આવી છે. એક તુકમાં પાંચ મગન
છે. જ્યાં ‘મગન’ છે ત્યાં આઠડા લખવામાં આવ્યા છે. ૧

ગોપીશા=ગોપીઓના પતિ. ગોપાલા=ગાયોનું પાલન કરનાર.
લક્ષ્મીધારા=લક્ષ્મીના આધાર. શોભાધામા=શોભાનું ધામ. શ્રીશા=
લક્ષ્મીના પતિ. દાસાતાપાપાપાહારી=નિજજનના પાપને તાપને
કરનાર. મુક્તિદા=મુક્તિ આપનાર. મુક્તિદા=મુક્તિ આપનાર. ૧

તારો. તમે તેમના તરફ જોયું નથી, તમે તમારું પોતાપણું જોઈને,
તમે તમારું બિરહ વિચારીને તેમના પાપ ને તાપનું નિવારણ કર્યું
છે. આપ આપનું આપપણું જોઈને મારા પાપ ને તાપનું નિવારણ
કરો. તે પ્રમાણે હે શ્રીકૃષ્ણ ! મને ઉગારો. હે શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર ! " દયા
તું મ્હારો છે " એમ આપ એકજ વખત કહો.

ઉગારો=ગિગારો, મોક્ષ=મને, જેર એક=એક વાર.

" મોતીદામ હંદ મિથિ. "

ટાહા:

પોહશ મત્ત જગજ્ઞ ચોં તુક. ચો તુકમેં ચહ ન્યાય;

છંદ સુ 'મોતીદામ' મુનિ, દ્વિજપતિ અદિપતિ ગાય. ૧

દ્વિજપતિ=ગરુડ, પશુઓના પતિ. અદિપતિ=સર્પના
પતિ શેષ.

ઉદ્ધરણ્યુઃ—

કલિ ચહ કાલ ન એર ઉપાય, સમેં તજકે, હરિનામહિ ગાય,
ન સંશય કૃષ્ણ ચરણ સુ પાય, દયોં સખ આગમ માર જતાય. ૫

ટીકા:—આ કલિકાવમાં બીજા ઉપાયો નથી, બધું છોડીને
પ્રભુ નામ ગા. તેથી શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુના ચરણકમળની પ્રાપ્તિ થશે
એમાં શક નથી. પરમ ભક્તવદીય કવિજ્ઞ શ્રીધારામભાષા કહે છે કે
મે બધા ચાસેનો સાર બનાવ્યો છે. પ્રભુ નામ અમળ એ બધાને
ચાસેનો સાર છે. માટે તુ પ્રભુ સ્મરણ કરી લે. ૫

" કામિની મોહના હંદ મિથિ "

ચાર રગન પ્રતિપદ ધરો, બીચમાત પરમાન ,

છંદ " કામિની મોહના " કહત શેષ ભગવાન

૧

ટીકા:—દરેક પદમાં ચાર 'રગન' મૂકો.

ઉદાહરણ —

કૃપણ^૧ રાધા^૨ લજ્જે, કામ^૩ ઝોરે તજ્જે,

શ્યામશ્યામા^૪ રટો આન^૫ ળાની લજ્જે,

સગ^૬ સાધુ^૭ કરો, માનકો^૮ મોરિકે,

દ્રોહ^૯ કાપટ્ય^{૧૦} કો, મનન^{૧૧}તે છોરિકે ૬

ટીકા — ‘ગગન’ બતાવવા માટે આઠડા મૂકવા છે શ્રીરાધા-

કૃપણનું લજ્જન કરો એ સિવાય બહુ કામ ઝોડી દો શ્યામા શ્યામનું
ગટન કરો, એ વગર બીજું કશું મોવતા લાજ પામે (લજ્જાઓ)
માન મૂકીને, માન છોડીને, દ્રોહ અને કપટને મનથી છોડીને સાધુ
પુરોહીની સોબત કરો સતસમાગમ કરો ૬

“તોટક છદ બિધિ”

દાહા

ખટદશ મત દ્વાદશ બગન, ચાર સગન તુક ધાર,

એહિ ‘તોટક છદકો,’ બૃધન લખ્યો બિચાર ૧

ટીકા — દરેક પદમાં બાર અક્ષરને તુકમાં ચાર ‘સગન’
મૂકવાથી ‘તોટક છદ’ થાય છે.

ઉદાહરણ —

ચરનાગત^૧ વતસલનાથ^૨ પ્રલો, હરિ પ્રાનપતિ^૩ મળનાથ^૪ વિલો,

કેરનાકર^૫ કેશવ^૬ ગોપીપતિ^૭, મમદોહિ^૮ મહા પદપદ્મરતિ^૯ ૭

ટીકા:—જ્યાં ‘ગગન’ કે ત્યાં આકાશ મૂકવામાં આવ્યા છે
કેરનાકર કેરણની આથ

મમદેહિસદા પદપદ્મરતિઃ—મને આપના ચરણકમળમાં હંમેશાં પ્રીતિ આપો. હે ગુણગુણવત્સલ ! હે નાથ ! હે પ્રભો ! હે હરિ ! હે પ્રાણપતિ હે જગન્નાથ ! હે વિભો ! હે કરુણાકર ! હે કેશવ ! હે ગોપીપતિ મને આપના ચરણકમળમાં હંમેશાં પ્રીતિ આપો. ૭

“ મેનાવલી છંદ વિનિ ”

ટીકા:

મત્ત ણીન્ન પદપદ્મિમેં ધરિયેં તગન ચતૂર;
‘ મેનાવલી ’ ચક્ર છંદ હે, સાખ્યો સેસ ગરૂર.

ટીકા:—દરેક પદપદે તગન મૂકવા એ મેનાવલિ છંદ છે.

ઉદાહરણ:—

તારી ણહી દુષ્ટ તો મની માત,
તયો અંધી વ્યાધ જાનેં તકયોં ગાત;
તાર્યો અજમેલ ચાંદી કહેં તાત,
એમેં દયાકોં પ્રહે, અંધિ કંજત.

ટીકા:—‘ તગન ’ એ ત્યાં આંશ્ય મૂક્યા છે. દુષ્ટ પુનનાને માના જેવી ગણીને તારી. દુષ્ટ પુનનાને માતાની મતિ આપી. પાપી પારથી કે જેને સરીર તાક્યું હતું, તાકીને બાણ મારું હતું તેવા પાપીને પણ, તાર્યો. પુત્રભવથી નામ લેતામાંજ અગમેલને તાર્યો. તેની રીતે દયાનો હાથ જાલીને, દયા પર અનુમદ કરીને ચરણ કમળમાં રાખ્યા.

અંધી=પાપી. વ્યાધ=પારથી. તકયો=તાક્યો. માત=સરીર. તાત=પુત્ર. અંધિ=ચરણ. કંજત=કમળ, કં=પાણી. કાદવ. જનન=

ઉપન યએલુ પાણીમા, નદવમા ઉત્પન યએલુ તે ડમન = કનત
અધિ-નતા = ચરણકમળ ૮

“ ઇતિ અષ્ટગણ્ય ઇદનામાનિ
“ નગજ છદ વિધિ ”

સોલ ધગ્ન ચોઈસ મત, તુક તુકમે જમ ચાર,
ઈક ઈક અતર લઘુ ગુરુ, ‘ છદ નરાજ ’ મુમાર ૧

ઉદાહરણ —

મહાદયાનિધિ હરે, કૃપાલ કૃષ્ણ શ્રીપતે,
અનાવનાય દીનબધુ, માપતે મહાનતે,
અનત ડોટિ વિશ્વ ઇશ, આદિદેવ ભા અતિ,
સદા પદારવિદ નિજ, દેહિ મે જાતિ રતિ ૬

ટીકા — મહા દયાના સાગર હે શ્રીહરિ !, હે કૃપાળુ !, હે
કૃષ્ણ !, હે લક્ષ્મીના પતિ !, હે અનાયના નાથ !, હે દીનબધુ !, હે
લક્ષ્મીપતિ, હે મહાન છુદ્ધિવાળા !, હે અનતકોટિ વિશ્વના સ્વામી,
હે આદિ દેવ ! હે ધણાજ તેજસ્વી !, આપના ચગણકમળમા હમેશા
મારી ગતિ થાય ને હમેશા પ્રીતિ રહે એટલું આપો ફરક તુકમા
સોગ અક્ષર ઠે

નિધિ-સમુદ્ર ભા = તેજ ભા અતિ = વણાજ તેજસ્વી

“ પ્રમાણિકા છદ વિધિ ”

દાહા

લઘુ ગુરુ અતર એક ઈક, અઠ અછર પ્રતિપાદ,
સોહિ ‘ છદ પ્રમાણિકા ’, ગરુડ શેષ સંવાદ ૧

ઉદાહરણું:—

હરે હરે જાપ્યો કરું, રુ ધ્યાન આપકો ધરું;

રતિહુ કૃષ્ણ આપસોં, કદા સુ ત્રાસુ પાપસોં.

૧૦

ટીકા:—પદે પદે આઠ અક્ષર છે. હે શ્રીહરિ !, હે શ્રીહરિ !,

એમ આપનાજ નામનો જાપ જાપ્યા કરું. આપના સોહામણી

સ્વરૂપનું ધ્યાન ધરું. આપના સ્વામમુંદર 'ગવરૂપમાજ' પ્રીતિ રાખું.

જો વખતે ત્રાસ પામું તો એકલા પાપથીજ. પરમમગવદીય કવિવર

શ્રી ધ્વારામભાઈ પોતાની અનન્યતા બતાવે છે. જો જાપ વગેરે કરું

તો શ્રીહરિ નામનોજ. જો ધ્યાન ધરું તો શ્રીહરિના ગુણ સ્વરૂપનું.

જો પ્રીતિ કરું તો આપના સ્વરૂપમાજ. કાંઈનાથી બહીકું તો તે

ફક્ત પાપથીજ. ૧૦

“ મહિકા છંદ વિધિ ”

દાહા:

શુરે લઘુ કર્મ અઠ ધરન, પદ પદ રચિયેં ચોં ચાંર;

સમુચિ મહિકા છંદ ઈક, દેહો શેષ નિરધાર.

૧

ઉદાહરણું:—

ગોકુલેશ ગોપિકેશ, ગોપજેસ શેસ શેસ,

કાલ કાલ શ્રીરસાલ, નંદલાલ દીનપાલ.

૧૧

ટીકા:—દરેકપદે આઠ અક્ષરો મૂક્યા એ પ્રમાણે આ પદ બનાવવા.

“ શંખનારી છંદ વિધિ ”

દાહા:

દેં યજન દસ મત્ત ગિનિ ઈકે તુક, અસતુક સ્યાર,

“ શંખનારી ” છંદ છંદ હેં, સુની પતાત્રિ સરદાર.

૧

ટીકા:—જે યજન મૂક્યા. એક-તુંકની દસ માત્રા ગણવી એ.

ચાર-તુંક બનાવવી એને શંખનારી છંદ કહે છે. હે રત્નજી ! સાબરો.

ઉદાહરણું:—

સદા રાધિકેશા, મહારમ્યવેશા,

અહો પ્રાન પ્યારે પ્રભુ હો હમારે. ૧૨

ટીકા:—યગન છે ત્યાં આંકડા મૂક્યા છે. સદા રાધિકાજીના સ્વામી છે. આપનો વેશ ઘણોજ મનોહર છે હે પ્રાણુથી પણ વધારે વહાલા ! તમે અમારા પ્રભુ છે. ૧૨.

“ તિલકા છંદ વિધિ ”

કાહ્યા:

હે સગન ખટ જરન ગિનિ, એકઠિ તુક ગિય આનિ
એમ્ની કરિ કરિ હે ચાર તુક, “ તિલકા છંદ ” ગિધિ પહિઆનિ ૧

ટીકા:—એ સગન મૂકા. છ અક્ષરની એક તુક બનાવો, એવી ચાર તુક બનાવો. એને ‘ તિલકા ’ છંદ બજાવો.

ઉદાહરણું:—

હરિકૃષ્ણ પ્રભુ, હરિરામ વિભુ,

ચહમંત્ર બડો, કિરકેર પડો. ૧૩

ટીકા:—એ સગન છે ત્યાં આંકડા મૂક્યા છે. દરેક તુકમાં છ અક્ષર છે. હરિકૃષ્ણ પ્રભુ, હરિ સ્વામ વિભુ, એજ મોટા મંત્ર છે. એને વારંવાર બોલો. એનું મંત્ર કરો. ૧૩

“ માલતી છંદ વિધિ ”

કાહ્યા:

હે જગન કલ આઠ તુક ઇંદ, અસચાર બનાય,
માનહું ‘ માલતી છંદ ’ ઇંદ, જરુદ શેષ ચોંત ગાય. ૧૪

ઉદાહરણ:—

શ્રીગરિવરધર વરિયે. શુભ મેવા સતત શુચિરતિ ધરિયે:
સંત સંગત સુન ગાય, દયા પાય, શ્રીબદ્ધ પાય. ૧૮
“ ઉગાદાજં વિવિ. ”

દોહા:

ઠલા પંચદશ પ્રથમ તુક, ફિર આરે ચક્ર ન્યાય;
ચોંહી દસ દુલે ગરુક, ઉગાદા અહિ ગાય. ૧૯

ઉદાહરણ:—

શ્રીકૃષ્ણદાસ મૂર અનુભુજ, કુંલન પરમાનંદ;
અરૂ નંદદાસ છિન્નસ્વામીજી, સુનિ સ્વામી ગોવિંદ. ૧૯
“ ચૂલિકા ૭૬ બિધિ ”

દોહા:

પઢિકે આધો દોહગ, જન મિલિ અરૂ કલિ પાંચ;
ફિર આધો અમ્મ ગરુક, સુનિ ‘ ચૂલિકા ’ સમુજો આંચ ૧

ઉદાહરણ —

શ્રીગુરુ હરિસમ લાંનિયે, હરિતે અધિકદુ લાંનિ કલો હે;
હરિ રૂઠિ ગુરુ રચક બને, ગુરુરૂઠિ કો મત માંનિ કલો હે. ૨૦
ટીકા—શ્રીગુરુને શ્રીદગિના જેવા નહો. શ્રીદગિથી મોટા
પણ નહો. શ્રીદરિ કે નો ગુરુ ગણ્ય છે. ગુરુ કે તો માત્ર
ગણ્ય થવું નથી. ૨૦

“ મોપાઈ ૭૬ બિધિ. ”

દોહો

અઠ મત્તા ધુર સાત ફિરિ, પ્રતિ તુક પંદ્રહ આંનિ;
એસે કીજે ચાર પદ, “ચોપાઈ” અહીશ બખાંનિ ૧

અહીશ=શેવજી. સર્પના ઇચ.

ઉદાહરણ—

શ્રીરાધાળર નંદકિશોર, ચંદ્રાવલિ મુખ ચંદ ચકોર,
ચમુના બલ્લલ ગોપીનાથ, રાસબિહારી સુડી શુન ગાય. ૨૧

સુડી=પવિત્ર

ચંદ્રાવલિ મુખ ચંદ ચકોર=ચંદ્રાવલીના મુખ રૂપી ચંદ્રના ચકોર.

“અડિય ૭૬ નિધિ”.—

દોહો

લધુ દીધકોં લેહ ન તુ પોડપ કલા પ્રમાંન,
ચાર કલી કહી શેષ અસ, “અડિય” છંદ બખાન. ૧

દીકા —લધુ કે દીર્ઘનો બેહ ગખવામાં આવ્યો નથી. સોગ
કળા લેહલો. એ પ્રમાણે ચાર કલી બનાવે તો અડિય ૭૬ થાય.

ઉદાહરણ—

શ્રીપ્રજ્જ્જાજકુમાર કૃપાલા, કેશો માધો દીનદયાલા,
શ્રીબૃહાવનચંદ બિહારી, સદ્ગુણમાગર ગિગિવરધારી ૨૨

“તોમર છંદ નિધિ” —

દોહો

પ્રથમ સગન ઇક જગન ડે, નો અછર પદ એક;
ખગેશ મુનિ નાગેશ કહિ, “તોમર છંદ” ગિગેક. ૧

દીકા —પહેલો ‘સગન’ એક ‘જગન’ બે દરેક પદને
વિષે નવ અક્ષર આવે. આ પ્રમાણે ગનાવવાથી ‘તોમર છંદ’ થાય
કે એમ ગેમગો ગરુડજીને કથું.

ઉદાહરણ:—

શરન ગહો, હરિ એક ગહો, લંટકો ન અતિ, ઇકે કૃપ્ત ગતિ ૧૪

ટીકા:—એક શ્રી હરિનું સરણુ લ્યો. એકજ શ્રી હરિની સાહના કરો. એકજ શ્રી હરિને આહો. ખૂબ ભાટકગો નહિ. બલે આમ તેમ આપડશો નહિ. શ્રી કૃપ્ત એજ એકજ ગતિ છે. ૧૪

“ વિમોહા છંદ વિધિ ”

દોહડા:

ભુગમ રગન તુક દસ ઢલા, ચો તુક એહિ પ્રમાન,
સમુત્તિ ‘ વિમોહા ’ છંદ ધડ, દિવનાયક મમખાન. ૧

ઉદાહરણ:—

ધ્યાન, શંભુ ધરે એક નેતિ કરે,

કાલ કે કાલ જો નંદકે ખાલગો. ૧૫

ટીકા:—જે મણુ છે, કાલના કાલ જે નંદગણના પુત્ર તેમનું શિવજી ધ્યાન ધરે છે. જે નેતિ નેતિ કહે છે.

“ દોહાછંદ વિધિ ”

દોહડા:

તેર દલા અગ્યાર ફિર, ધર તેર ફિર અગ્યાર;

કહો શેષ ચો ગરુડકો, દોહા છંદ પ્રકાર. ૧

ટીકા:—પહેલી તેર દલા ને પછી અગ્યાર દલા તે પ્રમાણે મૂક. પાછી તેર મૂક ને પછી અગ્યાર મૂક. આ પ્રમાણે દોહા છંદ બનાવવાની રીત શેષજીએ ગરુડજીને કહી. ૧

ઉદાહરણ —

નવનીતપ્રિય મથુરેશ, શ્રીગિરિધર દ્વારિકાનાથ,
ગોકુલેશ ગોકુલેન્દ્ર, મદનમોહુનાદિ સાથ x ૧૬
“ સોરઠા મિથિ ”

ટાહા.

ઉલટા પદિયે ટાહરા, સોઈ મોરઠા છંદ,
એર ન ગિધિ કશુ, શેષ કહી મુનિ ગાહન ગોવિંદ . ૧
ટીકા — ટાહગને ઉલટો પદવાથી તે મોરઠો બને છે એને
માટે ટાહ વિધિ નથી એ પ્રમાણે ગેવળ્યે “ ગોવિંદના માદન ”
ગરુડને કહ્યું.

ઉદાહરણ —

શ્રીગિરિધર ગોવિંદ, બાલકૃષ્ણ ગોકુલપતિ;
શ્રીરઘુપતિ મુખકંદ, શ્રીયદુપતિ ઘનશ્યામજૂ ૧૭
“ ગાહાછંદ મિથિ ”

ટાહા.

બાર ગિસમ સમ અકારે, બાગ્ધ ફિર દસ પાથ,
“ ગાહાછંદ ” ગરુડ મુનિ, શેષ કહત ગતિ સાંચ ૧

xતા. ક. — સાત સ્વરૂપના નામ છે.

*તા. ક. — સાત બાલકોના નામ છે.

ઉદાહરણું:—

શ્રીગિરિવરધર વરિયે, શુભ સેવા સતત ગુચિરતિ ધરિયે;
સંત સંગત સુન ગાય, દયા પાય શ્રીમદ્દલ પાય. ૧૮
“ ઉગાદાજંદ વિધિ. ”

ટોણા:

કલા પંચદસ પ્રથમ તુક, ફિર આરે ચહ ન્યાય;
ચોંહી દલ દલો ગરુડ, ઉગાદા અહિ ગાય. ૧૯

ઉદાહરણું:—

શ્રીકૃષ્ણદાસ મૂર ચતુષ્જ, કુંભન પરમાનંદ;
અરૂ નંદદાસ છિતરવામીન્દ્ર, સુનિ રવામી ગોવિંદ. ૧૯
“ ચૂલિકા જંદ વિધિ. ”

ટોણા:

પઠિકે આધો ટોહરા, જત મિલિ અરૂ કલિ પાંચ;
ફિરિ આધો અસ ગરુડ, સુનિ ‘ ચૂલિકા ’ સમુજો સાંચ. ૧

ઉદાહરણું:—

શ્રીશુર હરિસંમ જાનિયે, હરિતે અધિકહુ જાનિ દહ્યો હે;
હરિ રૂઠિ શુર રચક જને, શુરરૂઠિ કો મત માંનિ લહ્યો હે. ૨૦
ટીકા.—શ્રીશુરને શ્રીહરિના જેવા જાણો. શ્રીહરિથી મોટા
પણ જાણો. શ્રીહરિ કે તે ગુરુવે ગ્દલ કરે છે. શુર રૂઠે તે શાષ
ગ્દક થતું નથી. ૨૦

“ ચોપાઈ જંદ વિધિ. ”

તા. ૬:—અષ્ટ સખાઓના નામ છે.

દોહડો

અઠ મત્તા ધુર સાત ફિરિ, પ્રતિ તુક પંદ્રહ આનિ,
એસે કીજે ચાગ પદ, "ઓપાઈ" અહીશ બખાનિ ૧
અહીશ=રોપજ સર્પના ધય.

ઉદાહરણ —

શ્રીરાધાળાગ નહજિશોર, ચંદ્રાવલિ મુખ ચંદ ચકોર,
યમુના બહલ ગોપીનાથ, ગમણિકારી મુડી ગુન ગાથ ૨૧
મુની=પતિત
ચંદ્રાવલિ મુખ ચંદ ચંદ=ચંદ્રાવલિજના મુખ કપી ચંદના ચકોર
"અડિર ૭૬ મિધિ" —

દોહડો:

લણુ દીર્ઘકો ભેદ ન તુ પોડય કલા પ્રમાન,
ચાર કહી કહી ગ્રેષ અમ, 'અડિલ' છંદ બખાન ૧
દીકા — ૧૫ ૩ દીર્ઘનો ભેદ ગખ્યામા આ પો નથી સોગ
જ્યા ભેદએ એ પ્રમાણે ચાગ કહી બનાવે તો અડિર ૭૬ થાય
ઉદાહરણ —

શ્રીબ્રજગજકુમાર કૃપાલા, ડેશો માધો દીનદયાલા,
શ્રીબૃહાવનચંદ ગિહાગી, મહુલુમાગ ગિગિરધારી ૨૨
"તોમર ૭૬ મિધિ" —

દોહડો

પ્રથમ મગન ઇંદ જગન જે, મો અઠર પદ એક,
ખગેશ મુનિ નાગેજા કહિ, 'તોમર છંદ' ગિયેક ૧
દીકા — પહેનો 'સગન' એક 'જગન' જે દરેક પદને
વિષે નર અદ્યગ આવે આ પ્રમાણે નનાનથી 'તોમર ૭૬' થાય
કે એમ ગેન-એ ગરુડજને કહે

ખગેશ=પદ્મીઓના સ્વામી, ગરુડ૭.

નાગેશ=નાગના-સર્પના સ્વામી. રોપ૭.

ઉદાહરણું:—

હરિભક્ત સો હરિ રૂપ, લગ્નિ સો તરે લવકૃપ;

શુન લિન્નિયે તન્નિ દોષ, પતિ માંનિ તાગિય રોપ. ૨૩

ટીકા:—સગન ને જગન નીચે આંકડા મૂકવામાં આવ્યા છે. શ્રી હરિભક્ત શ્રી હરિનુ રૂપ છે. જે હરિના ભક્તોની મેવા કરે, તેમનું જગન કરે, તે સંસારરૂપી રૂવામાંથી તરી જાય. શ્રી હરિના ભક્તોમાંજે ગુણ હોય તે લઈ લેવાને. એમનામાં દોષ હોય—તેને છોડી દેવા. એમના પ્રત્યે યતા રોષનો ત્યાગ કરવો. ૨૩

“મધુભાર ૭૬ વિધિ”

દોહડા:

ચોં કલ ધુર ફિર જગન ઇંક ઇંક પદ અસ પદ આર;

હરિવાહન મોં હરિશયન છંદ કહ્યો “મધુભાર” ૧

હરિવાહન—ગરુડ૭ હરિશયન—ગે૭.

ઉદાહરણું —

મિર મનુ કાલ, લજ લે ગુપાલ;

ગફલત ખિસારિ, હરિહરિ ઉચ્ચારિ.

૨૪

ટીકા—તારા માથે કાલ જેવો ચતુ છે મારે તુ ગોપાલનું જગન કરે. ગફલતને છોડી દે “શ્રીહરિ શ્રીહરિ” એ નામનો અખંડ ઉચ્ચાર કરે.

“અનુક્રમ ૭૬ વિધિ”

દોહા:

પૂર્વ લગન ઇક, દે ગુરુ ચો લધુ ટે ગુરુ ખેડાર;
“અનુકૂલ” ચોં ગરુડગતિ, અનંત કહિ નહિ ચોર. ૧

ટીકા—પહેલાં એક લગન, બે ગુરુ, ચાર લધુ, બે ગુરુ. એ પ્રમાણે મુકવાયી ‘અનુકૂલ’ હંદ, યાય છે. આ પ્રમાણે શેષજીએ ગરુડગતિ કહ્યું. અનંત=શેષજી. ૧

ઉદાહરણ:—

એક પ્રભુ શ્રીગિરિધર મેરે, જાજી ન હોં કોપર જાર નેરે;
નિંદુ ન જાંઠં યહ પ્રત કાહું, મોં પતિપે ચો નિશદિન ચાહું. ૨૫

ટીકા—શ્રી ગિરિરાજધમ્મુ એજ ‘મારા’ સ્વામી છે. ‘પ્રભુ’ છે. પારકે દેકાણે બીજે દેકાણે ભટકવા નહિ જઈ. કાષ્ઠની નિંદા કરીશ નહિ ને કાષ્ઠની પ્રાર્થના કરીશ નહિ અગાર વન છે આ અમારો દેક છે. મારા ઘણીને હુ રાત નિવસ આગી. પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રી દયારામ ભાઈ પોતાનો દહ દેક અત્રાવે છે. ૨૫

“હાકલ હદ મિધિ.”

દોહા

ચોદ દલા તુલ એક દલ ચો પુર ફિર પર પંચ,
“હાકલ” યહ બિધ હોત કહિ ભૂધરખીદન રંચ. ૧

ઉદાહરણ:—

પ્રભુ ‘મો’ મત સાચો દરો, દુર્મનિ નહલ મેરી હરો;
અપનો આસરો દહ એક, નિજપે દયાકોં દિક ‘નેક’. ૨૬

ટીકા—હે પ્રભો, ! મને માચો ભક્ત ‘વનાવો. મારી અગત્ય હુદિનો પૂરેપૂરો નાશ કરો. અપંથીનો દહ આસરો આપો. આપથીના

સ્વરૂપમાં ગાઠ પ્રીતિ આપે. પરમ 'લંગવદીય કવિવર શ્રી દયારામભાઈ' પ્રભુ પાસે આજ માગે છે. એમણે વૈષ્ણો નથી મામ્યા, ગોજ ગોખે નથી માગ્યો, ત્રિલોકેનું રોચ્ય નથી માગ્યું, આર મુક્તિઓ નથી માંગી' પણ ભક્તિ માગી છે. બહિર્મુખ થતી છુદ્ધિનો નાસ કરવા વિનંતી કરી છે. દલાયતની માગણી કરી છે. રસગસના રસ સ્વરૂપમાં સદાય પ્રેમ રહે એ માટે દીનલાયે પ્રભુને વિનંત્યા છે. આ પરથી રસિક ભક્ત કવિસમ્રાટ શ્રી દયારામભાઈનું સ્વરૂપ ને એમનું આયુષ્ય હૃદય આપ સમજી શકશો. શ્રી દયારામભાઈ પરાણે અક્ત, મયા હતા એવું કહેનારને-એવું માનનારને આ વાંચી એમનું હૃદય ઓગાળવા પ્રવર્તન કરવો જોઈએ. શ્રી દયારામભાઈ જન્મથીજ ભક્ત હતા. મહાનુભાવી ભક્તવર્ણના સોહામણી સમાગમથી ભક્તિ બીજ ઉગી નીકળી વૃક્ષરૂપે પ્રકાશી રૂઝ-ફૂલે ફાળ્યું હતું.

“ચિત્રપદા છંદ યિધિ”

દોહડા:

ભગન હોય ફિર હો ગુરુ, બરન આઠ મતખાર

ચિત્રપદા ચહ ગરુડ સુનિ, કહ ઉરમ—સરદાર

૧

ટીકા:—એ ભગન પછી એ ગુરુ આઠ અક્ષર માત્રા બાર એ પ્રમાણે બતાવવાથી ‘ચિત્રપદા’ છંદ સાચ છે એમ સ્પષ્ટજો ગરુડજ પ્રત્યે કહ્યું.

ઉરમ=પેટે આવે છે. તે પેટથી જોની ગતિ છે તે મર્પ.

ઉરમ સરદાર: સર્પના સરદાર, સાપના રાજા, ગેરુડ. ૧

ઉદાહરણ:—

શ્રીહરિ એક હિ સંગી, કોઈ નહી અરુ અંગી,

સ્વારથિ સંગ લુણે હોં, અંત સમે પછિતે હો

૨૭

ટીકા—શ્રી હરિજી એકજ સગી છે બીજા કાઇ માગ અગી નથી પ્રભુજ માસ અગી છે. હુ પ્રભુનુ અગ છુ, ન્વાર્થી માણુ-
મેની મોતતથી લોભમા પડ્યો છે, સ્વાર્થીઓની સોનતમા લોભાયો
છે પણ તા' રાખજો અતકાળે, મગ્ધુ વખતે છુ જ. ૨૫ પન્નાઇશ ૨૭

‘ પવગમ ૭૬ વિધિ ’

દોહા

કલા ગ્યાર ફિર દસ ગન, અતિઠ ઈક ઈસ માત,
આમમ શેપ સુપન કહિ, છદ ‘ પવગમ ’ જાત

૧

ઉત્કલ્પ —

મગલાગતિ દરસ દરસ સીગાર હે,
ગ્યાલ દરમ પુનિ રાજલોગ, મુખસાર હે .
ઉધાપન ફિર લોગ રે, સધ્યા દરસ હે,
નેન મકરિ અઠદસ કૃષ્ણ છબિ સરસ હે

૨૮

ટીકા—ગ્સાત્મક શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુના મગલાથી તે સખગિ
ભોગ મુધીના આં સમાના (સમયના) દર્શનનુ વર્ણન કરવામા
આવ્યુ છે મગલા, શુગાર, ગ્નાય, ગજલોગ, ઉધાપન, ભોગ સધ્યા
રાયન, તે સખગિ ભોગના દર્શન મગીને આદ સમયના દર્શન થમા.
છગિ=રવચ, સગસ=ગસસહિત, ગ્સાત્મક=રસરૂપ

૨૮

“ ગ્સાત્મનિ ૭૬ મોર્ષ રોના ૭૦ વિધિ.

દોહા

આદિ ઈકાદશ તેર ફિર, ઈક તુક બોઈસ માત,
ચો તુક અસ મુરઆવલી, પત્રગેશ કહી ખ્યાત

૧

પા. ૧—શેષજ, પત્રગ=માપ, પત્રગેશ=આપના આગી

ઉદાહરણ—

જે હિ રૂપ શ્રીકૃષ્ણ, મોહિ શ્રી ભલ્લભ જાનો.

વેહિ શ્રી વિકૃતનાથ, વેહિ મહારાંની માનો;

શ્રી ગિરિરાજ મુ વેહિ, વેહિ લીલાસ્થ જન્તુ સખ,

હયાનાથ ગોપીશ, એક જન્તુતા દેખી જબ ૨૯

ટીકા: જે શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પ્રભુનું સ્વરૂપ છે તે જ શ્રીમદ્વાલ્મીકીના જાણીતા જાણીયા. તેજ શ્રીવિકૃતનાથજી. તેજ શ્રીપ્રભુના મહારાનીજી માનો. તેજ શ્રીગિરિરાજજી લીલાનો બધો પરિકર, લીલાની બધી વસ્તુઓ પણ એજ. શ્રીગોપીજનવંશજ એકજ વસ્તુ છે એમ જ્ઞેશો ત્યારે એ વગર બીજું કશું નથી જ એમ લાગશે. આ પ્રમાણે એકજ વસ્તુ દરેક ડોકાણે જોતી ૨૯

“પદ્મી હંદ મિધિ”

દાહા

મત્ત પ્રથમ દસ ખંડોના ખંડ અંત જગત ચોપાય;

પન્નગપતિ ‘પદ્મી’ કહ્યો મુનિ પાંચિનકે રાય. ૧

પન્નગપતિ=ગેનજી આપનાસ્વામી પંચિનકિગય=પદ્મીના નામ નરકજી.

ઉદાહરણ—

બની જ્યોહિ ત્યોહિકો દેહધાતિ, કરી તોય હિ ચે હનિકા ગિચાતિ,
પૂજન પરમેશ્વર હયા એવ, ભગવદીય મનરજન કૃષ્ણ નેષ ૩૦

ટીકા—દરેક દેહધાતીના હવેશ શ્રી હનિ મિગજે ન એમ

વિચારી દરેક દેહધાતીને જેમ અને તેમ (જેવી રીતે અને તેવી રીતે)

સતોતો, સર્વ પ્રાણી માન પદ્મ દયા ગામતી એજ પ્રભુનું પૂજન છે

ભગવદીયોના મનને ખૂબ દગ્ગુ એ શ્રીકૃષ્ણની મેરા છે નગખાવો

ભક્તિપોષાયનું ચદાવડું ૨૬

“હજિ વ્યાપક લહી સર્વમા, નવ આણુવો ડોળનો દોષ,
મન કર્મ વચનને જ્યમ બને ત્યમ કરવો સર્વને મતોષ,
સતોષ પ્રાણી પ્રભુ પ્રસન્ન, તેથી મુખી પોણે હરિજન,
સધણે દયા એ પૂજા પ્રભુ કેરી, દેહીને દેખે તે કૃષ્ણનો વેરી,
મેવો શ્રી કૃષ્ણ કૃપાળુ ૨૬

“દુમેરા ૭૬ ત્રિધિ ,

દોહા

પ્રથમ સોલ કુનિ બાર મન અત ગુરુ એ પાય,
બરન નેમ નહિ “દુખૈયા” જહિ અનત અગરાય ૧

અનન=શેષ, અગરાય=પક્ષીના રાગ, ગ. ૭

ઉલ્લેખ —

પ્રહલાદજી, નાગજી, પરાશર, પુડરીઠ હસ્તિનાઃ
અબગીષ, ગુરુ, શૌનક, લીખપિતામહ જેઠપ્યાયા
રૂક્માગઢ, અર્જુન, વમિષ્ઠજી, વિલીયણાદિઠ મત,
નિતપ્રતિ ધનકે નમન, દયા કરિ મન શ્રીકૃષ્ણાસકત ૩૧

ટીકા —પરમ ભગવદીય ગ્રંથ ૩૭ આ ભગવદ્ભક્તોને
હમેશા નમન ગ્વાથી શ્રીકૃષ્ણમા આગમિ થાય છે

“શર ૭૬ ત્રિધિ

દોહા

આદિ વિરતિ પોડશપુનિ દસ ગુરુ લઘુ દે અત,

ઉદાહરણ.—

નમુ પ્રથમ નંદ સુનંદ જય અરુ ગિજય બલ પ્રબલાણુ,
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
 લદ્ર રૂ સુલદ્ર, પ્રચડ, ચડ, મુશીલ, શીલ સમાણુ,
 ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨
 પુનિ ગિનિત પુનિત કુમુદ પાર્ષદ કુમુદાક્ષણુ એવ,
 ૧૩ ૧૪
 મુસેન વિશ્વસેન હરિકી કરત બેકુંઠ એવ ૩૨
 ૧૫ ૧૬

દેહા

ધુર હસ ઠલ, કુનિ અપ દ્વિ અપ રૂ ષષ ચતુર,
 ચોપદ ધમક બતોમ મત, 'ત્રિલંગી' સમુગિ ગરૂ ૧

ઉદાહરણ,—

નટનાર છળિ ભાવે બગી બગાવે, કટિગ્રીવ નાવે, એકપદા,
 દ્યુતિ ત્રિલોક મુદ્ગ, ગસિક પુરદર, ગસદધિ મદર, ભક્તાદેહા
 સગ શ્યામશ્યામી, ગોપદુલાગી,

અદ ગિહારી, મનમુદા (મદમુદા),

કગિહગિ સહસ ગી, દયાઉમ ગી લલિત ત્રિલંગી, ધ્યાન સદા ૩૩

ટીકા—પ્રથમ ભગવદીય ત્રિલંગ શ્રીદયાગમભાષ્ય પોતાનું

ઉદ્યોગ બોલે છે મને નમ્ર નમ્ર ભાવે કે. એક પગ નૂકલો કે,
 ફડધી ને ડાઘી નગેલા છે, મહાન તેજસી કે. નણુ મોક્ષમા
 એમના જેવા કાર્મ નુ નથી ગસિકશિરોમણિ કે ગસસાગરનું
 મન્દિર કે. ગમરૂપ કે ભક્તોના હૃદયમા મિગજે છે. સાથે શ્યામિનીશ

વૃંદામા શીકગિની મેવા કરતા પ્રભુના પાદિના નામ કે.

“ત્રિલંગી ૭૬ ત્રિલિ.”

ખિરાજે છે. ગોપ સ્ત્રીઓ સાથમાં છે. વૃંદાવનમાં 'વિહાર કરે છે.
કંમેશાં મન પ્રકુલ છે. એવા પ્રભુનો ને એમના બધાએ પરિકરનો
સંગ કરે, ઊમંગ ભેર, હોગ ભેર એ લલિતત્રિમળી મન્તમોહનશ્રી
સ્વપ્ન સદાયે ધ્યાન ધર. ૩૩

“ દ્વિપટ્ટા 'જંદ વિધિ ”

દોહડા:

ત્રિદસ ઠલા પૂરન પડો, પુનિ દસ છે શુરુ અંત;
' દ્વિપટ્ટા ' ઇહ અહીશ ઠહિ, વૈનતેય ધરિ અંત. ૧
અહીશ=જેવણ. વૈનતેય=ગરુડશ.

ઉદાહરણ:—

મધુબન તાલ કુમુદ છે^૧ જોહોલા જન નામ;
કામ કુદ જન, ચોર શ્રીજૃંદાજન ધામ;
ભદ્ર ૩ ભાંડિર જન લલો, જન જોલક કહાવે,
લોહ માહો^૨ જન બાર, શ્રીહરિ-રાધા ભાવે ૩૪
^{૧૧} ^{૧૨}

ટીકા:—નજવાત્રાની પરિક્રિમામાં આરના બાર વનના નામ
આપ્યાં છે. એ બારે વન શ્રીહરિ અને શ્રીરાધાજીને ઘણાજ ગમે છે.
“ મરહા 'જંદ વિધિ ” —

દોહડા

આદિ કલા દશ બહેર અકીજો ગ્યારહુ આન,
અંતિક શુરુ લધુ ' મરહા ' અમ આષદ હરિયાન. ૧

ઉદાહરણ:—

નિગમાગમ ગાવે, સત જનાવે, મત્ર કરહુ અનુમાનુ;
સજ મુર મુનિ ભાવે, ગિધિ ગિવ. ધ્યાવે, સર્કર્નિ શુનગાનુ;

માયા પદ ચંપે, કલહુ કંપે, ચંદ્ર ભૂત્ય હુંત લાનુ;
સો શ્રીપુરુષોત્તમ શુચિજસ સત્તમ, દયા નહિ પહેચાનું

ટીકા:—વેદ્યાન્ન જેમનું માન કરે છે, સંત પુરૂષો બતાવે
છે, હે મન! તું અનુમાન કર. જધા દેવાને અને મુનિયોને
ધણાજ પ્યારા છે. જ્યાંજ ને શિવજ પ્યાન ધરે છે, શેષજ ગુણ-
માન ગાય છે, માયા પગમપી કરે છે, દાસ ચરચરે છે, ચંદ્ર સૂર્ય
સેવકા જ, જેમના યશ ઉત્તમ ને પવિત્ર છે એવા શ્રીપુરુષોત્તમને હે
દયા! તે 'ન જોગખ્યા? માટે જોગખ. એજ શ્રીપુરુષોત્તમની નનમન
ધનથી મેવા કર.

“ લીલાવતી હંદ વિધિ. ”

ટાહા:

પ્રથમ વિરતિ મત અકારહ, પુનિ ચોદ્દ શુર અંત;
છક્યોં ત્યોં ચો ચરન, મુનિ ‘લીલાવતિ’ ધીમંત. ૧

ઉદાહરણ:—

દહન પદ છત્ર ધ્વજ દમલ યવ ઊર્ધ્વ દેણ અંકુશ અરી;
સત જાંમ શક્તિ રથ ગદા જલજ નગ કુંદલ જળ બેદિકા ખરી;
યહ ચિહન સુગમ પદ પદ્મ પંચદશ, સજ સકલ કથ્યાન મુદા;
શ્રીકૃષ્ણ પ્રિયા કરિ દયા દયાકોં, ધ્યાન હ્રદે યહ દેહુ સદા. ૩૬

ટીકા:—જમણા પગમાં સાત ચિહ્નો છે. ડાબા પગમાં આઠ
ચિહ્ન છે. આ જન્મે ચરણકમલમાં રહેલાં પંદર ચિહ્નો બધાએ
કથ્યાણું ધર છે કથ્યાણુ કરનારાં છે. હે શ્રીકૃષ્ણના પ્રિયા, હે
શ્રીસ્વામિનીજ દયા પર દયા કરીને આપનાં ચરણકમલનું હૃદયમાં

હમેશા ધ્યાન આપો પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રીદયારામ ભાઈ
શ્રીગણિકાજી પાસે ચરણ-મનનું હૃદયમાં હમેશા ધ્યાન રહે એજ માગે છે

હજન પદ=જમણો પગ, જામ=કામો, જલજ=મગ, નગ=પર્વત
જખ=માછલુ, યુક્ષપદપદ્મ=મે ચરણ કમળ, સન્મ=ચર, શ્રીકૃષ્ણ પ્રિતા=
શ્રી નાધિકાજી ૩૬

‘ ખોમાવતી હૃદ મિધિ ’

દોહડા

મોહ કલા લુગ મોહ કિંગ, અત શુન છે આનિ,
આગન ચગન એમે જગદ, “ ખોમાવતિ ” પહિઆનિ ૧

ઉદાહરણ

અન્તિ અઠે અઠકોન પવિ થવ ભિ'ર્વ રેણ ધ્વન્ત'કુશ કન્ત;

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮
જળુ ફલાધી ૨ હજન નો, સતજામ શરી અધત્રી તપગન્ત

મીન ત્રિટોન ધનુમધવાનભ ગોપદ કુભ સુભદ્ર ડે હેતુ;

૭ ૪ ૫ ૬ ૭
ચિતનદાસ કયા હિયમે દિઉ, અતત કૃષ્ણ કૃપા નિઝેત ૩૭

ટીકા -પરમ ભગવદીય નિવર શ્રી દયાગમભાઈ શ્રી કૃષ્ણ-
ચંદ્રના બને ચરણ કમનના ચિદનોનું નર્ણન કરી કૃપાના સાગર
શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુ પાસે હમેશા હૃદયમાં આપના ક'પાલકારી ચરણકમનનું
ચિતન પોતાનો દાસ જાણીને આપો, પોતાનો જન જાણીને આપના
ચરણકમલો મારા હૃદયમાં સ્થાપિત કરો. ૩૭

ધનુમધવાનભ=મેન ધનુષ્ય, મીન=માછલુ, કન્ત=મન

“ દગિગીતા ૭૬ વિધિ ”

દોહડા

પ્રથમ સોલ કલ બાર પુનિ, અંતર ગન તુક ચાર;
 “ હરિગીતા ” હરિ ,યહ કહિ, અહિપતિ ગતિમાર. (૧)
 અહિપતિ=શેષ.

ઉદાહરણ:-

શ્રીભાગવત ભગવદ્ગીતા ગંગ ગો એકાદશી;
 શ્રીગુરુ શ્રીગિરિરાજ ભક્તિ ભક્તપ્રિય ભક્તીરશી;
 અશ્વત્થ તુલસી ગોપીચંદન હરિચરન હરિનામ હે;
 સખરૂપ પ્રીતમ દયા કે, ભજિ અભય મહાસુખ ધામ હે. ૩૮

ટીકા શ્રીમદ્ભાગવત, શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા, ગંગા, ગાય,
 એકાદશી, શ્રીમદ્ ગુરુદેવ, શ્રીગિરિરાજ, ભક્તિ મહારાણી, ભક્ત,
 પીપળો, તુલસી, ગોપીચંદન, શ્રીહરિચરન, શ્રીહરિનું નામ, આ બધાં
 શ્રીદયારામભાષનાં પ્રીતમ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનાં સ્વરૂપ છે.
 એ મહાસુખનાં ધામ છે, એમનું ભજન કરવાથી, એમની સેવા કર-
 વાથી અભય મળે છે, જે એમની સેવા કરે છે તેને કાંઈનો ભય
 લાગતો નથી. ૩૮

•દોહડા:-

તેર કલા પુનિ પંચ દસ, અંતર ગન તુક બેઠ;
 યહ ‘ચંડી’ ચિંગલ કહે, ગરુડ આર નહિ ભેદ. ૧

ઉદાહરણ:-

દયા દીનતા સખનતાં, બે સહ મિત્રો સંતોષ હે;
 સખ ઇન્દ્રિ બસ સત્યતા, દેખે નહીં કાઠૂ દોષ હે;
 બેગહિ ઇતની કૃતિસોં હોય પ્રસન્ન શ્રીગિરિધારી જૂ,
 “ દોસારક ” ચોં વિદુર પ્રતિ ચતુર્થ સ્કંધ ઉચ્ચારી જૂ. ૩૯

ટીકા:—જધા સાથે દીનતાથી વર્તવું જધા પર દયા રાખવી જે મળે તેનાથી અતોષ માનવો. સતોષી બનવું જધી ઇન્દ્રિયોને વગ કરવી. અત્થ જોલવું કાઈનો દોષ જોવો નહિ આ પ્રમાણે વર્તન કરવાથી શ્રી ગિરિરાજ ધરણુ તુલ્ય પ્રમત્ત થાય. કૌસારકે આ પ્રમાણે ચોથા અધ્યમા વિદુર પ્રત્યે કહ્યું છે.

“કુંડલિયા જદ વિધિ”

ટોહા:

પઠિ ટોહા તુક અંતકી, ઉલટી મત્ત જોખીસ;
આદિ અંત મિલી ચરન ખટ, કુંડલીયા પંખીસ.

૨

‘પંખીસ’=ગડડજ પક્ષીના ગગન

ઉદાહરણ:—

“શાલિંગરામ” મુરખલજી એકહિ ધરિ કિજરંગ,
પંચ જરન જે નામકે યાતે હે પંચાંગ,
યાતે હે પંચાગજી, ‘શા’ શિવ લજમિ ‘લકાર’
‘ગકાર’ મોઈ ગનેસ, ‘રકાર’ રવિ નિરધારી;
કહે દયો હરિદાસ, ‘મકાર’ મુ માધો નામા;
સગકજી યામે જાનિ, એવિ ઇક શાલિંગરામા

૪૦

ટીકા — પ્રત્યે જે શાલિંગરામનું અનુપ ધાગણ ક્યું છે તેમાં ‘પચાપતન’ દેવા આવી જાય છે માટે પચાપતન દેવોની જૂદી જૂદી, નેવા કરાની જડ નથી. શાલિંગરામની મેલામા પચાપતન દેવની મેલા આવી જાય છે. શાલિંગરામના જે પાચ અક્ષરો છે તેમાં પંચા પતન દેવ આવી જાય છે. ‘શા’ ‘શિવજી’ ‘મકાર’ થી શ્રીલક્ષ્મીજી ‘ગ’ અક્ષરથી ગણપતિ ‘ર’ અક્ષરથી નૃપ ‘મ’ અક્ષરથી ‘માધવ’

પ્રભુ પોતે. આ પ્રમાણે શાવિત્રામયા દરેક વસ્તુ છે એમ નક્કી બાણી
એમની સેવા કરે. અન્વાયય થાય નહિ ને જુદુ જુદુ પૂજન કરવાનો
દોષ લાગે નહિ તે માટે શાવિત્રામયુ પૂજન કરવું ૪૦

“ કુંડનિનિ ૭૬ વિધિ ”

ઢોહા

ઢોહા થલ ગાહા પડો, ફિર કુંડલિયા રીતિ.

ઈહ કુંડલિનિ ગરુડ ધરી પિંગલ કહત પ્રતીતિ

ઉદાહરણ —

કોરિનકી જહા દટી, સો ઇંક કોરી ડારત કા છટી ?

દાવાનલ જહાં બાગ્યો, ચુલક જલતે વે કબુ લાગ્યો ?

વે કબુ લાગ્યો નહી કરૂ મે શ્રમ મો એમોં,

ચિંતામનિ અરુ મેઘરાજો કરિબો તેમો

કહે દયો હરિદાસ બાત પ્રભુ નહીં થહ ખોટી

કા કો રીતે હોય તૂટિ જહા લાગન કોટી ? ૪૧

ટીકા—કરોડો રૂપીઆની જ્યા ખોટ ગઈ હોય ત્યા એ ‘કોરી’

આપવાથી કેવી રીતે છટી થાય. એ કોરીવી કયુ નાદગ દૂલય

નહિ, ‘કોરી’ એ એક જાનનુ અવલુ છે કાગિયાનાડમા આવે છે

અથવા કરોડો રૂપીઆની ખોટ ગઈ હોય તે કાંઈ એ કોટી આપ

વાથી ન જાય કોટી ક્યા ને કરોડો રૂપીઆની ખોટ ના દાવાનલ

જ્યા સળગ્યો હોય, જ્યા લાલ ચર્મ હોય ત્યા પાણીના એકાદ ઘાથી

તે કેવી રીતે ખૂંટાવી શકાય ? કોટીની માફક, પાણીના ઘાની માફક

તારો શ્રમ છે. તું જે સાધન કરે છે, તું જે શ્રમ કરે છે તે તારો

નકામો જાય છે. ચિંતામનિ મન્યા વગર કરોડો રૂપીઆની ખોટ

પૂરાવાની નથી મુસળધાર વગસાદ વગ્યા વગર દાવાનલ ખૂંટાસાનો

નથી સાધન રૂપી કોડીથી તારી ખોટ પૂગાની નથી પણ પ્રભુનામ
અગલુ રૂપી ચિંતામણિ મગવાથી તાગ મનના એક પૂગ થશે ને
તારી બીચે ખોટ પૂગરો પ્રભુનામ અગલુ કોડીને બીજા સાધનો
તરફ આથડીશ નહિ આ વાત સાચી છે અનુભવ સિદ્ધ છે.
કોડો રૂપીઆનું દેવું થઈ ગયું હોય ત્યાં કોડીથી શું થાય ? ૪૧

“ રહુ છદ નિધિ ”

હોહા

પચદસ ઇંદસ પચદમ, ઇંદસ દિર દસ પાચ,
અત હોહરા એક થો, ‘ રહુ ’ છદ કહિ સાચ ૧

ઉદાહરણ — “ નિસતોર્ષોપનિષદોક્ત ”

“ હરે રામ હરે ગમ ઉચ્ચાર, ગમ ગમ હરિ હરે,
હરે કૃષ્ણ હરિ કૃષ્ણહિ માગ કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરિ હરે, ”
૫૮ દસ નામ બેઠ ચહ કહે, કોટિ સાઢે તીન જપ કરત—
—પાચ સળ બાય,

નારદસો વિવિ કહિ, દયા અત કૃપ્ન પદ પાચ ૪૨

“ ગિના છદ નિધિ —

હોહા

દસ અચ્છગ ધુર આઠ દિર, આઠ બહોર પાટ વત નિ,
થો તુકે અત શુભ લલુ, ગરૂ ‘ ગિના ’ માનિ ૧

ઉદાહરણ —

કૃપ્ન કરે એકલું પ્રનામ, મોહુ પાવે કૃપ્ન ધામ,
એક બેર પદ ધ્યાન, સ્વપ્ન યમ નાહિ,
પ્રપ્ન તમ્બારો મજત ગાય સળ ભત અભો પાચ

એસો પ્રત પ્રજાભૂષ, લખ્યો શાસ્ત્રમાંદિ;
 સદૃશ વદે કૃષ્ણ નામ, સો પામે પરમ ધામ;
 પાપ તાપ લાગે સજા, પાવે સો જો ચાંદિ;
 તનકર્તુ ધરમ શ્રીકૃષ્ણ, ફલદાતા જો જો તૃપ્ત;
 મહાભયતે રાખે વે, ગાયો ગીતા માંદિ.

૪૩

ટીકા:—શ્રીકૃષ્ણને જે એકજ પ્રણામ કરે તે શ્રીકૃષ્ણના પરમ-
 ધામને પામે. શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના પરમપુનિન ચરણકમલનું એકજ વખત
 ધ્યાન ધરે તો તે વખતે સ્વપ્નમાં પણ ન જૂએ. વમ એની પામે
 આવેજ નહિ. હે શ્રીકૃષ્ણ ! “તૃ તમારો હુંજ” એટલું જો એકજ
 વખત બોલે તો તેને કાંઈનો ભય લાગે નહિ. વ્રજના રાજા શ્રીકૃષ્ણ-
 ચન્દ્ર તેમનું આનું વ્રત છે. આ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે.

એકજ વખત ‘શ્રીકૃષ્ણ’ આટલું નામ જ બોલે તો તે
 પરમધામને વિષે જાય. આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિકને આધિદૈવિક એ
 ત્રણનાપ નાશ પામે. કાપિક, વાચિક, માનસિક ને સાંસર્ગિક આ
 ચાર પ્રકારના પાપ નાસી જાય.

“શ્રીકૃષ્ણ” આટલું જ એકજ વખત બોલે તો તે પરમ
 ધામને વિષે જાય. આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિક ને આધિદૈવિક આ
 ત્રણ ત્રણે નાશ પામે. કાપિક (શરીરથી થતાં) વાચિક (વાણીથી
 થતાં) માનસિક (મનથી થતાં) ને સાંસર્ગિક (મંસર્ગથી થતાં) પાપો
 નાશ થાય. તે જે ચાહે તે મેળવે. શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુને વિષે જરાપણ
 ‘ધર્મ’ રાખે તો તે જે જે તૃપ્તિ હોય તેને સંતોષનાર છે. જે
 જે ફલ જોઈએ તે આપે છે. મહાન ભયમાંથી બચાવે છે. શ્રી
 ગીતામાં જે કહ્યું છે તે અહીં ગાયું છે. ‘ધર્મ’ એટલે પ્રભુનામ
 અમરણ રૂપી ધર્મ, પ્રભુ સેવા રૂપી ધર્મ. પ્રભુકીર્તન રૂપી ધર્મ

વગેરે ધર્મ એમલે મેના મેના એટલે ભક્તિ નવધા ભક્તિને પ્રેમ
લક્ષણા ભક્તિ જેને પ્રભુને વિશે હોય તે દરેક તૃષ્ણાને સ્તોત્રનાં છે.
ફલદાયી છે ૪૩

“ રંગીજીવિધિ ”

દોહડા

પ્રથમ અઠ નો નાત ફિર, તિને સતચો પાચ,
વરન અઠાધસ પ્રતિ ચગન, ચોગી જાગ માચ

૧

ઉદાહરણ —

હે નાથ રાખો તેસે ગૂં, મીઠા હારો મો મૂ,
મુખ કરી ઠા ગૂં, જનો જો બની,
મેરે સરનો હે તુમારો, આહો ગખો યા મારો,
ભાવે તેમે ગિચારો, આપ હો ધની,
મે હું જત્ર તુમ હો જત્રી, તાતે હું પરત ત્રી,
નિજ ઇચ્છા હે મત્રી, ચોર ન ચવી,
ગન્યેજીસો તુમ બનાયો, બનલ કર ગહાયો,
દયાને મીસ નાયો, હો મો ભલી

૪૪

ટીપ્પણ — હે પ્રભુ! જેવી રીતે ગમે છે તેવી રીતે મુજબ
માથે જે નાખો છે તે સુધુ મોટે ચઢીને મુજબ જે જે બને
તે આપ સૌ જાણો જો આપ સર્વજ્ઞ છો મન તો તમારું જ
ચગુ છે ગમે તો વરનો કરી ગખો ૨ માથે જેવો ભાવ હોય
તેવો વિચારો આપ માગ આમી જો હું જત્ર છું ને આપ જત્રી
છો જત્રી જે પ્રમાણે આડે તે પ્રમાણે વન વાગે હ માટે હું
જત્રીની માફક પગતન છું પામને વસ છું આપની ઇચ્છા જ
મુખ્ય છે આપની ઇચ્છા આગળ બીજાનું સુ ચાને! જગત રૂપી

નાટકશાળામાં વેપ લગ્નવા માટે જેવો તમે મને બનાવ્યો તેવો બનીને મેં વેપ લગ્નવ્યો છે. (આપે જેવો બનાવ્યો છે તેવો બન્યો છું) શ્રી વસ્ત્રભે મારો હાથ ઝડાવ્યો છે. (ઘડલું ટરાવ્યો છે.) હે પ્રભો! હું તો આપના કુઝમચરણકમલમાં મસ્તક મૂકી પ્રણામ કરું છું. આપ જે કરશો તે સાદું જ કરશો. ૪૪

" ધનાસરી હંદ વિધિ. "

દોહા:

મોલ અંક ધુરિ આઠ પુનિ સાત અંત ગુરુ લાય;
ધિક તુક ધિકતિમ આર, યોં ' ધનાસરી ' અહિ ગાય. ૧

ઉદાહરણ:—

તિલક લાલ કેઓ, ગોવિંદ ગ્રીવ, હિય માધો;

નારાયન નાલ, પદ્મનાલ પીઠ નામકે;

મધુસૂદન ત્રિવિક્રમ ગિપ્તુ એ દરહનાંગ;

યાદી અનુક્રમ બહુ શ્રુતિ કુક્ષી ઠામકે;

શ્રીધર ભુજ બામ, બામ કુક્ષી શ્રીબામનન્દ;

કંઠ પૃથ શ્રીદામોદરન્દ્ર અલિરામકે;

મસ્તક પર આદિ શ્રીવાસુદેવ નામ પદી;

દાદશાંગ તિલક યોં કર્યોં દયારામકે. ૪૫

ટીકા.—આર તિલક કરવાનાં કેશણાં બનાવ્યાં છે. કેશવ નામ કહીને કયાળમાં નિલક કરવું. ગોવિંદ નામ કહીને ડોકમાં નિલક કરવું. માધવ નામ કહીને હૃદયમાં નિલક કરવું. નારાયણ

નામ કહીને દૂરી પર તિલક કરવું. પદ્મનાભ નામ કહીને પાંડિ
(પાઝા) તિલક કરવું મધુસૂદન નામ કહીને જમણા હાથે તિલક
કરવું ત્રિવિક્રમ નામ કહીને જમણા કાને તિલક કરવું. વિષ્ણુ નામ
કહીને જમણી કૂખે તિલક કરવું. શ્રીધર નામ કહીને ગ્રામ્ય હાથે
તિલક કરવું વામનજી નામ કહીને ગ્રામ્ય કૂખે તિલક કરવું શ્રીદામોદર
નામ કહીને ઝડના પાઝ્યા ભાગમાં તિલક કરવું શ્રીવામુદેવ નામ
કહીને મગતક પર તિલક કરવું આ પ્રમાણે શરીરના બાગ અંગો
પર તિલક કરવાનું થયું. એમ શ્રીપાગમભાઈ કહે છે ૪૫

“દુમિલા ૭૬ વિધિ.”

ઠાણા.

આઠ સગન તુક એકમે, મત ધત્તિસ પરમાન,
યો પદ ‘દુમિલા’ કહિ, શેષ ગુનિ બાહન-સગવાન ૧

ઉત્તર —

હરિ પાંચ પરિ ફિરિ કહી, કૃતિ મેરી લુલી નિજ પર્વ ચહો;
ગુરુદેવ ગહાય દિયો કર હે મુવિચારિ પ્રલો દુર્ખંદ દહો;
કૃતિ આપ રુચે મુકનય લિહુ, નિજડો તાહિયે મમ બાહિ ગહો;
જયગો તયમો તહુ હાસ દયો મમ, શ્રીમુખનો ધકળેર કહો

ટીકા — પગ્ગ ભગવદીય કવિનગ શ્રીનામભાઈ પ્રભુ પ્રત્યે
પ્રાર્થના કરે કે હે દગિ! હું ફગી ફરીને નાગવાગ આપને પગે પદ્મ
ધુ. આપ મારી જગણી ભૂલી જાઓ આપ આપના ગર્ભને વિચાર
કરો શ્રીગુરુ જે માગે હાથ ઝાડીને આસ્તા પાથમા મનમે કે તેનો
સાગી ગીતે વિચાર કરીને હું પ્રભો! મારી દુષ્ટ ભુલિનો નાગ કરો
આપને જે અમે તે કગણી મારી પાસે જાવો મને

પોતાનો જાણીને મારો હાથ જાણો. મારો અંગીકાર કરો. હે પ્રભો ! આપ એક વખત ધીમુખથી એમ કહે કે જેનો તેવો પણ “ક્યો” માગે દાસ છે. પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રી દ્વારામભાઈ પ્રભુ પામે ક્યુ માંગતા નથી, પ્રભુનું દાસત્વ માંગે છે, હે દ્વારામ ! તું મારો દાસ છે, આટલુજ પ્રભુ પામે કહેવડવડા માંગે છે. (૪૬)

“મત્તગથંદં હંદં વિધિ.”

દોહડા:

સાત ભગન તુક એકમેં, કે ગુરુ અંત મિત્રાય:

ચો તુક ‘મત્તગથંદ’ યોં મુનિ દ્વિજ કહિ અહિરાય. (૧)

અહિરાય=રોષણ, દ્વિજ=ગાડ.

ઉદાહરણ:-

અંત નહિ અપને ગુનકોં પ્રભુ, ત્યોં મમ ચોગુન અંત ન પૈયોં
આપ કસો? કહતે ન બને, જસ હોત મકોં, હમ તો સિર નૈયેં;
મેં હું કસો? તસ જાણન આવત, જે મુતમે મોહિ પાણિહિ લૈયેં,
મુકત આવત જીવ મદા હમ સોસત, નાય દયા જસ નૈયેં. (૪૭)

દીકા:-હે પ્રભો ! આપના ગુણનો જેમ પાર નથી, તેમ મારા અવગુણનો પણ પાર નથી. આપ કેવો જા ? એ ક્વી સદાનું નથી. આપ જેવા હસો તેવા અમે તો આપના રમનુ કમળમા મસ્તક નમાવીએ છીએ. હ કેવો છું ? જેવો છું તેવા પણ મને પાણી. આપનો બાળક જાણીને. જીવ હમેશાં ચૂકે કે લૂણ પડે છે, તેથી તે સોસતા કરે છે. શીદર કરે છે, હે પ્રભુ ! અમે તો શુ કરીએ ! પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રી દ્વારામભાઈ કહે છે કે, હે પ્રભો ! હું તો આપના ૫૨ વારી ગઈ છું. આપના ચોખ્ખા ચંદ્રે છું

“હદખા હંદં વિધિ.”

દોહા.

ધુર દસ દિર દસ ત્રિસર દસ ચોં સત જુગ શુર અંત,
યો ચો તુક 'કડખા' ગરુડ સુનિ ચો કહત અનંત (૧)

અનંત=રોષજી

ઉદાહરન.—

નાથ મે કા કરે? અલ્પબળ ગિચારો, રૂપ અનુ અકેલો! જીવન્તિ;
પરી પાછે રિપુ હોય કે અવિદ્યા અમિત જલ જીત્યો કેનભાંતિ,
આપ સાખી જાને કુકૃત મેરે ઘને, કદપ કોટિહુ લગ ગતિ ન પેખી,
જન દયાકે પ્રભોં સહજ કરના કરી, એ ચિ લીજે નિકટ દાસ દેખી

ટીકા.—હે નાથ! થોડા બળવાળો, મિચારો, નાના કપવાળો,
એકબે ને જીવ જાતિ એવો હુ શુ કરે? પુષ્કળ બળવાળી માયા દુસ્મન
યજ્ઞને મારી પાછળ પડી છે. એને કેવી રીતે જીતરી? આપ મારા
સાક્ષી થયા. મારા દુષ્કર્મો ધણા છે, જો એ મારા દુષ્કર્મો તરફ
જીએ તો કરોડો કદપ લગી મારી ગતિ ન થાય પરમ ભગવદીય
કવિવર શ્રી દવાગમભાષ્ય પ્રબુને વિનંતિ કરે છે કે પ્રભો! સહજકૃપા
કરીને, પોતાનો દાસ બાણીને પાસે ખેંચી લ્યો ૪૮
" જુલના ૭૬ વિધિ "

દોહા.

અપ્પ યગત ઇક ચરનમેં. ચાલીસ મત્તા લાગ,
એસી ચો તુક 'જુલના' ગરુડ સુનો કહે નાગ ૧

ઉદાહરણ.—

નહીં સાધન નાં ધર્મ 'મેરે,
નહીં જાપા તાપા નહીં તીર્થ જતા,

નહીં નેમ યજ્ઞ ન અષ્ટાંગ સાધે નહીં

બેદ આગમ રે સ્વાધ્યાય મત્તા;

નહીં જ્ઞાન વૈરાગ્ય સત્સંગ લક્ષિત,

શુરુદેવ સેવા નહીં મત્ય ગામી,

ન ઇત્યાદિક ઠાહુ કશુ ઓજ મેરે,

કૃપા દગ તુમારી યહી જોર સ્વામી

૪૯

ટીકા:—હે પ્રભુ ! મેં કાંઈ સાધન સાધ્યું નથી. મેં કાંઈ ધર્મ પાળ્યો નથી; જપ, તપ, તીર્થ વત કશું કશું નથી નિયમ નથી. યજ્ઞયાગાદિક કર્યાં નથી, અષ્ટાંગ યોગ સાધ્યો નથી. વેદશાસ્ત્ર ભણ્યો નથી, માગમાં જ્ઞાન નથી, વૈરાગ્ય નથી. સત્સંગ ક્યો નથી. લક્ષિત કરી નથી. શુરુસેવા કરવા તરફ મારી ભુદ્ધિ વળી નથી. આ વગેરે કાંઈનું મને બળ નથી. આ બધાં સાધનોનું મને બળ નથી. હું નિઃસાધન છું મને તો હે ના. તમારી કૃપા કદાચનું બળ છે. હું તો બધાં સાધનો છોડીને નિઃસાધન બનીને તમારી કૃપા પર ઝૂકું છું. ૪૯

“ સર્વથા હંદ વિધિ ”.

ટોહા:

મોલહ મત્ત પંદ્રહ પુની શુરુ લધુ અંત લગાય,

એત્રીં ચોતુક ‘સવૈયા’ અહિ ઠહિ સુનિ ખંજરાય.

૧

ઉદાહરણ.—

નાં કરવેકો કિયો કરતહું, નાહિ કરતહું બન્યોહિ જાન,

સત સહસ લખ કોટિ જોર તુમ ક્ષમા કરી અળ કહત લજાન

કુંજર મંજન ન્યાય ઠર્યો યહ, ફિર રવ ડારત ફિર અનડાત;

અળ બિનતિ ઈક એહિ દયા પ્રભુ, દુર્મતિ દારી અહો મમ હાત ૫૦

ટીકા — હે પ્રભુ ! હું ન કંવાનું કરું છું નથી કરતાં તોહે
 પણ એની મેળે થાય છે, સો, હજાર, લાખ, કરોડ વખત તમે મને
 ક્ષમા કરી હવે તો મને કહેતા લાજ આવે છે આ તો 'કુળ-
 મજનન'નો ન્યાય થયો હાથી ન્હાય છે ને પાઠો સૂઠ વતી ધૂળ
 નાખે છે. હે પ્રભુ ! જીવનો સ્વભાવ હાથીના ન્હાવા જેવો થયો
 આપ ક્ષમા કરો એ તેથી જીવ શુદ્ધ થાય છે પાઠા જીવ એની
 મેળે કર્મો કરેજી જાય છે પરમ ભગવદ્દીન કવિવર શ્રી ન્યાગમભાઈ
 પ્રભુને વિનતી કરે છે કે હે પ્રભુ ? મારી તો આટલી એજી વિનતી
 છે કે હવે તો મારી દુષ્ટ શુદ્ધિનો નાગ દરો ને નિજનો જણી
 મારો હાથ ઝાલો- ૫૦

“ ૭૫૫ ૭૬ વિધિ ”

હોહો

લાવે ત્યો ચોઇસ મત ઇકે તુક ત્યો તુક નાન,
 દે ઉલાગ તિધિ તેગ ફિર, ' ૭૫૫ ' ૭૬ નિરધાર ૧

ઉદાહરણ,—

આદિ ૭૫૬ મુચ્ચપુરુષ ધર્મિણ દત્તાત્રય,
 મનકાદિ૬ સુ મુની૬ નાગયન નૃ ૬૫૫ ૭૬૫,
 પૃથુ ૭૫૬ હયગ્રીવ ૭૫૭ ૭૫૮ ૭૫૯ ૭૬૦ ૭૬૧,
 ભામન ૭૫૨ મન્વતર ૭૫૩ ગુપ્તા ધનવતરિ,
 મોહુનિ ત્રિરામ ૭૫૪ વ્યાસ ૭૫૫ અંત ધર્મકિ ૭૫૬ ૭૫૭ ૭૫૮,
 દે નારદ મોહિનિ હે ન કહું, દયા દલા પ્રજા ૭૫૯ ૭૬૦ ૭૬૧

ટીકા — પ્રભુની આ પદ્ય કાવ્ય અત્યંત સુંદર નાચ આપ્યા છે

વરાહ, યતપુત્ર, કપિત્ર, દત્તાત્રય, સનકાદિક, નન્નાગ્રયણ, દુવવગદાનદાતા,
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
 પૃથુ, અપભદ્રેવ, હયગ્રીવ, મીન, કાચમો, શ્રીસિંહ, હરિ, વામન, હંસ,
 ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬
 મન્વંતર, ગુમા, ધન્વંતરિ, મોહનિ, પરશુગમ, બલગમ, રામચંદ્ર,
 ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩
 શુક્ર, વ્યામ, કલ્પદિ, નાગદ, નાગદને મોહ પમાડનાર મોહિનિ અરૂપ-
 ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮

આ બધામા વ્રજધીસની કથા છે. ૫૧

“સાટક છંદ વિધિ.”

દોહા

બાર બરન ધુગ માત કિર કલા અષ્ટકસ બાર,
 અત ગુરુ ચોતુક, ગરુડ ‘સાટક’ સુનો જિયાર

૧

ઉદ્ધરનં —

શ્રીમદ્-વલ્લભ વિહૃલ વ્રજપતે, બસીધરા શ્રીધરા,
 શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમા પગ્નિવૃદા, પીતાંબર શ્રીકમ,
 ગોપીશા ગુણસાગર ગુણપરા, ગોપાલચૂડામણી,
 રાસેશા રસિકેશ્વર રમનિધે, રાધાપતે પાહિ મામ

૫૨

ગુણપગન્નણ ગુણથી ૫૦ સત્વ, ૨૪, ને તમ એ ૧૪
 ગુણથી ૫૦

દોહા

જે દોષક મો સુદરી, તોમર મો સુપાલ,
 રાસા મોડ ગમાવલી, કળિન ધનાછરિ ચાલ
 એમે બહુતક છંદકો, ૩૫ એક બહુ નામ,
 જેસે પુરુષોત્તમકો, કૃષ્ણ કહે કો રામ

૧

૨

ટીકા.—જે દોષક છે તેજ સુધરી છે. જે તોમર છે તે
હુપાલ છે. જે રોલા છે તે કવિત્ત છે. એ પ્રમાણે ધણાયે છંદોનું
૨૫ એક છે પણ એના નામ ધણા છે. જેમ પુરુષોત્તમને કાષ્ઠ કૃષ્ણ
કહે છે તો કાષ્ઠ રામ કહે છે તેમ ધણાયે છંદોનું ૨૫ એક છે છતાં
એના નામ ધણા છે. ૧-૨

“અથ યદ્દ છદ માલિકા ગ્રન્થકી નામાનુક્રમણિકા નિખ્યતે.”

છદ રસાવલી —

પ્રથમ છંદ સારંગી તરલનયન પુનિ દોષક,
 ગહુર ભુજ ગગ્રયાત દામ્મોતી કમ ગોધક,
 કામિનિ-મોહના તોટક એનાવલી નરાજ લલિ,
 પ્રમાનિકા મલ્લિકા શંખનારી તિલકા કલિ ૧
 માલતિ ગિમોહ ફુલા સોગા ગાહ ઉગાહા,
 શુલિકા ચોપૈ અડિલ તોમર મધુભગ કાહા
 અનુકલા હાકલ ચિત્રપદા નામ પવગમ,
 રસાવલિ પદલિ દુગૈયા શક ગિની કમ ૨
 ત્રિલગિ દ્રિટપટ મરહકા લોલાવતી નામા,
 ખોમાવતિ હરિગીતા પેડી રહુ અલિગમા
 કુંડલિયા કુંડલિનિ રગિકા રંગિ ધનાહરિ
 દમિલા મત્તગર્વદ ર કડખા સુલના તાપરિ

સહિત સગૈયા છપે^{૫૦} રૂ સાટકે જાવન નામા;

છહિ કેમ ઉદાહરત છણિ તિહી^{૫૧} કેમનામ સુઆમા.^{૫૨}

સપૂર્ણ “છંદ નામાવલિ.”

“અથ વર્ણોચ્ચાર કે અષ્ટ સ્થાન કથનમ્.”

દોહા:

ઉર ઝિવ શિર દિજ ઓઠ નક તાલુ રસના મૂલ;

યહ અઠ તલતેં અસ વરન, કહૂં જસ હરિ અનુકૂલ ૧

ટીકા.— આઠ ધ્યાનેથી અક્ષરો બોલાય છે તે આઠ સ્થાનનાં નામ આપવામાં આવ્યા છે. પેટ, ડોક, માથું, હાંત, હોઠ, નાક, તાલ તે જીભ. એ આઠ ધ્યાનમાથી અક્ષરો બોલાય છે. એ આઠે સ્થાનમાંથી શ્રી હરિના યસના અક્ષરો બોલાય તો તે વધારે સાર. ૧

“અથ ત્રેસકે વર્ણ કકારાદિ નામ.”

છંદ રસાવધો:—

ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, બ, ભ, મ, ય, ર, લ, વ, શ, ષ, સ, હ, ઝ, ઘ, ઉ, ઋ, ઋ, ઋ, ઋ, અં, અઃ, લઘુ:

દીર્ઘ અકાર ઓર પ્લુત અકાર બનો;

દીર્ઘ ર પ્લુત એકાંતરસેં ઉકાર બખાનો, ૧

ગિને દીર્ઘ સકાર દીર્ઘ લકાર કહ્યો હૈ;

એ, એ, ઉ, ઋ એહ ચાર પ્લુતકાર લહ્યો હૈ,

પુનિ ડ, ઞ, ણ, ન, મ, અનુનાસિક એ યાંચ માંનિયે,

ગિસર્ગ અરુ અનુસ્વાર રૂ ક: પ: દોચ બાંનિયે. ૪

યહ ત્રિપદી વર્ન હૈ વ્યાકરન જરને નહિ;

આકાર ખ્યાપક સજનમે, કૃષ્ણ બિભૂતિ આહિ. ૧

“ તામે અષ્ટ દ્વય જરન નામ. ”

દોહા:

આદિ ન આવન દીનિયે, હ, ઝ, ધ, ર, ખ, લ, છ, ન, સોય;

કુગનાદિકે અરુ દધછર, હરિજસ દોષ ન કોય. ૧

ટીકા:—હ, ઝ, ધ, ર, ખ, લ, છ ને ન આટસા અક્ષરોને પહેલા આવવા દેવા નહિ, ખરાબ ગણે અને દ્વયાક્ષર ને પ્રભુના યશોમાનમાં આવે તો તેનો કંઈ દોષ નથી. ૧

“ પુનઃ ત્રિવિધે સમદશ દ્વયાક્ષર કથનમ. ”

દોહા:

કે, ઝ, છ, ટ, ઠ, ડ, ઝ, થ, પ,

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯

ફે, બ, લ, મ, ર, લ, સહસત્રહે જાનિ;

૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭

દિને નહિ નર કવિત ધુર, હરિગુન દોષ ન માનિ. ૨

ટીકા:—આ સત્તર દ્વયાક્ષરને માણસની કવિતા જનાવવામાં આવવા દેવા નહિ. શ્રીહરિના ગુણમાન માવામા આવે તો તેનો દોષ ન માનવો. ૨

“ પુનઃ ત્રિવિધે વર્ણ શુદ્ધિ. ”

ઋ ઋ લૃ લૃ સ્વર છાંડિ ફિર ભર બહુલાક્ષર જેત;

ઝ, ધ, ટ, ઠ, મ, ઠ, થ, ફે, ટે, ઝ, છ,

હરિ બિન ધુરિ છંદ અહેત. ૩

છંદ રહિત સ્વર હિતકરન, ક વરગ આદિ સમગ્ર;

ભર બહુલાક્ષર ગિન રચત, મુખદ છંદકે અથ. ૩

“અથ ચતુર્વિધ નાયક લક્ષણમ્.”

દાહ્યા:

એકહિ પ્રમદા પ્રેમમેા અનુકૂલ જ્યેા શ્રીરામ;

દહિન બહુતિય ત્રીતિ સમગ્રમેા ગિરિધર ઘનશ્યામ ૧

કરિ ગિગારં કિરિ મધુર બત સો શકુંકર લો માનિ;

ધૃષ્ટ, નલજ ધિક્કાર અતિ, રાવન કેસે જાનિ. ૨

ટીકા:—આર પ્રકારના નાયકના નામ દાખલા સાથે આપ્યા છે.

એક જ સ્ત્રીના પ્રેમથી મગ્ન તે ‘અનુકૂલ’ નાયક, તે શ્રીગમ-ચદ્રજી. બહુ સ્ત્રીઓનો પ્રેમ સંપાદન કરનાર, ‘ચતુર’ નાયક તે શ્રી. ગિરિરાજધરજી શ્રી કૃષ્ણ દહિન-ચતુર, પહેલો ગિગાર કર ને પછી મીઠી વાણી બોલે ને ‘સક’ નાયક. તે શ્રી. મહાદેવજી, દુષ્ટ, ક્રોધાગ્ર લાજ વગરનો ને ધણેજ ધિક્કારને પાત્ર તે ‘શવજી’ ૧-૨.

“પુનઃ લક્ષણાંતર”

સોરસ:

સ્વકીયા—પતિ પતિ સોઇ, એ ઉપપતિ પરતિય રતિ;

જૈસિક નાયક હોઇ, ગનિકા મુ‘રત’ ગિમુખ હરિ

ટીકા:—પોતાની સ્ત્રીના પ્રેમમાં પડે તે ‘પતિ’ પારદી સ્ત્રીના પ્રેમમાં પડે તે ‘ઉપપતિ’. વેશ્યાના પ્રેમમાં પડે તે ‘જૈસિક’. તે પ્રભુથી વિમુખ થાય છે. ૩.

" અથ નાયકલક્ષણું "

દાહ્યા:

૧ પદ્મિની, ૨ ચિત્રની ૪ શંખિની ૩ હસ્તની સહ ચોમાનિ;

શુદ્ધ પદ્મિની રાધિકા, કૃષ્ણ પ્રિયા જગન્નાનિ. ૪.

ટીકા:—પદ્મિની, ચિત્રની, શંખિની ને હસ્તિની એ આર નાયકા ગણાયી.

શુદ્ધ પદ્મિની તો શ્રી રાધિકાજી છે. તે શ્રી કૃષ્ણ પ્રભુનાં પ્રિયા છે.

અથ નાયકા લક્ષણું. તદ્ભેદા:

દાહ્યા:

વ્યાહી સ્વકીયા નાયકા, પરકિય પરતિય ગાઈ,
સામાન્યા ધનલોભિની શ્રી ગોપી કુળજાઈ. ૫

ટીકા:—જેની સાથે સગાઈ થયેલી છે, જેની સાથે લગ્ન થએલું છે તે સ્વકીયા-નાયકા. પારકી સ્ત્રી તે પરકીયા નાયકા. પેસાના લોભવાળી તે ' સામાન્યા ' શ્રી ' એટલે શ્રીરાધિકાજી, ગોપી ને કુળજા એ ત્રણ લાખલાયી ગણવું. શ્રી રાધાજી સ્વકીયા ગોપીજને! પરકીયા કુળજા સામાન્યા ' ૫

પુનઃ સા ત્રિવિધા મુઘ્યા, મધ્યા, પ્રૌઢા.

સૌરઠા:

જાને ણિન અજ્ઞાત, જાને જોળન સ્પૃત હૈં,

સકલ અન્ધ ઇહજાત* મુઘ્યાકે દે ભેદ યહ ૬

લાજ મનોજ સુમાન, સો મધ્યા જામે ભુગલ,

પ્રૌઢા અતિહિ સુજાન, મનમોહન પ્રિય નિરંતર. ૭

ટીકા:—મુઘ્યા, મધ્યાને પ્રૌઢાના ભેદ બતાવ્યા છે. જે પોતાના યૌવનને ગણતી નથી તે ' અજ્ઞાતયૌવના ' કહેવાય છે, જે

પોતાના યૌવનને જાણે છે તે 'સાતયૌવના' કહેવાય. જે. આ પ્રમાણે મુગ્ધાના બે ભેદ છે. દરેક અર્થમાં આજ વાન છે. કામના જેવી જેને લાગે છે. તે મધ્યા ક જેમાં 'મુગ્ધ' છે. મૂંઝવણ વચ્ચે બિરાગે છે ને મલા છે. ધણીજ ચતુર છે તે પ્રૌઢ. તેના મનમાં હમેશાં મોહન પ્રભુનું રટણ હોય છે. મનને મોહ પમાડનાર પિયનું તેને રટણ હોય છે. મારા પ્રિયમ કેવી રીતે મુખી થાય તેનુંજ તેને હમેશાં રટણ હોય છે. તે ધણી ચતુર હોય છે. મનોજ=દામદેવ ૧-૭

“અથ પરકીયા ભેદ.”

છંદ હરિગીતા:

કરિ કિયા જાયક ચાતુરી, દુહુ બિદગ્ધા ચહુ જાનિયે;
અતિ દુરાવે રતિ તહુ લખે, 'સગિ-લચ્છિતા' પહિચાનિયે;
'ગુપ્તા' સુરત ગોપન કરે, 'કુલટા' ન તૃપ્તિ સો લહી;
હરિપિય મિલન નિશ્ચે લહતિ, 'મુદિતા' બેહં કવિ સગ કહિ.

ટોણા:

ખિંગરે ઠોર સહે ટકી, સો દિખિકે દુખ પાય;
'અનુસયાના' વે સમજિ, કહા મિલનો જગજાય? ૧

ટીકા:—ક્રિયા-વિદગ્ધા ને વાક્ય-વિદગ્ધા આ બે જાણવી. ધણે દૂર હોય છતાં પ્રેમથી પામે જૂએ તે 'લચ્છિતા' જાણવી. પોતાના યૌવનને દોકે તે 'મુગ્ધ'. જેને સત્તાય ન હોય તે 'કુલટા' જાણવી. પિયનું મિલન નક્કી થયેજ એવું જાણે છે તે 'મુદિતા' છે. આ 'પરકીયા'ના પ્રકાર છે. જમટેલી ઠેકણે સહન કરીને રહે. તે જોઈને દુઃખ પામે. પ્રભુને ક્યાં મળીશું એમ સમજે તે 'અનુસયાના' જાણવી. ૧

“અથ અવગ્યાભે નામા વિખ્યતે”

નોંધ:

પ્રેમિતપતિકા ગિરહનિ, અતિગ્ધ પતિગ્ધ હોય,	
યુનિ પાછે પચતાયજો, ‘કલ્હાતગ્ધિ’ હોય,	૧
પતિ આયે કહું રેન રહિ, પ્રાત ‘ગહિતા ગેહ;	
જાન મિલન અલિસારિકા’ કરિ સિંગાર મુદેહ,	૨
જાકે વંચન પતિકરે, ‘ગિમ્લખધા’ મો હોઈ,	
ચિત્તવે ચિત્ત હરિ પિય મિલન ‘ઉત્કંઠા કહિ સોઈ	૩
‘ગાસકસર્ગ’ ખાર નિશિ, પિય આવન શુચ થાપ,	
ભૂષણ વસન રૂ વેપ વિધિ કરિ, અકુલાય ન આપ	૪
જાકે પતિ આધીન કહી, સ્વાધીનપતિકા તોહિ,	
જોર મુને પિયકો ગવન, ‘પરવશ્યપતિકા’ સોહિ	૫
આજકાલિ આવહિ, પિયુ કૃપ્તચન્દ્ર અતિ નેહ,	
‘આગમપતિકા’ હર્ષ અતિ, દયારામ કહિ એહ	૬

ટીકા —એક સ્ત્રીને આગા આપીને ત્ય નવ તેથી તે પિયુના પરોક્ષથી કુ ખ પામે તેને પતિ પગ ગણો પ્રેમ હોય પિયુના વિગ્ધમા કુરે તે ‘પ્રેમિતપતિકા’ જાણી, પાછળથી પચતાય તે ‘કલ્હાતગ્ધિ’ જાણી કાઈ કલ્હાએ આખી ગત ગાળીને સવારે પતિ ઘેર આવે તે ‘અહિતા’ જાણવી. આખી રાત તે પતિના સુખથી ખડિત થએલી તેથી તેને ‘અહિતા’ જાણવી. દેહને સારી રીતે સજાગીને પિયુને મળવા જાય તે અલિસારિકા જાણવી. પતિ જોનો ત્યાગ કરે છે તે ‘વિમ્લખધા’ જાણવી હમેશાં તે પતિના વિરહમા કુરે છે. પતિ સયોગ માટે તલસે છે, પતિનો સયોગ કગવી આપનારને પમે પડે છે પતિના

મિલન માટે તેને અવનવા વિચારો આવે છે. હંમેશાં મન પિયુ મિલનનું ચિંતન કર્યા કરે છે તે 'ઉત્કંઠા' જાણવી. પ્રભુ-મિલન માટે ખૂબ આતુર છે. પિયુને અવતાં વાર લાગે છે તો તે મનમાં હજારો તર્ક વિતર્ક કરે છે. પિયું મિલન માટે જે ઘણીજ આતુર થએલી છે તેને ઉત્કંઠા જાણવી. રાતના પિયુ મારે ત્યાં પંચારશો તેથી દરેક પ્રકારનાં સારાં સારાં કપડાં ને આભૂષણ પહેરી, શય્યા બિઝાવી પિયુને મન પસંદ દરેક તૈયારી કરી પિયુની વાટ જૂએ છે. શરીરને ખૂબ સજાગારે છે. એકી દસે પિયુના પંથને નિહાળે છે. જરા ખડખડાટ થાય છે તો પિયુ આવ્યા કે શું, એમ વિચારી જોવા દોડે છે. આખું શરીર સુગંધથી ખેંકે છે. આવાં સ્વચ્છોવાળા 'વાસકસર્પિ' જાણવી. પતિ જેને વશ છે તે 'સ્વાધીનપતિકા' જાણવી. સવારમાં પતિનો સાદ સાંભળે તો 'પરવરપતિકા' જાણવી. એનો પતિ પારખીને વશ થયેલો છે. આજ કાલમાં મારા પિયુ આવશે એ પ્રકારે જે વાટ જૂએ છે, જેને પિયુમાં પ્રુષ્ઠળ પ્રેમ છે તે તે 'આગમપતિકા' જાણવી. (૧-૨-૩-૪-૫-૬).

અર્થ:—વકોક્તિ ગર્વિતા, અન્યસંલોગદુઃખિતા માનવતી.

દોહા:

રૂપ પ્રેમ શુન ગર્વ, સો ત્રિભિધ ગર્વિતા જાનિ;

અન્ય સંલોગ દુઃખિતા, અન્ય મિલન મિય માનિ. ૭

ટીકા:—રૂપગર્વિતા, પ્રેમગર્વિતા, ને ગુણગર્વિતા એમ ત્રણ પ્રકારની ગર્વિતા જાણવી. પોતાનો પિયુ પારખીના પ્રેમમાં ફસાયો છે એમ જાણી દુઃખી થાય છે તે અન્યસંલોગ દુઃખિતાજાણવી.

“ત્રિવિધિમાન.”

સોરઠા:

લઘુ મધ્યલુ ગુરુ માન, કરે રાધિકા કૃષ્ણપેં;
દેં છુડાય પ્રિયમાન, ખેલ જિનય થય પોં પરી. ૮

ટીકા:—લઘુ, મધ્યમ ને ગુરુ આ ત્રણ પ્રકારનાં માન.
શ્રીરાધિકાજી કૃષ્ણ સાથે કરે છે. પગે પડી, વિનયનાં વચનો કહી
માનપતિ પ્રભુ એ ત્રણે માન હોડાવી દે છે ને રસભેર ખેલે છે. ૮

“અધીરાદિ ભેદ,”

દોહડા:

ગોપ કોપ પીરા કરે, પ્રગટ અધીરા કોપ;
લછન ધીર અધીરકોં કોપ પ્રકટ અરુ ગોપ. ૯

ટીકા:—ધીરા નાયકા છે તે જાનો કોપ કરે છે. અધીરા
નાયકા છે તે તરત જણાઈ આવે તેવા દેખાતો કોપ કરે છે. જાનો
કોપ, ને પ્રકટ કોપ આ લક્ષણે ધીરા ને અધીર નાયકાનાં છે. ૯

“અષ્ટ સાત્વિક ભાવ.”

દોહડા:

સ્તંભ ઠંપ દુર્લભંગ અરુ વિવરન આંસુ સ્વેત;
પુલક લીનતા અષ્ટ યદ્ હોત, કૃષ્ણ શ્રુતિ બેઠ ૧૦

ટીકા:—આઠ પ્રકારના સાત્વિક ભાવો છે. આ આઠ પ્રકારના
સાત્વિક ભાવો શ્રુતિરૂપા શ્રીગોપીજનો યાપ છે.

“દસ હાવ વિધાન.”

દોહડા:

ગને સંગ સિંગારમેં દંપતિ કે તન ભાવ;
ચેષ્ટા જે ગહુ સાંતિકી, વે કહિયે દસ હાવ. ૧૧

ટીકા :—શણુગાર સજ્જતી વખતે દંપતીના સરીરમાં જે હાવ હોય છે તે તેનાથી જે ઘણી ઘણી જાતની એજાઓ થાય છે તેને દસ જાનના હાવ કહેવામાં આવે છે. ૧૧

“ હંદ હરિગીતા. ”

પિયખારી રતિ મુખકરે, ‘લીલા હાવ’ હેં યહ જાનિયે;
 બોલિ સકે નહિ લાજતે, ‘ગિદરત હાવ’ જાણાનિયે;
 ચિતવનિ બોલનિ ખ્યાલમાં, શુભરસક્રી, રીતિ ‘ગિલાસ’ હેં;
 અંગઅંગ ભૂખન મુહે સમુજહુ ‘લલિત હાવ’ પ્રકાશ હેં. ૧
 કેા સમય વિચ્છીત ભૂતિ, ભૂખન પહરિ ‘વિભ્રમ’ નામકે,
 કોધ રુહરણ અભિલાખ ભય ઝોં, ‘કિલકિ ચિત્ત’ કેા હામકે;
 ઠરિ પ્રગટ દુખ મુખ સમય સો ‘કુટુંબિત હાવ’ કહાતકેં,
 વહ મુટાઈત ચાહે દરમ નહિ, કાંન ભાવત ખાતકેં ૨
 આયે અનાદર ભાવતેં, ધરિકેં બિબેક શુમાનકેં;
 દસ હાવ યહ મુખકર દયા, રતિ સમય શ્યામાશ્યામકે. ૩

ટીકા :—પિયુની સાથે ગતિકીડા વખતે ગતિયે જે મુખ મળ્યું હોય તેનો વારંવાર વિચાર કરે. તે કીડા ચિત્તમાં વસી રહે. તે મુખનું જાન ગહે તે માટે તેનું અનુકરણ કરે. એને ‘લીલા હાવ’ કહેવામાં આવે છે. યોગ્ય સમયે જે બોલવું જોઈએ તે તેનાથી લાજના માર્યા પિયુની સાથે બોલાય નહિ. ખીજની સાથે બોલવામાં જાય બીડે પણ પિયુ પાસે સ્પષ્ટ બોલાય નહિ. એને ‘વિદુત’ હાવ કહે છે. બેસે, ચાસે, બેસે, હસે, પાણી ભરવા જતાં, કોઈ દેકાણે જતાં પતિના દર્શનનું ચિંતન કરે, રસકીડાનો મનમાં ખ્યાલ રહે. આવા પ્રકારના હાવને ‘ગિલાસ’ કહે છે.

અગ્રેઅગ્રમાં આભૂષણો શોભે છે. રૂપ, ગુણ, સુંદરતા ને લાવણ્યથી મન હરે છે. એની ચાલ લલિત હોય છે. પિયુના દર્શન માટે તે ધણી આતુર હોય છે, એના મનમાં જગાયે ધીરજ રહેતી નથી. આવા પ્રકારના હાવને ‘લલિત’ હાવ કહે છે પિયુના દર્શન વગર તે ધણી વ્યાકુળ થએલી છે તેથી કાઈ વખત ‘સમયનું ભાન ભૂલિને રાગીને વિષે અરુણા વસ્ત્રો પહેરે છે ને પહેરવાની જગ્યાએ પહેરવાના આભૂષણો પહેરે છે ચણગાગ અવળા સજે છે. આને ‘ચિત્રમ હાવ’ છે.

પિયુ માથે દીડા કગતી વખતે એકી વખતે કોથ યાય, હગખ યાય, અલિલાખ યાય, ભન યાન પણ પિયુની દીડાના તાનમાં તેનું કંથુ ભાન ન રહે તેને ‘કિલકિ ચિત્ત હાવ’ કહે છે.

ફૂળને મુખને સમયસર પ્રકટ કરે તે ‘કુટુંબિતહાવ’ કહેવાય છે. મુઠ્ઠા ગરીગને, તેની સુગંધાને કાંઈ ભેદ ન જાય તે માટે તે નાકના પ્રયત્નો કરે છે. એને ‘વીક્ષિપ્ત’હાવ કહે છે. અતરમાં આદર હોય, પ્રેમ હોય છૂ ને ઉપર ઉપરથી અનાદર કરે છે. પોતાના રૂપનું તેને અભિમાન હોય તે મોહાગ મદને લીધે તેને ખીજનું ભાન નહેતું નથી એને ‘વ્યોથકહાવ’ કહે છે આ જે દશ હાર છે તે શ્રીમદ્ભુતે શ્રીન્વામિનીજીને ગનિકીડ વખતે મુખ આપનારા છે ૧-૨-૩.

“અથ વિગ્દ દગાવન્ધા.”

ટોહા

‘ને’^૧ન’ મિલે ‘મન’^૨હ મિલ્યો, નિલવેકો ‘અલિલાખ’^૩,
ચિંતા જાત ન મિતુ મિલે, જતન કિયેહ લાખ. ૧

‘સુમિરન’ રસ રાંભેગકોં, કરિ કરિ લેત ઊસાંસ,
 કરતિ ‘ફિરતિ’ પિય ગુન કથન, મન ‘ઉદ્દેગ’ ઉદ્દાસ. ૨
 ગિનુ સમઝે કછુ ગાકિ ઉઠે, કહિયે ‘તાહિ’ ‘પ્રલાપ’,
 દેહુ ઘટત મનમેં ગટતિ, વિરહ ‘વ્યાધિ’ સંતાપ. ૩
 ગિશ્વ મૂરતિ “મૂર્છિત” લઈ હે, ‘જડતા’ સળ ગાત,
 સો કહિયે ‘ઉન્માદ’, સળ મુધિ ગિનુ, સળ દિન જાત. ૪

ટીકા:—વિગ્દની દશ અવસ્થા ગણાવે છે. ‘આંખો’ માથી નેત્રનો કટાક્ષ થયો કે તરત ‘મન’ મળ્યું. તેને મળવાની ‘હચ્છા’ થાય. ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરો છતાં મન્યા વગર ચિંતા કદાપિ જાયજ નહિ સયોગ રસનું ‘સ્મરણ’ કરી દરીને નિસાસા નાખે, હગતાં ફરતાં પિયુના મુણગાન ગાય છે. ઘડી ઘડીમા ‘ઉદ્દેગ’ થાય છે ને આનંદ થાય છે. સમન્યા વગર ગમે તેવું નયડે છે. તેને ‘પ્રલાપ’ કહેવામાં આવે છે. વિરહ વેદના વધવાથી એવું શરીર પાતળું થઈ જાય છે. એને ‘વ્યાધિ’ કહે છે. મનુ વિગ્દથી મૂર્તિમંત થઈ ગઈ છે. ‘મૂર્છા’ પામી છે. ‘જડ’ જેવી થઈ ગઈ છે. કાષ્ઠપણ પ્રકારના જ્વાન વચર દિવસો પસાર થાય છે તેને ‘ઉન્માદ’ કહે છે.

સરખાવો:—

પ્રેમલક્ષણ વળી દગ રુચિ સ્મૃતિ અભિલાષ ઉદ્દેગ ચાર;
 વ્યાધિ પ્રલાપ ને ઉન્માદ, એ ત્રણ આસક્તિના પ્રકાર,
 ૧ ૨ ૩

પ્રકાશ વ્યસનતણા જે કહીએ, જડતા ને વળી મૂર્છાના લહીએ,
 તન્મયતાનું લક્ષણ એકે, મૃત્યુ મદરા પણ મરણ ના છેક
 એવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ૩૮
 ભક્તિપોષણ

“ અથ નવ ગસ ”.

દાહા

રસ મિંગાર ન હાસ્ય હે કરુના કેદ્ર હિ જાનિ,
 ખીર ભય ન ખીલત્મ ગસ, અદ્ભુત શાંત ગજાનિ ૫
 દીકા—નવ પ્રકારના ગમના નામ આપ્યા છે શૃંગાર, હાસ્ય,
 રસ, રૂદ્ર, ખીર, ભય, ખીલત્મ, અદ્ભુત ને શાંત
 “ અથ ગ્યાપીભાવ

દાહા

રતિ હાસી અરુ શોભ, ફૂનિ કોધોત્સાહ ન ભીતિ,
 નિહા વિરમય આઠ એ, ગ્યાપીભાવ પ્રતીતિ ૬
 “ અથ વિભાનુભાવ

દાહા

જો ગસકી દીપ્તિ જરે, ઉદીપન મો હોય,
 સો અનુભાવ ન ઉપજે, રસકો અનુભવ જોય ૭
 આક્ષંબન અવલગ રસ, જામે રહે જનાઈ,
 નોટ ગમમે સચગત, તે વ્યભિચારી ભાઈ. ૮

“ અથ નવરસકા ઉદાહરણું ”:—

કથિત:

શ્રીરાધા સંગ રંગ વહુ લહિ સિંગાર રૂપ,
હરિ કન્યાવાસ હાસ રસહે ખેંચાનિયે;
કુટુંબા બંધે જનની, કેસી મંગ રૂદ્ર લયો,
ખત્તાસુર બધ કીનો બીર રસ જાનિયે;
દાવાનલપાન લીત પૂતના લીલા બીભૃત્સ,
ગચ્છ હરન લીલામે અદ્ભુત હે માનિયે;
ઉદવ ઉપદેશ શાંત ગોપિકા પ્રસંગ પ્રેમ,
દશે રસમયો દયાનાથ જૂ બખાનિયે.

૧

ટીકા:—શ્રીરાધાની સાથે કીડા કરતી વખતે ‘શૃંગાર’ રસ.
શ્રીગોપીજનોના ધરમાં હાસ્ય રસ. શ્રીયગોદાહર્યે પ્રજુને દોરડાં વતી
બાંધ્યા તે વખતે કુટુંબ રસ. કેસી દેવને માગતી વખતે રૂદ્ર રસ.
વત્તાસુરના વધ વખતે વીર રસ. દાવાનલનું પાન કરતી વખતે
લીલ રસ. પૂતનાનું સ્નાનપાન કરતી વખતે બીભૃત્સ રસ. વસદગન
લીલામા અદ્ભુત રસ. ઉદવજીને ઉપદેશ કરતી વખતે શાંત રસ.
ગોપિકા-પ્રસંગમાં પ્રેમ રસ. આ પ્રમાણે દસ રસો દસ = મહાપ્રના
સ્વામી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રમાં છે. ૧

દોહા.

- બરન્યો પિંગલસાર, રસ છંદમાલિકા સંગ;
હરિ હરિ પ્રિયા ઉદેશીકે, કાબ્યજી રન્યો ઉમંગ ૧.
- સખ રચના હરિ સમ્મન્ધી, પદત સુનત દુઃખ લાંગ;
રોમ રોમ તન બાઢિ રસ, શુદ્ધ રસિકકે સંગ ૨
- વિદત જનકે હિયમે, રહત ખેડો બિધિ રંગ;
નિરસ શુદ્ધ જ્ઞાનિકે, સ્નેહ ન બેડે શ્રીરંગ ૩
- સ્વારથ પરમારથ ઉભય, ચોરમે ધનસાર;
ચિતમે આતુરતા બસે, પ્રિય હુઈ નંદકુમાર. ૪
- દિજ નાગર સાઠોદરે, દયારામ હરિજન;
અન્ય રચાયો તાહિયે, શ્રીગુરુ હોય પ્રસન્ન ૫

ટીકા:—આ પિંગલસાર અન્યનુ વર્ણન છંદમાં કરામા આવ્યું છે. શ્રીહરિ અને શ્રીરાધિકાજીને ઉદેશીને હોગબેર, અતઃની ઉત્પત્તિ કાબ્યની રચના કરી છે. ૧

દરેક રચના પ્રજુના મમ્મન્ધનાળી કરીને ગ્મી છે. જેને પદતા, જેને સાબળતા દુઃખનો નાગ થાય શુદ્ધ ગ્મિક લક્તોના સમાગમથી શરીરના રોમે ગમમાં રસની વૃદ્ધિ થશે ૨ નિદાનોના હંદરમા જુદા જુદા પ્રકારના રંગ (લાવ) ગહે છે રસ વગરના શુદ્ધ જ્ઞાતીને પ્રજુ પર પ્રેમ ઉત્પન્ન થતો નથી. ૩ ચોડામા બેડો સાગ બતાવ્યો છે. એથી સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ સંધારો. ચિત્તની ચતુરાઈ વધશે. ચતુર થવાશે. નંદરાયજીના પુત્ર શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પ્રસન્ન થશે. ૪ શ્રી હરિના જન સાઠોદરા નાગર ગૃહસ્થ-બ્રાહ્મણ-શ્રીદ્યાગમભાષ પાસે શ્રીગુરુ દેવે પ્રસન્ન થઈને આ અન્યની રચના કરાવી છે. ૫

શ્રીતિ શ્રીકૃષ્ણજન શ્રીવલ્લભદાસાનુદાસ કવિવર શ્રીદયારામભાષ
વિરચિત પિંગલસાર અન્ય સમાસમ.

પ્રકીર્ણ.

પીવણ વિદ્યુ શ્રીશુ સ્વામી, સામળીઆ વાહાલા...;

મહારે અંત સમે અલખેલા મૂળને મૂક્યોમા...એ રાહે ગાવાની છે.

ગરબી :

શ્રીહરિ વાહાલા જેહેને કહિયે, સાહેલી માહારી;

વૈષ્ણવ વાહાલા તેહેને વહિયે, માહારી સજનીરે. ૧

નીકરે પાળાંડ પ્રમાણે, સાહેલી માહારી;

શ્રમ કરે તે ઠાણે બણે, માહારી સજનીરે. ૨

હરિ સેવે હરિજનને તરછોડે, સાહેલી માહારી;

યગ પૂજે ને મસ્તકે મોડે, માહારી સજનીરે. ૩

નિર્મળ લાવેથી સત્સંગ કરીએ, સાહેલી માહારી;

દોષ કોઇના નાં ઊર ધરીએ, માહારી સજનીરે. ૪

જેહેમાં જાનું શ્રીહરિનું ડેખો, સાહેલી માહારી;

પ્રભુ સરિખા તેહેને પેખો, માહારી સજનીરે. ૫

હરિજન જેણે સંતોષ્યા સાહેલી માહારી;

પુરુષોત્તમ તેણે પોષ્યા. માહારી સજનીરે. ૬

અંતરની વાત તે બણે, સાહેલી માહારી;

હરિ ભાવે હરિરસ માણે. માહારી સજનીરે. ૭

કરણીની વાતો તે બણે, સાહેલી માહારી;

ઘણું હરિ ભાવે હરિકૃષ્ણ માણે; માહારી સજનીરે. ૮

સક્રાત લગવતને તોલે, સાહેલી માહારી;
દયો કહે એકાદશમાં બોલે, માહારી સબનીરે.

निःस्पृहं मुनिनं शान्तं संन्योषिसमदर्शिनम् ॥

अनुव्रजाम्यहं निरर्थं पूयेयस्याहं रेणुभिः ॥

શ્રીમદ્ભાગવત સ્કંધ ૧૧.

રાગ સૌરઠ

મેરે શ્રીમદ્ભાગવતો, સરનગલ એક હૈ;
ઓરકી ન આસ ધર, ચાતકસી ટેક હૈ. મેરે ૧
સાધન ધર્મ નાં, વિચાર નાં બિબેક હૈ;
ભક્તિ જ્ઞાન વૈરાગ્ય નાં મતિ ગતિ નેક હૈ. મેરે ૨
ગરુડ પ્રપન્ન અહિસેાં ન ભય લેક હૈ;
ત્યોં દયો ન હરે જમતે, ઓગુન અનેક હૈ. મેરે ૩

ટીકા:—મને ક્રાત શ્રીમદ્ વલ્લભાધીશના ચરણકમલના શરણનું
બળ છે. હું કોઈની આસા રાખતો નથી. મારો ટેક ચાતકના જેવો
છે. ચાતક બારે માસ તરસ્યો રહે છે તે જ્યારે સ્વાતિ નક્ષત્રનાં
બિંદુ વરસે છે ત્યારે તે બિંદુ પીધને તરસ છીપાવે છે તેમ મને
ગમે તેટલાં દુઃખો પડશે છતાં હું શ્રીમદ્ વલ્લભાધીશનું ચરણ છોડીને
સ્થાયે જઈશ નહિ. જ્યારે ત્યારે કૃપા વરસશે. ૧

મારામાં સાધન નથી, ધર્મ નથી, વિચાર નથી, વિવેક નથી.
ભક્તિ, જ્ઞાન તે વૈરાગ્ય નથી. શુદ્ધિ સારે ઢેકાણે જતી નથી. ભગતે
ઢેકાણે રખડે છે. ૨

ગરુડને શરણે આવેલા સાપને જેમ જરાયે ડર નથી તેમ
મારામાં ધણાંજી અવગુણો હોવા છતાં શ્રીમદ્ વલ્લભાધીશના ચરણ-
કમલના શરણ બળથી હું જરાયે ધમથી ગલરાતો નથી.

નેક=સારી. પ્રપન્ન=શરણ. બેક=ભાગક. અહિ=સાપ.

૫૬-એકાનુ:-

અળ કા ઉપાય કરે ગુરુ નંદમુત નાહ હૈ;

ચરન સરન પર્યો તોહુ. હીયે દદાહ હૈ.

અળ....૧

હરિસોં ણિમુખ જો હેં, ચરત કુરાહ હૈ;

કેસો ન્યાય કેસો તાકે અંતર ઉત્સાહ હૈ.

અળ....૨

સકૃત સંમન ગજ છટયો ગુણ ગ્રાહ હૈ;

દયાકી ન ટેર સૂનો, દયાનિધિ વાહ હૈ.

અળ....૩

ટીકા:—હે શ્રીગુરુદેવ !, હવે હું શું ઉપાય કરું? આપના ચરણકમલમાં પડીને શરણે આવ્યો તોપણ હૃદયમાં દઝાડો રહે છે. પ્રભુથી જે વિમુખ છે તે ખરાબ રસ્તે ચાલે છે. આ કેવો ન્યાય? તેમના અંતરમાં ઉત્સાહ છે. તેમને ક્ષી શીકર નથી. એકજ વખત આપનું સ્મરણ કરવાથી મધગ્ના મોઢામાંથી હાથી છટયો. પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રીદયારામભાઈ કહે છે કે હે પ્રભુ !, તમે મારી ખૂંચોયે સાંભળના નથી. દયાના સમુદ્ર ખરા તમે !

દદાહ=દગાંડા જાગપો. કુરાહ=ખગન રસ્તો. ગ્રાહ=મધર ટેર=ખૂંચ.

રાગ કેદારી.

શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભ,

રટણ રતિસહ રજની દિવસ જેને;

પુષ્ટિ પથ સકળ સિદ્ધાંત વણુ શ્રમ,

સદા વાસ પૂરી રહે હૃદય તેને. શ્રીવલ્લભ....૧

સહજ સેવા સિદ્ધ માનસી મુખ્ય ક્ષણ,

પ્રેમ આસક્તિ સહ વ્યસન લક્ષિ;

સતત નિરોધ મન નદ નદન વિષે,
 શ્રીગુરુ દ્વાશ્રય લવ-વિગ્નિત શ્રીવલ્લભ ૨
 શ્યામાશ્યામ સુધારૂપ રજીત મતિ,
 ત્રજપતિ હોય વશ વણ પ્રમાણે,
 હેતુ કંટાણા કૃષ્ણ, દેન્ય દામત્વ દંડ,
 ઉચિત વસ્તુ અખિલ સહજ પાસે શ્રીવલ્લભ ૩
 પાપ વિશ્વાસ ઉર, શરણુ બલ શુદ્ધ,
 મુખ મત્ર ગુણગાન મતિ શુદ્ધ ધર્મે,
 પાપ સંતાપ પ્રતિબંધ પ્રલે સકળ,
 જાય નહિ 'ધિ' જ્ઞાપિ કુર્મો શ્રીવલ્લભ. ૪
 હુન્ધ સત્સંગ મન મોહ દપતી અતિ,
 ગમતી જોવિઠ કૃતિ સઘ લાસે,
 નિર્ભયાનદ નિજ હૃદય સગ નિરતર,
 પ્રત્નીદ પ્રીતમ દયા મન હુલાસે શ્રીવલ્લભ ૫

ટીકા —શ્રીવલ્લભ, શ્રીવલ્લભ, શ્રીવલ્લભ, શ્રીવલ્લભ એજ
 જેને ગત દ્વિસ રહ્યુ છે તેના હૃદયમા જરાયે શ્રમ કર્યા વગર
 મુખ્ય ક્ષણરૂપ માનસી સેવા સહજમા સિદ્ધ થાય છે પ્રેમ આસક્તિ
 ને ચસન આ તણુ પ્રકારના લક્ષણો સાથે તેને ભક્તિ પ્રાપ્ત થાય
 છે એનું મન નિરોધ પામીને હમેશા નદનદનમા વગમ્ય રહે છે.
 શ્રીગુરુદેવ દ્વાશ્રય થાય છે સસાગમા આસન્નિ ભીડી જાય છે ૨

શ્રીપ્રભુ ને શ્રીગદાજીના રસખસતા રસ સ્વરૂપમા શુદ્ધિ
 ગમાએલી ગદે છે દોષ પણુ પ્રમરના સાધન વગર પ્રભુ વશ થાય

છે. શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની કૃપાના હેતુ જૂત-દીનતા ને, દાસત્વ તે દ્વ યામ
છે. જે જે વસ્તુ યોગ્ય છે તે તે બંધીએ મળે છે. ૩

યદન્યં ત્વત્કૃપાહેતુર્ન તદ સ્તિ મમાગ્ધપિ ॥

તાં કૃપાં કુરુ કાષેઽય યયા સે દૈન્યમાપ્નુયામ્ ॥ ૧ ॥

તૃતીય વિનિષ્ઠિ. શ્રીમત્પ્રભુચણુ.

હેતુ કરુણા, કૃપ્યુ, દન્ય-દાસત્વ દદ. એને માટે.

, ગુહ ચરણુ બલનો ઉદ્વર્મા વિશ્વાસ આવે. “શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં
મમ”, “કૃણ ત્વાસ્મિ” આ અષ્ટાક્ષર ને પંચાક્ષર સદાયે બોલે.
શ્રીહરિના ગુણગાન ગાય. શુદ્ધિ ગુહ ધર્મ તરફ વળે. કાપિક,
ધાર્મિક, માનસિક ને સાંસર્ગિક એ ચાર પાપ, આધિભૌતિક,
આધ્યાત્મિક ને આધિદૈવિક એ ત્રણ તાપ, પ્રભુના મિલનમાં અંત-
ગાયત્રી થતા સાધાગણુ ભગવત્કૃત પ્રનિબંધો આ બધાય નાશ પામે.
કોઈ કાળે ખગમ કામ કરવા તરફ શુદ્ધિ ગાય નહિ. ૪

મત્સંગમાં મન લોભાગે. મત્સંગ કરવા તરફ પ્રીતિ થશે.
મત્સંગની મોહામણી શ્રીકૃષ્ણ ગદ્યાની ભુગલ ભેડી પર ધણો પ્રેમ
વધશે. પ્રભુને જે ગમતું હશે તે કરવાનું તરત મન થશે. તે નિર્ભય
ગદ્યેશે. તેનું હૃદય રૂપી સગવડ દર્મ્યેમાં આનંદસથી ઉભગશે. શ્રી
દયારામભાઈના પ્રીતમ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પ્રસન્ન થશે ને મન પ્રકુલ
હશે. (આનંદમાં રહેશે). ૫

પદ :

જા જા, હરિપદપંકજ, જા જા. (ટક)

આત્મ સમીર રવિ ચણુ રચ્યા,

વિધિ નાભિઅંબુજ સર જાજા. હરિપદ ૧

સુરસનકાદિ પાર ન લહે, જેણે કામ કોપ વરજ્યા. હરિ. ૨

પ્રુવ અમ્ભારીષ શુક વ્યાસ પરાશરે,

૧.

પ્રેમ ભક્તિથી લજ્યા. હરિ. ૩
દીનદયાળ કૃપાનિધિ કેશવ, સૌ ગાતાં લજ્યા. હરિ. ૪
ભજ દયા હરિ લજન તજશે નહિ, રંક અથવા રાજા. હરિ. ૫
હરિપદપંકજ=શ્રીહરિના ચરણકમળ. સમીર=વાયુ, વિધિ=પ્રજ્ઞા.
નાભિઅંશુજ=નાભિકમળ. વગલા=ચેડ્યા, ત્યાગ કર્યો. કૃપાનિધિ=
કૃપાના સમુદ્ર.

પદ : રામ બિલાસ :

લજ સદા શ્રીકૃષ્ણ ચરન, મૂરખ મનરે. (ટેક).
મદ્દ કાં થયો ઝો અજ્ઞાન, મન વિષે મુમતિ આન;
કૃષ્ણ ચરન અર્પણ કર તું, તન મન ધનરે લજ સદા. ૧
કાલ દાદમાં નિવાસ, ક્યોં કરે વિષય વિલાસ;
ચેત ચેત જાય હરિજન વિના દનરે. લજ સદા. ૨
અકલ ઘરમાં વ્યાસ કોણુ ?, હરિ વિના અવર ન જાણુ;
કૃષ્ણચરણ કર ગ્રહણ, અવર ના કર અન્યરે. લજ સદા. ૩
હુંદે કપટ કાઢ બાહાર, જ્ઞાન પાણુ ખડગધાર;
કામ ક્રોધ લોભ મોહ, માર ચૌર જનને. લજ સદા. ૪
દયાદે પ્યારે શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર, સખકે મન લયો આનંદ;
લવતારણુ કૃષ્ણ-નામ, કૃષ્ણપંકજ લોચનરે લજ સદા. ૫
ટીકા :—હે મરખ મન! તુ હમેશાં શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના ચરણ-
કમળને ભજ. એમના ચણાગવિઃ ઊડીને તૂ ક્યાંયે જઈશ નહિ.
હે મદ! તું સાથી અજ્ઞાણો થયો? તારા મનમાં કાંઈ સાદી છુદ્ધિ
તો લાવ. શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રનાં ચણકમળમાં તું નન, મન, ને ધન

અર્પણ કર. કાળનો કાળીઓ યદને તું કાળના મોટામાં રહી છ-
 છતાં તું વિષય મુખ બોમવે છે. જરા ચેત, પ્રભુના લગ્નન વગર
 તારા દિવસો બન્ય છે. જરા જો. આ સચરાચરમાં આ ધટ ધટમાં
 કાણ વસી રહ્યું છે પ્રભુ વગર તું બીજું ન બાલોશ. બધે પ્રભુજ
 વરયા છે. શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના 'ચરણકમલને પડકીને રહેજો. એમનો
 દલાથય, રાખજો. બીજો ક્યાંયે ભટકવા જતો નહિ. જ્ઞાન રૂપી
 ખડગને હાથમાં લઈ તેની તીક્ષ્ણ ધાર વતી તારા હૃદયમાંથી કપટને
 બાહાર કાઢ. કામ, ક્રોધ, મદ, લોભ, મોહ ને મત્સર એ છ ચોરને
 મારી નાખ. જીતેન્દ્રિય બન. દશ ઇન્દ્રિયો ને મનને વશ કરી
 પ્રભુમાં વાળ, શ્રીદયારામભાઈના પ્રીતમ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રથી બધાને મન
 આનંદ થયો છે. સંસાર સાગરમાંથી તારે એવું એકજ શ્રીકૃષ્ણ
 નામ છે. માટે હે મન ! કમલના જેવાં જેમનાં લોચન છે એવા
 શ્રીકૃષ્ણને તું ભજ, તેમની સર્વાન્મભાવથી સદા સેવા કર.

પદ-રાગ પ્રભાત, ગુર્જરી મિશ્રિત :

ચરણ તહારા વિષે જન્મ જન્મ મઠા,
 લગ્ન રાખે હરિ મન મહાર્ક;
 દીન જાણીને મુને કર કૃપા અટકી;
 નિત્ય રસના કરે રટણ તહાર્ક. ચરણ. ૧
 શિવ સનકાદિક શેષ સાગરમુતા,
 ચરણપંદજનું સેવન કરે છે;
 હરિચરણ હરિચરણ તુલ્ય કે અન્ય નહિ,
 વેદ ને વાણી સદા એમ કહે છે. ચરણ. ૨

નાલિખાંબુજ થકી પ્રજ્ઞા જે પ્રકટીઆ,
 તે ચરણ માહાત્મ્ય વરણી ન બાણે;
 સહસ્ર છુટું થકી શેષ ગાવે સદા,
 વેદ પુરાણ આગમ વખાણે ચરણ ૩
 ચરણામૃત તણું પાન કીધા થકી,
 કોટિ કલિમલ કપટ કલેશ બાણે,
 હરિચરણ સેવના જે કરે તે તણા,
 સંગથી હરિચરણ પ્રાપ્તિ થાએ ચરણ ૪
 સુરતર મુનિજન પાપ પામે નહિ,
 ચરણ જશ વર્ણવા કોણ શક્તિ ?
 ભણે હયો દીન તુને બાણું જહુપતિ,
 સદારે આપો ત્પહારી ભક્તિ ચરણ ૫

લમ=ભમ, બોડાએહુ નિત્ય=હ મેશા. રસના=શવ. તુલ્ય=સમાન,
 બરાબર. સાગરમુતા=સદાશી ચરણપદ્મનું=ચરણકમળનું. વાણી=
 સરસ્વતી. અન્ય=બીજું. નાલિખાંબુજ થકી=નાલિકમળમાંથી.
 સહસ્ર=હજાર, છુટુંવા=છૂલ. આગમ=શાસ્ત્ર કોટિ=કરોડો. કલિમલ=
 પાપ. પ્રાપ્તિ થાએ=પમાય.

બોડાણું :

કૃષ્ણ કીર્તન કથા કૃષ્ણના નામની,
 શ્રવણ કરતાં સહસ્ર પાપ બાણે;
 ભવ જન્મ મરણની ચાતના નવ અંકે,
 લક્ષ ચોરશીમાં નવ ગણાયે કૃષ્ણ ૧૮.

મૂઢ! માયા વિષે ક્યાંહાં ઘયો મઝ તું,
 કેણુ છે તાત ને કેણુ માય ?;
 ગ્રેમયુક્તે પ્રભુચરણ આશ્રય કરો,
 જે યકી અખિલ આનંદ ધાય. કૃષ્ણ. ૨
 તરૂણી તન ધનથી મન કંકાડી કુટ્ટી પડી,
 કૃષ્ણ કીર્તન મદા શ્રે' ન ગાય;
 અદ્ય આયુષ્ય હજી ક્યહાં તં લેહેતો નથી ?,
 ચેતરે ચેત ક્ષણભંગ કાય. કૃષ્ણ. ૩
 ગંગ તરંગ જલ જાનહવીને તણ;
 અદ્ય જલમાં નર્થ શીદ ન્હાયે ?;
 ભુક્તા કરવા સુધા તુલ્ય ભોજન મલે,
 તે તણ રેણુકા શીદ ખાયે કૃષ્ણ. ૪
 દેહાભિમાન તુજ મન છે અતિ ઘણો,
 વદન મદ વાણી કહી મુઝ સ્કાયે;
 જોરે લકાપતિ કાળકર આવીઓ,
 મૃત્યુ મન કો નહિ રંક રાયે. કૃષ્ણ. ૫
 દામ એમે નહિ શ્રમ ખેંચે નહિ;
 વદનથી કૃષ્ણ કહેતાં શું ધાય ?;
 ભણે દયો દીન હરિનામ નૌકા વિના,
 દુષ્ટ ભાવ પાર તે નહિ પમાય. કૃષ્ણ. ૬
 સમ્યગ્=મવા. ભવ=મસાર. વાતના=દુઃખ. પરી=વેગળા.
 તરૂણી તન=ઓતુ શરીર. અદ્ય=યોહુ. આયુષ્ય=આવદા.
 ભુક્ત કરવા=ખાવા. સુધાતુલ્ય=અમૃત જેવું. રેણુકા=ગેની નૌકા=નાવ.
 ભવ=સંસાર.

પદ —ગગ પ્રભાત, ગુર્જરી મિશ્રિત

રિ ભજન કર વહેલો પ્રાણી, જન્મ જાય છે એજેરે,
ધડી પલકની વાત ન જાણે, જે શું નિયજે કાલેરે (ટેક)
ભિંચામન્દિર માળ રચીરે, બેઠા મોજે મ્હાલેરે,
વરણાગીમા વાંકા ફરતા, તેને સાચ્યા કાલેરે

હરિ ભજન ૧

મદરૂપી મદ્યપાન ઝરીરે, પરદારા શુ નિહાજેરે,
સ્વમતુલ્ય મુખ દેતી પ્રાણી, શું પડયો મોહની જાણેરે,
હરિભજન ..૨

ક્ષણ ક્ષણ રવ હસ્તિને ઘોડા, આગળ અનુચર ચાલેરે,
તે જન કાલતણે કર આવ્યા, જે જેગી કર્યા મુખપાલેરે
હરિભજન ..૩

કુત્સિત કર્મ કરી ધન લાવે, નિજ કુટુંબને પાલેરે,
અંતે કો ત્હાર નહિ પ્રાની, જ્યારે યમકિંકર લઈ ચાલેરે
હરિભજન ..૪

માત તાતને સગા સહોદર, કો બેઠી નહિ અંતકાળેરે,
દયો ભણે પારકુ શુ પડયુ છે? તુ ત્હાર તો સલાજે રે,
હરિભજન.. ૫

સાહ્યા=આલ્યા પકડ્યા પગદારા: પારકી સ્ત્રી મદ્ય=મદરૂ
યમકિંકર=યમદૂત અનુચર=દાસ એવક, કંઠ હાથ મુખપાલ
પાલખી મેનો

૫૬

પદ:-ઉપરના જોટાનું:-

હરિનામનું નાવ ચહીને, લવસાગર પાર ઉતરનીરે,
અનેકવાર અવતરવું મરવું, તે લયથી તું ટળનીરે (ટેક)
દુર્લભ મનુષ્યદેહ પામ્યો છે, હાવાં હરિલજન તું કરનીરે;
ચેતીલે નિશદિનગોવિન્દ ગા, ગ્રેમે પ્રભુને મળનીરે.

હરિનામનું....૧.

લોભ મોહ મદ મત્સર મૂઢી, પરનિંદા પરહરનીરે;
અખંડ અદ્ભુત અવિનાશીનું; ધ્યાન હૃદયમાં ધરનીરે.

હરિનામનું....૨.

અહંકારે તું અંધ ઘડને, વાત કરે છે આડંબરનીરે;
પણ દાળ અપર દોહ નહિ મૂકે, કૃપણ ચરણ સ્મરનીરે.

હરિનામનું....૩.

અશ્રગળની મૂઢી સ્વાદી કયાં કરે છે ખરનીરે;
દયો લહે હરિચરણ તણ, કયાં ભ્રમણ કરે અવરનીરે

હરિનામનું ૪.

નાવ=હોડી, ટળની=મૂકાની. (ટળવું મૂકવું) નિશદિન=રાતાંદિવસ
પરનિંદા=પારકીનિંદા પરહરની=હોડી દે અંધર આંધળો, ખરની=
ગધેડાની અશ્ર=ચોટા, મજ=દાઘી, અવરની=ખીમની, ભ્રમણ=ભટકવું

પદ:-જોટાનું:-

અનેક લકતનાં કામ કર્યાં પ્રભુ, લકતવત્સલ તમો કાહાવોરે;
દીનદયાળ કૃપાનિધિ દેશવ, માટે દાસ કરે છે દાવો રે; (ટેક)

નરસૈયાને હારજ આપ્યો, સાચી ભક્તિ જાણી રે,
ત્રિલોચનને મન્દિર બહાલા, તમે ભર્યું છે પાણી રે.
અનેક... (૧)

ચન્દ્રહાસ ત્રણવાર ઉગાર્યો, વિષ ફેડી વિષયા કીધીરે;
સળરીના ખદરી આગેગ્યા, કુળનની અર્ચા લીધીરે
અનેક (૨)

પરમભક્ત પ્રહ્લાદને કાળે, સ્થંભમાં દર્શન દીધું રે,
વિદુરભક્તની ભાજી જમીઆ, મીરાતુ વિષ પીધું રે.
અનેક ... (૩)

અભિમિલ પ્રાક્ષણ ઉદ્ધાર્યો, સુત ભાવે અગણ કરતા રે;
પાકવ પચાલીને રાખ્યાં, લાખાપ્રહથી ગણતા રે;
અનેક (૪)

અનેક ભક્ત એમ ઉદ્ધારીને, અગણકમળ પદ આપો રે,
દયો ભણે દરિ હૃદયમાં, અગણ તમારા સ્થાપો રે,
અનેક ... (૫)

મવો=દક્ષ, મળી=મોગ, ન્યલ=ચામલો, વિષ=ઝેર, કુળખ્યા=
ખચાખ્યા.
રાગકાફી—પદ-મનજી મુસાકંરરે ચાલોને નિજ દશભણી
એ જોયાનું.

મૂરખ નવ સમજ્યો રે, આ મનુષ્યા દેહ ધરી,
શી ગતિ થાગે રે, વદને વધા ન હરિ, (ટેક)
કરી કૃપા કેશવે હિન આણી, મનુષ્યદેહ તુને દીધો,
અમૂંચ હીરો હાથ ચઢ્યો, તે તે એજે નાખી દીધો;

અધ કૂપે પડિયો રે, દીપક પાણુ ધરી મૂરખ.....(૧)

જદપિ જનનીઉદરે જે વાર હુતા, ત્યાં કહેતો છોડીલો શ્યામ,
ક્ષણ નહિ મૂકું મુજ રસનાથી, નરહરિ ત્હારું નામ:
તે દીનવાણીરે, ક્યાં તું ગયો વિસરી. મૂરખ.....(૨)

ખાર ગમાવ્યા :ખાલપણામાં, પછી પત્ની પરિવાર;
જોજન વીત્યું જરા, એમ એજે ગયો અવતાર;
મૂઠ ન સમજે રે, શું કહું ફરી ફરી. મૂરખ.....(૩)

આવી મુઘા કર તે પરહરીને, વિષ હળાહળ પીધું;
પ્રભુપદ સ્થાનક મૂકીને, તે યમને નિમંત્રણ દીધું;
લવજલ હૂણ્યોરે, તું તુજ પાણુકરી. મૂરખ.....(૪)

મધુ મક્ષીની પેરે રહ્યો શું મોહજાળમાં વગગી,
શ્રીકૃષ્ણ પદામ્બુજ આશ કરે તો, કર માયા મનથી અગગી;
ઠાસ દયો કહે છે રે, ઓ ચિત્ત માન્ય ખરી, મૂરખ.....(૫)

વદને=મોટે, અધ=આંધળો, કૂપે=કૂવામાં, દીપક=દીવો, પાણુ=દાથ
જનની ઉદર=માતા પેદમાં, દીનવાણી=ગરીબ બોકડી જેવું, પરિ-
વાર=કુટુંબ કમીટો, જોજન=જુવાની, જરા=થડપણ, મુઘા=અમત,
કર=દાથ, પરહરી=છોડીને, નિમંત્રણ=નોંતર, તું તુજ પાણુ કરી=તું
તારે હાથે કરીને, અગગી=વેગળી.

પદ:

અહે અહે મન હરિપદાંબુજ; અહે અહે મન કૃષ્ણપદાંબુજ. (ટંક)

શ્રી પ્રજ્ઞાચ નંદ્યુત, નરહરિ સુમરકર,

મન્મથ તજ લજ લવતારણુ હરિ, 'રટય' રસના શીઘ્રહે.

અહે અહે....૧.

સુરદુર્લભ દેહ મનુષ્ય ધરી, પ્રભુ લજન કર આત્માનુગ્રહે.
અહે અહે ...૨.

અત્ય આયુ ગત જન્મ પાપ્ય, હરિયે મહોટો વિગ્રહ
અહે અહે....૩.

લવદધિ તર દયા, દીનાનાથ લજ, સુધાર્યા કારજ । સમગ્રે
અહે અહે ...૪.

મન્મથ = કામદેવ, લવતારણુ = સંસારભાથી તારનાર,
પાપ્ય=ઓળખ, આત્માનુગ્રહે=આત્માના અનુગ્રહને માટે ।

૫૬

ગગ કાશી-મનજી મુસાફરે ચાલોને નિજ દેશ બણી એના જોડાનુ-
પ્રેમરસ તે પીળોરે, જોડમારે અનુજ પાણું,
મોટાઈ ઘણી માઠીરે, સમજી ન રાંજે કાણુ, (ટીક)
સુઠર નવાઈ શર્કરા મધ્યે, દીઠી વેલુમાં વેરાઈ,
હસ્તી હુતા તે હારી ખસ્યા પાછા, તેને પિપીલિકા ખાઈ:
મોટમ જો રાજોરે, જોડું મહોટો ગણુ,
પ્રેમરસ ... ૧

મહોટા વૃક્ષને ઘણ વિટંબણા, પીડાય ગહુ ચેરે કરી;
સ્વપ્ને દુ.ખ દેખે નહિરે, દૂર્વા સદા રહે હરીની હરી;
સમજી વિચારો રે, સુખ છે શામાં ઘણુ,
પ્રેમરસ..... ૨

એક , સિદ્ધાંત સમજવા માટે, કહ્યાં સર્વ દષ્ટાંત,
 શ્રી હરિ ખલુ દીનજન્ધુ કહાવે, નથી નથી મિત્ર મહાંત;
 માટે દયા થાનીરે તુંતો નાહાનો અણધી અણ.
 પ્રેમરસ.....૩

અનુજપાણું=નાનપણુ, શર્કરા=સાકર, વેલુ=રેતી, પિપ્પી-
 લિકા=પીડીઓ, વિટંબણુ=પીડા, દુઃખ, પેરે=રીતે, હરીનીહરી=લીલી-
 હમ, મકરંદ=સુવાસ, મુગધ, સમીપે=પાસે, ગુરુ=નોહુ, નિકટ=પાસે,
 અણધી અણુ=હાનામાં નાનો.

૫૬ :

ખંસીધર કાહોરે, હો ખંસીવાલા;
 ચક્રપાની તમે ખંસીધર કાહોરે; હો ખંસીવાલા. (ટક)
 ખંસી તુમહારી સુની, લઈ મેં દિવાની
 ખંસી કે સર લગા તન ધાઓ. હો ખંસીવાલા. ૧
 મોર અંદ્ર સિર મુગટ ગિરાજે, કુંડલ કરન સોહાયોરે. ૨
 વૃંદાવનકી કુંજગલનમેં, તનનન ખંસરી ગજાયોરે.
 હો ખંસીવાલા....૩
 દાસ દયો પ્રભુ સરન તિહારે, ચરણ કમલ રસ પાયોરે,
 હો ખંસીવાલા....૪

સર=પાણુ. ધાઓ=ધા, દરદ.

૫૬ :

મુરલી કે નાદ નાર પ્રજકી ગિખસ લઈ હો;
 ખંસકે નાદ નાર પ્રજકી ખસ લઈ હો. (ટક)
 ખંસરી ગજાઈ નાય, ચકિત લયો સકળ સાય;
 પ્રજ બનિતા વ્યાકુલ, સાન ગિસર ગઈ હેરી. ખંસરી. ૧

અંસીકો સખી મુન્ચો સ્હોર, બુંદાળન આઈ દોર;
 કંમ છાંય કાડે હરિ, બંસરી બનૈ હેરી. બંસરી. ૨
 બુંદાળન રમ્ચો રાસ, બિધ બિધ કિયો બિલાસ;
 નાયત મુરલીધર, સખી મુખસે તતયે હેરી. બંસરી. ૩
 દયા દે પ્યારે શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર, સળકે મન કરત આનંદ;
 મેં મુખપેં કહા બરનો, ગતિ ગોકુલ નિત્ય નૈ (નમ્ર) હેરી.
 બંસરી. ૪

સાન=માન. સ્હોર=અવાજ. દોર=દોડતી. બિધબિધ=મત મતનો

ગરબી :

કામલુગારે કામલુ કીધુરે, હો કામલુગારા;
 બંસીમાં કામલુ કીધુરે. (ટેક)
 વેણુ વળડી બ્હાલે વનમાં તેડ્યાં, ચિત્ત ચોરીને કાંઈ લીધુરે.
 હો કામલુગારા. ૧
 એરે મોરલીએ મ્હારું સર્વ વણુસાડયું,
 મદુદી ફાડીને મહી પીધુરે.
 હો કામલુગારા. ૨
 ઘેલી કીધી ગોકુલ નારી, મોરલીને નાદે મન વિંધુરે.
 હો કામલુગારા. ૩
 દયાના નાથે મને દયા કરી છે, આજ સર્વે કારજ મ્હારું સીધુરે.
 હો કામલુગારા ૪

વેણુ=બંસી, વણુસાડયું=જગાડયું, મહી=દહીં, સીધું=સિદ્ધ થયું.

ગરબી.

કામણુગારી તહારી વાંસળી, કામણુ દીધું છે ભારીરે. (ટક)
 મોરલીને નાદે મન મોહી લોધું છે, મહાર્જીશ્રી ગિરિવરધારી રે,
 ધર ધંધો ગમતો નથી, હશે મુને લાગી છે તહારી રે;
 કામણુગારી.....૧

મોર મુકુટ શિર શોભિતો, કુંડલકી છળી ન્યારી રે,
 અતુર અપજ ચૂકી ઘણું ઘણું, મોહી રાધે. ખ્યારી;
 કામણુગારી.....૨

મુરલીનાદ મધુરો સૂણી; ચૂકયા શ્રીત્રિપુશરી રે;
 મુરનર મુનિજન મોહી રહ્યા કોણ માત્ર મજનારી રે;
 કામણુગારી.....૩

તન મન ધન અર્પણુ કરું, ચરણે કુંજ ગિહારી રે,
 દયાના સ્વામી તમે શામળા છત્યા, ને અમે હારી રે;
 કામણુગારી.....૪

હૃદયગની

શ્રી પૂર્ણપુરુષોત્તમની “આરતી”

જય જય શ્રી મજરાયા, ગોપીનાથ ગિરિવર ધરા હો;
 શ્રી યશોદોત્સંગલાલિત, નંદાત્મજ શ્રીગદાવરા હો;
 જય જય.....૧

નવાંબુદાનીક ચારુ ત્રિલોક સમોહન શ્રેયસ્કર હો;
 બહુપીઠ વિષ્ણુનાથ મકરાકૃતિ કુંડલ મુંદરા હો,
 જય જય.....૨

પ્રફુલ્લરાજવલ્લોચન, આનન મહનાધિક મનહરા હો;
વેણુરવામૃત મોહક, ગોકુલ રસમય રસમય રસિકેશ્વરા હો;
જય જય.....૩

તિલક સુલલાટ પટલે, રાજીત કસ્તૂરી કેસરા હો;
નાસાયે વર મુક્તા અમલ પ્રતિભિંબ જિંનાધરા હો;
જય જય.....૪

વક્ષઃસ્થળ કૌસ્તુભમણિ, શ્રીવત્સાંકિત શ્રી શ્રીધરા હો;
વૈજયંતી વનમાલ વૃંદા શુન્ભદિક આકરા હો,
જય જય.....૫

લસતાંગદ ઠંકણુ કર મુદ્રિક કટિતટ પીતાંબરા હો;
કટિમેખલા પદાંબુજ નૃપુર કલરવાદિ વિચરા હો;
જય જય૬

ગોપ શ્રી પરિવેષિત ગાન તતથર્થ શબ્દોચ્ચરા હો;
મંદ સ્મિત મધુ લાપણુ વિલોકન પરમાનંદકરા હો;
જય જય.....૭

ત્રિલંગ લલિત મનોહર અગણિત મહહર સ્મરા હો;
દ્વિબુજ સદા પ્રભુ, ગદા, પદ્મ, રથાંગાહિર્નુમ્ન ધરા હો,
જય જય(૮)

લકૃતાર્તિહર શરણાગતવત્સલ, હરિ અધમોહરા હો;
હરિ ઇશ્વર ભગવાન અનાદિ, અચ્યુત વિશ્વંસરા હો,
જય જય(૯)

વેદ વિધિ શિવ શેષાદિ વંદિત, પૂર્ણ સર્વેશ્વરા હો;
 ધતિ સ્તવ કૃષ્ણ નીરાજન સમયે ચે પઠંતિ સ્ફુટ મુસ્વરાહો,
 દયાનાથ સુ પ્રસીદ ભવેત્ મુવ સુગ્રાધિ કેશ્વરા હો.
 જય જય.....(૧૦)

કવિત્ત:—

દેખકેં ગિલાઉ જેમેં, ન્હારકી પ્રતીતિ હોત,
 આપ પ્રતિગિંબ માનું, સાંપ કાલ લેખ હૈ;
 કૃષ્ણ જુકો રૂપ જેસે, કૃષ્ણ ભક્ત દેખી ભાસે,
 બામકો કટાછય બામ નોક કામ ને બ્યા હૈ;
 બડોકે બડાઈ લખિ લાય દેખિ નિસ્પૃહતા,
 તુચ્છયપનો તૂર્ત દિખે કહેત કષ્ટ દે બ્યા હૈ;
 તેસેં એન મેન દયારામ કહે દેખ લિજે,
 કહેખેકો કાખ્ય વે તો કળિકો કલેખ હૈ. (૧)

ટીકા.—નિલાશીને જોનાં જેમ વાધનું જ્ઞાન થાય છે, હખિ
 જોવાથી તે માધુર્યનું જ્ઞાન થાય છે, સાપને જોવાથી કાલ આપ્યો
 એમ લાગે છે, શ્રીકૃષ્ણ ભક્તનાં દર્શન કરવાથી શ્રીકૃષ્ણનાં જ દર્શન
 કર્યાં છે એમ લાગે છે, શ્રીના કટાક્ષથી કામદેવનું જ્ઞાન થાય છે,
 નિસ્પૃહતા જોવાથી મોટા પુરુષની મોટાઈ માલમ પડે છે, જરા
 માગે તો તેનું નીચપણું (હવ્વકટખણું) માલમ પડે છે તેવી રીતે
 પરમ ભવદીપ કવિવર શ્રી. દયારામભાઈ કહે છે કે “કાવ્ય છે તે
 તો કવિનું કલેખ છે. કવિને જે કહેવાનું હોય છે તે કાવ્યમાં હોય
 છે. એ તમે ખાસ જોજો. કાવ્ય છે તે કવિનું હલ છે. (૧)

હુહા:—

યાશ જીતેન્દ્રિય શીઘ્ર તું, પકવ થશે તવ કામ;
શ્રીવલ્લભનાં નામથી, વચ શ્રી ઇન્દ્રિયારામ. ૧.

ટીકા:—પરમ ભવદીય કવિવર શ્રી. દયારામભાઈના દિવ્ય જીવનને સ્પર્શ કરતો આ હુહો છે. મહાનુભાવી શ્રી. ઇન્દ્રિયારામ ભટ્ટજીના અમૂલ્ય આશીર્વાદનું કથન છે. શ્રી. ઇન્દ્રિયારામ ભટ્ટજી આશીર્વાદ આપતાં પુષ્ટિ સપ્રદાયની મુખ્ય આવીનાં દર્શન કરાવે છે, શ્રી. ઇન્દ્રિયારામ ભટ્ટજી શ્રી. દયારામભાઈને કહે છે કે “શ્રીમદ્ વલ્લભાધીશનાં અખંડ નામસ્મરણથી તું જીતેન્દ્રિય બનીશ ને તારા બધાથે મનોરથો સિદ્ધ થશે.

હાહા:—

કહા ધરનો ગુનગાય, મો પર કહે આવત નાંહિ;
દયા પ્રિતમકે નાથ, પ્રેમ પ્રીત રસબસ ભયે. ૧.

ટીકા:—હે પ્રભુ! આપના ગુણનું કયા સુધી વર્ણન કરું. માગથી કરું કહી શકાતું નથી. દયારામભાઈના પ્રિતમ શ્રીકૃષ્ણ-ચંદ્ર-પ્રેમરસમા ભગ્ન બની વસ થઈ ગયા. ૧

હાહા:—

દયા પ્રિતમ આત્રકે ભયે, હરિ રસ પિયો અઘાય;
ગિરિદાસ રણછોરકો, મો રસ દીનો ખ્યાય. ૨

ટીકા:—પરમ ભગવદીય કવિવર શ્રીદયારામભાઈ પ્રભુ સાથે થએલા સંયોગરસનું વર્ણન કરે છે. શ્રીદયારામભાઈ પોતે આત્રકે બન્યા છે ને ધરાતા સુધી હરિ-ગમ પીધો છે. એ રસભર્યા રસનું રસપાન કરી પોતાના કૃપાપાત્ર પદસિંધુ ભેશી રણછોડજી હરિભાઈને

અમીરસ ઝરંતી આંખલડીએ નિહાળી. એજ સોહાગણા રસનું રસપાન
અખંડ કરાવ્યું છે તે આ દોહામાં કહેલું છે. પરમભગવદીય કવિવર
શ્રીધારામભાઈની પોતાના પદશિષ્ય રણુડોડભાઈ પર કૃપી કૃપા હતી
તે સહજે સમજી શકારો. આ પ્રસંગે મને જણાવતાં ધણોજ આનંદ
થાય છે કે એ મહાંતુભાવી ભગવદીય શ્રીધારામભાઈની સંપૂર્ણ કૃપા
ખળથી રણુડોડભાઈએ ધણાંયે પદ, કીર્તનો રૂચ્યાં છે. જે કાંઈ
પ્રેસંગે જનતા સમક્ષ મૂકીયું.

ગરબી:—

શ્રીવલ્લભ શ્રીવિકૃલ શ્રીજી, શ્રીયમુના શ્રીનવનિતપ્રિયજી;
સેવા કરો આનંદમાં લીજી, તો રીઝશે શ્રીગોકુલપતિજી. ૧
દહાશ્રય શ્રીમહાપ્રભુનો રાખો, અંધાક્ષર રનિશદિન મુખે લાખો;
અસમર્પિત વસ્તુ રખે ચાખો, રાખો શ્રીશુરચરણે રતિજી. ૨
ભગવદીયોનો સત્સંગ કરજો, દયા સર્વ પ્રાણી પર ધરજો;
વૈષ્ણવની રીતે અનુસરજો, ધરજો ટેક ધણી એકનો જીરે. ૩
હરિશુર વૈષ્ણવ સરખા લેખો, રલિજાલાવ હૃદે નવ દેખો;
દાસપણું ત્રણેનું એકજો, તન મન ધન વિવેકગુંજી. ૪
પુલકિત તને હરિના શુણ ગાજો, કપટ દંભ થકી પગગા ધાજો;
દુષ્ટ સંગ થકી દૂર પજાજો, પંહાજો પદરજ હરિલકતાનીરે. ૫
દીનતા લાવ અંતરનો સ્નેહ, પ્રભુ પ્રસન્નતાનું કારણ છે એક;
નિશ્ચે માનજો નહિ સદેહ, તો દેહ દમો શા કરણેરે? ૬
મનુષ્યજન્મ મહાદુર્લભ જાણો, તેથી દુર્લભ હરિના ચરણ પ્રમાણો;
એ જેઉ પામી સેવા સુખમાણો, તો જાણો જીત્યા આ જક્તમારે. ૭

૭ શ્રીવલ્લભપ્રભુ મહારારે સ્વામી, પ્રાણ જીવનધન અંતર્યામિ;
અક્ષર પ્રદાતાણા એ સ્વામી, તેમને હાસ દ્યો જાય વારણેરે. ૮

૧ અષ્ટાક્ષર=“ ધીરુષ્ણઃ શરણં મમ ”. ૨ નિઘડિન=ગાતસ્વિત્ત.
૩ પ્રભુને સમર્પણ કર્યા વગર કશું લેજો નહિ, “ જાતમર્પિતવસ્તુના-
ત્ત્વાદ્વર્જનમાચરેત્ ” અસમર્પિત વસ્તુનો ત્યાગ કરવો. શ્રીમદ્દાપ્રભુજી
સિદ્ધાંત રહસ્ય. (૪) ૪ લિન=મૂદો. ૫ અગગા=વેગળા. ૬ નહાને=
સ્નાન કરાવે. ૭ શ્રીવલ્લભપ્રભુ=શ્રીમદ્દાપ્રભુજી.

નામધ્યાની:

જયજય શ્રીગોપીજન વલ્લભ, જયજય શ્રી.ગોવર્ધનધારી ૧.
જય યમુના શ્રીગોવર્ધન નાથ, મહાપ્રભુ શ્રી વિકૃલ નાથ. ૨.
રાધે રાધે ગોવિંદા રાધે, રાધે રાધે ગોવિંદા રાધે ૩.
સહા રસના રટીએ અબાધે, રાધે કૃષ્ણ ગોવિંદા રાધે ૪.
સહા રસનાએ રટી આરાધે, રાધે રાધે ગોવિંદા રાધે ૫.
જમુના કે તીરે બન્નવે જેનું, હો જેનું,
ગોવાલ્લહી સંગ બન્નવે જેનું, હો જેનું ૬.
જયશ્રી વલ્લભ, જયશ્રીવિકૃલ, જય શ્રી યમુના શ્રીનાથજી
કલિયુગના તો જીવ ઉદ્ધાયા, મસ્તકે ધરીઆ હાથજી. ૭.
આગળ પાછળ ગો ગિરાજે; વથમાં મારો નાથજી;
મોર મુકુટ પિતાંબર સોહો, મોરલી શોભે હાથજી ૮.
વૈષ્ણવ જન પર કૃપા કરીને, દેખે મનમાં વાસજી. ૯.
જયશ્રીગિરિધર, જયશ્રી ગોવિંદ જયશ્રી બાલકૃષ્ણજી;
જયશ્રી ગોકુલપતિ, જયશ્રી રઘુપતિ, જયશ્રી જહુપતિ
ધનશ્યામજી ૧૦,

- શ્રી ગોકુલવારે નાથ, મેરી દોરી તુમારે હાથ ૧૧.
 જય યમુના શ્રીગોવર્ધનનાથ, મહા પ્રભુ શ્રીવિઠ્ઠલનાથ ૧૨.
 જયજય શ્રી ગોકુલેશ, લેશ ના રહે કલેશ ૧૩.
 શ્રીવલ્લભજી ભુગ ભુગ રાજ કરો, શ્રી વલ્લભ જી ભુગ ભુગ રાજકરો
 ક્ષણક્ષણ પગપગ રમરણ કીજે, નામ નિરંતર લીજે ૧૪.
 ચરણ શરણ રાખે મ્હારો બહાણો, શ્રી ગોકુલ અવતરીએ ૧૫
 શ્રીગોકુલમાં તો વાસો વસીએ, સંત મુજાતિમાં રહીએ ૧૬
 શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભ મુખથી કહીએ, તો ભવસાગરથી તરીએ ૧૭
 નિત્યપ્રતિ રમણરેતીમાં રહીએ શુભાળ છડી દર્શન કરીએ ૧૮
 ને દર્શન બ્રહ્માને દુર્લભ, તે અપને નેનન કરીએ ૧૯
 શ્રીવૃંદાવન ગોવર્ધનવાસી, રાધા માધવ સુંદર શ્યામ;
 હરિદાસ હરિજનકો સેવક, દર્શન લીજે આઠો ચામ ૨૦
 શ્રીરાધારમણ શ્રીગિરિધરલાલ; શ્રીમહાપ્રભુ શ્રીવિઠ્ઠલ દીનદયાળ ૨૧
 ગોપી ગોવિંદ રાધે ગિરિધારી, શ્રીરાધિકા રમણ રામ ગિહારી;
 ગોપી ગોવિંદ રાધે ગિરિધારી; વૃંદાવનચંદ નિકુંજ વિહારી ૨૨
 હે શ્રીવલ્લભારે, શ્રીવિઠ્ઠભારે, મહાપ્રભુ ગિરિવરધારી;
 શ્રીપ્રભુ ગિરિવરધારી, શ્રીહરિકુંજવિહારી ૨૩.
 હે શ્રીમહાપ્રભુરે, શ્રીનાથજીરે, જમુને મહારાની રે,
 યમુને પટરાણીરે;
 હે શ્રીનાથજીરે, શ્રીમહાપ્રભુરે, યમુને પટરાણીરે,
 યમુને પટરાણીરે ૨૪.

ભગવદ્ નામ ધ્વનિઓ —

શ્રીગુરુ વલ્લભ વિકૃલ ગિગિધ ગોવિદ બાલકૃષ્ણ ગોકુલપતિ
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
 રઘુનાથ યદુનાથજી શ્રીધનશ્યામજી ૧

મહાલક્ષ્મી રૂક્મિણિ પદ્માવતી ભાગિણિ ગણીજી,
 ૧ ૨ ૩ ૪
 કમલા પાર્વતી જાનકી મહારાણી કૃષ્ણાવતીજી ૨

તા ૬—ન. (૧)ની નામધ્વનિમા શ્રીમહાપ્રભુ શ્રીમત્રમણ-
 ચરણુ ને સાતે લાલના નામો છે. ન (૨)ની નામધ્વનિમા શ્રીમહાપ્રભુ,
 શ્રીવિકૃતનાથજી ને સાતે બાલકાના વડુજી મહાગજના નામ છે.
 શ્રીમત્રમણચરણુ ને બે વડુજી હતા—રૂક્મિણી ને પદ્માવતી
 શ્રીલક્ષ્મીજીબેટી જી સત્યભામાજી,
 ૧ ૨

શોભા યમુના કમલા દેવકા નામ ૩
 ૧ ૨ ૩ ૪

ટીકા—શ્રી લક્ષ્મીજી ને સત્યભામાજી એ શ્રીમહાપ્રભુજીના
 જ્યેષ્ઠ પુત્ર શ્રી ગોપીનાથજીની પુત્રીઓ છે શ્રીલક્ષ્મીજીને શ્રીનવનીત
 પ્રિયાજી પ્રત્યક્ષ હતા સત્યભામા દયાના સાગર હતા શોભા, યમુના,
 કમલા ને દેવકા એ શ્રીવિકૃતનાથજીની બેતીજી છે

શ્રીદામોદરદાસ સૂર પરમાનંદ કુલન કૃષ્ણદાસ નંદદાસ
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 ચતુલ્લુજ ગોવિદસ્વામી છોતસ્વામી ૪
 ૬ ૭ ૮

ટીકા—શ્રી દામોદરદાસજી મધ્યાસ્વરૂપ પદ્મિ સૃષ્ટિ અગ્રેશ
 શ્રી લલિતાજીન સ્વરૂપ છે અષ્ટ સખાઓનાં નામ આપ્યાં છે

શ્રીજહલ જાંસ સકલ દામોદરદાસ,

સખા અષ્ટ લક્ષ્મી ચોર્યાસી દોસેજાવન;
આદિ સકલ સૃષ્ટિ વલ્લભી, સૃષ્ટિ વલ્લભી. ૫

ટીકા:—શ્રી મહાપ્રભુજીનો બધોવંશ, શ્રી દામોદરદાસજી,
અષ્ટસખા, ૮૪ ને ૨૫૨ ભગવદીયો.

આદિ સકલ સૃષ્ટિ વલ્લભી, સૃષ્ટિ વલ્લભી શ્રીજી નવનીત પ્રિય,
મથુરાધિપ વિકૃલેશ દારિકેશ ગોકુલેશ ગોકુલેન્દ્ર

મહાનમોહન બાલકૃષ્ણજી શ્રીનટવરજી. ૬

શ્રીયશોદાહનં નંદરાય કીરતિ વૃષભાનુ સુતા વમુદેવ દેવકીજી;
રોહિણી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર બલદાહજી ઝજ્જલક્ષ્મી મંડલી. ૭

શ્રીરૂક્મણીજી જાંબુવતી સત્યભામા કાલિન્દી મિત્રવિંદા
સત્યાજી ભદ્રાજી લક્ષ્મણજી રોહિણી શત સોળ સહસ્ર
ચક્રકુલપતિ કૃષ્ણચન્દ્ર દારિકાધીશ શ્રીમદ દારિકાધીશ. ૮

તા ૬:—અષ્ટ પટરાણી ને સોળ હજાર સ્ત્રીઓના પતિ
દારકામાં લીલા કરના શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની નામધ્વનિ છે

અક્ષરોદિ નારાયણ, ભગવદવતાર, સકલ વ્યૂહ, લક્ષ્મી ગોપીજન,
રમા શેષ ગંગાજી, શિવ અજ નિગમાદિ ધર્મ, ધર્મી શ્રીકૃષ્ણ,
સકલ સુર શિરપતિ, જહલ શિર પતિ. ૯

અજ=અજ્ઞા, નિગમાદિ=વેદ વગેરે.

શ્રીમજ્જપુરગોલોકે, આદિ વૃંદાવન દારિકા, શ્રી વ્યાપિ વૈકુંઠ ધામ,
રાધિકાપતિ શ્રીગોપિકા પતિ: ૧૦.
શ્રી દામા (સીદામા) મુળાહુ, મુળલ કૃષ્નાર્જુન, તોડ
ઋષભ વિશાલ—

સુ તેજસ્વીન, દેવપ્રસ્થ, વરૂથ્ય રૂથ્યપાદિ, મધુ મંગલ લોજ,
સખા—કૃષ્ણ ચન્દ્રકે, બલ સઉ કૃષ્ણકે. ૧૧.
લલિતા સખિ, વિશાખાદિ, ચંદ્રલગા તુંગલદ્રા, સંધ્યાવલિ,
તુલસી રથામા, લામા ચંદ્રાવલી રાધા શ્રીયમુનાજી મુખ્ય
સ્વામિની—શ્રી કૃષ્ણ લામિનિ. ૧૨.

શ્રીયમુના હરિદાસ વર્ય, સખી સખ, ગોપી ગ્વાલ,
તરુવર પક્ષી ગો ભૂ-લીલા સામગ્રી સકલ કૃષ્ણ રાધે
શ્રી-કૃષ્ણ રાધે હરિદાસ વર્ય—શ્રી ગિરિરાજજી. શ્રી ગોવર્ધન.
શ્રી હરિનામ ધ્વનિઓ —

રટ રંગીલો ધનશ્યામ રે, રાધે રાધે,

મોરલીમાં ખ્યારીજીતુ નામરે, રાધે રાધે;

ગોવિંદ રાધે, ગોપાળ રાધે, રાધે રાધે.

રટ રંગીલો ધનશ્યામરે.....૧

કીરતીકુમારી વૃષભાન દુલારી, શ્રી કૃષ્ણ ઠરવાનો ઠામરે,
રાધે રાધે, ગોવિંદ રાધે, ગોપાળ રાધે રાધે રાધે,
રટ રંગીલો ધનશ્યામ રે.....૨

શ્રી મહાપ્રભુ દીનદયાળ, રાધે રાધે;
શ્રી મહાપ્રભુ મદનગોપાળ, રાધે રાધે;
રટ રંગીલો ધનશ્યામરે.....૩

- શ્રીકૃષ્ણ શરણું મમ, જય જય, શ્રીકૃષ્ણ શરણું મમ. ૧.
 શ્રીવલ્લભ શરણું મમ, શ્રીવિકૃલ્લ શરણું મમ. ૨.
 જે જે જસોદા નંદનકી જે, પ્રાણ પ્યારેકી જે માયામત
 ખંડનકી જે, દુષ્ટહલનિકંઠનકી જે, પુષ્ટિ પથ મંડનકી જે,
 અષ્ટસખાકી જે, ચોરાસી વૈષ્ણવકી જે, જસો બાવનકી જે,
 શ્રી વલ્લભકુલ પરિવારકી જે, અપને અપને ગુરૂદેવકી જે. ૩.
 શ્રી રાધિકા ગોવિંદ, જય જય, વાસુદેવ ગોવિંદ;
 વાસુદેવ ગોવિંદ, જય જય, રાધે કૃષ્ણ ગોવિંદ;
 જય જય પૂર્ણ પરમાનંદ, જય જય પૂર્ણ પરમાનંદ;
 જય જય શ્રી પ્રજઠે ચંદ, જય જય શ્રી પ્રજઠે ચંદ;
 જેની મોરલી મોહકે કંદ, જય જય મોરલી મોહકે કંદ,
 જય જય શ્રીગોપીજન ગોવિંદ; જયજય શ્રીગોપીજન ગોવિંદ;
 માધવ મોહન પૂર્ણાનંદ, રાધારમણ ગોકુલચંદ ૪.
 વાસુદેવ હરે, જય જય, રાધે કૃષ્ણ હરે,
 શ્રીરામ કૃષ્ણ હરે, જય જય વાસુદેવ હરે, ૫.
 રાધે ગોવિંદ, શ્રીરાધેગોવિંદ, માધવ મુકુંદ, શ્રીઆનંદ કંદ;
 પૂર્ણપુરુષોત્તમ, રાધેગોવિંદ, આનંદ કંદ પ્રભો રાધે ગોવિંદ;
 વૃંદાવનચંદ્ર, શ્રી રાધેગોવિંદ, વિશ્વ વંદ, શ્રી રાધેગોવિંદ,
 સર્વ પૂજ્ય, શ્રીરાધેગોવિંદ, અતિ પૂજ્ય શ્રીરાધેગોવિંદ;
 અણિલાનંદ, શ્રીરાધેગોવિંદ, નિત્ય પૂજ્ય શ્રીરાધેગોવિંદ;
 મળનંદદાયી, શ્રીરાધેગોવિંદ, નટવર નાગર શ્રીનંદાનંદ;
 શ્રીકૃષ્ણચંદ, શ્રીરાધેગોવિંદ, ગોપીજનવલ્લભ શ્રીમજ્જેન્દ્ર;

- ત્રિગુણાતીત, શ્રી રાધે ગોવિંદ, પરાત્પર, શ્રીરાધેગોવિંદ,
 અક્ષરાતીત, શ્રીરાધેગોવિંદ, કાલમાયાતીત, શ્રીરાધેગોવિંદ;
 સર્વાતીત, શ્રીરાધેગોવિંદ, અગણિતાનંદ, શ્રીરાધેગોવિંદ ૬.
 નટવર નંદકુંવર અલબેલા, છેલ શામળારે;
 નટવર નંદકુંવર અલબેલા, સુંદર શામળારે;
 હો સુંદર શામળારે, પુરણ સૌ કળારે, ૭.
 દુસ્સ્વભાવથી છતાડો, દુર્ભતિટાળો માણ,
 શ્રીગોપીજન વલ્લભ અતિવલ્લભ, મુને કર્યે શ્રીચમુનાળ ૮
 પતિતપાવન અધમોદ્ધરણ, શરણાગતવત્સલ શ્રીજી;
 દીનજંધુ હરિ કર્ણાસિંધુ; નંદકુંવર નવનીત પ્રિયજી ૯.
 માહારી સમૂલ અવિદ્યા ટાળો, ગલો હાથજી;
 ટાળો પ્રપંચ પ્રીતિ, બહાલા થાઓ મનનાથજી ૧૦.
 અવિદ્યા-માયા પ્રપંચ-સંસાર
 શ્રીવલ્લભ શ્રીવિકૃલ કૃષ્ણ ગિરિવરધારી શ્રીજી,
 સદા સર્વદા રચના રટોની હમારી શ્રીજી ૧૧.
 શ્રીવલ્લભ શ્રીવિકૃલ કૃષ્ણ ગિરિધરલાલ;
 રાખો ચરણ શરણ મુને, કરી અતિ વાહાલ ૧૨
 કૃપા કરો કેશવકંસ અરિ, દામોદર માધવ કૃષ્ણહરિ. ૧૩.
 જે જે શ્રીગોકુલેશ, લેશ ન રહે કલેશ. ૧૪.
 જે જે શ્રીગોકુલેશ, ટાળો તનમન કલેશ, ૧૫.
 ગોપીનાથ ગોકુલેશ, ગોકુલપતિ ગિરિધારી;
 શ્રીજી લલિત ત્રિલંગી, ગલિહારી ૧૬.

ગિરિધર ગોપાલારે, કેશવ કૃષ્ણ , ,

કમલદલ લોચન, ગિરિધર ગોપાલારે.

૧૭

ને ને (જય જય), પરબ્રહ્મા શ્રીગુરુ કૃપાળ;

મજલા કરણી કુરે.

૧૮

મજલાં કરણી કુરે=મારા પર કૃપા કરો.

જય જય શ્રીગોપીજન વલ્લભ, જય જય શ્રીગોવર્ધનધારી. ૧૯

જય જય ગોવિંદ પ્રભુ, ભજે જય જય ગોવિંદ;

રાધે ગોવિંદ ભજે, રાધે ગોવિંદ

માધવમુકુંદ ભજે, રાધે ગોવિંદ;

રાધે ગોવિંદ રટો, ગોપી ગોવિંદ.

ગોપી ગોવિંદ ભજે, રાધે ગોવિંદ;

પૂર્ણ પરમાનંદ પ્રભુ, રાધે ગોવિંદ.

આનંદ દંડ પ્રભુ, રાધે ગોવિંદ;

વૃંદાવનચંદ ભજે, રાધે ગોવિંદ

રાધારમણ પ્રભુ, રાધે ગોવિંદ;

રાસવિહારી પ્રભુ, રાધે ગોવિંદ

૨૦

છપે:

શ્રીગુરુ શ્રીવલ્લભ શ્રીવિકૃત શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર,

શ્રીગોપીજનવલ્લભ શ્રીરાધાવર પ્રજેન્દ્ર;

શ્રીનારાયણ કેશવરામ હરિ ગિરિવરધર,

શ્રીયમુનાપતિ ગોવિંદ પ્રભો ગોપાળ કૃપાકર.

શ્રીપુરુષોત્તમ માધવ વિભો દામોદર નવનીતપ્રિય,

અહીં હસ્ત, નાથ કરણી કરો, હસ દયો બાણી સ્વકીય. ૧

ગરબી.—

મળીઆ મોહન જમુનાંતીર, સહિયેર કર્યું કામણ મુજનેરે;
મુને ભરવા નાં દીધું નીર, શી વાંત કરું તુજને. (ટેક)

રૂપરસિક છેલનું, ચંચળ નેન રસાળ;
ચિત્તચોર્યુ ચતુરાઈથી, આવી આર્યાતું કીધું છે આજ
સહિયેર....(૧)

મુને અડપલું કરી પૂછિયું, શું છે તાહાં નામ;
પણ કાલે મળજો માનુનિ, તેથી છે વળી તાહાં કામ
સહિયેર....(૨)

કરિ હસવું ગયા વનમાંદ્ય, પેણ વાંસલડી છે પાસ;
તારણી બ્યાકુળ થઈ બહાલા વિના થઈ હું નિરાશ.
સહિયેર....(૩)

તુજને તે જાઈ આજખે, માટે મુજને મેળવ,
નીકર મ્હારો જીવ જશે, જીવાડવી હોય તો તેડી લાવ
સહિયેર....(૪)

દાસદયાનાં છા હરિ તમે, રૂવે રૂવે ભરપૂર;
ગોવિંદ વિણુ ગમતું નથી, એના સરખું નથી રે ચતુર
સહિયેર...(૫)

નીર=પાણી, નેન=આંખ, અડપલું=અટક્યાણુ, વિણુ=વગર.

ગરબી. જોડાની—

હે અલિ!, સાંભળ, ઘેલિ કરું વાત,
એનો વિશ્વાસ 'શું' આણો ?
ઘણું તલણું દિવસને રાત, એનો વિશ્વાસ શું આણો ? (ટેક)

જેહને વીતિ હોય તે જાણે, પેલી નાજે ફંદમાં;
પછે ન જૂવે પેર; એકે જગાયે નવ કર્યો, એ તો જાય ઘેર ઘેર.
એનો વિશ્વાસ શું આણે ? ૧

જ્યમ નાંવ નાલે લામરો, એને હવિ ટેક;
વિચિત્રાણુ સરખો બહાલમો, એનાં રૂપે મોહ્યાં અનેક.
એનો વિશ્વાસ શું આણે ? ૨

અમને પ્રાણેશે આતુર કર્યા, દિન રજની નહિ રહેન;
નાંમળ્યો નટવર ફરી, મ્હારાં તલખી રહ્યાં છે રે તન.
એનો વિશ્વાસ....૩

પણ કો જાણે એહને, એ'નો ખેલ કળ્યો ન જાય;
પ્રાણ તરછોડી ગયો ત્રિકમે, વાંકે લાવ એનો નવ થાય.
એનો વિશ્વાસ....૪

પ્રાણ દયાના છો હરિ તમો, શી ચિખામણુ દેઉ;
ત્હારાં મળે જે હું મળું, રંગ રસિયા તે સાથે લેઉં.
એનો વિશ્વાસ....૫

અણિ=અણિ, તલખુ=તલખુ-તરફડું, ફંદ=ફંસિ-જાળ-પાશ,
પેર=ચુકિત-રસ્તો, નવિ=કમળ, વિચિત્રાણુ=ચતુર. નાલ=પડો,
દિન=દિવસ, રજની=રાત, તન=શરીર, ત્હારાં=તારા શરીર.

ગરબી: જોટાની—

જઈ વસીઆ મોહન મધુપુર, મિજાણ મૂળગા ફરી નવ આવ્યા;
દેખી કુખજ થયા ચકચૂર, માટે સંદેશ ના કહાવ્યા. (ટક)
ફરીએ તો ડરીએ નહિ, પરમપ્રેમ રસની રીત;
ચતુરશિરોમણિ જાણીને, બહાવા તમશું જાંધી છે પ્રીત.
મિજાણ મૂળગા....૧

દીકું હેત હૈયાવણું, અણુસમણુ અથડાય,
મથુરાંની નારી તણી, વળી ગતિ અમસરખી થાય

મિતલ મૂળગા ...

એકવાર દેખું દયાળને, તો માને મુજ મન,
જૂઠાને ઠેઠ પહોચાડવું રે, સ્વામી શીદને આપ્યું વચન

મિતલ મૂળગા ...

વાર્થૂં ના કરો ઝોઈનું, ત્હેને વાધ્યૂ દુઃખ,
બહાલા કોને તજ્યા, તૃષા ને ભૂખ

મિતલ ...

દાસ ક્યાના પ્રિતમલ, કંઠલુ ઘણું છે કામ,
સ્વપ્ને દર્શન દે નહિ રે ભોગી ભોગી ધરે તહારૂં ધ્યાન

મિતલ ..

વાર્થૂં=સારું, બાધ્યૂ=મથુ.

પદ : રાગ દાદી જગલો—

મન લાડીલાને ખમ્મા રે ખમ્મા ખમ્મા,
મહારા બહાલાણને, ખમ્મા રે ખમ્મા ખમ્મા,
જહેનું સ્વરૂપ દીસે છે, અનુપમ્મા,
તે લાડીલાને ખમ્મા રે ખમ્મા ખમ્મા

જહેનું સર્વ દીમે છે અનુપમ્મા,
તે બહાલાણને ખમ્મા રે ખમ્મા ખમ્મા
પ્રાણપ્યારાણને ખમ્મા રે ખમ્મા ખમ્મા,
બસોદાના જીવણુણને ખમ્મા રે ખમ્મા ખમ્મા (ટંક)

વેદસરીખા લહેનો લેહ ન બાણે, સ્તવે શેષ સદાશિવ પ્રદા.

તે બહાલાજીને ખમ્મા રે ખમ્મા ખમ્મા. ૧

લોચનના શૃંગાર રસિકજન, પ્રાણજીવન ધન રમ્મા;

લહેનો સેવક ધ્રુવ, તેની સૂર શશી આધે,

સર્વ કરે છે પરિકમ્મા.

તે મળલાડીલાને ખમ્મા રે ખમ્મા ખમ્મા. ૨

અક્ષર આદ્ય નિરંજન તેથી પર પૂર્ણ પુરુષોત્તમ્મા;

એને મૂકી જે બીજાને બન્ને છે તે અભાગીઆ અધમોધમ્મા.

તે મળલાડીલાને....૩

સહજુસાગર નટવરનાગર, જે'ને ન કોઈની તમ્મા;

રાધિકા-રમણુ શ્રીગોપીજનવલ્લભ, દાસ દયા પ્રીતમ્મા.

તે બહાલાજીને....૪

અનુપમ=ઉપમા ન આપી શકાય તેવું, સ્તવે=સ્તુતિ કરે છે,
આધે=વગેરે, સૂર=સૂર્ય, શશી=ચન્દ્ર, તમા=દરકાર.

દોહો :

સખ હરિ કર્તા, જીવ ન કહ્યું, બાનત ખલુ મહાજન;

દયા તહુ નિશદિન રહે, ચિન્તાકારન કોંન. (૧)

ટીકા:—આ દોહો શ્રીહરીજીના પર છે. ભગવદ્વિજ પ્રમાણે બધું
જાને, શ્રીહરિ બધાના કર્તા છે. જીવ કશું કરતો નથી. મોટા પુરુષો,
ખરેખર આ પ્રમાણે જાણે છે. શ્રીદયારામભાઈ કહે છે કે હે જીવ!
ત્યારે તું રાતદિવસ સા માટે ચિન્તાગુર રહે છે, ત્યારે ચિન્તા કરવાની
શી જરૂર છે. (૧)

રાગ સારંગ. હોરી—

સખી આ જોની રે, જો'ની આ જોની,
લાલે રે ગુલાલે મહારી આંખ લરી (ટેક)
આંખ લરી, મેં નવ જોવાયું, ત્યારે રૂહી હું કરીને;
મનમાન્યું તે કીધું એણે, વળગ્યા જૂમી કરીને
સખી....૧

મેં વાર્યા, બહાલમ ના માન્યું, સમજી રસ નાં લીધા;
એકે દિવસમાં સૌ મુખ સાંત્યું, જગત્ લવાડો દીધો
સખી ...૨

ઊર મુખ ઢાંક્યું કળ્હા લગી રહેશે, દુરીજન ગુરુજન જોશે,
કાલે રમવા નહિ જવાય મે, ત્યારે શી ગત હોશે
સખી....૩

સખી કહે ચિન્તા તજ ચિત્તથી, આપણુ નિત્યે જઈશે,
કહેનારા કહીને શું કરશે, નક્કટ નિર્લજ થઈશે
સખી ..૪

એ મુખને કમલા વગ્સે છે, તે તું સેહેજે પામી,
જખ મારે છે જગત્, માણુ તૂ દાસ દયાનો સ્વામી
સખી . ૫

દુરીજન= દુષ્ટ માણસો, ગુરુજન=વડીલો, કમલા=સફીળ

રાગ સારંગ જોડાની હોરી—

શ્રીરાધા—

મુજને અડશેમા, આઘા રહેા અલખેલા છેલ, અડશેા મા. (ટેક)
અઠ લર્યાના સમ ખાઓ તો અધગતણો રસપાઉ, લાલ;
પણુ નહકુવર કાળા છો અડતા હું કાળી થઈ જાઉ, લાલ
માટે અડશેા મા....૧

શ્રીકૃષ્ણ—

તું મુજ અડતાં રયામ થાશ, ત્યારે હું ક્યમ નહિ થાઉં ગોરો;
ફરી મળતાં રંગ અદલાબદલી, મુજ મોરો તુજ તોરો,
વામા વઢશે મા, મળ્યા વિના નહિ આવે.

વામા વઢશે મા....૨

શ્રીરાધા—

કાળી થયાનું કદ નથી પલ્લુ લગન લોકમાં ઠરશે; લાલ;
આ લલ્લુ વયમાં લાંછન લાગ્યાથી, બીજો વર ક્યમ વરશે, લાલ.

માટે અડશે મા....૩

શ્રીકૃષ્ણ—

બીજા વરનું કામ કશું છે, હું વર તું વહુ ધન્યા;
જાહેનું લાંછન તે'ને વરીએ, એમાં શાંતો અન્યા.

માટે વઢશે મા....૪

મુણી એમ હરિવદની હસી લેટ્યાં, પ્રતિઉત્તર નાં દીધો;
હોળીની હાંસી મીસે (મીસ), દયા પ્રીતમ બેઉ (બે) આનંદ લીધો.

માટે અડશે મા....૫

હોરી—

આતે રે આતે શું લાલ, લોકડીઆં દેખે છે;
પેલાં દુસીજનીઆં દેખે છે, પેલાં સાસરીઆં દેખે છે,

આતે રે આતે શું લાલ. (ટેક)

આડે દહાડે જોર નાં ફાળ્યું, આજ હોળીનું ટાણું;
ઘણા દિવસની ગુજરી રીસ, તે બકેલો જાણું.
લાલ, લોકડીઆં દેખે છે, આતે રે આતે.

જે કહેશે તે હા છે હાવાં, ના માન્યું તે ચૂકી;
ઓરો આવો કહું કાનમાં, મહારા સમ ઘો મૂકી,
લાલ લોકડીઆં દેખે છે, આતે રે આતે. ૨

શું કંઈ ને હું આવી સોપટે, મહારં નેર નાં કાળ્યું;
દયા પ્રીતમ મુને કાચર કરીને, તોળા ખત લખાળ્યું.
લાલ લોકડીઆં દેખે છે, આતે રે આતે. ૩

લોકડીઆં=લોકા, ગુજરી=મૂલેલી, ઓરો=પાસે, સોપટે=કમળમાં.

હોરી: જોડાની—

મત હારોરે ગુલાલ, આંખલડાં ખટકે છે. (ટેક)
આંખલડાં ખટકે છે, રંગત ચુંદરડી ચટકે છે;
કેસર લીની દેખી મોસોં, નાવલીઆ અટકે છે.

મત હારો....૧

દુરીજનીયારા હરસોં મોઢોં મન થારો છટકે છે;
દયા પ્રીતમ હીયરો તો મોઢોં ઠાલોરો ભટકે છે.

મત હારો....૨

હોરી—

સમયાં નંદમહરજીકે મેહલ મચી ધુમ, રસીઓ જી ખેલે હોરી;
આજ મદમાતો જી ખેલે હોરી, સમયાં. (ટેક)

ઊતતો આઈ જુવણાનનંદની, સંગ સખીન મીલી ટોરી;
આય અચકે પકરે મનમોહન, એસી કરી ઘરનેરી.

આજ....૧

તાલ મૃદંગ ઝાંઝ ડક ખંજરી, ખાજર બાજે ટકોરી;
અખીર ગુલાલ રંગ ઝડ ખરખે, વાંહાં કેસર ગાગર ઢોરી.

આજ....૨

કમલનેન-માર મચ્ચો હું પરચપર, મોહન ભાનકિશોરી;
અમો નિરંતર દયાકે દુગનમેં, રસ ઉન્મદ યહુ જોરી.

આજ....૩

કમલનેન માર= } નેવના કટાક્ષનો માર, દમન=આંખ.
કમલન માર = }

હોરી—

પિયાણરે કેસે હોરી ખેલો,

આજ મોકું છતો તો બહિં બલિહોરી,
લલાણરે કેસે હોરી ખેલો. (ટક)

કાલ અચક તુમ છત ગયે, હમ બાને નહીં બનવારી;
અખકેં આવો તોં મરદ બદુ લાલા, એંસી માફ પીચકારી
લલાણ....૧

માર ગુલાલકે ખડાવરે બનાય લેઉં, તો મેં ખરી પ્રીતનારી;
આંખઆંજ ચોળી નીકી પહેનાયકે, મેં દુસરી બનાઉં રાધાપ્યારી.
લલાણ....૨

ફુવાકે પલટેમેં જાંસી છીનાય લેઉં, હારે કહો ગિરિધારી;
તુમ અપને મુખસોં કહે દયા પ્રીતમ, છતી હું ભાનદુવારી.
લલાણ....૩

ટીકા—હે લાલ ! આજ તમે ફરી હોળી ખેલો છો. આજે મને જીતીને જાઓ ત્યારે ખરા ! કાલે તમે મને અચાનક જીતી ગયા હતા. હું અમલમાં હતી. આજે સામાં આવો તો તમે ખરા. હું તમને એવી પીચકારી મારીશ કે તમે જીતીને જાઓ તો ખરા. શુભાશના મારથી તમને જઠાવરા બનાવી દઈ ત્યારે હું મજનારી ખરી. તમારી આંખો આંજીને, સારી ચોળી પહેરાવીને હું તમને બીજી રાધા બનાવીશ. ફગુવાને બદલે બંસી છીનવી લઈશ. તેમજ કહેશો કે હું હાર્યો ને જી જીતી.

હોરી: રાગ વસંત—

આતે શું અલખેલા છેક કાંઈ નથી ધરતા વિવેક;
આવડા શા કરો અવેક, ગોકુલમાં રહેવું.

આતે શું... (ટીક)

એમ કોઈનો નાં લીજે અંત, કાંઈ એક ડહાપણ રાખો અંત,
સદાકાલ નહિ રહે વસંત, સંભાળી લેવું

આતે શું....૧

શીઢ કરો છો આવડા વાનાં, હાવાં તો કાંઈ છો નહીં નહાનાં;
આવળે મન્દિર છાનામાના, છે કાંઈ કહેવું.

આતે શું....૨

હેતતજી આંખલડી દીઠી, વાત કહી તે લાગી મીઠી;
દયા પ્રીતમ ચૂકી વસીઠી, લેવું ને દેવું.

આતે શું....૩

મુરલીધર નટનર ચતુર્નાદુ, અસ દુમગન બિચિત્ર ભાતિ
 અમિત ભતિકે, પારિજાત મંદાર કુંદ મુચકુંદ કંડપદુમ
 હરિચંદન ચંદન કેસર સંતાન, અળદુમ, કદંબ, નિમ્બરૂ,
 અશોક, પલ્લવ, માધવ, ચંપક, કદલિ, કેતકી, પીપરિ, પીપર,
 પલાસ, પાટલપનસ, પ્રજ્ઞ પનાગ, પ્લક્ષ, શાન્મલિ તાલ તરૂ
 તમાલ, શ્રીફલ, કુફલ, જાયફલ, જાયપત્રિકા, લોંગ, એલચી,
 અમર બિલ્વિકા, દાળ, બદામ, ચિરોંછ ચારૂ અરૂ મિરચ,
 સુંઠિ, કૃષ્ણા હરીતકી અરજુન પ્રવાલિ, શુંબવલ્લિ, નાગવલ્લરી,
 અનાર, પીસ્તા, જામફલી, કમરખિ, સીતાફલિ, બદ્રિ, જાંબુ-
 દુમ, રાયનિ, બટ અમ્બિકા, ધાત્રિવાસા, અગસ્ત, અંજીર,
 ઉદંબર, પારસ, પીપર, રત્નજોત, મલયાગરાદિ, દુમલતા,
 શુભિરહી તા બિચ લઘુ લઘુ વૃક્ષભેલિ અતિ મુસમ કુસમ
 સુતું કમલ કુમુદ કેતકિ કમોદકરનિકર કદીમકર ખીર કુરૂબક
 કંચનલતા કદંબરૂ કેંસર, કુંભી, કોકિલ, કુંદપ, કંડપદુમ,
 પારિજાત, મંદાર, સેવતી, સુભાગ્ય, મુંદરિ, સદા શુભાળ,
 શુભાળ માધુરી માધવિ, માલતી, સુકતાફલ, બેલી મોતિયા,
 મલ્લિકા, અગમદ, ભતિ જ્યુથિ અરૂ જકુલ, બોલસરિ, જાંબુક,
 જસંત, ચારૂ ચમેલી, ચંદ્રલતા, ચંપક, અતસિધનસાર,
 નિવારા, કનકપુષ્પ શૃંગાર હાર, દાવદિગુલ તોંરા, શુભઅખાસ,
 ખેરી, શુભસંજાનાફૂંડાનાશુભલાલાં અરૂ કહલ્વાર, સિખંડી,
 મલ્લય માલ્ય, શુભ મુગંધિ એહાં દિસ મુખ સમુદ છળિ જુહર
 મનમોહન વિપિન હરિ રૂપસારસરસ કોહોંજી કાંડાં લગ જૈયે.

શ્રી વૃંદાવન અસ ધ્યેયે.....૧

અસ મુલગ વૃન્દ, લઘાંન લઘ્ય, કહુ સઘન ગુન્દ, કહુ ભીર તુન્દ્ય, કહુ પાંતિ પાંતિ, અદ્ભુત ભાંતિ, કહુ કહુ તરેવર વર એક જાતિ પ્રત્યેક લિન્ન, કહુ લીન છીન, કહુ પીન, કહુ કળ મેલિ કેલિ થલ કહુક ઝાંક, અરુ ભૂવં ઝાંક, લત કેંક એંન, પિય કમલનેંન, મુખદેન, એંન મેંન, કુંજ-ભુવન લખિ ઉપજે રહેંન, સ્વત સિદ્ધ મેંન, મનુ ગિરથિ મેંન, અસ અમિત એંન, ગરનત બનેન, યાનિ દિખત નેંન, અસ મદનસદનપ્રતિ સમિપ સરૂવરિ વરિ સીત વારિજ સહિત અલિગનપ્રમીત, મકરંદ હિત, મલ રહિત, અતિ અમિત, કુમલતામૂલિ ઝૂમિ જલપદ પપાતિ, અદ્ભુત મુહાંતિ, અહુ ઓરોર, કલસોર, હ સખર બંસ શબ્દ, શુભ સારસ, અકોર, અકવાક આતક, પારામત, કીર, શારિકા, કારકવ, કોકિલાદિ દિવગન, સમય સમગ્રિ સળ રતિરસ ઉદીપક અનુકૂલ દ પતી રસિકગય-રાધામોહન તસ શબ્દ કરત ખગ મધુર અતિ, મિલિત લલિત અતિ, લોર ભડાવત પરાગ ઉડિ ઉડિ પરત હરત હિયપરત ન કહિ છળ કુસુમ જલિ ધુરિ ધુંધરિ કુંજ મુખપુજશુંજ અલિ સુમન લતનિપર સ્વામી મુખદ મુરગાન કરત મનુ ઉડત અલિદ જળ પુષ્પગિલુલિત અમ્રત કુહિર મુખ શુદ્ધિ ગરજાત મનુ હરત કેલિશ્રમ ભૂમિ કનક મનિમય કોમલ ભલઅમલાદ્ર સસી દિખય હૈ પ્રતિગિળ મનોમહિ મેહુ ઓરણન કુંજ કુંજ પ્રતિ કેલિ મદનકે અખિલ ઉપસ્કર

મુરલીધર નટજર ચતુર્બાહુ, અસ દુમગન બિચિત્ર લા
 અમિત જાતિકે, પારિજાત મંદાર કુંદ મુચકુંદ કંપકુંદ
 હરિચંદન ચંદન કેસર સંતાન, અણકુમ, કદંબ, નિમ્બક
 અશોક, પલ્લવ, માધવ, ચંપક, કદલિ, કેતકી, પીપરિ, પીપ
 પલાસ, પાંડવપનસ, પ્રજ્ઞ પનાગ, પ્લશ, શાસ્ત્રલિ તાલ ત
 તમાલ, શ્રીફલ, કુફલ, જાયફલ, જાયપત્રિકા, લોગ, એલચી
 અમર બિલ્વિકા, દાખ, બદામ, ચિરોંછ ચારૂ અરૂ મિરચ
 સુંકિ, કૃષ્ણા હરીતકી અરજુન પ્રવાલિ, શુંબવલ્લિ, નાગવલ્લરી
 અનાર, પીસ્તા, જામફલી, કમરખિ, સીતાફલિ, બદ્રિ, જાંબુ
 દુમ, રાયનિ, બટ અમ્બિકા, ધાત્રિવાસા, અગસ્ત, અંજીર,
 ઉદંબર, પારસ, પીપર, રત્નજોંત, મલયાગરાદિ, દુમલતા,
 જુમિરહી તા બિચ લઘુ લઘુ વૃક્ષજેલિ અતિ મુસમ કુસમ
 સુનું કમલ કુમુદ કેતકિ કમોદકરનિકર કદીમકર બીર કુરુબક
 કંચનલતા કદંબરૂ કેંસર, કુંલી, કોકિલ, કુંદપ, કલપદુમ,
 પારિજાત, મંદાર, મેવતી, સુભામ્ય, સુંદરિ, સદા શુભાખ,
 શુભાખ માધુરી માધવિ, માલતી, મુક્તાફલ, બેલી મોંતિયા,
 મલ્લિકા, અગમદ, જાતિ જુથિ અરૂ બકુલ, બોલસરિ, બંધુક,
 બસંત, ચારૂ ચમેલી, ચંદ્રલતા, ચંપક, અતમિધનસાર,
 નિવારા, કનકપુષ્પ શૃગાર હાર, દાવદિગુલ તોંરા, ગુલઅળાસ,
 ખેરી, ગુલસંછાનાફર્માનગુલ્લાલાં અરૂ કહલાર, સિખંડી,
 મલય માલ્ય, શુભ સુગંધિ વ્હોં દિસ સુખ સમુદ છળિ જુહર
 મનમોહન વિપિન હરિ રૂપરામિ રસ કોહોંજુ કાંડાં લગ ગૈયે.

શ્રી વૃંદાવન અસ ધ્યેયે૧

અસ ગુલગ વૃન્દ, લાહાંન લાહય, કહું સઘન ગુન્દ, કહું ભીર તુન્દ, કહું પાંતિ પાંતિ, અહુત ભાંતિ, કહું કહું તરવર વર એક ભાંતિ પ્રત્યેક ભિન્ન, કહું લીન છીન, કહું પીન, કહું કષ્ણ મેલિ કેલિ થલ કહુંકે ચોંક, અરુ ભિન્ન એંક, લત કેંક એંન, પિય કમલનેંન, મુખદેંન, એંન મેંન, કુંજ-ભુવન લખિ ઉપજે રહેંન, સ્વત સિદ્ધ મેંન, મનુ બિરચિ મેંન, અસ અમિત એંન, બરનત બનેંન, બાનિ દિખત નેંન, અસ સદનસદનપ્રતિ સમિપ સરવરિ વરિ સીત વારિજ સહિત અલિગનપ્રમીત, મકરંદ હિત, મલ રહિત, અતિ અમિત, દુમલતાગૂલિ ગૂમિ જલપદ પપાંતિ, અહુત મુહાંતિ, અહું ઓરભોર, દલસાર, હંસબર બંસ શબ્દ, ગુલ સારસ, ચકોર, ચકેવાકે આતક, પારાવત, કીર, શારિકા, કારંડવ, કોકિલાદિ દિવગન, સમય સમગ્રિ સળ રતિરસ ઉદીપક અનુકૂલ દંપતી રસિકવાય-રાધામોહન તસ શબ્દ કરત' બગ મધુર અતિ, મિલિત લલિત અતિ, લોંર લીલાવત પરાગ ઉડિ ઉડિ પરત હરત હિયપરત ન કહિ છળ કુસુમ જલિ ધુરિ ધુંધરિ કુંજ મુખપુંજગુંજ અલિ સુમન લતનિપર સ્વામી મુખદ સુરગાન કરત મનુ ઉડત અલિદ જળ પુષ્પગિલલિત અંત્રત કુહિર મુખ ગુહિ જળજાત મનુ હરત કેલિશ્રમ ભૂમિ કનકે મનિમય કોમલ લલઅમલાદ્ર સસી દિગ્ધય હે પ્રતિગિંબ મનોમહિ મેંદુ ઓરબન કુંજ કુંજ પ્રતિ કેલિ મદનકે અખિલ ઉપરકર

સંગ સ્નતિયા પ્રજ્વલ જિજિધિ ગતિ, એસેં રચિત નિતિ
 ખાલ કેલિ હરિ, સુખલ સિદ્ધમા, તોક, ઋષેલ, અર્જુન,
 કૃષ્ણ, અંસૂ, મધુમંગલ, ગિસાલાદિ વલ્લવ વલ્લભ પ્રભુવસ્તુ
 પરસ્પર એક એકકી અપટિ ખાત, ઢેઢેકાવત, ચોરત, ફેત
 ખ્હારકિર, લેત હસિ હસિ ખેલત મુગ્ધલાવળલ, ગગનપંખિ
 ઉડિ છાંહિ પરેછિતિ તાહેં ગગનકેં સંગસંગ કિર જોલ
 વિહંગમ મગધશુ આદિ સુતેસેંહિ લાંની જોલી દિખાવત
 આવન અસુર ખલ જાંનિ ગતપતિમારિ દેન, ગંતિ ચોર હું
 લીલા. અનેક લાંતિ કળહું કૃષ્ણ મનમોહનલાલ મધ્ય નિસા
 મધુરિ ધુનિ વિશ્વમોહનિ મોરલી જળવત, મજસુંદરિકે ગાય-
 નામ, પ્રજરાજ ખુલાવત, સુનિમુનિ આવત પ્રદાબન,
 શ્રી યમુનાતટજાહાં નવપદ્મવ દુમ ઘાટ, ઘટા જન ખેલિ કેલિ-
 મય, લતા લુભિ ફેલફેલજુભિ, મકરંદ લુપ્થગન મધુપ ધુભિ
 જંકાર કરત, રસભરત ચંદની મ્હેં દિસ છિટકી, લપટ મુગંધી
 જિજિધિ, પુષ્પકી છાહિ રહિ જળ તાહી સમય શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર
 પ્રભુ રસિકરાય છળી ત્રિલોક સુંદર નટબર નાગર, રૂપ
 ભીમગર, સર્વોત્તમ, કંઠર્પકોટિ, બાકે બિહારિ નિત નવ
 દિસેર, સિર મોરમુકુટ પટ પીત કાછની, બનિ ઠનિ મનિ
 બન જોજયંતી સક, નકવેસર વર સુજલ અમલ ઉજ્જવલ
 મુક્તાફલ લટકિ અધરપર ચિબુકચાર ચિત્તચોર જોર છળિ
 જુગ કપોલ કરનવ અમોલ પરિ જાંઘ ડોલ રતનારેં નેન
 દસરંગ એંન, જડકેં સુ સેંન, મનમોહન મેંન, કહતેં બનેંનાં

મુલ નિલકલાવ, વિચિ બ્રુટિ લાલ, મુખ કેટિ ચંદ છબિ
મંદ કરત નખસિખ અમોલ આરન, ચરન નેપૂર મુલોલ-
વ, પિરછુગુચ્છ અવતંત્ર; એમે લખિ મોહિત કહત સુનત
કહુલકં ચિત્રવત પ્રચુર પ્રેમભરિ જાનિ રસિકવર સખ
મનમાનત કરિ પરિરંભન મુખિ અધરરસ પિવત પરસ્પર
ઉરોત્તમદન, રદન, મદન છત કરજ ઘાત, કટિપટ કતસિયલિત;
ગનિરસ વિલસિત; પ્રણિન સુંદરી નખસિખ સુંદર, તરૂનિ
મનોહર, પ્રિતમ પ્રયનભરિ, કહુક નામકહુ, શ્રી ચંદ્રાવલિ;
લલિતા લલના, ચંદ્રલગા, ચપલા, ચંદ્રકલા, ચિત્રા, ચપક.
લતા, ચદ્રિકા, ચંદ્રલતા, ચતુરા સખી, ચિત્રાનના; ચિત્રલેખા;
ખિમલા, ખુંદાચુ, ખિમાખા; ખજમગલા; રમા, કૃષ્ણા;
કલકંઠિ, સ્યામા, કાવેરી, કલહંસી, કમલા; કુરંગાક્ષિ;
કમલાક્ષિ, કામલતા; કંઠરપા, રંગા, ગંગા, મનમથમોહા;
મનોહરા, મલ્લિકા, મોહિનિ, મનોરમા, રત્નપ્રલા, રૂપા,
રૂપવિલામનિ, ગમા, રતિકલા, મુરસેનિ; સૌરલા, પ્રિયતમા;
શુભા, મરોવરી, સોનજીહી, ધમ્વરી, પદ્મા, પ્રેમમજરી,
કિશોરી, કનકપ્રલા નૃત્યકલા, સખળડલાગિની શ્રી વજલલના
ચરનકમલ ત્રિર નૈયે.

શ્રી જુદાખન અસ ધૈયે (ધૈયે) ..૩

હરિ હિલ મિલ રસનિધિ રાસ રચ્યો અતિ અદ્ભુત
શેલા મળે મન લોલા, મતહર મંડલ, જિજિધિ જિજિધિકે
બાધ બજવત, બીન, બાંસુરિ, અમત કુંડલી; જલતરંગ સુર,
અદગ, ડહ, મુરચંગ, ગાંઝ, ખજરી, તાલ, મોહરી, શુટિક,
ગિરગિરિ મધુર મજિરા, તથુરા, શવાળ, મુરમંડલ, સારંગી

ઉપંગ, સરોહા, સમ્પ્રસૂરસહ તીન ગ્રામ મિલિધિકે ઇમ મુરછન
 લાગ ડાટલર, સરિગમપધની, નીધપમગરીસા; આરોહી
 અવરોહી લેદસોં ગાન કરત સખ, મધ્ય મનુહર રાધામેહન
 વેદિત મંડલ પ્રજલકતનકોં દૈલલના ણીચ ઇકે ઇકે અચ્યુત,
 મિલિ મૃદગસોં ગીત સાજ, અદ્ભુત અવાજ, ગતિ આગ
 આંગ થિક ધાધિલાંગ, ધાધિલાંગ, ધિમકિટ; ગિડગિડથાં,
 ગિડગિડથાં કટ ટક, ધુંગ ધુંગ, ઉલટ સુલટ, ગતિ મિલકે
 મંજિરા કિટ કટ (૪), કરરરર કરરરર કરર કરર કરતાલ તામે
 પુનિ બજત ધુધરૂ છુમ (૪), છુમક છુમક છુમ - છરરરરર
 છુમ છરર છરર છુમ, અરપ તિરપ કર, ઉલટ પુલટ રસ
 લેદ લાવ, પિય સ્હાવ દિખાવત, હસ્ત લેદ સગીત શબ્દ
 ઉઘટત અવઘટત ગતિ મુખરટ લગિ રહિ, તિગડ તત્ત થઈ,
 ધાધિલાંગ, ધાધિલાંગ, તત્ત થઈ થઈ (૪), ઉઠિ તરંગ કલગાંન
 ગગનયોં સુર બિતાંનતનિ મીલી સુનક મંજિર અધીગ,
 કકન કિકેની ધુનિ સુનિ તાલ તરલ ગત અદંગે, અંગ,
 ઉપંગ, એક સુર જુરિ રહેં અદુલ મુરખ ટંકાર, તાગિ અંકાર,
 યત્ર કે તાર, ભોંર ગુંજર, કરત સખ માગ, ફેલિ રમ રહ્યો
 હસોદિમ, તેમી અદુ પદ પટક અટક કંઠ તાલ હાર કુંડલ
 લટકનિ મટકનિ ઝટકનિ પ્રિય સુકત ઝલકે ઝલ તુકુટ લટકે
 લટઅલકે મલકે અદુ થરહરાય ગતિ લેત લાડિલી લાલ,
 સકલ પ્રજખાલ, રાગ્યનિ રાગ ગાન અદ્ભુત લાગ લગિ
 શ્રમિત, પવન સુખરૂપ ઉડત સુર સનનનનનનન, લગત
 લપટ સુકિ ઉડત ભોંર સુર લનનનનનનન, ગુચ્છ ધુધરી
 ચલત તુપૂર રવ ઝનનનનનનન, મૃદંગ નવ ધનધોર નાદ

મિલિ ઘનનનનનનન, ગગન ઠહુ સુર ખિમાન અચલિત
શબ્દ માત્ર સુનિ હાવભાવ રમ કટાક્ષ મલકનિ નૃત્યગાન
મે કા મતિ બરનન, શ્રંગી શબ્દ, શેષ મહેશ, સુરેશ, બેદ,
ખિધિ, ગનેશ, મતિપતિ પાર ન પાવત, વાંચિત વ્રજરજ
અજહુ ન લહિ અજ. શ્રી બૃંદાબન રંગમહેલ સુખસેલ
છેલ, શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર રાધિકા બસત નાંહાં અખંડ અચલિત,
અચલરામ, અચલિત મુખ લીલા નવલ નવલ નિતિ પ્રેમ
પયોધિ, ઉમગિ રહ્યો નાંહાં ઉઠત કેલિ કલ્પોલ લોલ ચિત
હોત ન ચિંતત અના-ત્રિગુણ-અંતક-અચ્છરપર, પૂર્ણ પ્રદ્ય
પૂર્ણાનંદ; પરમાનાંદકંદ; પ્રજભૂપ રૂપ સહ અનૂપ અકલિત
ચક્ત બાંની મન; અતર્ક લીલા; પરમ પવિત્ર અરિત્ર કૃષ્ણ
રમ દયારામ નિતિ ગાય, ધ્યાય નિતિ બાર બાર બલ જીયે.

શ્રી બૃંદાબન અસ ધ્યેયે પ્રીતમધ્યારી રમ પીયે....૪

મતિ શ્રી કૃષ્ણજન શ્રી વલ્લભદાસાનુદાસ કવિવર શ્રી દયારામ-
ભાઈ વિરચિત “શ્રી વૃંદાવન વિલાસ” સંપૂર્ણ.

રસિકભક્ત કવિ શિરોમણી શ્રી. દયારામભાઈએ
“શ્રી વૃંદાવન વિલાસમાં” હદ કરી નાખી છે. નાચ, તાન
ને ગાનની અનૂપમ ગૂંથણીએ તો આડો આંક વાગી દીધો
છે. દરેક પ્રકારનું ઊંડું જ્ઞાન નર્થ તરી આવે છે. વૃક્ષ, ફૂલ,
દ્વલ, વાદ્ય, મજાલક્ષ્મી વગેરેના નામો ગણાવતી વખતે
શબ્દ-માધુર્ય ને પદલાલિત્યની ઝમક કાંઈ અનેરો ઓપ
ચઢાવે છે. એના પર ટીકા લખવા ખેચીએ તો પાનાંનાં
પાનાં ભરાઈ જાય. સાહિત્યનો અભ્યાસી, મંગીતનો સાચો
સેવક ઝીણવટથી આ ગ્રન્થનો અભ્યાસ કરશે તો ઘણું

મેળવશે. શ્રી દયારામભાઈનું ગહન પાંડિત્ય, એમની અદ્વિતીય અવલોકન શક્તિ, એમની અસાધારણ કલ્પનાશક્તિ એમની ભાવભરી સુમધુર વાણી સુયોગ્ય શબ્દોમાં, સુસરલ-ભાષામાં દેખા દે છે. અભ્યાસીઓ એક અભ્યાસકની દૃષ્ટિએ અભ્યાસ કરશે એજ આશા.

ત્રેપી જીવણલાલ છગનલાલ, એડવોકેટ.

ડભોઇ.

તા. ૬:—શ્રી જંદારન વિજયમમાં આવતા કેટલાક શબ્દોના અર્થ:—
મધિ=મધ્ય, નગ=પર્વત, ખગ=પક્ષી, નિકટ=પામે, કસિંદ-
નદની=શ્રી યમુનાજી, કુઃખ ૬૬ નિકંદનિ=આલોક ને પરલોકના
કુ.ખેનો નાશ કરનાર.

ભાનુનંદનિ=સૂર્યનાં પુત્રી શ્રી યમુનાજી, કેસિ=રમણ, લોંગ=દર્શિંગ,
નવપત્રિકા=નવત્રી, અનાર=દાડમ, અખિ=નેષ, વારિજ=કમલ,
અસિગન=મમરાના કુડો, મકરંદ=સુગંધ, કીર=પોષટ, દિગ્ગન=
પક્ષીએનો સમૂહ, ભોર=મમરો, રંધ્ર=ગળી, જગમગાન=જગમગનો,
મરાણ=હંમ, પંકજ=કમલ, અવકનંદનિ=શ્રી ગંગાજી ગો=માય
જનની=મા, જનક=માપ, નૃપ=રાજા, અગ્રણ=ઓ, હનિન=હણનાર,
સુરાપી=દાઃ પીનાર, સઘ=નરતમ, મુચિ=પવિત્ર, શિશુ=બાળક,
પવ=પાણી, ખચ=ચયન, પદ્મ=કમળ, તરનિગ=સૂર્યના પુત્રી શ્રી યમુનાજી,
નરનિ=સૂર્ય, ચાર=સુંદર, પનથટ=ઓવારો, કચ=વાળ, પીન=પીતો,
કર=દામ, હિનિ=પૃથ્વી, કેહેકાવત=ડચકારો બોલાવો તે, વહબ=ગોપ,
વહબ=વહાવા, રત=સૂર, વિહંગમ=પક્ષીઓ, નિશા=રાત્ર, મધુપ=મમર,
અક=માળા, નક=નાક, જિગેજ=રતન મહેશ=સિવજી, સુરેશ=ઈન્દ્ર
મિધિ=અજતસહા, અગ્ન=માયા, અંતક=કાળ.

સમાપ્ત.